
V
B J
C
7629

ACTA
PACIS OLIVENSIS
INEDITA
TOMVS II
IN QVO
DIARIA
SVEÇICVM DANICVM
CVRONICVM
E TABVLARIIS AC BIBLIOTHECIS
NVNC PRIMVM PROLATA
CONTINENTVR
RECENSVIT ILLVSTRAVIT
OBSERVATIONES ADIECIT
IOHANNES GOTTLOB BOEHMIVS
HISTORIOGR. SAX. HIST. PROF. P. O. LIPS

VRATISLAVIAE
APVD GVILIELMVM THEOPH. KORNIVM
A. C. CIↃ IↃ CC LXVI

SERENISSIMO AC POTENTISSIMO

PRINCIPI AC DOMINO

DOMINO

ADOLPHO FRIDERICO

SVECORVM GOTHORVM VANDALORVM

REGI

NORVEGIAE PRINCIPI HEREDI

SLESVICI HOLSATIAE DVCI

PRINCIPI OPTIMO

PIO FELICI

DOMVS REGIAE HOLSATICAE

IN SVECIA CONDITORI

FELICITATIS PVBLICAE

STATORI

LITTERARVM ATQVE ARTIVM

RESTAVRATORI

L. M. Q. CONSECRAT

IOHANNES GOTTLOB BOEHMIVS

AD

ILLVSTRISSIMVM EXCELLENTISSIMVM

DOMINVM

IOH. HARDVICVM ERNESTVM

L. B. A BERNSDORF

SERENISS. REG. DAN. COMITEM CONSIST

ORD. ELEPH. EQVITEM

INDVLGENTISSIMVM PATRONVM

PROOEMIVM

Primum horum Actorum Volumen quum olim ad TE, DOMINE, misissem, quod rerum inprimis talium TV aestimator et intelligentissimus, et aequissimus, totum hoc institutum meum liberaliter valde adiuuares, non solum honorificentissimo ipse iudicio illud probasti, verum etiam hoc amplius, vt auctoritate TVA commendatum esset Diuo FRIDERICO, Regi Optimo, effecisti. Quae Regis benignissima voluntas quamquam ipsa sola, per se, instar summi ac maxime optabilis beneficii et fuit mihi, et esse debuit: huius tamen

beneficii et magnitudinem auxit, et dignitatem ſplendidiorem reddidit publica illius, eaque vere Regia ſignificatio. Nam in admirabili illa maximarum virtutum abundantia, quarum aliis Maiorum gloriam aequabat, aliis ſuperabat, hac praecipue excelluit, quod artium ſtudia non tantum inter ſuos foueret atque aleret, verum etiam alio ſub caelo ingenia hominum ad pulcra auſa excitaret atque accenderet. Ego certe tanti Principis nutu, tot inter alia inuitamenta, quaſi inflammatus, coeptum Actorum Oliuenſium opus vt perficerem, alterumque Volumen in lucem emitterem, diligenter adlaboraui.

Atque id dum in conſpectum nunc produco, inprimis TV mihi compellandus es viſus, ILLVSTRISSIME DOMINE, vt meae, aduerſus TE, maximae obſeruantiae documentum aliquod non modo ad huius noſtrae aetatis, ſed etiam ad futurae memoriam exſtaret. Nec vero mihi rem ab hoc pietatis meae officio alienam, aut minus TIBI gratam facturus videor, ſi, quem in hoc Volumine adornando modum tenuerim, TIBI potiſſimum, cui maxime illum probatum velim, exponam. In qua quidem deſcriptione, quoniam vniuerſe de toto inſtituto alibi ſatis eſt dictum, ne TVA tempora morer, nunc breuior eſſe potero.

Ac primum quibus ego verbis, qua ſatis digna oratione, propenſiſſimam ADOLPHI FRIDERICI, Suecorum Regis, Principis Sapientiſſimi, voluntatem erga me praedicem? Nam quod

quod in illa nominis famaeque meae obſcuritate vix auſus eram ſperare, vt Commentariorum, de Pacificatione Oliuenſi, exemplum e Tabulario Regio mihi recenſendum euulgandumque permitteretur, id intellecta inſtituti ratione Rex Optimus, idemque litterarum amantiſſimus, facile precibus meis adnuit. Qua re quantum beneficium praeſtitum ſit et mihi, et reliquis Hiſtoriae cultoribus, et vero etiam Hiſtoriae ipſi, ad incorrupta rerum monimenta exigendae, ii, quorum de hoc genere iudicium eſt, (eſt autem neminis vllius, TVO, DOMINE, acrius atque exactius,) et clare perſpicient, et libenter agnoſcent. Itaque illud ego totum, quod in manus meas venit, exemplum, hoc eſt, *Protocolli Suecici* Partes poſtremas duas, quae ab congreſſione Legatorum, habita Oliuae die tertia et viceſima Martii, vſque ad Pacem confirmatam, atque adeo longius quam Commentaria reliquorum, procedunt, hoc totum, inquam, exemplum typis exſcribendum curaui. Vt autem extremam illam partem, quae de ratihabitione eſt, contra quam olim conſtitueram, nunc ſimul ederem, cauſſa non vna inductus ſum atque permotus. Illud enim Pacis confirmandae atque expediendae negotium quum a Paſtorio ceteriſque ſcriptoribus praetermiſſum, in his vero Legatorum Suecicorum Actis Diurnis tam diligenter expoſitum ſit: huius mihi editionis conſilium non potuit non tum rei ipſius grauitas, tum induſtria ſcriptoris, iniicere. Praeterea non erat Actis illis, iam ſic maxima ſui parte per fatorum iniquitatem mu-

tilis,

tilis, haec etiam, quam dixi, noſtro facto demenda. Qua in re quod quam plurimis gratum eſſet, me ſpero feciſſe. Iam vero narrationis ipſius fidem atque integritatem, nec rei geſtae obſcuritate dubiam, nec ſcriptoris ingenio fluxam, non eſt, quod multis aut rationibus demonſtrem, aut verborum lenociniis commendem. Nam quae duae omnino virtutes in rerum auctoribus maxime cernuntur, veritatis ſcientia et ſtudium, eas in Diarii huius ſcriptore, Godofredo Schroeero, cumulate fuiſſe, res ipſa loquitur. Quippe is, Legationi Suecicae ab epiſtolis, quotidie vt quaeque res geſta inter Legatos erat, ita in Commentarios retulit, nulla vſus arte, nullum orationi veluti fucum illinens: contentus, quae in tanta feſtinatione ſiue nollet ornare, ſiue non poſſet, ſincera ac fideli opera ad praeſentem vſum litteris mandare. Ex quo eius inſtituto iudices non ſuperciliosos de ſcripturae genere par eſt exiſtimare, adeo exili atque impexo illo, vt aliquando me quoque, hominem non ita delicatulum atque elegantem, male habere videretur. Quo magis verendum mihi eſſe intelligo, ne, quicumque non tam res, quam verba ſpectare ſolent, ii Ephemeridum Fragmenta haec intacta relinquant, atque ad bibliothecarum altos receſſus, tamquam ad carceres, ableganda putent. In qua ſollicitudine mea me tamen erigit obfirmatque TVVM, EXCELLENTISSIME DOMINE, iudicium, aliorumque ſummorum virorum complurium, apud Vos inprimis Thottiorum, Reuentlouiorum; quibus,

quibus, et ſimilibus, ſtudium noſtrum haud diſplicuiſſe, in parte felicitatis meae maxima, iure pono.

Iam quae in hoc Volumine Commentaria Suecica ſequitur Chriſtophori Parſbergii, Legati Danici, Narratio, eam TVO beneficio, DOMINE, primum e Tabularii latebris extractam in medium adfero, me quidem auſpice e Danico ſermone in Latinum conuerſam ab Ludouico Pontoppidano, Viro doctiſſimo. Atque is quam diligentem in hac re poſuerit operam, quam apte cuncta luculenterque reddiderit, optime TV, ſi tantum TIBI a grauiſſimis Reipublicae negotiis otii erit, videbis. Ego certe Latinam hanc verſionem quo magis ſimilem Theotiſcae illi, ab Illuſtriſſimo Domino, Friderico Ludouico Moltkio, Comite, concinnatae ac mihi beneuole donatae, cognoui, eo magis probandam ac collaudandam exiſtimaui. Acceſſit autem et noſtrae non nihil operae. Nam quum inueſtiganti mihi Pacificationis Oliuenſis monimenta id quoque contigiſſet fortunae, vt Epiſtolas Parſbergii, ſuper Legatione ſua perſcriptas, mecum humaniſſime communicaret Langebecius, Vir Ampliſſimus atque Celeberrimus: iis ego, cum hac Narratione ſtudioſe collatis, vſus ad res varias illuſtrandas, neceſſe habui plures atque vberiores adnotationes adiicere. Ex Publicis vero Actis, quorum item abs TE perbenigniter facta mihi eſt copia, DOMINE INDVLGENTISSIME, delegi, praeter alia pauca lectu inprimis digna, Schlippenbachii, Legati Suecici, Libellum,

iam tum clam habitum, neque poſtea in lucem vmquam emiſſum.

His, de quibus nunc dictum eſt, iunxi Melchioris Felkerſamii, Cancellarii Curonici, Diarium, vt ipſe vocat, Dantiſcanum, tanto maiori illud in pretio habendum, quanto maioris momenti in Conuentu Oliuenſi Curoniae res, omninoque Liuoniae, fuerunt. Atque illius exempla, in maxima talium raritate, ad me adeo bina, huc vſque in ſummorum virorum ſcriniis recondita, perueniſſe, licet praecipue apud TE, beneuolentiſſimum ſtudiorum noſtrorum patronum, gloriari. De altero iam dixi alibi: nec nomen tamen viri magni, cuius ad me humanitate miſſum erat, tum auſus ſum profiteri. At non patitur diutius iſtis ſe quaſi repagulis cohiberi pietas mea, quin erumpens Illuſtriſſimi Korfii, Ruſſorum Auguſtae ad Daniae Regem Legati, ſanctum litteris ac venerandum nomen ipſa quoque venerabunda pronunciet. Huius igitur alterum eſt, quo vſus ſum, exemplum: alterum pari benignitate ab Illuſtriſſimo Bulouio, Electoris Saxonis Comite Conſiſtoriano, Viro noſtra laude ac praedicatione maiori, nobis conceſſum fuit, aliquot locis plenius illud quidem, ſed mancum in extremis. Ego Felkerſamii hoc Diarium e Theotiſco Latinum quum facerem, id maxime operam dandam putaui, vt ſolutiorem narrationem quaſi compeſcerem, ne crebrior earumdem rerum repetitio vel obtunderet lectorem, vel prorſus auerteret. Ceterum

terum ab noſtra oratione, vti ornatum, ita rubiginem, abeſſe volui. Perſpicua vt eſſet, ſummopere adlaboraui. Id me ſi adſequutum inprimis TV, tanta dignitate atque auctoritate, idemque tanta indulgentia iudex, ſtatueris: non erit profecto ſtudii atque induſtriae vllus alius mihi nec maior fructus, neque iucundior.

Haec fere ſunt, EXCELLENTISSIME DOMINE, quae de Volumine hoc Oliuenſium Actorum altero breuiter ſummatimque exponere volui. Nam piaculum duxi hoc tali tempore, quo in laetiſſimis imperii noui auſpiciis tot ac tanta negotia ſuſtines, longo TE ſermone detinere: quamuis non ſim neſcius, animum TE a grauioribus curis iucundiſſime inter litterarum ſtudia ſolitum eſſe remittere.

De Obſeruationibus autem, quas promiſſi memor adieci, dicere aliquid paene ſuperuacaneum videtur. In iis eumdem, quem in ſuperioribus, modum ſequutus, rebus in Oliuenſi Conuentu diſceptatis aliquid lucis adfundere, Hiſtoriaeque ſtudia pro mea virili adiuuare ſum adniſus. Inter haec, quum res ipſa admoneret, de Imperii Germanici priſco, in Liuoniam, iure vberius diſſerui, vt vulgatam ſententiam, quamquam multis magniſque auctoribus defenſam, extra teli tamen coniectum non eſſe arguerem. Qua in re haud inutilem ac vanum laborem me putem ſuſcepiſſe. In pleriſque aliis capitibus explanandis, tum rerum inopia preſſus, tum vt

voluntati alienae potius, quam meae morem gererem, breuior fui. Atque illam ipſam Oliuenſis Pacis ac Vueſtphalicae Collationem, quae fortaſſe non ingrata talium curioſis fuerit, ſpecimine tantum aliquo oſtendi, ne vadimonium, vt aiunt, deſeruiſſe viderer. Verum ego, qui de ipſis Diariis parcius dixi, cur TE harum quidem mearum Obſeruationum ſiue commemoratione ſiue excuſatione morer? Has TV, DOMINE EXCELLENTISSIME, pro ſingulari TVA indulgentia, aequi bonique conſules: atque adeo totum hoc Volumen praecipue propter auſpicia, quibus in lucem prodit, beneuole TIBI commendatum habebis. Scripſi Lipſiae, Prid. Id. April. A. C. MDCCLXVI.

DIARIVM

DIARIVM
PACIFICATIONIS
OLIVENSIS

A DIE XXIII MART. A. CIƆIƆCLX

NVNC PRIMVM

EX

REGNI SVECIAE TABVLARIO

IN LVCEM PROLATVM

PARS IV
PROTOCOLLI SVECICI
EORVM QVAE TVM OLIVAE
VSQVE AD PROMVLGATAM PACEM
TVM SOBOTHI VSQVE AD ABITVM
ILLVSTRIS. REGNI THESAVRARII
ACTA SVNT

Actum Oliuae d. $\frac{13}{23}$ Martii 1660.

Circa nonam matutinam Oliuam venimus, nondum aduentantibus Polonis et Confoederatis, qui poſt dimidiam fere horam aduenerunt. Dn. Mediator et Dn. Abbas* obuiam venerunt Dnis Legatis noſtris, et Abbas quidem illos oratione Latina votiua excepit. Cui Dn. Regni Theſaurarius diſerte reſpondit reciprocis votis: et deducti ſunt ad conclauia** tam Dni Legati, quam comitatus eorum, qui modicus et fere ordinarius fuit, quinque rhedis, qualibet ſex equis egregiis vectis, ſatellitio vel milite ſtipatorio nullo, pediſſequis tantum et Ephebis praecedentibus.

Vbi Dn. Abbas abiiſſet, Dn. Mediator Proiectum Inſtr. Pacis Dnis Legatis noſtris tradidit: commutatumque ſimiliter eſt noſtrum Proiectum.*** Polonicum perlectum eſt: et differentiae, atque notanda, vt ſequitur, reperta ſunt. Suecicum conſtitit Articulis LVIII. Polonicum et Foederatorum XXIV. reſeruata vtrinque libertate addendi et minuendi. In primo Proiecto, per Dominum de Lumbres communicato,

* Alexander a Bautzendorff Keſowski. Hoc ipſius nomen circumſcriptum eſt imagini caelatae, quam apud me habeo, ab Gedanenſibus amicis beneuole transmiſſam. In inſcriptione Oliuenſi, quam in Libro ſingulari Obſ. p. 251. deſcripſi, adpellatur *Alexander Keſowski.*

** Conf. DIARIVM CVRONIC. ad h. d.

*** Conf. PASTORII Diarium ad h. d. p. 161. Ipſas formulas edidi in Actis Pacific. et quidem Polonicam No. XLVIII. p. 94 ſq. Suecicam No. L. p. 112.

nicato, exstitit: "Serenissimum Principem Dominum Carolum Gustauum." Hic autem: "Serenissimum Principem Dominum, Dominum Carolum Gustauum:" deest *Potentissimum.** — *Et Belli Socios* additum est ad verba: ac Eiusdem Maiestatis et Reipubl. Poloniae Foederatos.— In titulis vbique vsi sunt abbreuiationibus: Eiusque Heredes ac Successores, Regna ac Prouincias: vbi deest, *Posteros. Dn. Dn.* apud Elector. sicut apud Regem et Caesarem; item tres *etc. etc. etc.* Non habent: *Prouincias mediate vel immediate.*— *Per suos,* additum.— Clausulam saluatoriam adhuc habent de foederibus: quod non fuit in priori Concepto. — Articulus Amnestiae ita est, vt in priori Proiecto, conceptus: vbi guarantiam huic puncto inserunt.— Item sequuti sunt suum Proiectum primum: vbi nos de amnestia plures Articulos fecimus, illi omnia vno puncto comprehenderunt. — *Siue post Nobiles,* obscurum. — *Circa subscriptionem Instrumenti,* in priori non fuit. — *Debita Sueciae vt soluantur,* in priori non fuit: iam postulatur.— Intra octiduum a die subscriptionis et Restit. Ducis Curlandiae. Fiat. — Cassatio Decretorum etc. — Nauigatio Mitauiam etc. — Vt in priori fuit Articulus de Curlandiae Duce; ita et nunc est. — De Captiuis: *Nisi aliter etc.* additum est. Postulantur plura, quae sequuntur. Quod Poloni Stetini non grauentur teloniis vlterioribus, quam domestici. Reseruatio Iuris Patronatus, super Hospitale S. Brigittae Romae. Item de exsulibus Sueciae et Liuoniae, vt illi restituantur. Item bona Dni Gyldenstierna vt refundantur. Cessio Liuoniae, Osiliae etc. Liberum exercitium religionis Catholicae in Liuonia reseruetur. Patkul vt bonis restituatur.** Dalensis Insula vt Duci Curlandiae restituatur. De Fugitiuis accessit aliquid. Parua Liuonia, siue *Russiten,* etc. vt maneat Polonis. Marienburgum intra duos dies vt restituatur a subscriptione. Guarantia cui mandanda, etc.

Vbi hoc modo fere totum Proiectum Polonicum erat transcursum, litterae diuersae certitudinem de morte Gloriosissimi Regis nostri proh dolor! adferunt. Vnde summa oritur consternatio mentium, et perturbatio animorum Dnis Legatis nostris. Idem confirmante

* Conf. PASTORII Diarium Polonicum, pag. 157.

** PASTORIVS ad d. VI Martii, p. 220. *Patkelum* vocat: ad quem locum nos

mante Dn. Legati Terlonis relatione, et a Brandeburgicis Legatis communicata Copia litterarum noui Regis noſtri Clementiſſimi, Domini Caroli XI. ad Dnum Regni Admiralium, Comitem Wrangelium datarum. Inter dolores iſtos acceſſit Dnus Mediator de Lumbres, et condolentiam conteſtans, eloquentibus argumentis ſolatus eſt moeſtiſſimos quidem, ſed quantum poſſibile fuit, luctum diſſimulantes Dnos Legatos, promittendo Regis Chriſtianiſſimi zelum, et curam, praeſertim quum ipſi ſuprema tutela Regis noſtri minorennis commiſſa per teſtamentum ſit, et ſuam Legati ipſius indefeſſam operam in futurum quoque. Actis gratiis decentibus, ad negotium pacis itur. Et Dn. Mediator, quantum ad primum punctum, non putat magnam differentiam in Polonico. Dnus Regni Theſaurarius, omnino eſſe differentiam. Et ipſa Sua Excellentia legit hoc punctum. Ille, quod debeant mutari, vt decet, promittit. Foedera etc. explicat Dn. Mediator, vt reſtringantur, in quantum non ſint contraria huic paci. Dn. Regni Theſaurarius, quod antiqua foedera manere poſſint. Dn. Mediator petit, addi tantum clauſulam modo dictam; et maneat in generalibus. Dn. Comes Oxenſtierna: Non poſſe manere, quae Varſauiae confirmata ſunt. Dn. Comes Schlippenbach: Brandeburgenſium hoc eſſe. Dn. Regni Theſaurarius foedus Bidgoſcianum, ſi non contrariaretur S. R. M. et Regno Sueciae, non impugnari; alias manere non poſſe. Dn. Gyldenklau: Omnino contrariari. Quoad amneſtiam Dn. Mediator: Primum generaliter poni amneſtiam ad totum tempus LX et amplius annorum; deinde reſtringi ad hoc quinquennale bellum, in poſtulatis ſpecialibus ciuitatum, inprimis Elbingae: peti itaque amneſtiam generalem, vt omnia reparentur, ſicut fuerunt ante totum illud bellum. Dn. Regni Theſaurarius: Ipſam impoſſibilitatem obſtare. Dn. Gyldenklau: Poſſe aboleri haec verba. Dn. Mediator referet: et ideo ſe ad alterius Partis Commiſſarios recepit.

Poſt dimidiam fere horam rediit, et retulit, dicere Polonos de iis vrbibus, cum quibus iam ſit capitulatum, non eſſe de nouo concordandum, quia ſtabitur Capitulationibus.*** De iis, cum quibus non-

nos quaedam diximus, n.* Sic et adpellatur in Proiecto Polonico, inter Acta Pacific. pag. 100.

*** Conf. PASTORII Diarium Polonic. pag. 158 ſq.

nondum capitularunt, volunt iam tractare, ſed ad impoſſibilia non poſſe adſtringi. Quae concordata ſint inter Electorales, non poſſe infringere Polonos, quia obligantur. Ciuitates Boruſſiae amiſiſſe priuilegia, ſumendo arma aduerſus Poloniam. Dn. Comes Schlippenbach: Non obligari plus, quam alios. Monſtrari poſſe, multos Palatinatus tractaſſe cum S. R. M. Sueciae.* Dn. Regni Theſaurarius: Ciuitates Boruſſiae armis noſtris coactas, ſequutas Polonos eſſe, Rege Poloniae ex Regno abſente in Sileſia. Dn. Mediator defendit quaeſtionem, quod amiſerint ſua priuilegia atque beneficia. Iam quando Poloni dicant, ſe velle ipſis omnia illa iterum concedere, non eſſe opus particularibus poſtulatis, quoad ciuitates Boruſſiae. Quaeſtionem eſſe, an Rex Poloniae plus obligetur, ad tractandum cum Dno Electore, quia in Comitiis Varſauienſibus ſint illa pacta confirmata, vt non poſſint reſilire? Ita quaeri amplius, an potius debeant infringi priuilegia Elbingenſium, quia ipſi fuerunt in cauſſa, vt ſupra dictum eſt, arma ſumendo? Dnus Comes Schlippenbach: Satis notum eſſe, Elbingenſes non fuiſſe ſui iuris et potentiae, quia fuerunt derelicti: neminem eos aduerſus arma noſtra protexiſſe: ergo nihil eorum culpa factum eſſe. Dn. Mediator: Polonos abſolute declaraſſe, ſe non poſſe reſilire a capitulatione cum Dno Electore facta, atque eumdem promiſiſſe, ſe velle priuilegia ipſorum conſeruare. Dn. Regni Theſaurarius: Quomodo hoc poſſit fieri, ſiquidem Priuilegium Caſimiri ſit,** ne a corpore Boruſſiae ſeparetur, abſcindatur, alienetur, ſequeſtretur, etc. Dn. Legatus Gyldenklau: Aliam rationem eſſe ſubiectionis ciuitatum Boruſſiae, quam de iure communi. Eas tantum eſſe ſubditos fiduciarios. Dnus Mediator: Videre ſe magnam difficultatem. In iſto Articulo Polonos confirmatos eſſe, quod nolint recedere a fide data Dn. Electori. Ergo neceſſe eſſe, vt poſſit concordari, ne infringantur

* Inprimis Poſnanienſis, atque Caliſſienſis: de quibus vid. PVFENDORFIVS Commentar. de rebus Caroli Guſtaui, Lib. II. §. 15. Formulam ipſam *Compoſitionis* exhibet RVDAVSCIVS Hiſt. Pol. Lib. V. pag. 164.

** Priuilegium, quod vocant, Incorporationis apud PRILVSIVM, alios. In eo verba, ad quae hoc loco reſpicitur, ita habent: — *Praedictas terras, et dominia fauore, gratia, beneuolentia et affectione proſequatur, et contra quaſcunque aduerſitates, impugnationes quorumcunque hominum, illis praeſtabit Regalem aſſiſten-*

tur priuilegia Elbingensium, nec Poloniae Rex a fide data recedere habeat necesse. Dn. Comes Schlippenbach: Elbingensium priuilegia non oportere infringi: rem ita concordandam esse, vt neutri fiat iniuria. Dn. Regni Thesaurarius: Nos concedere non posse, vt periclitentur Elbingensium, et reliquarum ciuitatum Borussiae priuilegia. Dnus Mediator: Velle se periculum facere, quo primum punctum amicitiae possit accordari: et surrexit, seque ad Dnos Polonicos Commissarios recepit.

Post reditum Dn. Mediator retulit, quod Dni Poloni velint deliberare, et cras hora VIII. matutina continuandus congressus sit. Non displicuit nostris Dnis Legatis, melius tamen existimantibus, vt fiat congressus horis matutinis, vtpote a IX vsque ad IV vel V pomeridianas. Dnus Mediator, experturus mentem alterius Partis, abiit, et redux postulauit, vt crastina matutina VIII vsque ad primam pomeridianam continuatio fieret. Placuit: et Sobothum nos discessimus, illi quisque ad sua hospitia.*

Actum Oliuae d. $\frac{14}{24}$ Martii, horis ab VIII matutinis.

Absente Domino Regni Thesaurario propter valetudinem, Dn. Mediator, habere se ait, quod proponat, nomine tam Dnn. Polonorum, quam Confoederatorum, in negotio Danico, quod profert in charta, sub inscriptione: *Declaratio super negotio Danico.* Quae videatur apud Acta.** Dn. Comes Oxenstierna ad Collegas, lingua Suecica: Existimare se, respondendum esse, vti antea, nempe, duobus in locis tractari non posse. Conformarunt se Dn. Comes Schlippenbach, et Dn. Legatus Gyldenklau. Itaque Dn. Comes Oxenstierna talia respondet, et ad litteras Dn. de Terlon se refert, qui scripsit, tractatum in Selandia ferme ad conclusionem perductum esse. Quiescit interea

assistentiam, et defensam, nec illas a corpore et integritate Regni Poloniae alienari, sequestrari, et scindi patietur.

* Praeterea Theotisco sermone addita haec: *Sonst hat man die Pagen, Laquaien und Kutscher nicht erhalten können, dass sie sich nicht zusammen gestohlen, mit einander im Kruge getruncken, Brüderschafft gemacht, und sehr freundtlich mit einander umgegangen. — Quod pro bono signo habebatur.*

** Edita est in DIARIO EVROP. P. VIII. App. p. II. et in LONDORPII Actis Publ. T. VIII. p. 653.

interea Dn. Mediator, et producitur ipſi Copia declarationis Dnn. Legatorum Suecicorum, in Dania, quam perlectam Dnis Polonicis, et Collegatis vult communicare: recapitulatque, duo eſſe, aut, vt tractatus in Dania continuentur, aut abrumpantur, et huc transferantur. Dn. Comes Schlippenbach: Quia ferme ad concluſionem peruentum ibi ſit, incongruum eſſe, huc transferri tractatum illum. Non enim eſſe aliud, quam temporis protractionem. Miſſa hac quaeſtione, Dn. Mediator ad noſtrum negotium progreditur:* et quidem circa primum punctum amicitiae parum eſſe dixit difficultatis, maiorem circa ſecundum, nimirum amneſtiae: praeſertim circa Elbingam interrogat, quid noſtri declarent.

Dn. Comes Oxenſtierna: Dnos Commiſſarios Partis alterius ſe deliberaturos dixiſſe: itaque exſpectari eorum declarationem. Dn. Mediator: Illos heri reſpondiſſe, quod videlicet impoſſibile ſit rumpi tractatum Bidgoſcienſem, propter Elbingam: dicere ſe, quod Dn. Elector in ſe receperit, Elbingenſibus ſua priuilegia, quae hoc bello amiſſa ſint, velle conſeruare. Dolendum eſſe, hunc Articulum in primo limine tractatus reddere difficiles: debuiſſe reiici in finem ad Articulum, vbi de Elbingae traditione agitur.** Dn. Legatus Gyldenklau: Poſſe illuc remitti. Cui voto conformant ſe Dni Comites, et Mediator relaturus eſt alteris. Antequam tamen abiit, ſtando proponebat, vt inter tractatum et concluſionem conueniretur de medio, ſiue expediente, quo ſatisfiat Electori in accordata ſumma CCCCM. thalerorum, quae vel Ciuitas Elbingenſis ipſa ſoluat, vel ſi ea non poſſet, forte Dantiſcum ſub certa conditione faceret. Reſponſum per Dnn. Comites Oxenſtiernam et Schlippenbach, non poſſe Elbingae tale onus imponi, quae, dum vi maiori cedere coacta fuiſſet, nihil deliquiſſet: Dantiſcum, non eſſe e re, vt immiſceatur:*** immo, tractatum Bidgoſcienſem ad hos tractatus non pertinere. Quibus abiit ad Polonos, et Confoederatos.

Poſt

* Conf. PASTORII Diarium Polonic. ad h. d. pag. 163 ſq.

** Secundum PASTORIVM loc. comm. haec et talia non Poloni ad Mediatorem, ſed Mediator ad Polonos: qui quidem illi nolebant adnuere.

*** PVFENDORFIVS Rer. Brandeb. Lib. VIII. §. 70. *Adquieſcebat Elector, de Elbinga nihil Inſtrumento pacis inſertum, quod ſibi fraudi foret. — Ipſe enim eam vrbem, ex qua prouinciae ſuae ingentia damna data erant, vel poſſidere,*

vel

Poſt reditum Dn. Mediator adfert iterum illam declarationem Legatorum Polonorum et Foederatorum, ſuper negotio Danico, de dato Dantiſci XI Mart. A. MDCLX. a Secretario Legationis Polonae ſubſcriptam, et petit declarationem admiſſionis, et procuratoriorum commutationis, reſolutionemque in ſcripto, a Secretario noſtro ſubſcriptam, qualis haec Polonorum eſſe cernitur. Dn. Comes Oxenſtierna nomine Collegii, poſtquam inter ſe conſultaſſent Dni Legati noſtri, reſpondit, duobus in locis tractari non poſſe, non ſemel reſponſum eſſe: vbi tamen tractatus in Selandia abrumpatur, et conſenſu partium tam tractantium, quam mediantium omnium id fiat, tum nos velle hic praeſtitis praeſtandis Legatos Danicos, hac tamen conditione, admittere, ne per illud negotium huic tractatui vel mora, vel impedimentum, vel damnum inferatur. Quae declaratio etiam dabitur in ſcripto. Perrexit Dn. Mediator ad Polonicum negotium, et in Articulo, de renunciatione foederum, proponit, vt inſerantur ſub verbis generalibus: *Pacta et foedera, in quantum huic pacificationi non ſint contraria.* Placuit: ſed foedera omnia non eſſe exprimenda. Quoad ſecundum et tertium Articulum, de amneſtia, et Elbinga, eamdem eſſe adhuc quaeſtionem inter Partes, quam ante. Se non petere impoſſibilia, quoad Ducem Curlandiae, Polonos exiſtimare: modo dignentur Suae Excellentiae ſcribere ad Dn. Duglaſſium, vt Dux Curlandiae interea deducatur Rigam. Deliberarunt inter ſe Dni Plenipotentiarii noſtri: et quaerebatur, an ſcribi poſſit, et an Dn. Duglaſſius parere voluerit. Concluſum, et Dn. Mediatori reſponſum eſt, non aliter poſſe ſcribi, niſi per modum notificationis. Iam autem neſcire Dnos Legatos, an Dux Curlandiae ſit ſub cuſtodia Dni Duglaſſii, vel Dni Grundelii de Helmfeldt: et, ſi tractatus fiat infructuoſus, tamen Ducem ducendum iterum Naruam fore. Tandem promiſſum eſt, inſtante Dno Mediatore, dare litteras et ad Dn. Duglaſſium, et ad Dn. Helm-

vel munimentis nudare cupiebat. Cui eludendo agitabatur, vt Gedanenſes quadringenta vncialium millia Electori ſoluerent, ipſique eam vrbem obtinerent. Sed Elbingenſes negabant, ſe tam acerbos dominos habere velle, qui ſine dubio eam vrbem omnibus commerciis priuaturi erant propriae vrbi amplificandae: praeſertim, quia paullo ante Belga quidam obtuliſſet, ſe pro Elbinga peculiarem portum formaturum, foſſa per Nerungam depreſſa. —

Helmfeldt, immo etiam in Sueciam, vt Rigam ducatur: ſed vice verſa Comes Koenigſmarkius Dantiſcum ducatur. Dn. Mediator, quoad cautionem praefati Ducis, petere illos viciſſim, vt etiam Dn. Comes Koenigſmarkius caueat, ſe non vlturum captiuitatem in Dantiſcanis.* Progreditur Dn. Mediator ad reliqua in Proiecto Polonico: ſed quia omnia fere immutata, et alio in ordine poſita ſunt, rogatur, vt velit ex noſtro, et illo altero, tertium ipſe conficere Dnus Mediator. Quod ille promiſit, vt ordine, et maiori cum fructu, progredi poſſint. Collationandi itaque ſunt Articuli, qui loquuntur de reſtitutione Archiuorum, tormentorumque debitorum ſolutione, et commerciorum reſtabilitione. Noſtra poſita eſſe clarius, remonſtratum eſt, ſequendo pacta priora, vti, ſi aliquando hoc vel illud adlegandum ſit, fieri poſſit per Articulos melius, quam per §§. aut verba: immo alias quoque omnia eſſe confuſe poſita.

Dn. Mediator ad rem: poſtulare Polonos, vt Curlandia ſuis conſtituatur finibus, vti primus Dux Curlandiae acceperit: ergo dicere Polonos, ſe non poſſe cedere Liuoniam, niſi eam, quae ſit trans Dunam, ita vt fluuius diuidat, tanquam naturalis terminus. Reſponſum eſt, non poſſe hoc fieri. Hic non inquiri de finibus Liuoniae, ſed tractari de pace, et ceſſione Liuoniae, quae ſemper nobis ſit promiſſa ea, quam tempore induciarum poſſedimus. Quum itaque ſit res promiſſa, non oportere retractari. Dn. Mediator, ſcire ſe quidem iſtam a nobis poſtulari, ſed illos dicere, ſe cedere nolle. Reſponſum eſt, ſi nolint cedere totam, quam poſſedimus tempore induciarum, idem eſſe, ac ſi nolint cedere Liuoniam. Vocatur Dn. Weidenhain, et rogatur,

* Conf. PASTORII Diarium, p. 165.

** Iſtius Tranſactionis inter Fridericum ac Wilhelmum, Curlandiae Duces, et ciuitatem Rigenſem, d. 21 Octobr. An. 1615 initae ac concluſae, duo ad me exempla ſunt tranſmiſſa, alterum a Perill. NETTELBLADIO, in Iudicio Camerae Imperialis, quod Vuezlariae eſt, Aſſeſſore, alterum a Venerando ESSENIO, Rigenſium Eccleſiaſte Primario. In ea igitur, Art. 1. a Curlandiae Ducibus ciuitati Rigenſi ius ceſſum dominii vtilis et vtriusque ripae, in Duna fluuio; cuius dimidiam partem illi huc vſque ſibi, ex prima inueſtitura, vindicauerant. Sed iuuat verba ipſa, quantumuis vulgaria, ſubiicere: — *Obwohl das Fürſtl. Haus Curland ex Inveſtitura ſich des halben Duna-Stroms, und conſequenter ex vigore conceſſarum commoditatum, der freyen Commercien im Ein-und Ausſchiffen, auch mit Niederlegung der Waaren angemaſſet, und der Stadt das Jus utilis dominii, iurisdictionis, directionis et inſpe-*

gatur, exponat, quomodo illud territorium Dalenſe, Spilven etc. de quibus controuertitur, comparata ſint? Is, non habere Ducem Curlandiae, quod praetendat ius in hanc partem, quum ſex ante bellum annis ipſe Dux ciuitati Rigenſi ceſſerit dominium vtile, et ius ripae vtriusque in Duna fluuio: qua de re ſe refert ad tranſactionem de anno MDCXV.** Dn. Mediator: Si ius poſſit addi poſſeſſioni noſtrae, bene eſſe. Poſtulat interea chartam particularem, ſuper hac quaeſtione. Quod promittitur quidem, ſed inſiſtitur, vt ſtetur promiſſis de tota Liuonia, quam per inducias poſſedimus. Non de iure alio quaeſtionem eſſe, niſi vt, ſicut poſſedimus, (ſcilicet per pacta Stumſdorfii,) ita poſſideamus: ſi hoc nolint, pacem fieri non poſſe. Dn. Mediator recipit ſe ad alterius Partis Commiſſarios.

Poſt reditum Dn. Mediator: Dnos Commiſſarios eſſe diuiſos; non poſſe aliquid ab illis obtineri certi reſponſi. Dn. Comes Schlippenbach: Nos ex poſſeſſorio agere. Dn. Legatus Gyldenklau: Hanc eſſe plane conditionem ſine qua non. Dn. Comes Oxenſtierna ſimiliter inſiſtit iſti declarationi. Diu diſceptabatur inter Dnos Legatos noſtros, et Dn. Mediatorem; et ipſi remonſtratur, vt Dux Curlandiae etiam aliquid patiatur, et det paci perpetuae, praeſertim abſtinendo illis particulis, ſi quid habuiſſet iuris, quae ipſi damnum nullum inferant. Tandem poſtulat Dn. Mediator, vt cras detur promiſſum modo Memoriale ſeorſiuum, ſuper hoc Articulo. Demandatur itaque Dn. Conſiliario Weidenhain, vt extrahat ex Actis ſuis, ſi quid ſolidi demonſtrari iuris poſſit, quod accedat poſſeſſioni noſtrae. Reuertit Dn. Mediator ad Articulum de Elbinga, et petit, vt ceſſet contradictio Tractatus Bidgoſcien-

inſpectionis im ganzen Duna-Strom nicht geſtändig geweſen; dahero auch das vor dieſem gehaltene Krieges-Schiff de futuro abzuſchaffen, wie auch der Schlieſſung des Ausſchiffens tempore neceſſitatis ſich zu enthalten gefordert; dagegen die Stadt auf ihre Privilegien und gehabten Gebrauch ſich bezogen, und dem Fürſtlichen Hauſe das aus den Inveſtituren allegirte Jus nicht geſtehen, oder daſſelbe gut ſeyn laſſen wollen; als iſt endlich ſolche Diſcrepanz folgender geſtalt zu Grunde verglichen und vertragen: Daſs nehmlich Hochgedachte J. J. F. F. G. G. für ſich und ihre folgende Erbherrſchaft ſich des Juris nauigandi, importandi et exportandi merces, item des angeſtrittenen Krieges-Schiffes, wenn ſolches allein aufm Düna-Strohm gehalten, gänzlich begeben, und nun und zu ewigen Zeiten hierüber die Stadt, in und auſſer Gerichts, nicht belangen, turbiren und beſprechen, oder durch andere in ihren Nahmen belangen, turbiren und beſprechen laſſen ſollen und wollen. —

goſcienſis, et ceſſaturam eſſe contradictionem partium Cis-Dunarum: propoſiturum enim ſe eſſe, vt Poloni ſatisfaciant poſtulatis iſtis noſtris. Oppoſuit Dn. Comes Oxenſtierna, quae potuit. Dn. Comes Schlippenbach: Si velint Poloni ſtare promiſſis Electori, ſtent; ad nos vero illum Tractatum non pertinere, et mirandum eſſe, cur Sereniſſimi Electoris Legati quaſi conſenſum et confirmationem noſtram ſuper illo deſiderent. Si Poloni velint tradere Dno Electori Elbingam, viderint, an ſit de intereſſe ſtatus ipſorum. Interrumpitur iſte diſcurſus: et Dn. Mediator poſtulat, vt detur Proiectum noſtrum pro Foederatis quoque. Dn. Legatus Gyldenklau: Illum cras habiturum, ſi non pro ambobus, tamen pro Caeſarianis. Dn. Mediator contentus redditur hoc reſponſo, et ſe ad alteros Dnos Commiſſarios recipit.

Poſt reditum adfert, quod velint complanare hodie primum punctum amicitiae: ſed adparet, quod altera Pars velit omnes confoederationes ſuas inſeri, praeſertim per Velauienſem et Bidgoſcianum Receſſus initas. Reſpondetur ipſi, nos non poſſe, per inſertionem iſtam, confirmare duos iſtos Receſſus, vtpote per directum S. R. M. Sueciae, Dno noſtro Clementiſſimo, contrarios. Si Poloni, et reliqui, nolint inire foedera pro nobis, non oportere quoque, vt ſanciant ea contra nos. Dn. Mediator: Non inſerenda, quae ſint huic pacificationi contraria. Dn. Comes Oxenſtierna: Placeat Dno Mediatori, ſi conuentum ſuper vno puncto fuerit, conficere illius ſtatim Inſtrumentum. Dnus Legatus Gyldenklau: Quid? ſi hic excludantur omnia foedera, ſicuti Oſnabrugae, vbi nulla fuerit foederum initorum facta mentio, ſed tantum amicitia reſtabilita.* Dn. Comes Schlippenbach: Foedera eſſe et alia, praeter illa duo, poſſe, quae expreſſe ſint inita, contra Sueciam; et non eſſe de dignitate Regis noſtri, vt ea inſeri patiantur Legati Suecici. Poſt acrem diſputationem rogatur Dn. Mediator, velit noſtrum Proiectum adtendere, ac Dnis Polonis aequitatem illius demonſtrare. Ille eos id vidiſſe reſpondit. Dn. Comes Oxenſtierna denuo rogat Dn. Mediatorem, vt velit promouere primum Articulum ad complanationem, et eumdem, vt vtrinque fuerit placitus, in charta proiicere, atque deinde ſubſcribere. Id quod promiſit, et cum paullo

* Vid. INSTR. PACIS OSNABR. Art. I.

paullo adhuc exſpectaſſet, vocatur ad Dnos alterius Partis Legatos Commiſſarios.

Poſt reditum Dn. Mediator adferebat duas ſchedulas, quarum prima concernebat Curlandiae Ducis deliberationem, huiuſce tenoris: "Illuſtriſſimi DD. Commiſſarii Suecici, fide Legatorum, obligant ſe „Illuſtriſſimum Ducem Curlandiae, eiuſque Sereniſſimam Coniugem, „vt et liberos, ac totam familiam eiuſdem, intra ſex ad ſummum ſe„ptimanarum ſpatium, Rigam ſiſtere. Vnde a ſubſcripto praeſenti „tractatu, intra dies octo, decenti et ſuae dignitati conuenienti modo „ad fines Semigalliae deducatur." Altera reſeruationem, et ſaluationem foederum ſpectabat, et fuit talis: "Saluis integris et in ſuo ro„bore quoad omnia puncta, articulos et clauſulas remanentibus pactis „et foederibus, hactenus reſpectiue initis, et hoc tractatu non aboli„tis; ita tamen, vt, quae hoſtilitates concernunt, durante hac pace, „penitus ceſſent." ** Ad videndum haec recipiuntur: ſed nihil reſoluitur, niſi quod promitteretur, ſcribere velle Dnos Legatos, propter praefatum Ducem, modo Dn. Comiti Koenigſmarkio Dantiſcum ire permittatur, et honeſte ibi vſque ad plenariam reſtitutionem, de qua conueniri poſſit ante concluſam pacem, (neque enim prius Ducem Curlandiae penitus reſtitutum iri,) habeatur. Refert Dn. Mediator. Et cras hora II. pomeridiana continuandus, ſi placeat, congreſſus, et, vt habeant ſecum declarationem ſuper negotio Danico, idem poſtulat. Placuit, et diſceſſum eſt. — Ante vero quam abierunt Dnn. Legatorum noſtrorum Excellentiae, mandabatur Secretario, vt cum proxima poſta conficerentur litterae ad Dnos Legatos Suecicos in Selandia, ne res Daniae huc transferrentur.

Actum Oliuae, d. $\frac{15}{25}$ Martii, horis a II pomerid.

Habitus primum diſcurſus cum Dn. Mediatore generalis, ſuper his, quae heri ventilata ſunt, et remonſtrata ipſi aequitas poſtulatorum noſtrorum, rogatusque ille, parti alteri vt perſuadeat, ne inutiliter tempus vlterius teratur, ſed ad concluſionem Tractatus perducantur. Dn. Mediator more ſolito diligentiam ſuam promiſit. Traditum

** Conf. PASTORII Diarium ad h. d. pag. 167 ſq.

tum deinde eſt ipſi reſponſum,* ad declarationem Legationum Poloniae et Foederatorum, ſuper negotio Danico, idque aeque in ſcripto per me, Secretarium Legationis, ſubſcripto. Antequam autem ipſi daretur, Illuſtr. Dn. Regni Theſaurarius clara voce praelegit, et Dno Mediatori id omnino placuit, accepitque, vt Dnis alterius partis Commiſſariis adferret. Porro loqui coeptum eſt de puncto primo Proiecti, nempe amicitiae, et quidem Articulo de foederibus: et retradita Dn. Mediatori heſterna ſchedula, a partis alterius Legatis exhibita, facta declaratione, quod nulla fiat foederum mentio, aut, ſi in genere nominentur, addatur clauſula: *Quatenus perpetuae huic paci non detrahant, vel ſint contraria.* De Liuonia autem repetierunt noſtri Dni Legati reſolutionem heſternam, quod ſine qua non conditio ſit, nec ab illa vmquam recedi poſſit. Quibus ad alteros Legatos Dn. Mediator receſſit. Ipſo abſente perlegitur conceptum Proiecti, Caeſarianis et Electoralibus dandi, et corrigitur, vt habet conceptum apud Acta.**

Poſt reditum Dn. Mediator: Reſponſum ſuper negotio Danico illos recepiſſe; velle quoque communicare Miniſtro Danico. Quod Articulum de foederibus adtineat, adhuc diſputare inuicem: tandem ſe propoſuiſſe, quod ipſe Mediator velit hunc Articulum proiicere; conſenſiſſe Polonos; Electorales non item, ſed inhaerere ſuis Proiectis. Diſcurrit itaque Dn. Mediator, quid noſtri velint, et ipſe indignari videtur. Dn. Regni Theſaurarius: Adfectatas eſſe difficultates, atque ſi ſuper vnoquoque Articulo tamdiu morae necterentur, non ad finem prouenturas intra quatuor menſes. Dn. Mediator quaſi ſecreto: Exiſtimare ſe, quod ſtudio id fiat Foederatorum. Si ad finem cum Polonis perduci res debeat, neceſſe eſſe, vt fiat, ceu loquuntur, ſub manu: petit itaque declarationem ſuper haec puncta: 1) Elbingae: 2) Expulſorum Liuonia: 3) Limitum Liuoniae: 4) Religionis ibidem: 5) Tituli reſeruationis: 6) Satisfactionis. Quibus ſe recepit ad alteram Partem, et ſchedulam, quam noſtri ſuper foederibus proiecerunt, ipſi traditam ſecum tulit huius tenoris: — "Nec cum alterius hoſtibus „foedera

* Quod vid. in DIARIO EVROP. Actis, T. VIII. p. 669. Conf. PASTORII Diarium ad h. d. p. 171. loc. comm. p. 73. et in LONDORPII

„foedera ineat: Quod autem inita a partibus foedera adtinet, maneant „illa in ſuo robore, in quantum huic pacificationi non contrariantur, „nec eorum praetextu pax haec perpetua vllo modo violetur." * Rediit, et iſtiuſmodi ſchedulam adtulit ab alterius partis Legatis: "Quod „inita a partibus foedera adtinet, maneant illa integra, quoad omnia „puncta, articulos et clauſulas in ſuo robore, nec eorum praetextu „pax haec perpetua vllo modo violetur." ** Quae dum recipi nequiit, reuerſus eſt ad illos.

Poſt reditum Dn. Mediator refert, Polonos iam reſoluiſſe, quia Foederati ſine cauſſa difficiles ſint, quod velint, quae ſe ſolos concernant, primum complanare: deinde ea, quae omnes tangunt. Itaque cras ſolos Polonos huc venturos. Poſtea petiit Dn. Mediator, nomine Polonorum et Confoederatorum, vt, ſicut heri promiſſum ſit, ſcribatur pro Duce Curlandiae, vt Rigam veniat. Dn. Regni Theſaurarius: Modo detur ſaluus paſſus pro tubicine, velle Dnos Legatos litteras tranſmittere, ſicuti promiſerint. Iterum ſe ad alterius partis Legatos contulit Dn. Mediator: et, quum rediiſſet, nihil amplius actum eſt, niſi vt craſtina die hic iterum conueniretur. Placuit itaque hora II pomeridiana vtrimque: et quiſque ad ſua hoſpitia, nos quidem Sobothum, illi in pagum Strytz et Neo-Schottlandiam, diſceſſimus.

Actum Oliuae d. 16/26 Martii, hora II pomerid.

Peruenimus in puncto ſecundae Oliuam, et paullo poſt ſequuti ſunt Dni Polonici Legati Plenipotentiarii. Interea Dn. Mediator diſcurrere coepit de negotio, promittens bonam ſpem fructuoſi ſucceſſus, ſi partes vnaequaeque aliquid de ſuis poſtulatis remittere velint. Dn. Regni Theſaurarius optat Parti aduerſae ſalubria conſilia: nos inclinationem noſtram hactenus ſatis demonſtraſſe, et, quidquid fieri potuiſſet, feciſſe, inque ea propenſione ac zelo perſeueraturos eſſe.

Dn. Mediator optat conſtantes animos, et pacificam mentem vtrimque, ac ſuum ſtudium et operam conteſtatur. Dn. Regni Theſaurarius: Propoſuiſſe Dn. Mediatorem heri aliquot puncta, ſuper quibus

** Nos illud ex Codice Zaluſciano protulimus, in Actis Pacific. Oliv. p. 129 ſq.

* Conf. PASTORII Diarium ad h. d. pag. 174.

** Ibidem.

bus declaratio noſtra deſideretur. In illis Elbingam primum obtinuiſſe locum. Quid igitur ſit, quod velint Elbingae? Dn. Mediator: Duo eſſe, 1) quod velint omnia eorum priuilegia et iura, ſicut omnibus ciuitatibus Boruſſiae, confirmare: 2) Sed nolle tamen, vt infringatur Receſſus, cum Electore Bidgoſcii initus, ſed in ſuo is vigore maneat. Dn. Regni Theſaurarius: Illum tractatum Dnos Legatos Suecicos ſuo conſenſu et Inſtrumento inferendo confirmare non poſſe. Si ſaluare Elbingam haud queant, nec velle manu ſua eorum priuilegia infringere: Polonos, quum ipſis retradita loca fuerint, ſibi conſulturos. Dn. Mediator proponit expediens, adlegans exemplum Hiſpaniae et Galliae,* ſi iam ſuper finibus conueniri non poſſit, remittendum eſſe ad Commiſſarios, et, ſi illi ſe extricare nequeant, ad arbitros. Multas fuiſſe difficultates, circa materiam limitum; Commiſſarios fuiſſe conſtitutos; arbitros Reges eligere numquam voluiſſe; ergo vnumquemque manere ſemper ſua in poſſeſſione: ideo operoſe praeſumit, perſuadere Dnis Legatis, vt hoc expediens adprehendant. Sed Dnus Regni Theſaurarius, hanc curam non debere eſſe palliatiuam, reſpondit, ſed radicalem. Dicat Dnus Mediator, an Dni Poloni in aliqua re, amore pacis, nobis aliquid gratificauerint? et nos multa tamen feciſſe, tanta remittendo. Adſtipulati ſunt reliqui Dni Legati noſtri, et Dno Mediatori demonſtrarunt, talia neque in commiſſis ſe habere, neque practicabilia eſſe, vtpote quae tantum ſemina et materiem belli alerent, ſi pax facienda ſit, concludi talem oportere, quae omnem belli materiem tollat. Nunciatur Dno Mediatori de aduentu Dni Palatini Poſnanienſis: et abrumpitur diſcurſus, obuiam eunte illi Dno Mediatore. Qui quum rediiſſet, ſed nihil adportaſſet, niſi diſcurſum de Nouellis, quod pax Danica non procederet, mortuus ſit Dn. Regni Admiralis, Comes Wrangelius, occupata a Danis inſula Falſter et Moen, Warnemunda capta a Caeſarianis, et ſimilia: traditum eſt ipſi Proiectum quinque Articulorum vltimatorum noſtrorum pro Caeſarianis et Electoralibus: quod accepit, et ad alteras Partes ſe recepit.

Poſt horam fere rediit: et primum obtulit ſchedulam pro Duce Curlandiae, proiectam his verbis: „Ill^mus Curlandiae et Semigalliae Dux,

* Conf. PASTORII Diarium ad h. d. p. 177. et quae nos in n.**** diximus.

Dux, cum coniuge proleque ſua Ducali, ac tota familia et Aula, abſque vlla protractione intra ſex ſeptimanarum ſpatium a die vigeſima ſeptima menſis Martii, ſt. n. Rigam ſiſtetur. Inde vero (ſi antea concluſus non fuerit,) a ſubſcripto praeſenti tractatu, intra dies octo, decenti et ſuae dignitati adcommodato conuenientique modo ad fines Semigalliae deducetur, omniaque ſua ſuorumque mobilia vel ſecum aſportata, vel Rigae depoſita, litteratoria ſimiliter ſiue publica ſiue priuata documenta, quae pro tunc exiſtunt, bona fide extradentur, et Mitauiam reportabuntur.“ Dn. Regni Theſaurarius: Haud multum in hac ſchedula deſiderari; velle tamen Dnos Legatos illud adhuc reuidere. Interea poſtulari Ducis Reuerſales, de non nocendo, vel moliendo quid in poſterum. Dn. Mediator: Poſtulari itaque Reuerſales quoque a Domino Comite de Koenigſmark, de non vindicanda captiuitate, vel vllo modo Dantiſcanis nocendo. Dn. Regni Theſaurarius: Aliam eſſe rationem illius, qui ſub imperio ſit ſui Regis, et Principis Curlandiae, qui ſui iuris; non denegaturum tamen illum eſſe. Inde reuerſum ad alia, et Dn. Regni Theſaurarius ad Dn. Mediatorem, cur non ordine pergatur, ſed inuerſa methodo, mox hinc, modo illuc tranſiliendo. Et acriter reſentiunt noſtri Dni Legati, quod non monſtret Dn. Mediator alteri Parti noſtrum Proiectum, in quo omnia plenius et clarius poſita, et meliori ordine exprimantur, et multa in Polonico non ſint, quae noſtrum contineat, et ſint valde neceſſaria. Ille: Velle, quae deſint, deinde adimplere: et pergit, qua coepiſſet methodo. Et hic quidem ad Articulum XXIII. Poloni monuerunt, confundi debita Duglaſſii, etc. Poſt aliquam diſceptationem Dn. Regni Theſaurarius deleri verba, *ſi quae extorta ſint*, poſſe dixit. Deinde Dn. Mediator adfert in medium ex Proiecto Polonico, §. de caſſandis decretis, quae inter Rigenſes et Curlandos tempore belli data ſunt.* Reſponſum eſt, nos non ſatis informatos, et hoc vlterioris eſſe deliberationis, ſiquidem Rigenſibus praeiudicare nequiremus: rogaturque iterum Dn. Mediator, quo ordine pergat, et ſecundum noſtrum Proiectum procedat. Perſuaderi non potuit, praetexens Polonos et Foederatos ſuper noſtro Proiecto tractare nolle, promittensque ſe ambo collaturum,

* Conf. PASTORII Diarium, ad h. d. pag. 176.

turum, et tertium inde formaturum. Pergit, et ad XXVI. Art. refert, Polonos postulare, vt nauigatio Mitauiam libera sit.* Dn. Regni Thesaurarius: Hoc esse inuertere tota priuilegia Rigensium: a nobis igitur consentiri nequire. Caueat Minister Curlandicus, ne, istiusmodi suggerendo, caussetur moram tractatibus, et Domino suo rem totam perdat: scriptas esse iam litteras pro Duce illo ad Dn. Duglassium, Dn. Baronem Benedictum Horn, et Locum tenentem Generalem de Helmfeldt; sed iam Dnos Legatos easdem subscribere nolle, antequam punctus, de Liuonia illimitate cedenda, expeditus sit.** Mitauiensium neutiquam habere locum postulata haec: ius Depositorii, vulgo *Stapelrecht*, oportere Rigensibus seruari. Missa hac quaestione, ad fines Liuoniae Dn. Mediator deuenit, separationem adferens, quam anterioribus in Conferentiis proposuerat, nempe, vt partes Cis-Dunanae Duci Curlandiae restituantur, et medius fluuius Duna naturalem limitum terminum faciat. Absurdam esse petitionem, responsum est, non posse admitti. Dn. Mediator: Velint Suae Excellentiae, quid earum mens sit, explicare. Dn. Regni Thesaurarius: Dicere se, et Dnos Collegas, quid res sit, nos non posse recedere a finibus, quos possidemus ex Recessu Stumdorfensi;*** et taliter cessionem a Dno Mediatore saepius promissam; hac spe nos tractatum iniisse; antequam aliquid de hoc remittamus, potius omnia relicturos infecta. Dn. Gyldenklau: Heri quoque dictum esse Dn. Mediatori, hanc conditionem, sine qua non, esse. Idem Dni Comites Oxenstierna et Schlippenbach expresserunt. Dn. Mediator iterum proposuit medium, hesterno in congressu adlatum, de Commissariis et arbitris. Responsum: Nos talia non habere in mandatis; nec posse transgredi commissionis limites, nec oportere relinquere occasiones litium; dolere se, quod tam longe processerint, spe concepta iam falsos: ab aliis persuaderi se pati Polonos. Dn. Mediator: Dolendum, paruam particulam totum negotium morari, et forte, vt abrumpantur tractatus, illam capacem esse. Dn. Gyldenklau: Hanc particulam posse totam vrbi Rigae ruinam adferre. Dn. Regni Thesaurarius: Sine

* Vid. PASTORIVS loc. comm.

** PASTORIVS loc. comm. p. 181. item ad XXVII Mart. p. 183 sq.

*** Art. VI. Conf. PASTORIVS ad XXVI Mart. p. 176. et quae adnotauimus ibidem, atque infra Obs. XV.

Sine dubio Cancellarium Curlandiae haec facere, ſed neſcire illum, quid ſerus veſper ſecum vehat. Poſt longam diſceptationem dictum eſt Dno Mediatori, quod Dni Suecici nulla ratione poſſint duo iſta poſtulata propoſita, vel de nauigatione Mitauiae, vel tali ſeparatione limitum Liuoniae, admittere, nec inutiles rationes adtendere: eſſe nos in poſſeſſione iuris et facti: ſi Dux Curlandiae hoc obtineret, habiturum eſſe omne commercium Lithuaniae, quod non concedendum ſit in praeiudicium Rigae et vicinorum. Vocatus eſt Dn. Conſiliarius Weidenhain, notitiam omnem Rigae et Liuoniae et commerciorum habens, et iuſſus ſuas rationes hac de re proferre: quod fecit, quantum ex tempore occurrit, die craſtina in chartam proiecturus. Abiit ad Dnos Commiſſarios Polonicos Dn. Mediator: et Secretario Legationis Suecicae mandatum eſt, vt perfici Copias curaret et noſtri et Polonici Proiectorum; dictusque Dn. Conſiliarius de Weidenhain extrahat, ac notet, quae concordent, quae diſcrepent, quae deſint.

Poſt reditum Dn. Mediator retulit, ſe nihil perficere potuiſſe, in cauſſa limitum. Polonos declaraſſe, quod poſtulent fortalitium Cobrunnenſe demoliri: nosque ab inſula Dahlen abſtinere oportere. Reſponſum eſt vno verbo, fieri non poſſe. Igitur Dn. Mediator rogauit, vt cras hora ſecunda pomeridiana congreſſus continuetur, et diſceſſum eſt.

Actum Oliuae $\frac{17}{27}$ Martii, hora II pomerid.

Ob continuandum tractatum, noſtri Dni Legati ſe receperunt Oliuam, vt heri rogatum erat. Et Dn. Mediator excuſauit, quod non obuiaſſet Suis Excellentiis, occupatus acceptis ab Aula litteris. Deinde inceptus eſt diſcurſus generalis de progreſſu tractatuum: et Dn. Regni Theſaurarius interrogauit, num quid declaraſſent Dni Poloni ſuper punctis, nudius tertius ab ipſo pro difficillimis ad Protocollum dictatis. Ille, nihil, reſpondit. De Elbinga quidem loquutos, ſed ſuis poſtulatis inſiſtere, vt exprimatur foedus Bidgoſcianum. Reſpondit Dn. Regni Theſaurarius: Hoc fieri non poſſe, nec a nobis peti, vel poſtulari debere. Satis eſſe, quod amplius petito noſtro non inſiſtatur, nec per expreſſum Polonis et Electori contradicatur. Con-

 tinuatus

tinuatus paullo diſcurſus, et Dn. Mediator percepto, quod Dni Poloni adeſſent, captata permiſſione ad illos receſſit.

Poſt horae vnius reditum, ille retulit, Dnos Polonos adhuc deliberare ſuper nauigatione Mitauiae: nolle progredi in puncto ceſſionis Liuoniae, ſine huius Articuli obligatione. Reſpondit Dn. Regni Theſaurarius, hanc eſſe rem, quae conſentiri nullo modo poſſit; ſi maturare tractatum Poloni nolint, dicere ſe oportere, quod ipſe accepit Auocatorium, et Dn. Comes Oxenſtierna etiam abiturus ſimul ſit in Sueciam. Remonſtrare nos integram et ſinceram intentionem noſtram, quod velit S. R. M. et Regnum Sueciae omnes remouere anſas: hoc autem poſtulatum expreſſe contrariari priuilegiis vrbis Rigenſis.* Miſſo hoc Articulo, reuerſus ad Elbingam eſt, et ad inſtantiam priorum prius reſponſum ipſi datum. Deinde quaſi obiter monuit, quod forte adprehendant Dni Poloni, nos Praetorianos milites, ſiue *Heydaucas*, (vt illi ſecundum morem eorum vocant ſtipatarios,) adduxiſſe. Dn. Regni Theſaurarius reſpondit, duos tantum eſſe ſatellites, qui haſtarum loco bombardas breuiores, vulgo *Carabiner*, portant; poſitos eſſe ad introitum veſtibuli huius conclauis; ne multitudo, vt ſolet, ſine diſcrimine hinc inde currant; poſſe poſthac illos relinqui Sobothi. Reuerſus ad negotium pacis Dn. Mediator, profeſſus eſt, ſe inſimulari ab altera parte, ac ſi nimis auſterus ſit, aduerſum illam; itaque ſe poſtea nihil facturum, praeterea, quod dicta et reſponſa vtrarumque hinc inde referat. Intelligere ſe bene, quid intendatur; credere non eluctari ex iſtis difficultatibus poſſe, et ad finem tractatus perduci, niſi Rex et Regina Proiecta percurrant, cum ſuis Plenipotentiariis, et quid tandem vtrimque fieri poſſit, diſquirant. Dn. Regni Theſaurarius: Nos nihil habere in votis amplius, quam vt cito ad concluſionem perueniamus; feciſſe, et facturos, quidquid ſit poſſibile, et dignitati et aequitati conſentaneum. Iterum abiit Dn. Mediator, ſed mox rediens adtulit litteras ad Dnos Plenipotentiarios a Dn. Reſidente Müller, ſibi incluſas: quas cum Dn. Regni Theſaurarius aperuiſſet, inter alia nunciabant, pacem in Dania concluſam: quod hilari animo acceptum eſt, atque, vt veritate nitatur, omnes vouerunt. Dn. Mediator

* Conf. PASTORIVS ad h. d. pag. 183 ſq.

diator auocatur ad alteros Dnos Commiſſarios: et interea diſcurrunt noſtri Dni Legati, quid tandem agendum ſit, tractatu in dies difficiliore. Dn. Gyldenklau: Inter primas de praeſenti maximam curam eſſe, quomodo miles in Boruſſia conſeruetur. Dn. Comes Schlippenbach: Conducere, vt Dn. Regni Theſaurarius ſimulet abitum quantocyus. Dn. Comes Oxenſtierna adſtipulatur. Dn. Regni Theſaurarius: Se facturum, ideoque modo interroganti Dno Mediatori iam reſpondiſſe, quod intra decendium abire ſe poſſe ſperet. Ceterum, ſi pax neutiquam obtineri iuſta et aequa poſſit, ſumendus miles ex ciuitatibus, et per Curlandiam irrumpendum, inque Liuoniam ille ducendus. Nihil concluditur; ſed anxie reditus Dn. Mediatoris exſpectatur. Qui quum rediiſſet, retulit, Dnos Polonos inſulas *Dahlen* et *Spilven*, cum fortalitiis cis Dunam, ad quartam partem milliaris ceſſuros, ita vt ab inſula *Dahlen* initium fiat, ad extenſionem iſtam; quod deinde reliquum ſit; Duci Curlandiae cedat, iure proprietariorum particularium ſaluo, quoad vſumfructum, dominio directo eidem Duci cedente. Auditus eſt Dn. Mediator, ſumma cum modeſtia; ſed contrario remonſtrato, ſumtaque ad manus mappa, et inuentum eſt territorium cis Dunam, quoad particulas iſtas, *Dahlen*, *Spilven* etc. nonnullibi vix quartam partem vnius milliaris adtingere, quae Dux Curlandiae velit cedere. Igitur metuebant aliquid ſubeſſe, et ſi non aliud, magnam tamen confuſionem inde orituram, ac lites perpetuas proprietariorum, vt fieri ſolet ex communione: non videre noſtros, cur hoc velit Princeps Curlandiae, nec potius quieſcat poſſeſſione noſtra, et contentus ſit ſua reſtitutione. Nos, proteſtantur Dni Plenipotentiarii, non ex praeconcepta quadam opinione mordicus haec diſputare, ſed ſincera mente, quo omnis in poſterum contentio et diſſidium euitetur. Dn. Mediator: Vereri ſe cauſſam hinc rumpendorum tractatuum oriri poſſe. Acriter diſceptatur, et ex mappa fit remonſtratio, repetiturque metus futurae confuſionis, rogato Dno Mediatore, ne propter Ducis Curlandiae amorem res peſſumdetur. Dn. Mediator recepit ſe ad Dnos Polonos.

Abſente ipſo diſcurrunt Dni Legati, quid faciendum. Dn. Comes Oxenſtierna, et Schlippenbach: Propter hoc tractatum abrumpi non oportere; inſiſtendum tantum eſſe, vt ſemileuca cedatur, inci-

piendo ab insula *Dahlen*, recta linea. Dn. Legatus Gyldenklau: Confusionem metuendam; tandem si obtineri aliud non possit, propter istam difficultatem tractatus non esse abrumpendos. Conclusum: quod si non aliud ferat, rediturus sit primum amice Dn. Mediator; si denique obtineri nil, nisi hoc, queat, acceptandum esse, sed cum clausula, quod certi Commissarii, pro constituendis perpetuo duraturis limitibus, determinando tempore ordinentur. Rediit Dn. Mediator, et adfert ad adsecurationem, quod Dni Legati velint esse faciles in reliquis Articulis, Polonos se declarare, quod velint cedere Liuoniam, sicut tempore induciarum et pactis Stumsdorfensibus possedit Suecia. Sed habere iam alia postulata, esseque tritum illud: *Facio, vt facias.* Concernere autem Elbingam, religionem, titulum, satisfactionem ista postulata.* Et primo quidem Elbingam quod adtinet, petere Polonos, si nolint publice, inserere patiantur seorsiuo Instrumento, eoque secreto, Dni Suecici illum Articulum. Respondit Dn. Regni Thesaurarius, perinde esse, publice vel separatim fiat: nos illum tractatum confirmare Bidgoscianum non posse. Deinde, vt sit liberum religionis Catholicae exercitium, non esse vel practicabile, vel in nostra potestate: libertatem conscientiarum manere, et relinqui: liberum exercitium concedi nullo modo posse: et adseruit Dn. Regni Thesaurarius, se credere, non esse duodecim homines Romanae Catholicae religionis in tota Liuonia. Paullo renisus est Dn. Mediator, et restringendo ad exercitium in aedibus priuatis, (quod etiam negatur,) ad punctum de titulo et satisfactione progressus est. Hic Dn. Regni Thesaurarius, maximopere cum Dnis Collegis commendauerunt Mediatoris curae et dexteritati negotium. Ille diligentiam promisit suam, sed sperare Polonos, quod Dni Suecici faciles futuri sint. Rogatur, vt mittatur in chartam, quod conuentum sit, in puncto cessionis Liuoniae. Dn. Mediator recusauit fieri posse ante complanationem conditionum, scilicet, vt faciles simus in modo propositis, cuius rei petit maturationem. Et abiit. Rediit Dn. Mediator longum post interuallum, et refert, si placeat Dnis Plenipotentiariis nostris, velle Dnos Polonos iterum conuenire hic Lunae die, primum tamen cras certiorem reddere Dn. Mediatorem, si quidem

* Conf. PASTORIVS ad h. d. pag. 183 sqq.

dem Ablegatus Moſcouiticus audientiam, et forte expeditionem quoque, ſit habiturus. Dn. Regni Theſaurarius: Se et Dnos Collegas ſuos eſſe promtos paratosque, ne horam quidem remorari coeptum negotium. Diſcurſum adhuc paullulum de ſubiecta materia: et abiuimus circa dimidiam ſeptimam veſpertinam Oliua, (quia Vigilia erat reſurrectionis Domini, ſecundum Gregorianum Calendarium,) paullo maturius, quam diebus praeteritis.

Actum Oliuae d. $\frac{1}{2}\frac{8}{9}$ Martii, hora II pomerid.

Dn. Mediator more ſolito Dnos Legatos noſtros excepit, et in conclaue deduxit. Diſcurſus incepit a nuncio, quod pax Daniae ſit concluſa: quod etiam Dn. Mediator adſeruit per famam increbuiſſe. Abſoluto hoc diſcurſu, Dn. Mediator interrogat, quid Dni Legati noſtri declarent ſuper punctis, nudius tertius propoſitis, videlicet Elbingae; liberi Religionis Exercitii in Liuonia; reſtitutionis exulum ſiue expulſorum, e dicta prouincia; reſeruationis tituli; ſatisfactionis. Dn. Regni Theſaurarius: Velle nos experiri a Dn. Mediatore, quid illi reſoluerint. Sed quum Dn. Mediator inſiſteret, vt a parte noſtra daretur declaratio, Dn. Regni Theſaurarius reſpondit, Elbingam quod adtineat, Dnos Suecicos declarare, quod ideo non abrumpentur tractatus: tradituros ſe eam eſſe Regi Poloniae, ſi ille deinde intereſſe et ſtatus ſui obſeruans eſſe nolit, nos non impedituros; conſentire autem neutiquam poſſe per Inſtrumentum; ſeparatam tamen chartam, et velut Articulum ſecretum daturos, quod impedire conſilium Regis Poloniae nolimus.

Peruenit Dn. Mediator ad Articulum et poſtulatum de religione libera in Liuonia. Religionem Catholicam quod adtineat, Dn. Regni Theſaurarius, in Articulo XVII. Proiecti noſtri expreſſum eſſe, *quod propter religionem nemini vis inferetur,* reſpondit. Dn. Mediator refert ſe ad Receſſum Stumſdorfienſem,* et poſtulat illius formalia, quoad hoc punctum, inſeri. Remonſtratur ipſi denuo, quod idem in praememorato Articulo Proiecti noſtri ſatis ſit expreſſum. Ille nihilominus Acta illa aperit, ſed tandem ex noſtro Proiecto quieſcit. Deuentum eſt ad poſtu-

* Conf. PASTORII Diarium, p. 187. et quae nos ad h. l. notauimus.

poſtulatum, vel conditionem de reſtituendis expulſis, et remonſtratur per Suas Excellentias Dno Mediatori, Regem Guſtauum M. trium tunc annorum ſpatium redeundi, vel bona ſua diuendendi, proprietariis dediſſe: quum nemo redierit, donata eſſe illa Miniſtris Regis bene meritis. Et iam plane eſſe alium ſtatum in Liuonia, adeo vt haec res fieri nulla ratione poſſit; confuſum chaos emerſurum, nec vllo modo reſtabiliendum.* Dn. Mediator allegat exemplum Hiſpaniae Regis, et Hollandorum.** Dn. Comes Oxenſtierna: Praecipuos Regni Sueciae Proceres habere bona ſua in Liuonia, quae reſtitui non poſſint. Iam ad titulum, Dn. Mediator: Super ceſſionem, ſeu renunciationem iuris in Sueciam, denegare etiam Regi Poloniae reſeruationem tituli, ad vitam tam breuem, neſcire ſe, quomodo iuſtificari poſſit, coram mundo: allegatque tot exempla Europae. Dn. Regni Theſaurarius: Cur Sereniſſimus Rex Poloniae reſeruaret titulum, niſi praeſumat ſibi aliquid iuris competere? Rogari Dn. Mediatorem, diſponat Dnos Commiſſarios Polonicos, quo Rex Poloniae ad ceſſionem ſimplicem ſe perſuaderi patiatur. Dn. Mediator autem non deſtitit. Poſt ſufficientem demonſtrationem Dno Mediatori Dn. Regni Theſaurarius: Si in reliquis vt aequi et faciles ſint Dnn. Poloni, Dn. Mediator ordinare ac diſponere queat, de hoc Articulo deinde nos agere velle. Dn. Mediator: Ita comparata eſſe poſtulata iſta, vt ſimul oporteat pertractare; vt ſemper dictum ſit, faciendum eſſe, vt quis faciat. Videre ſe Sueciam nihil cedere velle. Dn. Regni Theſaurarius, et Dn. Comes Schlippenbach: Nec Polonos ceſſiſſe, niſi quae non habeant, nec habere poſſint. Dn. Regni Theſaurarius: Nobis ſemper fuiſſe promiſſum, quod vel ad renunciationem tituli, vel ceſſionem Liuoniae, nulla futura ſit difficultas. Dn. Mediator: Se ſemper dixiſſe, ſi Dni Suecici faciles ſe monſtrent in reliquis, tum ſperare nos poſſe, Polonos quoque in noſtris poſtulatis faciles ſe praebituros.

Dn.

* Conf. PASTORII Diarium, loc. comm. p. 188.

** Quippe Monaſterienſi Pace, An. 1648. inter Hiſpaniae Regem et Belgii Foederati Ordines inita, conuentum eſt Art. XXIV. in hanc legem: *Quorum bona belli cauſa detenta aut publicata fuerint, ii ipſi eorumue heredes, vel quibus id ius competit, iiſdem bonis, opibuſque fruentur, eorumque omnium poſſeſſionem pro-*

Dn. Regni Thesaurarius: Mediatorem nihil retulisse de satisfactione, quid declarent super hoc puncto Dni Poloni. Dn. Mediator: Dnos Polonos pure et absolute dixisse, certiores nos faciat, impossibilitatem esse satisfactionis dandae. Dn. Comes Schlippenbach: Non petere nos satisfactionem, sed summam aliquam moderatam, pro deducendo milite. Institit Dn. Mediator, plane impossibile esse; et petiisse Polonos, vt hoc pro vltimato Dnis Legatis Suecicis diceret. Dn. Regni Thesaurarius: Ergo etiam impossibile esse, vt praesidiorum fiat euacuatio. Inter alia Dn. Mediator obiecit, quod praesidia intra tres quatuorue septimanas inedia et fame compellerentur ad deditionem. Sed respondit Dn. Regni Thesaurarius, iam mense Septembri idem clamatum esse: certos nos esse, quod adhuc trium, vel etiam quatuor mensium victus suppeditet: interea aliquid fieri posse. Dn. Comes Oxenstierna: Sine pecunia militem educi non posse, nec oportere, vt ille perdatur. Dn. Comes Schlippenbach idem demonstrauit: item, interesse ipsius Poloniae, vt miles in Borussia conseruetur. Deuentum est ad acerrimam disputationem: et cum Dn. Mediator reposuisset, intra tres dies, si nobiscum inire pacem non possent, cum Mosco conclusuros Polonos esse; Dn. Regni Thesaurarius respondit, si rumpere Poloni velint, viderint, quid agant: occupandas armis esse vrbes et fortalitia; quod plus constiturum sit, quam moderata, quae postuletur, pecunia. Nos agere candide et sincere: necessitatem nos ad hoc postulandum impellere. Si non nemo Dnn. Legatorum in Sueciam proficisci, et media illa pecuniae necessaria procurare velit, tres ad minimum menses requiri: interea pacem non concludi. Tandem expresse dictum est Dno Mediatori, nos a pecuniae certa summa recedere non posse: quo tamen videant aequitatem nostram, nos illa quadringenta millia thalerorum, quae propter Rakocium, ne ab illo exigantur, postulata sunt, missa facere velle.* Dn. Mediator ad Dnn. Polonos

propria sua auctoritate ac vi praesentis Tractatus capient, neque iudicum opem implorare necesse habebunt, non obstantibus quibuscumque iudicis Prouincialis possessionibus, oppignorationibus, donis, contractibus, conuentibus et transactionibus etc. Vid. LEONIS ab AITZEMA Hist. Pacis p. 693.

* Conf. PASTORIVS ad h. d. et n.** pag. 188 sq.

lonos ſe contulit. Ipſo abſente deliberant Suae Excellentiae; et concluditur, antequam tractatus abrumpi patiamur, aliquid illis quoad religionem dandum eſſe, ſiquidem praeiudicium ſit in tractatu Stumſdorfienſi.

Poſt reditum, Dn. Mediator explicuit reſolutionem Dnn. Polonorum ſuper religione, et ſuper titulo. Super religione ſe declarare, quod velint remittere ea, quae in Articulis ſuis poſtularent, nempe reſtitutionem redituum; tantum petere religionis liberum exercitium. Dn. Regni Theſaurarius: Legibus ac ſtatutis fundamentalibus Regni Sueciae hoc repugnare. Dn. Mediator: Non eſſe partem Sueciae, ſed prouinciam plane ſeparatam Liuoniam: conceſſum eſſe liberum religionis exercitium Bremenſibus. In Pomerania ſimiliter quemlibet ſuis frui priuilegiis: allegant alia quoque exempla, quod, ſi per pacem cedantur prouinciae, libertati et priuilegiis non derogetur.* Petere ſe vnicum tantum templum vel ſacellum, vel domum, vbi ſine turbatione aut inquiſitione, deuotione ſua vti illis concedatur. Dn. Regni Theſaurarius: Inquiri non ſolitum eſſe ob religionem in Suecia, ſi quis priuatim, abſque ſcandalo aliorum, alicui ſit addictus; exercitium autem nullatenus concedi; igitur ſe et Dnos Collegas ſuos huic poſtulato ſatisfacere neutiquam poſſe. Quoad titulum vtrimque inſiſtitur prioribus. Ad ſatisfactionem reditum eſt: et Dn. Mediator, nec velle nec poſſe Polonos aliquid conſentire, quoad hoc punctum. Dn. Regni Theſaurarius: Ideoque nec poſſe nos deducere militem, vtpote cuius rei cauſſa iam poſtuletur non ſatisfactio, ſed ſubſidium. Dn. Mediator: Paucis diebus peritura fame praeſidia dicere Polonos. Dn. Regni Theſaurarius: Nos certiores redditos hiſce diebus, vt ante dictum ſit, quod aliquot adhuc menſium victus ſuperſit. Trium menſium tantum ſuſtentationem praeterito auctumno clamaſſe, et tamen hiemem iam peractam, atque adhuc ad quatuor ad minimum menſes ſufficere ſiliginem. Dn. Mediator: Libenter ſe cooperari velle, ſi aliquid ſperandum eſſet: Polonos in poſtulatis reliquis ſtare promiſſis velle, ſi congreſſus non ſolueretur: ea enim conditione illum eſſe continua-

* Nec talia e longinquo arceſſenda. Hac enim lege Galliarum Regi ceſſa, in Monaſterienſi Pace, Alſatia; in Pyrenaea tot ab Rege Hiſpano prouinciae ac ciuitates: hac eadem lege Regi Suecorum tot prouinciae a Dano ceſſae, in Rotſchildenſi Pace. Atque in hac diſertis verbis cautum, Art. IX. *Similiter retinebunt conſueta*

nuatum. Dn. Regni Theſaurarius: Nos etiam ſtare velle iis, quae promiſſa ſint, ſed praeſtitis praeſtandis, ceu ſemper reſeruauerimus. Dn. Mediator ad religionem reuertitur, et Liuoniam ſeparatam prouinciam eſſe, quae in religione gaudeat libertate. Dn. Gyldenklau: Cedere Polonos cum iure territoriali Liuoniam; etiam ius territoriale eſſe, vt Dominus poſſit reformare, allegans autonomiam ex Inſtrumento Pacis Oſnabrugienſi.** Dn. Mediator vrget reſolutionem acceptabilem. Et Dn. Regni Theſaurarius, ad reliqua duo puncta reſpondiſſe nos, regeſſit, difficultatem ſubſidii in cauſſa eſſe, quod iam haereamus: igitur adhortari et rogare nos, vt conſideret Dnus Mediator, ſiquidem, ſi impoſſibile ſit pecuniam numerare, et nobis eſſet impoſſibile, vt deducantur praeſidia, vt ſaepius demonſtratum ſit. Dn. Mediator prius obtinet; nempe promiſiſſe Legationem Suecicam ſe facilem ad renunciationem praetenſam in Sueciam, et ceſſionem Liuoniae; faciat idem etiam in hoc puncto. Dn. Comes Schlippenbach: Nos ſtare promiſſis; ſed militem non eſſe perdendum. Dn. Regni Theſaurarius: Vt hae copiae ne peſſumdarentur, ipſius Regis Chriſtianiſſimi intereſſe. Dn. Comes Oxenſtierna: Viſuros eſſe Dnos Polonos, quid profuturum illis ſit, ſi hic miles pereat. Dn. Regni Theſaurarius: Nos generoſa mente dixiſſe et feciſſe, quae potuimus: non per totum tractatum nos reſpondiſſe, *non velle*, ſed vel omnia, quae poſſibilia ſint, facturos eſſe: Polonos e contra tantum dicere, *ſe nolle*. Atqui hic mandata excedere non poſſe, et ſi Poloni nolint dare pecuniam, curandum eſſe, vt aliunde ad conſeruationem militis media inueniantur; ſed ad hoc, tempus requiri; interea tractatum abſolui poſſe, et ad concluſionem perduci. Dn. Mediator: Impoſſibilitatem dandi apud Polonos, et impoſſibilitatem remittendi apud Legationem Suecicam, duo eſſe extrema, de quibus conueniri nequeat. Dnn. Legati noſtri paullo recedunt. Poſt reditum Dn. Regni Theſaurarius: Se deliberare ſuper hiſce Articulis, et iam ſuper puncto religionis reſponſum eſſe Dno Mediatori, et ratione. Dediſſe enim nos libertatem conſcientiis, et quod

 inquiri

ſueta ſua iura, leges, antiqua priuilegia et immunitates ſine omni impeditione et turbatione etc.

** De qua re vid. quae ad PASTORII Diarium p. 192. diximus. Plura habet Anonymus (*Phil. Euerh. Zechius*) Medit. de origine, indole, effectibus iuris Reformandi Regum, Principum et Statuum Imp. Rom. Germ. P. II. c. 3. pag. 162 ſqq.

inquiri in illos, qui Catholicae religionis ſint, non debeat; hiſce igitur Dnos Polonos contentos reddi poſſe. Quoad ſatisfactionem, quia deductio militiae non ſine pecuniae ſumma fieri queat, ſe remiſiſſe ſummam Racocii; iam in honorem Mediationis Regis Chriſtianiſſimi adhuc remittere velle dimidietatem paratae pecuniae, nempe cc millia Imperialium; et poſcere tantum cc millia Imperialium, ſalua Ducis Croyani ſumma, Marienburgumque euacuare nos velle praeſtitis praeſtandis. Dn. Mediator rogat, vt ſcribatur, quod Dux Curlandiae Rigam deueniat, ceu nuper fuerit promiſſum. Dn. Regni Theſaurarius: Pro Duce Curlandiae nos velle mittere litteras et tubicinem, modo nobis datum ſit reſponſum abſolutum de Liuonia, et vt Dn. Comes Koenigſmarkius deueniat quoque in vrbem Dantiſcum: ſed ſi pax non claudatur, Articulum de Curlandiae Duce vim habere nullam: etiam Dnos Legatos non poſſe ſcribere, niſi punctus de Liuonia ſit concluſus et ſubſcriptus. Id quod omnes Dni Legati vnanimiter loquuntur, et Dn. Mediatorem rogant, vt referat Dnis Polonis. Inſtitit poſtulato de religione Dn. Mediator, atque vt euacuatio Marienburgi fiat, et pro Duce Curlandiae ſcribatur, deſiderat, veluti ſit promiſſum. Dn. Regni Theſaurarius: Nos neque euacuationem Marienburgi promiſiſſe, neque pro Duce Curlandiae ſcribere voluiſſe, niſi praeſtitis praeſtandis, nempe, vt punctus Liuoniae cum omnibus ſuis Articulis prius ſit expeditus: et, de exſulibus quid declarent, interrogat. Super hoc Articulo ſe nondum accepiſſe reſponſum, Dn. Mediator dixit. Poſt multam hinc inde diſceptationem, manentibus noſtris in ſua ſententia firmis, ad alterius Partis Legationes abiit Dn. Mediator.

Poſt reditum ille retulit, quod deliberaturi ſint Dni Poloni et Confoederati; ſed valde eos eſſe commotos: ſuaſiſſe tamen ſe, vt craſtino pomeridiano huc rediretur. Dn. Regni Theſaurarius: Aequa nos reſpondiſſe, ſuper quibus commoueri non ſit opus. Qua hora placeat Dn. Mediatori, vt congrediamur, deinde ſciſcitatus eſt. Secundam placuiſſe alteris Legationibus. Ergo redibimus: et iam diſceſſimus.

Actum Oliuae d. $\frac{3}{1}\frac{0}{0}$ Martii, hora II pomerid.

Dn. Mediator, dum obuiaſſet, et in conclaue deduxiſſet Dnos Plenipotentiarios noſtros, ſe hodie fuiſſe Dantiſci, obiter retulit.

Rege-

Regerente Dn. Thesaurario: An hodie fuisset in vrbe? hodie, respondit, et motam fuisse terram (ob hesterni congressus difficultates innuens) adiecit. Non vlterius institum est huic materiae, hac vice; sed, num venisset Dn. Morstynius, interrogatus ille, adfirmauit aduenisse. Quid de pace Danica adferat? Conclusam esse ferri; se autem, Dn. Mediatorem, nondum cum Dn. Morstynio loquutum. Et coeptum est loqui de nostro negotio: recapitulatque Dn. Mediator, quod Dnn. Poloni cesserint Liuoniam, sed certis cum conditionibus, quibus vt satisfiat, peti. Dn. Regni Thesaurarius: Quae ceduntur, non debere restringi ad conditiones, quae rem cessam reddunt difficiliorem, quam alias per se sit: interea cessionem istam a Legatione Suecica in optima forma acceptari. Dn. Mediator antequam progreditur ad conditiones, mouit quaestionem de securitate, quam inter alia quoque vrgeant Poloni et Foederati. Dn. Regni Thesaurarius: Securitatem nos merito desiderare, praesertim ab Imperatore et Electore, vtpote qui sine vlla caussa data S. R. M. gloriosissimae memoriae armis infestis non tantum in Borussia et prouinciis Danicis, sed etiam in Holsatia atque Pomerania, adeoque in ipso Romano Imperio, contra Pacem Osnabrugensem, adorti fuerint: quid autem hac in re putet Dn. Mediator? Dn. Mediator: In puncto securitatis se non videre, quid agendum sit, nisi vt declaretur de guarantia. Dn. Regni Thesaurarius: De guarantia suo tempore et loco Legationem Suecicam se declaraturam esse, modo iam Dnn. Poloni ea, quae procedunt, complanare velint, in quibus etiam occurrat satisfactionis Articulus, vel potius subsidii pro deducenda militia nostra.* Dn. Mediator: Praeterea quod Poloni iam saepe se excusassent defectu pecuniae, cuius incredibilis apud illos hoc tempore sit inopia et caritas, Regem Poloniae existimare, quod satisfecerit Ser^mo Regi Regnoque Sueciae, si loca ablata Confoederati restituant. Dn. Regni Thesaurarius: Igitur si restitutionem locorum ablatorum, in Pomerania, sibi tribuat Rex Poloniae, et caussam Polonicam cum Germaniae rebus sibi faciat communem, ipsi etiam damna, quae a Foederatis facta sunt, imputari debere. Ideoque nos iuste poscere potuisse satisfactionem, quam etiam

 Wisma-

* Conf. PASTORIVS ad h. d. pag. 196.

Wiſmariae Dn. Mediator promiſerit;* et quia ab illa Legatio Suecica deſiſteret, aequum eſſe, vt pro deductione militis per ſummam pecuniae ſubſidietur. Dnus Mediator toties quoties allegat impoſſibilitatem. Dn. Regni Theſaurarius: Impoſſibile etiam nobis educere militem ſine ſubſidio pecuniario, veluti praeteritis diebus ſatis ſuperque ſit demonſtratum. Dn. Mediator: Dicere etiam, quae modo dixerit, Polonos: impoſſibilitatem igitur eſſe vtrimque, quam quis ſit conciliaturus, permanentibus inter extrema omnibus partibus? Dn. Regni Theſaurarius: Poſtulatum noſtrum niti ratione et neceſſitate; Dnos Polonos tantum per impoſſibile, aut quod nolint, reſpondere. Si pax cordi ſit, facile media haec ſuppetitura eſſe; nos videre, hic neque fieri conſtantis propoſiti documentum, neque aliquid eorum, quae hactenus pertractata ſint, effectui dari. Rogantque Dnn. Legati, conſideret haec Dn. Mediator, atque ſubſidium petitum vrgeat, praeprimis vero Articulum ceſſionis Liuoniae ipſe componat, atque ad ſubſcriptionem promoueat. Dn. Mediator: Decipere ſe Dnos Legatos, ſi de pecuniaria ſatisfactione vel ſubſidio ſpem daret. Proponit itaque Dn. Mediator, ſi obtineri hoc poſſit: nempe, loco conditionum ceſſionis Liuoniae quinque ſupereſſe, religionem, reſtitutionem exulum, Elbingae, reſeruationis tituli, ſatisfactionis pecuniariae. Igitur ſi tria haec dentur Dnis Suecicis, vt religio maneat in ſtatu Stumſdorfenſis tractatus; exulum reſtitutio ceſſet; de Elbinga declaretur in Articulo ſeparato, quod nolint Dnn. Suecici contrariari diſpoſitioni Regis Poloniae; reliqua duo dentur Dnis Polonis, vt Rex ad vitam retineat titulum, atque pecunia nulla, ſub quocumque id fiat nomine, praetendatur, vel petatur. Reſponſum: Duo priora nobis non dari, quia eius naturae ſint, vt admitti non poſſint: de Elbinga ſe Dnos Legatos antea declaraſſe, nempe contrariari Regis intentioni nolle; confirmare autem foedus Bidgoſcianum non poſſe, vtpote quod, ſicut ante dictum eſſet, S. R. M. Regnoque Sueciae e diametro ſit contrarium. Quod adtineat reſer-

* Et ſane erat Lumbranus, Legatus Gallus, iam tum de componenda pace ſollicitus, properoque itinere ſeſe Varſauia contulerat Viſmariam, ad Sueciae Regem. *Gallicorum Miniſtrorum*, inquit KOCHOVIVS Hiſt. Pol. Climact. II. p. 276. *ſubinde in lucem prodibant ſtudia curaeque, quibus compoſitioni belli Suecico-Polonici enixe allaborare monſtrabant. Quippe Lumbreſius, omni mora*

reſeruationem tituli, ſicut fuit in Stumſdorfienſi Tractatu, ſe conniuere velle, ita vt tolerando vtatur ad vitam Poloniae modernus Rex in ipſa Polonia, minime vero ad Regem Regnumque Sueciae, eorumque ſubditos et incolas, neque etiam ad exteras Poteſtates, Status et Principes. Sed haec tantum per conniuentiam concedi; Inſtrumento autem publico inſeri neutiquam debere. Subſidii poſtulatum etiam moderare velle, et tantum CCCC millia Fl. et CL laſtas ſiliginis petere, vtpote ſperantes, hoc deducendis militibus ſufficere poſſe. Dn. Mediator hoc fieri non poſſe repoſuit: toties ſe operam ſuam hac in re fruſtra contuliſſe. Dn. Regni Theſaurarius: Igitur nos proteſtari, quod omnia, quae hactenus acta ſunt, vim habitura ſint nullam. Dn. Mediator: Si reſtituant Foederati omnia ablata in Pomerania et Holſatia, et ita pacem ineant generalem, num Dni Plenipotentiarii velint remittere pecuniam, ſeu poſtulatum iſtud pro deductione militiae? Repetit Dn. Regni Theſaurarius: Si neceſſitas non cogeret, nos remiſſuros, nec aliquando cupituros fuiſſe. Suſpendat iſtum Articulum, et expediant reliqua puncta. Poſt longas diſputationes proteſtantur noſtri Dno Mediatori, tamquam Legato Regis Chriſtianiſſimi, quodſi aliquid mali oriatur ex abruptis hiſce tractatibus, ſe velle eſſe excuſatos: forte maius bellum oriri per Auſtriacos in Germania poſſe, quam in praeſens credatur, vel metuatur. Dn. Mediator feciſſe ſe, quidquid potuiſſet, conteſtatur; et proponit nouum poſtulatum, nempe, ſi liberum religionis exercitium in Liuonia concederetur, Regem Poloniae titulo abſolute renunciaturum. Dn. Regni Theſaurarius: Videri minutias ſcrupulari. Dn. Comes Oxenſtierna: Si religionis tale exercitium ibi concedatur, idem eſſe, ac ſi Liuonia non cedatur. Dn. Legatus Gyldenklau: Eſſe hoc Conſtitutionibus Regni Sueciae contrarium. Inſtitit Dn. Mediator ſuo diſcurſui, et Dn. Regni Theſaurarius: Si velint ad hoc rumpere Poloni, fiat; nos proteſtari coram toto mundo, iuſta et aequa petiiſſe. Quoties dictum per Dn. Terlonium ſit,

ra praeciſa, ad Regem Carolum Viſmariam eo in negotio acturus iuerat. — Acta ipſa inter Sueciae Regem et Lumbranum, atque item Isbrantium, Legatum Belgam, late perſequitur praeter AITZEMAM praecipue PVFENDORFIVS Comment. de rebus Caroli Guſtaui Lib. V. §. 88. cuius verba iam deſcripſimus ad PASTORII Diarium pag. 67. n. ***

ſit, et ante per Dn. d'Avaugour,* quod Rex Galliae velit ipſe hanc pacem emere? Dn. Mediator: Si Rex ſuus eſſet in propinquo, credere ſe, quod mille millia thalerorum non curaret. Immo ad Reginam Poloniae Dnum Leskinski hodie dixiſſe, ſi ipſe haberet in loculo, ipſum velle ſummam pecuniae ſoluere. Interea nunciatur Dno Mediatori, Dnn. Commiſſarios Electorales aduenisse: receſſit igitur ad illos. Ipſo abſente, aduenit Akakia,** et retulit Aulam et Commiſſarios Polonicos valde eſſe conſternatione ſuffuſos ſuper heſternis difficultatibus, praeſertim quod perſiſtant Dni Suecici in poſtulato ſummae pecuniariae. Et Dn. Regni Theſaurarius ipſi rem ſolide remonſtrauit. Deinde Dn. Colonellus Stegman Elbinga venit, referens vix ad quatuor ſeptimanas victum ſuppeditare ibi, officiales et gregarium militem expreſſe loquutos, ſe per Paſchatis feſtum et adhuc per octo dies exſpectaturos, deinde vnumquemque, quo poſſit, ituros. Locum tenentem Campi Mareſchalli, Dn. Baronem *von der Linde,* inquiſitionem inſtituiſſe; neminem inquiri potuiſſe. Acceſſerunt etiam quidam noſtri Aulici Dantiſco, qui retulerunt, pacem Danicam per totam vrbem ferri; a multis tamen dubitari, claſſem noſtram appuliſſe in Oreſundico freto. *Hac nocte tres orbes Lunares Iride circumdatos, ſuper vrbe Gedano apparuiſſe: quod omen pacis inter tria Regna interpretentur.*

Dimiſſi ſunt iſti omnes, et Dn. Mediator ad Dnos Comites Oxenſtierna et Schlippenbach, et Legatum Gyldenklau: Si negent Poloni ſummam pecuniae, quid agendum? Dn. Comes Oxenſtierna: Primum exſpectandum ipſorum adhuc reſponſum. Sed ſi tunc negent, interrogat Dn. Regni Theſaurarius: concludendum exiſtimat Dn. Legatus Gyldenklau. Dn. Comes Schlippenbach Sobbotho accedit, et refert, quod Dn. Rautenſtein nunciaſſet, ſe certum eſſe, ſi hac ſeptimana pax non

* Carolus Avaugurius, Comes, Regis Galliae ad Carolum Guſtauum, Sueciae Regem, Legatus. De quo PVFENDORFIVS loc. comm. Lib. 1. §. 10. ſic ait; *Ab ipſo Galliarum Rege in Sueciam Legatus mittebatur Carolus Avaugurius, quondam in Germania apud exercitum Suecicum Reſidentis ſimul ac tribuni militaris munere functus, eoque Regi Carolo Guſtauo notus acceptuſque.* Hic primus pacis inter Suecum et Polonum ineundae conſilia tentauerat; quae, poſt eius mortem, magna cura ſe proſequutum ipſe TERLONVS teſtatur, Comment. de Legatione ſua T. 1. p. 131. *Comme la negociation de Pologne eſtoit commencé du vivant du feu Comte d'Avaugour, et que c'eſtoit luy, qui en avoit fait les premieres ouvertures au Roy de*

non concludatur, irritos fore tractatus, quia Austriaci exspectent renouationem mandatorum rumpendi foedus cum Polonis, si cum Suecia illi pacisci velint: ergo maturandum negotium esse. Post reditum Dn. Mediator: Deliberare adhuc Dnos alterius Partis Commissarios, et esse contra Polonos Brandeburgicam Legationem, valde exaggerando summam postulatam a nobis. Dn. Regni Thesaurarius: Infra ducenta millia thalerorum nos remisisse: nec in satisfactionem peti illa vel recompensationem, sed in subsidium militis deducendi, vt saepe declaratum est. Quum enim Dnn. Legatorum nostrorum Excellentiae, praescissa spe omni, tantum a postulata summa satisfactionis remittere cogerentur, petitum potius in aliud nomen conuertere voluerunt, quam sordidam summam sub satisfactione retinere. Atque ex ea occasione Dn. Regni Thesaurarius Dno Mediatori iterum monstrauit, quod ruina militis nostri etiam Galliam adficiat, vtpote qui omnis Austriae accessurus sit, si illi satisfactio nulla daretur: quod Galliae et Poloniae nociturum esset. Dn. Mediator: Vtinam persuaderi sibi patiantur Poloni. Et conuersus est ad discursus de aliis rebus, puta de nouellis Anglicanis, et quod Monkius partes Regis Scotiae foueret: et dimidiam horam fere discursibus insumserant, nulla mentione facta negotii praesentis; studio forte, licet sine dubio Dn. Mediator, praeterea quod honoris caussa veniret, lubens aliquid explorasset. Vocatur ad Dnos alterius Partis Commissarios Dn. Mediator. Post reditum retulit, quod Foederati velint restituere loca occupata gratuito: igitur Poloniae quoque loca in Borussia restitui posse sine satisfactione. Dn. Regni Thesaurarius: Sed quibus conditionibus? Ille, dixisse quod restituturi sint. Dn. Regni Thesaurarius: Sed quid de aliis Articulis? Dn. Mediator: Illos adhuc deliberare. Sed de hoc Articulo restitutionis

de Suede, et que j'avois vû par les Depesches et par ce qui s'estoit passé avec ce Prince, que V. M. souhaitoit cette paix avec passion, cela m'obliga de porter le Roy de Suede à consentir, que je fisse sçavoir à Monsieur de Lombres, Ambassadeur de V. M. en Pologne, que le Roy de Suede vouloit cette paix de bonne foy; car je suis persuadé, qu'il la vouloit en ce temps-la, et qu'il ne songeoit alors qu'à attaquer le Dannemarc. Je donnay des Lettres au Sieur Akakia, pour aller en Pologne, parce qu'il en connoissoit la Cour par les negociations, qu'il y avoit faites. Obierat Auaugurius Lubecae, d. 6. Sept. An. 1657. vid. TERLONVS p. 121.

** Legationi Gallicae ab epistolis. Vid. PVFENDORFIVS l. c. Lib. IV. §. 33.

nis locorum ſperat Dn. Mediator, quod iam amplius nulla ſit difficultas metuenda. Dn. Comes Oxenſtierna: Diuerſam eſſe rationem inter euacuationem locorum in Pomerania et Holſatia, et eorum in Boruſſia et Liuonia. Confoederatos poſſe in terra continua ſtatim deducere militem; nos, interiecto mari et tot prouinciis, non item. Non negare potuit Dn. Mediator, ſed impoſſibilitatem allegari ab alteris dixit, vti ad nauſeam toties retuliſſet. Dn. Comes Oxenſtierna: Dn. Mediatorem bene vidiſſe, quantum remiſerimus; paruulam rem eſſe, quam poſtulemus; amplius de ſumma iſta nos remittere nequire. Dn. Regni Theſaurarius ad Dn. Mediatorem: Num ſuadere nobis velit inire pacem cum diſpendio et ruina tam egregiarum adhuc copiarum. Tacuit Dn. Mediator, et iterum ad alteram partem abiit. Deliberant, dum abeſſet, atque Dn. Gyldenklau exiſtimat, quod inſiſtendum ſit adhuc poſtulationi ſubſidii. Dn. Comes Schlippenbach: Se non credere, quod abrumpant tractatum, ob paruam iſtam pecuniam. Dn. Comes Oxenſtierna idem dixit. Dn. Regni Theſaurarius: Tentanda itaque extrema; metum autem ſubeſſe, ne praetextum tantum hunc quaerant Legati Poloniae ſuper puncto ſatisfactionis rumpendi, vtpote plauſibile pro Polonica gente, quum ſuper tituli et Liuoniae renunciatione ac ceſſione non concludi velle pacem, neque Rex, neque Dnn. Legati Polonici auderent. Reuerſus Dn. Mediator nihil retulit, ſed aliis adhuc diſcurſibus tranſactum non nihil eſt temporis, donec iterum longum poſt ſpatium rediens intimaret, vt cras hora octaua matutina, ſi ita placeret noſtris quoque Dnis Plenipotentiariis, continuatio fiat congreſſus et tractatuum. Quos optat felicem ad finem perduci poſſe, maturantibus abitum iam et Aula et Legatione Polonica: quem ſi adhuc impedire nequiret, atque vt in gratiam Regis Chriſtianiſſimi aliquid

* Matthias Mylonius Bioernclouius, humili loco ortus, litterarum et inprimis ciuilis prudentiae ſtudio ad ſummam fortunae altitudinem peruenit. Nam publicae rei primum in Pacificatione Vueſtphalica admotus, deinde grauiſſimas legationes in Germania et Gallia obiuit, reuerſusque in patriam, inter Regni Senatores eſt cooptatus. De eo lubet verba ARKENHOLZII Comm. de Rebus Chriſtinae Reginae, T. I. p. 332. huc transferre: *Matthias Mylonius Biörnklou, né de parens d'une condition mediocre,* (Ampliſſ. STIERNMANVS natum patre molendinum exercente, refert,) *ſe pouſſa par dégrès jusqu'à la prémiére dignité du Royaume, qui eſt celle de Senateur. Il fut employé des Commiſſions fort impor-*

quid faciant, a Polonis impetrare, verendam eſſe rupturam tractatuum, optato exitu cariturorum: quod autem dolendum foret, tam longi laboris fructum nullum ſequi, et omnes tam egregia et firmiſſime concepta ſpe pacis generalis ob rem tam paruam deſtitui. Dni Legati noſtri, noſtra ex parte vel moram promouendae pacis vel cauſſam abrumpendi operis ſalutaris non eſſe proteſtantur, et abierunt.

Actum Oliuae d. $\frac{21}{31}$ Martii, horis ab VIII matutinis.

Abſente propter valetudinem Dno Comite Schlippenbachio, Dn. Regni Theſaurarius interrogat, num Dn. Mediator loquutus ſit cum Dnis Polonis hodie? Ille: illos exſpectare declarationem noſtram. Dn. Regni Theſaurarius: Nos aliam, quam heſternam declarationem dare non poſſe. Remiſiſſe, vt amplius remittere nequeamus. Dn. Mediator impoſſibilitatem Polonorum repetit. Dn. Comes Oxenſtierna: Non eſſe impoſſibilitatem, ſed quaeſitum praetextum. Deuentum ad acrem iterum diſceptationem, et Dn. Mediator opponit noſtro poſtulato, quod Confoederati reſtituturi ſint loca occupata in Pomerania et Holſatia. Dn. Regni Theſaurarius: Quae nobis ſit ſecuritas de reſtitutione iſta a Confoederatis. Dn. Mediator: Si illi non ſtent promiſſis, nec Dnn. Plenipotentiarios teneri, quae ipſi promiſerint. Dn. Regni Theſaurarius: Nolle nos ludibrio eorum exponi; multa hactenus promiſſa, nihil dari effectui: ſolum iam allegatur exemplum tamdiu dilati noui Salui Paſſus pro duabus galeotis Elbingenſibus. Quum multa adhuc reniteretur Dn. Mediator, dictum eſt ipſi per Dn. Regni Theſaurarium, nos nolle progredi in tractatu, niſi ſtaretur promiſſis. Gentem Suecos eſſe, qui tales indignitates diutius ferre nolint. Item, nos velle Dn. Legato Biörnklau* de omnibus, quae hacte-

importantes, pendant la guerre de trente ans, et après ce tems-là. Le Roi Charle Guſtave lui rendit le témoignage, dans ſa Lettres du 2 Nov. 1657. qu'il ne connoiſſoit perſonne à ſon ſervice, qui fut meilleur Théologien et plus homme de bien que lui. Il avoit été précepteur du Comte Magnus de la Gardie. Les Mémoires et Traités en fait de Politique, que Biörnklou dreſſa, marquent bien la netteté de ſon ſtile et la capacité, dont il étoit doué. — Conf. Dni a STIERNMAN Biblioth. Sueco-Gothica, P. II. p. 719 ſq. Memorialia illius ad Electores et Status Imperii, exſtant in LONDORPII Actis Publ. T. VIII. et in IO. AVG. PASTORII Laur. Actor. Publ. ad An. 1658.

hactenus acta ſint, notificare, qui Dno Cardinali ſit relaturus. Vbi redierunt ad Articulum de ſatisfactione, et hinc inde ſatis verborum ac rationum erat mixtum, datur reſolutio Dno Mediatori, quod militem ſaluari oporteat: igitur de poſtulato ſubſidii recedi non integrum eſſe. Dn. Mediator ad alterius Partis Dnos Commiſſarios ſe contulit, et ipſo abſente deliberarunt Dni Plenipotentiarii, ſi tandem ad ſummam pecuniariam perſuaderi ſe non paterentur Poloni, num abrumpendi ex illa cauſſa tractatus ſint? Et concluſum, quod non. Igitur Dn. Regni Theſaurarius proponit, in caſum non numerandae pecuniae primum expediri oportere ſequentia,* nimirum: 1) Vt fiat poſſibilitas deducendi militis, Dnos Polonos diſponere oportere vrbem Dantiſcum, vt mutuo det ſummam certam, quam Legatio Suecica ſe obliget, in Suecia inter tres quatuorue menſes cum intereſſe ſolui debere. 2) Vrgendam Foederatorum declarationem de pace concludenda. 3) Eorumdem obligationem reſtituendorum locorum poſcendam. 4) Dandas naues et commeatum pro maritimo; currus, commeatum et tranſitum, ſi terreſtri itinere deducendus ſit. 5) Ne fiat aliqua ratione, per conſenſum noſtrum, traditio Elbingae Electori. 6) Principiſſae Radziuiliae et Comitis Koenigſmarkii deſideriis ſatisfaciendum. 7) Praeſidium Strasburgicum totaliter reſtituendum. 8) Pro galeotis Elbingenſibus Saluum Paſſum, ſine vlteriori mora, dandum. 9) A religione diſſentientes in Polonia in ſuas dignitates et priuilegia, quibus ante bellum hoc gauiſi ſunt, reſtituendos.

Deliberatum vbi eſt, an iſta debeant proponi Dno Mediatori in caſum non obtinendae et accipiendae pecuniae, vel ſubſidii ſupra dicti, conſentitur a tribus praeſentibus Dnis Legatis. Poſt reditum Dn. Mediator refert, quod adhuc diſputent ſuper illa materia; interea dicere ſe, quod in tractatu Stumſdorfenſi data ſint Sueciae vectigalia, non pro deducendo milite, ſed propter ſex reſtantes annos priores.** 2) Dnos Legatos Suecicos promiſiſſe in hoc tractatu, quodſi in duobus punctis principalibus renunciationis et ceſſionis conuentum fuerit, ſatisfactionem non poſtulaturos. Id ſecundum quod negatur: neque enim in

* Conf. PASTORII Diarium p. 198. et n. *

** Qua ſuper re quae Stumſdorfii olim diſceptata ac conuenta fuerant, CAR. OGE-

in Protocollis aliud habetur, quam si priora expediantur sine conditione et reseruatis, Dnos Plenipotentiarios in reliquis velle faciles se gerere. Proposita itaque sunt nouem puncta ista superiora. Dnus Mediator grandes difficultates et rupturam metuit. Responsum per Dn. Comitem Oxenstierna: Non oportere rem reddi difficilorem, quam sit; nihil hic postulari, quod necessarium non sit; et de pluribus ante conuentum; nec nos aliter hoc vel illud concessisse, quam si tractatus bene et aequis conditionibus, in quibus satisfactio non vltimum locum ferat, concludatur. Post reditum adfert, quod adhuc deliberent; scandalizatos (vt erant eius verba,) Dnos Electorales, et Imperiales, et Polonos; dicereque, bellum continuandum. Interrogatur, super quibus offensi sint? Super Elbinga, super titulo, respondit: item nos postulare de Principissa Radziuilia, de Comite Koenigsmarkio, de dissentientibus a religione, quae leges dent ipsis. Responsum, non dari leges; postulata haec omnia in nostris propositionibus et postulatis contineri. Dn. Mediator de ruptura loquitur. Dn. Regni Thesaurarius: A principalibus punctis renunciationis et cessionis recedere nos absolute non posse: si velint super his abrumpere tractatum, ferendum esse, vt fiat: iustitiam caussae nostrae et aequitatem postulatorum, toti mundo vt innotescat, fore. Quibus iterum abiit. Post reditum Dn. Mediator retulit illos deliberare, et valde consternatos esse super postulatis hisce. Dn. Regni Thesaurarius: Nos videre non posse, quid offendere possit, nisi offendat, quod Legatio Suecica aequa petens, in ipsorum postulata condescendere nequeat. Percurrunt paullo Proiectum Polonicum: et post diuersos eosque acres discursus Dn. Mediator iterum ad alterius Partis Legatos se recepit. Qui quum rediisset, et, quod referre Regi ista omnia velint Dni Poloni, nunciasset, discessum est, nobis Sobothum, illis in vrbem Dantiscum reuertentibus.

Actum Sobothi $\frac{22\ \text{Martii}}{1\ \text{April.}}$ *hora III pomeridiana.*

Dn. Mediator seorsim visitauit Dnos Legatos nostros singulos: deinde in aedibus Dn. Regni Thesaurarii habita est parua Conferentia:

OGERIVS Ephem. p. 336-39 sq. exposuit. Conf. IO. FOVLERI Hist. Pacificationis Stumsdorfensis, (*A Brief Relation of the Passages at the Treaty of Pacification concludet at Stumbsdorf,*) pag. 176 sq.

tia: et poſt aliquot diſcurſus, Dn. Mediator propius ad negotium pacis acceſſit, deditque ſpem continuandorum tractatuum, vſque ad optatum exitum eorum, ſperans idem adhuc pacis ſtudium in Legatione Suecica, quod hactenus oſtenderint. Dn. Regni Theſaurarius, mirandum eſſe, loquutus eſt Dno Mediatori, quod heri tanta animi commotione voluerint accipere, quae dictante aequitatis ratione poſtulauerimus, Dni Poloni, Confoederatique eorum. Dn. Mediator: Si nos aliquid demus paci, remittendo quantum fieri poſſit, et aliquid etiam eidem altera Pars tribuat, ſuperari tandem facile poſſe, quae difficillima videantur. Dn. Regni Theſaurarius: Non debuiſſe nos, vt eſſent conditiones, ſine quibus non, ſed quia ante propoſita voluimus pertractare, atque ad exitum perducere tandem. Poſtquam autem viderimus, Dnos Polonos nimis indulgere Foederatis ſuis, in omnibus rebus indies fore difficiliores, hodie aliquid acceptari, cras retractari, adeoque fere Articulum nullum complanari et firmiter concludi, interea Aulam et Legationem ipſam abitum parare, omnes nihil niſi rupturam tractatuum et bellum minari: aut ex voto noſtro concluſionem pacis impetremus, aut vt iuſtitiam cauſſae noſtrae Orbi demonſtrare poſſimus, laborandum nobis eſſe. Dn. Mediator: Donec Partes extremis inhaereant, difficilem ſemper eſſe laborem adipiſcendae pacis; remittendum eſſe vtrique, et dandum amori quietis publicae, quod alias non facturi eſſent. Dn. Regni Theſaurarius: Velit declarare Dn. Mediator, quid in poſterum ſperare Legati Suecici poſſint, quoad exitum tractatuum praeſentium, conteſtantes, quod remiſerimus et remiſſuri ſimus, quidquid licuerit, ac potuerimus. Dn. Mediator: Difficultates in quatuor punctis ſibi adhuc maximas videri; in titulo, in Elbinga, in Religione et expulſis Liuoniae, in Principiſſa Radziuilia: modo in his ſatisfiat Polonis et Electoralibus, ſe non dubitare, quin reliqua deinde quoque procedant. Dn. Regni Theſaurarius: 1) Quoad titulum ad dies vitae, vt Rex Poloniae retineat, remonſtratum eſſe, titulum aliquid praeſupponere, et ideo Legationem Suecicam hoc poſtula-

* Vid. OGERIVS loc. comm. p. 335. et 347. item, quae nos ipſi commemorauimus ad PASTORII Diarium Obſ. XII. pag. 323.

** Non ſigillatim Elbingae, ſed ciuitatibus Pruſſiae vniuerſis. Priuilegium enim Incorporationis, quod vocant, intelligitur; cuius verba, quae huc pertinent,

ſtulatum admittere noluiſſe; nihilominus (facta inuicem deliberatione,) ſe adhuc ad nuperam declarationem referunt, ſcilicet, quia cauendum eſſet, ne infringatur renunciationis Articulus per reſeruationem illam, dum per expreſſum Regi Poloniae ſaepe memoratus titulus reſeruaretur; demum declarari, quod conniuendo per tacitum conſenſum, eum S. R. M. Poloniae relinquimus, vt Eadem illo gaudeat, ſicut Stumſdorfii conuentum ſit,* in Regno Poloniae et ad ſuos, vt et ad Reges, Status et Principes exteros, ſed nulla ratione aduerſus S. R. M. Sueciae, Regnique Sueciae Status, miniſtros ac ſubditos intra vel extra Sueciam, vtpote retentis, vt hactenus, alteri ad alterum tribus Etcaeterationibus, ſub expreſſa tamen cautela, vt id fiat ſine renunciationis praeiudicio. 2) De Elbinga: Omnibus in confeſſo eſſe, quod non poſſimus manifeſto conſentire in traditionem Electori faciendam a Polonia, ſiquidem nobis non quidem infamiae foret, ſed contrauentionis eſſet Articuli de amneſtia, et quod ciuitatibus Boruſſiae integra manere debeant priuilegia, ſicuti fuerunt ante hoc bellum; priuilegium autem Regis Caſimiri Elbingae datum eſſe,** ne ciuitas alienetur, ſequeſtretur, aut a corpore ciuitatum reliquarum abſcindatur. 3) Quoad punctum Religionis et Expulſorum in Liuonia, eſſe, quod non poſſimus recedere ab iis, quae hiſce diebus declarauimus. 4) Quod Principem Radziuiliam adtineat, nos tractaturos. Atque haec eſſe, quae vltimo loco declarare potuerimus ſuper his quatuor: quoad reliqua, ſe velle Dnn. Legatos noſtros explicare, vbi ſumma illa pecuniaria et ſiliginis poſtulata a Dnis Polonis complacita fuerit. Hic de nouo a noſtris neceſſitas, a Dn. Mediatore Polonorum impoſſibilitas, coepit ventilari. Tandem vbi nihil poſſet profici, tacuerunt ad hoc, continuatum tot diſceptationibus diuerſis in congreſſibus, impoſſibilitatis reſponſum noſtri: et factis hinc inde ſolitis curialibus, Oliuam Legatus Gallicus Mediator reuertebatur, exſpectantes vtrique, quid reſoluerit Rex Poloniae ad relationem Legatorum Plenipotentiariorum ſuorum, promiſitque Dn. Mediator ſuam operam et diligentiam, et quod velit certos nos reddere

nent, ita habent: *Item terras praedictas, ſub noſtro regimine et in Regni noſtri Poloniae corpore conſiſtentes, in ſuis antiquis gadibus, limitibus et terminis conſeruabimus, tuebimur et defendemus, nec terminos et gades terrarum ipſarum in aliquo diminui, vel periclitari vel diuidi a limitibus Regni, vti partes indiuiduas, nullatenus patiemur.*

dere de congreſſu futuro, quem cras ſperaret. Non ceſſauerunt ſuis relationibus Dni Akakia et Baurdoiſius, qui etiam hac vice, dum vix abierat Sobotho Dn. Lumbreſius, aderant, et quas ille dixerat difficultates, ſuperatu difficiliores, et impoſſibilia, impoſſibiliora adfirmarunt, ita vt vix aliud, quam rumpendi tractatus [neceſſitas] adpareret, niſi Legatio noſtra tempori cedere, et, quantum per mandata Regia liceret, facilem ſe praebere vellet.

Actum Oliuae d. $\frac{23 \text{ Martii}}{2 \text{ April.}}$ *hora III pomerid.*

Hac vice, in eodem momento et noſtri et Dni Polonici Plenipotentiarii Oliuam aduenerunt, ita vt ſimul vnaquaeque Pars per ſuam portam intraret. In conclaue noſtrum vbi peruentum eſt, Dn. Mediator quaedam recenſuit nouorum, cum hodierna Poſta adlatorum. Deinde ad negotium pacis quod adtinet, retulit, Polonos iam iterum pacatiores eſſe; ſe quoque rogaſſe, vt Aula ſe non moueret Dantiſco, antequam omnia eſſent concluſa: id quod Rex et Regina quoque promiſiſſent. Dn. Regni Theſaurarius: Ante ratificationem Regem non proficiſci inde poſſe. Dn. Mediator: Regem non ratificaturum, ſed Rempublicam in Comitiis. Dn. Regni Theſaurarius. Nos inſiſtere eidem viae, qua hactenus egimus; ſperare itaque, alteram Partem ſimili vſuram aequitate. Sequi debere Acta Stumſdorfenſia, vbi Rex quoque ratificauit pacta, et per ſe quoque pacta rem eius eſſe naturae, vt requirat Regis ratificationem. Dn. Mediator: Se velle inſpicere Receſſum Stumſdorfenſem:* et abiit.

Poſt reditum Dn. Mediator, quum horam et amplius abfuiſſet, redux adtulit, ſe expoſuiſſe Dnis Polonis ea, quae Legatio Suecica heri declaraſſet Sobothi, nempe, reſeruationem tituli, et ſilentium ſatisfactionis pecuniariae. Dnos Polonos id grato animo accepiſſe. Quantum ad

* Poſt acerrimas contentiones, de quibus OGERIVS memorat, p. 349. 351 ſq. res tandem compoſita in Stumdorfiana pactione, Art. XXIV. *Vt hiſce pactis firmius inſiſtatur, certoque conſtet, bona fide ea ſeruatum iri, hoc modo conuenit, vt, redditis vtrimque procuratoriis Dominorum Commiſſariorum, pacta haec manu et ſigillo eorumdem corroborentur, et inuicem tradantur. Tum vt Sacra R. Maieſtas Poloniae ſecundum praeſcriptam formulam eadem quantocius confirmet,*

ad alia puncta, non facere illos magnam difficultatem ſuper reſtitutione Praeſidii Strasburgici; galeotas etiam poſſe iam tranſire per Pillauiam. Sed quando reſtitueretur, interrogat Dn. Regni Theſaurarius. De tempore non loquutos, reſpondit Dn. Mediator: galiotis tranſitum conceſſum eſſe, acceptatur. Superſunt, inquit Dn. Mediator, tria alia puncta, de quibus iam ſaepius egimus, exercitium liberum religionis, reſtitutio bonorum exulibus, et de Elbinga. Quoad religionem ſe non multum petere dixit, tantum ſecretum exercitium: dent hoc Dni Legati Regum Poloniae et Chriſtianiſſimi fauori. Quod exules concernat, valde durum eſſe, carere eos cogi poſſeſſionibus maiorum; nec nos multum poſtulare: ſi non omnia reſtituantur, particula detur. Quantum ad punctum Elbinganum, maiorem difficultatem eſſe, quia Electorales valde vrgent, vt reſeruetur tractatus integer inter Dn. Electorem et Sereniſſimum Poloniae Regem; didiciſſe ex inſtructione intercepta glorioſae memoriae Regis Sueciae,** caſſationis foederum non fieri mentionem. Se illis dixiſſe, quaeſtionem iſtam iam eſſe inutilem: nam aut caſſari foedera, aut non caſſari: ſi caſſentur, et iſtam clauſulam foederis Bidgoſciani caſſari; ſi non caſſentur, in vigore et hanc quaeſtionem manere: illos nihilominus perſiſtere in ſua ſententia. Quoad Principiſſam Radziuiliam, et Dn. Comitem Koenigſmarkium, ſuo loco acturos ſe eſſe, reſpondiſſe. Loquuntur inter ſe Dni Legati noſtri; et Dn. Comes Oxenſtierna: Quod propoſita iſta ſint magni momenti; rogandum Dn. Mediatorem, vt paullum concedat ſpacii deliberandi. Quum reliqui omnes adſtipulati eſſent, ſeceſſerunt in conclaue annexum. Poſt reditum Dn. Regni Theſaurarius: Speraſſe ſe, et Dnos Collegas ſuos, fore, vt Dnn. Poloni reducerentur ad aequiorem mentem; et quum dederit Legatio Suecica paci tantum, vt etiam mandata quaſi exceſſerint, ſperari et in Dn. Mediatore confidi, quod Dni Poloni ſint acquieturi declarationi noſtrae. Pergit, et quod primum

met, et antequam vllius loci fiat reſtitutio, ſuam confirmationem tradat. Formula ipſa Regiae Ratificationis exſtat apud OGERIVM p. 397. aliosque.

** Inſtructio, *oder Unterricht, welchen Se. Königl. Majeſt. in Schweden Dero in Pohlen anweſenden Geſandſchaft aus Dännemark überſchicket, unterwegs aber von dem Feinde aufgefangen worden:* legi poteſt in DIARIO EVROP. P. VIII. App. p. 3—16.

mum adtineat religionem, ſe non poſſe excedere vlterius, inhaerere induciis Stumſdorfienſibus, ſpondereque, quod non futura ſit inquiſitio vel turbatio, ſed omnia manſura in eo ſtatu, quo tempore induciarum fuerant. Ad ſecundum, ſperare Legationem Suecicam, quod Dni Legati Polonici non remoraturi ſint tantum negotium propter hanc rationem: non dubitare igitur, quod aequius ſe ſint declaraturi, et a poſtulato hoc reſtitutionis bonorum exulibus deſtituri, quippe quod plane, vt ſuperioribus diebus demonſtratum eſſet, impracticabile ſit. Dn. Mediator inſiſtit, placidiſſimis tamen impetitionibus, huic poſtulato. Sed remonſtratur, quod in mandatis noſtris non ſit. Igitur Dn. Mediator deſtitit hac vice. Pergit Dn. Regni Theſaurarius nomine, vt ſolitum, Collegii: Quod Elbingam adtinet, dixiſſe ſe ſaepius rationes ſuas; valde fore dedecori nobis, conſentire in illud foedus Bidgoſcianum, quod e diametro nobis contrarium; ſufficere, quod declarauerimus, nos nolle impedire traditionem: ſi Polonis vtile videretur et ſtatui eorum, tradant; ſed confirmare nos non poſſe. Inſiſtit Dn. Mediator, et addit, Elbingenſes iam accepiſſe ſaluum conductum; poſſe ſuas ipſas res iam curare.* Placide remonſtratur adhuc ipſi, quod iam dictum et ſaepe remonſtratum eſt, et rogatur Dn. Mediator, diſponat alteram Partem, vt amplius non inhaereant fruſtraneo huic petito.

* Conf. PASTORIVS ad h. d. p. 207.

** Ita ſane. Nam Pomerani non Vandalorum, gentis Germanicae, propago, ſed Venedorum ſiue Slauorum, qui Vandalorum quondam ſedes ad Balthicum mare occuparunt. Vid. HENR. BANGERTVS ad HELMOLDI Chronica Slauorum, p. 6 ſq. Vnde et priſci Pomeranorum Principes ſuis ſe in litteris, quales in DREGERI Codice Dipl. Pomeraniae, et RANGONIS Pomerania Diplomatica, legi poſſunt, *Duces Slauorum* adpellitauerunt. Sicuti Sueciae Reges, atque item Principes Electores Brandeburgi, hodieque in Germanicis diplomatibus vocantur *Hertzoge zu Stettin, Pommern, der Caſſuben und* WENDEN: hoc eſt, Duces Stetini, Caſſubiae et *Venedorum*. Similiter Reges Daniae, ex quo Venedorum ſeu Obotritarum regnum ab Imperatoribus Germanicis acceperunt, *Slauorum Reges*, poſtea *Vandalorum* dicti ſunt. Quam tituli huius mutationem, CHRIST. LVDOV. SCHEIDIVS, vir longe eruditiſſimus, in Schediaſm. de Regii Vandalorum tituli, Auguſtiſſimis Daniae Regibus iam pridem familiaris, origine et cauſſa, §. XIV. p. 88. coniectat exinde fuiſſe factam, *quod ſicuti poſt renatas litteras nominibus vel nouis, vel ex aliis linguis adſcitis mirum in modum delectati ſunt viri eruditi, ita ii ipſi, quoties Principum et Regum elogia recitarent, verba recentiora et minus vſitata, quantum fieri licuit, ſiue ſtudio ex nouitate rei Principum gratiam aucupandi,* ſiue

tito. Dn. Mediator ad restitutionem exulum regreditur, et aequum esse, remonstrare satagit. Contra remonstratur ipsi, impossibile esse vel propter confusionem inde orituram: item quis restituat, an primus, an modernus possessor? quia aliqua sint donata, aliqua emta, alia permutata. Ille recepit se ad Dnos Polonos et Confoederatos. Ipso absente Dn. Legatus Gyldenklau monet nonnulla suo loco, quoad titulaturam S. R. M. obseruanda; videlicet, 1) an tituli Regis vtriusque, facta a Rege Poloniae renunciatione, iam cum abbreuiaturis ponendi, an vero adhuc integri retinendi? in conficiendis scilicet Articulis Instrumenti pacis. 2) An S. R. M. Dominus noster Clementissimus, simpliciter sit Rex nominandus, an designatus Rex, sicuti tempore Regum Caroli IX. Gustaui Adolphi, et Reginae Christinae, vsi titulis simus, ante coronationes? 3) Num noui Regis nostri moderni titulo iam nunc inserenda sit, post Esthoniam, et ante Careliam, Liuonia, postquam cessa sit nobis a Polonis illa prouincia. 4) Si quidem scribatur perperam in titulo S. R. M. Pomeranico, *Vandalorum Princeps*, quum sit *Vendorum*;** an non liceat Dnis Legatis ponere verbum genuinum, ita vt Vandalorum maneat inter titulos Regios. 5) Dn. Saluium neque in Germanica, neque Latina titulatura voluisse scribere *Ferdam*; sed *Verdam* in noui tituli introductione tenaciter placitasse:***

 quod

siue adfectatione eruditionis adhibuerint. Quod quum postea cernerent, qui in Principum Cancellariis vel Directorum vel Scribarum munere funguntur, primum imitatione aliorum, postea gliscente sensim consuetudine, auctoritate sua effecerunt, vt huiuscemodi scribendi formulae fierent curiales. Et sane talibus adprime Philippum Melanthonem, Petrum Mosellanum, alios, qui eorum studia aemulabantur, constat fuisse delectatos. Sed Vandalorum, ac Venedorum, et Slauorum vocabula iam olim commutata sunt, etiam ab HELMOLDO, qui Lib. I. Chron. c. 2. disertis verbis ait: *Qui antiquitus Wandali, nunc autem Winithi siue Winuli appellantur. Horum primi sunt Pomerani.* — Hunc quidem errorem latius diuulgauit ALBERTVS KRANZIVS, in Vandalia.

*** In antiquis chartis vocatur, teste SCHEIDIO, Adnot. ad IO. IAC. MOSERI Ius Publ. Brunsuic. p. 376. n. ** modo *Phardum*, modo *Fardium*: in ipsis tabulis fundationis, sed spuriis illis, apud NICOL. SCHATENIVM, Hist. Vuestph. p. 505. et LINDENBROGIVM Script. Rer. Septentr. p. 177. *Ferdium:* quocum conuenit nomen *Ferdi* in EGINHARDI Annalibus, ad An. 782. In aliis vetustis monimentis, inter VOIGTII Monim. Bremensia, dicitur *Vorda*. Ego Verdam recte dici haud ambigam, ex vocabulo Germanico *Werd*, *Werder*, h. e. insula in flumine nata; prouti *Kaiserswerd*,

Caesa-

quod queat esse perinde, si Germanice scribatur per *V.* et Latine ac Suecice per *F.* Post reditum Dn. Mediator, Articulo de religione insistere Dnos Polonos, refert. Dn. Regni Thesaurarius: Hoc non esse aliud, nisi tempus perdere. Rogari Dn. Mediatorem, disponat Dnos alterius Partis Commissarios ad desistendum ab hoc puncto. Dn. Mediator: Maiorem fore circa Elbingam difficultatem, quod velint Dni Electorales Instrumento inseri, *saluis Pactis Bidgoscienſibus.* Dn. Regni Thesaurarius hoc fieri posse negat: sufficere, si ponamus secreto Articulo, nos impedire, quid facerent hac in re Poloni, nolle.

Postea Articulus XXIV. quantum vectigalia et telonea in flumine Duna et Bulderauia concernit, hisce verbis conceptus producitur: „Et telonea atque vectigalia in flumine Duna atque Bulderaa, et maritima terrestriaque in Liuonia, eadem et in iisdem locis tantum sint, quae a Suecia tempore induciarum, et antehac possidebantur, et adhuc possidentur ac sumuntur, nec vllis teloniis ac vectigalibus aliis mercimonia per Liuoniam dehinc grauentur aut onerentur.„ Et iussit Dn. Regni Thesaurarius, ita vt ingrossetur. Paucis adhuc de aliis discursum: et quidem de galeotis Elbingensibus Dn. Mediator repetiit, quod Dni Electorales in transitum et securitatem illarum consentiant; et siquidem Princeps Radziuilius futuro crastino Dantisci sit, rogaturos, vt tubicinem mittat ad Pillauiae Praefectum, tamdiu ibi mansurum, donec naues istae transiissent. De methodo quoque componendi Instrumentum pacis loquuti sunt: et Dno Mediatori denuo demonstratum est, nunc Proiectum multo clarius et distinctius positum, illud sequi omnes Partes posse. Non dicere potuit aliquid contra Dn. Mediator. Mandauit igitur Dnus Regni Thesaurarius Secretario, vt fieret Copia vtriusque, in vna charta sibi inuicem oppositi, quo eo melius differentiae cerni, et faciliori labore progredi possint sequenti septimana. Placuit cras, post meridiem, continuare congressum: et discessimus.

Actum

Caesaris Verda s. insula, *Donauwerd,* insula Danubiana, et id genus alia.

* Conf. PASTORIVS ad d. II April. pag. 211.

Actum Oliuae d. 24 Martii/3 April. horis a III pomerid.

Dn. Mediator adfert ſchedulam ſuper Articulo, de religionis exercitio in Liuonia, ita ſonantem: *Homines Catholicae religionis omni libertate religionis deuotioniſque Catholicae gaudebunt, et ſi qui cultu ac ritu Catholico vſi fuerint, non inquiretur in illos a quopiam.** Poſt aliquam diſceptationem ac deliberationem tradita eſt proiecta alia noſtra huius tenoris: *Quod religionem Catholicam, eiuſque exercitium in Liuonia Suecicae poſſeſſionis adtinet, maneat in illo ſtatu, quo fuit viguitque tempore induciarum, nec libertati conſcientiarum vis aliqua inferatur, vel inquiſitio fiat ob eamdem religionem in aliquem, ſi pacate et ſine publico ſcandalo vixerit.* Quam Dn. Mediator accipit, monſtraturus Dnis Polonis.** Interea quum nondum adueniſſent Partis alterius Legati, Dn. Regni Theſaurarius interrogat, num aliquid aliud tractari poſſit, dum illos exſpectando tempus laberetur. Dn. Mediator: Se ad heſterna tria puncta Religionis, Exulum et Elbingae ſatis reſponſi nondum accepiſſe; itaque illud prius exſpectare. Diſcurſum eſt obiter 1) de renunciationis foederum Articulo: 2) Duce Croyano: 3) Principiſſa Radziuilia: 4) Comite Koenigſmarkio: 5) Comitibus de Dona. Ad primum exiſtimauit Dn. Mediator, poſſe illum Articulum, donec eo vſque ventum fuerit, differri: ſecundum, tertium, quartum et quintum ſuo quoque loco reliquit pertractanda. Nunciatus eſt aduentus Dnn. Brandenburgicorum: itaque ad illos ſe Dn. Mediator recepit. Poſt reditum ille adtulit ſchedulam religionis reformatam; ſed verbis priori magis praeiudicioſis, ac nociuis conceptam. Deliberant noſtri: et Dn. Regni Theſaurarius ad Dnos Collegas: Quid hic ſtatuendum? Articulum hunc periculoſum; aliquid tamen dandum, ne mora iniiceretur tractatui, et quia in noſtri Proiecti Articulo XVII. iam huius rei mentio facta ſit. Dn. Comes Oxenſtierna, et Dn. Legatus Gyldenklau: Nullum ipſius exercitium concedendum. Dn. Comes Schlippenbach: Credere ſe, ſi omittantur verba: *Pacate — vixerit:* reliqua non nocitura. Dn. Regni Theſaurarius iterum interrogat, quid agendum? Dn. Comes Schlippenbach: Quia ſemel Art. XVII. mentio facta ſit, neceſſe

** Conf. PASTORIVS ad d. III April. pag. 212.

ceſſe eſſe, vt ſuper illo conueniatur; alias rupturam metuendam. Conuerſi ſunt ad Dn. Mediatorem: qui, vbi inſiſteretur a Dn. Regni Theſaurario proiectae noſtrae ſchedulae, et, quod turbae poſſint oriri, quum nos omnia ſemina diſſidiorum futurorum euitare velimus, remonſtraretur, reſpondit: Etiamſi exercitium plane liberum concedatur, illos tamen ſemper ſub poteſtate magiſtratus futuros. Aliquid mouere in talibus ſubditos non poſſe. Dn. Regni Theſaurarius: Neceſſe eſſe, vt ponantur ea verba: *Maneat in eo ſtatu, quo fuit per inducias Stumſdorfienſes.* Dn. Legatus Gyldenklau: Si poſſent obtinere Catholici, quod iam dedimus in ſchedula ſupra inſerta, ſatis eſſe. Dn. Comes Oxenſtierna, vt deleatur *Exercitium*, exiſtimat. Dn. Comes Schlippenbach, addatur *priuatum*, cenſet. Dn. Mediator: Electorales commendaſſe ſummo cum zelo hanc quaeſtionem. Mirum hoc viſum noſtris,* et Dn. Mediator ad alteram Partem ſe recepit, relaturus, nos inſiſtere ſchedulae proiectae a nobis, nec velle vllo modo exercitium admittere.

Poſt reditum Dn. Mediator refert, quod velint Dnn. Poloni, vt adponatur, *exercitium priuatum*, et omittatur, *ſicut fuit in Tractatu Stumſdorfienſi:* adtulitque ſchedulam, in illum ſenſum conceptam. Dn. Regni Theſaurarius: Nos amplius concedere non poſſe; reſpondendum alias fore coram Rege et Statibus Regni. Conqueri et dolere nos, quod concedere, quod cupiant, non poſſimus: etiamſi concederemus, ratificata tamen non fore, et Dnos Legatos odium duntaxat in ſe deriuaturos. Dn. Mediator allegat Protocollum Stumſdorfienſe, typis impreſſum.** Dn. Regni Theſaurarius: Nos habere Manuſcriptum, quod contineat contrarium. Diu diſceptatur. Dn. Mediator: Se dare vltimam reſolutionem Suis Excellentiis, rogareque, conſiderent, an propter hunc Articulum abrumpi velint tractatum? Dn. Regni Theſaurarius: Se et Dnos Legatos Collegas non poſſe a ſua ſententia recedere, nec ſibi integrum eſſe. Dn. Mediator: Non eſſe religionis, cogere

* Conf. PASTORII Diarium, p. 189. et n. ****

** Quo nomine indigitari CAROLI OGERII Ephemeridas coniectaui, ad PASTORII Diarium p. 212 ſq. n. ** Nec nunc muto ſententiam. Nam in ANONYMI Diario MS. Polonico, de quo alibi dixi, adpellatur Mediatoris Galli, qui tum fuerit, Protocollum. Id quod ab

cogere religionem. Dn. Regni Theſaurarius: Non cogi, ſi conſcientiarum libertas concedatur. Quibus abiit Dn. Mediator quaſi indignabundus, et animo perturbato. Poſt reditum nihil retulit, niſi quod craſtina pomeridiana ſecunda continuare velint congreſſum, ſi vtrimque ita placeat. Dnus Regni Theſaurarius: Nos venturos, ſi alteris ita viſum ſit. Dn. Mediator: Se credere, et illos venturos. Placuit itaque nos velle adeſſe; ſed ſi alteri Parti non placeat, Dn. Mediator in tempore nos certiores reddat. Id quod promiſit. Diſcurſum deinde ſtando paullulum de aliis punctis, et vt illi quoque expediri poſſint, deſideratur. Dn. Mediator: Antequam Articulus religionis complanatus ſit, amplius progredi poſſe, ſpem non eſſe. Diſceſſum eſt ad ſtationes noſtras, Sobothum. Ante vero, quam abirent Oliua Dnn. Legati, ſe inuicem adhortati ſunt, rem quilibet domi bene conſideret, et votum ſuum ad Protocollum daret. Mandaturque Secretario, vt ex his, quae huc vſque ſuper hoc puncto diſcurſa vel acta ſint, Articulum concipiat, et cras in Conferentia paratum habeat ad videndum.

Actum Oliuae, d. $\frac{25 \text{ Martii}}{4 \text{ April.}}$ horis a IV pomerid.

Abſente propter valetudinem aduerſam Dn. Legato Gyldenklau, quia paullo ſerius nuncium eſſet miſſum, hodiernus congreſſus hora demum quarta pomeridiana reaſſumitur. Dn. Mediator incipit non a puncto vel Articulo religionis, vbi heri ſubſtitimus, ſed a Praeſidio Strasburgenſi, dicens, Officiales iam adeſſe, ſi Dnn. Legati velint eos recipere, reſtitutos fore. Reſponſum per Dn. Regni Theſaurarium: Officiales non conſtituere Praeſidium; militem gregarium ſimul oportere ſiſti; intelligi, tantum illuſionem Electoralium eſſe: Officiales ſine gregariis recipi non poſſe. Dn. Mediator referet Dnis Electoralibus.

Acceſſit

ab OGERIO perſcriptum ſatis conſtat. Praeterea FOVLERI Narrationem, de Pacificatione Stumſdorfenſi, nondum ita cognitam extra Britanniae fines putauerim. In ea autem variae iſtiuſmodi formulae exſtant p. 196. 197 ſqq. PASTORIVS ad d. IV Mart. p. 214. meminit *Extracti*, ex Hiſtoria LEONIS ab AITZEMA: quod forte aliis videbitur hoc loco intelligendum.

Acceſſit ad punctum religionis, et adtulit Atteſtatum Legationis tunc mediatoriae Tractatus Stumſdorfienſis, legitque §ph. hanc rem tangentem. Sed indicatum ipſi eſt, Legationem Suecicam iam proiectaſſe hunc Articulum ita, vt contentos ſe reddituros Dnos alterius Partis Commiſſarios non dubitetur; praelectuſque eſt ex charta huius tenoris: "Quoad Religionem Catholicam placuit, vt ſubditi vel in„colae, illi in Liuonia addicti, tolerentur, et conſcientia libera domi „deuotioni ſuae ſine inquiſitione vel animaduerſione priuatim va„cent.„* Et quidem hanc ſchedulam Dn. Legatus Gyldenklau conceperat; mutatis tantum iam, quae ſequuntur, manu Dn. Regni Theſaurarii: nempe 1) deleta eſt ante verbum *tolerentur*, vox *patienter:* 2) addita ſunt verba: vel *animaduerſione*, poſt vocem *inquiſitione*. Contra loquutus eſt Dn. Mediator nonnihil, et tandem rupturos Polonos iniecit. Indignabunde reſponſum eſt per Dn. Regni Theſaurarium, quod ſemper vtatur hac voce Dn. Mediator, atque etiam aequiſſima vel poſtulantibus, vel offerentibus et concedentibus Suecicis Legatis nil niſi rupturam opponat. Ex alio, praeterquam Mediatoris, ore nos haud perlaturos fore; conſideret aequitatem; nec enim eſſe de dignitate Legatorum Suecicorum talibus fatigari; quando propoſitum fuerit de ſatisfactione, rumpere voluiſſe; quando de aliis, ſimiliter; iam etiam quum de hoc religionis Articulo ageretur: ita futurum in reliquis; neſcire Legationem Suecicam, quid tandem ſperandum vel iudicandum? Leniuit verba Dn. Mediator, et quoad religionis Articulum, datam ipſi omnium trium Dnn. Legatorum praeſentium vnanimi conſenſu chartam modo memoratam accepit, ſeque ad alteram Partem contulit. Ipſo abſente deliberatum; et concluſum eſt, ſi hoc nolint acquieſcere, conſentiendum eſſe in id, quod Legati Mediatores ad Tractatum Stumſdorfii atteſtati eſſent:** amplius conſentiri nil poſſe. Dederunt autem, antequam huius Articuli, de religione, proiecta charta vel ſchedula modo dicta Dn. Mediatori extradita eſſet, Dni Legati noſtri, voti loco quilibet ad acta, quae ſequuntur. Dn. Regni Theſaura-

* Conf. PASTORIVS ad h.d. p. 214. et n. **

** In ea Pacificatione Oratores Angli atque Belgae teſtati ſunt, in ſe recepiſſe Suecos futurum, vt religionis Romanae Catholicae exercitium in Liuonia ſartum

ſaurarius ita concipiendum exiſtimauit: "Quoad religionem Catholicam eiuſque exercitium in Liuonia nunc ceſſa, et ita Suecicae poſſeſſionis, ſi qui incolae et ſubditi ibidem iam ſunt huic religioni addicti, eis libertas religionis deuotioniſque tantum in priuato indulgetur, ita vt conſcientiis nulla vis inferatur, nec in eos ob hanc cauſſam vlla inquiſitio fiat, prout tempore induciarum Stumſdorfienſium obſeruatum fuit." Dn. Comes Oxenſtierna taliter cenſuit: "Quoad religionem Tractatui Stumſdorfienſi non derogetur, ſed, ſi qui in Liuonia per pacem hanc praeſentem Regi Regnoque Sueciae ceſſa incolae vel ſubditi Catholicae addicti ſunt, ii priuatim vtendo tolerentur, (modo id magiſtratui ordinario indicatum fuerit,) nec alicui illa ſit noxae aut fraudi, neue ad libertatem conſcientiae ab aliquo inquiſitio inſtituatur." Vel hoc modo: "Quoad religionem Catholicam in Liuonia, ſi qui incolae et ſubditi ibidem iam ſunt ei addicti, libertas conſcientiarum deuotioniſque eis indulgeatur, prout tempore induciarum Stumſdorfienſium obſeruatum fuit." Vel ita: "Homines religionis Catholicae in Liuonia libertate conſcientiarum deuotioniſque gaudebunt, prout tempore induciarum Stumſdorfienſium obſeruatum fuit." Vel etiam ſic: "Homines religionis Catholicae in Liuonia, libertate conſcientiarum deuotioniſque gaudebunt, nec eam ob rem inquiratur in illos a quopiam, ſed in eo ſtatu remanebunt, prout tempore induciarum Stumſdorfienſium obſeruatum fuit." Dn. Comitis Schlippenbachii ſententia talis erat: "Homines ſubditi religionis Catholicae in Liuonia ceſſa exiſtentes, libertate religionis et deuotionis gaudebunt, nec vlla ob eamdem inquiſitio in quempiam fiet, nec cuiquam illud ſit noxae aut fraudi." Aut ſic concipiendum hunc Articulum putabat: "Quoad religionem Catholicam eiuſque exercitium, in Liuonia Suecicae poſſeſſionis nulla propter illam in ſubditos inſtituetur inquiſitio; ſed quiſquis ſuae deuotionis libertate gaudebit." Aut etiam tali modo: "Quoad incolas et ſubditos in Liuonia Suecicae poſſeſſionis, Catholicae religioni addictos, nulla in quempiam fiat inquiſitio, nec cuiquam ob ſuae deuotionis priuatum exercitium vis inferatur." Dn.

tum tectum ſeruetur. Teſtimonii iſtius Germanicum exemplum exſtat, in LONDORPII Actis Publ. T. IV. p. 482. atque inde deſcriptum in DVMONTII Corp. Dipl. T. VI. P. I. —

Dn. Legatus Gyldenklau, quum ob valetudinem Oliuam ire nequiret, Secretario Legationis mentem ſuam in charta aperuit, vt ſequitur, quo Suis Excellentiis referret. "Quoad religionem Catholicam placuit, vt ſubditi vel incolae, illi in Liuonia addicti, patienter tolerentur, et conſcientia libera domi deuotioni ſuae ſine inquiſitione priuatim vacent." Iuſſus etiam erat Dn. Conſiliarius Weidenhayn aliquid ſuper hoc religionis negotio proiicere, quod fecit his verbis: "Quoad religionem in Liuonia iuriſdictionis iam facta Suecicae, ipſa in eodem ſtatu, quo fuit hactenus, permaneat, inprimis vero Catholici, citra inquiſitionem, ea religionis ſuae libertate, qua hactenus gauiſi, tuto poſthac perfruantur." Secretarii ex Protocollis praecedentibus Conceptum fuit tale: "Quoad religionem Tractatui Stumſdorfienſi non derogetur; ſed ſi qui in Liuonia, per pacem hanc praeſentem Regi Regnoque Sueciae ceſſa, incolae vel ſubditi Catholicae addicti ſunt, ii priuatim vtendo tolerentur, nec alicui illa ſit noxae aut fraudi, neue ob libertatem conſcientiae ab aliquo inquiſitio inſtituatur." Ex diuerſis his Proiectis electum eſt Dni Legati Gyldenklauii Conceptum, extraditumque mutatis tantum, quae dicta ſunt hic ſupra. Dn. Mediator: Se loquutum cum Dnis Commiſſariis Electoralibus, quod nolit Legatio Suecica accipere officiales ſine gregario milite; reſpondiſſe illos, quod reliqui ſequi poſſint. Replicaſſe ſe, quod nos poſcamus totum: igitur ad Dn. Electorem ſcripturos Legatos promiſiſſe. Ad punctum de religione adtulit ſchedulam, Articuli loco, ab altera Parte * his verbis conceptam: "Quod religionem Catholicam, eiusque exercitium, in Liuonia Suecicae poſſeſſionis adtinet, omnes incolae Liuoniae ſubditique, illi religioni addicti, omni ſecuritate gaudeant, ac conſcientia libera, religione deuotioneque ſua domi ſine inquiſitione vel animaduerſione priuatim vtantur." Quae ad deliberandum accipitur.

Poſt reditum, 1) adfert Salui Paſſus litteras ab Electoralibus pro tubicine noſtro, propter Curlandiae Ducem, in Liuoniam mittendo. 2) Strasburgicorum Officiariorum iterum mentionem facit. Reſponſum autem per Dn. Regni Theſaurarium: Non Officiales ſolos, ſed etiam

* Vid. PASTORIVS ad h. d. p. 215 ſq.

etiam gregarium constituere praesidium. Nobis totum promissum, nos iure totum postulare. Dn. Mediator: Electorales dicere, quod Colonellus *Pleutner* transgressus sit pacta accordata, transeundo sine permissione, vel praemisso nuncio ditiones Electoris. Responsum: Poloniam ad restitutionem teneri; adfuisse etiam ex Polonis, qui memoratos praesidiarios ducerent; illis curam omnem incubuisse: 3) Articulus de religione tandem complanatus est hoc modo, vt habet inserta schedulae, per Mediatorem iamiam traditae, Copia. Neque enim possibile erat Dnis Plenipotentiariis nostris, sine ruptura metuenda, aliud hac in re obtinere amplius: 4) De exulum restitutione, tacendo, quod abstineant, dicente Mediatore, rogatus est, expressam declarationem ille vt adferat. Respondit, qui taceat, consentire videri illum; et tandem quum inhaereret tacito consensui, etiam nostri Dnn. Plenipotentiarii acquieuerunt, atque remissionem hanc omni meliori modo pro complanato acceptauerunt, ita tamen, vt de hoc Articulus quoque concipiatur. Cras hora pomeridiana secunda congressus continuabitur, et de reliquis agetur.

Actum Oliuae d. $\frac{26 \text{ Martii}}{5 \text{ April.}}$ *horis a II pomerid.*

Dn. Mediator hodie pertractanda proponit ad punctum Liuoniae adhuc pertinentia. 1) De Comitum a Dona satisfactione, quae pertineat ad punctum de exulibus: 2) Pharo Piltensi: 3) Commerciis: 4) Depositis: 5) Debitis: 6) Subditis fugitiuis.

Nostri postulant, vt procedatur secundum nostrum Proiectum, aut mittantur in formam, de quibus iam transactum est. Exempli caussa, punctum Renunciationis esse complanatum: ergo illum posse in formam redigi. Ille: Super materia primum esse conueniendum hoc pacto: quamlibet Partem conficere posse Instrumentum super vnoquoque puncto vel Articulo; si tum differant, arbitrio Mediatoris subiiciendum, et ad hoc sex aut quinque ad minimum septimanas requiri. Dn. Regni Thesaurarius; Si velimus sequi nostram methodum, pertractando Articulum post Articulum, quinque diebus posse nos expediri. Ille: Si hoc velimus, statim in primo puncto Amicitiae fore offensionis lapidem, similiter in secundo, quod est Amnestiae; deinde

Polonos primum velle ea complanare, quae ſe concernant, vt deinde eo fortius agere poſſint contra Confoederatos; ſibi alias perinde eſſe, in materia haereatur, an in forma. Si placeat Dnis Legatis Suecicis, ordine a principio incipiendo ſe progreſſurum; metuere autem difficultates et remoram. Dn. Regni Theſaurarius allegat exempla, in aliis tractatibus conſueta:* ſed tandem complacuit, vt ſuper iſtis hic ſupra memoratis Articulis Dn. Mediator declarationem Dnn. Polonorum expediret. Miſſis igitur in ſchedulam nudis rubricis, ad Partis alterius Commiſſarios et Legatos Dn. Mediator ſe contulit. Ipſo abſente, Dnn. Electoralium Secretarius Legationis per Epheborum noſtrorum quempiam audientiam deſiderat. Intromiſſus, ſalutationem Legationis Electoralis cum paucis curialibus praemittit, et quum Legatio Suecica ſaluum conductum particularem pro duabus galeotis Elbingenſibus deſideraſſet, Principem Radziuilium refert dediſſe noua mandata ad Commendantem Pillauiae, et Colonellum Hille; offerre praeterea Dnos Legatos Legationi Suecicae ſua officia. Dn. Regni Theſaurarius iterum officia ſua ſuorumque Dnn. Collegarum Legationi Electorali, actis pro iſto honore gratiis, defert, promittendo, ſi aliqua in re ipſis gratificandi offerretur occaſio, ſe paratos fore. De pace, aut eius promouendo negotio vtrimque nulla fiebat mentio, et videbatur haec ſalutatio magis priuata particularium, quam publica Legationis, captandae tamen beneuolentiae vel explorationis cauſſa facta. Poſt duabus horis amplius reditum, Dn. Mediator nihil retulit, niſi ſchedulas ſeparatas a No. 1. vſque 8 Articulorum. 1) De reſtitutione Ducis Curlandiae: 2) Eliberationis Comitis a Koenigſmark: 3) Religionis in Liuonia: 4) Euacuationis Marienburgi etc. excepta Elbinga: 5) Satisfactionis: 6) Ceſſionis Liuoniae: 7) Renunciationis tituli et iuris in Sueciam: 8) De exulibus et expulſis Liuoniae. Quae ad videndum accipiuntur: et mandatum eſt Secretario Legationis per Dn. Regni Theſaurarium, vt deſcribi faciat, cum Protocollo conferat, et quid conuentum ſit, ſiue non ſit, vel quid diſcrepet, annotet, vt craſtino matutino haberi poſſit. Placuit, vt cras hora octaua matutina congreſſus

ſus

* Tale exemplum praeſto erat in Tractatu Oſnabrugenſi: in quo placuerat, teſte ADAMO ADAMI Relat. Hiſt. de Pacificat. Oſnabrugo-Monaſterienſi, c. 10 p. 186.

ſus fiat continuatio: et hac vice diſceſſum eſt. Sunt autem Concepta Articulorum in chartis ſeu ſchedulis ſeparatis, vt modo hic ſupra memoratum eſt, per Dn. Mediatorem adlatorum, tenoris huiuſmodi: No. 1. "Illuſtriſſimus Curlandiae et Semigalliae Dux, cum Coniuge Proleque ſua Ducali, ac tota Familia et Aula, abſque vlla protractione intra ſex ſeptimanarum ſpatium, a die quinta Aprilis ſt. n. Rigam ſiſtetur. Inde vero intra dies quatuordecim decenti, et ſuae dignitati accommodato conuenientique modo, ad fines Semigalliae deducetur, omniaque ſua ſuorumque mobilia, vbicumque intercepta, vel Rigae depoſita, litteratoria ſimiliter ſiue publica ſiue priuata Documenta bona fide extradentur. 2) Dn. Comes Koenigſmarkius, Campi Mareſchallus Sueciae, in libertatem intra quatuordecim dies, a die conducti Rigam Illuſtriſſ. Ducis Curlandiae, adſeretur et dimittetur. 3) Quod religionem Catholicam, eiusque exercitium in Liuonia Suecicae poſſeſſionis adtinet, omnes incolae Liuoniae ſubditique, illi religioni addicti, omni ſecuritate gaudeant, ac conſcientia libera, religione, deuotioneque ſua, ſine inquiſitione vel animaduerſione, priuatim vtantur. 4) Illuſtriſſimi atque Excellentiſſimi Plenipotentiarii Suecici promittunt, ſeſeque obligant ab ipſa ſubſcriptione moderni tractatus intra biduum exceſſurum Praeſidium Suecicum Mariaeburgo, reliquiſque locis Pruſſiae, excepta Elbinga, eaque omnia loca in manus Sereniſſimi Poloniae Regis eſſe reſtituenda. Bauſcum vero, ab eadem ſubſcriptione, intra octiduum, vti et reliqua, ſi quae ſint in Suecorum poteſtate, loca in Curlandia. Elbinga vero circa ipſam ratificationem euacuabitur. 5) Nulla ſatisfactio et recompenſatio damnorum bello illatorum, vel alia pecuniaria, quocumque nomine praetextuque ab vtrimque praeſtabitur. 6) Sereniſſimus Rex et Ordines Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae cedunt Sereniſſimo Regi Sueciae eam partem Liuoniae, quam Sueci per tempus induciarum poſſidebant, ita tamen, vt a parte Dunae ſiniſtra poſſeſſio Suecica non vltra quadrantem milliaris extendatur ab oſtio Dunae, ad inſulam vſque Dalenſem. 7) Sereniſſimus ac Potentiſſimus Rex Poloniae renunciat omni ſuo iuri hereditario

p. 186. *eamdem, quam in exponendis Replicis Sueci ſeruarant, in Conſultationibus quoque inſtituendis obſeruare ſeriem ac methodum.* Conf. Dni a MEIERN Acta Pacific. Vueſtph. T. II. Lib. XII. §§. 1-7.

ditario in Regnum Sueciae, et Magnum Ducatum Finlandiae, vt et bonis patrimonialibus in Suecia ſitis; reſeruat tamen ſibi idem Sereniſſimus Poloniae Rex, quoad in viuis aget, plenum et integrum Regis Sueciae titulum, inſigniaque ac ſtemmata tam Regni Sueciae, quam ſua auita, quibus omnibus omnimode vtetur ac fruetur. 8) Exulibus ac expulſis per haec bella e Liuonia Sereniſſimus Rex Regnumque Sueciae, ad nullam bonorum occupatorum reſtitutionem aut ſatisfactionem tenebuntur.“

Actum Sobothi d. $\frac{27\ \text{Martii}}{6\ \text{April.}}$ *hora VII matutin.*

Conuentum eſt in aedibus Dn. Regni Theſaurarii, antequam Legatio noſtra ad congreſſum Oliuam ſe conferret, vt examinarentur Concepta heſternorum Articulorum, et facta relatione, ex Actis et Protocollis praecedaneis, adparuit: 1) d. $\frac{14}{24}$ Martii, a Polonis quidem et Foederatis eorum petitum eſſe, vt Ill. Dnn. Commiſſarii Suecici fide Legatorum ſe obligent, ſe Illuſtriſſimum Ducem Curlandiae eiuſque Sereniſſimam Coniugem, vt et liberos ac totam familiam eiuſdem, intra ſex ad ſummum ſeptimanarum ſpatium Rigam ſiſtere velle, vnde a ſubſcripto praeſente tractatu, intra dies octo, decenti et ſuae dignitati conueniente modo ad fines Semigalliae deducatur: nihil autem Legationem noſtram promiſiſſe, niſi notificationem ad Dn. Campi Mareſchallum, Comitem Duglaſſium, Helmfeldium praeterea, vt et Dn. Baronem Benedictum Horn; vice verſa vero eamdem quoque poſtulaſſe, vt Dn. Comes Koenigſmarkius Dantiſcum Viſtulomunda dimittatur: deinde, vt Dux per Reuerſales caueat de non aliquid moliendo inpoſterum. Immo poſtea S. Excellentiae ſaepius proteſtatae ſunt, ſe nullas in Liuoniam pro Duce dicto litteras daturos, antequam omnia, quae ad Liuoniam eiuſque ceſſionem pertinent, ſint complanata et ſubſcripta. Quod et reciprocatione Ducis Curlandiae Dn. Comitem Koenigſmarkium concernit, hac de re, vt habent praecipue Protocolla de die $\frac{14}{24}$ Martii, et $\frac{16}{26}$ eiuſdem, nondum determinatum fuit certum tempus, ſed poſtulatum tantum, vt ſi ad Dn. Comitem Duglaſſium et iam ſcribi Pars altera cupiat, Dn. Comiti Koenigſmarkio extunc Dantiſci viuere, vſque ad plenariam eius reſtitutionem, de qua ante concluſam pacem conueniendum ſit, permittatur: Deinde quum cautio et reuerſa-

les

les ab ipſo quoque poſtularentur, reſponſum ac remonſtratum eſt, diuerſam eſſe rationem Ducis, qui ſui iuris, et Dn. Comitis, qui ſub Rege ſit, et mandato illius parere teneatur. 3) Articulus de religione in Liuonia nudius tertius complanatus iam fuit, ſecundum formam, qua fuit ab altera Parte conceptus, ab ipſo Dn. Mediatore adlatus, et a noſtrorum Dnn. Legatorum Excellentiis complacitus: in charta autem heſterna omiſſa deprehenditur particula *Domi*, ante voces *ſine inquiſitione*, inſerta. 4) Super hoc proiecto Articulo, hucuſque plane nihil eſt conuentum. 5) Quoad ſatisfactionem Protocolla docent, tandem ſilentio illud poſtulatum inuolutum eſſe; e contra vero Dnn. Legatos noſtros diu ſubſidium educendi militiam ex Boruſſia vrſiſſe, ac licet tandem Sobothi d. 22 Martii / 1 April. quum noſtra neceſſitas, et Dnn. Polonorum ipſiuſque Dn. Mediatoris impoſſibilitas conciliari neutiquam poſſent, ad extrema iſta, poſt innumeras diſceptationes infructuoſas, tacere cogerentur, et ſequenti die Dni Poloni, ad Relationem Dni Mediatoris grato animo ſilentium iſtud acciperent, non tamen remiſiſſe a petito dandi mutui ab vrbe Gedanenſi. 6) Ceſſio Liuoniae non niſi incircumſcripta, ſicut tempore induciarum Sueci poſſedimus, acceptata eſt: igitur iſte Articulus, veluti nunc conceptus, menti Legationis Suecicae eſt contrarius. 7) In puncto renunciationis, Dnos Legatos Suecicos Regi Poloniae nullum ius in Sueciam vel nominetenus tantum concedere poſſe, ſemper proteſtati ſunt, et in reſeruationem tituli quoque, non niſi limitate, conniuendo conſenſerunt: ideoque et hic Articulus reformandus deprehenſus eſt. 8) Articulus de exulibus Liuoniae heri complanatus eſt, per tacitam remiſſionem Polonorum, et expreſſam acceptationem noſtrorum Dnn. Legatorum, qui in charta, quo ſubſcribatur etiam, poſtularunt. Hiſce ita examinatis et compertis, concluſum eſt, Dno Mediatori omnia remonſtranda, corrigenda et conuentione firma complananda eſſe: atque vnanimiter denuo S. Excellentiae decreuerunt, ſerio iterum rogare hortarique Dn. Mediatorem, vt ſimul atque Articulus aliquis fuiſſet complacitus, ille ſtatim ingroſſetur, et a Secretariis Legationum ſubſcribatur. Iuimus Oliuam.

Actum Oliuae d. 27 Martii / 6 April. horis ab VIII antemerid.

Praemiſſis curialibus ſolitis, Dn. Mediator ſciſcitatur, num ſchedulas, in heſterno congreſſu productas, Dni Plenipotentiarii perlegerint?

rint? Dn. Regni Thesaurarius perlectas respondit, et compertum, paucissima secundum id, vt ante conuentum sit, composita; velle autem nos proiicere, prouti actis conuentis fuerit consentaneum: rogatque, placeat Suae Excellentiae, vt posthac Articulus quilibet, sicut erit conuentus, perficiatur ac subscribatur. Dn. Mediator: Non esse animum, vt pro firmis ingrossentur heri adlata Proiecta, sed velle Dnos Polonos quoque videre nostram mentem: conqueritur de aduersa valetudine. Condoletur. Itaque se paullo recepturum esse in cubiculum, propter istam infirmitatem, quae sit pleuritidis, qua, praeterita nocte, valde adfectus sit. Discessit, et spatium corrigendi dedit Legationi nostrae.

TABVLA REMONSTRATIONIS

REMONSTRATIO

Suecica Postulata.	*Suecica Remissa.*	*Suecica Concessa.*	*Data vel Concessa Polonica.*
1. Renunciatio foederum omnium initorum et ineundorum.	1. Restrictio, in quantum huic pacificationi non sunt contraria.	1. Ducis Curlandiae et Domus eius etc. restitutio.	1. Renunciatio praetensionis et tituli, cum reseruato tamen ad vitam titulo, quod saepius declararunt Dnn. Suecici locum habere non posse.
2. Liuonia tota in finibus suis antiquis.	2. Restricta ad possessam tantum.	2. Euacuatio Marienburgi, Stumae, Elbingae, Bautzkae etc.	2. Cessio Liuoniae, cum conditionibus nulla ratione consensibilibus, vtpote liberi religionis in Liuonia Catholicae exercitii; restitutionis exulum per totum bellum Liuonicum, a sexaginta et amplius annis expulsorum; satisfactionis, nunc subsidii pro deducendo milite pecuniarii.
3. Curlandia et Semigallia.	3. Restituenda tota.	3. Religio in Liuonia, vt maneat in isto statu, qui Stumsdorfensi recessu continetur. Vt taceatur, quam faciles in Praeliminaribus sese praebuerint, atque ad mentem fere Partis alterius in omnia consenserint Dni Legati Suecici.	
4. Parua siue Australis Liuonia.	4. Remissa.		
5. Satisfactio 1000 m. Imperialium.	5. Remissa 1) Rakocii summa; 2) Imperialium.		
6. De Elbinga, ne tradatur Dno Electori.	6. Iam maxime moderatum hunc Articulum.		

Dni

Dni Plenipotentiarii corrigunt, vt habent hic ſequentia: 1) Artic. de Ducis Curlandiae reſtitutione. "Illuſtriſſimus Curlandiae et Semigalliae Dux, cum Coniuge Proleque ſua Ducali ac tota familia et Aula, abſque vlla protractione, intra ſex ſeptimanarum ſpatium, a die quinta Aprilis ſt. n. Rigam ſiſtetur. Inde vero intra dies quatuordecim decenti et ſuae dignitati accommodato conuenientique modo, vbi pax concludetur, ad fines Semigalliae deducetur, omniaque ſua ſuorumque mobilia, quae non diſtracta ſunt, vbicumque intercepta vel Rigae depoſita, litteratoria ſimiliter ſiue publica ſiue priuata documenta, bona fide extradentur, et Mitauiam reportabuntur. Ante eliberationem autem ſuam ac reſtitutionem plenariam peculiari Reuerſalium diplomate caueat de non moliendo aliquid contra S. R. M. Regnumque Sueciae in futurum." 2) Art. de Dn. Comite Koenigſmarkio: "Dn. Comes Koenigſmarkius, Campi Mareſchallus Sueciae in libertatem, ſtatim a die ſubſcriptionis Inſtrumenti Pacis, plenariam reducatur; exnunc vero Dantiſcum deducatur, ibique tamdiu commoretur ac honeſte habeatur. Bona autem eius mox a ſubſcripta pace in Marchia et Halberſtadienſi Ducatu, cum iuribus in Hetensleben, Weferling, Waining et Wilsleben, plene reſtituantur, nec, ſi qui proceſſus iuris ſub lite pendent, via facti procedatur, ſed curſus iuſtitiae impeditus ſit; ac denique filius eius liber dimittatur." 3) In Articulo de religione nihil deſiderarunt noſtri, niſi quod omiſſum erat, vt ſupra mentio facta eſt, vox *Domi*, quam inſeri inſſerunt. 4) Articulus de euacuatione locorum in Boruſſia et Curlandia: "Legatio Suecica promittit, ſeſeque obligat, ab ipſa ſubſcriptione moderni tractatus in manus Dn. Mediatoris tradita ratificatione Regis, et Senatorum a latere aſſecuratione de ſubſequutura, in proximis Comitiis ſine mora indicendis, Reipublicae ratificatione, mox exceſſurum Praeſidium Suecicum Mariaeburgo reliquiſque locis Pruſſiae, cum ſuis fortalitiis, excepta Elbinga, eaque omnia loca in manus Sereniſſimi Poloniae Regis eſſe reſtituenda, Bauſcum vero ab eadem ſubſcriptione intra tres ſeptimanas, vti et reliqua, ſi quae ſint in Suecorum poteſtate, loca in Curlandia. Elbinga vero circa ipſam ſollemnem ratificationum commutationem euacuabitur." 5) Artic. ſatisfactionis, modo mutui: "Nulla ſatisfactio et recompenſatio damnorum bello illatorum, vel alia pecuniaria, quocumque no-

mine praetextuque ab vtrimque praeſtabitur. Id tamen Illuſtriſſimi et Excellentiſſimi Dnn. Plenipotentiarii Polonici tribuunt concludendae paci eiuſque faciliori executioni ac deductioni militiae ac praeſidiorum hinc Suecicorum, et in ſe recipiunt, vt auctoritatem et fidem, quam poſſint, apud Ciuitatem Gedanenſem interponant, pro quadraginta millibus Imperialium thalerorum, ſoluendis intra ſex menſes, a dato acceptilationis numerando, a Sereniſſimo Rege Regnoque Sueciae." 6) Ceſſio Liuoniae: "Sereniſſimus Rex et Ordines Regni Poloniae Magnique Ducatus Lithuaniae, pleno iure et in perpetuum cedunt Sereniſſimo Regi Regnoque Sueciae omnem illam Liuoniam trans Dunam, quam Suecia per tempus induciarum vna cum partibus Cisdunanis tenuit ac poſſedit, prout de hac re iampridem hic conuentum eſt." 7) Renunciationis Articulus: "Sereniſſimus ac Potentiſſimus Rex Poloniae Dominus Ioannes Caſimirus pro ſe et heredibus ac poſteris ſuis renunciat omni iuri praetenſo in Regnum Sueciae, Magnumque Principatum Finlandiae, et caeteras annexas prouincias, nec non bona auita in Regno Sueciae dictiſue prouinciis ſita. Et abſtineat poſthac titulis et inſignibus Regis Regnique Sueciae in litteris ad Regem Sueciae ſcribendis, aliiſue diplomatibus ac ſcriptis, quae Regnum Sueciae eiuſque miniſtros ac ſubditos concernunt: ad alias vero Poteſtates, quoad vixerit, ſine vllo plenariae renunciationis praeiudicio." De ſtemmatibus auitis ſiue gentilitiis, nulla vmquam, quod Legatio Suecica meminit, Regiae eius Maieſtati mota eſt controuerſia. 8) Articulus de exulibus hac vice manſit, ſicut heri conceptum Dn. Mediator produxerat. Quae dum in mundam chartam in altero conclaui mittuntur, Dn. Mediator interuenit, diſcurrendoque comperire tentat, 1) num in Articulo de religione, poſt verba, *Incolae ſubditique*, et alii, inſeri poſſit. 2) Regem Poloniae iam reſeruare ſibi titulum velle, vt etiam ad Sueciam illo vti ad vitam poſſet integro. Reſponſum per Dn. Regni Theſaurarium: Ad 1) contenti ſint Dni Poloni conuentis: ad 2) praeterea quod abſurdum et impoſſibile, nec antea petitum ſit, hoc poſtulatum repugnare reſolutioni, quae ſemel placuit. Quibus iterum abiit. *

Poſt-

* Ea tabella Actis hiſce Legationis Suecicae autographis inſerta: ad nos vero vna cum iis non peruenit.

Poſtquam mundatae eſſent omnes octo ſchedulae, nunciatur Dno Mediatori, et redeunti traduntur, illeque ad alterius Partis Legatos ſeſe contulit. Aberat duabus amplius horis; et poſtquam rediiſſet, primum monſtrauit Tabellam ſuper limitibus Liuoniae,* vbi Curlandiae Dux poſtulat limites, ſicut per Contractum fuit conuentum ſex annorum induciis, Anno MDCXXX. Dn. Regni Theſaurarius: Nos contentos eſſe limitibus, per pacta Stumſdorfienſia, et illarum induciarum tempore poſſeſſis; propter iniectas a Cancellario Curlandiae tricas iſtas, tractatum non eſſe retardandum. Eſſe ſpecioſum nihil, quod poſtuletur; nihil vtilitatis ipſi Duci acceſſurum, innumeras vero lites inde orituras in futurum, quod nolimus: et monſtretur primum Contractus;** qui ſi vllus ſit, poſſeſſioni Sueciae nihil detracturum, praeſertim quum iam ceſſio conuenta ſit, nec retractari poſſit. Tubicinem pro Duce Curlandiae non miſſum iri, antequam omnia Liuoniam concernentia ſint complanata et ſubſcripta; veluti ſaepius Legatio Suecica ſit proteſtata.

Maximae erat curae Dno Mediatori religio, et propterea vrſit, vt illi Articulo inſeratur ad verbum *ſecuritate*, vocula *omni*, ita vt ſonaret, *omni ſecuritate gaudeant*. Mos et in hoc geritur, ſed illi reponere debent vocem *Domi*; noſque non admittimus poſt *Incolas ſubditoſque*, et alios. Inſeritur itaque hic Articulus iam taliter: "Quod religionem Catholicam eiusque exercitium in Liuonia Suecicae poſſeſſionis adtinet, omnes incolae Liuoniae ſubditique, illi religioni addicti, omni ſecuritate gaudeant, ac conſcientia libera, religione deuotioneque ſua domi, ſine inquiſitione vel animaduerſione priuatim vtantur." Hoc denuo complanato, reſultatum eſt ad modum ratificandi, vbi multa occurrit diſputatio, nobis inſiſtentibus prioribus, illis contrarium obtinere praeſumentibus. Dn. Mediator: Regem nolle ratificare, neque neceſſarium, vt in Comitiis ratificatio fiat, ſed iam deputatos eſſe, qui ſubſcribant nomine Reipublicae ratificationem, ante Comitia. Dn. Regni Theſaurarius inſtat, non poſſe hoc accipi, nec recedendum a modo Stumſdorfii recepto, vbi omnia Protocolla et Partium et Mediatorum loquantur Regis ratificationem, reſpondit.

** Conf. PASTORII Diarium ad h. d. p. 219.

Dn. Mediator poſtulat, monſtrari Protocolla illa. Dn. Regni Theſaurarius, monſtrare velle, ſed vidiſſe his diebus, quod Dn. Mediator habeat typis impreſſa; placeat modo Suae Excellentiae, vt Dn. Secretarius adferat. Dn. Mediator adloquutus quidem eſt Secretarium, ſed nihil adlatum fuit, et interea Dn. Mediator iterum abiit. Qui quum rediret, Articulus mutui, qui antea ſatisfactionis fuit, reaſſumtus eſt, et poſt aliquos diſcurſus ita iam mutatus eſt: "Nulla ſatisfactio et recompenſatio damnorum bello illatorum, vel alia pecuniaria, quocumque nomine praetextuque ab vtrimque praeſtabitur. Id tamen Illuſtriſſimi atque Excellentiſſimi Dni Plenipotentiarii Polonici tribuunt concludendae paci eiuſque faciliori executioni, ac deductioni militiae et Praeſidiorum hinc Suecicorum, et in ſe recipiunt, vt apud Ciuitatem Gedanenſem interpoſitione ſua omnem dent operam pro quadraginta millibus imperialium thalerorum, ſoluendis intra ſex menſes, a dato acceptationis numerando, a Sereniſſimo Rege Regnoque Sueciae." Tranſmiſit per Secretarium ſuum Dn. Mediator ad Dnos Legatos Polonicos, qui quum rediiſſet, illos retinuiſſe dixit, loquutus de aliis cum Dnis Confoederatis. Dn. Mediator: Poſtulari, vt deleatur *iuri praetenſo*, in Articulo renunciationis. Dn. Regni Theſaurarius: Si *praetenſo* omittatur, *iuri* non poſſe admitti. Dn. Mediator: Titulo etiam, quoad Sueciam, Regem Poloniae vti velle. Dn. Regni Theſaurarius: Haec non ante poſtulaſſe toto tractatus tempore Regem, nec concedi poſſe. Dn. Mediator: Non ita inhaeſituros iſti ſententiae Dnn. Polonos ſe credere, modo in reliquis noſtrorum Dn. Legatorum Excellentiae aliquid remittant. Dn. Regni Theſaurarius Dn. Mediatori per tabulam remonſtrat hic ſubiectam,* licet iam ante aliquot dies proiectam, quid Legatio Suecica hactenus ad ſua poſtulata vel remiſerit vel conceſſerit, et e contra quid Dni Polonici dederint. Inſtitit Dn. Mediator, vt deleatur adiectiuum *praetenſo:* noſtri, quod manere neceſſum ſit: adpoſuitque adhuc Dn. Regni Theſaurarius manu ſua in eodem Articulo poſt verba, *plenariae renunciationis*, vocem *praetenſionis,* ſuppletumque iuſſu eius eſt: *in Sueciam.* Quae mundata charta Dno Mediatori extraditur. Deinde ſuper euacuationis Articuli verbis: *in*

manus

* Vid. ſupra pag. 56.

manus Dn. Mediatoris tradita ratificatione Regis et Senatorum a latere affecuratione de fubfequutura, in proximis Comitiis fine mora indicendis, Reip. ratificatione etc. difceptatum pofitumque in Concepto, manu Dni Regni Thefaurarii, pro particula *mox:* poft *octiduum* ante verba: *exceffurum Praefidium Suecicum* etc. Qui Articulus quum denuo effet in munda charta ingroffatus, etiam fecunda vice extraditur Dno Mediatori. Tandem Articuli de Ducis Curlandiae et Dn. Comitis Koenigfmarkii reftitutione, vt fubiectus hic eorum tenor habet, mutantur. "Illuftriffimus Curlandiae et Semigalliae Dux cum Coniuge Proleque fua Ducali ac tota familia et Aula, abfque vlla protractione intra fex feptimanarum fpatium, a die quinta Aprilis ft. n. Rigam fiftetur. Inde vero intra dies quatuordecim decenti et fuae dignitati accommodato conuenientique modo, vbi modernus Tractatus fubfcriptus fuerit, ad fines Semigalliae deducetur, omniaque fua fuorumque mobilia non diftracta, vbicumque intercepta vel Rigae depofita, litteratoria fimiliter fiue publica fiue priuata documenta, bona fide extradentur, et Mitauiam reportabuntur: ante eliberationem autem fuam ac reftitutionem plenariam peculiari Reuerfalium diplomate caueat de non offendendo aut vindicando aliquid contra S. R. M. Regnumque Sueciae in futurum. Dn. Comes Koenigfmarkius, Campi Marefchallus Sueciae, in libertatem ftatim a die fubfcriptionis Inftrumenti pacis plenariam reducatur: exnunc vero Dantifcum deducatur, ibique tamdiu commoretur ac honefte habeatur." Nihilque amplius hodie peragitur, congreffu cras continuando.

Actum Sobothi hora dimid. VII matutina, ante congreffum Oliuae, d. $\frac{28 \text{ Martii}}{7 \text{ April.}}$

Peruenerat hifce diebus ad aures Suarum Excellentiarum, rumorem effe Dantifci, ac fi illae Polonis $\frac{8}{2}\frac{1}{1}$ Martii nouos aliquot Articulos propofuiffent; vnde haud parua non tantum confternatio animorum, verum etiam anfa calumniandi maleuolis orta fuit. Ad quam tollendam, manifeftationis vel proteftationis loco, inter amicos quod diftribuerentur, pauca in chartam mitti neceffarium duxerunt, nimirum:

Quum Legatio Suecica hactenus viderit Dn. Mediatorem hanc methodum obſeruaſſe, vt, quoties propter Polonicam et Foederatorum Legationem aliquid vel poſceret vel concederet, ſemper cum annexis quibuſdam conditionibus aut poſtulatis reciprocis id proponeret, ideo quum iam ex parte Suecica, licet ſumma cum moleſtia, et contra pugnante neceſſitate, almae paci et quieti publicae tot vicinorum populorum tandem et hoc datum ſit, vt a poſtulato ſatisfactionis pecuniariae deſiſteret, ante omnia (nam reliqua adhuc percurrenda atque expedienda eſſe,) poſtulaſſe, quo complanarentur: 1) Vt fiat poſſibilitas deducendi militis, diſponenda ciuitas Gedanenſis a Rege Poloniae, vt mutuo illa det ſummam pecuniae, certa obligatione a Rege et Regno Sueciae reſtituendam. 2) Vt duo illa puncta principalia renunciationis et ceſſionis concludantur abſolute, ſine reſeruatione et conditione. 3) Vt Dni Confoederati ſe certo declarent ſuper pace, et obligent ad reſtitutionem locorum, in Pomerania et Holſatia occupatorum. 4) Naues dentur nobis gratuito, et commeatus ſufficiens, ſi maritimo; currus, commeatus et tranſitus per ditiones Dni Electoris, ſi terreſtri itinere deducendus miles ſit. 5) Ne fiat aliqua ratione, per conſenſum noſtrum, traditio Elbingae Dno Electori. 6) Principiſſae Radziuiliae et Dni Comitis Koenigſmarkii deſideriis ſatisfiat. 7) Praeſidium Strasburgicum totaliter reſtituatur. 8) Pro galeotis Elbingenſibus Saluus Paſſus ſine mora vlteriori detur. 9) Recommendatio, vt a religione diſſentientes in Polonia in ſuas dignitates, bona et priuilegia, quibus ante bellum hoc gauiſi ſunt, reſtituantur. Quae omnia non leges ſint, ſed conditiones, ſuper quibus et ante tractatum fuerit, et vlterius poſſit tractari, immo quae omnia propoſitioni noſtrae conſentanea, in Proiecto Inſtrumenti concludendae pacis, a nobis Dno Mediatori extradito, contineantur. Poſtquam igitur continuari adhuc illum rumorem et calumniam referretur, iuſſit Dn. Regni Theſaurarius Secretarium, vt nonnulla exemplaria conficiantur ac diſtribuantur. Id quod factum eſt, atque in duplici quidem lingua, Latina videlicet et Germanica, communicata ſunt per noſtros Legationis homines amicis, ac Dno Akakiae quoque Apographum datum eſt, qui Reginae Poloniae ſe monſtraturum dixit.

Actum

Actum Oliuae, d. $\frac{28 \text{ Martii}}{7 \text{ April.}}$ *horis ab VIII matut.*

Absente Dn. Mediatore propter aegritudinem. Quia Dn. Mediator propter aduersam valetudinem non aderat, inter Partes obambulauit Dn. Akakia, vt et Dn. Mediatoris Secretarius: atque reassumta sunt, quae heri relicta erant nondum complanata vel perfecta. Et primum quidem Articulus de euacuatione locorum in Prussia et Curlandia, sic mutatur. "Legatio Suecica promittit, seseque obligat ab ipsa subscriptione moderni Tractatus tradita in manus Dni Mediatoris statim post conclusam pacem, antequam Aula Dantisco se mouebit, fienda ratificatione Regis, post octiduum excessurum Praesidium Suecicum Mariaeburgo, reliquisque Prussiae locis, excepta cum suis fortalitiis Elbinga, eaque omnia loca in manus Serenissimi Poloniae Regis esse restituenda: Bauscum autem ab eadem subscriptione intra tres septimanas, vti et reliqua, si quae sint in Suecorum potestate loca in Curlandia. Praefata Elbinga vero, vbi per Comitialem auctoritatem Deputatorum de subsequutura in Comitiis proximis Reipublicae ratificatione, assecuratio extradita fuerit, sine contradictione euacuabitur." Deinde placuit ex Articulo satisfactionis et mutui, duos constituere, ita vt hic, quem Dn. Mediator attestabitur, iam ita: "Illustrissimi atque Excellentissimi Dni Plenipotentiarii Polonici id tribuunt concludendae paci, eiusque faciliori executioni ac deductioni militiae et Praesidiorum hinc Suecicorum, et in se recipiunt, apud ciuitatem Gedanensem omnem dare operam, pro mutuo dandis quadraginta millibus imperialium thalerorum, soluendis intra sex menses, a dato acceptilationis numerando, a Serenissimo Rege Regnoque Sueciae:" Ille modo sic sonet: "Nulla satisfactio et recompensatio damnorum bello illatorum vel alia pecuniaria quocumque nomine praetextuque ab vtrimque praestabitur." Postea longa fuit disputatio super voce *Domi*, in Articulo de religione Catholica in Liuonia: item super verbis *iuri in Sueciam*, in Articulo renunciationis. Tandem per Dn. Akakiam Dni Plenipotentiarii se declarant, si Dni Poloni deleri patiantur *iuri*, et poni *praetensioni*, in hoc se demturos in altero Articulo particulam *Domi:* hac tamen cautela, ne aliter particula *priuatim* intelligatur, ac si *Domi* simul adpositum exstaret. Reuertit Dn. Akakia et refert,

refert, placita mente accipere Dnos Polonos omiſſionem particulae *Domi*, et per eamdem complacentiam ſe retinere velle vocem *praetenſioni;* ſperare tamen non diſplicere Dnis Plenipotentiariis, vt iſti Articulo de renunciatione inſeratur: *Iuri, quod praetendere potuit*, vel etiam: *quod competere potuit, vel poteſt.** *Domi* ipſos Dnos Polonos in ſuo Conceptu d. $\frac{25 \text{ Martii}}{4 \text{ April.}}$ retinuiſſe: maneat itaque, reſponſum eſt, praeſertim quum iam ſecunda vice ipſe Articulus fuiſſet complanatus; non eſſe ſemper retractandum, ſed ſtandum conuentis. Adhuc tentauit Dn. Akakia, an poſſit immutari, atque propterea, quaſi miſſo hoc, Regem velle dare ratificationem ſtatim, ſimul atque Articuli principales Poloniam concernentes concluſi eſſent, narrare incipit. Dn. Regni Theſaurarius reponit, Regis ratificationem omnino eſſe neceſſariam, ſuper toto autem pacis Inſtrumento, ideoque omnia prius eſſe concludenda.

Reuerſum eſt ad perficiendos Articulos; et licet heri ad puncti ceſſionis Conceptum nihil eſſet monitum, hodie tamen ita mutatur: "Sereniſſimus Rex et Ordines Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae pleno iure et in perpetuum cedunt Sereniſſimo Regi Regnoque Sueciae omnem illam Liuoniam trans Dunam, quam Suecia per tempus induciarum tenuit et poſſedit, ita tamen, vt non vlterius quam hactenus, fines ſuae poſſeſſioni, in Curlandia et Semigallia, promoueant, aut ex Praefectura Baldonenſi aliquid praetendant, aut ſeruitutes a ſubditis Illuſtriſſimi Curlandiae Ducis exigant, aut vllum ius lignandi aliudue quoduis extra fines conceſſos in Curlandia praetendant, quod tempore induciarum non habuerunt." In puncto renunciationis, loco *iuri praetenſo*, noſtri Dnn. Legati, id quod Dni Regni Theſaurarii Excellentia ſua manu inſeruit, ponunt, *iuri, quod ſibi competere hactenus praetendit.* Dn. Akakia ſe ad alteram Partem recepit, et inde reuerſus poſtulat, vt ponatur: *Iuri, quod competit vel competere poteſt:* aut, *Iuri et praetenſioni:* aut, *Iuri, quod habet aut praetendit.* Reſponſum eſt ipſi, antea in Praeterito poſtulatum eſſe, iam adhuc in Praeſenti. 2) Si *iuri et praetenſioni* per particulam coniunctiuam combinentur, verbum *praetenſioni* naturam iuris inducere, atque idem fore, ac ſi abſolute ponatur:

* Conf. PASTORII Diarium ad h. d. pag. 220.

natur: *iuri.* 3) Regem Poloniae aliquod ius habere in Sueciam, numquam conceſſum eſſe, neque concedi a nobis. Reſumitur Articulus de exulibus, de quo etiam ante conuentum erat, et iam ponitur taliter: "Exulibus ac expulſis per haec bella e Liuonia, nullo excepto, S. R. M. Regnumque Sueciae ad nullam bonorum occupatorum reſtitutionem aut ſatisfactionem tenebuntur." Poſtmodum ex Articulo XIV. XV et XVI. noſtri proiecti Inſtrumenti pacis conficitur Conceptum continens: 1) Quod Liuonia Auſtralis remanſura ſit Polonis. 2) Quod recuperata (dum a Moſcho et Polonica tota et Suecica pars armis occupata nunc tenetur) Poloniae ſit reſtituenda, et contra Sueciae Suecica. 3) Quod titulis et inſigniis Liuoniae vterque Regum Sueciae et Poloniae vtentur; Dux Curlandiae vero gaudere tantum debeat titulo Curlandiae et Semigalliae.* "Pars Liuoniae, quae ante haec bella, et temporibus induciarum, ſub ditione fuit Regni Poloniae Magnique Ducatus Lithuaniae, nempe Duneburgum, Roſiten, Lutzen et Marienhuſen, cum omnibus ſuis pertinentiis, territoriis, vrbibus, pagis, fructibus ac prouentibus, priſtinis teloneis, iuribus directoque et vtili dominio, remaneat in poſſeſſione Regum et Regni Poloniae Magnique Ducatus Lithuaniae: nec Reges Regnumque Sueciae in eam aliquid praetendant. Quum vero Magnus Dux Moſchouiae non modo dictam Liuoniam Polonicam omnem, ſed etiam nonnulla loca Liuoniae Suecicae armis occupata nunc teneat, ideo conuentum eſt, vt, ſi tractatibus vel armis a Moſcho recuperari poſſint, reſpectiue a Suecia poſt decurſum induciarum triennalium, et niſi interea temporis inter Sueciam ac Moſchouiam pax coaluerit, loca Auſtralis ſiue Polonicae Liuoniae, et a Polonia loca Septentrionalis ſiue Suecicae Liuoniae, teneatur vtraque Pars et caueat, ſe eadem loca, Suecia quidem Regi Regnoque Poloniae Polonicae, Polonia vero Regi Regnoque Sueciae Suecicae Liuoniae, vltro et non computatis belli expenſis reſtituere. Titulis et inſigniis Liuoniae tum S. R. M. Sueciae eiuſque Succeſſores ac poſteri Reges Sueciae, ratione Septentrionalis, tum S. R. Maieſtas Poloniae eiuſque Succeſſores ac poſteri Reges Poloniae, Magnique Duces Lithuaniae, ratione Curlandiae, Semigalliae et

* Conf. PASTORIVS loc. comm. pag. 221. et n. *

et Auſtralis Liuoniae, promiſcue vtantur. Dux Curlandiae autem gaudeat titulo Curlandiae et Semigalliae, nulla facta Liuoniae mentione." Extraditur hoc noſtrum, ſed a Secretario Dni Mediatoris adfertur aliud Dnn. Polonorum huius tenoris: "Pars Liuoniae, quae, vt antea, ita et per tempus induciarum et haec bella, ſub ditione fuit Regni Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae, nempe Duneburgum, Roſiten, Lutzen, Marienhuſen etc. itemque reliqua omnia loca, quae per Commiſſarios, ad id deputandos, fuiſſe ante hoc bellum Polonicae poſſeſſionis inuenientur, cum omnibus territoriis, vrbibus, pagis, fructibus et prouentibus, teloneiſque publicis, omnibuſque pertinentiis, ea tota et quanta eſt, cum omnibus iuribus, directoque et vtili dominio ſuo, remanet in poſſeſſione Regum et Regni Poloniae ac Magni Ducatus Lithuaniae. Atque titulo Ducis Liuoniae Sereniſſimus Rex Poloniae, eiuſque Succeſſores Reges Poloniae vtentur et fruentur. Ceterum in hanc Liuoniae partem, vt de toto ab altera per hos Tractatus ſeparatam, nullum vmquam ius Reges Regnumque Sueciae praetendent. Et ſi Rex Regnumque Sueciae loca aliqua in hac parte Liuoniae ſita, vel totam hanc partem a Moſcho, qui eam hoc tempore occupauit, armis vel tractatibus vel aliter recuperauerint, tenentur ac cauent, ſe eamdem de integro Regi Regnoque Poloniae vltro et gratuito, non imputatis expenſis belli, reſtituturos." Quod dum perlectum eſſet, differre non adeo multum quoad eſſentiam, deprehenditur, niſi quod Commiſſarios finium illi voluerunt, nos omiſeramus; nos titulorum et inſignium deciſionem expreſſeramus, illi eorum promiſcuorum nullam facerent mentionem. Quum hinc inde, vt de reliquis omnibus, diſceptatum fuiſſet, noſtri Commiſſarios admittunt, et de cetero quoque, quantum poterat fieri, ſe accommodant, mutantque noſtrum Conceptum hoc modo: "Pars Liuoniae, eaque Auſtralis, quae ante haec et per haec bella, et temporibus induciarum, ſub ditione fuit Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lithuaniae, nempe Duneburgum, Roſiten, Lutzen et Marienhuſen, atque reliqua omnia loca, quae per Commiſſarios, ad id vtrimque deputandos, fuiſſe per tempus induciarum Polonicae poſſeſſionis inuenientur, cum omnibus ſuis pertinentiis, territoriis, vrbibus, pagis, fructibus et prouentibus, teloneique iuribus, directoque et vtili dominio, remaneant

in

in poſſeſſione Sereniſſimorum Regum et Regni Poloniae Magnique D. Lithuaniae, nec Sereniſſimi Reges Regnumque Sueciae in iſtam partem Liuoniae, vt ab altera diuerſam, vllum vnquam ius praetendere poterunt. Quum vero Magnus Dux Moſchouiae non modo dictam Liuoniam Polonicam, ſed etiam partem Suecicae occupatas armis nunc teneat, ideo conuentum eſt, vt, ſi Regnum Sueciae aliquid ex Liuonia Polonica, quocumque tempore a Moſchis, armis, tractatibus aut aliter receperit, teneatur totum illud Poloniae et Magno Ducatui Lithuaniae vltro et gratuito, non imputatis expenſis belli, reſtituere. Eodem modo et viciſſim, ſi Reſpublica Polona aliquid ex Liuonia Suecica, quocumque tempore a Moſchis, armis, tractatibus aut aliter receperit, teneatur totum id Sueciae vltro et gratuito, non imputatis expenſis belli, reſtituere. Titulis et inſigniis Liuoniae, tum S. R. M. Sueciae, eiuſque Succeſſores Reges Sueciae, ratione Septentrionalis, tum S. R. M. Poloniae, eiuſque Succeſſores Reges Poloniae Magnique Duces Lithuaniae, ratione Auſtralis Liuoniae, promiſcue vtantur. Dux Curlandiae autem gaudeat titulo Curlandiae et Semigalliae, nulla facta Liuoniae mentione.“ Tempus erat diſcedendi ad ſuas ſtationes, et cras continuandus congreſſus.

Actum Sobothi d. $\frac{29 \text{ Martii}}{8 \text{ April.}}$ *ante merid.*

Quamuis heri complacuiſſet, quo hodie hora octaua matutina congreſſus Oliuae continuaretur, noſtrique Dnn. Legati parati adeſſe in tempore vellent: conferentia tamen hac vice dilata eſt, mittente paullo ante ſonum dictae horae Dno Mediatore ad Secretarium noſtrum e pediſſequis ſuis, qui ipſi adtulit litteras a Dno Palatino Poſnanienſi, ad eumdem heſterno veſpere ſcriptas, indicantes cauſſam impedientem, atque conferentiam poſt prandium permittentem. Quarum Apographum hoc eſt: “Illuſtriſſime et Excellentiſſime Do„mine. Mandare S. R. Maieſtati, Dno noſtro Clementiſſimo, li„buit, vt nona cras matutina Conſilio Gedani ſe coram habendo ad„eſſemus. Excludit itaque nos id ipſum voto noſtro, quo ad con„ferentiam decurſuri eramus mane: qua de re vt mature Excellen„tia Veſtra Dnos Plenipotentiarios Suecicos informaret, deferen-

„dum fufcepi: et meridie enitemur adeffe, folitoque conferre, vbi „prae publicis priuato etiam adfectu Excellentiae Veftrae teftabor, „quam fim

Excellentiae Veftrae

In Strytz d. 7 Aprilis
Vefpere 1660.

ad officia paratiffimus
Palatinus Pofnan.

Quum pediffequus reditum Oliuam ciens, Originale Secretario relinquere, donec referret, nollet, Copia ille confecta fe extemplo ad Illuftriffimi Dn. Regni Thefaurarii Excellentiam contulit; quem cum reliquis Dnis Comitibus et Legatis, quod currus iamiam confcendere vellent, promtos inuenit. Nunciato igitur currus redierunt ad hofpitia; S. Excellentiae vero ad littus, cui Sobothum imminet, fe contulerunt ambulantes, et horam difcurfibus infumentes.

Actum Oliuae d. $\frac{29 \text{ Martii}}{8 \text{ April.}}$ *horis a II pomerid.*

Circa primam Dnus Mediator nunciauit, congreffum et conferentias poft prandium reaffumi poffe. Igitur S. Excellentiis, Dnis Legatis noftris, placuit quoque: et itur Oliuam. Dum nos aduениremus, nondum aderant Dni Poloni: quare aliis difcurfibus, non tangente praefens negotium Dno Mediatore, quadrans ferme horae infumta eft. Vbi aduenifse nunciaretur, is ad illos fe contulit. Quo abfente Duciffae Croyanae Ablegatus audientiam habuit. Condolebat nomine Duciffae de morte gloriofiffimi Regis noftri; commendabat Ducis Croyani poftulatum; explicuit interuentionem apud Polonos Curlandiae Ducis; rogabat Dnos Plenipotentiarios, ope iuuarent res Dni Ducis Croyani, idque, dum S. R. M. hoc negotium in fe fufcepiffet, ac, fi hic Princeps praefatus nihil obtineret, S. R. M. Sueciae ipfi fatisfaciat, oportere.

Poft reditum Dn. Mediator adfert diuerfas propofitiones tam alterius Partis, quam noftras in fchedula confignatas, quae funt: Quod in renunciatione Regni Sueciae Dni Commiffarii Legati Polonici his

verbis

verbis vti volunt: 1) *Omni iuri, quod competit, vel competere poteſt.* 2) *Iuri et praetenſioni.* 3) *Iuri, quod habet aut praetendit.* 4) *Omni iuri et praetenſioni.* 5) *Iuri hactenus diſceptato.* Dni Sueci vero, ita vt ponatur, inſtant: *Sereniſſimus — renunciat iuri praetenſo in Sueciam:* aut, *renunciat iuri, quod praetendere poteſt.* Quum autem poſt longas diſceptationes nihil conueniretur, dixit Dn. Mediator, inueniri oportere medium, quia Articulus hic non ſubſcribatur a Parte vtraque, ſiquidem in extremis verſentur. Quid ſi igitur inciperemus a cauſſa belli, et deinde concludamus, quod Rex omnibus illis renunciaret cauſſis et praetenſionibus. Primo plane negatum eſt a Dnis Plenipotentiariis noſtris, hoc medium admitti poſſe, quia quaeſtionem vel de Regno, vel de cauſſa belli, numquam in hoc Tractatu ventilare voluiſſemus, immo nec primum admittere vllo modo poſſe. Tandem per Dn. Regni Theſaurarium propoſitum, ſi Dn. Mediator per ſchedulam, reuerſalium vim habentem, atteſtari velit, quod diſceptatum et praetenſum tantum de parte Regis Poloniae, non vero noſtra intelligendum eſſet, tum poni poſſe iſta verba, nempe: *Renunciat omni* iuri hactenus *praetenſo et armis diſceptato.* Dn. Mediator, inſciis Polonis ſe non poſſe, interrogatos non conceſſuros reſpondit, et ad illos receſſit. Poſt reditum adtulit, quod Dni Poloni iam declarent, vt oſtendant facilitatem toti mundo ſuam, ne in verbis haereant, concedere velle, vt verba, *omnibus praetenſionibus*, ponantur, nullius facta mentione iuris: et producit ſchedulam: "Sereniſſimus Poloniae Rex pro ſe et Succeſſoribus ſuis ſollemniter, ſponte et vltro renunciat omnibus praetenſionibus in Regnum Sueciae, Magnum Principatum Finlandiae et alias ſubiectas ditiones ac prouincias, vt et in bona ſua patrimonialia in Suecia ſita: reſeruato ſibi titulo integro Regis Sueciae, vt et inſignibus Regni Sueciae, vtendis et fruendis quoad vitam. Quibus tamen ad Sereniſſimos Reges Regnumque Sueciae non vtetur." Quae quum multis in verbis manca eſſet, praecipue ea omiſſa, *et heredibus*, item, *miniſtros et ſubditos concernentibus diplomatis:* diu et acriter ſuper ea diſceptatum eſt, nec hoc tantum, ſed et Dnus Comes Oxenſtierna monuit, ne admitteretur verbum praetenſionis ſolum, ſed addatur *iuri;* ſiquidem heri dictum eſſe a non nemine, (Akakiam aut Rautenſteinium intelligens,) illos bene cedere poſſe praetenſionem, et in mente reſeruare ius. Inceperunt

ceperunt igitur haerere Dni Legati: et Dn. Regni Thesaurarius, ante non monitum fuisse, dixit. Ad quod Dn. Comes Oxenstierna respondit, praesente Dno Mediatore cum Dno Akakia et Secretario Dn. Mediatoris, libera vota dicere vix licere. Complacuit itaque, vt posthac Dn. Mediator rogaretur dare spatium deliberandi solis, sicut apud alteram Partem fieret, dictumque hoc est deinde, vbi se recepisset ad alteros Dnus Mediator, Dno Akakiae. Et iam progressum ad vota. Ante tamen quam abiret, Dn. Mediator praetensionem in sua natura et genuino sensu significare, aut ius legitimum, aut illegitimum: si legitimum, sufficere: si illegitimum, ponatur: *iuribus et praetensionibus.* Dn. Comes Oxenstierna: Reseruationem mentalem heri a Neoburgico Ablegato adlatam in medium, si recte meminerit, vel etiam Dno Akakia, (qui autem negauerat praesens,) nempe hanc, quae modo expressa est. Etiam inter alia modo dixerat Dn. Mediator: Quid iuris possit sibi reseruare, qui omni praetensioni renunciet, sub qua ius comprehendatur? Dn. Regni Thesaurarius: Necesse esse, vt resoluatur; periculum enim, si diutius inhaereatur verborum disceptationibus, ne rem totam perdamus. Dn. Legatus Gyldenklau: Ad istam explicationem Dni Mediatoris recipi posse particulas: *omni praetensioni.* Neque enim conducere, vt re infecta hodie iterum discedamus. Dn. Comes Schlippenbach sese conformat, addens, non esse adtendendum, si Rautensteinius, tamquam Extra-Commissarius, aliquid obiter dixisset. Dn. Comes Oxenstierna: Siquidem heri per illam loquelam moniti simus, cauendum esse: quare etiam se in hoc dissentire. Dn. Regni Thesaurarius: Quum periculum sit in mora; Dn. Mediator per hanc explicationem declarasset, nullum subesse dolum; Akakia, quod dixisset, negasset; Rautensteinii velut extra Commissionem nullius sint verba valoris: se non videre, cur protrahamus rem. Ergo data est Dno Mediatori talis schedula: "Serenissimus ac Potentissimus Rex Poloniae Dnus Ioannes Casimirus pro se et heredibus et posteris suis renunciat omnibus praetensionibus in Regnum Sueciae, Magnum Principatum Finlandiae et ceteras annexas prouincias, nec non bona auita in Regno Sueciae dictisue prouinciis sita; et abstinet posthac titulis et insignibus Regis Regnique Sueciae in litteris ad Regem Sueciae scribendis aliisue diplomatibus ac scriptis, quae Regnum Sueciae eiusque ministros

niſtros ac ſubditos concernent. Ad alias vero Poteſtates, quoad vixerit, vtatur, ſine vllo plenariae renunciationis in Sueciam praeiudicio. De ſtemmatibus auitis ſiue gentilitiis nulla vmquam, quod Legatio Suecica meminit, Regiae eius Maieſtati mota eſt controuerſia.“ In qua praeter vocabula, *omnibus praetenſionibus*, a priori nihil immutatum. Poſt reditum Dnus Mediator adfert ſchedulam: “Sereniſſimus ac Potentiſſimus Princeps ac Dominus, Dnus Ioannes Caſimirus, Rex Poloniae, pro ſe et heredibus ac ſucceſſoribus ſuis ſollemniter, ſolo amore pacis, renunciat omnibus praetenſionibus in Regnum Sueciae et Magnum Principatum Finlandiae et caeteras annexas prouincias, nec non in bona auita in Regno Sueciae dictiſque prouinciis ſita. Vtetur tamen titulis integris Regis Sueciae et inſignibus Regni Sueciae, quoad viuet, ſine vllo plenariae ſupra dictae renunciationis praeiudicio. Dictis vero titulis et inſignibus non vtetur ad Sereniſſimos Reges Regnumque Sueciae in litteris aliiſue diplomatibus, aut ſcriptis. Sed inter Sereniſſimos Poloniae et Sueciae Reges ſeruabitur modus receptus hactenus abbreuiandorum titulorum, idque inter ipſos tantum.“ Quae quum multa indigeret correctione, remonſtratum eſt omne Dn. Mediatori, atque nos dabimus Conceptum, quoad hunc Articulum, quale mox ſequetur: cum reſeruato, quod idem Articulus deinde in ipſo pacis Inſtrumento formaliter et extenſius poni debeat. Id quod Dn. Mediator conſentit, et rogatur etiam eius Secretarius, vt annotet hoc monitum. Mutatur per Dn. Regni Theſaurarium, adtendente Dno Mediatore, ſchedula noſtra nouiſſime tradita. Dn. Mediator monet, ne ponatur, *quae ſubditos concernunt*. Fieri enim poſſe, vt ſubditi Sueciae Dantiſci, vel aliis in locis iuriſdictionis Polonicae, foro Polonico vtantur, vbi Regi, tamquam in ſuo Regno et prouinciis territoriiſue, titulus integer non poſſit negari. Deletur itaque, et ponitur, *quae ad Regnum Sueciae eiuſque Miniſtros diriguntur*. Item monet, ne ponatur, *ad alias Poteſtates;* verum, *ad alios*. Mutatus ergo eſt, praeſente ipſo, hic Articulus hoc modo: “Sereniſſimus ac Potentiſſimus Princeps ac Dominus Dn. Ioannes Caſimirus, Rex Poloniae, pro ſe et heredibus ac poſteris ſuis, amore pacis, ſollemniter exnunc et in perpetuum renunciat omnibus praetenſionibus in Regnum Sueciae et Magnum Principatum Finlandiae, et caeteras annexas prouincias, nec non in bona

na

na auita in Regno Sueciae dictisue prouinciis sita, nec vtetur posthac titulis et insignibus Regis Regnique Sueciae in litteris ad Serenissimos Reges Regnumque Sueciae scribendis, aliisue diplomatibus ac scriptis, quae ad Regnum Sueciae eiusque ministros diriguntur. Ad alios vero, quoad vixerit, vtetur sine vllo plenariae renunciationis in Sueciam praeiudicio." Et quo mundaretur charta, mandabatur. Quum autem hora iam esset dimidia nona vespertina, Dnn. Poloni recesserunt, et nos similiter Sobothum rediuimus, crastina octaua matutina congressu continuando, et subscriptionibus conuentorum Articulorum fiendis. Igitur hoc vltimum Conceptum hac vespera Dno Mediatori non est extraditum.

Actum Oliuae d. $\frac{30 \text{ Martii}}{9 \text{ April.}}$ hor. ab VIII antem. vsque ad X vesp.

Dn. Mediator excepit obuius more solito Illustrissimos atque Excellentissimos nostros, et in conclaue conferentiae solitum deduxit. Quum vero nondum aduentassent alterius Partis Dnn. Commissarii, paullo discursum est: et Dn. Mediator interrogauit, an Articulus heri adhuc disceptatus, et tandem correctus, de renunciatione et titulo ingrossatus sit? Cui, quod sit, respondetur, et mundum exemplar ipsi monstratur, nondum vero extraditur. Vbi aduenerunt Dni Polonici Legati, obuiam iis iuit Dn. Mediator, et per semihoram abfuit. Interea nostri Dnn. Plenipotentiarii adhuc perlegunt modo dictum Articulum; et primum corrigitur *omnibus praetensionibus*, ac in Singulari ponitur, *omni praetensioni.* Quum mundatum et denuo relectum esset, pro *annexas*, ponitur *subiectas prouincias.* Dum rediisset Dn. Mediator, traduntur ipsi tandem, vt subscribantur nouem illa Articulorum, de quibus a die Solis proxime elapso, vsque ad hodiernum Veneris diem, disputatum et respectiue conuentum est, Concepta; et in his charta separata, quam Dn. Mediator attestabitur subscriptione sua, de mutuo XLM. imperialium, quia hic Articulus Instrumento pacis non inseretur. Post reditum Dn. Mediator adfert aliam de Dni Koenigsmarkii eliberatione schedulam, quae reiicitur; et num humanum et aequum sit, iudicio Dnn. Legatorum alterius Partis relinquitur. Deinde offert Articuli de renunciatione aliud a Dnis Polonicis Commissariis Plenipotentia-

tentiariis ipſi traditum Proiectum, in quo non tantum verbales, ſed etiam reales atque eſſentiales differentias hic eſt cernere. "Sereniſſimus ac Potentiſſimus Princeps ac Dominus, Dn. Ioannes Caſimirus, Rex Poloniae, pro ſe et heredibus et poſteris ſuis, ſollemniter ſolo amore pacis exnunc et in perpetuum renunciat omnibus praetenſionibus in Regnum Sueciae et Magnum Principatum Finlandiae, et ceteras ſubditas prouincias, nec non in bona auita, in Regno Sueciae dictiſque prouinciis ſita: vtetur tamen titulis integris Regis Sueciae et inſignibus Regni Sueciae, quoad viuet, ad omnes Principes, Status et priuatos extra Sueciam, ſine vllo plenariae ſupradictae renunciationis praeiudicio: inter Sereniſſimos vero Poloniae et Sueciae Reges modus hactenus ab vtrimque circa titulos et inſignia obſeruatus ſeruabitur." Nec criminari defuit: ſiquidem aduenifſe noſtros tantum, vt reforment illos, pro *omnibus praetenſionibus*, ponendo *omni praetenſioni*, dixiſſe alteros Legatos, Dn. Mediator retulit. Remonſtratum eſt ipſi, nihil adfectari: tantum, quod aequum ſit ac poſſibile, poſtulari; quoad vocem hanc, Singularis ponatur, an Pluralis, perinde eſſe. Dn. Mediator: Quoad tres Etceterationes, vel abbreuiandos titulos, Dn. Morſtinium ſe declaraſſe, quod habeat expreſſum mandatum Regis, ne ſubſcribant aliter, ac hic ab ipſis proiectum eſſet. Reſponſum ipſi, impoſſibile eſſe et irreſponſabile, ſi a nobis acceptetur. Ille inſiſtit, quod nollent aliter ſubſcribere: nos, quod non poſſimus a noſtro Proiecto recedere, reſpondimus. Quia deliberandum erat, Dn. Mediator rogatur, concedere quadrantem horae ad deliberationem. Quibus ſe ex conclaui recepit.

Igitur Dn. Regni Theſaurarius interrogat Dnos Collegas, quid ſentiant; ſe videre ſummam difficultatem; non credere, nos poſſe eluctari; abbreuiationem acceptari nequire; alium fuiſſe induciarum, alium praeſentem de perpetua pace tractatum. Dn. Gyldenklau: Cogitandum eſſe, quomodo ſaluetur miles, adhuc in Boruſſia exiſtens, ſi ad rupturam perueniatur. Dn. Comes Schlippenbach: Quomodo ſaluari poſſent praeſidia et in Boruſſia et Curlandia, ſe non videre. Dn. Comes Oxenſtierna: Pacem quo obtineamus, omnibus modis vſque ad extrema enitendum dixit; quod vero medium inueniatur pro conueniendo hoc Articulo, difficile eſſe. Re bene perpenſa, Dnn. Legati

concludunt, vt mutetur, ſicut habet ſequens, per manum Illuſtriſſimi Dni Regni Theſaurarii mutatum et concinnatum, praeſentibus et auſcultantibus Illuſtriſſimis atque Excellentiſſimis Dnis Collegis ſuis, Conceptum: pacem enim omnibus difficultatibus praeferendam eſſe. "Sereniſſimus ac Potentiſſimus Princeps ac Dominus, Dnus Ioannes Caſimirus, Rex Poloniae, pro ſe et heredibus ac poſteris ſuis, amore pacis, ſollemniter exnunc et in perpetuum renunciat omni praetenſioni in Regnum Sueciae et Magnum Principatum Finlandiae, et ceteras ſubiectas prouincias, nec non in bona auita, in Regno Sueciae dictiſue prouinciis ſita. Quoad titulos autem et inſignia inter Sereniſſimos Sueciae Reges et Sereniſſimum modernum Poloniae Regem in litteris aliiſque diplomatibus aut ſcriptis obſeruabitur, quoad in viuis aget praetacta Regia Maieſtas Poloniae, modus receptus hactenus abbreuiandorum titulorum cum tribus Etceterationibus ad verba, *Magnus Princeps Finlandiae*, in titulo Regum Sueciae, et ad verba, *Magnus Dux Lithuaniae*, in titulo huius Regis Poloniae: titulis non modo in ſcriptis, ſed et ipſo ſigillo ita obſeruatis, vt et inſignibus Regni Sueciae in ſigillis Regis et Reipublicae Polonicae penitus omiſſis. Haec tamen omnia, ſine vllo plenariae ſupra dictae renunciationis praeiudicio. Nec poſt obitum moderni Regis Poloniae ſucceſſores eius et Reſpublica Polona in titulos et inſignia Sueciae vmquam praetendant, ſed vtrimque Reges et Regna ſuis quiſque titulis et inſigniis tantum plenarie gaudeant et vtantur."

Poſt reditum, Dn. Mediator incipit de IV Articulo reſtituendorum locorum; et quia ibi ratificationis fit mentio, refert Dnos Polonos ratificationem in Comitiis renuere tamquam ſuperfluam, quia deputati ſint a Republica, qui ratificent pacem. Dn. Regni Theſaurarius: Tres ratificationes, 1) Ipſius Regis, 2) Deputatorum, 3) Ipſorum Comitiorum neceſſarias. Dn. Mediator: Putare Dnos Polonos, quia deputati auctoritate Comitiali plenipotentiam habeant, non eſſe opus ratificatione in Comitiis. Dn. Regni Theſaurarius: Neceſſe eſſe, vt illa fiat ratificatio Reipublicae in Comitiis. Dn. Mediator: Dicere Confoederatos, quod nolint reſtituere occupata in Pomerania et Holſatia, antequam vltima ratificatio extradita ſit. Dn. Regni Theſaurarius: Non eſſe mentem noſtram, quod S. R. M. Sueciae nolit extradere ratificationem

tionem ſuam; ratificationem Reipublicae in Comitiis fiendam; ſed ſimul atque Deputati nomine Reipublicae aſſecurationem de ſubſequutura in proximis Comitiis ratificatione ſollemni Reipublicae dederint, et Rex ipſe ratificauerit, nos intra certum tempus ratificationem S. R. Maieſtatis Sueciae procuraturos. Traditur ipſi Conceptum modo praecedens, cum imploratione interponendae auctoritatis Regis Chriſtianiſſimi, quo aliquando id, quod iam pridem ante inceptos ſollemnes hoſce tractatus promiſſum eſſet, effectui detur. Promiſit omnem operam Dn. Mediator, et diu abfuit. Poſt reditum, Dnos Polonos ſuo Concepto inhaerere dixit, non attento, quidquid nomine Regis Chriſtianiſſimi dixerit: noſtra Proiecta illos, tamquam leges dare velimus, interpretari. Dn. Regni Theſaurarius: Difficillimum hoc modo tractari, vbi nulla humanitas reciproca adpareat. Nos nec dare, nec accipere leges velle; modo cupere, vt ingenue et candide omnia fiant. Solum exemplum Comitis Koenigſmarkii allegandum iam eſſe, vbi tantas moueant difficultates, quas nondum metuere potuiſſemus. Poſt aliquos diſcurſus iterum abiit Dn. Mediator. Reuerſus producit Articulum de Dn. Koenigſmarkii eliberatione, taliter conceptum; "Comes Koenigſmarkius, Campi Mareſchallus Sueciae, in libertatem intra quatuordecim dies a die conducti Rigam Illuſtriſſimi Ducis Curlandiae adſeretur ac dimittetur."

Dn. Regni Theſaurarius: Quid in Articulo renunciationis fiat? Dn. Mediator: Illos priori ſententiae, h. e. Conceptui ſuo inhaerere. Inuicem loquuntur Excellentiae Suae, et, quantum fieri poſſit, ſe et ſtilo et re ipſa adcommodare ſatagunt Dnis Polonis. Mutanturque in Concepto noſtro nouiſſimo, quae in ſubiecta illius quarti Proiecti hodierni noſtri Suecici Copia adparent: "Sereniſſimus ac Potentiſſimus Princeps ac Dominus, Dominus Ioannes Caſimirus, Rex Poloniae, pro ſe et heredibus ac poſteris ſuis, amore pacis, ſollemniter exnunc et in perpetuum renunciat omni praetenſioni in Regnum Sueciae et Magnum Principatum Finlandiae, et ceteras ſubiectas prouincias, nec non in bona auita, in Regno Sueciae dictiſue prouinciis ſita. Quoad titulos et inſignia ita conuentum eſt, vt Sereniſſimus Rex Poloniae, prout hactenus, ita in poſterum iis vtatur ad omnes Principes, Status et priuatos extra Sueciam, ſine vllo plenariae ſupra dictae renunciationis

praeiudicio. Dictis vero titulis et insignibus non vtatur ad Serenissimos Reges Regnumque Sueciae in litteris aliisue diplomatibus aut scriptis, sed obseruetur vtrimque receptus hactenus modus abbreuiandorum titulorum cum Etceterationibus ad verba, *Magnus Princeps Finlandiae*, in titulo Regum Sueciae; et ad verba, *Magnus Dux Lithuaniae*, in titulo huius Regis Poloniae: Titulis quidem non modo in scriptis, sed et ipso sigillo ita obseruatis, sed insignibus Regni Sueciae in sigillis Regis et Reipublicae Polonae penitus omissis. Post obitum vero moderni Regis Poloniae, Successores eius et Respublica Polona in titulos et insignia Sueciae nihil vmquam praetendant, sed vtrimque Reges et Regna suis quisque titulis et insignibus tantum plenarie gaudeant et vtantur." Dn. Mediator accepit, et iterum ad Dnn. Polonos se contulit, nostris interea Dnis Legatis valde sollicitis, tam super hoc puncto, quam vniuerso pacis negotio, increbescentibus in dies malis rumoribus, et Generalibus atque Officiariis copiarum nostrarum Borussicarum famem et interitum clamantibus. Erat dimidia quarta, quum Dn. Mediator post prandium ad opus redeundum promisit: et pransi sumus Oliuae ex ferculis a Dno Abbate nonnullis adpositis.

Eodem post prandium, horis a V pomeridianis.

Quum adhuc Poloni inhaererent suo Conceptui, Dno Mediatori datum est nostrum super Articulo, de renunciatione et titulo quintum hodie mutatum Proiectum: Vbi 1) ponitur: *Omnibus praetensionibus.* 2) Post verba: *ita in posterum*, inseritur: *ad dies vitae.* 3) Vox *tamen*, praeponitur verbis: *plenariae supra dictae renunciationis praeiudicio.* 4) Pro *sed*, ponitur *et*, post verba: *Sigillo ita obseruatis:* eaque manu Dn. Regni Thesaurarii. Cum quo se ad alteras recepit. Post reditum adfert schedulam, super hoc Articulo a Polonicis Legatis proiectam talem. "Serenissimus ac Potentissimus Princeps ac Dominus, Dnus Ioannes Casimirus, Rex Poloniae, pro se ac heredibus posterisque suis, amore pacis, sollemniter exnunc et in perpetuum renunciat omnibus praetensionibus in Regnum Sueciae et Magnum Principatum Finlandiae, et ceteras subiectas prouincias, nec non in bona auita, in Regno

gno Sueciae dictisque prouinciis sita. Quoad titulos et insignia ita conuentum est, quod Serenissimus Rex Poloniae, prout hactenus, ita in posterum ad dies vitae suae vtetur integris titulis Regis Sueciae, vt et integris sigillis insignibusque Regni Sueciae in Polonia, et ad omnes Principes, Status et priuatos, extra Sueciam, sine vllo tamen plenariae supradictae renunciationis praeiudicio. Dictis vero titulis et insignibus non vtetur ad Serenissimos Reges Regnumque Sueciae in litteris aliisue diplomatibus aut scriptis, sed obseruabitur vtrimque receptus hactenus modus abbreuiandorum titulorum cum etceterationibus, ita vt post verba, *Magnus Dux Lithuaniae*, tres etceterationes in titulo moderni Serenissimi Regis Poloniae; et vicissim post verba, *Magnus Princeps Finlandiae*, tres etceterationes in titulo Serenissimi Regis Sueciae adiiciantur. Insignibus tamen Regni Sueciae in sigillis Regis et Reipublicae Polonae, dum in Sueciam scribetur, penitus omissis. Post obitum vero Serenissimi moderni Regis Poloniae, Successores eius et Respubl. Polona in titulos et insignia Sueciae nihil vmquam praetendant, sed vtrimque Reges et Regna suis quisque titulis et insigniis tantum plenarie gaudeant et vtantur.“ Deinde interrogatus a Dno Regni Thesaurario Dn. Mediator, in aliis quid concluserint? Collationata esse omnia dixit, sed nihil conclusum; credere, quod exspectetur complanatio Articuli renunciatorii. Dn. Regni Thesaurarius: Legationem Suecicam satis adsequutam esse mentem Dnn. Polonorum; velle videre vltimum Proiectum tantoties disceptati Articuli. Postquam inspectum esset, Dn. Regni Thesaurarius respondit, adparere non adeo magnam differentiam, nisi in verbis quibusdam. Dnus Mediator: Quum verba debeant conuenire nostrae menti, etiamsi illa parum discrepent, eumdem sensum exprimentia, non videre se magnam considerationem, cur hoc Polonicum Legatio Suecica accipere nollet. Dn. Regni Thesaurarius interrogat Dnos Collegas Legatos Plenipotentiarios seorsim. Dn. Gyldenklau: Recipi oportere credit, etiamsi palam differat verbis a nostro. Dn Comes Schlippenbach: Non esse amplius tempus perdendum. Dn. Comes Oxenstierna semitacendo consensit. Dn. Regni Thesaurarius ingrossare mandauit, (id quod sexta vice hodie mutatum est,) antea tamen adhuc rogauit, num, quae ad titulum pertinent, secreto Articulo comprehendenda? Dn. Legatus Gyldenklau,

klau, nouam difficultatem cenſuit futuram. Dn. Comes Schlippenbach: Perinde eſſe. Dn. Comes Oxenſtierna non inſerendum publico Inſtrumento cenſuit; tandem parum differre declarauit. Idque per expreſſum Secretarius Legationis a S. Excellentia quaeſiuit. Dn. Regni Theſaurarius maioribus ſe conformauit. Itaque mundata eſt charta, vti dictum. Dn. Gyldenklau: Dux Curlandiae et Semigalliae in Liuonia Suecica: concedi poſſe, ſi Poloni nolint, vt vtatur in Liuonia Polonica.* Dixerat enim Dn. Mediator, quod remonſtraret, aut vſum tituli eſſe iuris aut loci: ſi iuris, inſiſtendum eſſe; ſi loci, proſtitutionem fore. Tandem complacuit noſtris, vt relinqueretur haec de titulo Ducis quaeſtio: et in Articulo de illius reſtitutione hodie ſubſcribendo, adderetur: *in Liuonia* — Dux. Dn. Mediator: Dn. Koenigſmarkius vt intra idem tempus, quo Dux Curlandiae reſtituatur, alteram Partem conſentire dixit. Rogatus, ſchedulam concipi iam, reſpondit. Monuit Dn. Regni Theſaurarius, 1) vt in illo Dn. Koenigſmarkii Articulo, ad verba: *Dantiſcum ſiſtetur*, adponatur: *decenti modo.* 2) Deinde verbis: *de non vindicando aliquid*, ſubiiciatur: *ex priuato adfectu.* 3) Verbis: *et Ciuitatem Gedanenſem*, addatur: *Salua debita tamen Regibus Regnoque Sueciae obedientia et fide.* Dum mundatur Conceptum, ſuper Articulo de renunciatione et titulo conuentum, Dn. Mediator ſe recipit ad Dnn. Polonos, vt fiat initium ſubſcriptionis Articulorum. Sed ſtatim rediit, et num in mundam chartam miſſum eſſet Conceptum, ſciſcitur. Vbi iam ſexta et vltima vice mutatum hodie hunc Articulum ingroſſatum accepiſſet, per horam fere integram abfuit, et poſt reditum, adferre ſe tandem, quod felix fauſtumque futurum ſit! Articulos ſubſcriptos Ducis Curlandiae, Dn. Comitis Koenigſmarkii, et renunciationis, rogans, Suis Excellentiis placeat, vt a Secretario Suecico quoque ſubſcribatur. Collati ſunt cum Conceptis, et ſubſcripti etiam per noſtrum Secretarium, eorumque tenor eſt, vt ſequitur: Articulus Curlandiae Ducis: "Illuſtriſſimus in Liuonia Curlandiae et Semigalliae Dux, cum Coniuge Prolcque ſua Ducali ac tota familia et Aula, abſque vlla protractione, intra ſex ſeptimanarum ſpatium a die quinta Aprilis ſt. n. Rigam ſiſtetur. Inde vero intra dies quatuor-

* Conf. PASTORIVS ad h. d. p. 223.

quatuordecim decenti et ſuae dignitati accommodato conuenientique modo, vbi modernus Tractatus ſubſcriptus fuerit, ad fines Semigalliae deducetur, omniaque ſua ſuorumque mobilia non diſtracta, vbicumque intercepta vel Rigae depoſita, litteratoria ſimiliter ſiue publica ſiue priuata documenta, bona fide extradentur, et Mitauiam reportabuntur. Ante eliberationem autem ſuam ac reſtitutionem plenariam peculiari Reuerſalium diplomate caueat, de non offendendo aut vindicando aliquid contra S. R. M. Regnumque Sueciae in futurum: ſalua fidelitate et obligatione Regibus Regnoque Poloniae et Magno Ducatui Lithuaniae debita." Articulus Dni Comitis Koenigſmarkii: "Dn. Comes Koenigſmarkius, Campi Mareſchallus Sueciae, abſque vlla protractione, intra ſex ſeptimanarum ſpatium a die quinta Aprilis ſt. n. Dantiſcum decenti modo ſiſtetur: inde vero intra dies quatuordecim, vbi modernus Tractatus ſubſcriptus fuerit, eliberabitur. Ante reſtitutionem plenariam, peculiari Reuerſalium diplomate caueat de non offendendo et vindicando aliquid contra S. R. M. Regnumque Poloniae et ciuitatem Gedanenſem: ſalua tamen debita Regibus Regnoque Sueciae obedientia et fide." Articulus renunciationis: "Sereniſſimus ac Potentiſſimus Princeps ac Dominus, Dnus Ioannes Caſimirus, Rex Poloniae, pro ſe ac heredibus poſteriſque ſuis, amore pacis, ſollemniter exnunc et in perpetuum renunciat omnibus praetenſionibus in Regnum Sueciae et Magnum Principatum Finlandiae, et ceteras ſubiectas prouincias, nec non in bona auita, in Regno Sueciae dictiſque prouinciis ſita. Quoad titulos et inſignia ita conuentum eſt, quod Sereniſſimus Rex Poloniae, prout hactenus, ita in poſterum ad dies vitae ſuae vtetur integris titulis et ſigillis inſignibuſque Regni Sueciae in Polonia, et ad omnes Principes, Status et priuatos extra Sueciam, ſine vllo tamen plenariae ſupra dictae renunciationis praeiudicio. Dictis vero titulis et inſignibus non vtetur ad Sereniſſimos Reges Regnumque Sueciae in litteris aliiſue diplomatibus aut ſcriptis, ſed obſeruabitur vtrimque receptus hactenus modus abbreuiandorum titulorum cum etceterationibus, ita vt poſt verba, *Magnus Dux Lithuaniae*, tres etceterationes in titulo moderni Sereniſſimi Regis Poloniae; et viciſſim poſt verba, *Magnus Princeps Finlandiae*, tres etceterationes in titulo Sereniſſimi Regis Sueciae adiiciantur. Inſignibus tamen Regni Sueciae in ſigillis Regis

gis et Reipublicae Polonae, dum in Sueciam ſcribetur, penitus omiſſis. Poſt obitum vero Sereniſſimi moderni Regis Poloniae, Succeſſores eius et Reſpublica Polona in titulos et inſignia Sueciae nihil vmquam praetendant, ſed vtrimque Reges et Regna ſuis quiſque titulis et inſigniis tantum plenarie gaudeant et vtantur.“ Tranſpoſitum in noſtro eſt, ita vt praecedant verba: Magnus Princeps Finlandiae etc. idque obſeruabitur vbique, vt in his exemplaribus, quae nos ſubſcribimus S. R. M. Regnique Sueciae titulus et mentio praecedat. Erat dimidia decima veſpertina; et antequam abiremus, exſpectando plurium ſubſcriptionem, ſonus campanae horam iſtam penitus ſupplentis auditur. Nihil vero hodie amplius perficitur: ſed omnes quique diſceſſimus, cras ad continuationem redituri. Nam etſi nonnulla adferrentur: differre tamen a noſtris Conceptis deprehenſa ſunt, et ideo nocte ingruente in proximum matutinum relicta.

Actum Oliuae d. $\frac{\text{31 Martii}}{\text{10 April.}}$ *horis a X antemerid.*

Non aderant adhuc Dni Legati Polonici noſtrum ad aduentum. Dn. Mediator refert, Legatum Hiſpanicum miſiſſe Subdelegatum ſuum Vienna, qui mediationem interponat; * habere etiam litteras ad Excellentias Suas: rogat, quid ad hoc declarent. Dn. Regni Theſaurarius: Credere nos, quia per mediationem Chriſtianiſſimi Regis hactenus res acta ſit, non opus eſſe interpoſitione Hiſpanica. Rogare tamen Dnos Plenipotentiarios, vt Dn. Mediator velit experiri, quomodo ab Aula Polonica, et in qua receptus ſit qualitate. Vbi nunciatum eſſet, aduenire Polonicos Dnn. Commiſſarios, Dn. Mediator illis obuiam iuit: et eo abſente diſcurſum eſt a Dnis Legatis noſtris de iſto Legati Ablegato, quomodo ſit recipiendus. Et exiſtimarunt, non aliter quam a Legato miſſum tractari poſſe: velle tamen reſcribere primum, qualiter ab Aula Polonica et reliquis Legationibus fuerit agnitus. Rediit Dn. Mediator, et tres Articuli, qui heri inter conferendum differre deprehenſi ſunt, iam adiuſtantur, vt ſequitur, ingroſſantur, et a noſtra quoque Parte per Secretarium Legationis ita ſubſcribuntur.

* Conf. PASTORIVS ad h. d. pag. 224 ſq.

buntur. Sunt autem iſti Articuli 1) de euacuatione locorum in Pruſſia et Curlandia: 2) Ceſſionis Liuoniae: 3) de Auſtrali Liuonia, et titulo Ducatus Liuoniae. "Legatio Suecica promittit, ſeſeque obligat, ab ipſa ſubſcriptione moderni Tractatus, et tradita in manus Dn. Mediatoris ratificatione Sereniſſimi Regis Poloniae, intra octiduum exceſſurum praeſidium Suecicum Mariaeburgo, reliquiſque Pruſſiae locis omnibus, excepta cum ſuis fortalitiis Elbinga, eaque omnia loca in manus Sereniſſimi Regis Poloniae eſſe reſtituenda. Bauſcum etiam, vti et reliqua, ſi quae ſint in Suecorum poteſtate loca in Curlandia, praeſidiis Suecicis euacuabuntur intra octiduum, poſtquam notitia ad Generalem exercituum in Liuonia, vel in abſentia eius ad eius Locumtenentem peruenerit de ſubſcripto Tractatu. Quae notitia per tubicines vtriuſque Partis coniunctim Rigam deferetur. Praefata autem Elbinga, vbi Tractatus modernus per Deputatos Comitialis auctoritatis in futuro conuentu ratificatus fuerit, circa ipſam ratificationum commutationem vna cum ſuis fortalitiis ſine contradictione in inſtanti euacuabitur." — "Sereniſſimus Rex et Ordines Regni Poloniae et M. Ducatus Lithuaniae pleno iure et in perpetuum cedunt Sereniſſimo Regi Regnoque Sueciae omnem illam Liuoniam trans Dunam, quam Suecia per tempus induciarum tenuit ac poſſedit, vt et partes Ciſdunanas omnes, quas per idem tempus induciarum Suecia tenuit ac poſſedit, ita tamen, vt non vlterius, quam hactenus, fines ſuae poſſeſſionis in Curlandia aut Semigallia promoueant, aut ſeruitutes a ſubditis Illuſtriſſimi Curlandiae Ducis exigant. Pars Liuoniae, eaque Auſtralis, quae ante haec et per haec bella, et temporibus induciarum, ſub ditione fuit Regni Poloniae Magnique Ducatus Lithuaniae, nempe Duneburgum, Roſiten, Lutzen, Marienhuſen, itemque reliqua omnia loca, quae per Commiſſarios ad id vtrimque deputandos fuiſſe per tempus induciarum Polonicae poſſeſſionis inuenientur, cum omnibus ſuis pertinentiis, territoriis, vrbibus, pagis, fructibus et prouentibus teloneiſque, iuribus, directoque et vtili dominio, remanent in poſſeſſione Sereniſſimorum Regum et Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lithuaniae. Nec Sereniſſimi Reges Regnumque Sueciae in iſtam partem Liuoniae, vt ab altera diuerſam, vllum vmquam ius praetendere poterint. Quum vero Magnus Dux Moſchouiae non modo dictam Liuoniam Polonicam, ſed

etiam partem Suecicae occupatas armis nunc teneat, ideo conuentum eſt, vt, ſi Regnum Sueciae aliquid ex Liuonia Polonica quocumque tempore a Moſchis, armis, tractatibus aut aliter receperit, teneatur totum illud Poloniae et Magno Ducatui Lithuaniae vltro et gratuito, non imputatis expenſis belli, reſtituere. Eodem modo et viciſſim, ſi Reſpublica Polonica aliquid ex Liuonia Suecica quocumque tempore a Moſchis, armis, tractatibus aut aliter receperit, teneatur totum id Sueciae vltro et gratuito, non imputatis expenſis belli, reſtituere." — "Titulis et inſigniis Liuoniae, tum S. R. M. Sueciae eiuſque Succeſſores Reges Sueciae, ratione Septentrionalis, tum S. R. M. Poloniae, eiuſque Succeſſores Reges Poloniae Magnique Duces Lithuaniae, ratione Auſtralis Liuoniae, ſub titulo Ducatus promiſcue vtentur." — Quo facto Dn. Mediator adtulit quinque alios Articulos: nempe 1) De extraditione diplomatum, obligationum et litterarum, Inſtrumentorum et Actorum publicorum: 2) De reſtitutione Archiuorum, Actorum publicorum, Caſtrenſium, Iuridicorum et Eccleſiaſticorum: 3) De caſſatione obligationum Curlandicarum: 4) De debitis: 5) De non praetendendo aliquid in Curlandiam. "Quidquid in Polonia et M. Ducatu Lithuaniae prouinciiſque annexis per hoc bellum Sereniſſimo Regi Regnoque Sueciae, eorumque ducibus et Legatis, vel a priuatis, vel a communitatibus, exercitibus et prouinciis per neceſſitatem belli aut aliter datum eſt, quocumque titulo diplomatum, obligationum et litterarum, Inſtrumentorum et Actorum publicorum: ea omnia autographa bona fide Sereniſſimo Regi et Reipublicae Polonae circa ratificationum commutationem extradantur. Quod ſi naufragio abſorpta, vel alio modo perierint omnia eiuſmodi ſcripta actaque priuata et publica, exnunc caſſantur, annihilantur et eliminantur, nihilque exinde Reges Regnumque Sueciae in prouincias, exercitus, diſtrictus vel priuatos in Polonia, Magno Ducatu Lithuaniae et prouinciis illis annexis vel ſubiectis, iuris praetendere velle aut poſſe omni meliori modo declaratur. Reſtituentur quoque a Suecis omnia Archiua, Acta publica Caſtrenſia, Iuridica, Eccleſiaſtica, quae ex Regno Poloniae et Magno Ducatu Lithuaniae auecta, et quorum copia haberi poterit. Bibliotheca quoque Regia reſtituetur. Obligationes ac quaeuis recognitiones ab Illuſtriſſimo Curlandiae Duce, aut incolis Curlandiae et Semigalliae,

galliae, Diſtrictúſque Piltenſis per Suecos extortae de toto caſſantur, nullumque habere pondus declarantur; vt et decreta, hoc bello per Suecos in inuitos vel non auditos, inter incolas Curlandiae et Rigenſes, lata." — "Debita fide Regni Sueciae a Generalibus Sueciae apud Mitauienſes contracta exſoluantur, et incolis Curlandiae ac Semigalliae depoſita ac concredita apud Rigenſes bona fide reſtituantur." — "Sereniſſimus Rex Regnumque Sueciae nullum vmquam ius aut praetenſionem in Ducatus Curlandiae Semigalliaeque et Diſtrictum Piltenſem vel reſpectu Liuoniae vel quouis alio habebunt, praetendent, aut praetendere poterunt." — Quibus reſpondetur a noſtris, vt ſequitur: nimirum, poſt aliquas hinc inde diſputationes, aequiſſime ſe declarant Dni Legati noſtri, et 1) quoad Articulum de extraditione diplomatum etc. poſt verba: *Prouinciiſque annexis:* inſeritur in noſtro Concepto, *in iiſque Curlandia:* poniturque pro *que*, *ve*, ita vt ſit: *Prouinciiſue.* Deinde poſt verba, *Communitatibus*, *Exercitibus*, primum ponere voluerant *Diſtrictibus:* id quod et nos initio retinuimus, deinde vero deletum eſt. Poſtea poſt verba: *Ea omnia autographa*, noſtri inſerunt, *quae ſuperſunt.* Poſt verba: *Sereniſſ. Regi et Reip. Polonae,* inſeritur: *Ducique Curlandiae:* poniturque pro *extradantur*, in noſtro Concepto *extradentur. Naufragio abſorpta* mutatur: *Naufragio abſorpta ſint.* Poſt verba: *Prouinciis illis annexis vel ſubiectis*, inſeritur: *in ſpecie etiam Curlandia et Diſtrictu Piltenſi.* 2) Articulus de reſtitutione Archiuorum a noſtris Dnis Legatis ita mutatur: "Reſtituentur quoque a parte Suecorum omnia Archiua, Acta publica, Caſtrenſia, Iuridica, Eccleſiaſtica, nec non Bibliotheca Regia, quae ex Regno Poloniae et M. Ducatu Lithuaniae auecta, et quorum copia haberi poterit." 3) Articulus vero de caſſatione obligationum, qui etiam decretorum in inuitos vel non auditos hoc bello latorum caſſationem continet, plane aliter a Suis noſtrae Legationis Excellentiis concipitur, ita videlicet: "Acta iudicata et decreta, cuiuſcumque fuerint inſtantiae vel iudicii, contractus, tranſactiones, aliaque omnia belli huius tempore, ſiue Magiſtratuum auctoritate et iudicialiter, ſiue extraiudicialiter geſta, nec ſtatui publico, vti is fuit ante bellum, derogant, vel huic pacificationi per expreſſum ſunt reſeruata, firmum robur obtineant, aeque ac ſi nulla Regiminis aut Magiſtratuum mutatio interueniſſet: ſaluo iuris, appellationis et reuiſionis remedio.

Quae vero decreta in hoc bello in inuitos et non auditos lata ſunt, nullum habere pondus declarantur." 4) Similiter Articulus de debitis, qui etiam depoſitorum reſtitutionem comprehendit, luculentius et clarius a noſtris Dnis Legatis concipitur: "Debita tum fide publica tum priuata inter vtriuſque Partis ſubditos et incolas contracta vtrimque exſoluantur; et quae bona mobilia depoſita et concredita, nec adhuc fiſco adiudicata, aut aliis per donationes collata ſunt, propriis dominis bona fide reſtituantur. Nemo autem tenebitur ad eorum refuſionem, quae ex mandato ſuperiorum extradere neceſſe habuit, praeſtandam." 5) Quod Proiectum Polonicum de non praetendendo aliquid iuris in Curlandiam adtinet, peculiarem de ea re fieri Articulum Legatio Suecica ſuperfluum iudicauit, ſiquidem Articulo de Auſtrali Liuonia facile poſſint adiungi verba: *In Ducatus Curlandiae Semigalliaeque et Diſtrictum Piltenſem* etc. Vrgentibus tamen per Dn. Mediatorem Dnis alterius Partis Legatis, idque vt conſtet hac de re conuentum eſſe, noſtris quoque placuit fieri et ſubſcribi ſchedulam, qualis hic infra ſequetur. Traduntur iſta Proiecta noſtra mundata Dn. Mediatori vna cum Apographo Reuerſalium a Duce Curlandiae, ante plenariam reſtitutionem ſuam dandarum. Item traditur ipſi catalogus Articulorum nondum conuentorum, et rogatur, operam ſuam adhuc indefeſſam commodet. Quam promiſit; et antequam receſſit ad Dnos alterius Partis Legatos, rogari Suas Excellentias a Dnis Polonis, vt proiiciant ſchedulam ſuper Articulo de Elbinga. Rogatur Dn. Mediator, vt pergatur coepto iam ordine: primum expediantur, quae ad Polonos ſolos, deinde quae ad illos et Foederatos, et denique quae ad vtrumque Confoederatorum in ſpecie ſpectent: velle etiam nos experiri, quam Dni Electorales in aliis faciles ſe praebituri ſint. Quibus abiit.

Poſt reditum Dn. Mediator refert Articulos: et ſubſcripti ſunt per Secretarium noſtrum. Articulus de obligationum extraditione: "Quidquid in Polonia et M. D. Lithuaniae prouinciiſue annexis, in iiſque Curlandia, per hoc bellum Sereniſſimo Regi Regnoque Sueciae, eorumque ducibus et Legatis, vel a priuatis vel a Communitatibus, exercitibus et prouinciis per neceſſitatem belli aut aliter datum eſt, quocumque titulo diplomatum, obligationum et litterarum, Inſtrumento-

mentorum et Actorum publicorum: ea omnia autographa, quae ſuperſunt, Sereniſſimo Regi et Reipublicae Polonae Ducique Curlandiae circa ratificationum commutationem bona fide extradentur. Quod ſi naufragio abſorpta ſint, vel alio modo perierint, omnia eiuſmodi ſcripta Actaque priuata et publica exnunc caſſantur, annihilantur et eliminantur, nihilque exinde Reges Regnumque Sueciae in prouincias, exercitus, diſtrictus, vel priuatos in Polonia, M. D. Lithuaniae et prouinciis illis annexis vel ſubiectis, in ſpecie etiam Curlandia et Diſtrictu Piltenſi, iuris praetendere velle aut poſſe, omni meliori modo ex conſenſu vtriuſque Partis declaratur.“ Articulus de reſtitutione Archiuorum: “Reſtituentur quoque a parte Suecorum omnia Archiua, Acta publica, Caſtrenſia, Iuridica, Eccleſiaſtica, nec non Bibliotheca Regia, quae ex Regno Poloniae et M. D. Lithuaniae auecta, et quorum copia haberi poterit.“ Articulus de non praetendendo in Curlandiam. Quae ſub hoc numero propoſita ſunt de non praetendendo in Curlandiam, Semigalliam et Diſtrictum Piltenſem, de iis non opus eſt peculiari Articulo, ſiquidem Articulo de Auſtrali Liuonia poterunt adiungi haec verba: *in Ducatus Curlandiae Semigalliaeque et Diſtrictum Piltenſem* etc. Quo tamen conſtet, hac de re conuentum eſſe, huic ſchedulae ſubnecti placuit, ſicuti fuit propoſitum, quod ſequitur. “Sereniſſimus Rex Regnumque Sueciae nullum vnquam ius aut praetenſionem in Ducatus Curlandiae Semigalliaeque et Diſtrictum Piltenſem vel reſpectu Liuoniae, vel quouis alio habebunt, praetendent, aut praetendere poterunt.“ Sed de 12 et 13. qui ſunt de iudicatis et debitis, fuit diſputatio, volentibus tantum ad ſuam reſpicere, non noſtram partem Polonis. Et licet Dn. Mediator ipſis obſeruantiam omnium aliorum Tractatuum, et praecipue Stumſdorfienſium demonſtraſſet: tamen deflecti ab opinione praeconcepta nequierunt Dnn. Poloni et Confoederati. Perſiſtentibus noſtris Dnis Legatis, moderatis tamen nonnullis Dn. Mediator ad illos recurrit. Poſt reditum retulit, ſe tres illos modo ſubſcriptos Articulos dediſſe Dnis Legatis Polonicis, qui velint mandare ſuo Legationis Secretario, vt quoque ſubſcribat; reliquos duos diſtuliſſe in craſtinum. Diſceſſum eſt.

Actum Oliuae d. $\frac{1}{11}$ Aprilis, horis a III pomerid.

Ventum est Oliuam, nondum praesentibus Dnis Polonis, et a discursibus, vt fieri consueuerit, initium factum est. Nunciato, aduentare Polonos, ad salutandum accessit Dn. Mediator, et nostrorum Dnn. Legatorum Excellentiae de his, quae adhuc pertractanda sunt, interea perloquuntur, exspectantes subscriptionem reliquorum Articulorum hactenus subscriptorum. Post reditum satis longi spatii, Dn. Mediator excusat moram; examinasse Articulos Dnn. alterius Partis Legatos; iam redeundum ad desiderata, quae heri relicta sint imperfecta. Loquuntur ergo de his, quae sequuntur. Primo quidem in Articulo, de Archiuorum atque Actorum publicorum restitutione, qui heri a nostra parte subscriptus placitu Dnn. Polonorum fuit, exprimi certum tempus voluerunt; petierunt, vt cum ipsa extraditione et commutatione ratificationum fieret. Nostri sex menses, post ratificationes commutatas, promiserunt. Illi vnum intra mensem, tandem duos, vt fiat, adquieuerunt. Quum nos nollemus, verentes, ne propter longitudinem idque maritimi itineris, vbi ventorum ac tempestatum incerta semper prospicienda sunt, spatium duorum mensium, licet post ratificationis factae commutationem colligendis, quae passim in Regno dispersa forent, nimis angustum sit, tres menses promisimus, placuitque adiici illi Articulo haec verba: *idque intra tempus commutationis ratificationum, vel intra tres menses eiusdem.* Illis tempus complacuit; sed postularunt, *ad summum* adponatur. Consenserunt nostrorum Dnn. Legatorum Excellentiae, et formata est ea clausula taliter: *Idque intra tempus commutationis ratificationum, vel ad summum intra tres menses factae commutationis.* Deinde in Articulo de extraditione diplomatum, obligationum et litterarum, Instrumentorum et Actorum publicorum, heri similiter conuento, ac a nobis per Secretarium subscripto, verba: *ex consensu vtriusque Partis*, in fine, ante vocem, *declaratur*, demi voluerunt. Et deleta sunt. Iam ad Articulum de obligationum et recognitionum Curlandicarum cassatione peruentum est, et in Proiecto Partis alterius, per Dn. Mediatorem heri producto, post verba: *per Suecos,* insertum est: *et vice versa a Suecis per Polonos:* deletaque sunt verba: *vt et decreta, hoc bello per Suecos in inuitos vel non auditos inter incolas*

Curlan-

Curlandiae et Rigenſes lata: ita vt fieret, qui ſequetur, Articulus peculiaris de iudiciis, ſeu decretis, ſeu iudicatis. Mutatum eſt igitur per Legationem noſtram illud Proiectum ita: "Obligationes ac quaeuis recognitiones ab Illuſtriſſimo Curlandiae Duce aut incolis Curlandiae et Semigalliae Diſtrictuſque Piltenſis per Suecos, aut vice verſa a Suecis per Polonos extortae de toto caſſantur, nullumque habere pondus declarantur." Alter autem Articulus modo hic ſupra memoratus, qui a nobis heri conceptus incipit: *Acta iudicata* etc. a Dnis Polonis hoc modo concipitur, et per Dn. Mediatorem Legationi Suecicae traditur: "Iudicia omnia decretaque ad cuiuſuis inſtantiam lata in iis locis, in quorum poſſeſſione hoc bello Sueci exſtiterunt, tum etiam contractus et tranſactiones, ſub idem tempus iiſdemque locis inſtitutae iudicialiter ſiue extraiudicialiter, ſi modo ſtatui publico, qui fuit ante hoc bellum, et pacificationi praeſenti non contrariantur, nec in inuitos aut abſentes prolata fuerunt, firma maneant, aeque ac ſi nulla Regiminis et Magiſtratuum mutatio interueniſſet: ſaluis appellationibus, et reuiſionibus, et reſtitutionis in integrum aliiſque iuris remediis." Ad hoc Conceptum Polonicum Suae Excellentiae monent, vt ponatur: 1) *Acta iudicata*, vel: *Iudicata.* 2) Pro: *ad cuiuſuis inſtantiam* etc. cuiuſcumque fuerint inſtantiae. 3) *In quorum poſſeſſione* etc. deleantur. 4) Denique clauſula, *Saluis appellationibus* etc. finalis, ita mutetur: *Saluis appellationibus et reuiſionibus in iis, quae hiſce iuris remediis hactenus haud potitae, in rem iudicatam non tranſierunt.* Excepit in ſchedulis noſtra monita Dn. Mediator ad referendum. Reproduxit tertium noſtrum ſubſcriptum heſternum, quod eſt de non velle aut poſſe S. R. Maieſtatis Regnumque Sueciae vllum vmquam ius praetendere in Curlandiam Semigalliamque, et Diſtrictum Piltenſem: atque deleri voluerunt Dnn. alterius Partis Legati verbum, *praetendent*, ac poni tantum, *habebunt, aut praetendere poterunt.* Deletum eſt hac vice. Poſtea profert Conceptum reuerſalium a Duce Curlandiae, quod Suis quoque Excellentiis complacuit; modo in exemplari, per noſtrum Secretarium ſubſcribendo, ponatur: *Sueciae et Poloniae Reges:* quum alteri praeponant Regem ſuum in eo, quod eorum Secretarius ſubſcribet. De reuerſalibus Illuſtriſſimi Curlandiae Ducis, tales vt det, conuentum

eſt.

eſt. "Iacobus Dei gratia in Liuonia Curlandiae et Semigalliae Dux, notum teſtatumque facimus," etc.* — Demum Articulus de debitis, de depoſitis, ita vt heri Legatio noſtra eumdem conceperat, reproducitur: et nihil a Polonis mutatum erat, niſi in principio haec verba: *Debita a Generalibus, tum priuata inter vtriuſque Partis ſubditos — contracta* etc. Quum noſtrum Conceptum ita habeat: *Debita tum fide publica, tum priuata inter vtriuſque Partis ſubditos — contracta.* Vbi hiſce pertractandis, eunte et redeunte Dno Mediatore, et ſpatio monendi, corrigendi mutandique vtrimque dato, aliquot horae iterum abiiſſent, ſero veſpere diſceſſum eſt, tractatibus cras continuandis.

Actum Oliuae d. $\frac{2}{12}$ *April. horis ab* VIII *matutinis.*

Abſente Dno Comite Schlippenbach, aliis negotiis impedito, Poſtquam circa heſternum tempus veſpertinum Lotſcherus, Equitum Capitaneus Maior, qui nuper ad S. R. Maieſtatem cum litterarum diuerſis faſciculis per Expreſſum Sobotho miſſus erat, rediiſſet, hodie vero adpulſus fuiſſet, noſtrorum Dnn. Legatorum Excellentiae Dn. Mediatorem requiſiuerunt, vt intimare Dnis Polonis ipſi liberet, Legationem Suecicam hodie ex allegata hac cauſſa antemeridianis horis congreſſui accommodare non poſſe; poſt prandium autem, ſi ita placeat alteris, ſe adeſſe Oliuae et ſperare, et promittere. Conuenerunt itaque Sobothi Suae Excellentiae, perlectaeque ſunt S. R. M. litterae, die VI et XII Martii datae, quibus praecipue continebatur mandatum ad concludendam pacem, et, quoad titulum ad dies vitae, cum Rege Poloniae tractandum. Deinde ſimul incluſi fuerunt Salui Conductus, et Procuratoria, ſeu Plenipotentiae reformatae, quorum cauſſa ſaepius ante ad S. R. M. ſcriptum fuerat. Suntque Saluus Conductus pro Commiſſariis Polonicis, Gothob. d. IV Martii, 1660. Saluus Conductus Generalis pro Polonicis et Foederatorum Commiſſariis: — Salui Conductus pro Caeſareis Commiſſariis: — Salui Conductus pro Danicis Commiſſariis: — Salui Conductus pro Commiſ-
ſariis

* In exemplo huius DIARII, ad me miſſo, tota formula inſerta eſt. Quam quum ipſe olim in Actis Pacificationis Publicis No. LV. p. 140. produxi ex Codice Zaluſciano, eamdem hoc loco repetere ſuperuacaneum exiſtimaui. Ceterum

ſariis Brandeburgicis: — Plenipotentia tractandi cum Polonia, Gothob. d. IV Martii, 1660. Plenipotentia tractandi pacem cum Polonia, eiuſque Foederatis: — Plenipotentia tractandi pacem cum Imperatore: — Plenipotentia tractandi pacem cum Electore Brandeb. — Plenipotentia tractandi pacem cum Dania, Gothob. V Martii 1660. — Deliberatum eſt, mandatumque referre ad S. R. M. quid hactenus, et ex quo nuperae noſtrae litterae expeditae ſunt, actum ſit, quibuſque in terminis res iam verſentur; deinde concluſum, quod adlata diplomata Dno Mediatori extradenda, et e contra, quod Legationi Suecicae adhuc quoad Plenipotentias et Saluos Conductus ab altera Parte reſtat, vt praeſtetur, monendum Dn. Mediatorem eſſe.

Actum Sobothi d. $\frac{2}{12}$ Aprilis, hor. II pomerid.

Finita conferentia antemeridiana Dn. Legati Gallici de Terlon Aulicus, *von Lavebach* dictus, ex Selandia Sobothum adpulit cum faſciculo litterarum, a S. R. M. Domino noſtro Clementiſſimo. Quem quum aperuiſſet Illuſtriſſimus Dn. Regni Theſaurarius, dupla erant omnium a Lotſchero adlatorum, et hodie perlectorum. Iam ante congreſſum Oliuenſem conuenerunt Dni Legati noſtri, et monente Regni Theſaurario miſſus eſt a Legatione Dn. Conſiliarius *Weidenhain* Dantiſcum, ad Dn. Extraordinarium Deputatum Honertum, ** vt ipſum ad mediationem inuitaret, eum denique ſuper his, quae hactenus acta ſint in pacis negotio Oliuae, informaret. Iudicauerant enim Suae Excellentiae, ſi, conciliatis Ordinibus Generalibus Vniti Belgii, illa mediatio a Legatione Suecica acceptaretur, multum profuturum eſſe, tum religionis negotio in Liuonia et Pruſſia Poloniaque, tum aliis ad pacis maturationem pertinentibus, et ideo ad S. R. M. Carolum Guſtauum, glorioſiſſimae memoriae, hac de re ſcripſerant. Quum itaque litterae datae VI Martii, heri aduentantes, et hodie perlectae, mandatum admiſſionis Honerti reiteraſſent, non intermittere voluerunt, quin cito ad eumdem mitterent. *Actum*

rum de ea conf. PASTORIVS ad h. d. pag. 230.

** Iohannes Honertus, (*van der Honert,*) Legatus Ordinum Foederati Belgii. De quo plura dixi Actor. Pac. Oliu. T. I. Obſ. X. p. 298 ſq.

Actum Oliuae d. $\frac{2}{12}$ Aprilis, horis a III pomerid.

Dn. Mediator mentionem iterum facit Secretarii Luciani, quem Legatus Hispanicus de Fuentes cum litteris misit, et sciscitatus est, quid Suae Excellentiae de ipsius persona resoluerint? Dn. Regni Thesaurarius respondit, quum Legationi Suecicae adhuc nondum constet, quales Dn. de Fuentes ipse habeat Credentiales ad mediationem, et num ipsi potestas substituendi vel subdelegandi sit, ac praeterea desit nobis mandatum, ideo se et Dnos Collegas suos nescire, an ipsum et quomodo sint recepturi. Non loquutus est, hac de re, Dn. Mediator hac vice amplius, sed ad praesentia deuentum: ante tamen quam ad rem procederetur, Dn. Mediator a Suis Excellentiis rogatur, vt tandem aequa ratio habeatur Colonelli Reicharti, qui ob litteras ad S. R. Maiestatem, Dn. nostrum Clementissimum, concreditas, Regiomonti detentus sit, neque ad tot licet sollicitationes adhuc liberetur: idemque imploratur nomine Colonelli *Packmohr*, qui tanto temporis spatio nullas fere ob caussas captiuus apud Dnos Electorales viuat. Postea Dn. Regni Thesaurarius Dn. Mediatori refert, Saluos Conductus et Procuratoria, sicut ab altera Parte desideratum est, iam in duplo adlata esse; peti, vt Dnn. Caesariani et Electorales suos quoque reforment Saluos Conductus et Plenipotentias. Dn. Mediator: Gratum id sibi accidere; intellexisse hoc quoque ex litteris Dni Terlonii ad se datis; nunciaturum alteri Parti, vrsurumque, quod iam petitum est. Hinc facta est reuisio omnium Articulorum nuper subscriptorum, et hodie subscribendorum, collataque sunt inuicem per ipsos, Dn. Regni Thesaurarium, Dn. Comitem Oxenstierna et Dn. Legatum Gyldenklau, vt et per Secretarium Legationis. Mutatis igitur, vt habent concepta hic infra inserta, subscripti hodie vtrimque sunt Articuli. 1) Quod religionem Catholicam etc. 2) Legatio Suecica promittit etc. de euacuatione locorum in Borussia et Curlandia etc. 3) Nulla satisfactio etc. 4) Serenissimus Rex et Ordines etc. de cessione Liuoniae. 5) De exulibus et expulsis etc. 6) Pars Liuoniae Australis etc. de Liuonia Polonica eiusque recuperatione, et promiscua titulorum Ducatus Liuoniae vsurpatione. 7) Quidquid in Polonia etc. de diplo-

diplomatum, obligationum etc. extraditione. 8) Restituentur etc. de Archiuorum et Actorum Publicorum restitutione. 9) Obligationes etc. de extortarum obligationum atque recognitionum Curlandicarum cassatione. 10) Iudicia omnia etc. de vigore rerum iudicatarum. 11) Quae sub hoc numero etc. de non praetendendo in Ducatum Curlandiae. 12) De reuersalibus etc. quod est Formulare reuersalium. Ita cum tribus illis, qui xxx Martii subscribebantur, huc vsque expediti sunt xv Articuli, Instrumento fiendo inserendi: reseruata tamen, in quibus opus erit, vel quoad formam extensione, nisi quod in eo de religione in Liuonia, nihil immutabitur, etiam quoad formam. Est autem hodie subscriptorum supra memoratorum tenor eiusmodi: Articulus de religione Catholica in Liuonia: "Quod religionem Catholicam eiusque exercitium in Liuonia Suecicae possessionis adtinet, omnes incolae Liuoniae subditique, illi religioni addicti, omni securitate gaudeant, ac conscientia libera, religione deuotioneque sua domi, sine inquisitione vel animaduersione priuatim vtantur." Articulus de euacuatione locorum in Borussia et Curlandia: "Legatio Suecica promittit, seseque obligat, ab ipsa subscriptione moderni Tractatus et tradita in manus Dni Mediatoris ratificatione Serenissimi Regis Poloniae, intra octiduum excessurum praesidium Suecicum Mariaeburgo, reliquisque Prussiae locis omnibus, excepta cum suis fortalitiis Elbinga, eaque omnia loca in manus Serenissimi Regis Poloniae restituenda. Bauscum etiam, vti et reliqua, si quae sint in Suecorum potestate, loca in Curlandia praesidiis Suecicis euacuabuntur intra octiduum, postquam notitia ad Generalem exercituum in Liuonia, vel in absentia eius ad eius Locumtenentem peruenerit, de subscripto Tractatu: quae notitia per tubicines vtriusque Partis coniunctim Rigam deferetur. Praefata autem Elbinga vbi Tractatus modernus per Deputatos Comitialis auctoritatis in futura conuentione ratificatus fuerit, circa ipsam ratificationum commutationem vna cum suis fortalitiis sine contradictione in instanti euacuabitur." Hic Articulus $\frac{31\ \text{Martii}}{10\ \text{April.}}$ subscriptus, sed non commutatus fuit, et nihil tamen mutatum, nisi quod in illo exemplari extet, *in futuro conuentu*, hic vero *in futura conuentione*. Articulus satisfactionis: "Nulla satisfactio et recompensatio damnorum bello illatorum vel alia pecuniaria quocumque nomine praetextuque ab vtrimque prae-

ſtabitur." Articulus ceſſionis Liuoniae: "Sereniſſimus Rex et Ordines Regni Poloniae et M. Ducatus Lithuaniae pleno iure et in perpetuum cedunt Sereniſſimo Regi Regnoque Sueciae omnem illam Liuoniam trans Dunam, quam Suecia per tempus induciarum tenuit ac poſſedit, vt et partes Ciſdunanas omnes, quas per idem tempus induciarum Suecia tenuit ac poſſedit, ita tamen, vt non vlterius, quam hactenus, fines ſuae poſſeſſionis in Curlandia aut Semigallia promoueant, aut ſeruitutes a ſubditis Illuſtriſſimi Curlandiae Ducis exigant, aut vllum ius lignandi aliudue quoduis in Curlandia aut Semigallia praetendant. Commiſſarii vero ad declarandos et determinandos ab vtraque Parte fines ab vtrimque deputabuntur. Et commiſſio haec intra quatuor ſeptimanas a ſubſcripto Tractatu inchoetur, et intra duas expediatur." Notetur, quod hic Articulus iam $\frac{31\ \text{Martii}}{10\ \text{April.}}$ fuit ſubſcriptus, hodie vero renouatus, et clauſula, *Commiſſarii vero* etc. addita. Articulus de exulibus et expulſis: "Exulibus et expulſis per haec bella e Liuonia, Sereniſſimus Rex Regnumque Sueciae nullo excepto ad nullam bonorum occupatorum reſtitutionem aut ſatisfactionem tenebuntur." Articulus de Liuonia Polonica, eiuſque recuperatione, et promiſcua titulorum Ducatus Liuoniae vſurpatione: "Pars Liuoniae Auſtralis, quae ante haec et per haec bella et temporibus induciarum ſub ditione fuit Regni Poloniae et M. Ducatus Lithuaniae, nempe Duneburgum, Roſiten, Lutzen, Marienhuſen etc. itemque reliqua omnia loca, quae per Commiſſarios ad id vtrimque deputandos fuiſſe per tempus induciarum Polonicae poſſeſſionis inuenientur, cum omnibus ſuis pertinentiis, territoriis, vrbibus, pagis, fructibus et prouentibus, teloneiſque, iuribus, directoque et vtili dominio remanent in poſſeſſione Sereniſſimorum Regum et Regni Poloniae et M. Ducatus Lithuaniae, nec Sereniſſimi Reges Regnumque Sueciae in iſtam partem Liuoniae, vt ab altera diuerſam, vllum vmquam ius praetendere poterunt. Quum vero Magnus Dux Moſchouiae non modo dictam Liuoniam Polonicam, ſed etiam partem Sueciae occupatas armis nunc teneat, ideo conuentum eſt, vt ſi Suecia aliquid ex Liuonia Polonica, quocumque tempore a Moſchis, armis, tractatibus aut aliter receperit, teneatur totum id Poloniae et M. Ducatui Lithuaniae vltro et gratuito, non imputatis expenſis belli, reſtituere. Eodem modo et viciſſim,

cissim, si Polonia aliquid ex Liuonia Suecica, quocumque tempore a Moschis, armis, tractatibus aut aliter receperit, teneatur totum id Sueciae vltro et gratuito, non imputatis expensis belli, restituere. Titulis et insignibus Liuoniae tam S. R. M. Poloniae eiusque successores Reges Poloniae et Magni Ducatus Lithuaniae, ratione Australis Liuoniae, quam S. R. M. Sueciae eiusque successores Reges Sueciae, ratione Septentrionalis Liuoniae, promiscue vtentur sub titulo Ducatus." Hic notandum est, quod hic Articulus antea quoque, nimirum $\frac{31 \text{ Martii}}{10 \text{ April.}}$ subscriptus, hodie vero renouatus sit, quia nempe tunc commutatio non fiebat, et Poloni nostrum subscriptum exemplar retinuerunt: quod etiamsi Secretarius Suecicus crebro reposceret a Dn. Meditore, recipere tamen non potuit. Hinc factum, vt in quibusdam discrepet. Articulus de diplomatum, obligationum extraditione: "Quidquid in Polonia et Magno Ducatu Lithuaniae prouinciisue annexis, in iisque Curlandia, per hoc bellum Serenissimo Regi Regnoque Sueciae, eorumque ducibus ac Legatis, vel a priuatis vel a Communitatibus, exercitibus et prouinciis per necessitatem belli vel aliter datum est, quocumque titulo diplomatum, obligationum et litterarum, Instrumentorum et Actorum publicorum: ea omnia autographa, quae supersunt, Serenissimo Regi et Reipublicae Polonae, Ducique Curlandiae circa ratificationum commutationem bona fide extradentur. Quod si naufragio absorpta sint, vel alio modo perierint, omnia eiusmodi scripta Actaque priuata et publica exnunc cassantur, annihilantur et eliminantur: nihilque exinde Reges Regnumque Sueciae in prouincias, exercitus, districtus vel priuatos in Polonia, M. Ducatu Lithuaniae et prouinciis illis annexis vel subiectis, in specie etiam Curlandia et Districtu Piltensi, iuris praetendere velle aut posse omni meliori modo declaratur." Articulus de Archiuorum et Actorum publicorum restitutione: "Restituentur quoque a parte Suecorum omnia Archiua, Acta publica, Castrensia, Iuridica, Ecclesiastica, nec non Bibliotheca Regia, quae ex Regno Poloniae et M. Ducatu Lithuaniae auecta, et quorum copia haberi possit, idque intra tempus commutationis ratificationum, vel ad summum intra tres menses a facta commutatione." Articulus de extortarum obligationum atque recognitionum Curlandicarum cassatione: "Obligationes atque recognitiones, si quae sunt ab Illustrissi-

mo Curlandiae et Semigalliae Duce, aut incolis Curlandiae et Semigalliae Diſtrictuſque Piltenſis extortae per Suecos, aut vice verſa a Suecis per Polonos, in totum caſſantur, nullumque habere pondus declarantur." Articulus de rebus iudicatis: "Iudicia omnia decretaque ad cuiuſuis inſtantiam lata, nec non contractus et tranſactiones in locis, quae hoc bello Suecia tenuit, inſtitutae iudicialiter ſiue extraiudicialiter, ſi modo ſtatui publico, qui fuit ante hoc bellum, et pacificationi praeſenti non contrariantur, nec in inuitos aut abſentes prolata fuerunt, firma maneant, aeque ac ſi nulla Regiminis aut Magiſtratuum mutatio interueniſſet: ſaluis appellationibus et reuiſionibus, in iis, quae hiſce iuris remediis hactenus haud potita, in rem iudicatam non tranſierunt." Hunc Articulum primum ita ſubſcripſerunt Partes ambae: ſed quum iam commutandus eſſet, Dnn. Poloni et Electorales popoſcerunt, vt clauſula de Rigenſibus ſubnecteretur. Mutatus itaque eſt in hunc modum, et denuo ſubſcriptus: "Iudicia omnia decretaque ad cuiuſuis inſtantiam, modo non in inuitos aut abſentes lata, nec non contractus et tranſactiones in locis, dum illa hoc bello Suecia tenuit, inſtituta iudicialiter ſiue extraiudicialiter, ſi modo ſtatui publico, qui ante hoc bellum fuit, et pacificationi praeſenti non contrariantur, firma maneant, aeque ac ſi nulla Regiminis et Magiſtratuum mutatio interueniſſet: ſaluis appellationibus et reuiſionibus in iis, in quibus haec iuris remedia hactenus haud fuerunt adhibita, et quae in rem iudicatam non tranſierunt. Sententiae quoque et decreta, ſi quae Rigae in incolas et ſubiectos Magni Ducatus Lithuaniae, tum et Curlandiae Semigalliaeque, in inuitos vel inauditos, et ex aduerſo, ſi ſimilia per Magiſtratus Magni Ducatus Lithuaniae et Curlandiae in Liuoniae Sueciae ſubditos circa tempus belli lata fuerint, nullum valorem et robur obtinebunt in perpetuum." Articulus de non praetendendo in Curlandiam. Quae ſub hoc numero propoſita ſunt de non praetendendo in Curlandiam Semigalliamque et Diſtrictum Piltenſem, de iis non opus eſt particulari Articulo, ſiquidem Articulo ſub N. 9. de Auſtrali Liuonia poterunt adiungi haec verba: *In Ducatus Curlandiae Semigalliaeque et Diſtrictum Piltenſem.* Quo tamen conſtet, hac de re conuentum eſſe, huic ſchedulae ſubnecti placuit, ſicuti fuit propoſitum, quod ſequitur: "Sereniſſimus Rex Regnumque Sueciae nullum vnquam

ius

ius aut praetensionem in Ducatus Curlandiae Semigalliaeque et Districtum Piltensem, vel respectu Liuoniae vel quouis alio habebunt, aut praetendere poterunt." Formula Reuersalium Ducis illius subscripta est, vt habet Conceptum hesterni Protocolli. Tandem Articulus de debitis, cui etiam extortas obligationes atque recognitiones in genere annexerunt, iterum correctus est, produxitque Conceptum alterius Partis Dn. Mediator tale: "Debita inter vtriusque Partis subditos et incolas, tum etiam a ducibus et Officiariis belli in Polonia, Magno Ducatu Lithuaniae, vtraque Liuonia et Curlandia contracta, vtrimque bona fide soluentur. Si quae etiam in hoc bello vltimo obligationes et recognitiones extortae ab vtrimque sint, in totum cassantur, nullumque habere pondus declarantur." Nostra Legatio vero ita mutauit: "Debita inter vtriusque Partis subditos incolas, tum etiam a ducibus et Officiariis belli contracta, vtrimque bona fide soluentur, et quae bona mobilia deposita et concredita, nec adhuc Fisco adiudicata, aut aliis per donationes collata sunt, propriis dominis bona fide restituantur. Nemo autem tenebitur ad eorum refusionem, quae ex mandato superiorum extradita sunt, praestandam. Si quae etiam in hoc bello vltimo obligationes et recognitiones extortae ab vtrimque sint, in totum cassantur, nullumque habere pondus declarantur." Sed quum tempus subnocturnum posceret ad stationes reditum, discessum est.

Actum Sobothi, d. $\frac{3}{13}$ Aprilis.

Redux Dn. a Weidenhain Dantisco retulit, Dn. Honertum iam mediationem in dubium vocasse, quum ex aliis audiuisset, tractatus iam eo progressos, vt primis quoque diebus ad conclusionem accedi posse speraretur. Interea tamen ex Actis informationem quamdam petiisse, quae iussu Excellentiarum Suarum ipsi promiserit. Mandatum est ergo ab Illustrissimo Dno Regni Thesaurario Legationis Secretario, vt fieri faceret Copiam propositionum nostrarum, et Partis alterius, vt et hinc inde responsorum. Quod is fecit, et apographa Illustrissimo tradidit, qui per Rothium Dno Honerto illa transmisit.

Actum

Actum Oliuae d. $\frac{3}{13}$ April. horis ab VIII matut.

Reassumti sunt Articuli conueniendi, et primum tres sequentes: de debitis, de depositis, de tormentis. Atque super Articulis de debitis et depositis, vtpote antea satis superque disceptatis, hodie cito conuentum est, et subscripti commutatique sunt ambo.* Nam quum hac vice Dn. Mediator tale Conceptum proponeret ab altera Parte, complacuit et subscriptus est Articulus de debitis: "Debita inter vtriusque Partis subditos et incolas, tum etiam a ducibus et Officiariis belli vbicumque contracta, vtrimque bona fide soluentur. Si quae vero hoc bello vltimo obligationes et recognitiones extortae ab vtrimque sint, in totum cassantur, nullumque pondus habere declarantur." Depositorum ita concipitur a Legatione nostra Articulus: "Deposita, aliaque bona mobilia, vbicumque reperiuntur, et quae Fisco nondum adiudicata vel aliis collata sunt, bona fide propriis dominis restituantur. Nemo autem tenebitur ad eorum refusionem, quae ex mandato superiorum extradita sunt, praestandam." Taliter proponitur ab alteris: "Deposita, aliaque bona mobilia, vbicumque reperiuntur, Fisco nondum adiudicata, bona fide propriis dominis restituantur, iuxta capitulationes peculiares cum ciuitatibus initas." Ita subscribitur: "Deposita, aliaque bona mobilia, vbicumque reperiuntur, et Fisco nondum adiudicata, bona fide propriis dominis restituantur. Nemo autem tenebitur ad eorum refusionem, quae Fisco adiudicata et extradita sunt, praestandam." De tormentis autem diu certatum, poscentibus Polonis non tantum omnia tormenta, quae adhuc in Prussia exstant, verum etiam refusionem eorum, quae auecta, vel etiam per liquefactionem in alias formas et figuras redacta sunt.** Negatum est prima vice totaliter: et abiit Dn. Mediator ad alterius Partis Dnos Legatos. Vbi rediisset, insistit priori postulato. Responsum est per puram iterum denegationem. Ille, quum hoc modo nihil obtinere posset, mitius loqui coepit, et plurima tormenta in Sueciam deuecta dixit: igitur paullum compensationis a nobis praestandum, idque amicitiae

* Conf. PASTORIVS ad h. d. pag. 230.

** Conf. quae diximus ad PASTORII Diarium loc. comm. n. **

citiae cauſſa: ſi velint dimidietatem noſtrorum, quae iam ſunt in Pruſſia, ipſis Polonis relinquere Dnn. Plenipotentiarii noſtri, aequum videri. Reſponſum per Dn. Regni Theſaurarium, non habere locum iſtud poſtulatum; inſigniis Regni inſignita hic relinqui non poſſe; abductum hoc bello nihil eſſe tormentorum Polonicorum; Moſcouitica, Varſauiae occupata, Elbingae ſeruari, pace concluſa, reſtituenda. Amicitiae, vbi ſemel inita pax fuerit, plus, quam ipſa minutula tribui poſſe.

Inſiſtit petito Dn. Mediator. Noſtri Dnn. Plenipotentiarii: Abſonum facultati et poſſibilitati hoc reſponſum declaratum eſſe. Tandem ne quid deſit reſtabiliendae amicitiae, promittitur non ex debito, ſed ciuilitate, S. R. M. Sueciae pace concluſa et exſequuta duodecim tormenta, quodlibet 24 librarum pondo explodentia, vulgo *Halbe Carthaunen*, Sereniſſimo Regi Poloniae donaturam, ſi per interpoſitionem S. R. M. Poloniae mutuum a Dantiſcana vrbe praeſtetur, bona fide a Rege Regnoque Sueciae reſtituendum. Tormentorum noſtrorum liberam auectionem in propoſitione noſtra eſſe contentam; cui inſiſtitur, et reciprocum eſt cum reſtitutione Polonicorum, quae ſuperſunt in Pruſſia. Abiit Dn. Mediator: ante vero quoad Articulum de ſubditis fugitiuis proponit, quod Poloni noſtrum Proiectum in propoſitione factum adprobent; tantum de dictis ſubditis petunt addi noſtro Articulo: *cum ſuis mobilibus*. Reſponſum, non eſſe practicabile: tandem declaratum eſt, adponi poſſe: *quae reparari poterunt*. Poſt reditum Dn. Mediator: Accordari hunc de tormentis Articulum, vt Suecica abducantur, et Polonica, quae adhuc in Pruſſia et Curlandia exſtent, reſtituantur; ciuilitatem oblatorum duodecim tormentorum Dnis Polonis gratam. Quoad mutuum, non eſſe Dantiſci, qui cupri mercaturam exerceant. Dn. Regni Theſaurarius: Modo fidem et auctoritatem Rex Poloniae interponat, nos inuenturos mercatores eſſe. De ſubditis fugitiuis etiam conuentum, vt modo ſupra a nobis declaratum fuit. Acceſſerunt ad Articulum de teloneis et commerciis: et acres ac longae diſceptationes de iſta materia habitae ſunt, poſtulantibus Polonis, quae plane et obſeruantiae hactenus introductae, et iuri communi, et ciuitatis Rigenſium priuilegiis contraria erant. Interea concipiebatur a nobis Articulus, ex propoſitione noſtra Polonis

 data,

data, de ſubditis fugitiuis: "Subditi fugitiui Liuoniae Suecicae, quicumque in Polonica Liuonia, Magno Ducatu Lithuaniae, ac Ducatu Curlandiae ac Semigalliae reperti fuerint, ſuis dominis vna cum ſuis mobilibus ac ſe mouentibus reddentur. Quod etiam vice verſa obſeruabitur, ſi qui ſubditi fugitiui Liuoniae Polonicae, Magni Ducatus, Curlandiae Semigalliaeque in Liuonia Suecica reperti fuerint." Quod Conceptum Dn. Mediator adprobauit, niſi quod pro verbis, *ac ſe mouentibus*, ſua manu, *quae inueniri poterunt*, *ſine vllo proceſſu*, poneret: ſeſeque ad Dnos Polonos recepit. Vnde quum rediiſſet, Conceptum Articuli de tormentis adtulit tale: "Tormenta bellica maiora minoraque, tum et aliae bombardae cuiuſcumque generis, et quiuis adparatus armamentariorum in Polonia, Magnoque Ducatu Lithuaniae et Curlandia repertus, et a Suecis captus, ſiue ſint illa Reipubl. ſiue priuatorum, ſiue ciuitatum, reſtituantur exacte, vna cum locis reſtituendis. Similiter, ſi quae huiuſmodi tormentorum in aliam formam ex aere Polonico transfuſa ſunt, ſigniſque Suecicis inſignita, bona fide reſtituentur. Quae vero ex Regno euecta ſunt, fiat pro illis debita ſatisfactio." Suae Excellentiae primum monent, vt ponatur in principio: *Tormenta reperta et capta*, vel, *tormenta bellica*, item, *armamentaria:* et ſub finem addatur: *Bombardae cuiuſcumque generis.* Iterum ad alteram Legationem ſe confert. Quum, ipſo reduce, Articulus de ſubditis fugitiuis ſubſcribi credebatur, contra Protocolli hic ſupra tenorem Dn. Mediator talem adtulit proiectam ſchedulam: "Subditi fugitiui Magni Ducatus Lithuaniae, Samogitiae et Curlandiae, tempore incepti belli Suecici, quicumque in Liuoniam Suecicam fugerunt, vel in praedictam Liuoniam abducti ſunt, cum omnibus ſuis mobilibus, quae inueniri poterunt, ſine vllo proceſſu iudiciario dominis ſuis reddentur, ſi ea profugus ſecum tulit, nec ſub nouo domino adquiſiuit. Quod etiam vice verſa obſeruabitur, ſi qui ſubditi fugitiui Liuoniae Suecicae in Magno Ducatu Lithuaniae, Liuonia Polonica et Curlandia reperti fuerint." Proteſtantur Suae Excellentiae, Dn. Mediatorem nihil deſideraſſe nomine Polonorum, quoad ſubditos fugitiuos, praeter pauca, quae in Protocollo notata ſint, et ea, quae ipſe in Concepto noſtro ſua manu mutauerit: iam tempus iterum protrahi retractando, quae iam contracta ſint; rogantes, vt, quae ſemel placuerint, amplius ne diſpli-

displiceant, et ficut ante petitum eft, mox fubfcribantur, quibus de fuerit conuentum. Ille, dum aliquis Articulus pertractetur, commode alium fimul tractari poffe; alias tempore nimio infumendo fingulariter fingulis. Non negabatur, fimul tractari poffe diuerfas; tantum infiftebatur petito, quo non difpliceant femel complacita, ne tempus poft tempus perdatur. Reuifum eft iftud Proiectum, et ad hunc modum a nobis mutatum: "Subditi fugitiui Liuoniae Suecicae quicumque in Polonica Liuonia, Magno Ducatu Lithuaniae ac Ducatu Curlandiae ac Semigalliae reperti fuerint, fuis dominis vna cum fuis mobilibus, quae inueniri poterunt, fine vllo proceffu reddentur, fi ea profugus fecum tulit, nec fub nouo domino adquifiuit. Quod etiam vice verfa obferuabitur, fi qui fubditi fugitiui Liuoniae Polonicae, M. Ducatus Lithuaniae, Curlandiae, Semigalliaeque in Liuonia Suecica reperti fuerint." Miffa hac quaeftione, producit Dn. Mediator aliud Dnn. Polonorum Articuli de tormentis Conceptum. "Tormenta bellica maiora minoraque in Polonia, Magno Ducatu Lithuaniae, Curlandiae, ceterifque annexis prouinciis reperta et capta, fiue fint Reipublicae, fiue priuatorum, fiue ciuitatum, exacte relinquentur. Ea vero, quae ex Suecia inuecta funt in Poloniam, et reperiuntur Elbingae et Mariaeburgi, etiam liberum erit Sueciae auferre." Quum id fatis mancum et obfcurum effet, Suae Legationis noftrae Excellentiae ita mutando fupplent: "Tormenta bellica maiora minoraque in Polonia, Magno Ducatu Lithuaniae, Curlandiae ceterifque annexis prouinciis capta, fiue fint Reipublicae, fiue priuatorum, fiue ciuitatum, quae adhuc Elbingae, Mariaeburgi, Stumae et Baufci reperiuntur, nec abducta funt, relinquentur. Ea vero, quae ex Suecia inuecta funt in Poloniam, Lithuaniam, Curlandiam et Pruffiam, liberum erit Sueciae fine vlla praetenfione fecum auferre. Nec minus tranfactioni deditionis Thorunii, quod adhuc reftat, hac in re fatisfiet." Abiit acceptis hifce: et, reduce ipfo, Articulus tormentorum complanatus et fubfcriptus commutatufque eft, vt fequitur: "Tormenta bellica maiora minoraque in Polonia, Magno Ducatu Lithuaniae, Pruffia, Curlandia, ceterifque annexis prouinciis a Suecis capta, fiue fint Reipublicae, fiue priuatorum, fiue ciuitatum, quaecumque in locis euacuandis reperientur, exacte relinquentur. Quae vero ex Suecia euecta funt in Poloniam, Lithua-

thuaniam, Pruſſiam, Curlandiam, liberum erit Sueciae, ſine vlla praetenſione ſecum auferre. Tranſactioni quoque deditionis Thorunii, quod adhuc reſtat, hac in re ſatisfiet." Quo facto ad ſubditos fugitiuos redierunt, et noſtri denuo mutant illum Articulum hoc modo: "Subditi hoc vltimo bello fugitiui Liuoniae Suecicae, quicumque in Polonica Liuonia, Magno Ducatu Lithuaniae ac Ducatu Curlandiae ac Semigalliae reperti fuerint, ſuis dominis ſine vllo proceſſu iuris reddentur, vna cum ſuis mobilibus, quae inueniri poterunt, quae profugus ſecum tulit, nec ſub nouo domino adquiſiuit. Quod etiam vice verſa obſeruabitur, ſi qui ſubditi fugitiui Liuoniae Polonicae, Magni Ducatus Lithuaniae, Curlandiae Semigalliaeque, in Liuonia Suecica reperti fuerint. Si qui etiam abducti ſunt, et adhuc ſuperſunt, reddantur et illi ſine proceſſu iudiciario ſuis quique dominis." Tandem et hic de ſubditis fugitiuis conuentus eſt et ſubſcriptus Articulus: "Subditi hoc vltimo bello fugitiui Magni Ducatus Lithuaniae, Samogitiae, Liuoniae Polonicae, et Curlandiae Semigalliaeque, quicumque in Liuonia Suecica reperti fuerint, ſuis dominis ſine vllo proceſſu iuris reddentur, vna cum ſuis mobilibus, quae inueniri poterunt, quae profugus ſecum tulit, nec ſub nouo domino adquiſiuit. Quod etiam vice verſa obſeruabitur, ſi qui ſubditi fugitiui Liuoniae Suecicae in Magno Ducatu Lithuaniae, Liuonia Polonica et Curlandia Semigalliaque reperti fuerint. Si qui etiam abducti ſunt, et adhuc ſuperſunt, reddantur et illi ſine proceſſu iudiciario, ſuis quique dominis." Iam ad commercia proceditur, ac talis Articulus a nobis proiicitur, Dominoque Mediatori traditur: "Libera et non impedita ſint commercia inter vtrumque Regnum Sueciae et Poloniae, Magnumque Ducatum Lithuaniae, ſubiectaſque illis prouincias, ſubditos et incolas. Cumprimis liberum commerciorum exercitium ſit ſubditis et incolis Regni Poloniae Magnique Ducatus et Polonicae Liuoniae Curlandiaeque cum ciuitate Rigenſi et ſubditis incoliſque Liuoniae Suecicae; et vice verſa horum commercia cum ſubditis incoliſque Poloniae, Lithuaniae, Liuoniae Polonicae et Curlandiae. Vectigalium autem ratio in poſterum inibi ſit eadem, quae fuit tempore induciarum ſexennalium. Et in Liuonia Polonica, merces nouis teloneis ſiue terra ſiue mari et in fluminibus non grauentur. Vectigalia autem et telonea Rigae ſecundum modera-

deratam taxam ſumentur, ne commercia in eo loco intercidant. Neque, eo in loco ne intercidant, in Liuonia Polonica merces nouis teloneis ſiue terra ſiue in fluminibus grauentur.“ Ad Dnn. Polonos ſe receperat Dn. Mediator, et rediens adfert Gedanenſium poſtulata de commerciis eorum; de non onerando Ciuitatem per hanc Pacificationem, aut praeiudicando iuribus terrarum Pruſſiae; de non abducendo milite noſtro per territorium Gedanenſe, aut portum Viſtulomundae; de reſtituendis tormentis ad Dirſchauiam ipſis ablatis; de indemnitate a Dn. Comite Koenigſmark. Quae ad videndum Legatio noſtra accepit, ſonantque ita: 1) Rogatur nomine Ciuitatis Gedanenſis, vt ad Articulum de commerciis adponatur ſequens clauſula, ratione iurium praedictae Ciuitatis: “Commercia priſtina etc. non onerentur grauioribus vectigalibus, quam onerantur ipſi earum regionum, vbi illa ſoluuntur, ſubiecti, vel etiam amici ac Foederati, qui minimis oneribus illic adſtringuntur, iurium et immunitatum circa nauigationes et commercia Ciuitati Gedanenſi in Regno Sueciae tam per pacta antiqua inter idem Regnum et Ciuitates Hanſeaticas inita, quam per peculiaria priuilegia et indulta antiquitus a Sereniſſimis Sueciae Regibus conceſſa competentium, in alia meliora tempora obſeruatione reſeruata. Maioris Poloniae incolae“ etc. etc. 2) Rogatur, ne occaſione huius Pacificationis et eiuſdem exſequutionis imponatur onus Ciuitati Gedanenſi, aut praeiudicium fiat iuribus terrarum Pruſſiae, aut commercia vlla ratione adgrauentur. Abductio copiarum Suecicarum ne fiat per Ciuitatis territorium, neque per portum Veiſſelmundanum. Tormenta quoque Ciuitati penes Dirſchauiam ablata reſtituantur. Itemque circa liberationem Excellentiſſimi Comitis Koenigſmarkii vt indemnitati Ciuitatis, quae illum detinuit, adcuratius caueatur: prout Memoriale* antehac oblatum fuſius deduxit.

Dn. Mediator iterum ad alteros Dnos Legatos Plenipotentiarios abiit: et interea haec perlegunt Illuſtriſſimi atque Excellentiſſimi Dni Legati noſtri: quumque deprehenderetur pertinere plurimum ad Articulos, qui adhuc pertractandi ſunt, ea ad progreſſum tractatuum differre

* Quod e Codice Zaluſciano, a nobis deſcriptum atque editum eſt ſupra, in Actis Publicis Pacificationis, No. XLIX. pag. 109 ſq.

ferre exiſtimarunt; quoad ea vero, quae iam ſub manibus ſunt, reſolui poſſe. Reduci Dn. Mediatori iſta reſpondentur, et quidem quod commercia concernit, ſub complanationem illius Articuli Excellentias Suas ſeſe declaraturas. Quod cautionem de Dn. Comite Koenigſmarkio concernat, iam pridem Reuerſales eius proiectas; placere Dn. Mediatori ad ſubſcriptionem eas promouere. Interea quoque conceptus erat a noſtris Dnis Plenipotentiariis Art. de captiuis, hoc modo, qui etiam Dn. Mediatori ad Dnos Polonos, cum illo, ſe recipienti traditur: "Quicumque per tempus belli, a quacumque parte, in quocumque loco capti ſunt, cuiuſcumque conditionis ac ſtatus, liberi et ſine vllo ſoluto pretio dimittantur, priſtinaeque libertati reſtituantur; et quidem ii, qui in Pruſſia detinentur, intra tres, qui in Polonia ac Liuonia, intra ſex ſeptimanas, qui in Ruſſia vel Lithuania, intra tres menſes, computando a praeſenti die, dimittantur. Idemque ſeruabitur a parte Sueciae. Atque hiſce quoque adnumerandi, itidemque ab vtraque Parte reſtituendi ſunt, qui inuiti militiae alterius Partis nomina dederunt." Poſt reditum Dn. Mediator adfert ſchedulam hanc proiectam de nauigatione Mitauiam: "Nauigatio Mitauiam vſque tantum, prout tempore induciarum fuit, libera permittatur, ſoluto ordinario teloneo." Quae ad videndum accipitur. Deinde ſecum habet Reuerſales Dn. Comitis a Koenigſmark, quae ſubſcribuntur, et ſunt praeſentis tenoris:* "S. R. M. Regnique Sueciae Senator, Campi Mareſchallus et Gubernator Ducatuum Bremenſis ac Verdenſis, Ioannes Chriſtophorus Koenigſmark, Comes in Weſtervik et Stegholm, Dominus in Rotenburg et Neuhaus. Notum teſtatumque facio etc. etc. Delapſis hoc omne agendo aliquot horis, nocte imminente diſceditur, cras continuando tractatum.

Actum Oliuae d. $\frac{4}{14}$ April. horis ab VIII antemerid.

Abſente Dn. Comite Oxenſtierna. Antequam ad alia perrexerunt, extradita ſunt Dno Mediatori diplomata renouata, cum inſertis deſideratis, videlicet: 1) Saluus Conductus pro Polonis et Confoederatis

* Exemplum formulae iam exhibui, loc. comm. No. LVI. p. 141.

ratis coniunctim. 2) Saluus Conductus pro Polonicis Commissariis. 3) Saluus Conductus pro Caesareis Legatis. 4) Saluus Conductus pro Electoralibus Legatis. 5) Plenipotentia seu Procuratorium pro Polonicis Commissariis et Confoederatis tractandi coniunctim. Seorsiuas Plenipotentias existimauit Dn. Mediator extradi nondum esse necesse: ergo retinuimus, donec postulabuntur. Vice versa postulatum est, vt Dni Caesariani et Electorales etiam dent promissos reformatos Saluos Conductus pro nostris Dnis Legatis. Reassumti deinde sunt Articuli conueniendi. Et initio quidem, quoad Articulum de S. Brigittae iure Patronatus, quem superioribus in congressibus Dn. Mediator proposuerat, qui vero a Legatione nostra numquam adtendi voluit, declaratum est, Regem Regnumque Sueciae non velle contrariari Regi Poloniae, neque adsistere Reginae Christinae, si aliquid illa praetendat. Punctum de commerciis multum dedit difficultatis, et disceptatum est diu, productis, quoad commercia, denuo Gedanensium postulatis,* iam ita formatis: Clausula ratione conseruatorum iurium et immunitatum ciuitatis Gedanensis non noua est, sed conformata ad normam pactorum, inter Regna Septentrionalia A. 1645 Bremsbroae conclusorum, quorum verba sonant, vt sequitur: Artic. 41. Hisce quoque pactis conuentum est, omnes Hanseatico foedere comprehensas ciuitates includi, vt gaudeant et fruantur liberis et non impeditis commerciis terra marique in vtroque Regno, reseruata antiquorum inter Regna et Ciuitates Hanseaticas pactorum in alia meliora tempora obseruatione. Artic. 42. In specie vero hisce includatur Ciuitas Gedanensis, et fruatur pari modo, vt antehac, commerciorum libertate in vtroque Regno terra marique: et si quid in hoc bello euenit, quod vnam alteramue Partem offenderit, sublatum id ipsum sit, et perpetua obliuione sepultum.— Ad quae hoc modo nostri declarant: "In specie hisce pactis includantur tum Ciuitas Gedanensis, tum Ciuitates Prussiae aliae, et fruantur vt ante hoc bellum, ita in posterum commerciorum libertate in vtroque Regno terra marique. Et si quid in hoc bello euenit, quod vnam alteramue Partem offenderit, sublatum id ipsum sit et perpetua obliuione sepultum." De reseruata obseruatione determinabitur, postquam

** Conf. PASTORII Diarium pag. 233. et n. *****

quam pacta Dano-Suecica inſpecta fuerint. Quoad ipſum hunc Articulum autem duo fiunt Concepta, taliter mutata: "Libera et non impedita ſint commercia inter vtrumque Regnum Sueciae et Poloniae, Magnumque Ducatum Lithuaniae ſubiectaſque illis prouincias, ſubditos et incolas. Cumprimis liberum commerciorum exercitium ſit ſubditis et incolis Regni Poloniae Magnique Ducatus Lithuaniae, et Polonicae Liuoniae Curlandiaeque cum ciuitate Rigenſi et ſubditis incolisque Liuoniae Suecicae; et vice verſa vſus commerciorum ſubditorum et incolarum Regni Sueciae et annexarum prouinciarum ſit liber cum ſubditis incoliſque Poloniae, Lithuaniae, Liuoniae Polonicae et Curlandiae. Vectigalia autem et telonea Rigae ſecundum moderatam taxam ſumentur, ne commercia in eo loco intercidant." Et hoc quidem Conceptum ante adlata Gedanenſium monita, quum Dnis Polonis heſternum noſtrum per omnia non placeret, Dno Mediatori hodie traditum erat: poſtea vero concipitur et extraditur taliter: "Commercia priſtina ſint libera et non impedita inter vtrumque Regnum Sueciae et Poloniae Magnique Ducatus Lithuaniae ſubiectaſque illis prouincias, ſubditos et incolas, tam terra quam mari, et in veteri vſu et exercitio, quo fuerunt tempore induciarum, conſeruentur. Inprimis ſit liberum commerciorum exercitium liberaque defluitatio mercium per fluuium Dunam et Bulderaa ſubditis et incolis Regni Poloniae Magnique Ducatus Lithuaniae et Polonicae Liuoniae, Curlandiaeque ac Semigalliae cum ſubditis incoliſue Liuoniae Suecicae. Et vice verſa ſubditis incoliſque Regni Sueciae annexarumque prouinciarum ſit liber commerciorum vſus per idem flumen cum ſubditis incoliſque Poloniae, Lithuaniae, Liuoniae Polonicae et Curlandiae Semigalliaeque. Teloneorum vero et vectigalium in flumine Duna et Bulderaa, vt et maritimorum et terreſtrium in Liuonia, eadem ratio et in iiſdem tantum locis ab vtraque parte inpoſterum ſit, vbi et vti tempore induciarum fuit. Maioris quoque Poloniae incolae, cuiuſcumque conditionis ſint, ſiue terra ſiue aqua commercia ſua exercentes nullis nouis teloneis et gabellis Stetini onerabuntur. Idem quoque fiet a Sereniſſimo Electore Brandeburgico in ciuitatibus ac locis ad Oderam et Vartam ſitis. Ciuitas Gedanenſis in Regno Sueciae et ſubiectis prouinciis aliis, gaudeat ea libertate commerciorum et vectigalium, qua gauiſa eſt ante

nouiſ-

nouissimum hoc bellum, et qua gaudent aliae ciuitates Hanseaticae." Quumque super eo Articulo conueniri non posset, interea pertractata sunt alia,* videlicet de signis nauticis; de nauigatione Mitauiam; de emigratione ex ciuitatibus Prussiae; de conuentione An. 1640. inter Ducem Curlandiae et ciuitatem Rigensem; item de captiuis in Tataria; de limitibus et controuersiis; de captiuis; de moneta; de corporibus demortuorum; de titulis prouincialibus; de Pasquillis. Et quidem signa nautica vt tollantur, a parte Polonorum per Dn. Mediatorem proponitur: Tollenda signa nautica, seu phari, in Domesnes et Luserort a Suecis exstructi in littore Piltensi; erigi tamen a fundi dominis poterunt, vbi cum his de eo conuenietur. Dn. Regni Thesaurarius: Sublationem pharorum, vel eorum denegationem, esse caussam iniustissimam, non Christianam. Dn. Mediator: Illos praetendere, quod Sueci non habuerint ius exstruendi. Remonstratum est ipsi, cum consensu dominorum fundi fieri. Igitur ille promisit diligentiam, abiitque accepta schedula; sicuti primum Dn. Comes a Schlippenbach conceperat: "Phari, vel signa nautica in Domesnes et Luserort exstructa manebunt, prout cum fundi dominis de iis conuenietur." Monuit tamen prius, vt praemitterentur verba: *In fauorem nauigationis ac commerciorum.* Quod factum est, et illa verba Dn. Legatus Gyldenklau adiecit, ita vt formatus sit hic Articulus a nobis: "In fauorem nauigationis ac commerciorum phari vel signa nautica in Domesnes et Luserort exstructa manebunt, prout cum fundi dominis de iis conuenietur." Rediit Dn. Mediator, et ita conceperant Dni Poloni, Suisque nostrae Legationis Excellentiis complacuit, et hodie subscriptus est de pharis Articulus: "Quo fauorem commerciis et nauigationi S. R. M. Poloniae contestetur, signa nautica in Domesnes et Luserort exstructa consistere permittit. De ratione vero conseruationis et manutentionis eorumdem conuenietur a Suecis cum fundi dominis: nullo inde iure aut praetensione Regni Sueciae in fundos dictos aut territorium Piltense enascente aut enasciturо."

Perre-

* Conf. PASTORIVS ad h. d. pag. 231.

Perrexerunt ad alia, et deleti ſunt Articuli: 1) De iuriſdictione vrbis Rigae, in cauſſis commerciorum ex delictis et contractibus. 2) De conuentione, cum Duce Curlandiae, An. 1640. ſe declarauit Dn. Mediator ad Protocollum, (rogandus, etiam Atteſtatum eius hac de re det,) quod manebunt iſta in ſtatu ſuo, quo ab antiquo et ante hoc vltimum bellum fuerunt. Erat autem Articulus de dicta conuentione proiectus, vt ſequitur: "Salua item et in vigore conſeruetur conuentio illa, quae ab An. 1640. inter Ducem Curlandiae et ciuitatem Rigenſem inita eſt, ſuper mercede redemtionis, pro illis bonis mercibuſque naufragis, quae ex Alba Ruſſia et vicinis locis in flumine Duna deuehuntur, et ad ripam eius citeriorem adlidunt; et obſeruabitur dehinc quoque deſignatio taxae, ſiue pretii, ſuper quantitate iſtius mercedis a Rigenſibus An. 1639. facta." Polonorum Proiectum heſternum Articuli, de nauigatione Mitauiam, a nobis hoc modo mutatur: "Nauigatio ex mari Mitauiam vſque nulla erit, ſed ea tantum commercia, quae cum ciuitate Rigenſi tempore induciarum habuerunt, libera permittantur, ſoluto ordinario teloneo." Sed eſt hic Articulus, quum iam ad ſubſcribendum eſſet ingroſſatus, hodie etiam deletus: et declarauit ſimiliter Dn. Mediator, quod manebit in ſtatu immutato, ſicut hactenus obſeruatum eſt, atque vſu obtentum: idque vt atteſtetur, ille rogatur: quod promiſit. Deinde complanatus eſt Articulus de titulis prouincialibus, quem ita produxit Dn. Mediator de Lumbres: "Tituli prouinciales tam ſpirituales quam ſeculares Senatorii et Equeſtris ordinis in Liuonia Suecica penes poſſeſſores modernos manebunt, durante ipſorum vita, ſine vllis prouentibus aliiſue praetenſionibus. Nec vllum exinde praeiudicium reſignationi per S. R. M. Poloniae in Liuoniam Suecicae poſſeſſionis factae, neque ſtatui eiuſdem Regni et Magno Ducatui Lithuaniae praetenſio quaepiam enaſcetur." Sed mutata a nobis eſt clauſula: *nec vllum exinde* etc. et ita ſubſcriptus, vt cernitur: "Tituli prouinciales tam ſpirituales quam ſeculares Senatorii et Equeſtris Ordinis in Liuonia Suecica penes poſſeſſores modernos manebunt, durante ipſorum vita, ſine vllis prouentibus aliiſue praetenſionibus. Nec vllum exinde praeiudicium iuri S. R. M. Regnique Sueciae in Liuoniam Suecicam, neque praetenſio quaepiam Regno Poloniae

niae Magnoque Ducatui Lithuaniae interea temporis et in futurum inde enaſcetur." Item ſubſcriptus eſt Articulus de demortuorum corporibus: "Demortuorum belli ducum atque officialium aliorum corpora, ſiue in Polonia ſiue in Pruſſia adhuc inhumata, et nonnullis in locis adſeruata ſunt, tradentur, et non denegabuntur iis, quibus cura mandabitur ea inde deducendi. Quorum autem cadauera tum in priori, tum hoc vltimo bello humata ſunt in Elbingenſi, Mariaeburgenſi et aliis in Pruſſia et Polonia templis, intacta iaceant, ac ſepulcra eorum ab omni violatione et inquietudine ſint immunia." De limitibus et controuerſiis tale eſt Polonorum Proiectum: "Si quae poſthac graues controuerſiae inter Regna Sueciae et Poloniae, iiſque ſubiectas prouincias, incidere et ſuboriri contigerit, eae per deputatos vtrimque Commiſſarios, ad fines Liuoniae, amicabili ratione complanentur. Si quae vero lites exortae fuerint inter ſubditos et incolas vtriuſque partis, nec tranſigi de iis amicabiliter inter litigantes poſſit, ad competens forum remittantur, et iuſtitia indilate adminiſtretur." Hoc Proiectum Illuſtriſſimi Dn. Regni Theſaurarii manu ita mutatur: "Si quae poſthac controuerſiae aut de limitibus aut de rebus aliis inter Regna Sueciae ac Poloniae, iiſque ſubiectas prouincias, incidere et ſuboriri contigerit, eae per deputatos vtrimque Commiſſarios ad fines Liuoniae amicabili ratione complanentur. Si quae vero lites minores exortae fuerint inter ſubditos et incolas vtriuſque partis, nec tranſigi de iis amicabiliter inter litigantes poſſit, quaelibet pars ad ſuum competens forum remittatur, et iuſtitia indilate adminiſtretur." Poſtquam ſatis ſuper hiſce Proiectis atque Conceptis diſceptatum fuiſſet, hoc modo a nobis, idque per Dn. Legatum Gyldenklau, adaptatur, complacuitque et ſubſcriptum eſt: "Si quas poſthac controuerſias de limitibus aut de rebus aliis, inter Regnum Sueciae eique ſubiectas prouincias, inprimiſque Liuoniam Suecicam ab vna, et Regnum Poloniae, M. Ducatum Lithuaniae, Liuoniam Polonicam, Curlandiamque et Semigalliam ab altera Parte, incidere et ſuboriri contigerit, eae per deputatos vtrimque Commiſſarios ad fines Liuoniae amicabili ratione complanentur. Si quae vero lites minores exortae fuerint inter ſubditos et incolas vtriuſque partis, nec tranſigi de iis amicabiliter inter litigantes poſſit, quaelibet pars ad ſuum competens forum

rum remittatur, et iuſtitia indilate adminiſtretur." De captiuis in Tataria Articulus ita conceptus a nobis, Dno Mediatori traditur: "Praeterea S. R. M. et Regnum Poloniae Magnuſque Ducatus Lithuaniae id dandum cenſuerunt paci huic perpetuae, vt interpoſita ſua auctoritate apud Chamum Hordaſque Tatarorum efficiant, quo et ſine lytro captiui in Tataria Suecici intra ſex abhinc menſes inde dimittantur; dimiſſi vero per Regnum Poloniae Magnumque Ducatum Lithuaniae annexaſque iis prouincias libere ac tuto tranſeant, et benigne habiti ad prouincias ac ditiones iuris Suecici promoueantur." Pauca, et in realibus fere nihil mutat Legatio Polonica: et ſubſcribitur, vt ſequitur: "S. R. M. et Regnum Poloniae, Magnuſque Ducatus Lithuaniae, id paci huic perpetuae dandum cenſuerunt, vt auctoritatem et officia ſua interponant apud Chamum Hordaſque Tatarorum, quo ſine lytro captiui in Tataria Suecici intra ſex abhinc menſes inde dimittantur; dimiſſi vero per Regnum Poloniae Magnumque Ducatum Lithuaniae, annexaſque iis prouincias, libere ac tuto tranſeant, et benigne habiti ad prouincias ditioneſque iuris Suecici promoueantur." Articulus de moneta deletur, declarante Dn. Mediatore, quod illa manebit in ſuo valore et curſu per tacitum conſenſum Regis et Reipublicae Poloniae: per ſollemnem vero Articulum Inſtrumento pacis non inſeratur. Dn. Regni Theſaurarius: Ad duos annos duntaxat accordetur ſollemniter. Negat Dn. Mediator Polonos facturos, et repetit tacitum conſenſum Poloniae, vt modo ſupra. Adquieuimus itaque, et craſtina pergetur in his, quae hodie non poterant expediri, vtpote de Dni Gyldenſtierna poſtulato, (quod inter priuata pertinet, et quaſi obiter propoſitum hac vice;) de captiuis dimittendis: vbi illi lytrum et ſolutionem debitorum praetendunt, nos negamus: de Paſquillis; de emigratione et tranſportatione domiciliorum; de commerciis, eorumque teloneis priſtinis retinendis, et nouis abrogandis, in Viadro et Vartha fluminibus, vt et quantum Ciuitatem Gedanenſem ſpectat. De commerciis et teloneis in Liuonia manebit, vti fuit in ſtatu hactenus obſeruato, et hic ſpecialis Articulus ſilentio praeteribitur, poneturque hoc punctum generaliter in Articulo de commerciis, inter Regna Sueciae et Poloniae.

Atque circa tertiam pomeridianam discessum est, redituris vtriusque partis Legatis Plenipotentiariis Oliuam, horis matutinis consuetis. Fuit autem conceptus ad ingrossandum, antequam deleretur, Articulus de moneta hoc modo: "Moneta S. R. M. Sueciae nomine et effigie in ciuitatibus Prussiae Regiae impressa, comparis cum reliqua, quae in his oris viget, probitatis, in pretio suo et vsu relinquatur." Porro Articulus de emigratione hodie diuersimode fuit conceptus: primo principium ita positum erat: "Si cui aut quibus non placuerit in ciuitatibus ac territoriis Prussicis manere," etc. Deinde ita mutatum a nostris: "Si cui aut quibus in locis Prussiae euacuandis non placuerit manere," etc. Tandem ita placitus fuit et subscriptus: "Si cui aut quibus in locis Prussiae euacuandis eorumque territoriis non placuerit manere, sed mutato domicilio alio se conferre, liberum iis sit in spatio trium abhinc annorum sua diuendere, aliis elocare, aut pro suo lubitu distrahere, sine vllo impedimento aut onere sub quocumque praetextu imponendo, saluis antiquis ciuitatum iuribus et priuilegiis." Sed quum fieri commutatio deberet, haeserunt Poloni, et in crastinum reassumtio dilata est. Conceptum Articuli de captiuis in genere hodie sic mutatum est: "Quicumque per tempus belli a quacumque parte, in quocumque loco capti sunt, cuiuscumque conditionis ac status, liberi et sine vllo soluto pretio dimittentur, pristinaeque libertati restituentur: et quidem ii captiui, qui in Polonia et M. Duc. Lithuaniae annexisque prouinciis detenti sunt, a Polonis intra tres septimanas a subscripto Tractatu; qui vero extra Poloniam et M. D. Lithuaniae detinentur a Suecis, intra tres menses a subscripto Tractatu dimittentur. Ceterum iis quoque adnumerandi, et ab vtraque parte restituendi sunt, qui inuiti militiae alterius Partis nomina dederunt." Articulus de Pasquillis conceptus a nobis ita fuerat: "Scripta famosa et Pasquilli illico abrogabuntur, et in posterum plane interdicantur; et qui talia vel typographi amplius impresserint, vel nouellarum concinnatores supplantauerint, infamia notentur, et meritam de iure poenam subeant, animaduertente in eos seuerissime et iustitiam administrante cuiusque loci magistratu." Sed quum altera Pars, cumprimis Dni Electorales, nimis durum esse censerent, (licet monstrato eiusdem materiae Ex-

tracto, ex Pacificatione inter Sueciam et Daniam, anno ſuperioris ſeculi 70. Stetini facta,) principium moderatum eſt, et taliter iam concipitur: "Scripta famoſa et Paſquilli illico abrogabuntur, et in poſterum plane interdicantur. Et qui talia vel typographi amplius impreſſerint, vel nouellarum concinnatores ſupplantauerint, infamia notentur, et meritam de iure poenam ſubeant, animaduertente in eos ſeueriſſime et iuſtitiam adminiſtrante cuiuſque loci magiſtratu."

Ceterum perlecta ſunt concepta, et ſubſcriptae litterae, nudius tertius ad S. R. M. Dnum noſtrum Clementiſſimum concluſae binae, quae ambae hodie datae ſunt; tertia epiſtola, quae craſtino dabitur, differtur Sobothum, abeuntibus iam alterius Partis Legatis, et abſente Dn. Comite Oxenſtierna, qui haſce deinde ſubſcripſit Sobothi. Continet vero harum epiſtolarum altera notificationem tantum, Legationem accepiſſe literas S. R. M. die VI et XII *Martii datas*, quarum Originalia cum incluſis nouis Saluis Conductibus et Plenipotentiis, d. $\frac{1}{11}$ Apr. Lotſcherus, et eorum omnium dupla Terlonii Aulicus, d. $\frac{2}{12}$ eiuſdem adtuliſſet; deinde quod Colonellus locumtenens Wrangelius hiſce diebus ſequuturus ſit cum relatione pleniore: vbi interea in anteceſſum nunciatur, quod viginti iam ſint complanati Articuli, et in his etiam renunciationis praetenſi iuris in Sueciam, et ceſſionis Liuoniae poſſeſſae: qui omnes Articuli iam ſint a Secretariis Legationum ſubſcripti et commutati, ſperantibus Legatis primo quoque die cum Polonis exitum, dubiis vero de Caeſare et Electore, exſpectantibuſque, an Poloni in caſum voluntatis Confoederatorum, ſeu, vt illi vocant, Colligatorum, ad pacem minus propenſae, ad ſeparatim concludendum induci poterint. Altera, quae ad S. R. M. Carolum XI. in ordine prima, condolens et luctuoſa, ſimulque gratulatoria et ſubiectionis fideique oblatoria eſt; conteſtantibus Suis Excellentiis, quantum ipſis ex triſti, de morte auguſtae et glorioſae immortaliſque memoriae Patris, Regis ac Dni quondam Clementiſſimi, nuncio, cui tandem, proh dolor! non tantum continuatus rumor et diuerſae diuerſorum hominum litterae, ſed etiam iam S. R. M. ipſius notificatio fidem demum, quam hactenus deuotionis adfectus non admiſerit, feciſſet, vulnus inflictum ſit, et

quod

quod dolorem illum, vtpote calamum et geſtum et verba excedentem, pio duntaxat ſilentio indicare cogantur. Poſtquam autem Glorioſiſſ. Rex, qui ob tantos, tot ac tam potentes aduerſum hoſtes perpeſſos labores, et res tanti illo annorum ſpatio geſtas ineffabiles, gloria, honore ac laude praecellentiſſimis heroibus, quos orbis aliquando nouit aut viſurus eſt, merito praeferatur, eo vſque felicitatis proceſſerit, vt ſucceſſorem videret, ac ſuper throno ſuo relinqueret: dolores mitigari, et Legatos ſe ad genua nouae Maieſtatis deflectere, eidem ſubiectiſſime de inthroniſatione gratulari, deuote precantes, quo ex Alto Altiſſimus S. R. M. benedicat, Thronum eius confirmet, longaeuum et felicem efficiat, Regnumque et ſubditos atque incolas pace et quiete beet; offerentes denique fidem et obſequium, ſicut Magno olim Patri praeſtare conſueuerint. Abiuimus.

Actum Sobothi, d. $\frac{4}{14}$ Aprilis, hor. IV pomerid.

Oliua poſtquam ad ſtationem noſtram rediſſemus, perlectum eſt in aedibus Illuſtr. Dni Regni Theſaurarii Conceptum epiſtolae tertiae, ad S. R. M. d. $\frac{5}{15}$ dandae: quumque Dno Comiti Oxenſtierna et reliquis Dnis Legatis communicatum fuiſſet, mundatur et ſubſcribitur. Atque in illa, dum in ingreſſu ad praecedentes ſe refert, continetur: Quod, exiſtentibus tot, qui contra pacem laborent, et vnum poſt alterum intricare non deſiſtant, difficultates in pacis negotio plures occurrant, quam quis alias prouidiſſet; quas tamen, auxiliante Deo, ſuperare ſperant Legati. Tractatibus quidem praeterito menſe per adlatum, de morte glorioſiſſimi Regis, nuncium aliquam moram iniectam fuiſſe: Reginae tamen Poloniae cura, ſedulitate ac in pacem zelo d. $\frac{12}{22}$ Martii congreſſibus initium dediſſe, cumque Polonia (non adtento, quod duabus vicibus rupturae ſimile quid contigerit,) eo peruentum eſſe, vt, licet non tam lucroſis cum conditionibus, ſicut alias forte fieri potuiſſet, breui conuentum iri non dubitent. Duo puncta principalia renunciationis ac ceſſionis, ſicut heri notificatum fuerit, complanata; illum de ſatisfactione, Legationem ob metum et periculum, ne rumperentur tractatus, relaxare et relinquere coactam; praeſertim cum Auſtria et Elector, vna cum Rege Daniae et Batauis, omnem moueant

ueant lapidem impeditionis, vel ad minimum, donec penitus confundant et diuellant, remorationis:* ad quod etiam ea accedant, quae Moſchus Polonis offerat.** Remonſtrantur ſimiliter anguſtiae, in quas res noſtrae Pruſſicae iam ſint redactae, et quam Regia mors, omniaque alia rerum in praeſens iurato quaſi coniunctarum momenta, ſalutare opus reddiderint difficillimum; item quod ſpes dubia teneat Legatos, an Poloni, ſi Foederati a pace eſſe alieni perſiſtant, ſeparatos ad tractatus ſint proceſſuri. Pergunt deinde referendo, quod vigore Inſtructionis, (quare etiam dupla priorum relationum, vna cum hinc inde factis propoſitionibus et proiectis Inſtrumentis, hiſce includantur litteris,) cum Imperatoris et Dni Electoris Brandenburgici Legatis initium tractandi fecerint, ſperentque aut pacem nanciſci generalem, aut quod Auſtriaci et Electorales omnem in ſe inuidiam ac belli totius onus deriuaturi ſint, coactis tandem Polonis occaſionem et cauſſam ſeparationis adprehendere. Porro litteras S. R. M. die VI Martii datas, nihil quidem a Caeſare et Electore deſiderare, praeter ſimplicem reconciliationem; verendum autem eſſe, vbi res Germaniae omnes huc transferantur, ne aut numquam aut difficulter admodum ex hac mole eluctari poſſit; ſuppeditato per id ipſum Confoederatis medio moram nectendi, atque pro adtingenda intentionis ſuae meta tempus lucrandi: quum e contra foret facilius S. R. M. per Miniſtrum aliquem Ratisbonae vel Francofurti in Comitiis, aut Deputationis Imperii diaeta,*** negotia omnia diſcutere, quam perpetuum exercitum alere. Quantum ex Gallicorum Miniſtrorum actionibus adpareat, Regem illum videri pacem promouere Polonicam velle; bellum vero in Germania declinare. Tandem requiritur S. R. M. vt pro deductione militis mittat pecuniae ſummam, naues et alia neceſſaria; ſiquidem ad credendum nemo perſuaderi poſſit, ſed cuncta pro paratis nummis emi oporteat.

Actum

* PVFENDORFIVS Comm. de rebus Caroli Guſtaui Lib. VIII. §. 6. p. 608. *Caeſar, Elector et Belgae Polonis vel commodam cum Moſco pacem, vel coniunctionem armorum ſuorum aduerſus hunc offerebant; ſi pacem cum Suecis repudient. Simul nouam difficultatem iniiciebant, dum pro Dano reſtitutionem Scaniae depoſcunt.* Conf. ibid. §. 9. p. 610.

** PVFENDORFIVS loc. comm. §. 7. — *Artibus aduerſariorum nouae ſubinde remorae iniiciebantur. Ac iam Brandeburgici Polonis loca a ſe in Pomerania occupata offerebant: ſed Poloni cum Imperio nil ſibi negotii eſſe volebant. Hoenartus quoque, Belgicus Legatus, Belgas foederi paratos oſtentabat, ne hic* con-

Actum Oliuae d. $\frac{5}{15}$ Apr. hor. ab VIII matut. vſque ad II pom.

Abſentibus Dno Regni Theſaurario, propter aduerſam valetudinem, et Dno Comite Schlippenbach aliis occupato, qui tamen poſt duas horas acceſſit. Venimus Oliuam in tempore; et Dn. Mediator reaſſumere coepit deſiderium Ciuitatis Gedanenſis; vbi noſtra Legatio vrget complanationem Articuli illius de commerciis ac teloneis et vectigalibus, ſecundum Conceptum noſtrum nouiſſimum. Tacuit, et Saluum Conductum Caeſareum d. 5 April. ſt. n. datum offert, vt et Plenipotentiam eiuſdem diei, vna cum Saluo Conductu Electorali, de die 28 Martii, Gregoriani Calendarii. Quo facto ſe ad alteram Partem confert. In his tribus Diplomatibus notantur ſequentia: Differentiae et notae Salui Conductus Caeſariani, pro Suecicis Legatis nuperrime oblati, cuius datum eſt 5 April. ſt. n. 1660. 1) Ponit Caeſar tantum Germaniae, Hungariae et Bohemiae Rex, Archidux Auſtriae etc. etc. etc. Excludit autem e Regio titulo, Dalmatiae, Croatiae et Slauoniae; et e Ducali titulo omnes, praeter Auſtriam. 2) Inter Regem Poloniae et nos, alioſque eiuſdem Confoederatos, et R. S. Carolum Guſtauum. 3) Legati nominantur Deputati Commiſſarii quondam Ser. et Pot. Regis Regnique Sueciae; nominatur autem Carolus Guſtauus, non modernus Rex Carolus. 4) In Suecico Diplomate Salui Conductus Imperatoris Commiſſariis tribuitur praedicatum: Illuſtriſſimi, Illuſtres, Magnifici et Generoſi, Dominus Franciſcus Comes a Colourat, et Dn. Franciſcus Baro de Liſola. In Imperatoris autem Salui Conductus litteris Suecici Commiſſarii dicuntur tantum Illuſtres, Magnifici et Generoſi Magnus Gabriel, ſine titulo Dominorum; nec titulis Dominorum vllibi inſigniuntur. 5) In Suecico Saluo Conductu nominantur ſemper Caeſaris Legati et Commiſſarii. In Caeſareo Saluo Conductu nominan-

concluderetur, quoad Danica pax confecta foret. — Denique et Moſcicus Ablegatus Gedani haerens impediendae paci Suecicae multa pollicebatur.

** Ratisbonae quidem Comitia tum nulla erant. Nam quae pacem Vueſtphalicam proxime ſequuta, iamiam anno illius ſeculi quarto et quinquageſimo exierant. Nouiſſima autem inſtituta demum tertio et ſexageſimo. Sed conuentus Deputationis, quam vocant, inde ab anno quinquageſimo quinto, ſupra milleſimum ſexcenteſimum, Francofurti ad Moenum agebatur, ad quem Legatus Regis Sueciae miſſus erat Matthias Bioernclouius.

minantur Suecici ſolum Deputati Commiſſarii. 6) In Saluo Conductu Caeſareo: Commiſſarii Suecici redeant: ſed non fit mentio alicuius loci ad quem. In Suecico autem Saluo Conductu ſpecificatur, ad domos ſuas, vel ad aulam Caeſaris. Qui etiam in Saluo Conductu Caeſareo defectus bis reperitur. 7) In Saluo Conductu Caeſareo promittitur nobis ſecuritas a praeſidiario milite Caeſareo. In Suecico etiam a cohortibus Suecicis. 8) Securitas adſtipulatur Suecicis Commiſſariis, ſine Dominorum praedicato, in congreſſibus, et locis intermediis. In Suecico ponitur: in locis tractatuum et commorationum intermediis. Reliquis defectibus ſilentio praeteritis. — In Plenipotentia Caeſarea tractandi pacem cum Suecia, ſub eodem dato: 1) Inter nos alioſque Poloniae Foederatos. 2) Imperator nominat Commiſſarios Suecicos Regis et Regni Sueciae, ſiue eiuſdem tutorum et Regentum Plenipotentiarios. Quae poſteriora verba potuiſſent omitti, quum Plenipotentiarii ſint Regis Regnique Sueciae. In Saluo Conductu Electorali, pro Dnis Legatis Suecicis, d. 28 Martii 1660. deſiderantur poſt verba, ad quos in ſuo ex Pomerania in Pruſſiam: adponantur: et viciſſim e Pruſſia in Pomeraniam, Liuoniam vel Sueciam itinere, ſiue terra, ſiue mari, dicti Dni Legati ac Commiſſarii Suecici peruenerint, nec non in locis manſionum ac commorationum toto tempore durantium tractatuum, vt non modo etc.

Redux Dn. Mediator: Quoad Articulum de emigratione conſentire Polonos, vt addantur verba: *Eorumque territoriis:* ſed tamen quoad *locis euacuandis*, peti, vt ponatur, Ciuitatibus euacuandis.* Id quod conſenſum eſt, et ingroſſatur de nouo. Articulus de captiuis, Polonos, aut plane vt omittatur, velle; aut lytra quo ſoluantur, Dn. Mediator adſerit. Interpellaſſe quidem ſe Regis auctoritatem; nihil tamen obtinere poſſe; reſtringi ad ea tantum lytra, quae iam bona fide conuenta ſint a captis cum ſuis detentoribus, et tantum intelligi de Officialibus ſuperioribus, vſque ad Capitaneos incluſiue; qui ſub his ſunt, vti et gregarios, dimittendos gratis. Quum igitur vel oppoſitionibus, vel precibus aliquid obtineri nequiuerit, conuentus eſt Articulus, et concepit Dn. Legatus Gyldenklau in fine, quo inſerantur haec verba:

* Conf. PASTORIVS ad h. d. pag. 232.

verba: "Quod autem de lytri conuenti ſolutione hic ſupra dictum eſt, tantum locum habebit in maioribus Officiariis, vtpote Generalibus, Tribunis, Tribunorum locum tenentibus, et Capitaneis." Subſcriptus igitur eſt et de captiuis Articulus, ſonatque ita: "Quicumque hoc bello ab vtrimque inter Polonos, Lithuanos et Suecos in quocumque loco capti ſunt, cuiuſcumque conditionis ac ſtatus, liberi et ſine vllo ſoluto pretio, niſi aliter ante hunc Tractatum ab ipſis conuentum fuerit, dimittentur, priſtinaeque libertati reſtituentur: ſolutis tamen impenſis Officiariorum in victum eorum factis, et debitis in captiuitate ab eis contractis. Ceterum captiuis quoque annumerandi, et ab vtraque parte reſtituendi ſunt, qui inuiti militiae alterius partis nomina dederunt. Omnes vero ſupra dicti, qui quidem in Polonia, Magno Ducatu Lithuaniae, Pruſſia Regali, vtraque Liuonia aut Curlandia detinentur, intra tres ſeptimanas a ſubſcripto moderno Tractatu; illi autem, qui extra Poloniam, Lithuaniam, Liuonias et Curlandiam detinentur, intra tres menſes libertati reſtituantur. Quod autem de lytri conuenti ſolutione hic ſupra dictum eſt, tantum locum habebit in maioribus Officiariis, vtpote de Generalibus, Tribunis, Tribunorum locum tenentibus, et Capitaneis." Subſcriptus quoque hodie Articulus de emigratione ex ciuitatibus Pruſſiae, de quo hic ſupra dictum, eiuſque tenor iam talis eſt: "Si cui aut quibus in ciuitatibus Pruſſiae euacuandis, earumque territoriis, non placuerit manere, ſed mutato domicilio alio ſe conferre, iis liberum ſit in ſpatio trium abhinc annorum ſua diuendere, aliis elocare, aut pro ſuo lubitu diſtrahere, ſine vllo impedimento aut onere ſub quocumque praetextu imponendo, ſaluis antiquis ciuitatum iuribus et priuilegiis." Super Articulo de commerciis et teloneis deliberabitur cum Dnis Regni Theſaurario et Comite Schlippenbachio abſentibus; et cras determinari illum poſſe Dni Legati praeſentes exiſtimant.

Iam ad alios Articulos: et quidem vt liceat Regi Regnoque Sueciae in Polonia, Magno Ducatu Lithuaniae, Pruſſia etc. conſcribere militem. Sed declarat Dn. Mediator, quod hic Articulus ſilentio praeteribitur: concedit tamen Rex conſcriptionem illam, ſicut a nobis in Proiecto Inſtrumenti pacis, ſub numero XXVIII conceptus eſt: modo ſciatur, quod non fiat contra Confoederatos. Sunt autem verba

ibidem iſta: "Libera ſit Sereniſſimo Regi Regnoque Sueciae facultas conſcribendi militem ſtipendiarium in Polonia, Lithuania, Pruſſia, aliiſque annexis et vicinis prouinciis, eumque delectum per ditiones iuris Polonici libere deducendi." Quantum ad Articulum de Duce Croyano, promittit Rex Poloniae, quod, ad commendationem Dnn. Legatorum Suecicorum, illi ſatisfiet in Comitiis generalibus, quoad poſtulatum eius. Concipiatur ergo ille Articulus, quomodo Inſtrumento pacis ſit inferendus. Hic quum antea hoc modo a Legatione noſtra propoſitus eſſet, ceſſante ſatisfactionis poſtulato, iam ita mutatur: "Similiter permittit Sereniſſimus Rex Sueciae, vt de ſupra dicta pecuniae ſumma ſubtrahantur et Gedani ſoluantur bis centena millia thalerorum Imperalium, quae Illuſtriſſimo Duci Croyano, Dno Erneſto Bogislao, a Polonia debentur. Quod ſi Polonia in praeſens ac parata nunc pecunia dicto Duci ſummam illam debitam non ſoluerit, pollicetur Sereniſſimus Rex ac Reſpublica Poloniae, ſe traditurum intra duos abhinc menſes dicto Duci eiuſue mandatario Praefecturam ſiue Satrapiam Schlochauienſem, in Pomerellia ſitam, cum omnibus pertinentiis et prouentibus annuis, iure antichretico ac loco pignoris et vſurae poſſidendam, quoad vſque ipſi omnis illa ſumma pecuniaria praedicta perſoluta fuerit. Atque in maius huius rei robur, idem Sereniſſimus Rex et Reſpublica Poloniae peculiaribus diplomatibus firmet." — "Quum Sereniſſimus Rex et Reſpublica Polona ex multis retro annis Illuſtriſſimo Duci Croyano, Dno Erneſto Bogislao, debeant quoad ſortem et ſummam capitalem centena millia thalerorum Imperialium, et quae in eam ſummam vſurae computari debent: ideo Regia eius Maieſtas et Reſpublica Poloniae hiſce firmiter ſpondent, praefato Duci eiuſue mandatario in proximis futuris Comitiis generalibus dictum debitum, tam quoad ſortem ipſam, quam quoad vſuras, ex illo tempore, quo Polonia pecuniam a Ducibus Pomeraniae mutuata fuit, computandas, ſatisfactum iri, ita vt intra dimidium abhinc annum omne illud debitum, quoad ſortem et vſuras, plenarie ſoluatur. Quod ſi praeter exſpectationem omnem memorata exſolutio Duci Croyano intra dictum tempus non obtingat, Sereniſſimus Rex et Reſpublica Polona confeſtim tradent illi Praefecturam ſ. Satrapiam Slochauienſem, in Pomerellia ſitam, cum omnibus pertinentiis et prouenti-

uentibus annuis, iure antichretico et loco pignoris et vſurae poſſidendam, quoad vſque ipſi omnis illa praetenſio dicta perſoluta fuerit. Atque in maius huius rei robur, idem Sereniſſimus Rex et Reſpublica Poloniae peculiari diplomate firment." — Quoad Comitum de Dohna ſatisfactionem Dnos Polonos nihil conſentire velle, dixit Dn. Mediator; ſed reiicere in Sueciam, quae poſſideat Liuoniam. Dn. Comes Oxenſtierna falſum eſſe praeſuppoſitum reſpondit, et Articulum de exulibus et expulſis iam conuentum opponit, vbi exprimitur: *quod Rex Regnumque Sueciae nihil tenebuntur.* Et Dn. Mediator referet, et reſolutionem reportabit; accipitque Articulum ita proiectum: "Quoad poſtulata Dnn. Comitum a Dohna, remittuntur illa ad proxime futura Comitia Polonica, vbi eorum deſideriorum condigna ratio habebitur." Quod vero ſpecialiter Dn. Comitem Chriſtophorum Delphicum a Dohna ſpectat, eius ſatisfactio ad S. R. M. Sueciae remittitur. Quoad filiam Principis Radziuilii, Articulum credit Dn. Mediator formari poſſe, vti a nobis proiectus; ſcilicet quod Rex Poloniae eiuſdem ſit rationem habiturus. Iam poſtulabatur quidem a parte Radziuiliana taliter formari: "Etſi in ſuperius expreſſo Generalis Amneſtiae Articulo omnium partes Suecicas ſequutorum reſtitutio in poſſeſſiones, iura, priuilegia ac conſuetudines generales et ſpeciales, quibus ante hoc bellum gauiſi ſunt, cauta eſt: nihilominus ſpecialiter cauetur, et moderna pactione decernitur, vt bona Illuſtriſſimi Principis, Dni Ianuſſii Radziuilii, S. R. I. Principis, Palatini Vilnenſis et exercituum M. D. L. Generaliſſimi, nuper defuncti, eiuſque adhaerentium, pendente bello ab exercitu M. D. L. occupata et huc vſque retenta, ſine proceſſu iuris indilate ante euacuationem locorum in Pruſſia et in Curlandia occupatorum legitimis ſucceſſoribus et poſſeſſoribus reſtituantur, non obſtantibus quibuſcumque priuilegiis, declarationibus verbalibus et litteralibus, et iuris vel facti exceptionibus, quaecumque in derogationem huius Articuli allegari poſſent. Et liceat iure agere cum illis, qui praefata bona per vim occuparunt, de reſtitutione fructuum ex iis perceptorum, et damnorum illatorum recompenſatione." Quale etiam Dno Mediatori proponitur, ſed reiicitur, et ita formatur: "Illuſtriſſima Princeps Dn. Anna Maria Radziuilia, defuncti Principis Dni Ianuſſii Radziuilii, Palatini Vilnenſis et exercituum M. D. Lithuaniae Generaliſſimi, filia

vnica, restituatur in omnia bona paterna atque integram dotem maternam, aliasue hereditates et emolumenta, dictae Principi iure competentia, in iisque sine turbatione conseruetur." Deductio militiae in finem tractatuum reiicitur. De Pasquillis agetur in puncto amnestiae. Quoad Saluum Conductum petunt Dni Electorales, vt extradatur ipsis noster, qui heri traditus Dno Mediatori, et adhuc penes ipsum est, quo S. Serenitas Electoralis Saluum Conductum pro Dnn. Suecicis etiam in forma tam ampla expedire possit, intra dies octo nobis ad manus procurandum. Dn. Comes Oxenstierna deliberato cum Dno Legato Gyldenklauio respondit: Placeat Suae Excellentiae suo sub Attestato apographum illis concedere, et maturationem expeditionis Electoralium Salui Conductus litterarum vrgere. Ille loquuturus erat cum iis, et abire volebat: sed dum Dn. Comes Schlippenbach adueniret, adhuc morabatur, donec Articulus de commerciis et teloneis reassumeretur: vbi de Ciuitate Gedanensi Dn. Legatus Gyldenklau sic concepit §phum finalem: "Ciuitas Gedanensis in Regno Sueciae et annexis prouinciis gaudeat ea libertate commerciorum et vectigalium, qua gauisa fuit ante vltimum hoc bellum, et qua gaudent aliae Ciuitates Hanseaticae. Eadem quoque libertate fruatur ciuitas Elbinga." Abeunti Dno Mediatori commendatur Comitum de Dohna desiderium. — Post reditum ille: Se multa egisse cum Dnis Polonis de Dominis Comitibus a Dohna, quorum partibus etiam Domini Electorales se iunxerint. Sed respondere illos, quia Suecia possideat eorum bona, restitutionem vel satisfactionem illa quoque det, aequum esse. Dominium directum amisisse Poloniam, vtile Dnos Comites; necesse esse, vt poscant, quoad bona spectat, postulatam refusionem a possessoribus. Quoad debitum, illiquidum esse, et tantum Attestatum Generalis, qui non potuit praeiudicare Poloniae: tamen declarare Polonos, si velint Dni Comites libellum supplicem dare, habitum iri rationem eorum in Comitiis.* Dn. Comes Oxenstierna instititit postulato nostro, et Articulum, vt supra, de exulibus et expulsis iterum opponit; item, neminem Dnn. Comitum a Dohna, praeter vnicum Dn. Comitem Christophorum Delphicum, Sueciae militare, reliquos semper

per

* Conf. PASTORIVS loc. comm.

per adhaesisse partibus Polonicis et Electoralibus. Quoad debitum, Attestatum Generalis satis firmum esse.

Quum nihil proficeretur, ex superfluo tamen adhuc semel res haec commendata est Dno. Mediatori, et ad Articulum de non danda statione hostilibus classibus peruentum est: vbi respondisse dixit Dn. Mediator Polonos et Electorales, non posse commeatum denegare se amicis, quamdiu sint amici, neque Hollandis neque Anglis etc. Neque enim posse aliquid denegare amicis, quod concedant Suecis. Dnus Gyldenklau: Nos non petere stationem pro nostris nauibus, sed denegationem illius classi hostili. Dn. Mediator: Non esse se pares expellendis classibus, ad hoc respondere Polonos. Adhuc a nobis insistitur huic Articulo. Quum autem obtineri non posse, Dn. Mediator constanter adseruisset, silentio est praeteritus hac vice. Quoad Dn. Comitem Vittenbergium, nihil eius heredes accipient in Polonia. Itaque et hic Articulus silentio inuolutus est, quum nulla ratione persuaderi se passi sint Poloni ad concedendam Praefecturam Chronensem. Commendatur adhuc Comitum de Dohna, et de commerciis, vt expediantur, vt et de captiuis Articuli. Dnus Mediator cum promissa diligentia se confert ad Dnos alterius partis Legatos. Post reditum Dn Mediator: Articulum de commerciis transactum iri, sicut postulemus; modo ponatur, quod Ciuitas Gedanensis et aliae ciuitates Prussiae gaudeant libertate commerciorum, sicut ante hoc nouissimum bellum in Regno Sueciae et subiectis prouinciis. Concessum est; et subscribitur: 1) "Commercia pristina sint libera, et non impedita inter vtrumque Regnum Poloniae et Sueciae, Magnumque Ducatum Lithuaniae, subiectasque illis prouincias, subditos et incolas, tam terra quam mari: et in veteri vsu atque exercitio, quo fuerunt tempore induciarum, conseruentur. In primis sit liberum commerciorum exercitium liberaque defluitatio mercium per fluuium Dunam et Bulderauiam subditis et incolis Regni Poloniae Magnique Ducatus Lithuaniae et Polonicae Liuoniae, Curlandiaeque ac Semigalliae, cum subditis incolisue Liuoniae Suecicae; et vice versa subditis incolisque Regni Sueciae et Liuoniae Suecicae sit liber commerciorum vsus per eadem flumina cum subditis incolisque Poloniae, Lithuaniae, Liuoniae Polonicae, et Curlandiae Semigalliaeque. Teloneorum vero

ro

ro et vectigalium in flumine Dunae et Bulderaa, vt et maritimorum et terrestrium iu Liuonia eadem ratio et in iisdem tantum locis ab vtraque parte in posterum sit, vti et vbi tempore induciarum et ante hoc vltimum bellum fuit. 2) Maioris quoque Poloniae incolae, cuiuscumque conditionis sint, siue terra siue aqua commercia sua exercentes, nullis nouis toloneis et gabellis Stetini onerabuntur. Ciuitas quoque Gedanensis, et aliae Prussiae ciuitates, in Regno Sueciae et subiectis prouinciis aliis gaudeant ea libertate commerciorum et vectigalium, qua gauisi sunt ante hoc nouissimum bellum." — Quantum ad Comites a Dohna, aut iuste possidet Suecia illa bona, aut iniuste: si iuste, vtique Dn. Comites a nullo aliquid praetendent; si alterum, Rex et Corona Sueciae illis satisfacere tenentur. Refertur Dno Comiti a Schlippenbach, quid alias hodie ante aduentum eius actum sit. Vrgetur Articulus de classibus. Reges non posse obligare Respublicas, Dn. Mediator respondit: Batauis et Anglis non minus patere mare, ac Sueciae Poloniaeque: abstineat hoc a postulato Legatio Suecica, persistentibus Polonis, non se posse praestare nisi neutrales. Conscensum itaque denuo est, vt supra, quo excludatur hic Articulus, et silentio praetereatur, tamquam odiosus et multi praeiudicii. Reditur ad satisfactionem Dohnauianam, et quum serio adseueraret Dn. Mediator, se certum esse, Poloni in sua sententia quod sint perseueraturi, expediens proponitur, vt nimirum Suecia satisfaciat Dno Christophoro Delphico, Polonia et Dn. Elector vero reliquis, qui fuerunt aut sunt in eorum seruitiis.* Refert Dn. Mediator, post reditum, Articulum de commerciis complacitum esse, et posse commutari. Comitibus de Dohna, vt supra, retulit, nihil effici posse. Ducem Croyae quod spectat, primo illiquidam summam esse; deinde quaestionem moueri a Duce Curlandiae, et litis esse pendentiam. Dnus Legatus Gyldenklau remonstrat exacte contrarium ex Documentis Mandatarii praefati Principis Croyae etc. et litem aliquando contestatum esse praememoratum Ducem Croyanum, negat: non enim opus fuisse tali in debito tam liquido. Dn. Mediator denuo commendabit. Post reditum ille: Dnos Polonos resoluisse, quod, etiamsi Dux Curlandiae prae-

* Conf. PASTORII Diarium pag. 234.

praetendat in iſtud debitum, tamen quidquid ſit, ſatisfiet Duci Croyae, prouti inter ipſos conueniri poterit. Dn. Legatus Gyldenklau: Non opus eſſe conuentione; debitum eſſe liquidum, ius fundatum; non ex hereditate, ſed donatione Statuum Pomeraniae, quod non lateat Dnos Polonos, poſtulatum Ducis Croyani exiſtere. Proiectam igitur Articuli ſchedulam vt Dn. Mediator denuo proponat, rogatur. Diſceſſum eſt.

Actum Oliuae d. $\frac{6}{16}$ *April. horis ab VIII antemerid.*

A curialibus et diſcurſibus ſolitis coepta eſt conferentia; deinde recapitulantur, quae heri tam complanata et ſubſcripta, quam adhuc conuenienda relicta ſunt. Et hodie primum reaſſumit Dn. Regni Theſaurarins Comitis a Dohna poſtulatum, vbi Dn. Mediator: Illos iure nullo poſſe praetendere in Polonos ſatisfactionem, quia Rex Poloniae directum cedat dominium. Si gratiam aliquam vellent ipſis facere Poloni, non poſſe propter conſequentiam, quia tot alios in Liuonia dominio vtili carere oporteat, qui aeque praetenderent ſatisfactionem, quamDni Comites. Ergo reſolutionem Regis et Reginae eſſe, quod nullo modo poſſit hic Articulus admitti. Dn. Regni Theſaurarius adhuc inſiſtit petito noſtro, remonſtrans hanc Domum bene meritam, quod forte alii praetendere non poſſint. Si in hoc nihil obtineri poſſit, etiam poſtulatum Dni Gyldenſtiernii delendum. Ad alia pergitur, et Dn. Mediator: Ducem Croyanum quod adtineat, Ducem Curlandiae praetendere dimidietatem, et in Comitiis Polonicis iam eſſe rem deciſam: igitur reſoluiſſe Dnos Polonos, quod ipſis ſit ſatisfaciendum, prout conuenerint. Dn. Regni Theſaurarius: Deponat Polonia ſummam illam, ſiquidem debitum extra controuerſiam ſit: quoad intereſſe, liquidandum eſſe: propterea autem, vt et propter Ducis Curlandiae praetenſionem, debiti ſolutionem non ſuſpendendam vel remorandam. Documenta Principem Croyanum oſtendere; et intentionem ſuam ſatis probari poſſe. Dn. Mediator repetit, dicere Polonos, debitum non eſſe liquidum; quando fuerint poſtulata liquidata, tum Polonos ſatisfacturos, prouti conuenire poterunt. Repetuntur hinc inde priora: et tandem Dn. Mediator in ſe recipit adhuc ſemel commen-

dare hoc negotium velle, et abiit. Interea varie diſcurrunt Suae Excellentiae tam de Dohnauiano, quam Croyano poſtulatis: et Dn. Regni Theſaurarius cum Dn. Comite Schlippenbach exiſtimat, vbi nullis rationibus obtineri noſtra intentio poſſit, huius rei cauſſa pacis negotium non remorandum eſſe. Non propterea paci moram cauſſandam, ſed vna cum aliis adhuc pertractanda iſta deſideria. Comitibus a Dohna ſi ſatisfiat, ſeptem millibus thalerorum Imperialium quotannis Cameram liberari, quae Regina Chriſtina litteris et manu ſua, donec bona in Liuonia receperint, vel ipſis ſatisfactum fuerit, praefatis Comitibus aſſecuraſſet, et Glorioſiſſimus Rex confirmaſſet. Idem ſentit atque adfirmat Dn. Legatus Gyldenklau, et addit, Ducis a Croya poſtulatum eſſe fundatum; Polonis tantam ſummam remitti non poſſe, praeſertim quum S. R. M. immortalis memoriae ad euincendum ſe obligauiſſet. Poſt reditum Dn. Mediator retulit, vltimam Polonorum reſolutionem eſſe, Documentis vt probet Dn. Dux Croyanus. Itaque iuſſum eſt vocare Dni Ducis mandatarium. Qui quum nondum adeſſet, ad alia pacem concernentia proceditur. Poſtulantur transfugae milites. Communis eſſe hic Articulus, ſuo loco tranſigendus, cenſetur a Dn. Mediatore. De poſtulato Dni Gyldenſtiernii deletus primum eſt Articulus, quum in cauſſa Comitum de Dohna nihil obtineri potuerit: ſed quum rediret Dn. Mediator, reaſſumti ſunt ambo, habitis diſcurſibus et diſceptationibus prioribus: quum vero nihil concluderetur, hac vice in medio ſunt relicti. Dn. Mediator: Iam ad punctum amicitiae veniendum. Polonos et Confoederatos modo dicere, quod velint Dnn. Electorales in iſto Articulo, *Saluis pactis*, retinere, neque concedere adponi verba: *in quantum huic pacificationi non ſunt contraria.* Poſt aliquam diſceptationem complacuit, (quod Dn. Mediator propoſuit,) vt inſerantur loco iſtorum verba ex Inſtrumento Oſnabrugenſi Art. II. in parentheſi extantia: *non obſtantibus vllis prioribus pactis in contrarium facientibus.* Hinc ad amneſtiam: et Dn. Mediator bis amneſtiae mentionem factam eſſe in noſtro Proiecto dixit, in amicitiae nempe et ipſius amneſtiae puncto. Placuit, vt alter vtrimque omittatur, ac vtrobiuis libuerit, inſeratur, ſi ita placeat alteri parti. 2) Generalis clauſula vt ſit obliuionis et amneſtiae, poſtulare Polonos et Confoederatos, nulla facta mentione particularium.

Reſpon-

Reſponſum eſt, generalem clauſulam neceſſariam et de ſua ipſius notura eſſe, ſed de particularibus ſeorſum per certos Articulos conueniendum. Contulit ſe Dn. Mediator ad partis alterius Dnos Legatos, et euentualiter a Dn. Legato Gyldenklau proiicitur hoc Conceptum: "Et ne occaſione anteactorum lis vel diſſidium aliquod oriri poſſit, S. R. M. Sueciae pro ſe ac ſucceſſoribus ſuis Regibus Regnoque Sueciae nunc et in perpetuum virtute huius Inſtrumenti pacis renunciat pactis et conuentionibus omnibus inter S. R. M. Regnumque Sueciae, et Sereniſſimum Electorem Brandeburgicum, in Pruſſia Ducem, ratione huius vltimi belli Polonici initis, et iririta ac nulla pronunciat, omnemque ipſis vim et effectum detrahit. Et vice verſa Sereniſſimus Elector Brandeburgicus vigore huius pacificationis, pro ſe et ſucceſſoribus ſuis, omnibus pactis et tranſactionibus, cum S. R. M. Regnoque Sueciae durante hoc vltimo bello Polonico initis, nunc et in perpetuum renunciat." Dn. Mediator adfert Proiectum Legatorum Dn. Electoris Brandeburgici, de renunciatione ſeu caſſatione foederum et tranſactionum inter S. R. M. et S. S. Electoralem. "Et ne occaſione anteactorum lis vel diſſidium aliquod oriri vel captari poſſit, conuenit inter partes, S. R. M. Sueciae pro ſe et ſucceſſoribus ac poſteris ſuis Regibus Regnoque Sueciae nunc et in perpetuum, pacta, quae inter S. R. M. et Regnum Sueciae ab vna, et Sereniſſ. Electorem Brandeburgicum ab altera parte, Regiomonti d. 17 Ianuar. A. 1656. cum omnibus aliis ibidem eo tempore initis conuentionibus, vt et $\frac{9}{19}$ Iunii eiuſdem anni ſubſequuto pacto Mariaeburgenſi, foeduſque mutuum die $\frac{10}{20}$ menſis Nouembris anni itidem 1656. Labiauia ictum, cum annexis itidem conuentionibus, (prout illa omnia per ſubſequuta foederis perpetui, cum S. R. Maieſtate Requepublica Polona a Sua Serenitate Electorali Velauiae inita, die 19 Septembris Anni 1657. et poſtmodum Bidgoſciae addita in punctis ad R. M. remiſſis conuentione die 6 Nouembris eiuſdem anni ratificata ac iurata, et deinceps in Comitiis Reipublicae generalibus omnium Ordinum conſenſu adprobata pacta, penitus ſublata et abolita ſunt,) in omnibus et ſingulis eorumdem verbis, clauſulis et Articulis penitus irrita et nulla pronunciaturam, omnemque ipſis vim, vigorem et effectum detracturam, iiſque et omnibus eorum contentis ſollemniter pro ſe, ſucceſſoribus et poſte-

posteris suis Regnoque Sueciae renunciaturam, prout hoc ipso et virtute huius Instrumenti eadem in omnibus et singulis eorumdem verbis, clausulis et Articulis, irrita et nulla pronunciat, omnemque ipsis vim et effectum in aeternum detrahit, iisque et omnibus eorumdem contentis, sollemniter pro se successoribusque et posteris suis Regnoque Sueciae renunciat, ipsiusque tam foederis mutui Labauiensis, quam et reliquorum praecedentium Actorum, transactionum, conuentionumque, quocumque nomine veniant, autographa in perpetuum hoc ipso oblitterata, cassata, annullataque in cineres redigenda, ante ratificationem Polonicam huius transactionis se extradituram promittit; adeo vt contra S. Serenitatem Electoralem, heredes, agnatos et successores, prouincias et ditiones intra et extra Imperium sitas, vel etiam in Ducatum ipsum Prussiae ac eiusdem Ordines et incolas, aut contra S. R. M. Poloniae, eiusdemque successores Reges Regnumque Poloniae, ex iisdem supra memoratis vel aliis quibuscumque ab initio huius belli in hanc vsque diem inter S. R. M. Sueciae et S. Serenitatem Electoralem quocumque tempore initis pactis, conuentionibus, vel aliis quibuscumque etiam de caussis aut praetextibus, nunc vel inposterum successionis, siue alio quocumque titulo, quidquam allegari vel vllo alio colore praetendi non possit vel debeat." Indignum esse, quum deliberassent Suae Excellentiae, respondit Dn. Regni Thesaurarius, hoc Proiectum; repetitionem vel quadruplicem restitutionem Actorum non recipienda. Foedus Bidgoscianum non a nobis confirmandum; cassationem foederum et recessuum cum S. R. M. Sueciae iam ante factam. Dn. Mediator: Corrigant Suae Excellentiae, aut sua ex mente hunc Articulum concipiant, postulari a partibus, super quo per tractatus possit tan-

* In exemplo Diarii huius eo, quod ex Archetypo descriptum ad me peruenit, insertum huic loco erat illud *de Pasquillis* caput, ex tabulis Pacis Sueco-Danicae Theotiscis. Quae quum legi possint in LVNIGII Archiuo Imperii, P. Spec. Cont. II. p. 333. istam quoque particulam superuaneum duxi hic repetere. Sed repetiissem profecto, ex formula Pacis Latine scripta, cuius meminit Amplissimus ARKENHOLZIVS, in Tentamine Historiae Tractatuum Pragmaticae, (*Versuch einer Pragmatischen Historie von Verträgen und Tractaten eines freyen Staats,*) p. 51. si ea quidem potuisset studio meo e latebris suis produci. Illam pacem inter Suecos ac Danos Stetini conclusam satis constat. Inconclusam vero Auctor Diarii, vt opinor, dixit, quod neque illa de famosis libellis, neque

tandem conueniri. Mutatur nostrum Conceptum supra hic insertum hoc modo, et Dno Mediatori traditur, qui illo accepto ad Dnos Electorales abiit. "Et ne occasione ante actorum lis vel dissidium aliquod oriri possit, S. R. M. Sueciae pro se ac successoribus suis Regibus Regnoque Sueciae, nunc et in perpetuum virtute huius Instrumenti pacis renunciat pactis et conuentionibus omnibus inter S. R. M. Regnumque Sueciae, et Sereniss. Electorem Brandeburgicum, in Prussia Ducem, ratione huius vltimi belli Polonici, cumprimis Exspectatiuae et Suverainitatis initis, et irrita ac nulla pronunciat, omnemque ipsis vim et effectum detrahit. Et vice versa Serenissimus Elector Brandeburgicus vigore huius pacificationis pro se et successoribus suis, omnibus pactis et transactionibus, cum S. R. M. Regnoque Sueciae durante hoc vltimo bello Polonico ictis, nunc et in perpetuum renunciat." Post reditum nihil retulit, nisi quod velint videre Proiectum oblatum, et si Legationi Suecicae quoque placeat, cras post meridiem tractatus posse continuari. Nostri Dni Legati mallent ante meridiem, quia, si circa secundam Oliuam veniretur, tamen ante tertiam conferentiae non inchoarentur. Dn. Mediator: Dicere Dnos Polonos, se impediri ante prandium; velle eo maturius hic adesse post meridiem. Conuenerunt, hora prima pomeridiana vt Oliuam cras redeatur. Interea Dn. Mediator in se recepit, quod adhuc ante discessum velit commendare caussas Croyanam, Radziuilianam et Dohnauianam, nec non vrgere Articulum de Pasquillis. Abiuimus, et in ipso abitu adhuc seorsum prae reliquis commendantur Dno Mediatori, primo Articulus de Pasquillis; (vbi ipsi Extractum traditur Pacificationis Sueo-Danicae An. 1570. sed inconclusae,*) deinde vt methodice procedatur in tracti-

que aliis quibusdam partibus suis prorsus expedita fuit. Nec me poenitet esse huius sententiae, praecipue quum ARKENHOLZIVM quoque, talium intelligentissimum, vidi in eam animum inclinasse. Ab me namque consultus super his et talibus, sic respondit: *Pour le mot* inconclusae, *que Vous citez de l'Article* de Pasquillis, *j'ai de même de la peine de l'expliquer: à moins qu'il ne soit relatif au mot* Pacificationis, *et que celui, qui a dressé cet Article, n'ait voulu dire, que quoiqu'il eut été stipulé dans le 21 et 22. §§. de la Pacification de Stettin, que les pasquinades et les peintures injurieuses rendues publiques pendent la guerre, devoient être cassées et defendues: non seulement cela n' a pas été executé, mais depuis ce tems-là poussé plus loin que jamais.* —

ctatibus; siquidem pertractanda sint negotia 1) Regis Poloniae, 2) Regis et Reipublicae, 3) Regis Regnique Poloniae et Foederatorum, 4) Regis Regnique Poloniae et Electoris, 5) Imperatoris, 6) Electoris. Diligentiam promittere ille non desiit.

Actum Sobothi, d. $\frac{7}{17}$ Aprilis, hor. VIII matut.

Suae Excellentiae conuenerunt in aedibus Dni Regni Thesaurarii, loco conferentiae solito, consultantes de negotio tractatuum, — possibile, opus illud maturaretur,* habentium hac de re S. R. M. mandatum nuperum, atque, ne, ex improuiso abeuntibus Aula vel cunctis vel principalioribus Legatis Polonicis, ruptura fiat, aut ad minimum Foederati caussam accipiant nectendi moras, ac tempus lucrando laborem hactenus actum frustra efficiendi, metuentium. Nam etsi cum Polonis in plerisque conuentum sit: eos tamen semper Foederatorum interesse praetexere, et re infecta abire posse. Interea quum speretur exitus melior, continuandam esse relationem ad Suam Regiam Maiestatem, et reliqua, quae sint necessaria, remonstranda. Mandantur itaque et concipiuntur conclusae litterae, quae eodem quoque die perlectae et subscriptae, et in duplo expeditae sunt, quibus refertur, nos sperare hodie finem impositum iri in his, quae Poloniam concernunt solam; vbi deinceps procedendum sit in his, quae Austriam et Electorem coniunctim spectant, proiectumque iam heri eum in finem punctum amicitiae, ac Dno Mediatori traditum esse. Quoad punctum renunciationis Regis Poloniae, reseruationem tituli ad vitam concedere nos coactos, (referuntque Suae Excellentiae se ad litteras S. R. M. d. 6 elapsi mensis datas) hac tamen ratione, ne Rex vtatur eo ad S. R. M. et Regnum Sueciae, vel Ministros aut subditos, sed ad alios tantum, et in Polonia: et e contra S. R. Maiestas non vtatur toto titulo ad Regem vel Regnum Poloniae, sed quod tituli etceterabuntur, vti hactenus obseruatum fuit. Hic Legatio remonstrat, licet toto hoc tempore sedulo rem egerint, ac, vt absolute renunciet Rex,

* Locus sine dubio truncatus. Adeo nullus inde commodus sensus extricari potest. Ipsa autem res postulare videtur, vt scriptum existimemus fuisse ad hunc modum:

Rex, poſtulato inſtiterint, ita vt vel rupturam exſpectare, ſine dubio inſtinctu pacis oſorum, et contra quietem publicam laborantium, Poloni reſoluerint, ſe tamen ex rationibus, quas in litteris nudius tertius ad S. R. Maieſtatem ſubiectiſſime datis demonſtraſſent, vidiſſe maiorem difficultatum et labyrinthi molem, ideoque praeter votum et ſententiam non aliter tandem, niſi conſentire potuiſſe. Quare acceptiſſimum ipſis contigerit, quod mandatum S. R. Maieſtatis ſupra dicti diei 6 menſis praeteriti aduentaſſet. Auſtriacis et Electoralibus ſe, omiſſis, quae bellum Polonicum non concernunt, tam facilia poſtulata propoſuiſſe, vt aut pacem inire, aut toto coram orbe laruam ſuam detegere, omniumque et in his quoque Principum ac Statuum Germaniae odium in ſe deriuare illos oporteat. Eliberationem Ducis Curlandiae ſe accordare neceſſitate coactos, ſiquidem Poloni, Electoralium impulſu, prius inire tractatum plane recuſauerint. Totum negotium ſaepius, vt praecedentibus ex Legatorum ſubiectiſſimis relationibus adparere poſſit, criſin paſſum fuiſſe, modo ſpe data ac concepta finem optatum nanciſcendi, modo Caeſarianorum atque Electoralium nouis artificiis illa penitus collapſa. Iſolam iam de nouo rumorem ſparſiſſe, ac ſi Miniſter Gallicus Colobertus (*Colbert*) eo fine Viennam ablegatus fuiſſet, vt inter S. R. M. et Imperatorem, ſpecialem et ſeparatam pacem operetur: qua de cauſſa etiam, re infecta, Vienna abiiſſet. E contra Caeſaream Legationem Regem Poloniae hic requiſiuiſſe, ne ſeparari ſe patiatur, verum conſtans in foedere permaneat, nec alter ſine altero pacem amplectatur. Aulam Polonicam aliquot ante dies nobis approximaſſe, vt vix dimidio ſtadio a noſtra ſtatione illius iam ſtatio diſtet, et quoties Oliuam nobis eundum, indeque redeundum ſit, oportere Karlekouiam (ſic loco nomen eſt) praeterire; interea nullum ſtrepitum aut tumultum animaduerti, neque aliquid hoſtilitatis, licet Polonicis ac noſtris hominibus ſibi inuicem crebro obuiantibus, exerceri. Dictam Aulam non minimo in metu verſari, intellectum eſſe, ne Auſtria, quod artibus nequiuit hactenus, vi tandem ſit effectura, obſeruatiſque praeſentibus temporis momentis, ante-

quam

modum: — *conſultantes de negotio tractatuum. Et erat omnium ſententia, vt, quantum eſſet poſſibile, opus illud maturaretur*, etc.

quam Rex Chriſtianiſſimus ad bellum ſe parare, et S. R. M. Dominus noſter Clementiſſimus, ex rebus Daniae eluctari poſſit, conſiderabilem exercitum prima aeſtate in Poloniam, factionum ibidem occaſioni inſeruiens, ductura. Regem Poloniae futura proxime ſeptimana abire velle: vbi manifeſtius fieri oporteat, an Foederati ſerio tractauerint, an vero ad auertendam aliquantum calumniam, et tempus lucrandi gratia, huc vſque ſpeciem tantum pacis deſiderii ediderint. Foedus contra Moſcum, quod Poloni aliquoties per Mediatorem moueri fecerint,* Legatos ſurdis auribus praeteriiſſe, atque in futurum quoque ſibi cauere velle, ne aliquid ea in re ineant. Tandem ſubſidium et media pro deducendo milite vrgent, remonſtrato damno alias inde enaſcituro.

Actum Oliuae d. $\frac{7}{17}$ Aprilis, horis a II pomerid.

Nondum aderant in aduentu noſtro Dni alterius partis Legati: diſcurſum eſt paullum de rebus Europae ex nouellis nuperis. Deinde Dn. Mediator, nunciato adeſſe, ad venientes Dnos Polonos ſe contulit. Poſt reditum produxit Dnn. Brandenburgenſium Proiectum alterum, ſuper Articulo de caſſatione conuentionum, foederum et tranſactionum inter S. R. Maieſtatem Sueciae, et Dn. Electorem, quod multis erat repletum tam indignitatibus quam ſuperfluis. Et primo quidem poſtulatum eſt, vt verbum *irreuocabiliter* deleatur, et reliqua praeter morem emphatica. Deinde enumeratio pactorum, num ſit neceſſaria, vt fieri poſſit, Dn. Regni Theſaurarius interrogat. Et concluſum, quod fieri queat, licet non ſit neceſſaria. An formulare vel proiectum eorum accipiendum? et num dignitati reſpondeat? Concluſum, non retinendam ipſorum formulam, ſed noſtris verbis concipiendam. Item, quibus nos renunciemus, iiſdem et Dn. Electorem renunciare oportere.

Dn. Mediator: Vrgere Dnn. Electorales etiam extraditionem Inſtrumentorum. Reſponſum eſt per Dn. Regni Theſaurarium, non eſſe

* Non tantum Poloni Suecos, verum per hos maxime dies etiam Sueci Polonos ſollicitauerant, vt in foedus contra Moſcum coirent. Qua de re quaedam dixi ad PASTORII Diarium, pag. 231. n. **

eſſe e dignitate Regis Sueciae, non moris inter gentes: ideo fieri renunciationem et caſſationem, et quaſi cinerationem, quo non opus ſit retraditione. Ille: Si pro memoria tantum velint reſeruare illa Inſtrumenta, copias ſufficere. Dn. Regni Theſaurarius: Non niſi pro memoria ſeruari, ſed in Originalibus, quia, vt modo dictum eſt, contrarium ſit dignitati Regis illa extradere. Conceptus eſt itaque Articulus hic per Dn. Legatum Gyldenklau, vt ſequitur, et retradito illo Proiecto altero, extraditus Dn. Mediatori. "Et ne occaſione anteactorum lis et diſſidium aliquod oriri poſſit, S. R. Maieſtas Sueciae pro ſe, heredibus ac ſucceſſoribus ſuis, Regibus Regnoque Sueciae, et Sereniſſimus Elector Brandeburgicus, in Pruſſia Dux, pro ſe, heredibus ac ſucceſſoribus ſuis, Electoribus Brandeburgicis, et in Pruſſia Ducibus, virtute huius Inſtrumenti pacis, in perpetuum renunciant pactis, d. $\frac{7}{17}$ Ianuarii An. 1656. Regiomonti, item $\frac{15}{25}$ Iunii praedicti anni Mariaeburgi, tum quae $\frac{10}{20}$ Nouembris eodem An. 1656. Labiauiae inuicem confecta ſunt, vt et aliis omnibus conuentionibus, quae illis adiectae, aut ſeparatim, quocumque tempore, loco modoue, durante hoc bello initae ſunt. Atque ea omnia et ſingula, in omnibus et ſingulis clauſulis, conditionibus et Articulis ſuis, penitus irrita et nulla pronunciant, omnemque ipſis vim et effectum vigore huius pacti praeſentibus et futuris temporibus detrahunt, ita vt neutra pars, eiuſque heredes et ſucceſſores, contra alteram, eiuſque heredes, agnatos, ſucceſſores et prouincias, vbicumque locorum ſitas, eorumque Ordines, ſubditos atque incolas, aut contra S. R. M. eiuſque ſucceſſores Reges Regnumque Poloniae, ex nominatis et indigitatis ſupra pactis, vel aliis quibuſcumque de cauſſis aut praetextibus, nunc et inpoſterum, ſiue ſucceſſionis ſiue alio quocumque titulo quidquam allegare, praetendere aut poſtulare poſſit aut debeat." Dum hoc Proiectum mundatur, alia diſcurruntur: in his, vt Colonelli Reichart et Packmohr reſtituantur, poſtulatur. Dn. Mediator petit in ſchedulam mitti: quod factum eſt: poſtulaturque, vt reſtituatur ſine vlteriori mora, vna cum omnibus ablatis ſuis, vti et litteris ad S. R. M. a Legatione Suecica, autumno praeterlapſo, cum ipſo datis. Deinde poſtulatur, vt milites gregarii praeſidii Strasburgenſis reſtituantur. Dn. Mediator etiam petit ſchedulam. Factum, et poſtulatum eſt, vt ab hoc

die $\frac{7}{17}$ April. intra octiduum Elbingam ſiſtatur praeſidium. Datus quoque eſt Dno Mediatori punctus Amneſtiae cum ſuis §§. partim ex noſtro, partim Polonico Proiecto deſumtus. Vocatus deinde eſt Ducis Croyani ablegatus Mandatarius, qui per Memoriale, Gedani $\frac{31 \text{ Martii}}{10 \text{ April.}}$ datum, Principis ſui deſideria denuo commendauerat. Is docuit iuſtitiam cauſſae, iuſque fundatum poſtulatorum Ducis. Quae Dn. Mediator audiuit, et ad Dnn. Polonos referre de nouo promiſit, abiitque.

Deliberare illos retulit, et ad pacis negotium rediit. Et quidem quoad clauſulam: *Saluis manentibus pactis et foederibus:* in primo Articulo Amicitiae, propoſuit in ſchedula haecce: "Quod inita autem vtrimque pacta adtinet, manent ea in ſuo robore, quoad omnia puncta, Articulos et clauſulas, ita tamen, vt effectus eorum, quoad actiones hoſtiles et molimina bellica, durante pace penitus ceſſet, nec earum praetextu pax praeſens vmquam violetur." Quae quum recuſaretur accipi a nobis, dedit aliam huius tenoris: "Saluis integre et in ſuo robore quoad omnia puncta, Articulos et clauſulas, remanentibus pactis et foederibus a partibus initis, ita tamen, ne valeant contra pacem praeſentem." Quae et ipſa non acceptari potuit, ſed reſponſum eſt per Dn. Regni Theſaurarium, conducere, aut vt foederum plane nulla fiat mentio, aut componatur hic Articulus ad modum Inſtrumenti Pacis Oſnabrugenſis.* In Articulo de caſſatione foederum S. R. M. Sueciae cum Dn. Electore, poſtulant Dnn. Electorales: 1) Vt fiat renunciatio non ſimul mutua et generalis, ſed ordine; nempe primo loco renunciet modernus Rex noſter, deinde ſimiliter Elector: 2) Fiat reſtitutio Originalium eorum, quibus renunciatum fuerit. Reſponſum eſt, primum non habere adeo magnam difficultatem, alterum non dignitati, nec praxi et obſeruantiae populorum conuenire. Dn. Mediator, non debere eorum memoriam ſeruari, quae per amicitiam com-

* Conf. PASTORIVS ad h. d. p. 231.

** Illius pacti formula exſtat in LONDORPII Actis Publ. T. VII. p. 1188. et in PVFENDORFII Comm. de rebus Brandeb. Lib. VI. §. 45. Vnde iuuat verba, quae huc faciunt, repetere: — *Quem in finem S. R. M. Sueciae pro ſe et ſucceſſoribus ſuis Regibus et Regno Sueciae, nunc et in perpetuum pacta feudalia, quae inter S. R. M. et Regnum Sueciae ab vna, et Ser. Suam Elect. ab altera parte, Regiomonti die 7 Ianuarii huius 1656 anni, erecta fuerant, et in quibus praeter alia Ser. Sua Elect. quoque promiſerat, ſe velle praedictum Ducatum Boruſſiae et Principatum Warmiae a S. R. Maieſtate, eiuſ-que*

complanantur, discurrit; si tamen pro memoria custodienda sint haec pacta, Copiam repetiit sufficere Dnis Suecicis. Responsum autem est per priora. Igitur quum insistere non posset postulatis ipsis partis alterius, ad eos se recepit. Post reditum, produxit de commerciis et depositis schedulam. "Inter S. R. M. Sueciae Suaeque Serenitatis Electoralis Brandeburgicae, Regni, Prouinciarum, Statuum, ditionum, tam in Imperio Romano, quam extra illud sitarum, subditos et incolas pristina restituantur commercia, et inposterum in pleno vigore conseruentur. Nec alterius subditi vel incolae in ditionibus partis alterius negotia sua exercentes, vel in easdem merces suas inuehentes, ibidem iure conueniantur, ad respondendum adigantur, multo minus in bonis vel personis arrestentur, sed quisque in foro competenti conueniatur, exceptis casibus delictorum, ratione quorum Iure Gentium standum erit. — Si quae bona a S. Serenitatis Electoralis subditis vel eiusdem ditionum incolis in R. S. M. Sueciae Regno, prouinciis vel ditionibus, ante vel sub tempus huiusce belli deposita, vel alio quocumque modo eo delata sunt, ea sine vlla mora vel effugiis dominis suis restituantur." Ad hoc Proiectum responsum est, non e re esse, vt noui fiant Articuli seorsum de his, quae iam cum Polonis eiusdem materiae conuenta sint; conducere magis, vt, quae eiusdem farinae sint, inserantur Articulis cum Dn. Polonis conuentis, ne bis terue Instrumento Pacis inseri necesse sit. Reliquit nobis schedulam ad deliberandum, et iterum abiit.

Post reditum retulit, Dnos Electorales et Polonos missum fecisse §phum de retraditione Originalium, sed velle tamen inseri verba, quae in pacto, d. d. 10 Nouemb. An. 1656. Labiuiensi, de cassationibus pactorum feudalium, continentur.** Reliquit schedulam, vt nostri Dnn. Legati concipiant, prouti libuerit, et conuenire posse existiment.

 Dis-

que successoribus Regibus et Regno Sueciae in feudum recognoscere, cum omnibus aliis Regiomonti die 7 Ianuar. praeterea initis conuentionibus, et subsequuta declaratione Mariaeburgensi, d. 15 Iunii st. n. huius anni, hoc ipso cum omnibus et singulis suis verbis, clausulis et Articulis inibi comprehensis, irrita et nulla pronunciat, omnemque ipsis vim, vigorem et effectum hoc ipso, et virtute huius Pacti penitus et in aeternum detrahit, ipsaque dictorum pactorum Originalia, quum retradi non potuerint, hoc ipso pro retraditis, vtrimque scissis, et in cineres redactis habentur, atque in aeternum habebuntur. —

Diſcedendum erat, et ambiguis vtriuſque partis Legatis, Dn. Mediator in ſe ſuſcepit notificationem, bono mane craſtino, an poſt meridiem dicti modo craſtini, congreſſus ſit continuandus, an in Lunae diem, incipiendo a ſeptima matutina, differendus. Venimus Sobothum circa dimidiam nonam veſpertinam. Ceterum in hoc congreſſu, dum Dn. Mediator inter partes iret rediretque, Suae Excellentiae quoque de Diſſidentium a religione Romana in Regno Poloniae Magnoque Ducatu Lithuaniae deſideriis loquuti ſunt, productis per Dn. Regni Theſaurarium, quae, inſtinctu Legationis Brandeburgicae, Dn. Mediatoris Secretarius Suae Excellentiae communicauerat. Quum enim, praeterea quod Stanislaus Lubiniecki * (vt habent Acta hac de re peculiaria) rem publico et priuato nomine ſollicitaret admodum anxie, Dnn. Electorales Legati hoc negotium libentiſſime promouiſſent, Mediatori autem, tamquam Pontificiae religioni addictiſſimo, id non tantum non eſſe cordi praeſumtibile eſſet, verum etiam hac in parte ſuſpectum illum habere liceret, eius Secretario, ſed omnino arcane, hoc deſiderium concedere viſi ſunt: qui illud etiam ſedulo egit. Sunt autem grauamina Diſſidentium haec praecipua.

Grauamina et Oppreſſiones Diſſidentium in Religione Chriſtiana, ſub praetextu Religionis.

Curiae Nobilium. — Domus plebeiorum in ciuitatibus et oppidis, praecipue autem templa ſeu aedes, per Diſſidentes Diuino cultui ſacratae, inuaduntur diripiunturque. Miniſtri Verbi Diuini, et perſonae ſacris hiſce locis ſeruientes, ſpoliatae caeduntur, captiuantur. — Ad abiurandam fidem violentis modis variis adiguntur. — Si id detrectent, exilium ſubire coguntur. — Vexatoriae inſuper actiones inſtituuntur, ratione Concionum habitarum vel auditarum; Sacramentorum adminiſtrationis vel vſus; Viſitationis aegrorum; Copulationum matrimonialium; Exſequiarum funeralium; Templorum in fundis nobilibus aedificatorum; Erectionis ſcholarum, typographiae etc. -- Quod omnium grauiſſimum eſt, multis in locis, praecipue vbi Tribunalitia

* De Lubieniecio vid. quae dixi ad PASTORII Diarium p. 254. n. *

nalitia iudicia exercentur, Diſſidentes ad cultum Hoſtiae, contra conſcientiam mulctis pecuniariis, poeniſque corporalibus ſeueriſſimis coguntur. — Moderno hocce bello Moſcouitico, in Magno Ducatu Lithuaniae ſeptem templa ademta, ſimulque praedia, villae et fundi Patronis erepti. — Bona Communitati Euangelicorum Magni Ducatus Lithuaniae inſcripta, ſub praetextu Iuris Caduci a milite quodam Lithuanico violenter occupata, huc vſque detinentur etc.

Quibus commota Legatio Brandenburgica, hunc in modum apud Regem Poloniae mediante ſcripto, Gedani d. 2 Aprilis ſt. n. currentis anni dato, interceſſit.

Sacra Regia Maieſtas,

Domine Clementiſſime,

A Sac. Reg. Maieſtate Veſtra nuper admiſſi, ac in iis, quae nomine S. Serenitatis Electoralis, Domini noſtri Clementiſſimi, proponenda habuimus, benigniſſime auditi, ad mandatum S. R. Maieſtatis Veſtrae oretenus propoſita memoriae S. R. Maieſtatis Veſtrae ſcripto humillime commendamus.

Etſi S. Serenitas Electoralis perſuaſiſſimum habeat, S. R. Maieſtatem iuſti aequique adeo amantem, auitorumque inſtitutorum tenacem eſſe, vt ſine nouis cautionibus quiſque S. R. M. V. a Deo immediate ſubditus iurium rerumque ſuarum tutus ſecuruſque viuere poſſit: quia tamen, diuiſa inter Status huiuſce Reipublicae iuriſdictione, praeter voluntatem S. R. M. V. ſaepe contingit, immoderatum nouiſſimiſque motibus multum intenſum religionis zelum eo vſque erumpere, vt, ab aliquot annis, in legibus ipſis haud ſatis praeſidii Diſſidentes in religione Chriſtiana habuiſſe videantur, prout S. R. M. V. ex breuiſſimo illatarum iniuriarum hic annexo Indice euidentius patebit: non poteſt Sua Serenitas Electoralis, quin S. R. M. V. peramanter et officioſiſſime, proque ſingulari fiducia obſecret, quo in praeſenti negotii pacis tractatu omnium imperio ſuo ſubiectorum, cuiuſcumque ſtatus, conditionis et ordinis Diſſidentium, adeo benignam habere rationem dignetur, ne vllus inpoſterum ex cauſſa et occaſione religionis, in vita, bonis, honoreue, vllum patiatur detrimentum, aut aliqua

iiſdem, vel vi, vel ſpecie iuris, inferatur moleſtia, multo minus quidquam conſcientiam adgrauans ab aliquo requiratur, ſed libertas religionis eiuſdemque exercitia iuxta confoederationes, pacem inter Diſſidentes cauentes, vſumque ante hoc bellum receptum, in Regno Poloniae Magnoque D. Lithuaniae maneant vigeantque. Connectet firmabitque tali ratione S. R. M. V. diſiectam quadantenus huius Reipublicae compagem, adſeretque non ſolum confinia, ſed et intima eiuſdem ab omni metu.

Suae vero Serenitatis Electoralis ſtudia plane ſibi deuincta habebit, adeo vt qui hactenus pro huiuſce ex Catholico-Romanis potiſſimum conſtantis Reipublicae ſalute, ſtatum vitamque in diſcrimen adducere non detrectauit, vbi communia Sacra ſecum habentes, in tuto collocatos viderit, ſe pro eadem deuouere, ſi opus fuerit, non dubitaturus ſit. Nec vero nouum vel inſolens eſt, quod S. Serenitas Electoralis a Maieſtate Veſtra petit, ſed hoc ipſum, quod Diuorum Anteceſſorum Maieſtatis Veſtrae temporibus introductum, ac ſub fidei, honoris et conſcientiae nexibus ſancte ſeruatum fuit, cuiuſque beneficio hactenus inclita haec Reſpublica vicinorum Statuum naufragia quaſi ex portu ſpectare potuit etc.

Electorales Brandenburgici Legati Plenipotentiarii.

Gedani, d. 2 April. ſt. n. 1660.

Has ad interceſſionales ita Rex reſpondit.

Reſponſum S. R. Maieſtatis ad puncta ab Illuſtriſſimis et Excellentiſſimis Dominis Legatis Brandeburgicis ſcripto propoſita, ex maiori Cancellaria Regni, Gedani, d. --- Aprilis, Anno Domini 1660. datum.

Sua Maieſtas Regia, Dn. noſter Clementiſſimus, quo fauore Illuſtriſſimos ac Excellentiſſimos Dnn. Legatos, dum oretenus Suae Maieſtati quaedam nomine Sereniſſimi Electoris Brandenburgici proponerent, audiuit, eodem Scriptum iſtud accepit Maieſtati Suae oblatum. Atque inprimis gratum habet Sacra Maieſtas Regia, dignum ipſique rei con-

consonum Serenissimi Electoris, de Suae Maiestatis in aequum et iustum amore, auitorumque institutorum tenacitate, sensum: facturamque palam in se recipit, vt deinceps etiam Serenissimo Electori persuasissimum sit, S. Maiestatem Regiam aequi iustique maximam rationem habere. Quod vero ad grauaminum, per Nobiles aut Iudices Regni Poloniae Magnique Ducatus Lithuaniae Dissidentibus in religione iniectorum, illatarumque iniuriarum praetensionem spectat, de his nihil hactenus sibi constitisse Sua Maiestas adfirmat: daturam se tamen operam, rebus plane cognitis ac perspectis, ne quisquam e subditis incolisque suis merito queri possit, atque, vt inter Dissidentes in religione pax conseruetur, pro ratione iuramenti a sese praestiti, elaboraturam. Studia denique Serenissimi Electoris erga S. M. S. Regnumque ac Dominia sibi subiecta, prout hactenus pergrata habuit Maiestas Sua, sic in posterum adpromissa longe gratissima habet, amicabili talione, dum sese tulerit occasio, reponenda.

Ad mandatum S. R. M. proprium.

Iam optabant Dni Electorales puncto amnestiae Artic. IX. proiecti nostri Instrumenti pacis §phum talem inseri: "Ne vllus ex Dissidentibus in religione Christiana ab Ecclesia Catholica Romana, cuiuscumque ille sit status seu conditionis, ex caussa et occasione religionis, in vita, bonis honoreue, vllum patiatur detrimentum, aut aliqua, vel vi, vel specie et praetextu iuris, iisdem inferatur molestia, multo minus quidquam conscientiam adgrauans ab iis requiratur, sed libertas religionis eiusdemque exercitia, iuxta Confoederationes, pacem inter Dissidentes de religione cauentes, vsumque ante hoc bellum receptum, in Regno Magnoque Ducatu Lithuaniae, et aliis Reipublicae prouinciis, illibata maneant vigeantque, non obstantibus quibuscumque in contrarium sancitis." Deliberarunt ergo Suae Excellentiae: et inseri posse quidem Illustriss. Dn. Regni Thesaurarius existimauit; num vero Poloni sint admissuri, dubitauit. Dn. Comes Oxenstierna, siquidem religio praetextus tantum sit oppressionis et expulsionis eorum, qui partes Suae Regiae Maiestatis sequuti sunt, pro illis merito sermonem institui, et, quantum possibile erit, ipsis adsistere aequum esse: idque vel propter dignitatem Regiam, quia propterea

pterea quod partibus Suecicis adhaeſerint, omnia ſua non bona tantum, ſed liberos quoque, amicos, dignitates et fortunas amiſiſſent; Rex vero glorioſiſſimae memoriae auxilia et manutentionem ipſis promiſiſſet. Dn. Comes Schlippenbach: Qui partes noſtras ſequuti fuiſſent, illis merito adſiſti, idque per amneſtiam generalem fieri; propter Arianos vero, pacem remorari Legationem noſtram non poſſe. Dominus Legatus Gyldenklau: Religionis negotium in Polonia non vrgendum, vel etiam vrgeri, a nobis propter Arianos aut Socinianos, ſiue Antitrinitarios, vel, vt ſe vocant, Vnitarios, ſed propter Diſſidentes a religione Pontificia omnes, idque non modo propter religionem Proteſtantium, verum etiam propter intereſſe commune: ſiquidem negari non poſſit, ſi per decreta nouiſſima, durante hoc vltimo bello lata, primum Vnitarii pellantur ex Polonia, Pontificios deinde, vi eorumdem decretorum, Reformatos et Auguſtanae Confeſſionis homines perſequuturos eſſe: quod autem maxime praeiudicet non modo omnibus Euangelicis, ſed et firmiorem vnionem in Polonia cauſſaturum ſit, publico aliquando nocituram. Dn. Regni Theſaurarius concludit ex maioribus, ſubnectendam ſupra memorato Articulo hunc §phum eſſe, et ſimul ſuo loco extradendum. Inſertus eſt.

Conceptus quoque iam nudius quartus fuerat Articulus de reſtitutione bonorum Principis Ianuſſii Radziuilii, Palatini Vilnenſis, et exercituum Magni Ducatus Lithuaniae Ducis Generalis Primi, hunc in modum: "Etſi in ſuperius expreſſo Generalis Amneſtiae Articulo, omnium partes Suecicas ſequutorum reſtitutio in poſſeſſiones, iura, priuilegia ac conſuetudines generales et ſpeciales, quibus ante hoc bellum gauiſi ſunt, cauta eſt: nihilominus ſpecialiter cauetur, et moderna pactione decernitur, vt bona Illuſtriſſimi Principis Dn. Ianuſſii Radziuilii, S. R. M. P. Palatini Vilnenſis, et exercituum M. D. L. Ducis Generaliſſimi, nuper defuncti, eiuſque adhaerentium, pendente bello ab exercitu M. D. L. occupata et huc vſque retenta, ſine proceſſu iuris indilate ante euacuationem locorum in Pruſſia et in Curlandia occupatorum legitimis ſucceſſoribus et poſſeſſoribus reſtituantur, non obſtantibus quibuſcumque priuilegiis, declarationibus verbalibus et litteralibus, et iuris vel facti exceptionibus, quaecumque in derogationem huius

ius Articuli allegari possent, et liceat iure agere cum illis, qui praefata bona per vim occuparunt, de restitutione fructuum ex iis perceptorum, et damnorum illatorum recompensatione." Sed quum proponeretur Dno Mediatori, difficulter hoc Proiectum accepturos Polonos dixit; nihilominus tamen illis se daturum promisit. Quum vero rediisset, reiectum esse respondit. Abitum est.

Actum Sobothi d. $\frac{8}{18}$ Aprilis, hora VII matut.

Illustrissimus Dn. Regni Thesaurarius proiecerat manu sua, et ex schedula sua Secretario Legationis dictauit, postea cum Dnis collegis deliberandum, quod Resolutionis loco Legationi Caesareae declarandum ac intimandum Sua Excellentia existimauit, super absoluendis breuem per methodum, quae cum Imperatore solo tractanda hic sunt, haud intermixtis iis, quae ad Germaniam spectant, sed tantum admissis, quae bellum hoc Polonicum concernunt, spe reseruata indubia, S. R. M. Dno nostro Clementissimo in iustissimis eiusdem desideriis ex Instrumento Pacis Osnabrugensis in Conuentu vel Comitiis Imperii sine mora satisfactum iri, prouti schedula haec mentem Illustrissimae Excellentiae Suae exhibet.

"Etsi Legatio Suecica desiderare posset aequissime, vt ea, in quibus hactenus Serenissimus Imperator controuersias Serenissimo Regi Regnoque Sueciae mouit, circa Pacis Osnabrugensis plenariam executionem, hoc Tractatu in totum complanentur: tamen ad rescindendam omnem vlteriorem moram, id pacis studio et securitati Imperii dandum censuit, vt freti illa indubitata spe, satisfactum iri iustissimis S. R. M. Regnique Sueciae desideriis, quae praedictae pacis Instrumento nituntur, in hoc Conuentu Francofurtensi, vel ad vltimum in proximis Comitiis Imperii, sine vlla vlteriori mora aut impedimento, hisce declarare voluerit, se acceptare, quemadmodum et hisce acceptat, Legationis Caesareae Proiectum in omnibus suis Articulis, excepta solum supra modum extensa guarantia, et his subsequentibus cautelis. Ad Articulum etc. Addatur: — Mutetur:" —

Hisce ita per mutuam conuentionem peractis et conclusis, nempe primo praemittendum esset hoc exordium; deinde ad quemuis

Articulum vel addendum, vel mutandum, a quo cauendum ſibi Legatio noſtra neceſſarium iudicauerit; ac tandem fieret Epilogus rei adaptatus. Dehinc Articulus de commerciis cum ſubditis Electoralibus, tam in genere, quam in ſpecie, vt et de depoſitis, qualem Legatio Brandeburgica heri per Dn. Mediatorem proponi, et in charta ſeu ſchedula, vti iam in reliquis quoque per totum congreſſuum tempus receptum eſt, proiectum, tradi nobis fecerat, reuidetur, et iuſſu Excellentiae Suae in margine adiiciuntur notae, ſimiliter deinceps collegialiter ventilandae.

Inter S. R. Maieſtatis Sueciae Suaeque Serenitatis Electoralis Brandeburgicae, Regni, prouinciarum, ſtatuum, ditionum, tam in Imperio Romano, quam extra illud ſitarum, ſubditos ac incolas priſtina reſtituantur commercia, ac inpoſterum in pleno vigore conſeruentur.

[Haec inſeri poterunt Articulo, cum Dnn. Polonis iam tranſacto, de Commerciis.]

Nec alterius ſubditi vel incolae in ditionibus partis alterius negotia ſua exercentes, vel in eaſdem merces ſuas inuehentes, ibidem iure conueniantur, ad reſpondendum adigantur, multo minus in bonis vel perſonis arreſtentur, ſed quiſque in foro competenti conueniatur, exceptis caſibus delictorum, ratione quorum Iure Gentium ſtandum erit.

[Hic obſeruabuntur Ius Commune et Publicum, ſaluaque manebunt cuiuſque loci priuilegia et ſtatuta particularia, omniaque in ſtatu priſtino, qualis ante hoc bellum fuit, relinquentur.]

Si quae bona a Suae Serenitatis Electoralis ſubditis vel eiuſdem ditionum incolis, in R. S. Maieſtatis Sueciae Regno, prouinciis vel ditionibus, ante vel ſub tempus huiuſce belli, depoſita, vel alio quocumque modo eo delata ſunt, ea ſine vlla mora vel effugiis dominis ſuis reſtituantur.

[Hic §phus ad modum de Depoſitis, hiſce diebus cum Dnn. Polonis conuenti Articuli conformabitur, et illi ſubnectetur.]

Et quia non modo longum, ſed et ſuperfluum foret, omnia, quae cum Dnn. Polonorum Articulis eiuſdem naturae ſunt, de nouo pertractare, ac deinde rem eamdem bis terue Inſtrumento Pacis inſerere: idem ſenſus erit de reliquis, quam de hiſce hic praemiſſis. Poſtea

ea Articulum de renunciatione foederum, conuentionum et pactorum cum Dno Electore initorum, ita corrigere et supplere iussit Illustrissimus. "Et ne occasione anteactorum lis et dissidium aliquod oriri possit, S. R. M. Sueciae, pro se, heredibus ac successoribus suis Regibus Regnoque Sueciae, virtute huius Instrumenti, quam fieri potest validissime, in perpetuum et irreuocabiliter renunciat pactis d. $\frac{7}{17}$ Ianuarii An. 1656. Regiomonti, item $\frac{15}{25}$ Iunii praedicti Anni Mariaeburgi, tum quae $\frac{10}{20}$ Nouembr. eodem Anno 1656. Labiauiae, inter Serenissimum Sueciae Regem nuper defunctum, et Suam Serenitatem Electoralem confecta sunt, vt et aliis omnibus conuentionibus, quae illis adiectae, aut separatim, quocumque tempore, loco, modoue, durante hoc bello initae sunt. Atque ea omnia et singula in omnibus et singulis clausulis, conditionibus et Articulis suis, penitus irrita et nulla pronunciat, omnemque ipsis vim, vigorem et effectum, hoc ipso et virtute huius Pacti, penitus et in aeternum detrahit, ita vt contra Suam Serenitatem Electoralem Brandeburgicam, eiusque heredes, agnatos, successores, prouincias in et extra Imperium sitas, vel in specie in Ducatum Prussiae ac eiusdem Ordines ac incolas, aut contra S. R. M. eiusdem successores Reges Regnumque Poloniae, ex nominatis et indigitatis supra pactis vel aliis, quibuscumque etiam de caussis aut praetextibus, nunc et inposterum, siue successionis siue alio quocumque titulo, nomine Regis, Regum successorum ac Regni Sueciae quidquam allegari, praetendi aut postulari nec possit nec debeat. Quare praememoratorum pactorum et conuentionum Originalia cum retradi non potuerint, hoc ipso pro retraditis, vtrimque scissis et in cineres redactis habentur, atque in aeternum habebuntur, adeo vt pacta haec abolita, contra Serenitatem Suam Electoralem et eius ex legitimo matrimonio descendentes successores masculos, inposterum nulla penitus ratione allegari, vel S. R. M. eiusque successores Reges Regnumque Sueciae illis vti possint vel debeant. Quemadmodum et Serenissimus Elector quam fieri potest validissime, vigore huius Instrumenti, pro se, heredibusque ac successoribus suis, declarat, nihil vel se vel successores suos ex praedictis pactis, contra S. R. M. Regnumque Sueciae, praetensurum." Tandem si consenserint Dnn. Legati reliqui, Sua Excellentia dare litteras ad Dn. de Lumbres necessarium duxit:

nimirum, poſtquam fauente hactenus Diuino Numine, res cum Sereniſſimo Rege Requepublica Poloniae pertractandae, eo iam transactae fuerint, vt pauciſſima et ea minutiſſima ſuperſint, quae in vna vel altera conferentia, ſi ſtudio, quod neutiquam praeſumat Legatio Suecica, haud nectatur mora, complanari poſſint, reſtare, vt ad ea, quae Polonis cum Foederatis communia ſunt, vti et illa, quae ſingulos eorum concernunt, progrediantur. Quum autem Confoederatorum duo tantum ſint, S. Caeſ. Maieſtas et Sereniſſimus Elector Brandeburgicus, (concluſa enim in Seelandia pace, negotium Regis Daniae, non negante ipſo ipſius Gedani degente Miniſtro, plane ceſſare,) parum eſſe futurum difficultatis, quia omnia, quae rationi et aequitati conſentiunt, nos acceptauerimus, atque in reliquis mentem noſtram per incluſam hic declarationem Dni Mediatoris Excellentiae peramice notificemus, ita vt intra tres quatuorue dies tractatui finem imponendi, ac pacem generalem concludendi, ſpes ſit: nam quae maximi momenti eſſe videntur, guarantia et generalis foederum renunciationis Articuli, tam aeque ad iſtos (etiamſi praepoſtere et contra ordinem illa propoſita fuerit; haec iamdudum, in primo puncto amicitiae nimirum, pertractari debuiſſet;) Dnn. Legatos ſe declaraſſe, vt quiuis actionum ſuarum non iniquus cenſor facile ipſis ſit adſtipulaturus. Quid enim deſideretur amplius, ſi aut plane nulla fiat in Pacis Inſtrumento foederum mentio, aut ad eum modum, qui in pactis Oſnabrugenſibus exprimitur, iſte Articulus concipiatur, nec logomachia inani tempus inutiliter teratur. Quoad guarantiam vero, liberum Sueciae ſit, tum eos ad eamdem inuitare et rogare Poteſtates, quae et ipſa volet, et voluntati Regis Regnique placebunt, neque a ſtatu et intereſſe eorum aberunt, tum et eam praeſtare, cum quibus hac de conuenire e re ſua iudicauerit, relicto quoque parti alteri mutuae guarantiae arbitrio. Committendum igitur Excellentiae eius curae et auctoritati ſe duxiſſe, pro ſua dexteritate negotium ad optatum tandem finem promouere ne grauetur, ſiquidem elapſis tot menſibus extendere tempus tractatuum vltra octiduum neque conducere, neque in ſua Legationis Suecicae poteſtate conſiſtere. Tempus poſtulabat vacare concioni Diei Dominicae; interea haec in Cancellaria in mundam chartam mittuntur.

Actum

Actum Sobothi d. $\frac{8}{18}$ Aprilis, post meridiem.

Absente Dn. Comite Schlippenbach, qui propter valetudinem se excusauit. — Peracto prandio, Suae Excellentiae discursus instituunt super his, quae hodie ante concionem Dn. Regni Thesaurarius mundari iusserat: sed nihil concluditur, verum in crastinum differtur, consentientibus Dno Comite Oxenstierna, et Dno Legato Gyldenklauio, prius expectandum esse, quid crastina conferentia sit suppeditatura. Inprimis haeserunt in his: 1) An per expressum res remittenda sit Francofurtum, aut ad proxime futura Comitia. 2) Num audendum dicere Mediatori, non esse in potestate Legationis nostrae, tractatum vltra tempus octidui extendere. 3) Quod forte non conducat nimium properando adtentos reddere partis alterius Legatos, quibus etsi angustiae praesentes, non minus quam nobismet ipsis, notae esse possint, eos tamen per nos, si nimis vrgeamus finem negotii, non confirmandos. 4) Tempus quoque requiri ad collegialiter adhuc percurrendum ea, quae ad quemuis Caesarianorum Articulum vel addenda sint, vel mutanda. Dn. Regni Thesaurarius moram nobis nocere verendum esse opponit, cumprimis praesidiis nostris, ob penuriam ac inopiam primo quoque die perituris, et quod metus accedat, ceu antea dictum est, ne Aula Polona rebus non complanatis abeat, se maturandi negotii caussa haecce proposuisse. Dn. Comes Oxenstierna et Dn. Legatus Gyldenklau zelum et ardorem suum similiter contestantur. Consentiunt, vt exspectetur, quid futurum sit crastina. —

Circa quintam pomeridianam, Dn. Mediator S. Excellentias Dnn. Legatos nostros visitauit, Sobothi: discursum est stando de variis. Postquam autem paullo consederunt, ille proponit medium concludendae penitus pacis cum Polonis, si Legatio Suecica persuaderi sibi patiatur Mariaeburgi euacuationem: praetexi armistitium posse, et secrete pacem tractari. Nostri, deliberandum super hoc, respondent; Mariaeburgum tradere ante conclusam et ratificatam pacem, periculosum; ab armistitio vel antehac, certo tamen modo, se non fuisse alienos. Considerandam vero esse possibilitatem et securitatem, videlicet, an securi esse possint de subsequutura ratificatione Regis et Reipublicae. Dn. Mediator ideo armistitium praetexendum, quo sub illius specie

pax plane confici in ſecreto poſſit. Ratificationem ſequuturam, dubium non eſſe. Poſt hinc inde habitos pro et contra diſcurſus, concluditur, vt Dn. Mediator rem dextre experiatur apud Dnos Polonos: ſi non alius effectus ſit futurus, tamen exploratum iri, quae ſit mens alterius Legationis. Quibus, praeuiis curialibus, diſceſſit Oliuam, vbi bono mane, et maturius quam alias conſueuerunt, Dnn. Poloni et Confoederati adeſſe promiſerunt.

Actum Oliuae d. $\frac{9}{19}$ *Aprilis, horis a VII matut.*

Dn. Mediator obuius deduxit Dnos Plenipotentiarios in conclaue, et deinde ſe ad Dnn. Polonos recepit. Reuiſi ſunt Articuli de renunciatione pactorum, inter S. R. M. et Dn. Electorem initorum, et de commerciis d. $\frac{7}{17}$ April. a Dn. Mediatore productus, et a nobis concipitur, vt habet hodiernum Proiectum. Poſt reditum, Dn. Mediator propoſuiſſe ſe retulit et de armiſtitio, et quod intra octiduum pax concludatur; item de guarantia;* exſpectare iam, quid reſponſuri ſint alterius partis Dni Legati; ad minimum comperturum, quae ſit mens Confoederatorum. Placuit Dnis Legatis noſtris. Deinde diſcurſum eſt de inſertione Articulorum in forma Inſtrumenti pacis. Atque Dn. Regni Theſaurarius, eſſe quaedam, quae debeant extendi, et quidem hoc reſeruatum eſſe a nobis, dixit. Dn. Mediator: Pauca eſſe. Iam de ceſſionis diplomate ſollemni, quod datura ſit Reſp. Polona, loquuti ſunt. Dn. Mediator, non opus eſſe, cenſere dixit Dnos Polonos, quum ceſſio fiat ſatis ſollemniter in Inſtrumento Pacis publico. Dn. Regni Theſaurarius: Legationem Suecicam habere in mandatis hoc poſcere. Reſpondit Dn. Gyldenklau: Electorem Brandeburgicum ſpeciali diplomate ceſſiſſe Pomeraniam, etiamſi ceſſio facta ſit ab Imperatore in Pacis Oſnabrugenſis Inſtrumento. Remiſſa eſt haec quaeſtio, donec Articuli duo ſupra memorati, renunciationis pactorum et commerciorum depoſitorumque in ditionibus Electoralibus, complaciti fuerint. Traditur Dn. Mediatori Proiectum Electoralium de commerciis et depoſitis, nudius tertius adlatum, cum adiectis heri notis noſtris, vti et

* Conf. PASTORIVS ad h. d. pag. 232.

et Articulis de renunciatione pactorum cum Electore, ſicuti hodie prima vice Legatio noſtra illum correxit, ex Proiecto Electoralium. "Et ne occaſione anteactorum lis et diſſidium aliquod oriri poſſit, S. R. M. Sueciae pro ſe, heredibus ac ſucceſſoribus ſuis Regibus Regnoque Sueciae, virtute huius Inſtrumenti, quam fieri poteſt validiſſime, in perpetuum et irreuocabiliter renunciat pactis d. $\frac{7}{17}$ Ianuarii An. 1656. Regiomonti, item $\frac{15}{25}$ Iunii praedicti An. Mariaeburgi, tum quae $\frac{10}{20}$ Nouembr. eodem anno 1656. Labiauiae, inter Sereniſſimum Sueciae Regem glorioſſimae memoriae nuper defunctum, et S. Serenitatem Electoralem confecta ſunt, vt et aliis omnibus conuentionibus, quae illis adiectae, aut ſeparatim, quocumque tempore, loco, modoue, durante hoc vltimo bello Polonico et reſpectu eius initae ſunt. Atque ea omnia et ſingula in omnibus et ſingulis clauſulis, conditionibus et Articulis ſuis, penitus irrita et nulla pronunciat, omnemque ipſis vim, vigorem et effectum, hoc ipſo et virtute huius pacti, penitus detrahit, ita vt contra Suam Serenitatem Electoralem Brandeburgicam, eiuſque heredes, agnatos, ſucceſſores, prouincias, vbicumque locorum ſitas, et in ſpecie in Ducatum Pruſſiae ac eiuſdem Ordines et incolas, aut contra S. R. M. eiuſdem Succeſſores Reges Regnumque Poloniae, ex nominatis et indigitatis ſupra pactis, nunc et inpoſterum, ſiue ſucceſſionis ſiue alio quocumque titulo, nomine Regis, Regum ſucceſſorum ac Regni Sueciae nil quidquam allegari, praetendi aut poſtulari poſſet. Quare praememoratorum pactorum et conuentionum Originalia quum retradi non potuerint, hoc ipſo pro retraditis vtrimque, ſciſſis et in cineres redactis, vt in Tractatu Labiauienſi expreſſum eſt, habentur, atque in aeternum habebuntur: quemadmodum et Sereniſſimus Elector Brandeburgicus, in Pruſſia Dux, quam fieri poteſt validiſſime et irreuocabiliter, vigore huius Inſtrumenti, pro ſe, heredibuſque ac ſucceſſoribus ſuis profitetur, nihil vel ſe, vel heredes ac ſucceſſores ſuos, ex praedictis pactis et conuentionibus contra S. R. M. Regnumque Sueciae praetenſurum nunc et in perpetuum, ac ſupra memoratis pactis omnibus itidem renunciat, ac ea pro retraditis, ſciſſis et in cineres redactis nunc et in aeternum declarat, ita vt nullam vim et effectum in aeternum ſint habitura. Atque haec dicta non extendantur vltra ea, quae in Pruſſia ſunt concluſa, ſaluis per omnia Pacificatione Oſnabrugenſi

brugensi, et pactis inter Serenissimam Reginam Sueciae Christinam et Electorem Stetini conuentis."

Itaque Dn. Mediator ad alteram partem se recepit. Interea Dnn. Legati nostri reuident hesternum Illustriss. Dn. Regni Thesaurarii Proiectum vltimae Resolutionis, pro Legatione Caesarea, super acceptatione Proiecti eorum: et Dn. Regni Thesaurarius manu sua mutat hoc modo. "Etsi Legatio Sueciae desiderare possit aequissime, vt ea, in quibus, hactenus Serenissimus Imperator controuersias Serenissimo Regi Regnoque Sueciae mouit, circa Pacis Osnabrugensis plenariam executionem, hoc tractatu in totum complanarentur: tamen ad praescindendam omnem vlteriorem moram, id pacis studio et securitati Imperii Germanici dandum censuit, vt freti illa indubitata spe, satisfactum iri iustissimis S. R. M. Regnique Sueciae desideriis, quae praedictae Pacis Instrumento nituntur, sine vlla vlteriori mora aut impedimento, hisce declarare voluerit, se nomine S. R. M. Sueciae acceptare, quemadmodum et hisce acceptat, Legationis Caesareae Proiectum in omnibus suis Articulis, excepta solum supra modum extensa guarantia, et his subsequentibus cautelis.

Ad Articulum etc. Addatur: — Mutetur:" —

Hisce ita per mutuam conuentionem peractis et conclusis, ad exoptatum finem et omnimodam ac stabilem reconciliationem perductum erit hoc negotium, magno totius orbis Christiani bono.

Quoad guarantiam, quum omnia dependere a libera securitate partium debeant, integrum sit Sueciae, tum eas in eamdem rogare Potestates, quae ipsae volent, et voluntati Regis Regnique placebunt, neque a statu et interesse eorum aberunt, tum et eam praestare iis tantum, cum quibus hac de re conuenire e re sua iudicauerit, relicto parti alteri itidem mutuae pro lubitu guarantiae arbitrio. — Dn. Mediator adtulit, Dnn. Electorales in renunciationis pactorum Articulo desiderare, vt deleantur verba: *vt in Labiauiensi expressum est:* item superfluam esse clausulam, *Atque haec non extendantur* etc. saluatoriam in praedicto Articulo, quia hic loquantur tantum de rebus in Prussia, et occasione huius belli Polonici actis. Nos exspectabimus eorum plenariam resolutionem, deinde ad ista duo responsuri. Discursa sunt nonnulla de amnestiae puncto, vbi Dn. Mediator proponit, vt non fiat specia-

ſpecialis ciuitatum Thorunii, Elbingae et Mariaeburgi mentio, ſed Articulus amneſtiae generalibus verbis, omnia tamen particularia comprehendentibus, concipiatur. Diſputatum eſt hinc inde, quantum patiebatur pacis negotium, et $\frac{7}{17}$ April. hoc modo proiectus et Dn. Mediatori extraditus erat Punctus Amneſtiae cum ſuis §§. omnibus.

Punctus Amneſtiae.

1) Sit vtrimque perpetua obliuio et amneſtia eorum omnium, quae quocumque loco modoque, a quacumque paciſcentium parte, hactenus hoſtiliter facta ſunt, ita vt nec eorum, nec vllius alterius rei cauſſa vel praetextu, vlla pars alteri poſthac quidquam hoſtilitatis aut inimicitiae, ſpecie iuris aut via facti, inferat, aut per ſuos vel per alios inferri faciat, aut patiatur.

2) Hac generali amneſtia gaudeant omnes et ſinguli, cuiuſcumque ſtatus, conditionis et religionis fuerint, vt et omnes communitates, quae ab vtrimque partes hoſtiles ſequutae ſunt, aut in hoſtilem poſſeſſionem deuenerant, fruenturque, ita vt vniuerſi et ſinguli, poſſeſſionibus, iuribus, priuilegiis ac conſuetudinibus ſuis generalibus et ſpecialibus, tam in Eccleſiaſticis quam ciuilibus et profanis, quibus ante hoc bellum gauiſi ſunt: nec vlla actio, ratione adhaeſionis hoſti, vel communitatibus vel priuatis intentabitur: neminique licebit ob protectionem hoſtilem ſuſceptam alicui negotium faceſſere, aut eam exprobrare.

3) Iura, priuilegia, libertates, immunitateſque omnium et ſingulorum, qui partes hoſtiles ſequuti ſunt, adeoque communitatum et ciuitatum, quibus ante hoc bellum potiti ſunt, ab vtrimque redintegrabuntur et redintegrantur.

4) Inprimis Sereniſſimus Rex ac Reſp. Poloniae ciuitates Pruſſiae Regalis ac territoria, earumque magiſtratus, communitates, ciues, incolas ac ſubditos, omni meliori modo indemnes praeſtet, omnique clementia ac gratia inpoſterum proſequatur, foueat ac tueatur: gaudeantque et fruantur vniuerſi et ſinguli poſſeſſionibus, iuribus, priuilegiis ac conſuetudinibus ſuis tam generalibus quam ſpecialibus, tum in Eccleſiaſticis et libero religionis Euangelicae exercitio, ſicut hactenus viguit,

et a Sigiſmundi Auguſti temporibus Reges Poloniae illud in vniuerſa Pruſſia conceſſerunt, confirmarunt et decretis roborarunt, tum Politicis ac Secularibus ſine exceptione, quibus ante hoc bellum gauiſi ſunt.

5) Atque inter eas ciuitates, quae in Culmenſi Palatinatu ſitae, et ante hanc pacificationem in poteſtatem S. R. M. Poloniae redactae ſunt, hic comprehendantur: et Thorunium quidem gaudeat inuiolabiliter hiſce omnibus ſupra memoratis, tum in ſpecie S. R. M. Poloniae tempore occupationis adſtipulatis conditionibus, nec vlla ratione ad compenſationem vel reaedificationem deſtructarum ex occaſione huius belli et obſidionis aedium ſacrarum et publicarum, aut refuſionem alteris damni adſtringatur. Eodem iure gaudeant etiam Graudentum et Strasburgum, et per omnia maneant ac conſeruentur in eo ſtatu, quo erant ante bellum.

6) Ciuitas Elbingenſis cum priſtino ſuo territorio, tam in continenti quam in vtraque inſula, inuiolabiliter conſeruetur in eo iure ac ſtatu, quo fuit ante hoc bellum, tum ratione vſus ſigilli terrarum Pruſſiae, tum conſueto ſeſſionis loco, ſaluo item Priuilegio Caſimiri Regis de An. 1454. Valla item ac fortalitia omnia ad vrbem, tum ante hoc quinquennale bellum, tum eo durante exſtructa, maneant ac relinquantur in eo ſtatu, quo nunc ſunt, et in eadem cuſtodia ac praeſidio ciuitatis, vti ante bellum. Munimentorum autem in territorio ciuitatis, hoc bello, exſtructorum ratio ſit eadem, quae fuit ante bellum.

7) Mariaeburgum praeterea exercitio religionis libero, vt ante, ita inpoſterum et nunc quoque fruatur. Aedificia publica et priuata, per iniuriam belli deſtructa, reaedificare ipſi concedatur; pro his vero, quae ſine ſcitu et conſenſu eius ex iuſſu Generalitatis Suecicae demolita ſunt, minime teneatur: ad praeſtanda iura caduca non obligetur: arrhenda et diſpoſitio agrorum et domuum, qua ſub Polonico Regimine vſi ſunt, ipſi quoque in futurum maneat: et tandem cadauera Euangelicorum in locis, vbi ſepulta ſunt, non turbentur.

8) Cunctae actiones vel inquiſitiones aduerſus illos, qui partes Sereniſſimi Regis Sueciae hoc bello ſequuti ſunt, aut ſequuti eſſe inſimulantur, quibuſcumque in locis Poloniae, Lithuaniae, Pruſſiae ac Curlandiae

landiae habitent, cuiuſcumque etiam ſint ordinis et religionis, ſiue priuati vixerint, ſiue officio publico functi, ac ſeruitiis S. R. M. Sueciae ſago vel toga obſtricti fuerint, inſtitutae et nondum finitae ceſſent: et in quibus ſententia lata eſt, ea abrogetur, omnique careat exequutione in perpetuum: et inpoſterum contra eos nulla vmquam quaeſtio vel actio ex hac cauſſa inſtituetur.

9) Quae durante bello, iure fiſci, vel ex occaſione protectionis aut adhaeſionis alterius partis cuiquam adempta, et vel fiſco illata, vel aliis collata ſunt bona, ſiue Regia ac Reip. ſiue etiam priuatorum ſint, mobilia quidem, ſi tradita ſint, modernis poſſeſſoribus relinquantur; ſi vero eiuſmodi iura caduca hactenus in exequutionem deducta non ſint, antiquis poſſeſſoribus relinquantur: neque vlla actio dehinc, aduerſus communitates aut priuatos, ratione depoſitorum eiuſmodi bonorum intentetur. Bona vero immobilia, quorum donationes et largitiones factae ſunt, ſiue iam ante tradita, ſiue nondum tradita ſint, maneant penes antiquos dominos, ceſſantibus de cetero omnibus actionibus ratione redituum, ſiue ex publicis, ſiue priuatis bonis perceptorum.

10) Si quae bona mobilia vel immobilia, in Regno Poloniae Magnoque Ducatu Lithuaniae annexiſque prouinciis exiſtentia, ſiue nobilibus, ſiue plebeiis, cuiuſcumque religionis, ſtatus ac conditionis, ex occaſione vel praetextu protectionis S. R. M. Sueciae, pendente bello ablata ſunt, illa ſine proceſſu iuris intra ſpatium trium abhinc menſium iis reſtituantur: non obſtantibus quibuſcumque priuilegiis ac declarationibus, aliiſue iuris vel facti exceptionibus, quae in derogationem huius Articuli allegari poſſent. Nec liceat inpoſterum Suecicam protectionem alicui exprobrare, ſed vnuſquiſque priſtinis ſuis dignitatibus, bonis atque fortunis, quibus antea gauiſus eſt, fruatur.

11) Nec denique vllus ex Diſſidentibus in religione Chriſtiana, ab Eccleſia Catholica Romana, cuiuſcumque ille ſit ſtatus ſeu conditionis, ex cauſſa et occaſione religionis, in vita, bonis, honoreue, vllum patiatur detrimentum, aut aliqua, vel vi vel ſpecie et praetextu iuris, iiſdem inferatur moleſtia, multo minus quidquam conſcientiam adgrauans ab iis requiratur: ſed libertas religionis eiuſdemque exercitia iuxta Confoederationes, pacem inter Diſſidentes de religione ca-

uentes, vſumque ante hoc bellum receptum in Regno Magnoque Ducatu Lithuaniae et aliis Reipublicae prouinciis, illibata maneant vigeantque, non obſtantibus quibuſcumque in contrarium ſancitis.

12) Qui S. R. M. Sueciae Confoederatorum, vtpote Celſiſſimi Principis Tranſſiluaniae et militiae Zaporouianae, partes ſequuti ſunt, illi omnes amneſtia plenarie gaudebunt, nec aduerſus eos actiones vllae eo nomine poſthac inſtituantur, et ſi quae inſtitutae ſunt, caſſentur et abrogentur.

Iam autem ita reformatur.

1) Sit vtrimque perpetua obliuio et amneſtia eorum omnium, quae quocumque loco modoque, a quacumque paciſcentium parte, hactenus hoſtiliter facta ſunt, ita vt nec eorum, nec vllius rei cauſſa vel praetextu, vlla pars alteri poſthac quidquam hoſtilitatis aut inimicitiae, ſpecie iuris aut via facti, inferat, aut per ſuos vel per alios inferri faciat, aut patiatur.

2) Hac generali amneſtia gaudeant omnes et ſinguli, cuiuſcumque ſtatus, conditionis et religionis fuerint, vt et omnes communitates, quae ab vtrimque partes hoſtiles ſequuti ſunt, aut in hoſtilem poteſtatem deuenerant. Et ne vlli hoc bellum ſit praeiudicio, et noxae in ſuis iuribus, priuilegiis et confoederationibus, Sereniſſimus Rex et Reſpublica Poloniae relinquit omnes et ſingulos in eo exercitio religionis, quo in Polonia, Magno Ducatu Lithuaniae, annexiſque prouinciis ſecundum Conſtitutiones Reip. viguit ante hoc bellum, et a Sereniſſimis Poloniae Regibus confirmatum fuit, ita vt vniuerſi et ſinguli poſſeſſionibus, iuribus, priuilegiis ac conſuetudinibus ſuis generalibus ac ſpecialibus, tam in Eccleſiaſticis quam ciuilibus et profanis, quibus ante hoc bellum gauiſi ſunt, in totum fruantur; nec vlla actio ratione adhaeſionis hoſti, vel communitatibus vel priuatis intentetur; nemo etiam ex cauſſa et occaſione religionis, cuiuſcumque ille ſit ſtatus ſeu conditionis, in vita, bonis, honoreue vllum patiatur detrimentum, aut aliqua, vel vi vel ſpecie et praetextu iuris, eidem inferatur moleſtia, multo minus quidquam conſcientiam adgrauans ab vllo requiratur; nec vlli licebit, ob protectionem hoſtilem ſuſceptam, alicui negotium faceſſere, aut eam exprobrare.

3) Iu-

3) Iura, priuilegia, libertates, immunitatesque omnium et singulorum, qui partes hostiles sequuti sunt, adeoque communitatum et ciuitatum, quibus ante hoc bellum potiti sunt, ab vtrimque redintegrabuntur et redintegrantur. Inprimis Serenissimus Rex et Respublica Poloniae ciuitates Prussiae Regalis, quas vel antehac recepit per deditionem aut expugnationem, (quibus tempore occupationis adstipulatae conditiones inuiolabiliter seruabuntur,) vel posthac in fidem suam per hosce tractatus pacis receperit, earumque territoria, magistratus, communitates, ciues, incolas, subditos, omni clementia et gratia Regia inposterum prosequetur, fouebit ac tuebitur. Inter cetera ipsis, vt aedificia publica et priuata, per iniuriam belli destructa, reaedificent, conceditur; pro his vero, quae iussu Generalitatis Suecicae demolita sunt, minime tenebuntur: arrhendae et dispositio agrorum et domuum, qua sub Polonico Regimine ante hoc bellum vsi sunt, ipsis quoque in futurum manebunt: et tandem Euangelicorum corpora sepulta non turbabuntur.

Non minus quam praefatae ciuitates, etiam Maioris et Minoris Insularum incolae et subditi, in statum, qualis ante hoc bellum fuit, restituentur; censuum vero, partuum et redituum, vel quorumcunque seruitiorum, precariae aut decimarum nomine, quia durante bello militiae Suecicae tributi loco illa exsoluere necesse fuit, a nemine molestabuntur.

4) Cunctae actiones vel inquisitiones aduersus illos, qui partes Serenissimi Regis Sueciae hoc bello sequuti sunt, aut sequuti esse insimulantur, quibuscumque in locis Poloniae, Lithuaniae, Prussiae ac Curlandiae habitent, cuiuscumque etiam sint ordinis et religionis, siue priuati vixerint, siue officio publico functi ac seruitiis Sacrae Regiae Maiestatis Sueciae sago vel toga obstricti fuerint, institutae et nondum finitae cessent: et in quibus sententia lata est, ea abrogetur, omnique careat exequutione in perpetuum: et inposterum contra eos nulla vmquam quaestio vel actio ex hac caussa instituetur.

5) Si quae bona mobilia vel immobilia, in Regno Poloniae Magnoque Ducatu Lithuaniae, annexisque prouinciis existentia, siue nobilibus siue plebeiis, cuiuscumque religionis, status ac conditionis, ex occasione vel praetextu protectionis S. R. M. Sueciae, pendente

bello ablata ſunt, illa ſine proceſſu iuris, intra ſpatium trium abhinc menſium, iis reſtituantur, non obſtantibus quibuſcumque priuilegiis ac declarationibus, aliiſue iuris vel facti exceptionibus, quae in derogationem huius Articuli allegari poſſent: nec liceat inpoſterum Suecicam protectionem alicui exprobrare, ſed vnuſquiſque priſtinis ſuis dignitatibus, bonis atque fortunis, quibus antea gauiſus eſt, fruatur.

6) Quae durante bello, iure fiſci, vel ex occaſione protectionis aut adhaeſionis alterius partis, cuiquam ademta, et vel fiſco illata, vel aliis collata ſunt bona, ſiue Regia ac Reip. ſiue etiam priuatorum ſint, mobilia quidem, ſi tradita ſint, modernis poſſeſſoribus relinquantur; ſi vero eiuſmodi iura caduca hactenus in exequutionem deducta non ſint, antiquis poſſeſſoribus relinquantur. Neque vlla actio dehinc aduerſus communitates aut priuatos, ratione depoſitorum eiuſmodi bonorum, intentetur. Bona vero immobilia, quorum donationes et largitiones factae ſunt, ſiue iam ante tradita, ſiue nondum tradita ſint, maneant penes antiquos dominos, ceſſantibus de cetero omnibus actionibus ratione redituum, ſiue ex publicis, ſiue priuatis bonis perceptorum.

7) Qui S. R. M. Sueciae Confoederatorum, vtpote Celſiſſimi Principis Tranſſiluaniae et Militiae Zaporouianae, partes ſequuti ſunt, illi omnes amneſtia plenarie gaudebunt, nec aduerſus eos actiones vllae eo nomine poſthac inſtituantur, et ſi quae inſtitutae ſunt, caſſentur et abrogentur.

De religione Diſſidentibus multus fuit ſermo: ſed nimium ſe oppoſuit Dn. Mediator, adſerendo, quod Poloni non paſſuros ſe declarauerint, ipſis in ſua Republica ab exteris leges praeſcribi, rogandoque, vt Legationi noſtrae placeat hoc poſtulatum remittere. Dn. Regni Theſaurarius: Nos nolle prodere cauſſam Dei et honorem Regis noſtri, qui patrocinium partes ſuas ſequutis promiſerit: non praeſcribendi leges animum eſſe, ſed vt quiſque in bona, fortunas, honores, ac dignitates, quibus ante bellum gauiſus eſt, reſtituatur, efficiendi. Dn. Mediator: Generali Amneſtia omnes gauiſuros. Noſtri nihilominus, ſed fruſtra, prioribus inſiſtunt. Simili modo Principis Tranſſiluaniae et Coſſacorum fit mentio, atque Amneſtiae Specialis §. inſertus hic ſupra No. 7. cernitur. Mariaeburgenſes quoque petierunt, vt denuo in hoc Inſtrumento Pacis publico caſ-

ſentur

ſentur falſarii N. illa Documenta, quae aliquot ante annos is produxit, et multis, praeſertim modo dictae ciuitati Mariaeburgo, imponere adtentauit: ſed non adtenditur, vtpote quod iam antea illa falſa Inſtrumenta pro falſis ſint declarata et caſſata. Inſulanorum autem intereſſe obſeruatum eſt, vt hic ſupra in Puncto ſeu Articulo Amneſtiae, No. ſeu §. 3. videre eſt.

Abierat ad partem alteram, et poſt reditum proponit Dn. Mediator, quod Dnn. Electorales poſtulent reſponſum pro reſtituendis in Pomerania locis. Reſponſum, quod aequius ſit, vt nos pro perdita et deſolata illa prouincia ſatisfactionem acciperemus. Dn. Mediator magis per iocum quam ſerio inſiſtit, et rationem addit, quod praetexant belli expenſas, quia nihil ipſi retineant praefatorum locorum; e contra S. R. M. Dn. noſtro Clementiſſimo Liuonia cedatur. Demonſtratur rationis diſparitas. Deſiſtit, atque ad Articulum de renunciatione ſiue caſſatione pactorum et conuentionum Sueco-Brandeburgicarum in Pruſſia regrediuntur, qui a noſtra Legatione, iam ſecunda hodie vice, hoc modo mutatur. "Et ne occaſione anteactorum lis et diſſidium aliquod oriri poſſit, S. R. M. Sueciae, pro ſe, heredibus ac ſucceſſoribus ſuis, Regibus Regnoque Sueciae, virtute huius Inſtrumenti pacis, quam fieri poteſt validiſſime, in perpetuum et irreuocabiliter renunciat pactis, quae die $\frac{7}{17}$ Iannuarii An. 1656. Regiomonti, item $\frac{1}{2}\frac{5}{5}$ Iunii praedicti An. Mariaeburgi, tum quae $\frac{1}{2}\frac{0}{0}$ Nou. eodem An. 1656. Labiauiae inter Sereniſſimum Sueciae Regem glor. mem. nuper defunctum, et Suam Serenitatem Electoralem confecta ſunt, vt et aliis omnibus conuentionibus, quae illis adiectae, aut ſeparatim, quocumque tempore, loco modoue, durante hoc vltimo bello Polonico, eiuſque reſpectu initae ſunt. Atque ea omnia et ſingula in omnibus et ſingulis clauſulis, conditionibus et Articulis ſuis, irrita et nulla pronunciat, omnemque ipſis vim, vigorem et effectum, hoc ipſo et virtute huius pacti, (exceptis Oſnabrugenſibus et Receſſu Limitaneo Stetini concluſo,) penitus in aeternum detrahit, ita vt contra Suam Serenitatem Electoralem Brandeburgicam, eiuſque heredes, agnatos, ſucceſſores, prouincias, vbicumque locorum ſitas, et in ſpecie in Ducatum Pruſſiae, atque eiuſdem Ordines et incolas, aut contra S. R. M. eiuſdem ſucceſſores Reges, Regnumque Poloniae,

ex

ex nominatis et indigitatis ſupra pactis et conuentionibus abolitis nunc et inpoſterum, ſiue ſucceſſionis in Pruſſiam, ſiue vnionis aut quocumque alio praetextu vel cauſſa, nomine Regis, Regum ſucceſſorum ac Regni Sueciae, nihil vmquam allegari, praetendi aut poſtulari poſſit aut debeat. Quare praememoratorum pactorum et conuentionum Originalia quum retradi non potuerint, hoc ipſo pro retraditis, vtrimque ſciſſis et in cineres redactis habentur, atque in aeternum habebuntur. Quemodmodum et Sereniſſimus Elector Brandeburgicus, in Pruſſia Dux, quam fieri poteſt validiſſime, in perpetuum et irreuocabiliter, vigore huius Inſtrumenti Pacis, pro ſe, heredibuſque ac ſucceſſoribus ſuis profitetur, nihil vel ſe, vel heredes ac poſteros ſuos, ex praedictis pactis et conuentionibus, contra S. R. M. Regnumque Sueciae praetenturum, ac ſupra memoratis pactis omnibus itidem renunciat, et eadem omnia pro retraditis, ſciſſis et in cineres redactis, nunc et in aeternum declarat, et irrita et nulla pronunciat, omnemque ipſis vim, vigorem et effectum, hoc ipſo et virtute huius pacti, penitus et in aeternum detrahit."

Facta in mundam chartam ingroſſatione, cum Proiecto hoc ad Dnn. Electorales acceſſit, et rediens Articulum de commerciis adtulit, qui tandem complanatur et ſubſcribitur, vt hic ſequitur: 1) "Inter S. R. M. Sueciae et Suae Serenitatis Electoralis Brandeburgicae Regni, prouinciarum, ſtatuum, ditionum, tam in Imperio Romano, quam extra illud ſitarum, ſubditos et incolas priſtina reſtituantur commercia, atque inpoſterum in pleno vigore conſeruentur. 2) Si quae bona a Suae Serenitatis Electoralis ſubditis, vel eiuſdem ditionum incolis, in R. S. M. Sueciae Regno, prouinciis, ditionibus, aut locis occupatis et hactenus poſſeſſis, ante, vel ſub tempus huiuſce belli depoſita, vel alio quocumque modo eo delata ſunt, ea ſine vlla mora vel effugiis dominis ſuis reſtituantur, niſi iam fiſco adiudicata, atque extradita fuerint."

Hoc facto ad Principiſſae Radziuiliae deſideria recurritur, vbi demum conſenſerunt Poloni, iſque Articulus ſubſcribitur et commutatur huius tenoris: "Sereniſſimus Rex et Reſp. Poloniae, Illuſtriſſimae Principis Annae Mariae, defuncti Illuſtriſſimi Ducis Ianuſſii Radziuilii, Palatini Vilnenſis, filiae vnicae, in adeundis ſecundum legitimas conſuetudines

tudines Regni et Magni Ducatus Lithuaniae hereditatibus et bonis paternis ac maternis, vigore Generalis Amneſtiae, praeſenti conuentione omnibus cautae, vt ei ſatisfiat, condignam rationem habituri ſunt.“ Interea Dni Electorales ſuper Concepto Articuli, de caſſatione pactorum, conſultauerunt: quumque nondum totaliter placeret ipſis Proiectum noſtrum hic ſupra proxime praecedens, et praeſertim verba, *Exceptis pactis Oſnabrugenſibus, et Receſſu Limitaneo Stetini concluſo*, quae in parentheſi poſita erant, admittere illi nollent: tandem ſecundum deſiderium eorum, facta hodie huius Articuli mutatione tertia, ille iam ita concipitur, ſine mora in mundam chartam mittitur, Dnoque Mediatori, deletis inter alia verbis modo allegatis, extraditur. Diu quidem contenderunt Suae Excellentiae, atque retinere illa verba voluerunt: inprimis Dn. Legatus Gyldenklau, vt inſererentur, ſtuduit, commotus, quod Ablegatus Rautenſteinius hiſce diebus dixiſſet, ſe vidiſſe ſcriptum quoddam ab Electore Brandeburgico, quod valde proderet, illi Receſſus Limitanei obſeruationem parum eſſe cordi: quapropter etiam modo memoratus Ablegatus Neoburgicus Copiam rogatus eſt iſtius ſcripti, ſi poſſet: ſed quum contradictionibus nihil efficeretur vel apud Dn. Mediatorem, vel Dnos Electorales, ne tempus protrahatur amplius, vt modo dictum eſt, deleta ſunt: ſonatque iam Conceptum taliter. “Et ne occaſione anteactorum lis et diſſidium aliquod oriri poſſit, S. R. M. Sueciae pro ſe, heredibus ac ſucceſſoribus ſuis Regibus Regnoque Sueciae, virtute huius Inſtrumenti Pacis, quam fieri poteſt validiſſime, in perpetuum et irreuocabiliter renunciat pactis, quae die $\frac{7}{17}$ Ianuar. An. 1656. Regiomonti, item $\frac{15}{25}$ Iunii praedicti An. Mariaeburgi, tum quae $\frac{10}{20}$ Nou. eodem An. 1656. Labiauiae, inter Sereniſſimum Sueciae Regem glor. mem. nuper defunctum, et Suam Serenitatem Electoralem confecta ſunt, vt et aliis omnibus conuentionibus, quae illis adiectae, aut ſeparatim, quocumque modo, durante hoc vltimo bello Polonico, eiuſque reſpectu initae ſunt. Atque ea omnia et ſingula, in omnibus et ſingulis clauſulis, conditionibus et Articulis ſuis, irrita et nulla pronunciat, omnemque ipſis vim, vigorem et effectum, hoc ipſo et virtute huius pacti, penitus et in aeternum detrahit, ita vt contra Suam Serenitatem Electoralem Brandeburgicam, eiuſque heredes, agnatos, ſucceſſores, prouincias, vbicum-

que locorum ſitas, et in ſpecie in Ducatum Pruſſiae atque eiuſdem Ordines et incolas, aut contra S. R. Maieſtatem, eiuſdem ſucceſſores Reges Regnumque Poloniae, ex nominatis et indigitatis ſupra pactis et conuentionibus abolitis, nunc et inpoſterum ſiue ſucceſſionis in Pruſſiam, ſiue vnionis, aut quocumque alio praetextu, vel cauſſa, nomine Regis, Regum heredum ac ſucceſſorum, ac Regni Sueciae, nihil vmquam allegari, praetendi aut poſtulari poſſit aut debeat. Quare praememoratorum pactorum et conuentionum Originalia quum retradi non potuerint, hoc ipſo pro retraditis, ſciſſis et in cineres redactis habentur, atque in aeternum habebuntur. Quemadmodum et Sereniſſimus Elector Brandeburgicus, in Pruſſia Dux, quam fieri poteſt validiſſime, in perpetuum et irreuocabiliter, vigore huius Inſtrumenti Pacis, pro ſe, heredibuſque ac ſucceſſoribus ſuis profitetur, nihil vel ſe, vel heredes ac poſteros ſuos, ex praedictis pactis ac conuentionibus contra S. R. M. Regnumque Sueciae praetenſuros: ſed Sua Serenitas Electoralis pro ſe, heredibuſque ac ſucceſſoribus, hoc ipſo et virtute huius pacti, ſupra memoratis pactis omnibus renunciat, et eadem omnia pro retraditis, ſciſſis et in cineres redactis, nunc et in aeternum declarat, et irrita ac nulla pronunciat, omnemque ipſis vim, vigorem et effectum penitus et in aeternum detrahit.“ Ac licet ſperaretur fore, vt et ſuper ipſo puncto conueniretur in hac conferentia, non factum tamen eſt; ſed Dn. Mediator diſcedere Dnos Polonos et Confoederatos nunciauit, atque, vt craſtina octaua matutina continuetur congreſſus, petiit. Dn. Regni Theſaurarius nil acceptius eſſe Legationi Suecicae replicauit, quam vt congreſſuum et tractatus fiat continuatio; optare autem eamdem ſimul, vt non tantum continuentur, verum etiam ad finem optatum denique perducantur. Rogatur cooperationem pro dexteritate ac ſtudio ſuo Dn. Mediator; remonſtratur intereſſe Regis Chriſtianiſſimi: ille cuncta promittit; fiunt curialia; abiuimus Sobothum.

Actum Oliuae d. $\frac{10}{20}$ Apr. hor. ab VIII matut. vſque ad dimid. V pomerid.

Dnus Regni Theſaurarius a Dn. Mediatore experitur, num Proiectum puncti Amneſtiae Dnn. Poloni perlegerint, et quae ſit illorum

rum resolutio? Ille respondit: Dn. Polonos nondum adesse; hoc ipso momento tamen exspectari; simul atque aduenerint, se eos aditurum. Perrexerunt, et adprobasse Dnos Electorales Conceptum nostrum hesternum vltimum Dn. Mediator dixit: subscriptusque est iste Articulus de renunciatione pactorum, vti sub finem hesterno Protocollo insertus est: nisi quod ibi omissa sunt verba, *iam abolitis*, ad verba, *supra memoratis pactis omnibus*, in renunciatione Serenissimi Electoris, quae verba in charta subscripta posita inueniuntur. Admodum diu quidem dubitauerat nostra Legatio isto in Articulo admittere formulam, auditu et visu praeduram: quum tamen prae se haberent exemplum Tractatus Labiauiensis, quam S. R. M. gloriosissimae memoriae ipsa subscripsit, vestigiis illis inhaerere coacta est.

Iuit ad Dnos Polonos Dn. Mediator. Ac Suae Excellentiae heri mentionem fecerant captiuorum apud Caesarianos et Electorales, concluserantque, vt Articulus quoad restitutionem captiuorum et Praesidii Strasburgici inseratur prioribus Articulis. Itaque Dn. Legatus Gyldenklau existimauit, post Articulos illos quinque, Confoederatos concernentes, (qui apud Acta Propositionum videantur,*) inseri posse: quod etiam factum est. Pauca haec verba: Quae de cetero tractanda et concludenda sunt, vtpote de eliberatione captiuorum et Praesidii Strasburgensis, ea poterunt Articulis Polonicis innecti, et hi eo adaptari. Rediit Dn. Mediator, secumque tulit in schedula Proiectum Dnn. Polonorum, super Articulo seu puncto amnestiae declaratorium, tale: Primum punctum totum acceptabatur. In secundo ea reformanda: Hac generali amnestia gaudeant omnes et singuli, cuiuscumque status, conditionis et religionis fuerint, vt et omnes communitates, quae ab vtrimque partes hostiles sequutae sunt, aut in hostilem possessionem deuenerunt, et ne vllis hoc bellum praeiudicio sit et noxae in suis iuribus et priuilegiis, ita vt omnes et singuli possessionibus, iuribus et priuilegiis generalibus et specialibus, tam in Ecclesiasticis quam in ciuilibus profanisque, quibus ante hoc bellum gauisi sunt, in totum fruantur: nec vlla illis actio ratione adhaesionis hosti, siue communitatibus, siue priuatis intentabitur: nemini praeterea liceat alicui negotium facessere ratione adhaesionis hostilis, aut etiam exprobrare.

* Nos supra edidimus, in Actis Publicis Pacific. pag. 129.

brare. Tertio: Redintegrantur praeterea omnia iura, libertates et priuilegia, ciuitatibus Pruſſiae, quae in poſſeſſione hoſtili hoc bello exſtiterunt, quibus ſiue in profanis, ſiue in Eccleſiaſticis ante hoc bellum potiti ſunt, ſaluis per omnia pactis et foedere perpetuo cum Sereniſſimo Electore Brandeburgico Velauiae et Bidgoſciae concluſo, omnesque ciues, incolas et ſubditos dictarum ciuitatum et communitatum S. R. M. Poloniae clementia ſua et gratia Regia inpoſterum proſequetur, fouebit et tuebitur. Pro illis vero, quae militiae Suecicae tributi loco vtriuſque Inſulae ſubditis exſoluere neceſſe fuit, a nemine moleſtia inferetur, ſicut et pro decimis aliiſque cenſibus, quibus ſubditi Inſulani ſatisfacere hoc tempore belli minime potuerunt, non turbabuntur. Quarto: Cunctae actiones aut inquiſitiones, aduerſus illos, qui partibus hoſtilibus adhaeſerunt hoc bello, vel ſequuti eaſdem eſſe inſimulantur, quibuſcumque in locis Poloniae, M. Ducatus Lithuaniae, Pruſſiae, Curlandiae habitent, cuiuſcumque ſtatus, conditionis aut religionis ſint, ſiue priuati vixerint, ſiue officio publico functi aut ſeruitiis S. R. M. Sueciae ſago vel toga adſtricti fuerint, inſtitutae, necdum finitae et ad exequutionem deductae, abrogentur, omnique exequutione careant in perpetuum. Quinto et ſexto: Bona mobilia vel immobilia, in Regno Poloniae et M. D. Lithuaniae annexiſque prouinciis exiſtentia, ſiue ea nobilium, ſiue plebeiorum, cuiuſcumque ſtatus, conditionis, religioniſque fuerint, per iura caduca cuicumque collata, neque hactenus in exequutionem per decreta aut tranſactiones deducta, primis poſſeſſoribus reſtituantur. Talia vero priuilegia caſſantur et abrogantur, omneſque proceſſus, eo nomine intentati et necdum finiti, ſiſtuntur et annihilantur, ſaluis decretis, Comitiorum praeſertim, in quemcumque latis et promulgatis, et in exequutionem deductis: ſaluis quoque Conſtitutionibus Regni et M. D. Lithuaniae. Septimum penitus non admittitur. Ratione cadauerum ſubſcriptus iam Articulus. De depoſitis ſimiliter. Ideo hic non adponuntur. In hoc Proiecto, dum noſtri conferunt, inueniuntur diuerſae differentiae, inprimis, eſſe Punctum ſeu Artic. 1 acceptatum. In 2. Confoederationibus, omiſſum. In §. Et ne vlli hoc bellum etc. imo omiſſam totam fere §phum a verbis: Sereniſſ. Rex et Reſp. Polona relinquit. Item: Conſuetudinibus, omiſſum ante verba: generalibus et ſpecialibus. Item §phum, Nemo autem ex cauſſa religionis

nis etc. omiſſum totum. 3. Reſtrictum tantum ad ciuitates Pruſſiae. In 4. hoſtilibus partibus, pro Sereniſſimi Regis etc. poſitum. Et nondum finitae ceſſent, aliis et contractioribus verbis poſita. In 5. et 6. Saluis decretis etc. adhuc exſtare. 7. Non receptum eſſe.

Declarant noſtri Dni Legati per ſchedulam taliter: Quoad amneſtiae Dnn. Polonorum Proiectum, poſtulat Legatio Suecica §. 2. poſt verba, *pluribus priuilegiis*, addatur: ac conſuetudinibus. §. 3. ita ponatur: "Ordinibus ac ciuitatibus Pruſſiae, quae in poſſeſſione S. R. M. Regnique Sueciae hoc bello fuerunt, manebunt itidem integra omnia iura, libertates et priuilegia, quibus ſiue in profanis, ſiue in Eccleſiaſticis potiti ſunt ante hoc bellum, ſaluo libero, vt ante viguit, Euangelicae Religionis exercitio, earumque territoria, magiſtratus, communitates, incolas et ſubditos, S. R. M. Poloniae eadem, qua olim, clementia et gratia Regia inpoſterum proſequetur, fouebit et tuebitur." Inter cetera ipſis, vt aedificia publica et priuata per iniuriam belli deſtructa reaedificent, conceditur; pro his vero, quae iuſſu Generalitatis Suecicae demolita ſunt, minime tenebuntur. *Pro illis vero* etc. ponatur: Quoad ea, quae militiae etc. §. 4. acceptatur, niſi quod addantur verba: Et inpoſterum etc. Quoad 5 et 6. §. maneat Legationis Suecicae Proiectum, deletis tantum verbis: Nec liceat etc. 7. Quum Polonia ſuos Foederatos eorumque deſideria promoueat, aequum eſt, vt S. M. R. Sueciae ſuorum quoque belli ſociorum rationem habeat. Quod ad demortuorum corpora in §. 3. adtinet, Legatio Suecica declarationem praeſente Proiecto Polonico factam acceptat, ſi de ciuium quoque et aliorum corporibus ſepultis intelligatur. Et ſimilis quoque ſenſus ſit de depoſitis in §. 6. illeque ſubſcriptus et commutatus Articulus ad ſubiectam hic materiam extendatur.

Quumque poſtularet Dn. Mediator, vt in ipſo Proiecto mutarentur mutanda, morem illi geſſit Legatio Suecica, et retentis adhuc retinendis, ita mutauit, vt hic inſertum habet Conceptum, et quidem in §. Nec liceat etc. Art. 5. et §. non obſtantibus etc. in eodem Art. 5. qui §. modo ſubnexus eſt Art. 6. huius Concepti ſuper Amneſtia, et inde pendentiubs Articulis. Datum eſt in munda charta Dno Mediatori, qui iuit rediuitque inter partes, eſtque Conceptum tale: 1) Sit vtrimque etc. — 2) Hac generali amneſtia gaudeant etc. — 3) Iu-

ra, priuilegia, libertates etc. — 4. Cunctae actiones etc. — §. 5. Si quae bona mobilia etc. deletus est hic totus, et §. non obstantibus etc. subnexus est hic infra §. 6. Quae durante bello etc. vt modo dictum. Iam igitur ita sonat: " Quae durante bello, iure fisci, vel ex occasione et praetextu protectionis aut adhaesionis alterius partis, cuiquam siue Nobili siue plebeio, cuiuscumque status, conditionis ac religionis, ademta, et vel fisco illata, vel aliis collata sunt bona, siue Regia ac Reip. siue etiam priuatorum sint, mobilia quidem, si tradita sint, modernis possessoribus relinquentur; si vero eiusmodi iura caduca hactenus in exequutionem deducta non sint, antiquis possessoribus relinquantur. Neque vlla actio dehinc aduersus communitates aut priuatos ratione depositorum intentetur. Bona vero immobilia, quorum donationes et largitiones factae sunt, siue iam ante tradita, siue nondum tradita sint, maneant penes antiquos dominos, cessantibus de cetero omnibus actionibus, ratione redituum, siue ex publicis, siue priuatis bonis perceptorum: non obstantibus quibuscumque priuilegiis ac declarationibus, aliisue iuris vel facti exceptionibus, quae in derogationem huius et priorum Articulorum allegari possent. 7) Qui S. R. M. Sueciae Confoederatorum, vtpote Celsissimi Principis Transsiluaniae et militiae Zaporouianae partes sequuti sunt, illi omnes amnestia plenarie gaudebunt, nec aduersus eos actiones vllae eo nomine posthac instituantur, et, si quae institutae sint, cassentur et abrogentur." Diutissime et acerrime disputatum est de his, quae Dissentientes a religione concernunt, item de §. non obstantibus etc. Tandem, postquam flecti nostram ad intentionem nequirent Poloni, Articulus, Quae durante bello etc. 15. pertractari coepit solus, et quidem pro voce *depositorum*, positis verbis: eiusmodi bonorum. Dupliciter in chartam mittitur, ac Dno Mediatori traditur, semel cum clausula, *non obstantibus*, et semel sine illa.

Interea dum supra memorata aguntur, intermiscentur alia: nimirum traduntur Dno Mediatori Articuli de Militiae deductione per Pillauiam; de libero et securo transitu; eiusdem terrestri itinere, si maritimo id fieri nequeat, per ditiones Serenissimi Regis Poloniae et Dn. Electoris Brandeburgici; de sustentatione vsque ad plenariam deductionem; de modo et conditionibus restitutionis locorum in Prussia

et

et Curlandia, veluti illi Articuli in Proiecto nostro Instrumenti Pacis sub N. 53. 54. 55 et 56. concepti reperiuntur, eorumque tenor hic est: Art. 53. "Deductio militiae Suecicae vna cum bellicis tormentis et instrumentis, re armamentaria et impedimentis, fiat Elbinga, dato libero transitu per Habum ac portum Pillauiensem, vel Vistulam eiusque ostium ad mare, prouti Generali militiae ac praesidiorum Praefecto visum fuerit. Et decedentibus militibus, siue pedites sint, siue equites, reique armamentariae inseruientes, naues atque currus pro omnibus necessariis auehendis, a ciuitatibus ac subditis Maioris, Minoris et Gedanensis Insulae, nec non vtriusque Neringiae et Warmiensis Episcopatus, sine pretio subministrentur. Caueat in posteriori casu ciuitas Gedanensis militiae Suecicae de plena securitate ad ciuitatem commorandi, et sine periculo conscendendi naues, quibus inde mari ad Regnum Sueciae aut eiusdem prouincias alias deuehi possit. 54. Quodsi maritimo itineri non possit militia Suecica e Prussia se committere, sed terrestri per Liuoniam vel Pomeraniam se conferre necessum habuerit, Ser. Rex et Resp. Poloniae, cum Colligatis suis, sufficientibus copiis militaribus saluiconducant et praestent omnem militiam tam pedestrem, quam equestrem, cum suis Generalibus, Colonellis et Officialibus, tormentis et impedimentis, indemnes atque immunes a periculis et insultationibus tam clandestinis, quam apertis, ad prouinciam et loca destinata, et dictae militiae victum, currus et equos, pro auehendis tormentis atque impedimentis, per prouincias, quibus transeundum est, absque pretio subministrari faciant. 55. Ante vero quam vlla locorum restitutio fiat, conuenient Commissarii Polonici cum Generali militiae Suecicae Praefecto de certa eiusdem militiae sustentatione, illico post conclusam pacem, et priusquam Mariaeburgum restituatur, vsque ad plenariam deductionem militiae et Elbingae restitutionem pendenda, et singulis decem diebus anticipanda. 56. Id vero in restituendis locis obseruatur, vt, quam primum Commissariis Suecicis tradita fuerit Regis Poloniae ratificatio, nec non interposita cautio Senatorum et Commissariorum Polonicorum, lege Comitiali ad latus Regis a Rep. Delegatorum, de tradenda primo quoque tempore, et ad summum intra spatium trium abhinc mensium, Reip. ratificatione, tum Mariaeburgum cum Insula maiore ac Stuma,

cum

cum eorum territoriis, deductis Elbingam praesidiis Suecicis, reddantur in manus Commissariorum Regis et Regni Poloniae: et actutum liber sit atque non interturbatus, tam mari quam terra, sicut ante hoc bellum fuit, commerciorum vsus, ac cursus postarum et litterarum. Elbingam vero eiusque territorium et Insulam minorem, cum fortalitiis ibi exstructis, nec non in Semigallia Bautske, retineat Serenissimus Rex Regnumque Sueciae, donec ratificatio Reip. Polonae super hac pace subsequuta fuerit. Qua tradita, Elbingam quoque, cum munimentis omnibus et Insula minori et Bautske, intra dies quatuordecim, deductis sine damno incolarum praesidiis, restituat." — Porro Articuli hi sequentes duo, quae in vltimatis nostris, pro Caesarianis et Electoralibus, 4 et 5. locum obtinent, paullo extensius, praesertim quoad Dn. Comitem Koenigsmarkium, eiusque bona, concipiuntur, et Dn. Mediatori extraduntur, ita nempe sonantes: "Senator Regni Sueciae et Campi Mareschallus, Dn. Comes Koenigsmark, et si qui praeterea in prouinciis et ditionibus Ser. Electoris Brandeburgici, bonis ac facultatibus suis hoc bello exuti sunt, in ea, facta hac pace, plenarie et sine vlla tergiuersatione restituentur, nec competet illis, quibus collata sunt eorum bona, vlla in ea praetensio, exnunc et in perpetuum. Inprimis manebit praefato Dn. Comiti ius saluum bonorum *Hatensleben*, *Weferling*, *Winning* et *Wilsleben*, atque in caussa Halberstadiensi contra ipsum non de facto procedetur, sed iustitiae cursus liber relinquetur, et ideo ipse in integrum restituetur. — Nullis, siue Offiicialibus, siue gregariis militibus, qui sub signis Suecicis in hoc bello militarunt, siue aliis, qui toga Sueciae obstricti fuerunt, et subditi aut Vasalli sunt Serenissimi Electoris Brandeburgici, sit id damno, sed omnes illi in pristinum statum, quoad honores atque bona, indilate restituentur in ditionibus ac prouinciis Electoris Brandeburgici, gaudebuntque vniuersi et singuli, nullo excepto eorum, plenaria amnestia et indemnitate, neque quisquam in eos eorumque bona aliquid vmquam praetendet." — Item facta est mentio Praefecturae Belgardensis, quam Dn. Comes a Wittenberg, iure Hypothecae, a S. Serenitate Electorali possidet, eiusque vero Ministri per occasionem horum motuum eiecti sunt; dataque et huius rei schedula talis: "Hypotheca Belgardensis in Orientali Pomerania Dn. Comitis Wittenbergii heredibus restituatur,

tuatur, ipsisque et eorum Ministris spoliatis satisfactio detur." Item rogatu Excellent. Dn. Campi Mareschalli a Koenigsmark, pro eliberatione filii eius, Dnn. Legati interpositione sua per schedulam hanc vsi sunt: "Filius Dni Comitis a Koenigsmark, conclusa et subscripta pace, intra dies 14. libertati restituetur, et sine lytro dimittetur."

Dum ad alteram partem abiisset, post reditum Dn. Mediator. secum tulit Legationis Electoralis Brandeburgicae Proiectum super punctis amicitiae et amnestiae, ita sonans: "Sit itidem pax perpetua, veraque et sincera amicitia, inter Sereniss. Principem ac Dominum, Dn. Carolum, (tot. tit. Regis Sueciae) eius heredes, successores ac posteros, Regnumque Sueciae, eiusdemque tam in Imperio, quam extra illud sitas prouincias, status ac ditiones, et Serenissimum Principem ac Dominum, Dn. Friedericum Wilhelmum, (tot. tit. Elect.) eiusdemque heredes ac successores, prouinciasque, status ac ditiones, in et extra Imperium Romanum, ita vt alter alterius honorem, commodum ac vtilitatem sincere serioque promoueat. — Sit etiam vtrimque amnestia et praeteritorum omnium perpetua obliuio, ita vt, quidquid hactenus quocumque loco et quauis de caussa, siue in Imperio Romano, siue extra illud, ab alterutra partium, vel sub earum imperio potestateque existentibus, absque vllo personarum rerumque respectu, gestum vel admissum fuerit, nullo praetextu, via iuris vel facti, directe vel per indirectum, a neutra parte vmquam vindicari possit; et nec horum, nec vllius alterius rei caussa vel praetextu, alter alteri posthac quidquam hostilitatis aut inimicitiae, vel etiam quoad Ministros, Officiarios, aliosque et incolas ac subditos, statum, bona vel securitatem, vel per se, vel per alios, clam vel palam, inferat, vel inferri faciat, aut patiatur, saluis nihilominus nominibus ac debitis ciuilibus, inter vtriusque partis Regni, prouinciarum ac ditionum quarumcumque subditos et incolas, ante vel durante hoc bello contractis, quibus soluendis vnusquisque teneatur. Non derogabit autem hic Articulus vlla in re pactis et foederibus aliis defensiuis, conseruandae publicae tranquillitatis caussa, siue a Sua Maiestate Sueciae, siue a Sua Serenitate Electorali, cum quibusuis aliis Principibus ac Statibus initis: verum illa omnia integra, ac in pleno robore suo permaneant: ne tamen ad alios, quam ipsos contrahentes, eorumdemque heredes ac

fucceffores, obligatio trahatur." — Vbi perlectum effet, facta deliberatione, hoc modo manu Dni Legati Gyldenklauii mutatur, aufcultatumque a Collegio, et in mundam chartam miffum, Dno Mediatori retraditur: "Sit itidem pax perpetua, veraque ac fincera amicitia, inter Sereniffimum ac Potentiffimum Principem ac Dominum, Dn. Carolum, (tot. tit. Reg. Suec.) eius heredes, fucceffores ac pofteros Reges, Regnumque Sueciae, eiufdemque tam in Imperio, quam extra illud fitas prouincias, ftatus ac ditiones, et Sereniffimum Principem ac Dominum, Dn. Fridericum Wilhelmum, (tot. tit. Electoralis) eiufdemque heredes ac fucceffores, prouinciafque, ftatus ac ditiones, in et extra Imperium Romanum, ita, vt alter alterius honorem, commodum ac vtilitatem, fincere ferioque promoueat. — Sit etiam vtrimque amneftia, et praeteritorum omnium perpetua obliuio, ita vt, quidquid hactenus, quocumque loco et quauis de cauffa, fiue in Imperio Romano, fiue extra illud, ab alterutra partium, vel fub earum imperio poteftateque exiftentibus, abfque vllo perfonarum rerumque refpectu, geftum vel admiffum fuerit, nullo praetextu, via iuris vel facti, directe vel per indirectum, a neutra parte vmquam vindicari poffit; et nec horum, nec vllius alterius rei cauffa vel praetextu, alter alteri pofthac quidquam hoftilitatis aut inimicitiae, vel etiam quoad Miniftros, Officiarios, aliofque et incolas et fubditos, ftatum, bona vel fecuritatem, per fe vel per alios, clam vel palam, inferat, vel inferri faciat, aut patiatur, faluis nihilominus nominibus ac debitis ciuilibus, inter vtriufque partis Regni, prouinciarum ac ditionum quarumcumque fubditos ac incolas, ante, vel durante hoc bello, contractis, quibus foluendis vnufquifque teneatur. Pacta vero et foedera omnia hoc bello cum aliis Principibus ac Statibus inita, facta iam pace, in fuo robore permaneant, quatenus hifce pactis ac pacificationi non aduerfantur."

Poft reditum Dn. Mediator retulit Articulum de modo conditionato reftitutionis a nobis locorum: et, quae ab ipfo defiderantur, (in his, non adeffe iam Regi Senatores a latere, praeter eos, qui Commiffariorum feu Legatorum Plenipotentiariorum munere in praefens funguntur, dixit,) mutantur, vt habet hoc Conceptum: "Id vero in reftituendis locis obferuetur, vt, quam primum Sereniffimi Regis Poloniae

niae ratificatio, et Dnn. Commiſſariorum cautio, de tradenda intra tres a concluſa pace menſes, Lege Comitiali a Republica Delegatorum ratificatione, in manus Dn. Mediatoris reddita fuerit, Mariaeburgum cum Inſula maiore ac Stuma, cum eorum territoriis, deductis Elbingam praeſidiis Suecicis, reddantur in manus Commiſſariorum Regis ac Regni Poloniae. Et illico liber ſit atque non interturbatus, tam mari, quam terra, ſicut ante hoc bellum fuit, commerciorum vſus, ac curſus poſtarum ac litterarum, aliorumque itinerantium hominum. Bautſke autem in Semigallia euacuetur, tribus poſt concluſam pacem ſeptimanis. Elbingam vero, eiuſque territorium et Inſulam minorem, cum fortalitiis ibi exſtructis, retineat Ser. Rex Regnumque Sueciae, donec huius pacis ratificatio Comitiali Lege a Republica Delegatorum ſubſequuta et extradita fuerit. Qua tradita, et non exſpectata hac vice ratificatione ipſius Reip. Polonae, in proxime futuris Comitiis generalibus expedienda, Elbinga cum munimentis omnibus et Inſula minore, deductis ſine damno incolarum praeſidiis, in manus Commiſſariorum Regis et Reipublicae Polonae tradatur et reſtituatur." Abiit Dn. Mediator ad alteram partem, et Suae Excellentiae perlegunt Articulum pacis et amicitiae, cum Imperatore fiendae: vbi, poſtquam deliberaſſent, proiicitur in charta, incuruata hoc modo, ita vt quid in Caeſariano deſideretur, eo melius conſpici queat, et quidem quod noſtrum eſt, manu Dn. Legati Gyldenklauii concipitur, et antequam, vti etiam in reliquis omnibus fieri ſolet, ingroſſatur, clara voce perlegitur; ingroſſatumque, priuſquam extradatur, reuiſum eſt.

Caeſareum I.

Eadem ſimiliter Pax, amicitia, et praeteritorum omnium perpetua obliuio, ſub iiſdem clauſulis et vinculis in hocce Inſtrumento contentis, vigeat et in perpetuum ſtabilita ſit, inter Sereniſſimum et Potentiſſimum *a*) Romanorum Imperatorem, Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Sclauoniae Regem, Archiducem Auſtriae, Ducem Burgundiae, Brabantiae, Stiriae, Carinthiae, Carniolae, Marchionem Morauiae, Ducem Luxemburgiae, ac ſuperioris et inferioris Sileſiae, Wirtembergae ac Teckae, Principem Sueuiae, Comitem Habsburgi, Tyrolis, Ferretis, Kyburgi et Goritiae, Landgra-

uium Alſatiae, Marchionem Sacri Romani Imperii Burgouiae, ac ſuperioris et inferioris Luſatiae, Dominum Marchiae Slauonicae, Portus Naonis et Salinarum etc. praecipuum Poloniae Foederatum, belliqueſocium, nec non eius heredes ac ſucceſſores, Regna ac prouincias hereditarias; Ac Sereniſſimum et Potentiſſimum Principem, *b*) Dn. Carolum Guſtauum, Suecorum, Gothorum, Wandalorumque Regem, Magnum Principem Finlandiae, Ducem Scaniae, Eſtoniae, Careliae, Bremae, Verdae, Stetini, Pomeraniae, Caſſubiae et Wandaliae, Principem Rugiae, Dominum Ingriae et Wiſmariae, nec non Comitem Palatinum Rheni, Bauariae, Iuliaci, Cliuiae et Montium Ducem, eiuſque heredes ac ſucceſſores, *c*) Regnum et prouincias, earumque incolas ac ſubditos, ita vt, quidquid vel ante hoc bellum, vel illo durante, ſiue in Polonia, ſiue extra illam, ſeu ratione auxilii, vigore antiquorum et recentium pactorum, Sereniſſ. Regi ac Reip. Poloniae praeſtiti, ſeu quauis alia de cauſſa, mutuae offenſionis atque inimicitiarum, aut praetenſionum, oriri potuit, perpetuae obliuioni tradatur, neutrique parti, quocumque praetextu, licitum ſit, alterius Regna, Status aut Prouincias, clam aut palam, directe vel indirecte armis impetere, vel vllum in ipſas hoſtilitatis exercere genus, ſed alter alterius commoda ſectetur, et omnia inter vtramque partem, earumque ſtatus ac ſubditos, ad priſtinum prorſus ſtatum, vnionem et fidam correſpondentiam, reſtituta et redintegrata ſint, et nemini ex vtriuſque partis ſubditis *d*) noxae ſit aut praeiudicio, quod alterius partes hoc bello fuerit ſectatus.

Suecicum.

a) Principem ac Dnum, Dn. Leopoldum, Electum Romanorum Imperatorem ſemper Auguſtum, Germaniae etc.

b) Ac Dnum, Dnum Carolum, Suecorum etc.

c) Reges Regnumque Sueciae et ſubiectas prouincias, tum in Imp. Germ. tum extra illud ſitas, eorumque ſubditos et incolas; ita vt, quidquid vel ante hoc bellum, vel illo durante, ſiue in Polonia, ſiue extra illam, ſeu ratione auxilii Sereniſſimo Regi ac Reipubl. Poloniae praeſtiti, ſeu quauis alia de cauſſa etc.

d) Aut Imperii Statibus ac Vaſallis noxae ſit aut praeiudicio, quod alterius partes, hoc bello, ſago vel toga fuerit ſectatus, ſed vnuſquiſque in priſtinum ſtatum, quoad honores ac bona, tam mobilia quam immobilia, indilate et ſine contradictione reſtituatur, iiſque plenarie gaudeant ac fruantur.

Caeſa-

Caesareum 2.

Vt autem firmioribus fundamentis haec Pax et amicitia ſtabiliri queat, *e*) Sua Caeſarea Regiaque Maieſtas, ex puro pacis amore, cuius ſolo intuitu et fine arma ſuſcepit, loca omnia, quae in Pomerania praeſidiis ſuis inſidentur, in ipſa huius pacis exequutione euacuabit, ac Sereniſſimo Sueciae Regi plenarie reſtituet; loca ſimiliter, quae tunc, quando praedicta exequutio fiet, in Holſatia praeſidiis Caeſareis detinebuntur, prioribus dominis ſuis reſtituentur. *f*) De cetero in iis, quae ad hoc praeſens bellum et huius pacis negotium non pertinent, ſtabitur per omnia diſpoſitione pactorum Oſnabrugenſium, et Conſtitutionibus Imperii; et quidquid circa illas res controuerſiae ſubeſſe vel oriri poterit, iuxta Imperii et Pacis Germanicae leges, abſque ſtrepitu armorum componetur aut decidetur. *g*) Pacta autem omnia et foedera defenſiua, conſequendae tantum publicae tranquillitatis cauſſa inita, a Sua Caeſarea Regiaque Maieſtate, et Sereniſſimo Rege Sueciae, cum

X 3 qui-

Suecicum.

e) Sua Caeſarea Maieſtas loca, quae in Pomerania ac Megapoli occupata praeſidiis ſuis inſidentur, intra menſem a concluſa et ſubſcripta hac pace, euacuabit, eaque Ser. Regi Regnoque Sueciae; quae vero in Holſatia ac Ducatu Sleſuicenſi, aliiſue his annexis terris ac ditionibus, occupari fecit, intra ſex ſeptimanas Duci Holſ. Gottorp. et prioribus Dnis reſtituet plenarie, cum omnibus tormentis bellicis, re armamentaria, ceteroque adparatu bellico, nec non mobilibus cuiuſcumque generis; item Actis Cancellariae, Archiuis ac litterariis Documentis, quae tempore occupationis vel deditionis inibi reperta ſunt: deductis eodem tempore, e dictis locis ac prouinciis, praeſidiariis militibus, et copiis Caeſareis omnibus: et quidem ad reparandum primo quoque tempore deſtructum, vel ſolo aequatum munimentum Varnemundenſe, Roſtochienſis ciuitas obſtricta erit.

f) Et quum Imperator arma ſua in prouincias ac ditiones S. R. M. Sueciae in Germania ſitas tranſtulerit, in iiſque bellum geſſerit: ideo vt enata animorum bellique diſſidia radicitus euellantur, S. Caeſ. Maieſt. inpoſterum nihil impedimenti aut moleſtiae adferat, aut adferri patiatur Sereniſſimo Regi eiuſque ſucceſſoribus Regibus Regnoque Sueciae, in iis, quae ipſis vi Pacis Germanicae concluſae, et Imperii Legum et Conſtitutionum competunt, ſed Eius Regiam Maieſtatem eoſdemque in iis omnibus conſeruet, conſeruarique faciat.

g) Pacta et foedera omnia, hoc bello cum aliis Principibus ac Statibus inita, facta hac pace, in ſuo robore permaneant, quatenus hiſce pactis ac pacificationi non aduerſantur.

quibuſuis aliis Principibus, aut Statibus, ſalua et integra, et in pleno robore ſuo permaneant, quorum tamen obligatio ad alios, quam ad ipſos contrahentes, non extendetur.

Interea Dnn. Poloni viderant Articulum: "Id vero in locis reſtituendis obſeruetur" etc. — Reduceque Dno Mediatore, quae ab illis deſiderantur, hoc modo mutantur: "Id vero in reſtituendis locis obſeruetur, vt intra octiduum, poſtquam Sereniſſimi Regis Poloniae ratificatio, et Dnn. Commiſſariorum Polonicorum cautio, de tradenda Lege Comitiali a Republica Delegatorum ratificatione, in manus Dn. Mediatoris reddita fuerit, Mariaeburgum cum Inſula maiore ac Stuma, cum eorum territoriis, deductis Elbingam praeſidiis Suecicis, reddantur in manus Commiſſariorum Regis ac Regni Poloniae. Et illico liber ſit atque non interturbatus, tam mari quam terra, ſicut ante hoc bellum fuit, commerciorum vſus, ac curſus poſtarum ac litterarum, aliorumque itinerantium hominum. Bautſke autem in Semigallia euacuetur intra octiduum, poſtquam notitia concluſae pacis Generali exercituum, vel eius locumtenenti, in Liuonia innotuerit. Elbingam vero, eiuſque territorium et Inſulam minorem, cum fortalitiis ibi exſtructis, retineat Sereniſſimus Rex Regnumque Sueciae, donec huius pacis ratificatio Comitiali Lege a Republica Delegatorum ſubſequuta extradita et inuicem commutata fuerit. Qua tradita, et non exſpectata, hac vice, ratificatione ipſius Reipublicae Polonae, in proximis futuris Comitiis generalibus expedienda, Elbinga cum munimentis omnibus et Inſula minore, deductis ſine damno incolarum praeſidiis, in manus Commiſſariorum Regis et Reipublicae Polonae tradatur et reſtituatur." Ingroſſatum hoc Conceptum Dn. Mediatori denuo extraditur, qui rediens ſecum adfert, quae Dnn. Poloni ad punctum amneſtiae eiuſque Articulos et §§. demum notarunt: atque haec ſunt: In 3. Saluo libero, vt ante bellum viguit, in praedictis ciuitatibus Catholicae et Euangelicae Religionis exercitio. Pro his vero, quae neceſſitate defenſionis deſtructa ſunt, minime tenebuntur: pro verbis, *quae iuſſu Generalitatis Suecicae.* In 4. *inpoſterum* admittitur. In 5. Siquidem totus hic Articulus eſt in Sexto, proinde omiſſo eo admittitur Sextus in toto, quum agat de mobilibus et immobilibus ſimul, deque his diſponat. — Dum autem et huius diei pondus ac aeſtum conferen-

tia

tia portauerat, Dn. Mediator continuationem congressus et tractatuum ad crastinam octauam matutinam, captata beneuolentia et curialibus solitis, omnium partium Legationibus intimauit. Reuersi quisque suas ad stationes.

Actum Oliuae d. $\frac{11}{21}$ April. horis ab VIII matutinis vsque ad dimid. VI vespertinam.

Postquam Illustrissimis atque Excellentissimis Dnis Legatis nostris relatum erat, etiam transeundo ipsi obseruare poterant, Carlekouiam, vbi Rex et Regina Aulaque Polonica adhuc commorantur, vallo et munimentis circumdari, nec non tormenta, et, praeter Satellitium Praetorianum, copiosum adhuc Praesidium adduci; rati sunt, non posse id silentio praeteriri, sed Dn. Mediatori rem deferendam, et caussam percontandam esse: prius tamen quam grauamen proponatur, certiores se esse oportere. Itaque miserunt, qui, forte fortuna locum ipsum transeuntes, omnia bene obseruent. Quum illi simul fere ac Suae Excellentiae Oliuae adessent, ac certitudinem adfirmassent, Dn. Regni Thesaurarius aduenientem Dn. Mediatorem, antequam sessum est, adloqui coepit: Non sine admiratione Legationem Suecicam intelligere, immo iam praetereundo vidisse, Aulam Carlekouiae vallis se munire, nec tantum tormenta, verum etiam ducentos sclopetarios Dantisco adduci fecisse: necesse esse, aut vt Aula ab aliis aliquid mali metuat, aut quod calumniator aliquis de nobis rumorem sparserit, quo Legatis Plenipotentiariis Suecicis apud Vrbem Gedanensem odium conciliaret. Si primum in caussa: rogari, S. R. M. Legationi hanc gratiam concedat, eique in tempore, quidquid sit, animaduertat, siquidem Sobothi, sine munimine omnium voluntati expositi, ex sola fide publica securi degamus. Si alterum: pessimum esse hominem oportere, qui calumniis talia efficere non vereatur. In se suscepit Dn. Mediator, hac de re, cum Legatione Polonica loqui velle; confirmans se aliquid hesterna vespera comperisse; quî autem haec fiant, ignarum. Contulit se ad Dnos Legatos Polonicos. Interea Dn. Akakia accessit, et de circumuallatione Carlekouiae cum ipso paucus sermo instituitur. Hic non subesse aliquid se crede-

credere dixit; vidiſſe quidem aggerem et foſſam, ſed vt intelligat eſſe magis exercitium Aulicorum quorundam, quam munimentum pro Rege. Miſſa hac quaeſtione, interrogatur a Dn. Comite Schlippenbachio, num audiuerit ſe dixiſſe Ablegato Neoburgico, quod velit petere audientiam a Rege Poloniae. Id quod hic negat: et quum adueniret ipſe Ablegatus Rautenſteinius, ſimiliter negauit dictum hoc eſſe. Rediit Dn. Mediator, et retulit, Dnos Legatos Polonos reſpondiſſe, nihil latere ſub aggere effoſſo Carlekouiae, nec aliquid contra fidem publicam nobis metuendum: ſe quoque praeterea loquuturos cum Rege, vt mandet deſiſti. Quibus adquieuit noſtra Legatio. Interea non fuit vanus ab initio metus; quippe Aula Polonica nil niſi abitum toties minitabatur; murmur erat Dantiſci, Suecos pacem nolle, ideo noua ſubinde poſtulata Legatos eos proponere: immo acceſſit, quod nuper a non nemine e Miniſterio Gallico ad aures noſtrae Legationis peruenerat, Polonos metuere ipſos, quod Caeſariani pacis concluſionem vi impedituri ſint. Erant etiam, qui aliquid ſuſpicatam Aulam Polonicam fabularentur, quod altera galeotarum Elbingenſium, cui *Papegoia* nomen eſt, nimis littori Oliuenſi, cui Sobothum et Carlekouia imminent, adpropinquaſſet, quae tamen deinde ad alterum Sobothi latus, Sinum Pucenſem verſus, ſe mouit. Ad rem acceſſum eſt. Et Suae Excellentiae ad notas Dnn. Polonorum heſternas, retento tamen §. de Principe Rakouiae et Coſſacis, ſeu militia Zaporouiana, ex noſtro et Legationis Polonicae Proiecto nouiſſimo tale formant Conceptum puncti amneſtiae, quod Dno Mediatori traditur, et ille ſecum fert ad alterius partis Legatos.

1) "Sit vtrimque perpetua obliuio et amneſtia eorum omnium, quae quocumque loco modoque a paciſcentium parte hactenus hoſtiliter facta ſunt, ita vt nec eorum, nec vllius alterius rei cauſſa vel praetextu, vlla pars alteri poſthac quidquam hoſtilitatis aut inimicitiae, ſpecie iuris aut via facti, inferat, aut per ſuos vel per alios inferri faciat aut patiatur. 2) Hac generali amneſtia gaudeant omnes et ſinguli, cuiuſcumque ſtatus, conditionis et religionis fuerint, vt et omnes communitates, quae ab vtrimque partes hoſtiles ſequutae ſunt, aut in hoſtilem poſſeſſionem deuenerunt: et ne vllis hoc bellum praeiudicio ſit et noxae in ſuis iuribus et priuilegiis ac conſuetudinibus generalibus

et

et ſpecialibus, tam in Eccleſiaſticis, quam in ciuilibus profaniſque, quibus ante hoc bellum gauiſi ſunt, in totum fruantur: nec vllis actio ratione adhaeſionis hoſti, ſiue communitatibus ſiue priuatis, intentabitur, ita vt nemini liceat alicui negotium faceſſere ratione adhaeſionis hoſtilis, aut eam exprobrare. 3) Ordinibus ac Ciuitatibus Pruſſiae, quae in poſſeſſione S. R. M. Regnique Sueciae hoc bello fuerunt, manebunt itidem integra omnia iura, libertates, priuilegia, quibus ſiue in profanis, ſiue in Eccleſiaſticis potiti ſunt ante hoc bellum, (ſaluo libero, vt ante bellum viguit, in praedictis ciuitatibus Catholicae et Euangelicae Religionis exercitio,) eorumque territoria, magiſtratus, communitates, ciues, incolas et ſubditos S. R. M. Poloniae eadem, qua olim, clementia et gratia regia inpoſterum proſequetur, fouebit et tuebitur. Inter cetera ipſis, vt aedificia publica et priuata per iniuriam belli deſtructa reaedificent, conceditur; pro his vero, quae neceſſitate defenſionis deſtructa ſunt, minime tenebuntur. Quoad ea vero, quae militiae Suecicae, tributi loco, vtriuſque Inſulae ſubditis exſoluere neceſſe fuit, a nemine moleſtia inferetur, ſicut et pro decimis aliiſque cenſibus, quibus ſubditi Inſulani ſatisfacere hoc tempore belli minime potuerunt, non turbabuntur. 4) Cunctae actiones aut inquiſitiones aduerſus illos, qui partibus hoſtilibus adhaeſerunt hoc bello, vel ſequuti eaſdem eſſe inſimulantur, quibuſcumque in locis Poloniae, Magni Ducatus Lithuaniae, Pruſſiae, Curlandiae habitent, cuiuſcumque ſtatus, conditionis aut religionis ſint, ſiue priuati vixerint, ſiue officio publico functi, aut ſeruitiis S. R. M. Sueciae ſago vel toga adſtricti fuerint, inſtitutae, necdum finitae et ad exequutionem deductae, abrogentur, omnique exequutione careant in perpetuum; et inpoſterum contra eos nulla vmquam quaeſtio vel actio ex hac cauſſa inſtituetur. 5) Quae durante bello, iure fiſci, ex occaſione ac praetextu protectionis aut adhaeſionis alterius partis, cuiquam ſiue nobili, ſiue plebeio, cuiuſcumque ſtatus, conditionis ac religionis, ademta, et vel fiſco illata, vel aliis collata ſunt bona, ſiue Regia ac Reipublicae, ſiue etiam priuatorum ſint; mobilia quidem, ſi tradita ſint, modernis poſſeſſoribus relinquantur; ſi vero eiuſmodi iura caduca hactenus in exequutionem deducta non ſint, antiquis poſſeſſoribus relinquantur. Neque vlla actio dehinc aduerſus communitates aut priuatos ratione eiuſ-

modi bonorum intentetur. Bona vero immobilia, quorum donationes et largitiones factae ſunt, ſiue iam ante tradita, ſiue nondum tradita ſint, maneant penes antiquos dominos, ceſſantibus de cetero omnibus actionibus ratione redituum, ſiue ex publicis, ſiue priuatis bonis perceptorum. 6) Qui S. R. M. Sueciae Confoederatorum, vtpote Celſiſſimi Principis Tranſſiluaniae et militiae Zaporouianae, partes ſequuti ſunt, illi omnes amneſtia plenarie gaudebunt, nec aduerſus eos actiones vllae eo nomine poſthac inſtituantur, et, ſi quae inſtitutae ſunt, caſſentur et abrogentur."

Dn. Mediator, poſt reditum, ſe tradidiſſe refert hoc Conceptum, quod illi iam perlegant; Electorales autem maxime vrgere ſuum propter Elbingam deſiderium, vt nempe clauſula peculiaris huic Articulo ſeu puncto amneſtiae inſeratur. Dn. Regni Theſaurarius: Clauſulam Inſtrumento publico inſeri, Legationem Suecicam admittere non poſſe. Deliberant Suae Excellentiae; et concluditur, propter Elbingam pacem impedire non licere: ſi autem ad finem promouendi tractatus cauſſa aliquid faciendum ſit, fieri id oportere per declarationem Articuli ſeparati, eiuſque ſecreti: extrema tamen tentanda eſſe, an diuerti poſſint Electorales, ſiquidem maxime conſentaneum et veroſimile ſit, Polonis ipſis gratum accidere, ſi praefatam ciuitatem tradere non cogantur. Atque hanc ſententiam maxime defendit Dn. Comes Schlippenbach. Adloquuntur Dnum Mediatorem, vt auctoritatem Chriſtianiſſimi Regis interponat, ne pars altera ſalutare opus ex hoc praetextu remoretur. Ille: Nonnullam ſe heri digreſſionem feciſſe, an deflectere illos poſſet a petito ſuo: ſed eos, praeſertim Dnn. Electorales, tenaciter inhaerere poſtulatis, et Dnn. Polonos, ſiquidem Dn. Electori obligati ſint, et pacti Bidgoſciani ſolutione teneantur, contradicere non audere. Dn. Regni Theſaurarius: Quum omnia in priſtinum ſtatum reſtituantur per punctum amneſtiae, conſideret Dn. Mediator, quî fieri queat, vt Legatio Suecica ſibi in eodem Articulo publice contradicat? Dn. Mediator: Se antea temperamentum propoſuiſſe, nimirum, vt Legatio Suecica declaret, ſi Rex Poloniae tradat Dno Electori ex pacto Elbingam, ſe illam traditionem impedire nolle. Repetierunt priora Suae Excellentiae, et Dn. Mediator ſe confert ad alteram partem. Ipſo abſente, denuo deliberant Dnn. Legati, et pro Elbinga, ne tradatur

Electo-

Electori, multum pugnante Dn. Comite Schlippenbachio, vota tandem omnia erant, ſi declinari non poſſet, Articulum ſecretum declaratorium dandum eſſe. Paullo poſt rediit Dn. Mediator: qui quum interrogaſſet, quid tandem Suae Excellentiae reſoluerint? reſponſum eſt per Illuſtriſſimum Dn. Regni Theſaurarium, quod Legatio noſtra inhaereat declarationi ſuae. Ille: Quinque his diebus ſe propoſuiſſe dixit, tria in fauorem Legationis Suecicae, duo Dnn. Polonorum. Tria illa conceſſa Dnis Suecis: ergo extricemus nos aliquando ex illo puncto Elbingano. Suae Excellentiae adhuc tentant ſuperare hanc difficultatem: ſed Dn. Mediator omnia ſe feciſſe dixit, et quidem horam et amplius heri cum illis egiſſe, deliberantibus inter ſe Polonis, quo medio contenta reddi poſſit Sua Serenitas Electoralis: quum praeter ſolutionem paratae pecuniae quadringentorum mille Imperialium nihil vidiſſent, loquutos ſe eſſe, Elbinga ipſa ſummam iſtam ſoluat, neceſſe eſſe; e contra Regem illis telonea et reditus omnes, quae ſoluere quotannis Regi tenentur, tamdiu remiſſurum, donec plenarie illa pecunia decurtaretur. Coeptus eſt hinc diſcurſus; et noſtri Dnn. Legati regeſſerunt, quod ciuitas Elbingenſis, vti credant, vix tali ſummae pro tempore par ſit, niſi forte Dantiſcum aut Anglicani illis adſiſterent. Redit ad poſtulatum Dn. Mediator; de nouo declarationem categoricam ſerio vrget, addens, ſe ob ſolum hoc rupturam metuere, flecti vlla ratione nolentibus Electoralibus Legatis. Tandem poſt dimidiae horae et amplius diſputationem, vltimam declarationem ſuam Dnn. Plenipotentiarii noſtri Dno Mediatori aperiunt, quod non queant niſi Regi et Reipublicae Poloniae Elbingam reſtituere: quid deinde Polonia fecerit, Sueciam non impedituram. Quibus ille ad Dnos Polonos ſe recepit. Ipſo abſente, ex ſuperfluo inter ſe conferunt ac deliberant Suae Excellentiae, atque dum pro et contra rem ventilaſſent, traditionem impediri a nobis poſſe non vident. Quare ſecretus Articulus per manum Dn. Regni Theſaurarii primum his verbis proiectus eſt: "Quodſi Sereniſſ. Rex et Reſpublica Poloniae Elbingam, quam ſaluis ſuis priuilegiis in omnibus, vt in ipſo Pacis Inſtrumento exprimitur, retradimus, Ser. Electori cedere pro hypotheca voluerit, id pro ruptura pacis a Suecia non interpretatum iri, hiſce declaratur." Dn. Comes Oxenſtierna, vbi perlectum eſſet hoc Proiectum, non abs re eſſe

 monuit,

monuit, ſi Elbingenſium Deputati vocarentur. Quaeſitum eſt, an adſint? Quum adfuiſſe quidem ſub initium hodierni congreſſus reſponderetur, ſed ad hoſpitium ſuum illos reuertiſſe, iuſſus eſt noſter Secretarius Legationis, vt per ſchedulam notificatoriam ipſos arceſſeret; id quod hic extemplo fecit, et in hunc ſenſum ſcripſit: Poſtquam hoc momento de ſumma ſtatus ac ciuitatis ipſorum agatur, Illuſtriſſimos atque Excellentiſſimos Dnos Legatos Suecicos exſpectaſſe, vt Secretarius eorum, ſicuti hodie mane Sobothi poſtulatum eſſet, tempus Oliuae obſeruaret. Suas Excellentias igitur iam in mandatis dediſſe, vt ipſis notificaretur, quo ſine mora ipſi huc veniant, aut, ſi abiiſſemus nos ante aduentum eorum, illi Sobothum Excellentias Suas ſequantur. Miſſus eſt cito pediſſequus, qui ad eos haec perferret. Interea Suae Excellentiae loquuti ſunt inuicem, quod certo nunciatum ſit, praefatos Elbingenſium Deputatos, inſalutatis et inſciis Dnis Plenipotentiariis noſtris, amneſtiam particularem apud Regem Poloniae petiiſſe, audientiam obtinuiſſe, ad oſculationem manuum admiſſos, ipſiſque omnem gratiam a Rege promiſſam eſſe. Quod merito aegre feratur a nobis, nec ſilentio, quando aduenerint Deputati, praetereundum. Dn. Mediator quum rediiſſet, rogatur, diſponat Dnos alterius partis Commiſſarios Plenipotentiarios, ad alia quo progrediantur, ſi propter Elbingam amneſtiae punctum hodie concludere nolint: multa adhuc ſupereſſe pertractanda, in his quoque reſtitutionis locorum Articulum. Ille: Quia curſor per expreſſum miſſus ad Dnn. Caeſarianos heri adtuliſſet, illos hodie adeſſe non poſſe, et ſimul nunciaſſe, quod ante craſtinum pomeridianum intereſſe congreſſui nequeant, ideo Dnos Polonos et Electorales nihil de cedendis et euacuandis locis in Pomerania occupatis, praefata Legatione abſente, agere poſſe. Itaque ad minutiora redeundum Dn. Regni Theſaurarius cenſuit, vtpote Dni Ducis Croyani poſtulatum. Dn. Mediator, declaraſſe Dn. Ducis Curlandiae Ablegatum, reſpondit, ſi Polonia ſolutionem praeſtet, Principem ſuum cum Dn. Duce Croyano bonis modis conuenire velle.* Dn. Regni Theſaurarius: Dn. Ducis Curlandiae praetenſionem huc non pertinere: modo Polonia debitum ſoluat, relicto partibus iſtis controuertentibus,

* Conf. DIARIVM CVRON. ad d. XX Apr.

tibus, quomodo conuenire velint aut possint. Suscepit Dn. Mediator, se cum Dnis Polonis hoc de negotio acturum vlterius. Sed antequam abiit Dn. Mediator, Dn. Regni Thesaurarius denuo insistit, vt amnestiae punctus hodie complanetur, vsque ad Articulum Elbingam concernentem, qui in crastinam conferentiam relinqui posset. Dn. Mediator se tentaturum promisit: et traditum iam erat Proiectum nostrum hodiernum. Abiit ad alteram partem.

Nunciatur adesse Elbingenses: qui vocantur, et sunt Consul et Vicepraeses *Meyenreis*, et Senator *Dreschenberg* cum Secretario.* Dn. Regni Thesaurarius, praemissis curialibus, a Dno Mediatore illos intellexisse, non esse dubium, quod Electorales maxime vrgeant ex pacto Bidgosciano traditionem Elbingae; iam magis credere eos hoc posse, quia iam ipsi adsint, et praesentes intelligant, quod mutatio sit futura: interea innotuisse, quod, nobis insciis, amnestiam et gratiam Regis ac Reipublicae Poloniae impetrare conati sint, eamque obtinuerint. Iam Legationem Suecicam caussas, cur hoc fecerint, quum illi nostro, non vero nos illorum consilio et communicatione indigeamus, latere. Rei cardinem in hoc consistere, quod Dnn. Legati partis alterius categoricam a nobis vrgeant declarationem: quam tandem ipsis, siquidem ob hoc punctum solum impediri aut retardari pacem minus conueniat vel defensibile sit, aperire oporteat. Voluisse se audire Deputatos in hoc negotio, quo de caussa ipsorum agatur; sperare tamen, ciuitatem Elbingensem se non praecipitaturam, sed in constantia et deuotione sua erga S. R. M. Dn. nostrum Clementissimum, vsque ad finem perseueraturam. Consul Meyenreis post recurialia, intellexisse Magistratum Vrbis Elbingensis, mutationem metuendam; itaque se cum collega suo deputatum, vt impetrato Saluo Passu a Rege Poloniae, (quo nomine Suis Excellentiis Dnn. Legatis nostris humillimas agunt gratias,) ad locum tractatuum profecti, pro vtilitate et interesse vrbis vigilarent. Audientiam se apud Regem obtinuisse, et gratiam ipsis promissam fatentur, sperantes, non in malam partem Suas Excellentias hoc, quod tempus praesens iussisset, interpretaturas esse; contestari se, quod Magistratus Elbingae numquam cogitauerit protectionem

* Conf. PASTORII Diarium pag. 251.

nem Sereniſſimi Electoris amplecti, aut in traditionem conſentire velle; hoc vnicum hactenus optaſſe, vt ſub regimine S. R. M. Sueciae manere potuiſſent, ſiquidem adhuc etiam in mandatis et inſtructione habeant, idem Regiam Legationem Suecicam aſſecurare, rogareque, vt, ſecundum poſſe, efficere velint, quo Elbinga, ſi per pacem reſtituenda ſit, Regi Poloniae et Reipublicae Poloniae retradatur. Dn. Regni Theſaurarius interrogat, num Legationem Brandeburgicam viſitaſſent. Illi: Se quidem ab ipſa vocatos fuiſſe, modeſte tamen recuſaſſe. Dn. Regni Theſaurarius: Num cum Dnn. Legatis Polonicis hac de re communicauerint? Illi: Cum Dno Regni Cancellario Poloniae ſe loquutos eſſe. Dn. Regni Theſaurarius: Quid is diſcurrerit, et num intimius cum illo conſultaſſent? Illi: Dn. Regni Concellarium dixiſſe tantum, quod Sereniſſimus Elector Elbingam praetendat; Illuſtriſſimi atque Excellentiſſimi Dnn. Legati Suecici autem eam S. R. M. ac Reipublicae Poloniae hoc modo et cum his priuilegiis, ſicut glorioſiſſima S. R. M. Dn. noſter Clementiſſimus, beatiſſimae et immortalis memoriae, eam acceperit, reſtituant; quid deinde Polonia factura ſit, hoc opus, hunc laborem eſſe. Dn. Comes Oxenſtierna: Hic totum negotium haerere; non perrecturam Legationem noſtram, donec ad ſecuritatem ciuitatis iſte punctus complanetur. Dreſchenbergius: Se Deputatos intellexiſſe, Poloniam ipſam ratione ſuperioritatis haud libenter conſenſuram, vt Elbinga Dno Electori tradatur. Dn. Comes Schlippenbach: Verum hoc, ſed quid conſilii, quum Electoralis Legatio deſiſtere a praetenſione ſua nolit? Dreſchenbergius: Forte inuenirentur media; ciuitas extremas vires ſuas tentet, neceſſe eſſe. Dnn. Legati: Relatum eſſe, quod Deputati iam ad ſolutionem ſummae cccc mille Imperialium erga Dnum Regni Poloniae Supremum Cancellarium ſe declarauerint: licere, vt paullo diſcedentes deliberent, et, quid ipſis videatur, nobis aperiant. Diſceſſerunt. Interea Suae Excellentiae reaſſumunt diſcurſum de hac materia, et proiectum Articulum ſeparatum reuident, paulloque fuſius eum concipiunt. Poſt reditum, Conſul Meyenreis agit gratias humillime pro communicatione: ſe et collegam Deputatos Elbinganos, iſtiuſmodi cum Illuſtriſſimo Dn. Regni Poloniae Supremo Cancellario miſcuiſſe ſermones: rogat obnixe, quo Legatio Suecica ciuitatem hanc ſua

ſub

ſub protectione vlterius tueri velint; ſentire ſe etiam eumdem animum ex parte Polonica; ſi hodie non inueniatur medium, forſan hanc noctem illud ſuppeditare poſſe, ita vt craſtino die pergi poſſit. Dn. Regni Theſaurarius aſſecurat Deputatos protectionis S. R. M. Regnique Sueciae vſque ad extremum, inprimis vero manutentionis priuilegiorum ſuorum; ſperare viciſſim ſe, et Dnos Collegas Legatos Plenipotentiarios Suecicos, ciuitatem ſaepe dictam ita ſe adhuc geſturam, vt veterem illam laudem cultae amicitiae Suecicae poſſit retinere. Senator Dreſchenberg: Se Deputatos demonſtraſſe Dno Supremo Cancellario, quodſi Elector ſemel praeſidium ſuum introducat, locum hunc eumdem perpetuo detenturum, et hunc ipſum fore gradum Reipublicae, dum per Elbingae poſſeſſionem Superioritas, (*die Souveraineté*) ipſi nuper conceſſa, ſtabiliretur, et ab ipſo manuteneretur. Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurarius praelegit Deputatis ex ſchedula Proiectum, quod Sua Excellentia manu propria conceperat. "Quodſi Sereniſſimus Rex et Reſpubl. Poloniae, poſt concluſam pacem, Elbingam, quae ſaluis ſuis priuilegiis in omnibus, vt in Inſtrumento Pacis exprimitur, Poloniae retraditur, Sereniſſimo Electori, ſaluis itidem tamen et integris de cetero iuribus, priuilegiis ſuis et immunitatibus in Eccleſiaſticis et Politicis, cedere pro hypotheca, vſque ad ſolutionem adſtipulatae ſummae pecuniariae, voluerit, qua ſoluta nihil in Elbingam magis praetendere poterit Sereniſſimus Elector, id pro ruptura pacis a Suecia non interpretatum iri, hiſce declaratur." Quo perlecto pergit Illuſtriſſimus, et in hunc modum Articulum praeſentem a nobis concipi alterius partis Dnos Legatos velle, dixit: ex omnibus, quae hactenus acta ſint, hoc Proiectum conceptum nobis accidere ingratiſſimum, quum declinari vllo modo nequiuerit: intelligere Legationem Suecicam velle, quid Deputatis videatur? Dreſchenbergius: Latere anguem in herba: ambo deinde haeſitant. Dn. Regni Theſaurarius. Se totumque Collegium omnia, quae ad ſalutem retradendae vrbis facere queant, acturos dixit; periculum autem eſſe in mora. Dreſchenbergius: Rogari Suas Excellentias, quo ad minimum inſeratur cautio, quod Sereniſſ. Elector nihil, praeter ius et naturam hypothecae, praetendere debeat. Praeſidium et priuilegia alia non pertinere ad hypothecam. Dn. Regni Theſaurarius: Communicare Legationem

tionem ipſi velle Proiectum; licere, vt, quid ipſis viſum ſit, moneant. Quibus ipſis conceditur in conclaue Cancellariae ſeceſſus, et Secretarius Legationis mandatur, vt cogitationes et mentem ſuam percipiat, ac ſuis Excellentiis referat. Antequam autem Proiecti ipſis fieret copia, per Dn. Regni Theſaurarium poſt verba, *praetendere poterit Sereniſſ. Elector*, adhuc inſerta ſunt ſequentia: "aut ſi ante ratificationum commutationem ſolui poſſit praedicta pecuniae ſumma." Igitur petierunt inſeri illorum Articulo haec verba: "iure tantum hypothecario, citra tamen omne praeſidium, ſaluo inprimis Conſiliariatu,* vt et in Conuentibus Regalis Pruſſiae competente ſeſſionis loco:" vel, "iure tantum hypothecario, citra tamen omne praeſidium, aut diſmembrationem a Regali Pruſſia, ſ. Regalis Pruſſiae: qua ſoluta" etc. Retulit Secretarius, et Suae Excellentiae conſenſerunt, vt inſerantur priora. Concepit ille Articulum hoc modo: "Quodſi Sereniſſ. Rex et Reſpublica Poloniae, poſt concluſam pacem, Elbingam, quae ſaluis ſuis priuilegiis in omnibus, vt in ipſo Inſtrumento Pacis exprimitur, Poloniae retraditur, Ser. Electori, ſaluis itidem tamen et integris de cetero iuribus, priuilegiis ſuis et immunitatibus in Eccleſiaſticis et Politicis, iure tantum hypothecario, citra omne praeſidium, ſaluo inprimis Conſiliariatu, vt et in Conuentibus Regalis Pruſſiae competente ſeſſionis loco, vſque ad ſolutionem adſtipulatae ſummae pecuniariae cedere voluerit, qua ſoluta nihil magis in Elbingam praetendere poterit Ser. Elector, pro ruptura pacis a Suecia non interpretatum iri, hiſce declaratur." Ad reuidendum datum eſt Conceptum: et poſtquam perlectum eſſet, ita mutauit Illuſtriſſimus Dn. Regni Theſaurarius: "Quod ſi Sereniſſ. Rex et Reſpublica Poloniae, poſt concluſam pacem, Elbingam, quae ſaluis ſuis priuilegiis in omnibus, vt in ipſo Inſtrumento Pacis exprimitur, Poloniae retraditur, Sereniſſimo Electori cedere voluerit, modo id fiat

* Quippe ab antiquo locum Elbinga habet in Conſilio Pruſſiae Publico: quo nomine Ordines Regalis Pruſſiae maiores comprehenduntur, Epiſcopi videlicet Varmienſis et Culmenſis; Palatini Culmenſis, Mariaeburgenſis et Pomeraniae; Caſtellani Culmenſis, Elbingenſis et Gedanenſis; Succamerarii Culmenſis, Mariaeburgenſis ac Pomeraniae; et tres ciuitates, Thorunium, Elbinga, Gedanum. De quo Conſilio Pruſſico pluribus egit GODOFR. LENGNICHIVS, in peculiari Comment. praemiſſa Hiſt. Pruſſ. T. VI. item in duabus Diſſ. quarum altera

fiat ſaluis et integris iuribus, priuilegiis praedictae ciuitatis et immunitatibus omnibus in Eccleſiaſticis et Politicis, citra omne praeſidium, ſaluo itidem inprimis Conſiliariatu, vt et in Conuentibus Regalis Pruſſiae competente ſeſſionis loco, iure tantum hypothecario, vſque ad ſolutionem adſtipulatae ſummae pecuniariae, qua ſoluta vel ante vel poſt ratificationum commutationem, nihil magis in Elbingam praetendere poterit Sereniſſimus Elector: id pro ruptura pacis a Suecia non interpretatum iri, hiſce declaratur." Denuo lectum et in mundam chartam miſſum eſt hoc modo: "Quodſi Sereniſſimus Rex et Reſpublica Poloniae, poſt concluſam et exequutioni plenariae datam pacem, Elbingam, quae ſaluis ſuis priuilegiis in omnibus, vt in ipſo Inſtrumento Pacis exprimitur, tunc Poloniae retraditur, Sereniſſimo Electori cedere voluerit, iure tamen tantum hypothecario, vſque ad ſolutionem adſtipulatae ſummae pecuniariae, qua ſoluta vel ante vel poſt ratificationum commutationem, nihil magis in Elbingam praetendere poterit Sereniſſimus Elector, pro ruptura pacis a Suecia id non interpretatum iri, hiſce declaratur: modo fiat ſaluis et integris iuribus, priuilegiis et immunitatibus omnibus praedictae ciuitatis in Eccleſiaſticis et Politicis, citra omne praeſidium, ſaluo itidem inprimis Conſiliariatu, vt et in Conuentibus Regalis Pruſſiae competente ſeſſionis loco." Redierat identidem more ſolito Dn. Mediator, dum haec agerentur, et cum ipſo communicata ſunt Proiecta praecedentia Articuli ſecreti de Elbinga, tandemque ipſi traditur modo praecedens. Quod quum admittere nollent Dnn. Poloni et Electorales, cumprimis propter clauſulam finalem, *citra omne praeſidium* etc. ex antecedentibus eiuſmodi conficitur Conceptum, et Dn. Mediatori traditur: "Quodſi Sereniſſimus Rex et Reſpublica Poloniae, concluſa et exequutioni data pace, Elbingam, quae ſaluis per omnia

ra eſt de norma regiminis Pruſſiae, altera de hodierna Reipubl. Prutenae facie. Conf. *Eiuſd.* Ius Publ. Pruſſiae, p. 34 ſq. Ceterum de loco ſeſſionis, in Conuentibus publicis, Elbingenſes tum ſolliciti erant, quod, qui ipſis competeret, ſuperiori Gedanenſes imminere intelligerent. Ea de re quaedam ſupra dixi ad PASTORII Diarium, pag. 159. n. **** Conf. GEORG. DAN. SEILERI Diff. de numero et ordine Ciuitatum in Pruſſia maiorum, (Elbing. 1731.) rec. in ACTIS BORVSS. T. II. P. III. No. 5.

omnia, tam in Ecclesiasticis quam Politicis, priuilegiis suis, ceu in ipso Pacis Instrumento expressum est, Poloniae retraditur, Serenissimo Electori hypothecae loco, quae vltra naturam iuris hypothecarii non extendenda est, vsque ad solutionem adstipulatae summae pecuniariae concedere voluerit, ita vt, soluta illa, nihil in Elbingam Sua Serenitas Electoralis praetendere possit amplius, id pro ruptura pacis a Suecia non interpretatum iri, hisce declaratur." Rediit Dn. Mediator, retulitque Dnos Polonos et Electoralem Legationem malle, vt inserantur puncto amnestiae haec verba: "Haec tamen non extendentur ad ea, quae Sereniss. Electori a S.R.M. et Republica concessa sunt, iura et loca." Responsum est, nimis extendi posse sensum: satius et clarius poni in separato Articulo, quae Elbingam concernant. Dn. Mediator reuertitur ad Dnos Polonos. Rediit Dn. Mediator, et Proiectum puncti amnestiae monstrauit a nostro differens, vt sequitur: 1) Ordinibus ac ciuitatibus etc. deest, *Ordinibus*, Articulo 3. Proiecti nostri, quod nos postulamus addi. 2) Adponi illi volunt, *Prussiae Regalis.* Quod post aliquas concertationes factum est. 3) §phus et inposterum etc. Artic. 4. plane omissus, licet heri admissus sit; id quod ex schedula sub ipsorum Cancellariae manu remonstratur Dno Mediatori, et, vt adponatur, postulatur. 4) Clausulam subnexerunt: *Hic tamen Articulus non derogabit* etc. Quam nostri Dnn. admittere non potuerunt Plenipotentiarii. Recepit se Dn. Mediator ad Dnn. Polonos, et post reditum nunciat, illos adponi postulare in Articulo primo: *secundum Leges Regni.* Dn. Regni Thesaurarius: Addi igitur oportere, *antiquas.* Dn. Mediator, superfluum esse, respondit. Igitur placuit adponi, quum non aliter nisi de antiquis intelligamus, nec Dn. Mediator hunc sensum abnuat: sed delendus erat §phus *Hic tamen Articulus non derogabit* etc. et regressus est ad alteros. Statim rediit, et inseri postulare Polonos, *quae priuatis factae sunt*, pro: aliis factae donationes bonorum immobilium, refert: promittens Dnos Cancellarios Poloniae et Lithuaniae attestari velle, nullius bona dedonata esse. Contra demonstratum est, nos ob caussas certas nostrum verbum retinere. Iterum abiit. Post reditum, additus est §. et inposterum. Additur: *secundum Leges Regni:* tandem vox, *Ordinibus.* Quia tantum iste Articulus loquitur de ciuitatibus et communitatibus, earumque territoriis; et Articulus primus generalis sit, et omnes

omnes terrarum Pruſſiae Status et incolas comprehendat, omittitur. E contra illorum clauſula vltima: *Hic tamen Articulus* etc. deletur. Reſtabat de verbo *priuatis* etc. complanatio. Satis vbi diſceptatum eſt, concipiuntur illa verba hoc modo a Dn. Mediatore: "Bona vero fiſco adiudicata, ſiue penes fiſcum remanſerint, ſiue eorum donationes et largitiones priuatis factae ſunt. 6.) §. De Principe Rakocio et Coſſacis admittere plane noluerunt Poloni, licet ſaepiſſime et inſtantiſſime noſtrae Legationis poſtularent Excellentiae. Adhuc rogatur Dn. Mediator, non patiatur remoram diu ventilatae rei amplius, ſed procuret, quo tandem punctus amneſtiae complanetur. Abiit relaturus alteri parti. Poſt reditum adtulit a Secretario Legationis Polonicae ſubſcriptum, prouti modo a noſtris conuentum erat. Quum autem tempus non ſupereſſet, (quippe quinta veſpertina audita erat, et altera pars iam abibat,) vt ſimile exemplar mundaretur, et a parte Legationis Suecicae ſubſcriberetur: collatum eſt Polonicum cum Concepto noſtro, et iuſſus Secretarius iſtud ſubſcribere Conceptum, craſtino matutino recepturus, et mundatum autographum Dno Mediatori traditurus. Abiuimus.

Actum Oliuae d. $\frac{12}{22}$ Apr. hor. ab VIII matut. vſque ad dimid. XI noctis.

Articulus amneſtiae ſubſcriptus quoque a noſtro Legationis Suecicae Secretario, commutatur, et iam ſonat taliter: 1) "Sit vtrimque perpetua obliuio et amneſtia eorum omnium, quae quocumque loco modoque, a quacumque paciſcentium parte, hactenus hoſtiliter facta ſunt, ita vt nec eorum, nec vllius alterius rei cauſſa vel praetextu, vlla pars alteri poſthac quidquam hoſtilitatis aut inimicitiae, ſpecie iuris aut via facti, inferat, aut per ſuos alioſue inferri faciat. 2) Hac generali amneſtia gaudeant omnes et ſinguli, cuiuſcumque ſtatus, conditionis et religionis fuerint, vt et omnes communitates, quae ab vtrimque partes hoſtiles ſequutae ſunt, aut in hoſtilem poſſeſſionem deuenerunt: nec vllis hoc bellum praeiudicio et noxae ſit in ſuis iuribus, priuilegiis ac conſuetudinibus generalibus et ſpecialibus, tam in Eccleſiaſticis, quam in Ciuilibus profaniſue, quibus ante hoc bellum gauiſi

ſunt, ſed iis in totum fruantur ſecundum Leges Regni, nec vllis communitatibus aut priuatis actio ratione adhaeſionis hoſti intentabitur, ita vt nemini liceat alicui negotium faceſſere, ratione illius adhaeſionis hoſtilis, aut eam exprobrare. 3) Ciuitatibus Pruſſiae Regalis, quae in poſſeſſione S. R. M. Regnique Sueciae hoc bello fuerunt, manebunt itidem omnia iura, libertates et priuilegia, quibus ſiue in Eccleſiaſticis, ſiue in profanis potiti ſunt ante hoc bellum, (ſaluo libero, vti ante bellum viguit, in praedictis ciuitatibus Catholicae et Euangelicae religionis exercitio,) eorumque territoria, magiſtratus, communitates, ciues, incolas et ſubditos S. R. M. Poloniae eadem, qua olim, clementia et gratia Regia inpoſterum proſequetur, fouebit et tuebitur. Dabitur iiſdem quoque facultas aedificia publica et priuata, per iniuriam belli deſtructa, reficere et reaedificare. Pro his vero, quae neceſſitate defenſionis deſtructa ſunt, minime tenebuntur. Quoad ea vero, quae militiae Suecicae tributi loco ab vtriuſque Inſulae ſubditis exſoluere neceſſe fuit, a nemine moleſtia inferetur, ſicut et propter decimas, alioſue cenſus, quibus ſubditi Inſulani ſatisfacere tempore belli minime potuerunt, non turbabuntur. 4) Cunctae actiones et inquiſitiones aduerſus illos, qui partibus hoſtilibus hoc bello adhaeſerunt, vel eaſdem ſequuti eſſe inſimulantur, quibuſcumque in locis Poloniae, M. D. Lithuaniae, Pruſſiae Regalis, Curlandiaeque habitent, cuiuſcumque ſtatus et conditionis aut religionis ſint, ſiue priuati vixerint, ſiue officio publico functi, aut ſeruitiis S. M. Sueciae in ſago vel toga adſtricti fuerint, inſtitutae, necdum finitae et ad exequutionem deductae, abrogentur, omnique exequutione careant in perpetuum, et inpoſterum contra eos nulla vmquam quaeſtio vel actio ex hac cauſſa inſtituetur. 5) Quae durante bello, iure fiſci, ex occaſione ac praetextu adhaeſionis aut protectionis alterius partis, cuiquam ſiue nobili, ſiue plebeio, cuiuſcumque ſtatus, conditionis et religionis, ademta vel fiſco illata, vel aliis collata ſunt bona, ſiue Regia ac Reipubl. ſiue etiam priuatorum ſint, mobilia quidem, ſi tradita ſint, modernis poſſeſſoribus relinquantur: ſi vero eiuſmodi iura caduca hactenus in exequutionem deducta non ſunt, antiquis poſſeſſoribus relinquantur, neque vlla actio dehinc aduerſus communitates aut priuatos ratione eiuſmodi bonorum intentetur. Bona vero immobilia fiſco adiudicata, tum quorum donationes

nes et largitiones priuatis factae ſunt, ſiue iam ante tradita, ſiue nondum tradita ſunt, maneant penes antiquos dominos, ceſſantibus de cetero omnibus actionibus ratione redituum, ſiue ex publicis, ſiue ex priuatis bonis perceptorum." Hic notandum, quod in §. 5. Quae durante bello etc. in periodo: Bona vera immobilia etc. poſt verba: *fiſco adiudicata*, non poſuerant Dnn. Poloni comma, ſed ita diſtinxerant: Bona vero immobilia fiſco adiudicata tum (id eſt, tunc) quorum donationes etc. ſed ad noſtrorum Dnn. Legatorum inſtantiam de nouo, antequam commutatio fieret, ingroſſatum eſt, et poſita illa periodus: "Bona vero immobilia fiſco adiudicata, tum quorum donationes" etc. ita vt hoc modo ſit copula, quum alias fuiſſet temporis particula, et ſic aequiuocatio euitata. Conceptum huius Articuli heri propter anguſtiam temporis, loco mundi autographi, ex parte Suecica ſubſcriptum. Dn. Mediator non reſtituit; dicens, quod oblitus ſit adferre Secretarius Polonicus. Dn. Mediator refert, quod petiiſſent Dnn. Electorales, vt proponat, quo Legatio Suecica ſubſcribere velit certas reuerſales ratione Elbingae, quales etiam tradet Sereniſſimus Rex Poloniae: ſe autem dixiſſe, quod Suae Excellentiae non facerent. Dn. Regni Theſaurarius: Bene reſpondiſſe Dnum Mediatorem, nos non poſſe ſubſcribere iſtas reuerſales, vel etiam adnuere tali poſtulato Dnn. Electoralium: amori pacis tamen Legationem Suecicam tribuere velle, quod nolint impedire traditionem Elbingae Electori, ſaluis per omnia eorum priuilegiis in Eccleſiaſticis et profanis. Hoc oblato aequiſſimo Dnn. Electorales adquieſcere poſſe: et Dn. Mediator eos ad aequa diſponere rogatur. Ille ſuum officium promittit, atque ſeceſſit, dato ipſi denuo hoc Concepto, quum acceſſerunt verba, *et commutatas ratihabitiones*. "Quodſi Sereniſſ. Rex et Reſpublica Poloniae, poſt concluſam et exequutioni plenariae datam pacem, et commutatas ratihabitiones, Elbingam, quae ſaluis ſuis priuilegiis in omnibus, vt in ipſo Inſtrumento Pacis exprimitur, tunc Poloniae retraditur, Sereniſſimo Electori concedere voluerit iure tantum hypothecario, vſque ad ſolutionem adſtipulatae ſummae pecuniarae, qua ſoluta vel ante vel poſt ratificationum commutationem, nihil magis in Elbingam praetendere poterit Sereniſſimus Elector, pro ruptura pacis a Suecia id non interpretatum iri, hiſce declaratur: modo fiat ſaluis et integris iuribus,

et priuilegiis et immunitatibus omnibus praedictae ciuitatis in Ecclesiasticis et Politicis, citra omne praesidium, saluo itidem inprimis Consiliariatu, vt et in Conuentibus Regalis Prussiae competente sessionis loco."

Post reditum Dn. Mediator duas difficultates praecipue occurrere inquit: 1) Praesidii, quod Elector dicat, pro sua securitate illud concedi sibi oportere. 2) Quod ad exequutionem pertinere Elbingae traditionem idem existimet, et ideo praetendat, vt ante ipsam exequutionem Suae Serenitati tradatur. Dn. Regni Thesaurarius: Diuersimode heri proiectum istum a nobis Articulum esse: declarent tandem expresse, quae verba ipsis in Concepto nostro non placeant, quo demum exsuperata hac odiosa quaestione ad alia procedi possit: Legationem Suecicam, quousque liceat, et fieri queat, conscendisse. Diu abfuit Dn. Mediator, exspectatus non absque taedio temporis, et nausea rei, ad satietatem odiosae. Hic quum rediret, laetabundus quasi retulit Suis Excellentiis, post longam disputationem cessisse concludendae paci Dnos Electorales; de sua, quam praetendant, intentione remisisse; et quoad Elbingam dedisse notas, atque super iis, vt partes declarent, petiisse. Quae sunt: Art. 2. Amnestia laedit iura Sereniss. Electoris. Nam si omnes et singulae communitates etc. gaudere debent iuribus omnibus prioribus, tolluntur, quae Sereniss. Electori a Republica cessa. Illis igitur tantum quod per Articulum de amnestia derogari non debeat, hoc vt paciscentes super hac materia declarare velint, desideratur. *Post conclusam*, in ipsa exequutione pacis, aut vti de eo conueniet. *In omnibus*, nisi quatenus per pacta cum Republica mutata. *Iure hypothecario*, hoc contra pacta.* *Ecclesiasticis*, de iis in pactis cum Republica cautum.** *Citra omne praesidium*, hoc contra pacta.*** *Saluo* etc. totum hoc pactis cum Republica repugnat. Perlegit nostra Legatio notas, et vnice fundare se Legationem Electoralem in pacto Bidgosciano depre-

* Sane in pactis Bidgoscianis Rex Poloniae *Suae Serenitati Electorali ciuitatem Elbingensem, cum toto eius districtu et territorio, pleno dominii iure sibi habendam possidendamque, vna cum reditibus, qui inde ad Reges Regnumque Poloniae olim deferebantur*, concesserat. Vid. Formula Conuentionis, apud PVFENDORFIVM, Rer. Brandeb. Lib. VI. §. 30. pag. 388.

** PACTA BIDGOSC. loc. comm. pag. 389. *Religionis Catholicae et Augustanae exercitium Elbingae liberum sit, statusque eiusdem religionis Catholicae idem*

deprehendunt, atque ideo nihil a ſua intentione remiſiſſe. Deliberant inter ſe, atque ad Dn. Mediatorem Dn. Regni Theſaurarius: Nos tradere Elbingam in eo ſtatu, quo fuit, quum accepit S.R.M. Sueciae: ſi deinde Polonia velit tradere Electori, ad nos non pertinere; foedus autem ſeu pactum Bidgoſcianum Sueciam confirmare, vt ante non ſemel remonſtratum ſit, nec decere, nec concupiſci debere. Iuit rediuitque inter partes deambulando Dn. Mediator, ac modis omnibus conciliationem et complanationem praeſentis Articuli tentauit. Iam maxime vrſit Legatio Electoralis tempus traditionis, et concupiuit, vt in ipſa exequutione detur in manus Serenitatis Suae; itaque delenda eſſe verba, *poſt commutatas ratihabitiones.* Vnice vero deſiderare videbantur, vt effectus pacti ſaepius allegati ſit traditio non in Regis et Reipublicae Polonae, ſed Dni Electoris manus. Dn. Regni Theſaurarius: Noſtrum eſſe reſtituere Elbingam Regi Poloniae, et hoc pendere ab exequutione, quae plenarie ante ratificationem fieri nequeat. Perrexit ad priuilegia Elbingenſium Dn. Mediator, et contendere Polonos atque Confoederatos dixit, quod illi aeque ac reliquae ciuitates Pruſſiae illa amiſerint. Noluerunt noſtrorum Dnn. Legatorum Excellentiae hanc quaeſtionem admittere, ſed plane negando contradixerunt, opponendo, quod Elbinga quoque vi maiori cedere, Rege Poloniae abſente, auxiliis a Republ. ſperatis nullis, praeualentibus victricibus armis glorioſiſſimi Regis noſtri, coacta ſit, eamque vero cum reliquis omnibus, per omnia gaudere amneſtia debere. Arceſſiti ſunt Elbingenſes, et inter alia eos concernentia etiam huius obiectionis participes fiunt. Senator Dreſchenberg: Se Deputatos Regi ipſi ſatisfeciſſe, gratiamque ſpecialem impetraſſe: hoc ergo ipſis non exprobrandum, vel ideo priuilegia infringenda. Pactum illud Bidgoſcianum non valere, vtpote diſponens, quod armis debeat occupare Dn. Elector: iam Sueciam cedere Regi Poloniae per pacta: cadere ergo foedus illud.* Dn. Regni The-

idem erit, prout ante hoc bellum fuit. —

*** In pactis enim iis, quae diximus, diſerte cautum, vt, *quamprimum ex poteſtate Suecorum erepta aut recuperata fuerit, nemini, quam Suae Serenitati Elect. vacua illius poſſeſſio tradi debeat, — praeſidio Suae Serenitatis munienda.*

* Quam rationem, inter ſe et Legati Poloni iam ante diſſertauerant, ipſi etiam abhorrentes a diſerta pacti Bidgoſciani commemoratione. Id quod ex Auctoris Anonymi Diario Polono ſupra retuli, ad PASTORII Diarium, p. 87 ſq. not. *

Theſaurarius: Verum eſſe vtrumque. Diſceſſerat Dn. Mediator, ipſique datum erat Conceptum a nobis, in quo omittebantur, quae Dnn. Electorales notauerant, tale: "Quodſi Sereniſſ. Rex et Reſpublica Poloniae, poſt concluſam pacem et commutatas ratihabitiones, Elbingam, quae ſaluis ſuis priuilegiis in omnibus, vt in ipſo Inſtrumento Pacis exprimitur, tunc Poloniae retraditur, Sereniſſ. Electori concedere voluerit, vſque ad ſolutionem adſtipulatae ſummae pecuniariae, qua ſoluta nihil magis in Elbingam praetendere poterit Sereniſſimus Elector, pro ruptura pacis a Suecia id non interpretatum iri, hiſce declaratur: modo fiat ſaluis et integris iuribus, priuilegiis et immunitatibus omnibus praedictae ciuitatis, in Eccleſiaſticis et Politicis." Dn. Regni Theſaurarius et Dnn. Collegae, abſente Dno Mediatore, interrogant Deputatos Elbingenſium, num duorum adhuc menſium ſuſtentationem praeſidii ſciant comparari poſſe. Illi in ciuitate frumentum conſumtum eſſe reſpondent: ſi pecunia adſit, (qua ciuitas quoque deſtituatur,) atque per Sereniſſ. Electorem liceat inuehere, vel Dantiſci vel in territorio Electorali adhuc ſiliginem reperiri poſſe. Diſcurritur hinc inde, et tandem vel hic aquam haerere et conſilium deprehenditur. Interuenit Dnus Mediator, qui, diſcedentibus Elbinganis, interloquitur, ſpem concludendae pacis de nouo dari; adcurriſſe tabellionem Caeſareum, qui nouam Inſtructionem adtuliſſet; conteſtatum ſibi Dn. Lucianum Imperatoris intentionem, nimirum eamdem eſſe propenſionem, quae ſemper fuerit, immo etiam habere Dnn. Caeſarianos in mandatis, compellant Polonos ad ſubſcribendum, ſi nolint, et contra, ſi illi vltro inclinent, negotium non remorentur, ſed omnibus modis ad finem promoueant. Deinde reproducit originalia reformata Salui Conductus et Plenipotentiae pro Legatis Suecicis, de dato Coloniae ad Spream, d. 28 Mart. 1660. quorum defectus iam ante, nimirum $\frac{5}{15}$ menſis inſtantis, in Protocollo notati, et ipſa tunc retradita ſunt, promiſiſſeque eos dixit, quod mutabuntur ſecundum placitum Legationis noſtrae. Pergit, et optare Legatos Caeſareos, vt notae noſtrae ponantur in charta ad Articulum de guarantia, refert. Reſponſum, in nobis moram nec in hoc futuram vllam, modo Legatio Electoralis aequitati ſe ſubmittat in praeſenti Articulo tandem ante omnia complanando. Dn. Mediator cum Suis Excellentiis hinc

inde

inde discurrit, dictumque Articulum complanare satagit. Deliberant Suae Excellentiae: concluditur, propter Elbingam solam, pacis negotium naufragio non committendum; respondendum tamen Dno Mediatori ad ea, quae protulit. Dn. Regni Thesaurarius: Nempe tria obtinenda apud Elbingam: 1) Vt nos restituamus Regi Poloniae in sua libertate: 2) Vt Elector, soluta summa illa cccc mille Imperialium, nihil praetendere debeat in illam: 3) Et vt tempore, quo possideat hypothecae iure, maneat Elbinga in suis priuilegiis. Iustum hoc esse, aequitatique et dignitati Regum consentaneum. Non potuit negare haec Dn. Mediator; difficultatem tantum, et rupturae, vel ad minimum remorae, quae multum incommodi caussari possit, metum allegabat. Vocati sunt Elbingenses. Et Dn. Regni Thesaurarius: Siquidem Dn. Mediator iam adsit, licere illis, vt interesse suum ipsi iam demonstrent: nos tria proposuisse, quae pro ipsis obtinere mens sit, et repetit modo dicta. Consul Meyenreis Dn. Mediatori demonstrat, esse hanc cessionem plane contra priuilegia sua et iuramenta Regum Poloniae, immo etiam ipsius moderni Regis, additis rationibus per Dreschenberg supra allegatis. Dn. Mediator: Totam difficultatem in hoc consistere, quomodo possint conciliari antiqua priuilegia et pacta Bidgoscensia. Est autem antiquum priuilegium Regis Casimiri, ante ducentos annos, de non alienando, sequestrando, vel a corpore ciuitatum Prussiae dismembrando. Illi suis insistunt priuilegiis, dolendo fati iniquitatem. Dn. Mediator, pecunia posse liberari, dixit: quod illi acceptant. Manuducuntur, vt cum Dnis Polonis negotientur. Dimissis illis, Dno Mediatore absente, paullum interlabitur temporis: et post reditum ille adtulit Electoralium praescriptam schedulam,* adeo iniquam, vt recipi non posset, sed retradi Dno Mediatori illam oporteret. Ille itaque ipse manu sua proiecit schedulam talem:** "Legatio Suecica declarat, se non impedire, quo minus Polonia Serenissimo Dno Electori Brandeburgico Elbingam tradat, neque se hanc extraditionem pro violatione Tractatus Pacis habituram." Acceptatur, ceteris paribus, cumprimis saluis priuilegiis, vt ante habent nostra Proiecta. Abiit. Post reditum, eamdem refert schedulam, addita, manu

* Conf. PASTORIVS ad h. d. p. 256. ** Conf. PASTORIVS loc. comm. p. 259.

manu *Pastorii*, hac clausula: "Non obstante Articulo amnestiae, de ciuitatibus Prussiae, in praesenti Tractatu expresso." Accipitur ad deliberandum. Elbingenses redeunt: Se loquutos cum Dn. Regni Supremo Cancellario; reportant illum declarasse, quando Electori summa cccc mille Imperialium soluta esset, Electorem restituturum esse Elbingam. Reditus vrbis, pro colligenda ista summa, Regem ciuitati concessurum, etiamsi non tantum quindecim, sed etiam viginti et amplius anni requirantur. Dimittuntur, postquam auditi essent, nec hoc expediens displicuisset nobis, Elbingenses. Perlectum erat Proiectum, proxime praecedens; et vrgent Suae Excellentiae, vt insistatur nostro Concepto. Quibus disceptatis, iterum abiit Dn. de Lumbres. Post reditum ille adfert schedulam, caussam Elbingensium concernentem, talem: "Legatio Suecica declarat, Sueciam non impedire, quo minus Polonia Serenissimo Dno Electori Elbingam tradat, neque se hanc extraditionem, vti et cessionem Butouiensis et Lauenburgici Districtus, pro violatione praesentis Tractatus Pacis habituram." Vocati sunt Elbingensium Deputati, et per Secretarium Legationis communicata ipsis haec sunt, Suarum Excellentiarum iussu. Illi rogant, vt obseruentur monita eorum hesterna. Suae Excellentiae, quantum poterant, in id adlaborarunt: ac licet spes obtinendi non esset, diligentiam tamen Dn. Mediator promisit: nostra vero Legatio insistit, vt hoc modo concipiatur Articulus, quo Elbinga suis priuilegiis et immunitatibus, tam in Politicis quam Ecclesiasticis, omnibus fruatur. Itaque Dn. Mediator proiectam schedulam recepit, et ad Dnos Legatos Polonicos se contulit. Post fere vnius horae spatium rediens, iterum adtulit aliud Conceptum eiusmodi tenoris: "Declarant, ea, quae in Instrumento Pacis, Articulo secundo, de redintegratione iurium dicuntur, debere solum concernere ditiones, ciuitates, terras et loca immediate a Sereniss. Regibus Poloniae et Sueciae concessa, non autem alio trahenda, neque obstare eumdem Articulum, quo minus S. Serenit. Electorali Elbinga iure competente tenenda tradatur, saluis de cetero eiusdem ciuitatis priuilegiis et immunitatibus." Quo perlecto, vbi Suae Excellentiae deliberassent, ad illud haec monentur, quae Dn. Regni Thesaurarius manu sua primum in schedula posuit. 1) *Immediate:* addatur, hoc vltimo bello etc. 2) *possessa;* pro, concessa. 3) *iure*

com-

competente tenenda: deleatur. 4) *et immunitatibus;* addatur, omnibus, tam in Ecclesiasticis quam Politicis.

Dn. Mediator cum hisce monitis ad alteram partem reuertitur; quumque rediret, Proiectum hoc adtulit, in quo quidem verbum *concessa* mutatum, et verba, *Omnibus, tam in Ecclesiasticis quam Politicis*, addita erant; quoad reliquum autem, neque *hoc vltimo bello* insertum, neque *iure competente tenenda*, omissum fuit. "Declarant, ea, quae in Instrumento Pacis, Articulo secundo, de redintegratione iurium disponuntur, debere solum concernere ditiones, ciuitates, terras et loca, quae immediate a Serenissimis Regibus Poloniae et Sueciae nunc possidentur, non autem alio trahenda, neque obstare eumdem Articulum, quo minus Suae Serenitati Electorali Elbinga iure competente tenenda tradatur, saluis de cetero eiusdem ciuitatis priuilegiis et immunitatibus, tam in Ecclesiasticis quam Politicis." Hinc igitur continuatae disceptationis materies. Denique post longum hinc inde discursum, praehabita deliberatione S. Excellentiarum, Dn. Regni Thesaurarius manu sua hoc modo concepit Articulum: "Legatio Suecica declarat, ea, quae in Instrumento Pacis, Articulo secundo, de redintegratione iurium disponuntur, non extendi ad Butouiam et Lauenburgum, neque obstare, quo minus Suae Serenitati Electorali Elbinga iure, quod ipsi competere potest, tenenda tradatur, saluo iure retractus conuentionalis, quoad Elbingam, et saluis de cetero in totum eiusdem ciuitatis priuilegiis et immunitatibus, tam in Ecclesiasticis quam Politicis." Longum intercessit spatium, dum nocte ingruente Dn. Mediator inter partes deambulauit, et morae taedium discursibus suis mitigauit, donec tandem super Concepto Legationis conuenirentur,* quod hoc est: "Legatio Suecica declarat, Sereniss. Regis Regnique Sueciae nomine, ea, quae in Instrumento Pacis, Articulo secundo, de redintegratione iurium disponuntur, non debere concernere ditiones, Status, ciuitates, terras et loca, quae a Sua Serenitate Electorali possidentur, nec eo trahenda: neque obstare eumdem Articulum, quo minus Suae Serenit. Electorali Elbinga iure, quod eidem S. Serenit. Electorali competere potest, tenenda tradatur, saluis de ce-

 tero

* Conf. PASTORII Diarium pag. 259 sq.

tero eiusdem ciuitatis priuilegiis et immunitatibus, tam in Ecclesiastiscis quam Politicis, saluo itidem iure retractus conuentionalis Sereniss. Regi et Reipubl. Polonae, quoad Elbingam." Complanatus est igitur separatus secretusque de Elbinga tantopere agitatus Articulus, factaque eius subscriptio vtrimque, a Secretario videlicet Suecico et Electorali, hora decima vespertina: commutatio autem in crastinum dilata.

Pro memoria. Obiter quoque aliquoties discursum Dn. Mediator mouerat, quod Dnn. Electorales vectigalium marinorum (*der Licenten*) in Pomerania Orientali communionem valde abhorreant, et quod tentauerint, num ipse Mediator experiri velit apud Legationem Suecicam, an forte medium hac in re suppeditari possit. Suae Excellentiae defectum mandati allegarunt; posse tamen Dn. Mediatorem, tamquam ex seipso, medium hoc proponere, nimirum, commutationem forte admissuros Dnn. Legatos Suecicos pro cccc millibus Imperialium, quae Rex Poloniae propter Elbingam debet, praefecturarum *Loekenitz*, *Vierraden* et *Schwet*, nec non aedium ac proprietatum subditorum Electoralium Stetini cessione, ita vt Sereniss. Elector dictis subditis alibi in suis prouinciis satisfaciat. Proposuerat Dn. Mediator: sed illis non adrisit: nec deinde loquuti sunt hoc de negotio amplius, durante tractatu. Crastina octaua matutina continuabitur congressus.

Actum Oliuae d. $\frac{11}{21}$ April. horis ab VIII matutinis vsque ad dimid. I pomeridianam.

Commutatus Articulus Secretus heri subscriptus. Dn. Mediator interrogat, quae hodie pertractanda? Dn. Regni Thesaurarius: Punctus amicitiae cum Rege Poloniae et Electore, vt et restitutionis locorum in Pomerania et Holsatia; item punctum guarantiae si absoluere possemus, optimum fore; superesse et nonnulla intermedia, vt Ducis Croyani, Comitum de Dohna, Wittenbergii, Koenigsmarkiorum postulata. Dn. Mediator: Principalia primum esse pertractanda. Data igitur ipsi sunt Concepta Articulorum: 1) Amicitiae cum Rege Poloniae: 2) Amicitiae cum Electore: 3) Restitutionis locorum in Pomerania et Holsatia: nimirum Dnn. Electorales punctum amicitiae cum

cum Sereniss. Electore hoc modo proposuerunt: "Sit itidem pax perpetua, veraque et sincera amicitia inter Serenissimum Principem ac Dn. Dn. Carolum, (tot. tit. Regis Sueciae) eius heredes, successores ac posteros, Regnumque Sueciae, eiusdemque tam in Imperio, quam extra illud sitas prouincias, Status ac ditiones, et Serenissimum Principem ac Dn. Dn. Fridericum Wilhelmum, (tot. tit. Electoralis) vti perpetuum Poloniae Foederatum et huius belli socium, eiusdemque heredes ac successores, prouinciasque, Status ac ditiones, in et extra Imperium Romanum, ita vt alter alterius honorem, commodum ac vtilitatem sincere serioque in perpetuum promoueat. Sit etiam vtrimque amnestia et praeteritorum omnium perpetua obliuio, ita vt, quidquid hactenus quocumque loco et quauis de caussa, siue in Imperio Romano, siue extra illud, ab alterutro partium, vel sub earum imperio potestateque existentibus, absque vllo personarum rerumque respectu gestum vel admissum fuerit, nullo praetextu vel colore, via iuris vel facti, directe vel per indirectum, a neutra parte vmquam vindicari possit. Et nec horum, nec vllius alterius rei caussa vel praetextu, alter alteri posthac quidquam hostilitatis aut inimicitiae, vel etiam quoad ministros, officiarios, aliosque et incolas ac subditos, statum, bona vel securitatem, per se vel per alios, clam vel palam, inferat, vel inferri faciat aut patiatur. Saluis nihilominus nominibus ac debitis ciuilibus, inter vtriusque partis Regni, prouinciarum ac ditionum quarumcumque subditos et incolas, ante vel durante hoc bello contractis, quibus soluendis vnusquisque teneatur. Non derogabit autem hic Articulus vlla in re pactis et foederibus aliis defensiuis, conseruandae publicae tranquillitatis caussa, siue a Regia Maiestate Sueciae, siue a Sua Serenitate Electorali, cum quibusuis aliis Principibus ac Statibus initis, verum illa omnia integra ac in pleno robore suo permaneant, ne tamen ad alios, quam ipsos contrahentes, eorumdemque heredes ac successores, obligatio trahatur." E contra Legatio nostra denuo tradidit Dn. Mediatori hunc Articulum, sicuti nudius quartus, h. e. $\frac{1}{2}\frac{8}{0}$ Aprilis, erat a nobis in illorum producto mutatus: qua de re illius diei Protocollum videre est. Similiter Legatio Brandeburgica Articulum de restitutione locorum Pomeranicorum et Holsatiae, ita per Dn. Mediatorem nobis hodie proposuit, vt habet opposita hic dextrae columna:

 sed

ſed notas noſtras, quas partim Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurarius, partim Dn. Legatus Gyldenklauius manu ſua, vbi more conſueto debita deliberatio Collegialis facta eſſet, manibus ſuis proiectarunt, lateris altera pars monſtrat. "Sua Serenitas Electoralis Brandeburgica non ſolum S. R. Imperio, ſed et vniuerſo Orbi teſtatum reddere volens, ſe exorto bello Polonico non niſi reducendae pacis generalis firmandaeque ſecuritatis ac quietis publicae cauſſa, arma tam in Imperio quam in Pruſſia ſumſiſſe, *a*) loca omnia in Pomerania hocce bello occupata, et praeſidiis ſuis inſeſſa, circa pacis generalis exequutionem ſine vlla compenſatione Sereniſſ. Sueciae Regi plenarie reſtituet, *b*) cum omnibus tormentis bellicis, re armamentaria, ceteroque adparatu bellico, nec non mobilibus cuiuſcumque generis; item Actis Cancellariae, Archiuis et litterariis Documentis, quae tempore occupationis vel deditionis inibi reperta ſunt, deductis eodem tempore, e dictis locis ac prouinciis, praeſidiariis militibus et copiis Electoralibus omnibus. Nec minus etiam dominis ſuis *c*) euacuabit, quae in Holſatia ſecuritatis ſuae cauſſa hactenus detinuit, *d*) vbi iidem pactis initis ſtare ſe velle declarauerint, atque Suae Serenit. Electorali de commoda indemnitate cauerint, *e*) ita tamen ne in praememoratis reſtituendis et euacuandis locis vel communitatibus, quae praeſidia Electoralia habuerunt, aut quouis modo *f*) in Suae Serenit. Electoralis fide et poteſtate fuerunt, vel cuiquam priuato, quod partes Suae Serenitatis ſequutus fuerit, vlla ratione noxae fraudique ſit, vel alia in re, quoad priſtina iura, priuilegia, bona, feuda et libertates *g*) quaſcumque, abſque exceptione vel reſeruatione

a) Haec ſuperflua ſunt, quum tantum Inſtrumentum pacis ſcribatur.

b) Nimis durum hoc: et certum tempus determinandum eſt, vt euacuatio et reſtitutio locorum in Pomerania fiat, intra menſem; in Holſatia, inter ſex ſeptimanas, a concluſa et ſubſcripta pace.

c) In primis Regenti Duci Holſatiae Gottorpenſis.

d) Ratio addita itidem ſuperflua.

e) Primum iuſtum videtur: ſecundum, nempe de indemnitate, explicandum.

f) Addatur, *hoc bello.*

g) *Quaſcumque* deleatur, et eo loco ponatur: illi competentes.
Addenda hiſce: Soluant autem ante praeſidiorum deductionem Officiales et ceteri, qui ad praeſidia Electoralia pertinent, debita, quibus ciuibus et incolis ciuitatum et locorum obſtricti ſunt.

uatione praeiudicet." Verum punctus amicitiae cum Rege Poloniae, hoc modo a noſtris Dnis Legatis conceptus, Dn. Mediatori traditur: "Sit pax vniuerſalis ac perpetua, et vera ſinceraque amicitia inter Sereniſſ. et Potentiſſ. Principem ac Dominum, Dn. Carolum, Regem Suecorum, Gothorum et Vandalorum, Magnum Principem Finlandiae etc. etc. etc. Eiuſque Regiae Maieſtatis ſucceſſores ac poſteros, Reges Suecorum, Regnumque Sueciae atque ſubiectas illis mediate vel immediate et adquiſitas nuper aut ab antiquo ditiones ac prouincias, atque eiuſdem Maieſtatis Confoederatos, ex vna parte; et Sereniſſ. ac Potentiſſ. Principem ac Dominum, Dn. Ioannem Caſimirum, Regem Poloniae, Magnum Ducem Lithuaniae etc. etc. etc. Eiuſque Regiae Maieſtatis ſucceſſores ac poſteros, Reges Regnumque Poloniae et M. D. Lithuaniae, atque eiuſdem Maieſtatis et Regni Poloniae Confoederatos, ex altera parte: ita vt alter alteri poſthac nihil hoſtilitatis, inimicitiae aut moleſtiae, clam aut palam, directe vel indirecte inferat, vel inferri faciat aut patiatur, neque alterius hoſtibus, ſpecie amicitiae, foederis aut protectionis, vel quocumque alio de nomine ac praetextu, auxilia praeſtet, nec cum alterius hoſtibus foedera huic paci aduerſa ineat, ſed initis renunciet; nec quidquam in alterius ſtatus ac ſecuritatis praeiudicium et diminutionem, per ſe vel per alios moliatur aut tentet, tentariue faciat, ſed vtraque pars alterius vtilitatem, honorem atque commodum promoueat, et fidam inuicem vicinitatem, pacem et amicitiam ſerio colant et ſeruent." Hic lis ſuper renunciatione foederum: vbi longum poſt horarum ſpatium a Suis Excellentiis, Dnis Legatis noſtris, per manum Dni Gyldenklauii, verba, *Nec cum alterius hoſtibus foedera huic paci aduerſa ineat, ſed initis renunciet*, mutantur, et verbis, *colant ac ſeruent*, haec ſubnectitur periodus: "Pacta vero et foedera omnia hoc bello cum aliis Principibus ac Statibus vtrimque inita, non obſtante hac pace, in ſuo robore permaneant, quatenus hiſce pactis ac pacificationi non aduerſantur." Recepit ſe ad Dnos partis alterius Legatos Dn. Mediator, et antequam reuerteretur, ſatis prolixum interceſſit ſpatium. Dn. Mediator poſt reditum: Dnos Polonos vidiſſe, qualem velint Dnn. Legati Suecici propoſitum Articulum amicitiae cum Rege Poloniae; non ineſſe multas difficultates, modo petere eos, vt ad verbum, *Foederatos*, addatur, perpetuos. Deinde

poſt

poſt verba, *Inferre faciat*, vox, *patiatur*, omittatur.* Dum inſiſtitur noſtro Concepto, ille regeſſit, *actiones* hic debere poni, non paſſiones, ſiquidem ratione velimus agere: nimirum ſuffiicere, ſi Rex Poloniae hoſtilitatem, inimicitiam, aut moleſtiam non inferat, vel inferre faciat: quae fiant ipſo non iubente, vel ſubordinante, illi imputari non poſſe. Dn. Regni Theſuararius: Fuiſſe obſeruatum in aliis Tractatibus.** Dn. Mediator: Interdum etiam fuiſſe cauillationes. Dn. Legatus Gyldenklau: A parte Suecica numquam poſitas cauillationes: allegat exempla Bothii et Cracouii, illius in Liuoniam, huius in Pomeraniam, irrumpentium.*** Dn. Mediator Mansfeldii exemplum, in Galliam qui irruperit, allegat;**** nec Gallos, etiamſi per Germaniae prouincias militem duxerit, conqueſtos eſſe de rupta pace, quia non habuerint rationem. Nullum enim aequum iudicem poſſe arguere, quae quis non iuſſu aut conniuentia patiatur. Si exercitus Germanicus per fines Galliae non ſatis potens ſit, irrumpat in Belgium, quis imputaret Regi Galliae, ſi id conniuentia eius non factum eſſet. Dn. Regni Theſaurarius: Hanc fore vim maiorem; diſtinguendum eſſe inter vim eiuſmodi maiorem et conniuentiam, adtulitque tale exemplum: Si Moſcus per Liuoniam inuadere vellet Poloniam, et nos eſſemus pares, nos non paſſuros: ſi cum magno exercitu per vim id efficere tentaret, tum rupturam pacis non futuram cum Suecia. Dn. Mediator addendum itaque cenſuit: *ſi poſſit impedire.* Et hic rationes pro et contra adlatae ſunt. Igitur Dn. Mediator iterum recepit ſe cum primo Concepto noſtro ad Dnn. Polonos, tentaturus, an eo adquieſcere velint. Poſt reditum: *Foederatos perpetuos*, vt omittatur, contentos ſe reddere velle: deinde admittere, *per ſuos patiatur;* ſed de extraneis non poſſe reſpondere. Dn. Regni Theſaurarius allegat Inſtrumentum Oſnabrugenſe; tutiſſimum eſſe, maneamus in iis terminis, qui iam toties

* Conf. PASTORIVS ad h. d.

** Velut in Oſnabrugenſi: de quo dixi ad PASTORII Diarium p. 261. n.***

*** De Hermanno Bothio, vid. PVFENDORFIVS, Rer. Suecic. Lib. X. §. 81. p. 389. De Cracouio, ibid. Lib. XV. §. 20. pag. 514 ſq.

**** Rem iuuat paullo penitius cognoſcere ex PVFENDORFIO Rer. Suecic. Lib. I. §. 39. p. 15. *Mansfeldius — Bullionaei pollicitationibus adlectus, per Lotharingiam in Metenſem Tractum vna cum Chriſtiano Brunſuicenſi ducit, magno per Galliam terrore dato, ne partitibus*

toties mundi adprobationem meruerunt. Post longam disputationem placuit, vt Dn. Mediator primum monstret Dnis Polonis verba praememorati Instrumenti Pacis Osnabrugensis: si deinde nolint, promouendi negotii pacis caussa deleatur vox, *patiatur*. Quibus abiit Dn. Mediator, sed hodie nihil amplius actum iri posse dixit, quia iam abituri sint Dni Poloni; loquuturum tamen adhuc esse cum illis. Redux retulit, Dnn. Polonos crastina octaua matutina praecise adfuturos; rogare se, vt Dnn. Legatorum Suecicorum Excellentiis idem placeat. Dn. Regni Thesaurarius: Eos in tempore adesse velle. Cras igitur Articulus guarantiae pertractabitur: qui vbi primum finietur, progredientur ad hodie pertractatum Articulum de amicitia: praeter quod hodie nihil actum est.

Actum Oliuae d. $\frac{14}{24}$ *Aprilis, horis ab VIII matutinis vsque ad dimid. XI vespert.*

Postquam aliqui discursus praecessissent, de guarantia loqui coeperunt, quam Dn. Mediator valde vrsit, retulitque, Dnos Caesarianos seria, hac de re, mandata habere, addens, quia Dnn. Poloni vlterius tractare nolint, ceu nudius tertius iam declararint ipsi, antequam Dnn. Sueci ad guarantiam se obligent, rogare se, vt velint explicare mentem suam: ad amicitiae punctum, et reliqua ante non progressuros esse. Dn. Regni Thesaurarius: Necessariam et conuenientem guarantiam non renui; sed istam, qualem Dnn. Poloni et Foederati in Proiecto suo conceperint, nimis extendi. Est autem illorum huius Articuli Proiectum eiusmodi;* sed super tali Concepto nostri tractare noluerunt. "Hanc Transactionem ac Pacem, omnesque eius Articulos, capita et clausulas, Partes supra memoratae, tam principales quam foederatae

tibus Hugenottorum, quos bello nunc in ordinem redigere Ludouicus Rex laborabat, accederet. Sed inani Gallis tractatu illudens, an ipse illusus, quum validas aduersus se copias colligi videret, ad Batauos transire constituit. Eam irruptionem factam fuisse anno superioris seculi secundo et vicesimo, satis constat. Conf. GRIFFETI Hist. Ludouici XIII. Regis Galliae, quae DANIELIS Hist. Franc. accessit, T. XVII. p. 420 sqq.

* Id ipsum insertum est Pacis Formulae, a Polonis exhibitae: quam supra dedimus in Actis Publ. Pacific. p. 107.

deratae, ac belli ſociae ſancte et inuiolabiliter ſe obſeruaturas promittunt, et, ne inpoſterum impune violari queant, ſe inuicem ad guarantiam et euictionem, iis, quae ſequuntur, conditionibus, ex omni parte obſtringunt. Inprimis inuitabuntur, ex conſenſu partium omnium, ab vtraque parte eorumdem Foederati, Cognati, Reges, Principes, aliique Status, vt ſecuritati huius pacis cauere, eamdemque contra violatorem eiuſdem armis ſuis tueri velint. Si quis vero hanc pacem quocumque vmquam tempore, vllumue ex paciſcentibus armis inuadendo, aut iura eiuſdem vel mari vel terra vi turbando, violet atque infringat, in eum ſequentes poenae communi conſenſu omnium hic paciſcentium decretae ſunt. 1) Excidat beneficio huius pacis et amneſtiae. 2) Publicus hoſtis aliorum omnium hic paciſcentium ipſo iure cenſeatur, quemadmodum et hoc ipſo pro tali declaratur, et proinde ſimul atque vni ex paciſcentibus bellum quocumque locorum mouerit, pacem cum omnibus paciſcentibus rupiſſe cenſebitur, atque omnes non ſolum laeſo ferre ſuppetias, ſed laedentem etiam, abſque locorum aut ditionum exceptione, armis proſequi debebunt. 3) Habebitur ſemper adgreſſor pro renunciante omnibus beneficiis ac defenſionis mediis, quibus alias atque alibi ex aliis pactis gaudere poſſit. 4) Excidat idem adgreſſor iure eorum omnium, quae ipſi hoc pacis Inſtrumento conceſſa ſunt. 5) Adigatur, auxiliante Deo, communibus armis ad reparationem iniuriarum et ſatisfactionem ſumtuum et damnorum, quibus tali ratione cauſſam dederit. Quodſi vero ſine violentia armorum quiſquam ex paciſcentibus iniuria afficiatur, aut alia cauſſa, quae bellum poſt ſe trahere poſſet, praebeatur, non licebit tamen laeſo propterea ad arma ſtatim recurrere, ſed antea amicabilis componendarum eiuſmodi controuerſiarum ratio obſeruanda erit: videlicet caſu, quo talis controuerſia inter partes oriatur, quae iam aliquem modum prioribus inter ſe pactis praeterminandis litibus ac diſſidiis publicis habeant ſtabilitum, illi deinceps inhaerebunt, et iuxta hunc procedent; caſu vero, quo haec inter partes contingant, quae inter ſe nullam quoad hoc praecedentem conuentionem habuerint, tunc laeſus, accepta iniuria, de ea vel per internuntium, vel per Legatum vnum aut plures, (quibus omnis vbiuis locorum praeſtanda erit ſecuritas,) vel per litteras queratur, ac ſatisfactionem petat, pariter quoque omnes

omnes paciſcentes de iniuria ſibi facta moneat, qui adhibitis officiis laedentem ad aequam ſatisfactionem praeſtandam intra ſpatium quatuor menſium ad ſummum inducere conabuntur. Si vero tam in primo, quam in ſecundo caſu per hoſce allegatos modos pars laeſa iuſtam ſatisfactionem conſequi non potuerit, tunc inſtitui debebit commiſſio generalis omnium paciſcentium ad laeſi confinia intra ſpatium quatuor menſium, et ex parte ſingulorum Commiſſarii deputari, qui inter ſe negotium diſcutiant, et omnes amicae compoſitionis quaerant et proponant modos, et, ſi poſſibile ſit, controuerſiam ad ſummum intra quatuor menſes terminent, ita tamen, ne vnus aut alter vel aliqui paciſcentium ſibi ius interpretandi hanc pacis tranſactionem in dubiis prae aliis arrogent, vel arbitrium praetendant, ſed ſi quod dubium oboriatur, id communi paciſcentium ſententia officiiſque ſopiatur. Si vero laedentem refractarium ad aequa, quae ab ipſis proponentur, media deprehenderint, nec ſatisfactionem, quae ipſis Commiſſariis iuſta videbitur, laeſo procurare vlla ratione potuerint: tunc demum, facta prius tamen legitima belli denunciatione, id armis perſequi licebit, et tum bellum communi conſilio et viribus contra laedentem et debite ſatisfacere detrectantem gerere tenebuntur, illudque tamdiu proſequi, donec iniuria competenter reparata, et pax communi conſenſu reſtituta fuerit. Quiſquis autem contra hoſce praeſcriptos modos, quacumque licet iniuria non armata laceſſitus, aut quauis praetenſione vel cauſſa belli fretus, non ſeruato hoc procedendi modo in quemcumque hic paciſcentium ius ſuum, ſiue verum ſiue praetenſum, ſiue ex hac tranſactione, ſiue aliunde ortum, vi armorum et facti proſequi tentauerit, aut alium in iure ſuo turbauerit, is pro publico huius pacis infractore ac communi omnium hoſte, pariter ipſo facto et abſque vlla inquiſitione de iuſtitia cauſſae habebitur, et poenas contra violatorem pacis ſupra ſtatutas incurret. Si vero mutuae ſint et reciprocae praetenſiones aut iniuriae non armatae, is, qui prior ad arma confugit, neglectis amicabilis compoſitionis rationibus praeſcriptis, pro hoſte communi et perturbatore pacis habendus erit. Ab hac tamen communi regula excipiuntur caſus illi, qui in Romano Imperio emergere poſſent, videlicet, ſi aliquis paciſcentium ipſum Imperium, vel aliquod eius membrum in hac pace non comprehenſum, armis inuaderet:

hoc enim caſu licebit aliis paciſcentibus, qui Imperii membra ſunt, iuxta Pacis et Guarantiae Germanicae praeſcriptum, ſalua et illaeſa hac praeſenti pace, procedere. Quodſi vero, ſolummodo tuendorum limitum cauſſa, turbationes vi contrariiſque actibus retundantur, actus eiuſmodi pro violatione pacis non habebuntur; ipſa autem ſuper limitibus controuerſia modis ſupra deſcriptis terminabitur. Quaecumque ſuperius dicta ſunt, vel de reſignatione iurium, vel de ceſſione prouinciarum aut reſtitutione locorum, tam a parte Poloniae, quam a parte S. Caeſ. Maieſtatis et Suae Serenit. Electoralis, ad totum et vniuerſum ſingulaque ſupra dicta eo tantum caſu valorem ſuum ſunt habitura, ſi cetera omnia, tam Polonica, quam Caeſarea et Brandeburgica poſtulata, concluſa et complanata fuerint. Quodſi id non fiat, ea quoque omnia promiſſa et quaſi conceſſa exnunc caſſantur, et pro non dictis habentur, eaque de re omnes partes omni meliori modo proteſtantur: Saluo denique iure in omnibus *ſupradictis* mutandi, addendi vel demendi, vt ex re videbitur. Datum Dantiſci, d. XI Martii 1660."

Dn. Mediator: Dnos Polonos igitur petere Dnn. Suecicorum declarationem, quid placeat? quid non placeat? Dn. Regni Theſaurarius: Promiſiſſe Dnum Mediatorem heri obiter, quod Dn. Morſtynius elaboraturus eſſet hunc Articulum. Dn. Mediator: Promiſiſſe quidem ſibi Dn. Morſtynium, ſed iam excuſaſſe, quod aliis impeditus non feciſſet. Deliberare iam Dnos alterius partis Commiſſarios; placeat Dnis Suecicis etiam ſuas notas adiicere. Placuit, et Dn. Mediator abiit. Legitur itaque Articulus ex Inſtrumenti Proiecto Polonico, adhibito Oſnabrugenſi Inſtrumento; atque deliberatum eſt et quaeſitum, num guarantia iſta euitari poſſit? Dn. Regni Theſaurarius et Dn. Comes Oxenſtierna ſtatuunt, quod non additis rationibus, ſi in illam conſentire Suecia nolit, non tantum Polonos et Foederatos adprehenſuros, et eo interpretaturos, quod pacem conſeruare nolimus, ſed etiam rupturam metuendam. Statum noſtrum indigere firma et ſecura pace; ſummam vero ſecuritatem in iſta mutua guarantia conſiſtere;

* Id quod Gyldenclouio credimus eo lubentius, quo propius Guſtaui Adolphi, Regis maximi, mores, ingenium, pectoris etiam altos receſſus introſpexerat. Eum praeterea tum in Germaniam erat ſequutus. Ceterum, vt ne id praetermit-

ſtere; moris et obſeruantiae eſſe, vt partes tractantes illam ſibi inuicem praeſtent, allegantque exemplum Oſnabrugenſe et Bromſebroenſe; ſi Gallia non teneretur ad id, quod hactenus praeſtitit, ex capite guarantiae, res noſtras adhuc anguſtiores eſſe. Dn. Comes Schlippenbach diſputat contra guarantiam, dicens, liberas nobis manus retinendas; foedera potius ineunda, cum quibus placuerit; ſi guarantia mutua concluderetur, obſtrictos nos fore ad auxilia partis laeſae; at quis Poloniae, vel Auſtriae, vel Electori copias auxiliares mittat? Dn. Regni Theſaurarius, et Dn. Comes Oxenſtierna: Quid ſi illi guarantiam ſibi inuicem praeſtent, nobis excluſis? Quis nobis auxilio futurus eſſet, in caſum fractae contra nos pacis ab Electore, vel Auſtria, vel Polonis? Dn. Comes Schlippenbach: Inuitandas eſſe exteras Poteſtates, nec obligandos nos Polonis, quorum Confoederatus etiam Elector Brandeburgicus. Voluntarium eſſe quid guarantiam. Dn. Regni Theſaurarius, et Comes Oxenſtierna: Melius eſſe conſulere ſecuritati noſtrae, et inuiolabiliter ſeruare pacem, Electoremque in ſuo ſtatu quietum relinquere, quam ob vindictam contra illum bello vel periculo Sueciam intricare. Galliam quoque rogari ab altera parte in guarantiam: aequum itaque eſſe, vt a nobis quoque inuitetur, quia ipſius mediatione pax concluderetur. Dn. Legatus Gyldenklau, qui in reliquis per totum Dno Regni Theſaurario et Dno Comiti Oxenſtierna ſe conformat, addit, quod Guſtauus Magnus incomparabilis memoriae hanc habuiſſet *Status Maximam*, vt Imperator maneret Imperator, Elector Saxoniae et Elector Brandeburgicus Electores Saxoniae et Brandeburgi, Princeps Megapolitanus, talis etc.* h. e. quemlibet in ſuo ſtatu, neque vt nobis noceat, neque vt ipſius ruina ab alio illi acceleretur. Diu diſceptatum eſt, et Dn. Comes Schlippenbach obtinere voluit, quod guarantiam inter ſe illis concludere liberum ſit, nobis excluſis, et voluntati noſtrae, quem velimus exterum guarantantem, relicto: idque ne alienis negotiis implicemur. Remonſtratum, quod euitari non poſſit, vel ob periculum rupturae, et anſam calumniandi

Bb 3 alteris

mittam, hoc ſapientiſſimi atque aequiſſimi Principis dicto error retunditur IOH. BAPTISTAE BVRGI, aliorumque, qui eum tradiderunt voluiſſe Ferdinandum Imperio pellere, idque ſibi adſerere. Qua de re quaedam dixi ad vitam Guſtaui Adolphi, ab WALTERO HARDTIO diligenter perſcriptam.

alteris datum iri, pacem nos nolle. Igitur per maiora conclusum est pro guarantia, et proiectus est a nobis Articulus, vt sequitur: "Quo firmior, stabilior et securior pax haec coalescat, et ab omni parte intemerata duret, promittunt supra memoratae partes paciscentes omnes, tam principales, quam foederatae, se hanc Transactionem ac Pacem, omnesque eius Articulos, capita et clausulas, sancte et inuiolabiliter obseruare et velle et debere, et, ne inposterum violari queat, se inuicem ad generalem guarantiam et euictionem mutuam ac defensionem reciprocam omni ex parte obstringunt; hisce quam fieri potest firmissime promittentes, vt, si contingat, vnam partem ab altera, vel plures partes a pluribus, contra moderna pacta bello impeti, vel grauissimis iniuriis vexari, altera reliquaeque paciscentium partes parti laesae tum amica primum interpositione apud laedentem, tum denique, si amicabilis ratio locum apud eum reperiri nequeat, coniunctis cum laesa parte armis illi adesse et adsistere, et bellum tamdiu prosequi, donec pax communi omnium partium consensu restituta fuerit, inuicem teneantur. Haec guarantia autem non extendetur extra hanc pacem, aut ad pacta separata inter partes iam ante conclusa, neque impediat, quo minus partibus integrum sit inire cum aliis Regibus, Principibus ac Statibus foedera defensiua, et quae hisce pactis non contrariantur. Quodsi vero turbationes vi contrariisque actibus retundantur, solummodo tuendorum limitum caussa, actus eiusmodi pro violatione pacis non reputabuntur. Ipsa autem super limitibus controuersia modis amicabilibus terminetur. Et, si casus aliqui hostiles in Imperio Romano Germanico emergere possint, illi ab hac guarantia excipiantur, et procedatur in iis iuxta praescriptum Pacis et Guarantiae Germanicae." Interuenit Dn. Mediator, et ipsi Dn. Regni Thesaurarius dixit, quod in suo Proiecto Dnn. alterius partis Legati super guarantiae Articulo posuerint; velle iam nos proiicere, quid nostra mens sit, non animo praescribendi, sed nos declarandi. Dn. Mediator, quae hodie recensuerat, repetit, quod Dn. Colbert Vienna scripserit, et de Lisola quoque litteras suas ipsi Dno Mediatori communicauerit, cursorem, qui nudius tertius Dnn. Caesarianis aduenisset, adtulisse, conclusum fuisse in Aula Imperatoria, ne vllo modo tractatus continuaretur, nisi a parte Suecica consentiretur guarantia, qualem Caesariani et Electorales postu-

postularent. Dum igitur Dni Plenipotentiarii nostri satis clare perspicerent, intentionem Foederatorum Poloniae et studium esse, per Articulum istum occasionem abrumpendi tractatum captandi, quod non credant, nos in illum consensuros esse, confirmati sunt, (conformante se quoque iam Dn. Comite Schlippenbachio, quod euitari non possit, vidente,) vt guarantia mutua stipuletur: et propterea Dno Mediatori dixerunt, quod hodie non abire velint, antequam super hoc sit conuentum; declarantes, nobis nihil aliud praeter realitatem sincerae pacis cordi esse. Dn. Mediator abiit, et paullo post Dn. Akakia superuenit, nuncians, Regem et Reginam Poloniae optare, vt Dnn. Sueci Legati non velint esse alieni a concludenda pace propter guarantiam.

Post reditum, Dno Mediatori traditur modo memoratum Proiectum nostrum, et remonstratur ipsi, magis e dignitate partium fore, si hoc modo concipiatur. Proiecta porro est clausula ad Articulum istum pertinens talis: "Et quum pax moderna conclusa sit, opera et mediatione Regis Christianissimi, confidunt partes paciscentes omnes, Regiam Eius Maiestatem conseruationem horum pactorum adserturam, et contra violatores eorum arma sua viresque cum parte laesa iuncturam, atque ita partem laedentem ad aequam pacem obstricturam." Hanc clausulam, vbi Rex Christianissimus ad guarantiam inuitatur, in separata dari charta Dn. Mediator cupit: quod factum est. Abiit. Post reditum Dn. Mediator retulit, dedisse Dnis alterius partis Legatis Proiectum nostrum, et non nihil obstupuisse Confoederatos ob consensum in guarantiam; iam autem super Proiecto illos deliberare. Quibus iterum abiit. Post reditum fere duarum horarum retulit, Dnos Foederatos iam resoluisse, quod guarantiam nolint, tamquam ipsis haud proficuam. Remonstratum est Dno Mediatori, quod ipsi proposuerint. Fatetur, sed ipsos ita iam se declarasse Dnis Polonis. Nos insistimus. Dn. Mediator: Deliberent Suae Excellentiae: et abiit. Ipso absente, discursum et deliberatum est inter Dnn. Plenipotentiarios nostros, et conclusum, quodsi Foederati guarantiam ab ipsismet propositam iam recusent, vrgendam eam esse cum Polonis: necesse esse, vt aut acceptent, aut recusent: si primum, nos etiam recipere velle; si alterum, nos similiter mittere posse, et absque guarantia concludere.

Pransi

Pranſi ſumus breue prandium. Poſt illud Dn. Mediator rediit, et interrogatus, quid concluſerint Dni alteri, reſpondit illos adhuc declaraſſe, ſe iam guarantiam nullam deſiderare, inprimis mutuam: ſi autem neceſſe duxerint, ſe inuicem guarantaturos. Se remonſtraſſe illis, quod non integrum ſit reſilire ab eo, quod ipſi propoſuerint: ſed nihil reſpondiſſe. Se igitur exſpectare, quid Legatio Suecica iam reſoluere exiſtimet? Dn. Regni Theſaurarius: Inter partes ergo principales paciſcentes, id eſt, nos et Poloniam, guarantiam fieri poſſe. Dn. Mediator: Non credere ſe, quod Polonia hoc ſit factura, quia admodum inſtent Foederati, ne ſe ab ipſis illa ſeparet: nec ſatis commodum inter duos tantum guarantari. Dn. Regni Theſaurarius: Si tres quatuorue poſſint inter ſe guarantiam pangere, cur non duo, et quidem partes principales? Dn. Mediator: Non ſe Poloniam a Foederatis ſeparaturam, vt iam dixerit. Dn. Regni Theſaurarius: Quid ergo ſecuritatis Sueciae? et quae ſpes pacis generalis? Ad hoc nihil reſpondit Dn. Mediator. Diſcurſum eſt obiter, quod Confoederatis Gallia armiſtitium obtulerit, donec adpareat, quo res inclinent: et Dn. Mediator recuſaſſe illos dixit. Ad ſubiectam materiam regrediuntur, et Dn. Regni Theſaurarius ſuo et Dnn. Collegarum nomine declarat, ſi inter ſe Poloni et Foederati guarantiam pangant, liberum illis eſſe; et e contra nobis integrum quoque manere, quem velit Suecia in guarantiam rogare. Placeat Dno Mediatori diſponere Dnos Polonos, cum ipſorum Confoederatis, ne remorarentur pacem vlterius: Legationem Suecicam condeſcendiſſe in id, quod illi ipſi adeo vrſerint: ignorari, quomodo haec variatio ſit interpretanda. Si forte nos dixiſſemus, quod a guarantia alieni eſſemus, illos ſine dubio extreme inſtituros fuiſſe, immo totum mundum tum conclamaturum, Suecos eſſe eos, qui pacem nolint, aut concluſam non ſeruare cogitent. Audiuit haec omnia Dn. Mediator, et abiit relaturus. Ille poſt reditum: Adhuc deliberaſſe Dnos alteros, ſed in eadem permanere ſententia; velle ſe adhuc experiri mentem eorum. Et iterum abiit. Poſt reditum, illos ſe inuicem ipſos guarantaturos retulit, non obſtante, quid iis remonſtrauerit: credere expediturum, ſi differatur vſque ad diem Lunae huius rei vlterior pertractatio, praeſertim quum tempus lapſum ſit, et iam hora veſpertina ſexta inſtaret. Dn. Regni Theſaurarius:

rius: Non videri posse, qua ratione retractare queant Dni Confoederati, quod heri et hodie proposuerint ipsi, nempe in tractatu se progredi nolle, nisi a nobis consensa guarantia. Aperire illos iam vultum, quod studium pacis numquam cordi fuerit ipsis; nos hodie aut complanaturos istum Articulum, aut materiem nacturos toti mundo demonstrandi iustitiam caussae nostrae. Dn. Mediator: Pacem Polonicam non esse in dubium trahendam, sed de pace generali se dubitare. Deliberent Dnn. Legati Suecici vsque ad diem Lunae. Dn. Regni Thesaurarius: Etiamsi graues haberemus caussas insistendi guarantiae ab ipsis Dnis Polonis propositae, tamen promouendi pacis negotii caussa condescendere velle in guarantiam cum Polonia, libero relicto Foederatorum arbitrio: sed interrogari merito, cur iam resiliant illi a suo proposito? Dn. Mediator: Aliam caussam se dare non posse, nisi quod non receperimus, vt proiectus ab ipsis erat, in omnibus hunc Articulum. Dn. Regni Thesaurarius: Non modum, sed rem ipsam hodie disputatam; si quid desideretur in clausulis, per tractatum conueniri posse; rogari, vt, quid ipsis graue sit, dicant. Dn. Mediator loquuturus cum illis, secessit. Post reditum horae amplius ille adtulit, se nihil adhuc responsi accepisse; proiicere tamen Dn. Cancellarium aliud Conceptum guarantiae. Discursum est de aliis rebus per horae quadrantem, quum Dn. Mediator euocaretur ad alteram partem, et nunciaretur, Dn. de Colourat iam abiisse. Post reditum adtulit Proiectum Dnn. Polonorum et Confoederatorum tale: "Quo firmior, stabilior et securior pax haec coalescat, et ab omni parte intemerata duret, promittunt memoratae partes paciscentes omnes, tam principales quam foederatae, se hanc Transactionem et Pacem, omnesque eius Articulos, capita et clausulas, sancte et inuiolabiliter seruare velle et debere, et, ne inposterum impune violari queat, se inuicem ad generalem guarantiam et euictionem mutuam ac defensionem reciprocam omni ex parte obstringunt: hisce quam fieri potest firmissime promittentes, vt, si contingat, vnam partem ab altera, vel plures a pluribus, terra vel mari, bello impeti, adgressor ipso facto pro infractore huius pacis ab omnibus habeatur, eiusdemque beneficio excidat, et tum altera reliquaeque paciscentium partes parti laesae eidem communibus armis adsistere, et bellum tamdiu contra adgressorem, absque locorum dis-

tinctione, prosequi, donec pax communi omnium partium consensu restituta fuerit, inuicem teneantur. Si vero contingat, vnam partem ab altera, vel plures a pluribus, graui aliqua iniuria, citra tamen vim armorum vexari, non licebit ideo laeso ad arma subito recurrere, sed ante amicabilis componendarum huiusmodi controuersiarum ratio ineunda erit: videlicet, vt laesus, accepta iniuria, si immediate cum laedente conuenire nequeat, alios paciscentes moneat, et commissio generalis omnium paciscentium instituatur ad laesi confinia, intra spatium quatuor mensium, in quo inter deputatos vtrimque Commissarios negotium discutiatur, et, si possibile erit, intra quatuor ad summum alios menses terminetur. Si vero laedentem refractarium ad aequa, quae proponentur, media deprehenderint, tunc laeso licebit, facta tamen prius legitima belli denunciatione, ius suum armis prosequi, et reliqui paciscentes laeso suppetias ferre, et bellum, vt supra statutum est, laedenti inferre tenebuntur. Integrum etiam sit paciscentibus, cum aliis Regibus, Principibus, ac Statibus foedera defensiua, et quae hisce vel prioribus pactis non contrariantur, inire. Quodsi vero turbationes vi contrariisque actibus retundantur, solummodo tuendorum limitum caussa, actus eiusmodi pro violatione pacis non reputabuntur: ipsa autem super limitibus controuersia modis amicabilibus terminetur, iuxta Articulum, superius ea de re positum." Perlegitur, et deliberatione facta, proiiciente quidem in charta ipso Dn. Regni Thesaurario, adnotantur sequentia: *Impune*, deleatur. *Promittentes*: ponatur, spondentes. *Contra moderna pacta*, addatur. *Absque locorum distinctione*: addatur, extra Imperium. *Vel prioribus pactis*, deleatur. Omissa aliqua in fine ponentur. "Haec guarantia autem non extendetur extra hanc pacem, aut ad pacta separata inter partes iam ante conclusa. Quodsi casus aliqui hostiles in Imperio Romano Germanico emergere possint ex alia caussa, quam quae originem trahit ex hac pacificatione, illi ab hac guarantia excipiantur: et spondetur in iis iuxta praescriptum Pacis et Guarantiae Germanicae." Abiit Dnus Mediator. Post horam fere rediit, et adhuc deliberare illos dixit, mansitque apud Dnos Plenipotentiarios per dimidiam horam, et quaesitum misit Secretarium, an parati sint declaratione sua Dni Confoederati? Dum semel atque iterum misisset, tandem ipse iuit. Et rediens aliam schedulam

proie-

proiectam adtulit, plane a priori differentem. Interrogatus, cur non retinuissent priorem, et notas nostras adtendissent? respondit, quia mutua guarantia nimium habeat difficultatis, ideo simplicius Proiectum concepisse. Examinata est illa schedula, et declaratio data Dn. Mediatori, quod retinere velit Legatio Suecica Articulum, vti ante erat conceptus, sed additis notis et clausulis nostris: aut, si tandem malint posterius modo productum Proiectum, tum per expressa verba restringendum esse ad praesentem pacem: non enim Dnn. Suecos posse iis, quae ab hoc tractatu et moderno bello Polonico aliena, et inter alios acta sunt, se implicare, et inde guarantiam praestare. Quibus iterum abiit Dn. Mediator. Sed quum paullo longius abesset, et hora iam decima vespertina instaret, missus est pedissequus, qui Secretarium eius arcesseret. Is quum aduenisset, Legatio Suecica per eumdem nunciauit Dno Mediatori, quia hac vespera sine dubio nihil effectui daretur, se abire iam velle, dilata in crastinum vel Lunae diem hac controuersia; interea deliberationibus vtrimque tempus relinqui. Quo nunciato, Dn. Mediator accurrit, retulitque, Dnos Polonos et Foederatos habere iam nouam propositionem, quam quidem nondum resoluissent: nimirum, quum videant tantam difficultatem, se guarantiam nullam cupere, sed fiat in hoc tractatu, vt in aliis obseruatum sit, vt pars altera alteri promittat, se bona vel sincera fide, quidquid conclusum et pacificatum esset, seruaturam. Paullo deliberant Dni Legati nostri: et ne quid supersit, quod pars aduersa praetexere possit, vel nobis moram imputare, etiam in hoc consentit Legatio, et simul abire cupit. Dn. Mediator rogat, quo adhuc paucillum impendant morae, et abiit. Post reditum, adtulit nihilominus schedulam Articuli guarantiae, et quidem prius conceptam, sed iam addito, et *pace moderno*, et deletis, quae de Imperio Romano loquuntur. Acceptatum est a Legatione nostra, modo pro *moderna pace* poneretur, *haec pax*, et Rex Christianissimus a nobis in guarantiam inuitaretur. Ast quum nimis sera esset vespera, et fere vndecima noctis, hodie non mundatum vel subscriptum est. Verum Dn. Mediator Conceptum hoc retinuit, vsque ad conferentiam proximam.

Actum Sobothi d. $\frac{15}{25}$ Aprilis.

Hodie Oliuae non eſt habitus non tam ob Diei Dominicae feſtiuitatem congreſſus, quam quod Articulus guarantiae vtrique parti, (licet reſolutus et declaratus ac complanatus eſſet,) adhuc ſubſcriptione grauis videretur: conuenerunt tamen recepto ordine Suae Excellentiae ad prandium, in aedibus Illuſtriſſimi Dn. Regni Theſaurarii, atque audita concione, ante et poſt illud diſcurſus neceſſarii de negotio pacis ſunt commiſti: de praefata guarantia autem ſtetit ſententia, vt in heſterno Protocollo notatum adparet.

Actum Oliuae d. $\frac{16}{26}$ April. horis ab VIII matutina vſque ad veſpertinam.

Dn. Mediator adfert punctum guarantiae a Legationis Polonicae Secretario ſubſcriptum, prouti nudius tertius conuentum, et apud Dn. Mediatorem Conceptum depoſitum erat: quod mundatur, et a noſtra quoque parte ſubſcribitur ad commutandum, eſtque huiuſmodi, quod ſequitur: "Quo firmior, ſtabilior et ſecurior pax haec coaleſcat, et ab omni parte intemerata duret, promittunt ſupra memoratae partes paciſcentes omnes, tam principales, quam foederatae, ſe hanc Tranſactionem et Pacem, omneſque eius Articulos, capita et clauſulas, ſancte et inuiolabiliter ſeruare velle et debere, et, ne inpoſterum violari queat, ſe inuicem ad generalem guarantiam et euictionem mutuam ac defenſionem reciprocam omni ex parte obſtringunt: hiſce quam fieri poteſt firmiſſime ſpondentes, vt, ſi contingat, vnam partem ab altera, vel plures a pluribus, terra vel mari, bello contra hanc pacificationem impeti, adgreſſor ipſo facto pro infractore huius pacis ab omnibus habeatur, eiuſdemque beneficio excidat, et tum altera reliquaeque paciſcentium partes parti laeſae, ad ſummum intra duos menſes a requiſitione partis laeſae, eidem communibus armis adſiſtere, et bellum tamdiu contra adgreſſorem proſequi, donec pax communi omnium partium conſenſu reſtituta fuerit, inuicem teneantur. Si vero contingat vnam partem ab altera, vel plures a pluribus, graui aliqua iniuria, citra tamen

tamen vim armorum vexari, non licebit ideo laeſo ad arma ſubito recurrere, ſed ante amicabilis componendarum huiuſmodi controuerſiarum ratio ineunda erit: videlicet, vt laeſus, accepta iniuria, ſi immediate cum laedente conuenire nequeat, alios paciſcentes moneat, et commiſſio generalis omnium paciſcentium nomine inſtituatur ad laeſi confinia intra ſpatium quatuor menſium, in quo inter deputatos vtrimque Commiſſarios negotium diſcutiatur, et, ſi poſſibile erit, intra quatuor ad ſummum alios menſes terminetur. Si vero laedentem refractarium ad aequa, quae proponentur, media deprehenderint, tunc laeſis licebit, facta tamen prius legitima belli denunciatione, ius ſuum armis proſequi, et bellum, vt ſupra ſtatutum eſt, laedenti inferre. Quodſi vero turbationes vi contrariiſque actibus retundantur, ſolummodo tuendorum limitum cauſſa, actus eiuſmodi pro violatione pacis non reputabuntur: ipſa autem ſuper limitibus controuerſia modis amicabilibus terminetur, iuxta Articulum, ſuperius ea de re poſitum."

Deinde de aliis adhuc reſiduis punctis et Articulis ſermo fuit, praeprimis amicitiae, reſtitutionis locorum in Pomerania et Holſatia: Articuli iam pridem conuenti de captiuis, et iis, qui inuiti nomina ſua militiae dederunt, de Ducis Croyani, Comitum de Koenigſmark, Dohna, et propter hypothecam Belgardenſem Wittebergii. Dn. Mediator ad iſta intermedia reſpondit, quod punctus amicitiae primum ſit complanandus: Articulum tamen de captiuis ſecum adſumſit. De reſtitutionis potiſſime Articulo, quod Confoederati loca, priuſquam Elbinga reſtituta eſſet, non euacuare velint, propoſuit. Reſponſum per Dn. Regni Theſaurarium, quod non omnia ſtatim loca reſtitui petamus; retineri poſſe vſque ad plenariam exequutionem pacis fortalitia Damm et Iulinum; omnia autem loca vſque ad Elbingae euacuationem illos retinere aequum non eſſe, nec fieri poſſe. Abiit hiſce Dn. Mediator. Ipſo abſente, admiſſi ſunt Elbingenſium Deputati, implorantes, ne euacuatio eius ciuitatis aliter fiat, quam hiſce diebus fuiſſet promiſſum. Non fieri debere aliter, (nempe tradi debere Regi Poloniae,) adſecurati ſunt a Legatione noſtra, et praeterea omnis opera promiſſa. Conqueſti ſunt quoque de diuerſis exceſſibus militiae noſtrae Elbingae, diſpoſitique ad patientiam, et ſpes data breui ſubſequuturae pacis. Rediit Dn. Mediator, (ſtatim ſecedentibus Elbingenſibus,)

et Articulum de guarantia, ſicut nudius tertius vtrimque, vt ſupra dictum eſt, complacitus et in manus ipſius depoſitus, hodie vero vtrimque ſubſcriptus erat, reproduxit, nuncians, quod Dnn. Confoederati petant, quia in Pactis Germanicis, quoad limites, certi modi eſſent expreſſi, qui cum his, quae per amicabilem amicitiam Sueciam et Poloniam concernunt, nihil habeant commune, deleantur verba in ſubſcripto iam Articulo: *Iuxta Articulum, ſuperius ea de re poſitum:* et addatur, *modis amicabilibus*, vox *ciuilibus*, vel, *via iuris*. Placuit Legationi Suecicae addi: *Et citra vim armorum terminetur.* Tandem Confoederatis placuit, vt ponatur, *citra vim armorum:* et deleantur verba, *modis amicabilibus:* item, *iuxta Articulum, ſuperius ea de re poſitum.* Conſenſum eſt, et tandem in ipſis Originalibus facta tali mutatione commutatus eſt hic de guarantia Articulus, ſonatque iam §phus Quodſi vero etc. hoc modo: "Quodſi vero turbationes vi contrariiſque actibus retundantur, ſolummodo tuendorum limitum cauſſa, actus eiuſmodi pro violatione pacis non reputabuntur; ipſa autem ſuper limitibus controuerſia citra vim armorum terminetur." Poſtea, quum abiiſſet, et iterum mox rediiſſet Dn. Mediator, retulit, quod de Duce Croyano duas exceptiones opponant de nouo Dnn. Poloni: nempe ſe ad hoc non habere plenipotentiam a Republica, deinde, non probari debitum per Originalia, ſed productis tantum Copiis poſtulatum inſtitui. Demonſtratum eſt per Ducis mandatarium, quod debitum ſemper fuerit agnitum; Originalia propter periculum huc adduci non potuiſſe, praeſto tamen futura ad ſolutionem debiti. Quum inſiſteret Dn. Mediator probationi omni exceptione maiori, Dnn. Plenipotentiarii noſtri rogant eumdem, demonſtrare ex antedictis ne grauetur Dnis Polonis omni meliori modo, et eos diſponere, quo, ſi non in totum, tamen in quantum, ſcilicet quouſque Dux Croyanus probare poterit, agnoſcant, et in proximis Comitiis ſatisfactum iri Duci declarent. Promiſit ſe facturum. Poſt reditum ille: Dnos Polonos reſpondiſſe, quod in futuris Comitiis quoad debitum, ſi ſatis probari poſſit, non adeo magna difficultas futura ſit; ſe autem iam, ob mandati defectum, nihil agnoſcere vel ſtipulare poſſe. Deinde etiam controuerti de quanto, quum Dn. Dux Croyanus praetendat totum, et Dn. Dux Curlandiae partem totius

tius dimidiam: quidquid tamen hoc ſit, ad Comitia hanc rem remitti. Dnn. Plenipotentiarii noſtri Suecici vrgent declarationem in ſcripto, ſi non inſerendam Inſtumento Pacis, tamen in Separato Articulo dandam. Negat et hoc facturos Dn. Mediator; operam tamen ſuam promittit. Dni Ducis Croyani mandatarius, *Schueder* vocatus, inſiſtit iuſtitiae cauſſae Principis ſui: ſed nihil aliud hac vice, praeter modo dicta, concludi potuit. Igitur ad alia, pacis negotium concernentia, progreſſi ſunt Dni Legati. Primum vbi, vt ſupra dictum eſt, commutatus eſſet tandem guarantiae Articulus, reaſſumtus eſt Articulus de captiuis Suecico-Brandeburgicis, de quo hic ſupra mentio facta eſt; poſtea Articulus de debitis inter ſubditos, item Officiariorum. Qui vterque ſubſcriptus eſt Articulus, et commutatus huius tenoris: "Captiui huiuſce belli, cuiuſcumque conditionis ac ſtatus, liberi et ſine ſoluto vllo pretio ſeu lytro, niſi aliter ante ſubſcriptum Tractatum ab ipſis conuentum fuerit, dimittentur, priſtinaeque libertati reſtituentur, ſolutis tamen ab Officiariis impenſis, in victum eorum factis, et debitis in captiuitate ab eis contractis. Ceterum captiuis quoque adnumerandi, et ab vtraque parte reſtituendi ſunt, qui inuiti militiae alterius partis nomina dederunt. Debita inter vtriuſque partis ſubditos et incolas, tum etiam a ducibus et Officiariis belli vbicumque contracta, vtrimque bona fide ſoluentur; ſi quae vero hoc bello vltimo obligationes et recognitiones extortae ab vtrimque ſint, in totum caſſantur, nullumque pondus habere declarantur." Erat iam fere hora duodecima meridiana, quum Dn. Mediator referret, quod ab alterius partis Dnis Commiſſariis ſuper puncto amicitiae deliberaretur. Circa ſecundam pomeridianam rediit Dn. Mediator, et diuerſa per ſchedulas, in puncto amicitiae §. de foederibus, propoſuit a parte altera: tandem recepta ſunt verba: "Pacta vero et foedera omnia, inter partes alioſque Principes et Status vtrimque inita, non obſtante hac pace, in ſuo robore permaneant, quatenus hiſce pactis et pacificationi non aduerſantur:" Et ſicut nuper declaratum eſt, Dnn. Legati noſtri conſentiunt, deleri verbum *patiatur* poſſe, et poni tantum, *inferri faciat.* Quibus abiit Dn. Mediator. Poſt horae ſpatium rediit, et Dnos Electorales nolle ita conceptam illam clauſulam dixit, ſed hoc modo: "Pacta vero et foedera omnia, quae partes paciſcentes inter ſe ſancita habent, quoad omnia ſua puncta,

puncta, clausulas et Articulos, integra et in pleno robore suo permaneant, ita tamen, vt per ea praesens Transactio Pacis nullum praeiudicium patiatur." Mirata est Legatio Suecica inconstantiam in re, quae semel et quidem ab ipsismet proposita placuerat: sed quum non ita alienum esset a priori, et per hanc clausulam reciproce nostri Foederati, veluti Cossaci et Rakozius, includantur, consensit: modo addatur, *aliosque Principes et Status.* Recepit se ad illos Dn. Mediator, et post dimidiam horam rediens, adhuc deliberare dixit. Vbi per quadrantem horae sedisset, et alia quaedam ex nouellis discursa essent, aduenit Dni Mediatoris Secretarius, adferens proiectum punctum amicitiae, Poloniam et Foederatos simul concernens tale: "Sit pax vniuersalis ac perpetua, et vera sinceraque amicitia inter Serenissimum ac Potentiss. Principem ac Dn. Dn. Ioannem Casimirum, Regem Poloniae, Magnum Ducem Lithuaniae etc. etc. etc. Eiusque Regiae Maiestatis successores ac posteros, Reges Poloniae, Magnos Duces Lithuaniae, Regnumque Poloniae et M. D. Lithuaniae, atque subiectas illis ditiones ac prouincias, atque eiusdem Maiestatis et Regni Poloniae Confoederatos, inprimis Ser. et Potentiss. Principem ac Dn. Dn. Leopoldum, Electum Ro. Imperatorem semper Augustum, Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slauoniae Regem, Archiducem Austriae etc. Eiusque Maiestatis heredes ac successores, prouincias ac ditiones, intra vel extra Imperium Romanum sitas, et Sereniss. Principem ac Dn. Dn. Fridericum Wilhelmum, Marchionem Brandeburgicum, S. Romani Imperii Principem Electorem et Archi-Camerarium, in Prussia Ducem Magdeburgique etc. etc. Eiusque Serenitatis heredes ac successores, prouincias ac ditiones, in vel extra Romanum Imperium sitas, ab vna; atque Serenissimum Principem ac Dn. Dn. Carolum, Suecorum, Gothorum et Vandalorum Regem, Magnum Principem Finlandiae etc. etc. etc. eiusque Maiestatis successores ac posteros, Reges Suecorum Regnumque Sueciae, atque subiectas illis intra vel extra Imperium sitas ditiones ac prouincias, ab altera parte: ita vt altera pars alteri posthac nihil hostilitatis aut inimicitiae, clam aut palam, directe vel indirecte, inferat, vel per suos inferri faciat, aut patiatur, nec alterius hostibus auxilia quocumque nomine praestet, nec cum alterius hostibus foedera huic paci contraria ineat, nec quidquam

in

in alterius ſtatus et ſecuritatis diminutionem, per ſe vel per alios, moliatur aut tentet, vel tentari faciat, ſed vtraque pars alterius vtilitatem, honorem ac commodum promoueat, et fidam inuicem vicinitatem, pacem et amicitiam ſerio colant. Pacta vero et foedera omnia, quae partes paciſcentes inter ſe, vel cum aliis Principibus vtrimque ſancita habent, quoad omnia ſua puncta, clauſulas et Articulos, integra et in pleno robore ſuo permaneant, ita tamen, vt per ea praeſens Tranſactio Pacis nullum praeiudicium patiatur." Noſtri monent ſequentia, vt addantur: Et Potentiſſimum Principem ac Dn. Dn. Carolum. — Nihil hoſtilitatis, inimicitiae aut moleſtiae, clam etc. — Aut per alios — quocumque nomine ac praetextu — colant ac ſeruent — Principibus ac Statibus. — Quum iam abire videretur, de guarantantibus Poteſtatibus ſermonem coepit Dn. Mediator, et interrogat, num Galliam, Hiſpaniam, Angliam et Daniam Legatio Suecica in guarantiam adſciſcere velit? Deliberarunt ſatis Dni Plenipotentiarii noſtri, et tandem concluſerunt, tres Status rogandos eſſe, Galliam, Angliam, et Status Generales Foederati Belgii, ſi prius res ſint compoſitae nos inter et Batauos. Poloniae et Confoederatis liberum eſſe, quos illi velint, vel etiam, an ſimul nobiſcum conſentire in eosdem ipſis placeat. Declarata haec ſunt Dno Mediatori. Quibus ille ad Dnos alteros Legatos receſſit.

Poſt reditum Dn. Mediator adtulit Arliculum de amicitia, vbi Dni Poloni et Confoederati acceperunt notas noſtras, praeter voces, *moleſtiae*, et *praetextu*. Quum videretur parum intereſſe, inſerantur iſta verba, nec ne: conformarunt ſe Dni Suecici Dnis Polonis ac Confoederatis: ac iuſſum eſt munda in charta ingroſſari, et poſtquam hinc inde ſubſcriptum eſſet, commutatio facta eſt, ſonatque punctus hic taliter: "Sit pax vniuerſalis ac perpetua, et vera ſinceraque amicitia inter Sereniſſ. ac Potentiſſ. Principem ac Dn. Dn. Ioannem Caſimirum, Regem Poloniae, Magnum Ducem Lithuaniae etc. etc. etc. eiuſque Regiae Maieſtatis ſucceſſores ac poſteros, Reges Poloniae, Magnos Duces Lithuaniae, Regnumque Poloniae et M. D. Lithuaniae, atque ſubiectas illis ditiones ac prouincias, atque eiuſdem Maieſtatis et Regni Poloniae Confoederatos, inprimis Sereniſſ. ac Potentiſſ. Principem ac Dn. Dn. Leopoldum, Electum Romanorum Imperatorem, ſem-

per Auguſtum, Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slauoniae Regem, Archiducem Auſtriae etc. etc. etc. eiuſque Maieſtatis heredes ac ſucceſſores, prouincias ac ditiones, intra vel extra Imperium Romanum ſitas, et Sereniſſimum Principem ac Dn. Dn. Fridericum Wilhelmum, Marchionem Brandeburgicum, S. R. Imperii Principem Electorem et Archi-Camerarium, Magdeburgi, Pruſſiae etc. etc. etc. Ducem, eiuſque Serenitatis heredes ac ſucceſſores, prouincias ac ditiones, in vel extra Imperium Romanum ſitas, ab vna; atque Sereniſſ. Principem ac Dn. Dn. Carolum, Suecorum, Gothorum et Vandalorum Regem, Magnum Principem Finlandiae etc. etc. etc. eiuſque Maieſtatis ſucceſſores ac poſteros Reges Suecorum, Regnumque Sueciae, atque ſubiectas illis intra vel extra Imperium ditiones ac prouincias, ab altera parte: ita vt altera pars alteri poſthac nihil hoſtilitatis aut inimicitiae, clam aut palam, directe vel indirecte, vel per ſuos aut per alios, inferri faciat, nec alterius hoſtibus auxilia quocumque nomine praeſtet, nec cum alterius hoſtibus foedera huic paci contraria ineat, nec quidquam in alterius ſtatus et ſecuritatis diminutionem, per ſe vel per alios, moliatur aut tentet, vel tentari faciat, ſed vtraque pars alterius vtilitatem, honorem ac commodum promoueat, et fidam inuicem vicinitatem, pacem et amicitiam ſerio colat ac ſeruet. Pacta vero et foedera omnia, quae partes paciſcentes inter ſe, vel cum aliis Principibus ac Statibus vtrimque ſancita habent, quoad omnia ſua puncta, clauſulas et Articulos, integra et in pleno robore ſuo permaneant, ita tamen, vt per ea praeſens Tranſactio Pacis nullum praeiudicium patiatur." Ad Articulum de reſtitutione locorum deuentum eſt, et Dn. Mediator explicat mentem Caeſarianorum per Proiectum, ab ipſis conceptum. Duo autem illos deſiderare: 1) Reuerſales Ducis Holſatiae, ad modum, quales Duci Curlandiae ſint praeſcriptae. 2) Ne in prooemio huius Articuli, in Inſtrumentum Pacis inſerendi, mentio fiat, quod Imperator ruperit pacem in Germania,* vt alia talia. Dn. Regni Theſaurarius ad primum reſpondit, Ducem Holſatiae non fuiſſe captum; igitur talibus non opus eſſe Reuerſalibus, vtpote quae de non vindicanda captiuitate dari ſolent. Ad ſecundum, nihil verborum eiuſ-

* Conf. PASTORIVS ad h. d. pag. 270. et n. *

eiusmodi insertum a nobis iri. Perlegit Dn. Regni Thesaurarius Articulum: et quum inuenirentur multae differentiae, additum est, quod illi omiserant, et formatum Conceptum tam ex nostro, quam illorum Proiecto, nuper hinc inde traditis, retentis plurimis ex alterius partis praefato Proiecto. Sunt autem notae nostrae, vti Illustrissimus Dn. Regni Thesaurarius manu sua concepit, sequentes, quae additae sunt nouo Concepto: Fuerit sectatus sago vel toga, sed vnusquisque etc. vsque ad finem. — Ac Varnemundam in Megapoli, quae restaurari debet, et si quae alia loca ibi occupata essent. — *Amore pacis*, deleatur. — Omnia loca occupata euacuanda erunt intra mensem a conclusa et subscripta pace, exceptis Damo et Wollino, quae loca remaneant Dnn. Confoederatis Poloniae, vsque ad euacuationem Elbingae, et tum eadem die, de qua conuenietur, praesidia ex omnibus locis erunt abducenda. — Se his pactis omnibus etc. — Re armamentaria ceteroque adparatu bellico, nec non mobilibus cuiuscumque generis, item Actis Cancellariae etc. — De quo inter Generales sine mora. — Et copiis Caesaris omnibus. — *Partis conuentum fuerit*, addatur. — Vt enata animorum etc. vsque ad finem. — *Faciat*, addatur. — Et quidquid circa res Imperii etc. ad finem. Postquam igitur hodie non possent, audita iam nona vespertina, progredi vlterius, tradita non tantum sunt Dno Mediatori modo memoratum Proiectum, sed etiam de cessatione hostilitatis, item de fluitatione per Vistulam et Nagot, ac Hauptii demolitione, per Dn. Legatum Gyldenklau concepti Articuli, item de Comitibus a Dohna fienda refusione. "Cessent omnes hostilitatis actus inter partes paciscentes, tum principales tum foederatas, earumque exercitus, a die conclusae et subscriptae huius pacis computando, in Prussia exactis quatuor, in Pomerania et Megapoli decem, in Curlandia et Liuonia quatuordecim, et in Holsatia atque Slesuicensi Ducatu exactis viginti diebus; et commercia ac postae pristinae libertati et vsui eodem quoque die in singulis praememoratis locis restituantur. Defluitatio mercium e Polonia per Vistulam in flumen Nagot ad Elbingam non impediatur, sed potius cum debito et vigore Commissionis de An. 1612. competente triente aquarum istius fluminis, ad facilitandam defluitationem promoueatur; nec noua vlla telonia terrestria et aqualia, aliaque onera cuiuscumque generis, mercibus ad Elbingam

deuehendis, imponantur. Hauptium autem ſolo aequetur." Quoad Dnn. Comitum a Dohna poſtulatum, vtrimque declaratur, quod ſumma illa pecuniaria liquida a Rege et Republ. Poloniae ſoluetur. Quod vero bona immobilia concernit, de his, quantum ad Dnn. Comites, qui Polonici aut Electorales ſunt ſubditi, in Comitiis Regni Poloniae proximis agetur, eorumque ratio habebitur: ſed Dno Chriſtophoro Delphico a Rege et Regno Sueciae ſatisfiet, ſecundum ſuam in praedictis bonis portionem. Quae omnia Dn. Mediator accepit, et ab altera parte ad deliberandum accepta eſſe retulit. Nos abiuimus Sobothum; reliqui ad ſuas ſtationes.

Actum Oliuae d. $\frac{17}{27}$ Aprilis, horis ab VIII matutina vſque ad dimid. X veſpert.

Abſente Dno Comite Oxenſtierna vſque ad hor. dimid. 10 antemerid. et abeunte Dn. Comite Schlippenbach, hor. 3 pomerid. — Ad continuandum tractatum iter Oliuam repetiuimus ſolitum. In via obuii nobis facti ſunt Dn. Palatinus Poſnanienſis, Leſſinski, et paullo poſt Dn. Regni Supremus Cancellarius Praſmowski, ad Regem Carlecouiam euntes; carpentis quilibet ſuis inſidentes ſalutarunt humaniter non tantum primarium, quo noſtrorum Dnn. Legatorum Excellentiae vehebantur, ſed etiam omnia carpenta noſtra reliqua. Excepit more conſueto Legationem Dn. Mediator, et, vt plerumque hactenus factum eſt, a diſcurſibus initium factum eſt, referentibus Suis Excellentiis modo memoratam ex improuiſo factam obuiationem, et humanam inuicem, licet cominus, ſalutationem: id quod Dn. Mediator bonum omen et ſignum interpretabatur. Ceſſatio hoſtilitatis, reſtitutio locorum in Pomerania, Holſatia et Megapoli, Ratificatio pacis pertractanda erant. Quum abeſſent dicti duo Dni Legati Polonici apud Regem, reliqui et Confoederati reditum illorum prius exſpectare voluerunt, antequam aliquid nobiſcum inciperent. Quapropter meridies fere adpropinquauit, egreſſuſque et regreſſus eſt ſaepiuſcule Dn. Mediator: nec hoc hodie

* Qua de controuerſia, quum fruſtra conſuluerim non modo rerum talium ſcriptores, verum etiam eos, qui data opera de Iuliacenſi ſucceſſione expoſuerunt, rem

hodie prima vice factum, quia in praeteritis conferentiis multae interdum horae exspectando sunt consumtae. Vt autem aliquid fieret, Dn. Regni Thesaurarius monuit Dn. Mediatorem, esse, quae Legatio vel Caesarea, vel Electoralis possit tractare absque Polonis. Abiit promoturus: et quum rediret Dn. Mediator, subscriptus est Articulus amicitiae et amnestiae cum Electore, qui talis est: "Sit itidem pax perpetua, veraque ac sincera amicitia inter Serenissimum ac Potentissimum Principem ac Dn. Dn. Carolum, (tot. tit. Regis Sueciae) eius heredes, successores et posteros Reges Regnumque Sueciae, eiusdemque tam in Imperio quam extra illud sitas prouincias, status ac ditiones, et Serenissimum Principem ac Dn. Dn. Fridericum Wilhelmum (tot. tit. Electoralis) Poloniae Foederatum bellique socium, eiusdemque heredes ac successores, prouinciasque, status ac ditiones, in et extra Imperium Romanum sitas, ita vt alter alterius honorem, commodum et vtilitatem sincere serioque in perpetuum promoueat. Sit etiam vtrimque amnestia et praeteritorum omnium perpetua obliuio, ita vt, quidquid hactenus quocumque loco et quauis de caussa, siue in Imperio Romano, siue extra illud, ab alterutra partium, vel sub earum Imperio potestateque existentibns, absque vllo personarum rerumque respectu, gestum vel admissum fuerit, nullo praetextu, via iuris vel facti, directe vel per indirectum, a neutra parte vmquam vindicari possit. Et ne horum, nec vllius alterius rei caussa vel praetextu, alter alteri posthac quidquam hostilitatis aut inimicitiae, vel etiam quoad ministros, officiarios, aliosque, et incolas ac subditos, statum, bona vel securitatem, per se vel per alios, clam vel palam, inferat, vel inferri faciat. Pacta vero et foedera omnia, quae partes paciscentes inter se, vel cum aliis Principibus ac Statibus vtrimque, sancita habent, quoad omnia sua puncta, clausulas et Articulos, integra et in pleno robore suo permaneant, ita tamen, vt per ea praesens Transactio Pacis nullum praeiudicium patiatur." Hic notandum, quod disputatio oriebatur super titulo *Iuliaci, Cliuiae et Montium*, quem vtraque pars alteri negabat:* ideo, ne remora iniiceretur subscriptioni praesenti, expediens placuit, vt in parenthesi

rem ipse, quantum licet, perquiram. De titulo isto inter Principem Electorem Brandeburgi, ac Palatinum Comitem ad Rhenum, Neoburgi Ducem, Iuliacensium dun-

renthesi notaretur tantum (tot. tit. Regis Sueciae) et e contra (tot. tit. Electoralis) atque haec quaestio vsque ad compositionem Instrumenti Pacis in medio relinqueretur. Postquam commutatus hic Articulus fuisset, Dn. Mediator discursum incepit de visitationibus, quod hinc inde Legati sese nondum viderint. Obiectum est ipsi, moram non esse nostram; alterius partis Legatos nostris debere primam visitationem, vtpote priores in loco tractatuum; qua in re ipsorum ipsa declaratio vltima ipsos conuincat. Ille digreditur, et, ipsum Regem tale a Legatis Suecicis exspectare, haud obscure indigitat, tandem in specie Illustrissimum Dn. Regni Thesaurarium nominat. Hinc visitatio Regi danda quaeritur an? et num sollemnis collegialiter, vel particularis? et quomodo fieri possit? Quam quaestionem Illustriss. Dn. Regni Thesaurarius proposuit, qui, quum Rex adeo sit in propinquo, minus ciuile existimabat, pace fini proxima, eum non visere. Tacuerunt praeter Dn. Comitem Schlippenbach Dnn. Legati reliqui. Quum vero Dn. Mediator abiisset ad Legationes alteras, ad vota deuenerunt. Dn. Comes Oxenstierna: Pacis tractatibus finem iam imminere, et conclusionem optatam sperari: videri posse inciuilitatem, si Dnn. Plenipotentiarii, quam-

duntaxat terrarum possessores, nulla ante contentio. Quin potius in pacto, inito Dusseldorpii An. MDCXXIV. (cuius formula exstat in LONDORPII Actis Publ. T. II. p. 815.) conuentum, vtraque vt pars titulis insignibusque Iuliacensibus vterentur. Quod item altero pacto ibidem sancito, An. MDCXXIX. repetitum confirmatumque. Exemplum, ex LEONIS AB AITZEMA Historia Pacis, pag. 57. descriptum, legi potest apud ROVSSETVM, in Hist. Success. Iuliac. T. II. p. 94-106. Hoc loco suffecerit, verba inde haec repetere: *Vtrique Celsitudini, Eiusdemque heredibus et successoribus, ad totius rei decisionem aliumue Contractum perpetuum, siue ad annorum viginti supra quinque iam memoratorum exspirationem, omnes ac singuli Ducum Iuliaci, Montium, Cliuiae, eorumque pertinentium Comitatuum, dominiorum, ditionumque tituli et gentilitia signa concedentur; iisdemque se mutuo tam in litteris, quam in sermonibus insignire tenebuntur.* — Idque dein etiam Bipontini Duces ad se pertinere sunt rati. Ideo Carolus Gustauus, Sueciae Rex, e Bipontinis ortus, istos sibi titulos adsumsit. Nec tamen vsus iisdem est in foedere, icto Mariaeburgi cum Electore Brandeburgico, nec in Labiauiensi: quamquam in illo priore Princeps Elector Iuliacenses titulos sibi sumserat. Iam in Oliuensi Pacificatione Sueci ac Brandeburgici, vehementer sibi inuicem aduersi, quum nihil non ad viuum resecarent, hos quoque titulos in disputationem vocauerant. Praeterea istos tum et Imperator Regi Sueciae denegabat: prouti Auctor DIARII infra refert.

* In Stumsdorfianis videlicet: ad quos princeps Legationis Suecicae missus Petrus

quamuis non tamquam Legati, tamen velut priuati, Regem, praesertim adeo propinquum, non viderent: sed non habere Legationem hac de re vllum mandatum; metuendum, ne in Suecia sinistre interpretentur; in memoria esse exempla, in prioribus tractatibus,* Dni Comitis Petri Brahe, moderni Drotzeti Regni, item Dni Comitis Iacobi de la Gardie, Regni Marefchalli, beatae memoriae, qui etiam post pacem conclusam, et accipiente Rege Poloniae, visitationem illi non fecissent: existimare se, differri ad minimum oportere, donec pax fuerit conclusa. Dn. Comes Schlippenbach: Se fuisse Carlekouiae apud Regem: facile iudicare posse, quid ille sit dicturus: credere se, quod Dn. Regni Thesaurarius, absque vlla contradictione vel imputatione, particulari visitatione Regem honorare possit: se, sicut semper quaesiuerit, vt bonae praesumtiones de nobis inprimerentur Polonis, ita etiam hoc apud Regem et Reginam hac vice fecisse. Dn. Legatus Gyldenklau: Facile cogitari posse, antequam pax conclusa et subscripta et ratificata sit, visitationem non conuenire. Si Rex viueret, certum se esse, quod numquam passurus fuisset; iam in Aula nostra domi, sine dubio haud bene acceptum iri. Dn. Regni Thesaurarius: Se existimare,

trus Brahius, Comes, erat. Iacobus Gardius autem, Sueciae tum Archistrategus, *cum instructo exercitu*, prout ait LOCCENIVS Hist. Suec. Lib. IX. p. 653. *in ipso disceptationis et compositionis de pace actu, in Borussiam praeter omnem Polonorum exspectationem accessit: quem, senio confectum, ne equum quidem adscendere posse, et Sueciam viribus prorsus eneruatam esse, credebant.* Conclusa pactione, etiam Suecos Legatos adiisse Regem Poloniae, haud dubitauerim, motus testimonio CAROLI OGERII Ephemerid. p. 399. vbi *Legatos omnes ad castra Regis Poloniae se contulisse, separatamque audientiam habuisse*, refert. Adfuisse certe Hermannum Vrangelium, Campi Suecici Mareschallum, disertis verbis scribit. De Gardio autem singulare est, quod commemorat. *Quum me summo mane*, inquit, *Mariaeburgum contulissem, inuisi Legati* (Auauxii) *nomine Generalem de la Garde, cui de hac honorifica pace gratulatus sum. Comiter ille mihi respondit, interque res varias ac graues, quas Legato perferendas dabat, dolere se mihi dixit, quod filium* (Magnum Gabrielem) *non adduxisset in Borussiam, vt illum ad Generalem Poloniae* (Koniespolium) *salutandum mittere potuisset, a cuius filio salutatus fuerat. At*, (inquit ille,) *filius meus illius filio doctior est, meliusque Latine loquitur, tametsi iunior etiam sit. — Idem ipso die congressus Legato testatus fuerat, optaueratque, magna mercede filii sui praesentiam emere potuisse, vt illum Generali Polonico vicissim exhiberet: cuius quidem neque comitatum maiorem, neque grandiores equos ac phaleras inuiderat, sed tam celebrem educendi ac quasi ventilandi filii sui occasionem.*

re, quod pace fubfcripta et a Rege ratificata, ipfe fine aliquo praeiudicio Regem adire et Reginam poffit. Difcurfum hinc inde eft amplius, inhaerente fuis quolibet voto et rationibus. Igitur Dn. Regni Thefaurarius redeuntem Dn. Mediatorem rogat, vt ex cauffis modo allegatis excufet. Ad tractatum regrediuntur: et Dn. Mediator adtulit fecum a Legatione Polonica acceptam Dnn. Legatorum Caefarianorum declarationem ad Articulum amicitiae, amneftiae, reftitutionis locorum, et quantum Suecia habet in Imperio cum Caefare. Eftque ifta: 1) Et nemini ex vtriufque partis fubditis aut Imperii Statibus ac Vafallis noxae fit aut praeiudicio, quod alterius partes hoc bello fago vel toga fuerit fectatus, fed quicumque ex fola cauffa huius belli de fortunis aut ftatu fuo decidiffet, is in priftinum ftatum, in quo ante hoc bellum immediate fuit, quoad honores ac bona immobilia, nec non etiam quoad bona mobilia, fi fifco nondum extradita fint, indilate et fine contradictione reftituatur, iifque plenarie gaudeat ac fruatur. 2) Vt autem firmioribus fundamentis haec pax et amicitia ftabiliri queat, S. Caef. Maieftas loca omnia, quae in Pomerania occupata praefidiis fuis infidentur, Sereniffimo Regi ac Regno Sueciae, ea vero, quae in Holfatia et Ducatu Slefuicenfi, Duci Holfatiae Gottorpienfi, (praeuia tamen declaratione et cautione, fe pactis initis ftare velle,) amore pacis reftituet plenarie, cum tormentis bellicis ipforum propriis, re armamentaria, ceteroque adparatu bellico, nec non mobilibus cuiufcumque generis, item Actis Cancellariae, Archiuis ac litterariis Documentis, prout ea omnia, tempore occupationis vel deditionis, inibi reperta funt, et adhuc non diftracta exftant: quae euacuatio fiet, locorum fcilicet Pomeraniae, excepto Vollino, Dam et Greiffenhagen, intra duas feptimanas, a die permutationis ratihabitionum computandas; Vollinum vero, Dam et Greiffenhagen, intra alias duas hebdomadas; loca autem Holfatiae et Ducatus Slefuicenfis intra fex hebdomadas a die fupra memoratae permutationis euacuabuntur: deductis eodem tempore, e dictis locis, militibus et copiis praefidiariis Caefareis, ea ratione et modo, de quo inter Generales vtriufque partis, vel eorum locumtenentes, intra tempus ratihabitionibus commutandis praefinitum conuentum fuerit. Ceterum quidquid circa res Imperii controuerfiae intercefferit, iuxta Imperii et Pacis Germanicae leges, abfque

ftrepitu

ſtrepitu armorum componetur aut decidetur, et ſtabitur ab vtraque parte per omnia diſpoſitione Pactorum Oſnabrugenſium, et Conſtitutionibus Imperii." Vbi perlecta ſunt, et facta deliberatio, Dnn. Legati noſtri haec addunt monita, quae Dn. Gyldenklauius concepit. 1) Art. 2. poſt verbum *inſidentur*, adiiciantur: vna cum Varnemunda in Megapoli, et facultate reſtaurandi munimenti. 2) *Amore pacis*, excludatur. — Poſt verbum, *computandas*, ponatur: intra quod tempus Elbinga quoque Poloniae reſtituetur. Vollinum vero, Dam et Greiffenhagen, nec non loca Holſatiae et Ducatus Sleſuicenſis, intra alias duas ſequentes hebdomadas a die ſupra memoratae permutationis euacuabuntur; deductis eodem tempore, e dictis locis, praeſidiariis militibus, et e prouinciis Pomerania, Megapoli, Holſatia et Sleſuicenſi Ducatu copiis omnibus. Exhibetur quoque Saluus Conductus nouus Polonicus pro Dnis Legatis noſtris, ad S. R. M. modernam adplicatus, ſub dato $\frac{1}{2}\frac{2}{2}$ Aprilis huius anni, in quo contra vſitatum ſtilum, mutatur titulus ac praedicata Regis Sueciae, dum 1) ponitur: *Sereniſſimus et Potentiſſimus Conſanguineus et vicinus noſter Dn. Carolus, Suecorum* etc. 2) Etiam titulus Regis abbreuiatur, ſiſtendo circa titulum Bauariae, excluſis titulis *Iuliaci, Cliuiae et Montium.* Deinde ſcribitur, *Regem Sueciae in Pruſſia negotia pacis pariter tractare velle;* non ſecus ac ſi acceſſoria pars, non principalis paciſcens horum tractatuum eſſet. Remonſtratum eſt Dno Mediatori, vt retineantur, quae ſunt obſeruantiae et ſtili recepti, omittaturque vox *pariter*. Interea diploma non retraditur, atque ille ſperat iam finem futurum negotii, quo Saluo Conductu non ſit amplius opus. Abiit ad Dnn. Legatos Polonicos.

Interea proiicitur Articulus ratificatorius inter Sueciam et Poloniam, qui reduci Dno Mediatori traditur; et ille accipit ad proponendum parti alteri: quod tale eſt: "Pax haec ratihabeatur a Sereniſſ. Rege Sueciae, ab vna; ac Sereniſſ. Rege Poloniae, nec non Republica Polona, eiuſque Foederatis, ab altera parte: qua de re ad modum ſequentem conuenit, primo, vt Inſtrumentum Pacis huius, manibus ac ſigillis Dnn. Commiſſariorum vtriuſque partis roboretur, et inuicem tradatur. Deinde, vt Sereniſſimus Rex Poloniae idem quantocyus confirmet, et antequam vllius loci fiat reſtitutio, ſuam confirmationem a praeſentibus ad latus Regis Senatoribus Regni ſubſcriptam tra-

dat in manus Dni Mediatoris. Tertio, vt Sereniſſ. Rex Sueciae ſollemni Inſtrumento haec pacta, nomine ſuo et Regni Sueciae, per ſubſcriptionem Sereniſſimae Reginae Regentis et Dnn. Regni Sueciae Adminiſtratorum, rata habeat. Quarto, vt Lege Comitiali a Republ. Delegati nomine Reipubl. haec pacta ſubſcriptione et ſigillatione ſua adprobent, et de tradenda primo quoque tempore Reipubl. ratificatione caueant. Quinto, vt Reſpubl. Polona idem Inſtrumentum in proximis Comitiis Regni Generalibus, primo quoque tempore celebrandis, ſollemniter et plenarie confirmet ac roboret, confectoque Inſtrumento Ratificationis-pactorum, nec non peculiari ceſſionis Liuoniae Septentrionalis diplomate, pariter ratificet. Sexto, vt Inſtrumenta haec ſollemnia, tum S. R. M. Sueciae, tum dictorum Reipubl. Delegatorum ab vtriuſque partis Commiſſariis, vna cum ratificatione Sereniſſimi Regis Poloniae, ab Illuſtriſſimo Dn. Mediatore in manus Dnn. Commiſſariorum Suecicorum, intra ſpatium duorum vel ad ſummum trium abhinc menſium, ad limites territoriales inter Elbingam et Mariaeburgum, ſine vlla excuſatione reddi vtrimque et recipi debeant. Septimo, vt S. Caeſ. M. et Sereniſſ. Elector ratihabitiones ſuas itidem eodem tempore et loco tradi faciant. Octauo denique, vt dicta tum Sereniſſ. Regum, tum Reipubl. Polonae ac eius Confoederatorum Inſtrumenta ratificationum ad conuentam et praeſcriptam formulam, quoad titulaturam et ſigillationem aliaque requiſita, nulla voce aut ſyllaba mutata, conficiantur et reciproce commutentur. Dum hora horam excipit, exſpectando quid in his, quae ſub manu ſunt, et pertractanda reſtant, reſoluant cum Confoederatis Dnn. Poloni, dies veſperam reſpicere coepit: ac noſtrorum Dnn. Legatorum Excellentiae litteras ad S. R. M. Dn. noſtrum Clementiſſimum, reſoluunt, quibus notificent, quod in pleriſque iam conuentum ſit cum Polonis; ſperare breui quoque finem in reliquis poſtulatis, in quibus etiam ſit illud, quod militiae deductionem ſpectat. Cum Caeſarianis et Electoralibus quoque factum eſſe initium, adeo vt non dubitent primis quoque diebus pacem generalem concludere, vbi effectus bona iam verba ſequetur. Quum autem magna difficultas reſtituendorum locorum in Pomerania, Megapoli et Holſatia, traditioni Elbingae a Polonis Electori fiendae adhaereat, nihil adhuc certi de dicta pacis concluſione ſcribi poſſe, ſed ſpem tantum

adhuc

adhuc pro lucro haberi. Interea in ſeparatum Articulum, praefatam vrbem Elbingam concernentem, ſe conſentire coactos, quod videlicet pro ruptura pacis non habebitur, ſi Rex Poloniae Elbingam Electori tradat, modo id fiat integris, tam in Eccleſiaſticis quam Politicis, ciuitatis priuilegiis et immunitatibus omnibus; eamque ad reſolutionem Dnn. Legatos compulſos, quum viderint, loca Pruſſiae diutius manuteneri amplius non potuiſſe, ſed praedam illam fieri hoſtibus, ſi maturare pacem deſiiſſent, oportuiſſe. Porro quoad negotium Danicum, Polonos et Confoederatos in proiecto ſuo Inſtrumento reliquiſſe ſpatium: hinc ſe metuere, ne, quum artificium aliud nullum adhuc ſuperſit, illi hac re ſint vſuri: ferri enim Dantiſci per relata, quae heri ex freto Oreſundico adpulerint, quod Bataui ſe hoſtes contra Sueciam denuo declarauerint. Tandem repetunt id, quod nuper cauſſa ſuſtentationis praeſidiariorum in Pruſſia ſubiectiſſime monuerant, addentes iterum, quod alias neceſſario ruere illa penitus oporteat. Imminebat nona veſpertina, quum Dn. Mediator referret, videri Dnn. Caeſarianos notam noſtram tertiam ad Articulum amicitiae et amneſtiae admiſiſſe; primum autem et ſecundum, non item: adieciſſe etiam in §pho, Nemini quoque etc. verbis, *bona mobilia, ſi fiſco nondum extradita ſint,* vocem, *adiudicata:* monſtratque Conceptum, quod iam eſt eiuſmodi: 1) "Et nemini ex vtriuſque partis ſubditis aut Imperii Statibus ac Vaſallis noxae ſit aut praeiudicio, quod alterius partes hoc bello ſago vel toga fuerit ſectatus, ſed quicumque ex ſola cauſſa huius belli de fortunis aut ſtatu ſuo decidiſſet, is in priſtinum ſtatum, in quo ante hoc bellum immediate fuit, quoad honores ac bona immobilia, ſi fiſco nondum adiudicata et extradita ſint, indilate et ſine contradictione reſtituatur, iiſque plenarie gaudeat ac fruatur. 2) Vt autem firmioribus fundamentis haec pax et amicitia ſtabiliri queat, S. Caeſ. M. loca omnia, quae in Pomerania occupata praeſidiis ſuis inſidentur, Sereniſſ. Regi ac Regno Sueciae; ea vero, quae in Holſatia et Ducatu Sleſuicenſi, Duci Holſatiae Gottorpienſi, (praeuia tamen declaratione et cautione, ſe pactis initis ſtare velle,) reſtituet plenarie, cum tormentis bellicis ipſorum propriis, re armamentaria, ceteroque adparatu bellico, nec non mobilibus, cuiuſcumque generis, item Actis Cancellariae, Archiuis ac litterariis Documentis, prout ea omnia, tempore occupa-

tionis vel deditionis, inibi reperta ſunt, et adhuc non diſtracta exſtant: quae euacuatio fiet locorum ſcilicet Pomeraniae, exceptis Vollino, Dam et Greiffenhagen, intra duas ſeptimanas a die permutationis ratihabitionum computandas, quo tempore Elbinga quoque Poloniae reſtituetur; Vollinum vero, Dam et Greiffenhagen, nec non loca Holſatiae et Ducatus Sleſuicenſis, intra alias duas ſequentes hebdomadas a die ſupra memoratae permutationis, euacuabuntur; deductis eodem tempore, e dictis locis, praeſidiariis militibus, et e prouinciis ad Sereniſſimum Regem Sueciae et Ducem Holſatiae Sleſuicenſem ſpectantibus, copiis omnibus, ea ratione et modo, de quo inter Generales vtriuſque partis, vel eorum locum tenentes, intra tempus ratihabitionibus commutandis praefinitum conuentum fuerit. Ceterum, quidquid circa res Imperii controuerſiae interceſſerit, iuxta Imperii et Pacis Germanicae leges abſque ſtrepitu armorum componetur, aut decidetur, et ſtabitur ab vtraque parte per omnia diſpoſitione Pactorum Oſnabrugenſium, et Conſtitutionibus Imperii.“ Vbi autem ſimul nunciaret Dn. Mediator, reliquas Legationes iam currus conſcendere, et nos reuerſi ſumus ad ſtationes Sobothianas.

Actum Oliuae d. $\frac{18}{28}$ April. horis ab VIII matutina vſque ad IX veſpertinam.

Dn. Mediator vrget, quo inſertio Articulorum ſubſcriptorum, et inde confectio Inſtrumenti Pacis fiat. Dn. Regni Theſaurarius: Inſertionem fieri haud difficulter poſſe; promoueat Dn. Mediator complanationem Articulorum, vtpote Caeſarianorum de amicitia, amneſtia etc. formulas ratificationum, ceſſationem hoſtilitatis, incluſionem Principum exterorum etc. item extenſiones Articuli renunciationis et ceſſionis Liuoniae etc. Dn. Mediator: Fieri iſta ſimul poſſe, donec ingroſſatio fiat. Dn. Regni Theſaurarius: Faciant initium Dn. Poloni; nos ſimiliter facturos: et extemplo mandatur Secretario noſtro, vt habeat Articulos omnes ad manus. Adeſſe ille reſpondit. De ordine inſertionis iam quaeritur. Haeret Dnus Mediator. Rogatur, ipſe concipiat, quo ordine vnumquodque poſſit inſeri: et dantur ipſi munda, eaque vidimata apographa omnium ac ſingu-

ſingulorum Articulorum hactenus ſubſcriptorum. Recepit ſe ad Legationem Polonicam. Interea Suae Excellentiae ingroſſari iubent Articulum cum Imperatore, qui conficitur ex priori Concepto, et hinc inde adiectis notis: qui quum eſſet in mundam chartam miſſus, et denuo a Suis Excellentiis reuiſus, ſubſcribi a Secretario iubetur, Dominoque Mediatori, quum rediret, traditur, quo per Dnos Polonos promoueat quoque Legationis Caeſareae, per eorumdem Secretarium, ſubſcriptionem: eſtque talis Articulus: "Eadem ſimiliter pax, amicitia, amneſtia et praeteritorum omnium perpetua obliuio, ſub iiſdem clauſulis et vinculis, in hocce Inſtrumento contentis, vigeat et in perpetuum ſtabilita ſit inter Sereniſſ. et Potent. Principem ac Dn. Dn. Leopoldum, Electum Romanorum Imperatorem, ſemper Auguſtum, Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slauoniae Regem, Archiducem Auſtriae, Ducem Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae, Marchionem Morauiae, Ducem Lucemburgi, ac ſuperioris et inferioris Sileſiae, Virtembergae ac Teckae, Principem Sueuiae, Comitem Habsburgi, Tyrolis, Ferretis, Kyburgi et Goritiae, Landgrauium Alſatiae, Marchionem Sac. Rom. Imp. Burgouiae, ac Superioris et Inferioris Luſatiae, Dnum Marchiae Slauonicae, Portus Naonis et Salinarum etc. praecipuum Poloniae Foederatum bellique ſocium, nec non eius heredes ac ſucceſſores, Regna et ſubiectas prouincias, tam in, quam extra Imperium Romanum, eorumque ſubditos et incolas; ac Sereniſſ. et Potentiſſ. Principem ac Dn. Dn. Carolum, Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regem, Magnum Principem Finlandiae, Ducem Scaniae, Eſtoniae, Liuoniae, Careliae, Bremae, Verdae, Stetini, Pomeraniae, Caſſubiae et Vandaliae, Principem Rugiae, Dn. Ingriae et Viſmariae, nec non Comitem Palatinum Rheni, Bauariae, Iuliaci, Cliuiae, Montium Ducem, eiuſque heredes ac ſucceſſores Reges Regnumque Sueciae, et ſubiectas prouincias, tum in Imperio Germanico tum extra illud ſitas, eorumque ſubditos et incolas: ita vt, quidquid vel ante hoc bellum, vel illo durante, ſiue in Polonia, ſiue extra illam; ſeu ratione auxilii Sereniſſimo Regi ac Reipubl. Poloniae praeſtiti, ſiue quauis alia de cauſſa, mutuae offenſionis atque inimicitiarum aut praetenſionum oriri potuit, perpetuae obliuioni tradatur, neutrique parti quocumque praetextu licitum ſit, alterius Re-

gna, Status aut prouincias, clam aut palam, directe vel indirecte, armis impetere, vel vllum in ipſas hoſtilitatis genus exercere, ſed alter alterius commoda ſectetur, et omnia inter vtramque partem, earumque Status ac ſubditos, ad priſtinum prorſus ſtatum, vnionem et fidam correſpondentiam reſtituta et redintegrata ſint, et nemini ex vtriuſque partis ſubditis aut Imperii Statibus ac Vaſallis noxae ſit aut praeiudicio, quod alterius partes, hoc bello, ſago vel toga fuerit ſectatus, ſed quicumque ex ſola cauſſa huius belli de fortunis aut ſtatu ſuo decidiſſet, is in priſtinum ſtatum, in quo ante hoc bellum immediate fuit, quoad honores ac bona immobilia, nec non etiam quoad bona mobilia, ſi fiſco nondum adiudicata et extradita ſint, indilate et ſine contradictione reſtituatur, iiſque plenarie gaudeat ac fruatur. Vt autem firmioribus fundamentis haec pax et amicitia ſtabiliri queat, S. C. M. loca omnia, quae in Pomerania occupata praeſidiis ſuis inſidentur, vna cum Varnemunda in Megapoli, et facultate reſtaurandi munimenti, Sereniſſ. Regi ac Regno Sueciae; ea vero, quae in Holſatia et Ducatu Sleſuicenſi, Duci Holſatiae Gottorpienſi, (praeuia tamen declaratione et cautione, ſe pactis initis ſtare velle,) reſtituet plenarie cum tormentis bellicis ipſorum propriis, re armamentaria, ceteroque adparatu bellico, nec non mobilibus cuiuſcumque generis, item Actis Cancellariae, Archiuis ac litterariis Documentis, prout ea omnia, tempore occupationis vel deditionis, inibi reperta ſunt, et adhuc non diſtracta extant: quae euacuatio fiet, locorum ſcilicet Pomeraniae, exceptis Vollino, Dam et Greiffenhagen, intra duas ſeptimanas a die permutationis ratihabitionum computandas, quo tempore Elbinga quoque Poloniae reſtituetur; Vollinum vero, Dam et Greiffenhagen, nec non loca Holſatiae et Ducatus Sleſuicenſis, intra alias duas ſequentes hebdomadas a die ſupra memoratae permutationis, euacuabuntur, deductis eodem tempore, e dictis locis, praeſidiariis militibus, et e prouinciis ad S. R. M. Regnumque Sueciae et Ducem Holſatiae Sleſuicenſem ſpectantibus, copiis omnibus, ea ratione et modo, de quo inter Generales vtriuſque partis,

* Ita vulgo exiſtimant, non Sueci tantum, ſed ipſi adeo noſtri ſcriptores, etiam recentiores, veluti STRVVIVS, KEMMERICHIVS, et inprimis BOECLERVS, cuius peculiaris Diſſ. de adquiſito et amiſſo Imperii iure in Liuoniam, verſatur in manibus doctorum hominum. Ceterum, quod Auctor huius Diarii

partis, vel eorum locum tenentes, intra tempus ratihabitionibus commutandis praefinitum, conuentum fuerit. Ceterum quidquid circa res Imperii controuerſiae interceſſerit, iuxta Imperii et Pacis Germanicae leges abſque ſtrepitu armorum componetur aut decidetur, et ſtabitur ab vtraque parte per omnia diſpoſitione Pactorum Oſnabrugenſium et Conſtitutionibus Imperii.“ Rediuit, et diſputari dixit Dn. Mediator, quod mentio facta fuiſſet Varnemundae; id quod illi plane admittere nollent: item velle illos, vt adponatur cautio Ducis Holſatiae de non vindicando. Deliberarunt Dnn. Legati noſtri, et libentiſſime volebant ſe extricare. Dn. Comes Oxenſtierna exiſtimauit, offenſum iri Principem Holſatiae, ſi ponatur, modo caueat de non vindicando vel offendendo. Dn. Legatus Gyldenklau: Si euitari nequeat, ponenda eſſe illa verba. Dn. Regni Theſaurarius: Oportere, vt ſcribatur ad Ducem, et, quomodo euitari nequiuerit, remonſtretur: metuiſſe enim Legatos, ſi Sua Celſitudo hac pace non includatur, ne nimis futuri graues eidem deinde ſoli ſint Caeſariani et Electorales. Quoad Varnemundam, ad extrema ſubſiſtit Legatio Suecica: quum vero obtineri non poſſet, ſed tandem poſt verba: *In Pomerania* etc. Legatio Caeſarea adderet: *Et Megapoli* etc. conſentitur, et conceptus eſt hic periodus hoc modo: “S. Caeſ. M. loca omnia, quae in Pomerania et Megapoli occupata ſuis praeſidiis inſidentur, Sereniſſ. Regi ac Regno Sueciae; ea vero, quae in Holſatia et Ducatu Sleſuicenſi, Duci Holſatiae Gottorpienſi, (praeuia tamen cautione de non vindicando,) reſtituet“ etc. Atque ſic tandem ſubſcriptus eſt Articulus hic amicitiae, amneſtiae et reſtitutionis locorum, vt et rerum in Germania cum Imperatore. Vbi notandum, quod Imperatoris Legati in ipſo Articulo non mouerunt quaeſtionem ſuper titulo vel Sueciae vel Liuoniae, (quum *Scaniae* tam ipſi, quam Poloni et Electorales, hiſce diebus negare praeſumſiſſent,) ſed per Secretarium ſuum Legationis ſubſcribi fecerunt, atque ita primi Liuoniae titulum S. R. M. Sueciae, Dno noſtro, quod felicis ominis eſto! vel inuiti tribuerant. Bis igitur* iam Romanum

Diarii ſcribit *Crucigeris* auxilium ab Romano Imperio denegatum fuiſſe, id rerum harum periti haud prorſus probauerint. Super ea re quid Ferdinandi I. Imp. temporibus, quibus Moſcouitico bello Liuonia cum maxime flagrabat, actum ſit in Comitiis Imperii Auguſtanis, diligenter commemorat THVANVS Lib. XXII. et CHYTRAEVS in Saxonia, ad An. 1559.

num Imperium Liuonia ſe abdicauit: primum, quum auxilia verſus Moſcouitam Crucigeris non ferret; iam, quum Imperator ipſe per Legatos ſuos in ceſſionem, a Polonia Sueciae factam, hoc modo conſentiat.

Ad Reuerſales Holſatiae Ducis deuenerunt, vbi Caeſariani et Confoederati primum voluerunt in §pho de reſtitutione locorum in Holſatia, Articuli modo praecedentis, verba haec inſeri: "praeuia cautione, ſe pactis neutralitatis initis ſtare velle." Sed quum Legatio Suecica demonſtraſſet, quod, quum pacta neutralitatis cum bello ipſo exſpirare debeant, non poſſit eorum hic fieri mentio: placuit, vt, quo modo ſupra videre eſt, ponatur: *praeuia declaratione de non vindicando* etc. Formula autem declarationis, ſiue cautionis, conſenſu Collegii ipſius manu Dni Gyldenklauii proiicitur eiuſmodi: "Nos N. N. Dei gratia heres Noruegiae, Dux Sleſuici, Holſatiae, Stormariae et Dithmarſiae, Comes in Oldenburg et Delmenhorſt, notum teſtatumque facimus, quod quum pace inter Regem Poloniae, eiuſque Foederatos Imperatorem et Electorem Brandeburgicum, ex vna, et Regem Sueciae ex altera parte, inita, de reſtituendis vno poſt commutatas Pactorum ratificationes menſe, locis et ditionibus ad nos ſpectantibus cautum ſit; Nos ob bellum geſtum in prouinciis noſtris et inde perpeſſa damna, nulla ratione, clam vel palam, directe vel indirecte, per nos vel per alios, contra S. Caeſ. M. eiuſque Regna, terras ac prouincias, et Sereniſſ. Regem Rempublicamque Poloniae, tum quoque Dn. Electorem Brandeburgicum, eiuſque terras et prouincias, in vel extra Imperium, nihil vmquam belli iſtius et expeditionis praedictae cauſſa moturos, aut damnorum compenſationem petituros: quorum in fidem praeſentes manu noſtra ſubſcriptas Sigillo noſtro Ducali roborari fecimus. Dabantur etc. — Antequam autem extraderetur haec formula, quod demum circa octauam veſpertinam factum eſt, Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurarius manu ſua deleuit verba: *Aut damnorum compenſationem petituros.* Noua difficultas, oritur in ſubſcribendo Articulo reſtituendorum locorum, ab Electore, volentibus nimirum Legatis Dnn. Brandeburgicis, vt in Articulo pro verbis, *Quo tempore quoque Elbinga reſtituetur*, ponatur: "Quo tempore Elbinga quoque, Poloniae reſtituta, Sereniſſimo Electori Brandeburgico tradetur." Sed Legatio noſtra neutiquam conſentire

voluit,

voluit, quin potius Suae Excellentiae Dn. Mediatorem rogant, ipse consideret, Legationique Electorali demonstret, ne, per quaesitum in scirpo nodum, pacem remorentur. Igitur postea hoc modo subscribitur hic Articulus: "Serenissimus Elector Brandeburgicus etc. loca omnia, quae in Pomerania hocce bello occupata, praesidiis suis insidentur, S. R. M. et Regno Sueciae; ea vero, quae in Holsatia et Ducatu Slesuicensi, Celsissimo Principi et Duci Holsatiae Gottorpiensi, (praeuia tamen cautione de non vindicando iuxta formulam, de qua hic conuenit,) restituet plenarie, cum tormentis bellicis ipsorum propriis, re armamentaria, ceteroque adparatu bellico, nec non mobilibus cuiuscumque generis, item Actis Cancellariae, Archiuis et litterariis Documentis, prout ea omnia, tempore occupationis vel deditionis, inibi reperta sunt, et adhuc non distracta extant. Quae euacuatio fiet, locorum scilicet Pomeraniae, exceptis Vollino, Dam et Greiffenhagen, intra duas septimanas a die permutationis ratihabitionum computandas: quo tempore quoque Elbinga restituetur. Vollinum vero, Dam et Greiffenhagen, nec non loca Holsatiae et Ducatus Slesuicensis, intra alias demum duas sequentes hebdomadas a die supra memoratae restitutionis euacuabuntur, deductis eodem tempore, e dictis locis, praesidiariis militibus, et e prouinciis ad Sereniss. Regem Sueciae et Ducem Holsatiae et Slesuici Regentem spectantibus, copiis omnibus, ea ratione et modo, de quo inter partis vtriusque Generales, vel eorum locum tenentes, intra tempus ratihabitionibus commutandis praefinitum, conuentum fuerit: ita tamen, ne in praememoratis restituendis et euacuandis locis vel communitatibus, quae praesidia Electoralia habuerunt, aut quouis modo, hoc bello, in S. Serenit. Electoralis fide et potestate fuerunt, vel cuiquam priuato, quod partes S. Serenitatis sequutus fuerit, vlla ratione noxae fraudique sit, vel alia in re quoad pristina iura, priuilegia, bona, feuda et libertates illi competentes absque exceptione vel reseruatione praeiudicet." Proiicitur a nobis inuitatio vel potius stipulatio Regis Christianissimi ad guarantiam eiusmodi: "Et quum pax moderna conclusa sit, opera et mediatione Regis Christianissimi, recipit ac promittit Regia Eius Maiestas, se armis quoque suis exequutionem horum pactorum adserturam, et contra violatores eorum consilia viresque suas parti laesae iuncturam."

Quae ſchedula perlecta hoc modo mutatur: "Et quum pax moderna concluſa ſit opera et mediatione Regis Chriſtianiſſimi, recipit ac promittit Regia Eius Maieſtas, ſe exequutionem horum pactorum omni meliori modo, quo fieri poteſt, adſerturam, et contra violatores eorum arma vireſque ſuas parti laeſae iuncturam." Et communicatur quidem Dno Mediatori, ſed nondum extraditur, qui poſt elapſum aliquod temporis ſpatium, produxit talem ab altera parte in hac materia formulam: "Quum autem, pro maiori ſecuritate huius pacificationis, tam Sereniſſ. Rex — quam Sereniſſ. Rex — poſtularunt, vt Sereniſſ. ac Potentiſſ. Princeps ac Dn. Ludouicus, Galliarum et Nauarrae Rex Chriſtianiſſimus, cuius ope ac ſtudio Tractatus hic promotus, et mediatione ad optatum finem perductus eſt, exequutionis et obſeruationis illius inter praenominatos Reges fideiuſſor exiſtat, Sua Maieſtas Chriſtianiſſima poſtulationibus et votis illis adnuens, eodemque animo pacis huius perpetuitatem exoptans, quo eam procurauit, ſpondet ac promittit etc." Hoc Proiectum vbi fuiſſet perlectum, noſtra Legatio mutat hoc modo: "Quum autem, pro maiori ſecuritate huius pacificationis, tam Sereniſſimus ac Potentiſſimus Rex Sueciae, quam Sereniſſimus ac Potentiſſimus Rex Poloniae poſtularunt, vt Sereniſſimus ac Potentiſſ. Princeps ac Dn. Ludouicus, Galliarum et Nauarrae Rex Chriſtianiſſimus, cuius ope ac ſtudio Tractatus hic promotus, et mediatione ad optatum finem perductus eſt, exequutionis et obſeruationis illius inter praenominatos Reges fideiuſſor exiſtat, Sua Maieſtas Chriſtianiſſima poſtulationibus et votis illis adnuens, eodemque animo pacis huius perpetuitatem exoptans, quo eam procurauit, ſpondet ac promittit, ſe exequutionem horum pactorum omni meliori modo, quo fieri poteſt, adſerturam, et contra violatores eorum arma vireſque ſuas parti laeſae iuncturam. Integrum quoque erit partibus paciſcentibus, alias quoque ad eamdem guarantiam inuitare Poteſtates."

Vrſit iterum Dn. Mediator confectionem Inſtrumenti Pacis, adſerens, quod Rex Poloniae dixerit ipſe, vereri ſe, ne, poſtquam cum Aula ſe mouerit, Confoederati totum negotium hactenus actum peſſumdare praeſumant. Dn. Regni Theſaurarius nomine Legationis vrget, quo Dn. Mediator Regis Poloniae ratificationem procuret euentualem, et quum iam adſit Dn. Briemski, illum tamquam Senatorem a late-

re

re posse subscribere. Non esse hunc Senatorem a latere Regis, respondit. Dn. Regni Thesaurarius: Igitur Legatos Suecicos de futura Reipublicae ratificatione certos esse non posse, quum deputati ab ea non directe ad hoc negotium sint ratificandum, sed ad alias quoque caussas in genere. Dn. Mediator, promisisse ratificationem suam euentualem Regem Poloniae, dixit; de Reipublicae ratificatione non esse dubitandum; loquutum se esse cum Dnn. Plenipotentiariis Polonicis, qui adsecurarint, quod a Republica, tam a Senatorio, quam Equestri Ordine, ad ratificandum haec pacta in specie sint deputati. Abiit ad alteras Legationes Dnus Mediator. Interuenit Ablegatus Neoburgicus. Varii discursus cum eo habiti sunt: inter alia quoque loquuti sunt de ratificatione Reipublicae. Ille Regem Poloniae verbo Regio declarare dixit, quod Reipublicae Deputati in optima forma pacem conclusam ratificaturi sint. Concipitur a nobis, ac Dno Mediatori traditur formula extensionis, super punctis renunciationis Suecicae ac cessionis Liuoniae talis: 1) "Sereniss. ac Potentiss. Princeps ac Dn. Dn. Ioannes Casimirus, Rex Poloniae, pro se et heredibus posterisque suis, amore pacis, vigore huius Instrumenti pacis, sollemniter exnunc et in perpetuum renunciat omnibus praetensionibus in Regnum Sueciae, M. Principatum Finlandiae, et alias ipsis subiectas prouincias, regiones, ditiones, ciuitates, castra et munimenta, siue haec omnia nuper, siue ab antiquo adquisita sunt, nec non in bona auita in Regno Sueciae dictisque prouinciis sita: In Regnum Sueciae dictasque prouincias et bona praesentibus vel futuris temporibus nihil quidquam praetensurus. Quoad titulos et insignia ita conuentum est, quod Ser. Rex Poloniae prout hactenus, ita inposterum ad dies vitae suae vtetur integris titulis, et sigillis, insignibusque Regni Sueciae in Polonia et ad omnes Principes, Status et priuatos extra Sueciam, sine vllo tamen plenariae supradictae renunciationis praeiudicio. Dictis vero titulis et insignibus non vtetur ad Sereniss. Reges Regnumque Sueciae in litteris aliisue diplomatibus aut scriptis: sed obseruabitur ab vtrimque receptus hactenus modus abbreuiandorum titulorum cum etceterationibus, ita vt post verba, *M. Princeps Finlandiae*, tres etceterationes in titulo Sereniss. Regis Sueciae, et vicissim post verba, *M. Dux Lithuaniae*, tres etceterationes in titulo moderni Sereniss. Regis Poloniae adiiciantur: insignibus autem Regni

Sueciae in ſigillis Regis et Reipublicae Polonae, dum in Sueciam ſcribetur, penitus omiſſis. Poſt obitum vero moderni Sereniſſ. Regis Poloniae, ſucceſſores eius et Reſpublica Polona in titulos et inſignia Sueciae nihil vmquam praetendent, ſed vtrimque Reges et Regna ſuis quiſque titulis et inſigniis tantum plenarie gaudebunt et vtentur. 2) Sereniſſimus Rex et Status Ordineſque Regni Poloniae, M. D. Lithuaniae a modo et in perpetuum cedunt vi huius pacificationis Sereniſſimo Regi Sueciae, eiuſque ſucceſſoribus Regibus Regnoque Sueciae, omnem illam Liuoniam trans Dunam, quam Suecia hactenus per tempus induciarum tenuit et poſſedit, vt et partes Ciſdunanas omnes et Inſulam Runen in mari ſitam, quas per idem tempus induciarum Suecia tenuit et poſſedit; nec non quidquid iuris Regibus et Reipublicae Polonae in Eſthoniam et Oſiliam hactenus vllo modo competere poterat: atque haec quidem omnia et ſingula, cum omnibus ſuis pertinentiis terreſtribus et maritimis, vrbibus, arcibus, propugnaculis, bonis et prouentibus, nec non iuribus, iuriſdictionibus, Regalibus et ſuperioritatibus, tam in Eccleſiaſticis, quam in Politicis, nullis penitus exceptis, in plenum dominium et proprietatem Regum Regnique Sueciae transferunt; Ordineſque et ſubditos in illa Liuonia eiuſque recenſitis partibus, omni erga Regem et Rempublicam Polonam obedientiae vinculo et fidelitatis ſacramento exſoluunt, nihil vmquam in eos ac dictam Liuoniam, eiuſque pertinentias poſthac praetenſuri. Cis Dunam autem Sereniſſimi Reges Regnumque Sueciae non vlterius, quam hactenus, fines ſuae poſſeſſionis in Curlandia aut Semigallia promoueant, aut ſeruitutes a ſubditis Illuſtriſſimi Curlandiae Ducis exigant, aut vllum ius lignandi aliudue quoduis in Curlandia aut Semigallia praetendant. Commiſſarii vero ad declarandos et determinandos, ab vtraque parte, fines ab vtrimque deputabuntur, et Commiſſio haec intra quatuor ſeptimanas a ſubſcripto Tractatu inchoetur, et intra duas expediatur.“ In hac extenſione libenter voluiſſent S. Excell. vt in principio fieret huiuſmodi ingreſſus: “Quo omnis inpoſterum cauſſa et fomes belli ac diſſenſionum radicitus tollatur, et amicitia inter vtroſque Reges ac Regna Sueciae et Poloniae, et M. D. Lithuaniae, maiori cum emolumento reſtauretur, Sereniſſimus“ etc.— Item vt poſt verba primi huius §. *nihil quidquam praetenſurus*, ſubnecteretur clauſula: “Et neminem pro Rege Regibuſque Sueciae

ciae agniturus, praeter Sereniſſimum Principem Dn. Carolum, modernum Sueciae Regem, eiuſque ſucceſſores Reges Sueciae. Item, quo ante §ph. Cis Dunam autem etc. poneretur clauſula: "Prouti Reſpublica Polona in proxime futuris Comitiis generalibus haec omnia peculiari diplomate Ceſſionis ad formulam conuentam confirmabit." Sed Dn. Mediator primum iudicauit ſuperfluum; alterum nimis durum; tertium poſſe ad Articulum, qui de ratificationibus loquitur, reſeruari. Itaque poſt aliquot diſceptationes deleta ſunt iſta. Deinde proiicitur a noſtra parte formula pro ingreſſu, Inſtrumento Pacis praemittenda, ac Dno Mediatori traditur eiuſmodi: "Nos Sereniſſimi et Potentiſſimi Principis ac Dn. Dn. Caroli, Dei gratia Suecorum, Gothorum, Vandalorumque deſignati Regis ac Principis hereditarii, Magni Principis Finlandiae etc. etc. etc. Dni noſtri Clementiſſimi, Regnique Sueciae Commiſſarii et Legati Plenipotentiarii, Magnus Gabriel de la Gardie, Comes in Lecköö et Arensburg, Liber Baro in Ekholmen, Dn. in Habſal, Magnushoff et Hoegendorp, Suae Maieſtatis Regnique Sueciae Senator et Theſaurarius, Generalis Gubernator Liuoniae, et Locum tenens per Eſthoniam, Liuoniam et Ingriam, militiae Generalis, Iudex Prouincialis Veſtrogothiae et Daliae, nec non Academiae Vpſalienſis Cancellarius; Benedictus Oxenſtierna, Comes in Korsholm et Vaſa, Liber Baro in Moreby et Lindholmen, Dominus in Coporium et Roſersberg, S. M. Regnique Sueciae Senator et Cancellariae Conſiliarius; Chriſtophorus Carolus Schlippenbach, Comes in Scheuede, Liber Baro in Liuſala, Dn. in Salinge, S. M. Regnique Sueciae Senator et Conſilii bellici Praeſes; et Andreas Gyldenklau, Conſiliarius Status, et per Pomeraniam Regiam Regiminis ac Conſilii Status, vt et Supremae Curiae iuſtitiae Praeſes, hereditarius in Schonela-Ekebes, Hylinge et Hulterſtat: Notum teſtatumque facimus, quorum intereſt, aut quomodolibet intereſſe poteſt, vniuerſis et ſingulis, quod, quum ad ſopiendum hoc diuturnum ac funeſtum bellum, geſtum primo quidem inter Ser. ac Potent. Principem ac Dn. Dn. Carolum Guſtauum, Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Regem, Magnum Principem Finlandiae etc. etc. etc. glorioſae memoriae, ac deinde praetactum Eius M. Filium vnicum, modernum Sueciae Regem, Dn. noſtrum Clementiſſimum, Regnumque Sueciae et Foederatos, ex vna; et inter Sereniſſimum ac

Potentiſſ. Prinipem ac Dn. Dn. Ioannem Caſimirum, Regem Poloniae, Magnum Ducem Lithuaniae etc. etc. etc. ac Rempublicam Polonam, eiuſque Foederatos, vtpote Sereniſſ. et Potentiſſ. Principem ac Dn. Dn. Leopoldum, Electum Romanorum Imperatorem, Semper Auguſtum, Germaniae, Hunganiae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae et Slauoniae Regem, Archiducem Auſtriae etc. etc. etc. nec non Sereniſſ. Principem Dn. Fridericum Wilhelmum, Marchionem Brandeburgenſem, Romani Imperii Archi-Camerarium et Principem Electorem etc. etc. ex altera parte: Sereniſſ. atque Potentiſſ. Princeps ac Dn. Dn. Ludouicus XIV. Franciae et Nauarrae Rex Chriſtianiſſimus, ſuum Conſiliarium Status atque Ordinarium in Polonia Legatum, Illuſtriſſ. et Excellentiſſ. Dn. de Lumbres, Equitem, miſiſſet, et per eumdem ſtudio omni, ac ſingulari dexteritate reducendae pacis eo rem deduxiſſet, vt congreſſi cum praedicti Sereniſſimi Regis ac Reipublicae Polonae auctoritate Comitiali deputatis Dnis Commiſſariis et Legatis Plenipotentiariis, Illuſtriſſimis, Illuſtribus, Magnificis ac Generoſis, Dn. Ioanne, Comite de Leſno, Palatino Poſnanienſi, Reginalis M. Supremo Aulae Praefecto ac Mareſchallo, Mariaeburgenſi, Corſunenſi Gubernatore; Dn. Georgio Lubomirski, Comite in Viſniz et Iaroslau, Supremo Regni et Campi Marſchallo, Generali Krakouienſi, Scepuſienſi, Chmielnicenſi, Pereaslauienſi, Caſimirienſi, Olſtinenſi Gubernatore; Dn. Nicolao de Prazmow Prazmowsky, Supremo Regni Cancellario, nominato Epiſcopo Luceorenſi et Oreſtenſi, Abbatiae Sieſiechouienſis Adminiſtratore perpetuo, Praepoſito S. Michaelis Eccleſiae Collegiatae in Arce Krokouienſi; Dn. Chriſtophoro Pac, Supremo M. D. Lithuaniae Cancellario, Vilcouienſi, Oſtrinenſi, Amerſtienſi, Viſtinenſi et Nemonouenſi Gubernatore; Dn. Ioanne Andrea Morſtyn, Referendario Regni, Coualenſi et Zauichoſtenſi Gubernatore; Dn. Vladiſlao Rey, Reginalis Maieſtatis Cancellario, Corcinenſi et Libuſtienſi Gubernatore; Dn. Ioanne Gninski, Succamerario, Gneſnenſi Gubernatore; nec non Sereniſſ. Potentiſſimique Imperatoris Dnis Commiſſariis et Legatis Plenipotentiariis, Illuſtriſſ. Illuſtribus ac Generoſis, Dn. Franciſco Carolo, Comite et L. B. a Colourat in Richenau, S. Caeſ. Regiaeque Hungariae et Bohemiae M. Conſiliario, Camerario et Praeſide Appellationum in Arce Pragenſi; Dn. Franciſco L. B. de Liſola, a Thi-

a Thiſe et Marienfeld, Conſiliario et Camerali Aulico; et Sereniſſimi Electoris Brandeburgici, atque in Pruſſia Ducis, Dnis Commiſſariis et Legatis Plenip. Illuſtribus, Magnificis et Generoſis, Dn. Ioanne ab Houerbecke, Hereditario in Lickmedien, Baranouen, Geierſualde et Domkou, S. Serenit. Conſiliario Status, Electoratuſque Dapifero Hereditario, Hohenſteinenſi Praefecto; Dn. Laurentio Chriſtophoro a Somnitz, Hereditario in Grumſdorf et Prenow, Suae Serenitatis Conſiliario Status, et Orientalis Pomeraniae Cancellario, eiuſdemque Ducatus Camerario Hereditario, Lauenburgenſi et Butouienſi Praefecto; Dn. Alberto ab Oſtau, Hereditario in Narpken, Suae Serenit. in ſupremo Ducalis Pruſſiae Appellationum iudicio Conſiliario: Tractatus pacis ante aliquot menſes auſpicaremur, et interea temporis multum agitaremus, tandem, Diuino fauente Numine, in mutuas pacis et amicitiae leges ad modum tenoremque ſequentem ex omni parte conſenſimus, conuenimus et concluſimus." — *Inſerantur Pacta.* — Hic primum inſerebantur toti omnium Poteſtatum tituli: ſed quum conuentioni contrarietur, integris titulis Reges Sueciae et Poloniae inuicem vti, poſitae ſunt vbique tam in S. R. M. Dn. noſtri Clementiſſimi, et Regis Poloniae, quam Imperatoris et Electoris Brandeburgici titulis, cum tribus etceterationibus abbreuiaturae. Poſtea concipiuntur a Legatione noſtra (idque per manum Dn. Legati Gyldenkauii) formulae ratificationum, quales a nobis, vt illi ſubſcribant, deſiderantur, nempe:

Formula Ratificationis Regiae.

Ioannes Caſimirus, Dei gratia Poloniae Rex, M. Dux Lithuaniae etc. etc. etc. ſignificamus omnibus et ſingulis, quorum intereſt, dediſſe nos Commiſſarios noſtros plena poteſtate ac mandatis inſtructos ad tractandum, interueniente mediatione Chriſtianiſſ. Regis, de pace perpetua cum Sereniſſ. ac Potentiſſ. Principe ac Dn. Dn. Carolo, Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Rege et Principe hereditario, Magno Principe Finlandiae etc. etc. etc. Conſanguineo noſtro, et Regno Sueciae: qui congreſſi cum Serenitatis Eius et Regni Sueciae Commiſſariis, ſequentia pacta, vti verbotenus infra ſunt expreſſa et inſerta, inierunt, ſtatuerunt et concluſerunt. -- *Inſertio Pactorum.* -- Nos itaque Ioannes

nes Caſimirus, Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae etc. etc. etc. promittimus et recipimus nomine noſtro, Succeſſorum ac poſterorum noſtrorum et Reipubl. Polonae, ſingula et vniuerſa capita, Pactis ſupra ſcriptis inſerta et comprehenſa, bona et Regia fide adprobare, ſicuti hiſce adprobamus, laudamus et ratihabemus, nec paſſuros a noſtratibus aut aliis vllo modo violari. In quorum maiorem fidem ac certitudinem haſce manu noſtra ſubſcripſimus, et ſigillo Regni noſtri muniri iuſſimus. Quae dabantur die — menſe — Anno ſupra milleſimum ſexcenteſimum ſexageſimo. —

Formula Ratihabitionis Pactorum D D. Delegatorum Reipublicae Polonae.

Nos Senatores, Commiſſarii Lege Comitiali a Republ. Polona delegati, conſtare volumus, quorum intereſt, vniuerſis et ſingulis: quod, quum Domini S. R. M. Dn. noſtri Clement. et Reip. Commiſſarii ad tractatus pacis perpetuae inter vtraſque Regias M M. et inclita Regna Poloniae et Sueciae, virtute poteſtatis tum a S. R. M. tum a Republ. nobis factae, cum Dominis Sereniſſ. Regis Regnique Sueciae Commiſſariis, in certa pacta et leges perpetuae pacis conuenerunt, quorum tenor eſt, qui ſequitur. — *Inſertio Pactorum.* — Nos itaque Senatores et Commiſſarii Lege Comitiali a Republ. Polona delegati, promittimus et recipimus, vi poteſtatis nobis a Republica conceſſae, nomine eiuſdem, nos omnia et ſingula capita, pactis ſupra ſcriptis comprehenſa, adprobare et ratihabere, ſicuti vigore quoque praeſentium adprobamus et ratihabemus, nec paſſuros, vt ab vllo, quouis modo, violentur: prout ipſimet Status et Ordines Regni Poloniae, Magnique Ducatus Lithuaniae, in proximis Comitiis Regni Generalibus, primo quoque tempore celebrandis, haec ipſa pacta ſollemniter adprobaturi, et confecto Inſtrumento ratificaturi, nec non ceſſionem Liuoniae Septentrionalis peculiari diplomate confirmaturi ſunt: in quorum maius robur etc.

Formula Ratificationis Reipublicae Polonae.

Nos Status et Ordines Regni Poloniae, Magnique D. Lithaniae, notum teſtatumque facimus vniuerſis et ſingulis, quorum intereſt, dediſſe

dediſſe nos Dnis S. R. M. Dn. noſtri Clement. et publico conſenſu auctoritateque Comitiali deputatis Reipub. Commiſſariis in mandatis, vt interueniente mediatione Chriſtianiſſimi Regis de pace perpetua inter vtraſque Regias MM. et inclita Regna Poloniae et Sueciae tractarent: qui ſequentia pacta, vti verbotenus infra ſunt expreſſa et inſerta, inierunt, ſtatuerunt et concluſerunt. — *Inſertio Pactorum.* — Nos itaque Status et Ordines Regni Poloniae Magnique Ducatus Lithuaniae, promittimus et recipimus, nos omnia et ſingula capita, pactis ſupra ſcriptis inſerta et comprehenſa, bona fide adprobare et ratihabere, ſicut hiſce adprobamus et ratihabemus, nec paſſuros a noſtratibus aut aliis vllo modo violari. In quorum maiorem fidem ac certitudinem, praeſentes dedimus, manibus Senatorum, nec non Mareſchalli, Nunciorum terreſtrium ad Comitia Regni generalia congregatorum, nomine Equeſtris Ordinis ſubſcriptas, et ſigillo Illuſtriſſ. et Reuerendiſſ. Dn. Archiepiſcopi Gneſnenſis, Regni Poloniae Primatis Primique Principis, munitas. Dat. Varſauiae in Comitiis Regni Generalibus, die — menſe — Anno ſupra milleſimum ſexcenteſimum ſexageſimo.

Imperatoris.

Leopoldus, Diuina fauente clementia Electus Romanorum Imperator, Semper Auguſtus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae etc. (inſeratur totus titulus Caeſaris) ſignificamus vniuerſis et ſingulis, quorum intereſt, quod quum Commiſſarios noſtros plena poteſtate ac mandatis inſtructos deputauerimus, vt in tractatibus pacis perpetuae inter Sereniſſimos ac Potentiſſimos Reges Regnaque Sueciae et Poloniae, in Pruſſia inſtitutis, tractarent itidem noſtro nomine negotia pacis perpetuae cum Ser. Potentiſſimoque Principe ac Dn. Dn. Carolo, Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Rege (hic inſeratur totus titulus, vt in formula cum Electore) Montium Duce, et Regno Sueciae ineunda: qui congreſſi cum Serenitatis eius et Regni Sueciae Commiſſariis inſequentia pacta, vti verbotenus infra hic ſunt inſerta et expreſſa, inierunt, ſtatuerunt ac concluſerunt. — *Inſertio Pactorum.* — Nos Leopoldus, Electus Romanorum Imperator, Semper Auguſtus, Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, (non inſeratur titulus totus,) promittimus et recipimus nomine noſtro, heredum ac ſucceſ-

ſorum noſtrorum, nos ſingula et vniuerſa capita, pactis ſupra ſcriptis inſerta et comprehenſa, bona, Imperiali ac Regia fide adprobare, laudare et ratihabere, prouti hiſce quoque adprobamus, laudamus et ratihabemus, nec paſſuros a noſtratibus aut aliis vllo modo violari. In quorum maiorem fidem ac certitudinem, haſce manu noſtra ſubſcripſimus, et ſigillo noſtro Imperiali communiri iuſſimus. Quae dabantur in Ciuitate noſtra Viennae, die — menſis — Anno ſupra milleſimum ſexcenteſimum ſexageſimo, Regnorum noſtrorum Romani ſecundo, Hungariae quinto, Bohemiae vero quarto.

Electoris Brandeburgici.

Fridericus Wilhelmus, Dei gratia Marchio Brandeburgenſis, (inſeratur totus titulus) notum teſtatumque facimus vniuerſis et ſingulis, quorum intereſt, quod quum Commiſſarios noſtros, plena poteſtate ac mandatis inſtructos, deputauerimus, vt in tractatibus pacis perpetuae inter Sereniſſimos ac Potentiſſimos Reges Regnaque Sueciae et Poloniae, in Pruſſia inſtitutis, tractarent itidem nomine noſtro de pace perpetua, cum Sereniſſimo Potentiſſimoque Principe ac Dno, Dno Carolo, Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Rege, Magno Principe Finlandiae, Duce Scaniae, Eſthoniae, Liuoniae, Careliae, (tot. tit.) et Montium Duce etc. et Regno Sueciae ineunda: qui congreſſi cum Maieſtatis eius et Regni Sueciae Commiſſariis, ſequentia pacta, vti verbotenus infra hic ſunt inſerta et expreſſa, inierunt, ſtatuerunt ac concluſerunt. — *Inſertio Pactorum.* — Nos itaque Fridericus Wilhelmus, Marchio Brandeburgenſis, (hic non inſeratur totus titulus) promittimus et recipimus nomine noſtro, heredum ac ſucceſſorum noſtrorum, nos ſingula et vniuerſa capita, pactis ſupra ſcriptis comprehenſa, bona et Electorali fide adprobare, laudare et ratihabere, prouti hiſce quoque adprobamus, laudamus et ratihabemus, nec paſſuros a noſtratibus aut aliis vllo modo violari. In quorum maiorem fidem ac certitudinem, haſce manu noſtra ſubſcripſimus, et ſigillo Electorali communiri iuſſimus. Datum Coloniae ad Spream, die — menſe — Anno ſupra milleſimum ſexcenteſimum ſexageſimo.

Oblatas haſce formulas recepit Dn. Mediator, et hac occaſione, vt noſtrae quoque ratificationis formula adſit, poſtulat, mentionemque facit, quod

quod Dnn. et Poloni et Confoederati non paruum habeant ſcrupulum, an Regina vidua ſubſcribere poſſit,* ſiquidem hoc nouum ſit in Suecia, nec ſe ſcire, vtrum ibi obſeruetur, vt, ſicut in Galliis, habeant Reginam Regentem? Dn. Regni Theſaurarius reſpondit, non quidem antehac ita obſeruatum fuiſſe; ſed iam tamen receptum, vt monſtrari poſſit ex ſubſcriptione Concluſi Comitialis Gothoburgici; item Dnos Polonos et Confoederatos eorum iam recepiſſe Saluos Conductus, et Procuratoria noſtra, renouata poſt mortem glorioſiſſimi Regis, Caroli Guſtaui. Adquieuit hiſce Dn. Mediator, atque ad alteram partem abiit. Quum rediret, nihil adtulit, niſi quod conſultent ac deliberent. Interea lapſus eſt hic dies, et hora eius veſpertina nona pondus et aeſtum iterum leuauit. Ceterum adhuc Conceptum dabatur vnum a nobis de incluſione Principum exterorum, in his quoque Comitis Palatini Neoburgici: et placito Partium vel hora ſeptima matutina cras opus continuabitur. "Si quis Regum et Principum, nec non Rerumpublicarum ac Statuum amicorum, hiſce pactis ex omni parte paciſcentium includi voluerint, ſit ipſis eius facultas, modo ſe ad iſta intra ſex abhinc menſes declarauerint; in ſpecie autem tam ex parte Sueciae, quam ex parte Poloniae ac Confoederatorum, includitur Celſiſſimus Dux Neoburgicus, Princeps Palatinus Rheni, eiuſque ſucceſſores, vna cum ditionibus ac poſſeſſionibus ſuis, ita vt aduerſus omnem vim hoſtilem, aut facti viam, contra quoſcumque ſua eiſdem conſtet ſecuritas."

Actum Oliuae d. $\frac{19}{29}$ Aprilis, horis ab VIII matutina vſque ad VII veſpert.

Rediuimus ad labores. Subſcriptus etiam heri erat a nobis Articulus ceſſationis hoſtilitatum hoc modo: "Ceſſent omnes hoſtilitatis actus inter partes paciſcentes omnes, tum principales, tum foederatas, earumque exercitus, a die concluſae et ſubſcriptae huius Pacis computando in Pruſſia exactis quatuor, in Pomerania et Megapoli decem, in Curlandia et Liuonia quatuordecim, et in Holſatia atque Sleſ-

* Conf. PASTORII Diarium pag. 275. n.****

uicenſi Ducatu viginti diebus. Et commercia ac poſtae priſtinae libertati et vſui eodem quoque die in ſingulis praememoratis locis reſtituantur.“ Sed deinde ita mutatus eſt, Inſtrumento Pacis quoque inſertus: “Ceſſent omnes hoſtilitatis actus inter partes paciſcentes omnes, tum principales, tum foederatas, earumque exercitus, a die concluſae et ſubſcriptae huius Pacis computando in Pruſſia tam Regali, quam Ducali exactis quatuor, in Pomerania et Megapoli duodecim, in Curlandia et Liuonia quatuordecim, et in Holſatia atque Sleſuicenſi Ducatu exactis viginti diebus. Eodem quoque die in ſingulis praememoratis locis negotiationes quaeuis priſtino vſui reſtituantur, et litterarum commercia libera ſint.“ Recepit ſe ad Dnos Polonos et Electorales Dn. Mediator, relictis prolixo ſpatio ſolis Dnis Legatis noſtris. Rediens retulit Articulum heſternum de ratificatione Regis Poloniae, et quia multae difficultates fiebant a Polonis, res diu hinc inde ventilabatur. Nos vrſimus ratificationem non modo Regis, ſed etiam Reipublicae. Contra Dn. Mediator repoſuit, quod nimirum ratificatio fiet a Commiſſariis deputatis, et illa ratificatio inſeretur Statutis Regni in Comitiis proximis: neque enim hoc modo opus eſſe alia Reipublicae ratificatione. Valde haerebat in hoc puncto Legatio noſtra, nec videns, quid ſit ſatis tutum. Dn. Mediator quoad Regis ratificationem dixit, quod iſta, quam iam dabit Rex ante hinc abitum ſuum, erit tantum prouiſionalis ad adſecurationem pacis, quia nulli ſunt apud S. R. M. Senatores a latere; antequam autem fiat permutatio omnium ratificationum, Rex ſubſcribet aliud diploma cum omnibus ad latus Senatoribus. Dn. Regni Theſaurarius: De ratificatione vt ſit ſecura Suecia, neceſſe eſſe. Nam qui impediet, vt ratificetur a Republica, inquit, facile quoque poterit impedire, ne inſeratur Deputatorum ratificatio, in Comitiis, Regni Statutis et Voluminì Legum. Negat Dn. Mediator aliquem impediturum, ne hoc fiat. Dn. Regni Theſaurarius: Ad deliberandum adſumi iſta, ſed ſi hoc accipiatur a Legatione Suecica, forte et Sueciam et Galliam deceptum iri. Non deceptum iri,

* In Conuentu Stumſdorfiano etiam ſuper tali ratihabitione Reipublicae diu ante diſceptatum, quam ea Suecis adnueretur. Vid. quae ex OGERIO et PVFENDORFIO ſupra commemoraui, ad PASTORII Diarium, p. 218. not.* Tandem in Tabulis Pactorum Art. XXIV. cautum, — *vt Sac. Reg. Mai. Poloniae ſecundum*

iri, dixit Dn. Mediator. Dn. Regni Theſaurarius: Sed et indignum eſſe, quod Sueciae iam denegetur, quod nec Electori denegatum, et in Tractatu Stumſdorfii obſeruatum ſit.* Dn. Mediator: Fieri hoc potius in fauorem Sueciae, quia, quod Statutis Regni in Comitiis inſeratur, vim perpetuae legis habiturum ſit plus, quam ratificationem. Dn. Regni Theſaurarius digreditur ad ea, quae heri de ſubſcriptione ratificantium Regni Sueciae in dubium vocata ſint. Quid ſi ita ponatur. "Quod nimirum Regis Caroli ratificatio ſubſcribetur a Regina matre, et Regni adminiſtratoribus, ſigilloque Regni firmabitur ſeu roborabitur." Abiit ad alteros Dn. Mediator. Abſente Dn. Mediatore aduenit Ablegatus Neoburgicus, cui communicatur Articulus includendorum. Non habet, quod moneat in realibus; ſed poſtulat praedicatum *Sereniſſimi* pro Principe ſuo.** Remonſtratum autem eſt ipſi, hoc praedicatum nulli Principum dare Succiam, praeterquam Electoribus Saxoniae et Brandeburgico. Deinde conſequentiam orituram, quod alii quoque Principes Germaniae poſtulaturi ſint idem praedicatum. Rediit Dn. Mediator, et poſtulare dixit Dnos Polonos, ne incurſiones amplius fiant in Poloniam, Lithuaniam aut Curlandiam a Suecis. Dn. Regni Theſaurarius: Officia haec denegare non poſſe Legationem Suecicam Dnis Polonis, ſed obligari non item: ſcribere velle ſe vel ad Dn. Duglaſium, vel etiam Dnn. Plenipotentiarios, ſed tantum per commendationem, quia mandata nulla huius rei habeant. Ad alteram partem ſe iterum confert Dnus Mediator. Et ipſi commendantur Articuli reliqui, in his de militum deductione, iam ante aliquot dies ipſi traditus: item traditur ipſi Articulus de captiuis a parte Imperatoris, prioribus cum Polonis et Electore non abſimilis: "Similiter a parte Imperatoris, captiui huius belli, cuiuſcumque ſint conditionis ac ſtatus, liberi et ſine ſoluto vllo pretio ſeu lytro, niſi aliter ante ſubſcriptum Tractatum ab ipſis conuentum fuerit, dimittentur, et libertati priſtinae, ſolutis ab Officiariis impenſis in victum eorum factis, et debitis in captiuitate ab eis contractis, reſtituentur. Et capti-

 uis

cundum praeſcriptam formulam eadem quantocius confirmet: — Et Reſpublica Polona eadem in Comitiis primo quoque tempore celebrandis ſollemniter adprobet, et confecto Inſtrumento ratificet.

** Conf. PASTORII Diarium ad h. d. pag. 276. n. **

uis quoque adnumerandi, et ab vtraque parte reſtituendi ſunt, qui inuiti militiae alterius partis nomina ſua dederunt."

Antequam abiit ille, Secretarius eius aduenit, nuncians, quod Electorales in Articulo, a noſtra parte heſterno veſpere ſubſcripto, de reſtitutione locorum nullo modo permittere velint, vt in §pho, Quae euacuatio fiet etc. pro *Electori tradetur*, ponatur: *reſtituetur.* Loquuntur Dnn. Legati noſtri cum Dn. Mediatore, vt Dnn. Electorales ad aequitatem diſponat, quidque conuentum ſit per Articulum, ipſis demonſtret. Abiit ad illos, et remonſtraturum promiſit. Abſente Dno Mediatore, deliberant noſtri Dnn. Plenipotentiarii, et tandem concluditur poſt rem bene examinatam, quod nullo modo poſſint aut velint in hac re ludificari amplius ab Electoralibus. Non ergo mutatur Articulus. Rautenſteinius commendat Principis ſui negotium. Quod modo ante dictum fuit, repetitur, et officia quaeuis Legatio Suecica Suae Celſitudini, eiuſque Legatis promittit. Redit Dn. Mediator, et adfert formulam ratificationis Regis, ſed tantum ſeparatam, non Inſtrumento Pacis inſerendam. Deliberant abſente iterum Dn. Mediatore Dnn. Legati noſtri, et formulam perlegunt, adiectiſque notis concludunt, ſe acceptaturos, licet non inſerto Pacis Inſtrumento, ſi Rex Poloniae, et Dn. Mediator nomine Regis Chriſtianiſſimi, adſecurent, quod inter tempus diploma, integro inſerto Inſtrumento, Dn. Mediatori mittere velit, vna cum ſubſcriptione Senatorum a latere, item ratificatione Deputatorum Reipublicae cum ſtipulatione de inſerendo, in Comitiis, Statutis Regni; item ſi Inſtrumentum Pacis, vna cum Dnn. Legatis ſubſcribat Dn. Mediator. Dn. Mediator redit, et quum repeteretur difficultas illa de ſubſcriptione Ser. Reginae noſtrae, reſpondit Dn. Regni Theſaurarius, ipſis non integrum eſſe reformare ſtatum noſtrum; eſſe iniuriam contra Reginam illam, non ſubſcribere in Regno, niſi iam tamquam Reginam Regentem; poni tamen poſſe *Reginam matrem.* Eſt autem formula ratificationis Regiae Polonicae, quam ab illa Legatione conceptam Dn. Mediator obtulit, iſta: "Ioannes Caſimirus, Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae etc. etc. etc. ſignificamus, tenore praeſentium, omnibus et ſingulis, notitiam horum habituris: Poſteaquam, ſummo pacis auctore Deo adnuente, tractatus de pace perpetua, cum Sereniſſ. olim Principe, Dno Carolo Guſtauo,

ſtauo, Suecorum, Gothorum Vandalorumque Rege, Magno Duce Finlandiae etc. etc. etc. per Commiſſarios Serenitatis Suae et Regni Sueciae, Oliuae coepti; ac deinceps, vbi idem Sereniſſ. Carolus Guſtauus, voluntate Diuina diſponente, durantibus hiſce tractatibus in viuis non ita pridem eſſe deſiit, et Sereniſſ. Princeps Dn. Carolus, praedefuncti Parentis vnicus filius et heres, in faſtigium Paterni Solii ſucceſſit, nouiſque mandatis dictos Commiſſarios inſtruxit, in praeſens tempus continuati; ad finem tandem deſideratum deducti ſunt, vltimaque eis manus per Commiſſarios, tam noſtros, quam Sereniſſ. Foederatorum noſtrorum, vtpote Sereniſſ. ac Potentiſſ. Principis, Dni Leopoldi, Romanorum Imperatoris, Semper Auguſti, Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Sclauoniae, Dalmatiae Regis, Archiducis Auſtriae etc. etc. etc. nec non Sereniſſ. Principis, Dni Friderici Wilhelmi, S. R. I. Principis Electoris et Archi-Camerarii, in Pruſſia Ducis etc. etc. etc. mediatione ſedula Chriſtianiſſimi Regis, die — menſis — Anno, quo infra, eſt impoſita; ſupereſtque tantum, vt nos ea omnia et ſingula acta concluſa, quae in Inſtrumento Pacis Tractatuſque huius incluſa ſunt, auctoritate noſtra Regia firmemus et roboremus: eapropter nihil, quantum in nobis eſt, tam pium et ſanctum opus morati, praedictum Tractatum, manibus tam noſtrorum quam Sereniſſ. Foederatorum noſtrorum, atque ex parte Regni Sueciae Commiſſariorum, cum plena poteſtate ſubſcriptum, et ſigillis roboratum, adprobandum atque ratificandum eſſe duximus: prout praeſenti diplomate noſtro confirmamus, adprobamus et ratum habemus. Inſuper promittimus ac recipimus noſtro, ſucceſſorumque noſtrorum, et Regni Poloniae ac M. D. Lithuaniae nomine, nos ſingula et vniuerſa capita, Articulos et paragraphos, Inſtrumento pactorum ſupra ſcriptorum incluſos et comprehenſos, in omnibus eorundem punctis, clauſulis pro ratis et firmis ſemper et in perpetuum habituros, nec paſſuros a nobis, ſubditiſque Regni Poloniae et M. D. Lith. vllo modo violari, ſed ea cuncta, quae per praedictos Commiſſarios concluſa et determinata, pactiſque dictis comprehenſa ſunt, obſeruaturos et manutenturos. In quorum fidem maioremque certitudinem, reſcriptum hocce noſtrum manu noſtra ſubſcripſimus, et ſigillum noſtrum imprimi iuſſimus. Datum, etc."

Notan-

Notantur ad hoc Proiectum a nostra Legatione sequentia: 1) *cum Sereniss. olim ac Potentiss. Principe,* Dno Carolo Gustauo, Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Rege, Magno *Princ.* Finlandiae etc. etc. etc. 2) pro *Sereniss. Carolus Gustauus*, ponatur *Serenissimus Rex,* disponente ita Diuina voluntate etc. 3) *Et Sereniss. Potentissimusque Princeps*, Dnus Carolus, Suecorum, Gothorum Vandalorumque Rex, *Princeps hereditarius*, *Magnus Princeps Finlandiae* etc. etc. etc. praedefuncti — 4) Tam nostros, *quam Regios Suecicos*, nostrorumque itidem Foederatorum, vtpote — 5) Frid. Wilhelmi, *Marchionis Brandeburgici*, S. R. I. Princ. — 6) Anno *currente*, est imposita; superest autem tantum, vt — 7) Nos idcirco tam pium et sanctum opus — 8) Nostrorum ab vna, atque ex parte Sereniss. Regis Regnique Sueciae. — 9) Promittimus insuper ac recipimus nostro — 10) Pactorum horum Oliuensium insertos et comprehensos. 11) Nec passuros a nobis, *nostratibus aut Regni Poloniae Magnique D. Lithuaniae Ordinibus*, subditis et incolis, aliisue vllo modo violari, sed ea omnia et singula, quae per praedictos Commissarios transacta et conclusa, dictisque pactis comprehensa sunt, omni meliori ac firmiori modo obseruaturos. In quorum maiorem fidem ac certitudinem, ratificationem hanc nostram manu nostra subscripsimus, et sigillo Regni nostri communiri fecimus. Datum. — Hinc ex Polonico Proiecto, et hisce notis nostris, iam conficitur Conceptum sequens: "Ioannes Casimirus, Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lith. etc. etc. etc. significamus, tenore praesentium, omnibus et singulis, notitiam horum habituris: posteaquam, summo pacis auctore Deo adnuente, tractatus de pace perpetua cum Sereniss. olim ac Potentiss. Principe, Dno Carolo Gustauo, Suecorum, Gothorum Vandalorumque Rege, Magno Principe Finlandiae etc. etc. etc. per Commissarios Serenitatis Suae et Regni Sueciae, Oliuae coepti; ac deinceps, vbi idem Serenissimus Rex, disponente ita Diuina voluntate, durantibus hisce tractatibus, in viuis non ita pridem esse desiit, et Sereniss. Potentissimusque Princeps, Dnus Carolus, Suecorum, Gothorum Vandalorumque Rex et Princeps hereditarius, Magnus Princeps Finlandiae etc. etc. etc. praedefuncti filius et heres, in fastigium paterni solii successit, nouisque mandatis dictos Commissarios instruxit, in praesens tempus continuati; ad finem tandem desideratum

deratum deducti ſunt, vltimaque eis manus per Commiſſarios tam noſtros, quam Regios Suecicos noſtrorumque itidem Foederatorum, vtpote Sereniſſ. ac Potentiſſ. Principis Dni Leopoldi, Romanorum Imperatoris, Semper Auguſti, Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae et Slauoniae Regis, Archiducis Auſtriae etc. etc. etc. nec non Sereniſſ. Principis Dni Friderici Wilhelmi, Marchionis Brandeburgici, S. R. I. Principis, Electoris et Archi-Camerarii, in Pruſſia Ducis etc. etc. etc. mediatione ſedula Chriſtianiſſimi Regis, die — Menſis — Anno currente, eſt impoſita; ſupereſt autem tantum, vt nos ea omnia et ſingula, acta et concluſa, quae in Inſtrumento Pacis Tractatuſque huius incluſa ſunt, auctoritate noſtra Regia firmemus et roboremus: Nos idcirco nihil tam pium et ſanctum opus morati, praedictum Tractatum manibus tam noſtrorum, quam Sereniſſ. Foederatorum ab vna, atque Sereniſſ. Regis Regnique Sueciae ab altera parte Commiſſariorum, cum plena poteſtate ſubſcriptum, et ſigillis roboratum, adprobandum atque ratificandum eſſe duximus, prout praeſenti noſtro diplomate confirmamus, adprobamus et ratum habemus. Promittimus inſuper ac recipimus, noſtro ſucceſſorumque noſtrorum et Regni Poloniae ac Magni Ducatus Lithuaniae nomine, nos ſingula et vniuerſa capita, Articulos et paragraphos, Inſtrumento pactorum horum Oliuenſium inſertos et comprehenſos, in omnibus eorundem punctis et clauſulis pro ratis et firmis ſemper et in perpetuum habituros, nec paſſuros a nobis, noſtratibus aut Regno Poloniae Magnique D. Lith. Ordinibus, ſubditis, et incolis, aliiſue vllo modo violari, ſed ea omnia et ſingula, quae per praedictos Commiſſarios tranſacta et concluſa, dictiſque pactis comprehenſa ſunt, omni meliori ac firmiori modo obſeruaturos. In quorum maiorem fidem ac certitudinem, ratificationem hanc noſtram manu noſtra ſubſcripſimus, et ſigillo Regni noſtri communiri fecimus. Datum." —

Tulit ſecum Dn. Mediator. Quum rediiſſet, ad deliberandum acceptum, retulit; loqui etiam illos iam de modo ingroſſandi Inſtrumentum Pacis. Dn. Regni Theſaurarius: Proiectum a nobis quoque Artic. ratificationis pactorum omnium partium; niſi moleſtum ſit Dn. Mediatori, eum iam perlegendum. Legitur: nihil deſiderat Dnus Mediator:

tor: ad proponendum accipit: ad alteram partem abit. Et eſt hoc noſtrum Proiectum: Pacta haec ratihabeantur a Sereniſſimo Rege Sueciae ab vna, ac Sereniſſimo Rege Poloniae eiuſque Foederatis ab altera parte. Qua de re ad modum ſequentem conuenit: Primo, vt Inſtrumentum Pacis huius manibus ac ſigillis Dnn. Commiſſariorum vtriuſque partis, vt et ſubſcriptione Illuſtriſſ. Dni Mediatoris roboretur, et inuicem tradatur. Deinde, vt Sereniſſ. Rex Poloniae idem quantocius confirmet, et antequam vllius loci fiat reſtitutio, ſuam confirmationem a praeſentibus ad latus Regis Regnique Senatoribus ſubſcriptam tradat in manus Dni Mediatoris. Tertio, vt Sereniſſ. Rex Sueciae ſollemni Inſtrumento haec pacta nomine ſuo et Regni Sueciae, per ſubſcriptionem Sereniſſ. Reginae Regentis, et Dominorum Regni Sueciae Adminiſtratorum rata habeat. Quarto, vt Lege Comitiali a Republica Delegati nomine Reipubl. haec pacta ſubſcriptione et ſigillatione ſua adprobent, et de tractanda primo quoque tempore Reipublicae ratificatione caueant. Quinto, vt Reſpubl. Polona idem Inſtrumentum in proximis Comitiis Regni Generalibus, primo quoque tempore celebrandis, ſollemniter et plenarie confirmet ac roboret, confectoque Inſtrumento ratificationis pactorum, nec non peculiari ceſſionis Liuoniae Septentrionalis diplomate, pariter ratificet. Sexto, vt Inſtrumenta haec ſollemnia, tum S. R. M. Sueciae, tum dictorum Reipubl. Delegatorum, ab vtriuſque partis Commiſſariis, vna cum ratificatione Sereniſſ. Regis Poloniae ab Illuſtriſſ. Dn. Mediatore in manus Dnn. Commiſſariorum Suecicorum, intra ſpatium duorum vel ad ſummum trium abhinc menſium, ad limites territoriales inter Elbingam et Mariaeburgum ſine vlla excuſatione reddi vtrimque et recipi debeant. Septimo, vt S. Caeſ. M. et Sereniſſ. Elector ratihabitiones ſuas itidem eodem tempore et loco tradi faciant. Octauo denique, vt dicta tum Sereniſſ. Regum, tum Reipublicae Polonae ac eius Confoederatorum Inſtrumenta ratificationum ad conuentam et praeſcriptam formulam, quoad titulaturam, ſigillationem, aliaque requiſita, nulla voce aut ſyllabâ mutata, conficiantur, et reciproce commutentur. Poſt reditum Dn. Mediator refert, illos Proiectum noſtrum perlegiſſe, loquutoſque de forma, loco, tempore, non magnam difficultatem circa ingreſſum eſſe: ſecundum §phum autem minus placere.

cere. Dn. Regni Thesaurarius: Duo nos postulare Instrumenta, primum in antecessum, alterum sollemne cum subscriptione Senatorum a latere. Adsecurationem autem subsequuturi alterius exprimi debere in hoc Articulo de ratificatione omnium partium. Dn. Mediator: Commissionem Senatorum a latere et Deputatorum Reipublicae fieri debere proxime Varsauiae: insertionem pactorum Volumini Legum in proxime futuris Comitiis futuram. Dn. Regni Thesaurarius: Nos esse contentos, vt inseratur Constitutionibus et Volumini Legum in Comitiis proximis; sed detur Sueciae actus, quod fiet et factum fuerit; exempli caussa, scribant Senatores Regni Poloniae ad Senatores Sueciae, transmisso ipso actu factae insertionis et aeternisationis. Iterum abiit. Post reditum adtulit ratificationis omnium partium Proiectum ab altera parte. "Tractatus iste, prout conceptus est, et in formam redactus, manibusque partium subscriptus, ratihabeatur tam a S. R. M. et Republica Poloniae, eiusque Foederatis, quemadmodum et a Sereniss. Rege Sueciae, in eum, qui sequitur, modum: Primo, vt Instrumentum huius Pacis manibus ac sigillis Dnn. Commissariorum vtriusque partis, vt et subscriptione Illustriss. Dn. Mediatoris, roboretur, et inuicem tradatur. Secundo, Sereniss. Rex Poloniae idem Instrumentum quantocius particulari ratificatione confirmet. Tertio, Sereniss. Rex Sueciae pariter sollemni Instrumento haec pacta nomine suo et Regni Sueciae, per subscriptionem Administratorum legitimorum Regni, rata habebit. Quarto, vt Lege Comitiali An. MDCLIX. a Republica Delegati, nomine Reipublicae, haec pacta subscriptione et sigillatione sua adprobent, nec non cessionis Liuoniae Septentrionalis his pactis superiori Articulo expressae diploma conficiant, illudque vna cum ratificatione extradant. Quinto, vt Instrumenta haec sollemnia ratificationis, tum vtriusque Sereniss. Regis, tum dictorum Reipublicae Delegatorum, ab ambarum partium Commissariis, intra spatium trium mensium a subscriptione huius Instrumenti Pacis computandorum, ad limites territoriales inter Elbingam et Mariaeburgum vtrimque per Illustriss. Dn. Mediatorem a partibus paciscentibus recipiantur, et ab eodem eo ipso tempore inter partes commutentur. Sexto, vt S. Caes. M. et Ser. Elector Brandeburgicus ratihabitiones suas itidem tempore et loco eodem tradi faciant. Septimo denique, vt dicta tum

Sereniſſ. Regum et Reipub. Polonae ac eius Foederatorum Inſtrumenta ratificationum, ad conuentam et praeſcriptam formulam, quoad titulaturam et ſigillationem aliaque requiſita, nulla voce aut ſyllaba immutata, conficiantur, et reciproce commutentur.“ Hoc Proiectum Dn. Mediator clara voce legit, et Suae Excellentiae Dnn. Legati noſtri auſcultabant. Vbi legiſſet vſque ad finem Dn. Mediator, reaſſumſit, dixitque duas, vti videat, eſſe tantum difficultates, nimirum circa Comitia et compoſitionem diplomatis peculiaris, quia dicant, non eſſe ſtili in aliis Tractatibus. Dn. Regni Theſaurarius allegat exempla in Germania, Electoris ſcilicet Brandeburgici, qui Pomerania renunciauit, et ſpeciale diploma dedit:* ſimiliter Regis Daniae exemplum in promtu eſſe:** et quod in Polonia non ſit alienum, demonſtrat Dn. Mediatori ex proprio illorum pacto Velauienſi, hodie ab ipſo Dn. Mediatore nobis producto, cuius verba extrahuntur, quo is remonſtrare poſſit Dnn. Polonis, quid Sereniſſimo Electori tum fuerit conceſſum. Eſtque Extractum e Pactis Polonicis, cum Electore Brandeburgico Velauiae, d. 19 Sept. An. 1657. concluſis: “Sereniſſimus Rex Poloniae ac Senatores eidem adſidentes hanc conuentionem ſollemniter ratihabebunt, ac iuramento firmabunt, promittentque in proximis Comitiis aut proximo conuentu Comitiorum poteſtatem habente, omnia, quae his concluſa ſunt, ratihabitum iri.“ Recepit ſe ad Dnn. Polonos et Electorales Dnus Mediator. Eo abſente Proiectum Polonicum de ratificatione partium denuo perlegitur, et notae ſequentes adnotantur: Ingreſſus, vt in Suecico. 1) Vt in Suecico. 2) Vt Sereniſſimus Rex Poloniae eadem pacta illico a ſubſcriptione et ſignatione Dnn. Commiſſariorum Polonicorum in anteceſſum, et antequam vllius loci fiat reſtitutio, diplomate ſuo confirmet, cum adſecuratione ſubſequuturae intra ſpatium duorum, vel ad ſummum trium menſium, computandorum

*De eo conuentum erat in Pace Vueſtphalica, Art. X. §. 5. vbi ſic habent verba: *Elector Brandeburgicus, ceterique omnes intereſſati, exſoluunt Ordines, Officiales et ſubditos ſingulorum ſupra dictorum locorum vinculis et ſacramentis. — Atque ita Sueciam in plena iuſtaque eorum poſſeſſione conſtituunt, renunciantes omnibus in ea praetenſionibus exnunc in perpetuum: idque pro ſe ſuiſque poſteris, peculiari diplomate, hic confirmabunt.* Ipſum illud diploma legi poteſt apud GASTELIVM de ſtatu Iur. Publ. Europ. nouiſſimo, c. 19. p 601. et in LVNIGII Arch. Imp. P. Sp. p. 142. Aliud tale exemplum praeſto eſt eadem in Vueſtphalica Paci-

rum a ſubſcriptione huius Inſtrumenti Pacis, plenariae ratificationis Regiae, cum integra inſertione Inſtrumenti Pacis concluſae, et ſubſcriptione pariter Senatorum a latere Regis, ad formulam inter vtriuſque partis Commiſſarios conuentam. 3) Vt in Articulo Suecico, ſaltem pro *Regentis* ponatur *Matris*. 4) Vt lege Comitiali An. MDCLIX. a Republica Polona Delegati, nomine Reipublicae, haec pacta ſubſcriptione et ſigillatione ſua adprobent, et ceſſionis Liuoniae Septentrionalis ſuperiori Articulo expreſſae diploma conficiant, illudque vna cum ratificatione pactorum extradant, ſpondentes, Reipublicae diploma ratificationis tum pacis, tum ceſſionis Liuoniae, in Comitiis, primo quoque tempore celebrandis, in manus Dn. Mediatoris traditum iri. 5) Vt ipſius Reipublicae diploma ratificationis tum pacis, tum ceſſionis Liuoniae expediatur, et reddatur in proximis Comitiis generalibus. 6) Vt Inſtrumenta haec ſollemnia ratificationis tum vtriuſque Regis, tum dictorum Reipublicae Delegatorum, tum etiam diploma Reipublicae, ab ambarum partium Commiſſariis, intra duos vel tres ad ſummum menſes, a ſubſcriptione huius Inſtrumenti Pacis computandos, ad limites territoriales inter Elbingam et Mariaeburgum vtrimque per Illuſtriſſ. Dn. Mediatorem a partibus paciſcentibus recipiantur, et ab eodem eo ipſo tempore inter partes commutentur. 7) Vt in Polonico ſexto. 8) Vt habetur in Polonico ſeptimo. Ex hiſce notis, vti et priori noſtro et Polonico Proiectis, iam ſequens conficitur Conceptum huius Articuli, et a nobis Dno Mediatori commendatur. "Pacta haec ratihabeantur a Sereniſſ. Rege Sueciae ab vna, ac Sereniſſ. Rege Poloniae, nec non Republica Polona eiuſque Foederatis ab altera parte: qua de re ad modum ſequentem conuenit: 1) Vt Inſtrumentum Pacis huius manibus ac ſigillis Dnn. Commiſſariorum vtriuſque partis, vt et ſubſcriptione Ill. Dn. Mediatoris, roboretur, et inuicem tradatur. 2) Vt

Pacificatione. Quippe Monaſterii iam anno illius ſeculi quarto et quadrageſimo Caeſarei atque Galli Legati, inter ſe conuenerant in hanc legem: *Dictarum ceſſionum et renunciationum, quemadmodum ſupra expreſſae ſunt, Inſtrumenta in omni meliori forma tradentur cum ab Imperatore, tum ab Imperio, totaque Domo Auſtriaca, eo ipſo die, quo Pacis Tractatum obſignari contigerit.* Vid. Dni a MEIERN Acta Pac. Vueſtphal. T. III. pag. 724.

** Ex Pace Roſchildenſi: cuius Art. VI. diſertis verbis memorantur *peculiariter confectae Ceſſionis litterae, S. R. M. Regnique Daniae Senatorum ſubſcriptionibus ac ſigillis confirmatae.*

Ser. Rex Poloniae eadem pacta illico a ſubſcriptione et ſignatione Dnn. Commiſſariorum Polonicorum in anteceſſum, et antequam vllius loci fiat reſtitutio, diplomate ſuo confirmet, cum adſecuratione ſubſequuturae intra ſpatium duorum, aut ad ſummum trium menſium, computandorum a ſubſcriptione huius Inſtrumenti Pacis, plenariae ratificationis Regiae cum integra inſertione Inſtrumenti Pacis concluſae, et ſubſcriptione pariter Senatorum a latere Regis, ad formulam inter vtriuſque partis Commiſſarios conuentam. 3) Vt Ser. Rex Sueciae ſollemni Inſtrumento haec pacta nomine ſuo et Regni Sueciae, per ſubſcriptionem Sereniſſ. Reginae Matris et Dnn. Regni Sueciae Adminiſtratorum, rata habeat. 4) Vt Lege Comitiali An. MDCLIX. a Republ. Polona Delegati, nomine Reipubl. haec pacta ſubſcriptione et ſigillatione adprobent, et ceſſionis Liuoniae Septentrionalis ſuperiori Articulo expreſſae diploma conficiant, illudque vna cum ratificatione pactorum extradant, ſpondentes, Reipublicae diploma ratificationis tum pacis, tum ceſſionis Liuoniae, in Comitiis, primo quoque tempore celebrandis, in manus Dni Mediatoris traditum iri. 5) Vt ipſius Reipubl. diploma ratificationis tum Pacis, tum ceſſionis Liuoniae expediatur et reddatur, in proximis Comitiis. 6) Vt Inſtrumenta haec ſollemnia ratificationis tum vtriuſque Sereniſſ. Regis, tum dictorum Reipubl. Delegatorum, tum etiam diploma Reipubl. ab ambarum partium Commiſſariis, intra duos vel tres ad ſummum menſes, a ſubſcriptione huius Inſtrumenti Pacis computandos, ad limites territoriales inter Elbingam et Mariaeburgum vtrimque per Illuſtriſſ. Dn. Mediatorem a partibus paciſcentibus recipiantur, et ab eodem eo ipſo tempore inter partes commutentur. 7) Vt S. Caeſ. M. et Sereniſſ. Elector Brandeburgicus ratihabitiones ſuas itidem tempore et loco eodem tradi faciant. Octauo denique, vt dicta Sereniſſ. Regum et Reipubl. Polonae, tum eius Foederatorum Inſtrumenta ratificationum ad conuentam et praeſcriptam formulam, quoad titulaturam et ſigillationem aliaque requiſita, nulla voce aut ſyllaba immutata, conficiantur, et reciproce commutentur.“ Porro Articulus includendorum a nobis proiicitur, ac diuerſimode mutatur, habita cum Dno Mediatore, hac de re, communicatione, qui Electorales Brandeburgicos Legatos incluſionem Dni Comitis Palatini Neoburgici non admiſſuros eſſe dixit: eos enim, vbi per Dnos Polonos

nos tale quid praetendi ab eius Celſitudinis Ablegato reſciuerint, ſtatim contradixiſſe, adiecta comminatione, quod ipſum Inſtrumentum Pacis hac ratione ſubſcribere nolint.* Tentandum nihilominus Legatio noſtra duxit, et Proiectum hic in ordine tertium, quo Duces Sleſuicenſis et Megapolitanus Guſtrouienſis quoque comprehenduntur, quodque tam Dn. Legatus Gyldenklau, quam Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurarius manibus ſuis conceperunt, Dn. Mediatori tandem eſt extraditum. No. 1. "Si qui Regum aut Principum, nec non Rerumpublicarum ac Statuum amicorum, hiſce pactis ex omni parte paciſcentium includi voluerint, ſit ipſis eius facultas, modo ſe ad iſta intra ſex abhinc menſes declarauerint. In ſpecie autem tam ex parte Sueciae, quam ex parte Poloniae ac Conſoederatorum, includitur Celſiſſimus Dux Neoburgicus, Princeps Palatinus Rheni, nec non Celſiſſimus Dux Megapolitanus Lineae Guſtrouianae, eorumque ſucceſſores, vna cum ditionibus ac poſſeſſionibus ſuis, ita vt aduerſus omnem vim hoſtilem aut facti viam contra quoſcumque ſua eiſdem conſtet ſecuritas. Similiter etiam Celſiſſimus Dux Holſatiae Regens Lineae Gottorpianae, eiuſque ſucceſſores, cum tota illa Domo Ducali, terris ſubditiſque ſuis, comprehenditur hiſce pactis, tum ex parte Sueciae, tum ex parte Poloniae et Conſoederatorum, gaudeatque ac fruatur omnimoda amneſtia huius pacis, quoad omnes articulos et clauſulas, cum omnibus, qui illius partes ſequuti ſunt, aut ſequuti eſſe inſimulantur, non ſecus ac ſi in Articulo Amneſtiae expreſſa eius eorumque mentio et incluſio ſuperius hic facta fuiſſet: ſaluis iis, quae in pace Danica pro Celſitudine eiuſdem Holſatiae Ducis vel tranſacta ac concluſa ſunt, vel tranſigi ac concludi poterunt." No. 2. "Si qui Regum, ac Principum, nec non Rerumpublicarum, ac Statuum amicorum, hiſce pactis ex omni parte paciſcentium includi voluerint, ſit ipſis eius facultas, modo ſe ad iſta intra ſex abhinc menſes declarauerint. In ſpecie autem tam ex parte Sueciae, quam ex parte Poloniae ac Conſoederatorum includuntur Dnn. Duces Neoburgicus, Princeps Palatinus Rheni, et Megapolitanus Lineae Guſtrouianae, eorumque ſucceſſores, vna cum ditionibus ac poſſeſſionibus ſuis, ita vt aduerſus omnem vim hoſti-

* Conf. PASTORIVS ad h. d. p. 276. et quae ipſe ad eum locum dixi n. **

hoſtilem aut facti viam contra quoſcumque ſua eiſdem conſtet ſecuritas. Et ſi forte a quopiam inuadantur, communibus ipſi viribus defendantur. Similiter etiam Dux Holſatiae Regens Lineae Gottorpianae, eiuſque ſucceſſores, cum tota Domo Ducali, ditionibus, terris ſubditiſque ſuis, comprehenditur hiſce pactis tum ex parte Sueciae, tum ex parte Poloniae et Confoederatorum, et ſi a quopiam inuadantur, communibus viribus defendantur: gaudebuntque ac fruentur amneſtia huius pacis omnes, qui illius partes ſequuti ſunt, aut ſequuti eſſe inſimulantur, non ſecus ac ſi in Art. Amneſtiae expreſſa eius eorumque mentio ſuperius hic facta fuiſſet, ſaluis iis, quae in pace Danica pro Celſitudine eiuſdem Holſatiae Ducis, eiuſque terris, ditionibus ac ſubditis, vel tranſacta ac concluſa ſunt, vel tranſigi ac concludi poterunt." No. 3. "Si qui Regum, ac Principum, nec non Rerumpublicarum ac Statuum amicorum, hiſce pactis ex omni parte paciſcentium includi voluerint, ſit ipſis eius facultas, modo ſe ad iſta intra ſex abhinc menſes declarauerint. In ſpecie autem tam ex parte Sueciae, quam ex parte Poloniae ac Confoederatorum, includitur Celſiſſimus Dux Neoburgicus, Princeps Palatinus Rheni, nec non Celſiſſimus Dux Megapolitanus Lineae Guſtrouianae, eorumque ſucceſſores, vna cum ditionibus ac poſſeſſionibus ſuis, ita vt aduerſus omnem vim hoſtilem aut facti viam contra quoſcumque ſua eiſdem conſtet ſecuritas. Similiter etiam Celſiſſimus Dux Holſatiae Regens Lineae Gottorpianae, eiuſque ſucceſſores, cum tota illa Domo Ducali, et terris ſubditiſque ſuis, comprehendatur hiſce pactis, tum ex parte Sueciae, tum ex parte Poloniae et Confoederatorum: gaudeatque ac fruatur omnimoda amneſtia huius pacis, quoad omnes articulos et clauſulas, cum omnibus, qui illius partes ſequuti ſunt, aut ſequuti eſſe inſimulantur, non ſecus ac ſi in Articulo Amneſtiae expreſſa eius eorumque mentio et incluſio ſuperius hic facta fuiſſet."

Ceterum ſubſcribitur quoque hodie Articulus Suecico-Caeſareus de captiuis, eorumque debitis et lytro, item de his, qui inuiti nomen ſuum militiae dare coacti ſunt; et ita ſonat: "Similiter tam a parte Sereniſſimi Imperatoris, quam Sereniſſ. Regis Sueciae, captiui huius belli, cuiuſcumque ſint conditionis ac ſtatus, liberi ac ſine ſoluto vllo pretio ſeu lytro, niſi aliter ante ſubſcriptum Tractatum ab ipſis conuen-

conuentum fuerit, intra ſpatium trium hebdomadarum a die ratificationis dimittentur, et libertati priſtinae, ſolutis ab Officiariis impenſis in victum eorum factis, et debitis in captiuitate ab eis contractis, reſtituentur. Et captiuis quoque adnumerandi et ab vtraque parte reſtituendi ſunt, qui inuiti ad danda alterius partis militiae nomina ſua adacti fuerunt. Quod autem de lytri conuenientis ſolutione hic ſupra dictum eſt, tantum locum habebit in maioribus Officiariis, vtpote Generalibus, Tribunis, Tribunorum locum tenentibus, et Capitaneis."

Acta haec ſunt ab hodierno matutino vſque ad veſperam, vbi audita hora ſeptima reuerſi quilibet ſumus ad ſtationes ſuas, continuando cras congreſſu, horis et loco ſolitis.

Actum Oliuae d. $\frac{20}{30}$ April. horis ab VIII matutina vſque ad X veſpertinam.

Primus hodie labor fuit poſcere a Dnis Brandeburgicis, vt ſubſcriberent Articulum ſuum de reſtitutione locorum, nudius tertius a nobis ſubſcriptum, vbi illi iam in §pho, Vollinum vero etc. pro verbis, *praememoratae permutationis*, quae in Caeſarianorum Articulo exſtant, poni volunt, et mordicus quidem ſuae ſententiae inhaerentes, verba *praememoratae reſtitutionis*. Tandem per maiora conceditur a noſtris Dnis Plenipotentiariis, vt retineatur vox *reſtitutionis*, pro *permutationis*: non ſe conformante Dno Legato Gyldenklau, qui volebat *permutationis*, aut vt addatur, *Poloniae*. Subſcripſerant itaque Electorales. Deinde quum Poloni reddidiſſent Amneſtiae punctum, vt pauca mutarentur in gratiam Principis Radziuilii; tentare voluerunt noſtri Dni Legati, an poſſint aliquid in gratiam a religione Diſſidentium inſerere, et monere primum voluerunt, vt renouato huic puncto §pho 2. verbis, *ſecundum Leges Regni*, adponatur: *pro pace Diſſidentium*. Sed quum verendum eſſet, ne nouae mouerentur controuerſiae, et forte anſa daretur aduerſae parti credendi, quod retractare velimus, quae concluſa ſint; iuſſum eſt intermitti, et tantum ingroſſari, ſicut erat quoad verba, *Fiſco adiudicata* etc. mutatum. Nempe prius ſubſcriptum et commutatum puncti amneſtiae generalis exemplar ita habuit: "Bona vero immobilia Fiſco adiudicata, tum quorum donationes et largitiones priuatis factae ſunt, ſiue iam ante tradita, ſiue nondum tradita ſint,

 mane-

maneant." — In posteriori vero iam sonat taliter haec periodus: "Bona vero immobilia hereditaria, aduitalitia, et iure hypothecae possessa, Fisco adplicata, tum quorum donationes et largitiones factae sunt, siue iam ante tradita, siue nondum tradita sunt, maneant." — Igitur ad alios Articulos progressi sunt, et primum perlectum ratificationum Proiectum fuit. Hic iterum Dno Mediatori remonstratur, quod firma opus sit nobis adsecuratione, quum quaelibet Comitia apud Polonos mutare possint, quae ante concluserint ipsa. Dn. Mediator: Verum esse, quod Respublica, quum quilibet sit moderator rerum suarum, immutare possit, etiamsi semel conclusa in legem aliquam abiissent, si videlicet statum suum solum concernant; sed quae inter Rempublicam et alia Regna conuenta sint, in ea reuocabilitatem non cadere, siquidem non legum tantum vim obtineant, sed contractus sint, qui non possint absque partis vtriusque consensu rescindi. Percurruntur, quae hactenus pertractata et conclusa sint, quaeque adhuc restent: atque inueniuntur adhuc pertractanda, complananda atque vrgenda esse, quae Polonos concernunt, defluitationem per Vistulam et fluuium Nagot, deductionem militum, satisfactionem Comitum a Dohna et Dn. Baronis a Gyldenstiern, Ducis Croyae debitum, Praesidii Strasburgici intercepti restitutionem plenariam, ratificationum formulas tam Regis, quam Reipublicae, ratificationem euentualem seu prouisionalem Regis Poloniae, extensionem Articulorum renunciationis in Sueciam ac cessionis Liuoniae, diploma dictae cessionis. Cum Imperatoris Legatis complananda adhuc sub manu est ratificationis formula Caesarea. Cum Electoralibus Legatis, dum Articulum restitutionis locorum, cuius hic supra facta est mentio, modo subscripserint, componenda sunt, Dni Campi Marschalli Comitis a Koenigsmark desiderium, quoad bona sua sub Ser. Electore Brandeburgico possessa; Filii eius eliberatio; Dni Comitis a Vittenberg eiusque heredum Hypotheca praefecturae Belgardensis; amnestia specialis pro Dn. Duce Croyano, quam eius mandatarius maxime vrget; amnestia specialis pro his, qui ex subditis et Vasallis Electoralibus militiam et partes Sueciae sequuti sunt; ratificationis Electoris formula. Generalia occurrunt, Principis Rakocii et Cossacorum, siue militiae Zoporouianae, inclusio; Principum exterorum, qui volent, inclusio; inuitatio ad guarantiam Regis Galliae; Arti-

Articulus de Pasquillis et scriptis famosis; Introitus Instrumenti Pacis; Reuersales Ducis Holsatiae; cessatio hostilitatis, a nobis subscripta nudius tertius; ratificationis ordo; a nunc armistitium; res Danica; exauctoratio militis omnium partium.

Aduenit Ablegatus Neoburgicus, et, quod Rex Poloniae heri promiserit inclusionem Principis sui, adserit, rogatque tum Legationem Suecicam, tum Dn. Mediatorem, vt id fiat, siquidem Legatio Suecica quoque iam promiserit, et Proiecto Articuli sui includendorum inseruerit; postulans praeterea caussas, cur Dnn. Electorales suum Principem includere recusent? Quum in omnibus Tractatibus vsitata sint talia; non credit dictos Dnn. Commissarios Regibus leges daturos. Petit Attestatum, quod Suecia voluerit eam, et Brandeburgici contradixerint inclusioni. Dnn. Legati Suecici, praesente ipso, Dn. Mediatori rem adhuc commendant: et Dn. Mediator in se recipit, eam vrgere velle. Tempus antemeridianum totum de rebus supra memoratis discurrendo, exspectando, nihil concludendo insumtum est. Post prandium, quod Oliuae habebatur breue, Dn. Mediator adtulit postulata proposita partis alterius, quoad Regem Daniae, eiusque inclusionem:* eratque Polonorum propositio de illo negotio, si pax fieret cum Dania intra tres menses, talis: "Quum vero ad stabilitatem huius pacis summe referat, vt vniuersaliter componatur, et inter omnes belli huius socios securitati commerciorum plene prospiciatur: ideo, licet controuersiae, quae Sereniss. Regi Daniae cum Sereniss. Rege Regnoque Sueciae intercedunt, hic commode decidi non potuerint, et alibi de facto cum spe successus tractentur, nihilominus conuentum est, vt Sereniss. Daniae et Noruegiae Rex, et eius Regna ac ditiones in hac pace comprehendantur, et ea omnia, quae quocumque tandem loco, ante extraditas et commutatas Tractatus moderni ratificationes, (quae in gratiam pacis Sueco-Danicae ad tres menses reiiciuntur,) inter praedictos Serenissimos Daniae et Sueciae Reges conclusa et constituta fuerint, vel iam de facto sint, ad hanc pacem et guarantiam, pariter ac si in hoc Instrumento specifice inserta forent, pertinere censeantur, et de facto pertineant." Imperatoriae et Electoralis autem Legationum propositio de non cessandis armis eorumdem in Regnis et Prouinciis Danicis,

 ante

* Conf. PASTORIVS ad h. d.

ante conclusam et ratificatam cum illo Rege pacem, sed potius illi ferendis auxiliis, eiusmodi fuit: "Interea vero, donec pax Danica conclusa et ratihabita fuerit, licitum erit S. Caes. M. et Sereniss. Electori Brandeburgico, illaesa hac praesente pace, Sereniss. Regi et Regno Daniae in Regnis tantum et Prouinciis praememorati Regis auxilia ferre." Quae quum essent multae considerationis, tempus deliberandi sumserunt Dnn. Plenipotentiarii nostri. Et Dn. Mediator secessit. Quaeritur, an Rex Daniae non includendus sit ex postulato Polonico, si intra tempus ratificationis huius pacis Polonicae concludatur pax Sueco-Danica? Discutitur haec quaestio a Suis Excellentiis quam diligentissime: et tandem conceditur, si pax Danica fiat intra tempus oblatae inclusionis aliarum Potestatum, excludi eum non posse; ad guarantiam autem extendere, non esse necessum. Et quia illi postulent Regem Daniae includi huic paci, qui hostis sit, cur nos non possimus loqui pro Principe Rakocio, Foederato nostro, qui pacem iam ante cum Polonia inierit? Quoad alterum, declarandum esse Dno Mediatori, quod Legatio Suecica scire postulet, an Legatio Polonica hoc Foederatorum propositum, contra conuentos et subscriptos Articulos, *Sit pax vniuersalis* etc. 36. *Sit itidem pax* etc. 37. *Cessent omnes hostilitatis actus.* 38. *Et eadem similiter pax* etc. expresse pugnans, adprobet, et eorum sententiae adhaereat. Quod si sit, se reuocare mandata velle, quae Ducem Curlandiae, et euacuationem Mariaeburgi concernentia data sint. Dum haec Danica deliberantur, binis aut tribus vicibus rediit Dn. Mediator, et tandem adfert resolutionem Dnn. Polonorum, quod Rex velit subscribere ratificationem potius cum suis, qui hic sunt, Senatoribus, et in manibus Mediatoris relinquere, quam subscribere solus, et nobis extradere. Deliberatur: et nostra Legatio vrget extraditionem in manus nostras. Opponitur, quod S. R. M. Sueciae ratificatio non adsit; itaque nec Regem Poloniae ad extradendum nobis ratificationis diploma adstringi posse. In suspenso haec relinquitur quaestio, et Dno Mediatori declarantur, quae de negotio Danico respondenda modo supra resoluerunt. Dn. Mediator referet quidem, sed petit declarationem in schedula. Datur igitur ipsi talis resolutio in charta concepta: "Sereniss. Daniae Noruegiaeque Rex huic paci includetur, si pacem cum Sereniss. Rege Regnoque Sueciae, ante extraditas

ditas et commutatas hic Tractatus moderni ratificationes, inierit ac concluserit." Secessit, et secum tulit hanc chartam Dn. Mediator, atque rediens post aliquod spatium tale refert Proiectum: "Quum vero ad stabilitatem huius pacis summe referat, vt vniuersaliter componatur, et inter omnes belli huius socios securitati commerciorum plene prospiciatur: ideo, licet controuersiae, quae Sereniss. Regi Daniae cum Sereniss. Rege Regnoque Sueciae intercedunt, hic commode decidi non potuerint, et alibi de facto cum spe successus tractentur, nihilominus conuentum est, vt Sereniss. Daniae et Noruegiae Rex, et eius Regna ac ditiones, in hac pace comprehendantur, et ea omnia, quae quocumque tandem loco, ante extraditas et commutatas Tractatus moderni ratificationes, (quae in gratiam pacis Sueco-Danicae ad tres menses reiiciuntur,) inter praedictos Seren. Daniae et Sueciae Reges conclusa et constituta fuerint, vel iam de facto sint, ad hanc pacem et guarantiam, pariter ac si in hoc Instrumento specifice inserta forent, pertinere censeantur, et de facto pertineant. Interea vero Sereniss. Rex Sueciae in prouinciis Sereniss. Daniae Regis mediterraneis, Holsatia et Iutlandia, ab omnibus hostilitatibus abstinebit." Regni Thesaurarius: Ad monstrandum Polonis aequitatem nostram hoc modo nos in hac re consensuros: concipiturque facta deliberatione et reuisione Articulus a nobis istiusmodi: "Quum vero ad stabilitatem huius pacis plurimum intersit, vt vniuersaliter componatur, et inter omnes belli huius socios securitati commerciorum plene prospiciatur: ideo, licet controuersiae, quae Sereniss. Regi Regnoque Sueciae cum Sereniss. Rege Daniae intercedunt, hic commode decidi non potuerint, et in ipsa Dania cum spe successus tractentur, nihilominus conuentum est, vt Sereniss. Daniae et Noruegiae Rex, eiusque Regna ac ditiones, in hac pace comprehendantur, si intra tres a subscripta hic pace menses pax quoque in Dania conclusa fuerit, ita, vt ea omnia, quae ante extraditas et commutatas huius moderni Tractatus ratificationes, (quae vel in gratiam pacis Sueco-Danicae ad tres menses a die subscriptionis horum pactorum computandos prorogantur,) inter praedictos Sueciae et Daniae Reges conclusa et constituta fuerint, ad hanc pacem pariter, ac si in hoc Instumento specifice inserta forent, pertinere censeantur: saluo per omnia ipso Tractatu in Dania, inter vtros-

que Reges et Regna concluſo vel concludendo. Interea vero S. R. M. Sueciae in prouinciis Sereniſſ. Regis Daniae mediterraneis, vtpote Holſatia et Iuthia, ab omnibus hoſtilitatibus abſtinebit, et viciſſim S. R. M. Daniae nullam hoſtilitatem prouinciis Sereniſſ. Regis Regnique Sueciae in Germania ſitis, aut Holſatiae Ducali, ac Sleſuicenſi Ducatui inferet." Antequam conciperetur hoc modo hic Articulus, Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurarius, et Dn. Legatus Gyldenklau haſce notas in charta proiecerunt: ex quibus, quum perlectae collegialiter adprobarentur, proxime praecedens Conceptum inde conflatur. Sunt iſtae. *Quae Sereniſſ. Regi Daniae cum Sereniſſ. Rege Regnoque Sueciae:* tranſponatur. *Et alibi:* ponatur, *et in ipſa Dania. De facto:* deleatur. *Hac pace comprehendantur*: addatur, *ſi inter tres menſes pax in Dania concluſa fuerit. Reiicitur:* ponatur, *prorogatur. Quae,* addatur *vel. Et guarantiam:* deleatur. *Abſtinebit*, et viciſſim S. R. Daniae ab omni hoſtilitate erga prouincias Regis Regnique Sueciae in Germania ſitas, vt et erga Ducatum.— Inter praedictos Sereniſſ. Sueciae et Daniae Reges vel concluſa et conſtituta fuerint, vel intra tres praedictos menſes concludentur ac conſtituentur, ad hanc pacem pariter ac ſi in hoc Inſtrumento ſpecifice inſerta forent, pertinere cenſeantur: ſaluo per omnia ipſo Tractatu in Dania inter vtroſque Reges et Regna concluſo vel concludendo. Traditur Dno Mediatori hoc Conceptum, ac ſimul ſeorſiuus Articulus de includendo Principe Rakocio. "Comprehendatur etiam hac pace Celſiſſimus Princeps Tranſiluaniae Dn. Rakocius vna cum ſuis prouinciis, ditionibus, terris, ſubditis et incolis, ita vt nulla illi illiſue vis aut hoſtilitas ex cauſſa huius belli in poſterum inferatur, ſed gaudeant ac fruantur amneſtia hac generali, non ſecus ac ſi illi per expreſſum incluſi fuiſſent." Accipit ille ad proponendum alteri parti, ad quam abiit, ſed valde diſſuaſit a parte Suecica vrgeri Rakocianam incluſionem, additis, quas in ſuperioribus conferentiis allegauit, rationibus: promiſit tamen diligentiam. Paullo poſt rediit, et de Rakocio nihil reſponderi dixit; de reliquis iam conſultationem eſſe. Dantur ipſi notae noſtrae ad ingreſſum Inſtrumenti Pacis a Polonis proiecti, et cum noſtro Concepto collati, vt inde tertium conficiatur. *In nomine S. Sanctae et Indiuiduae Trinitatis.* Lin. 1. pro *quomodo* ponatur, *quomodolibet.* Lin. 3. *Sueciae et Poloniae.* Lin. 6. inſe-

inſeratur e Suecico Conceptu, Regis Sueciae titulus cum etceterationibus. Lin. 12. inſeratur Imperatoris titulus e Conceptu Suecico, cum etceterationibus: et deleantur illa verba, *vi antiquorum pactorum auxilia ferentem; nec non* (etiam *et* excludatur) Sereniſſimum. Lin. 17. *Poloniam*, ponatur autem *Regem Regnumque Sueciae ab vna* — et lin. 18. *Sueciam*, ponatur *Regem Remquepublicam Polonam et eius Confoederatos ab altera parte.* Lin. 19. *Principis Dni Dni L.* ponatur *Principis ac Dni, Dni L. Dn. de Herbinghen, Loos et la Cleye, Regiique Ordinis Equitem,*— — Lin. 23. pro *Poloniae et Sueciae*, ponatur *Sueciae et Poloniae, nec non* — Lin. 25. *Dies* $\frac{8}{18}$ *menſis Ianuarii, Anni 1660.* Lin. 26. *Plenipotentiariorum Oliuae inſtituendo.* Excludatur ergo, *Dantiſci et Soppothi primum, ac tandem.* Lin. 39. inſerantur tituli Commiſſariorum Suecicorum: a parte quidem Sereniſſ. Regis Regnique Sueciae, Illuſtriſſ. et Excellentiſſ. Dnn. Dnus Magnus Gabriel: — et reliquorum e conceptu Suecico. A parte vero Sereniſſ. Regis Reiquepubl. Poloniae, Illuſtriſſ. et Excellentiſſ. Dnn. Dn. Ioannes Comes a Lezno: — et reliquorum e Conceptu Suecico. Et a parte Foederatorum Poloniae, videlicet Sereniſſ. Imperatoris Romanorum, Illuſtriſſ. et Excellentiſſ. Dnn. Dn. Franciſcus de Liſola: — vt in Suecico Conceptu. Et Sereniſſ. Electoris Brandeburgici, Illuſtriſſ. et Excellentiſſ. Dnn. Dn. Ioannes ab Houerbeck, — et reliquorum e Conceptu Suecico. *Poſt inuocatum Diuini Numinis* — Lin. 40. *decurſu praememoratum Sereniſſ. Regem Sueciae fatis.* Lin. 42. Principe ac Dno, Dno Carolo, Suecorum, Gothorum Vandalorumque Rege, et Principe Hereditario, Magno Principe Finlandiae etc. etc. etc. Plenipotentiarum — Poſt longum temporis ſpatium iterum adfert Dn. Mediator notas ad Proiectum fiendi introitus Inſtrumenti Pacis, quae conſentiuntur, praeter pauca, velut ex ſubiecto hic, quod ex noſtro et Polonorum Proiectis confectum eſt, Concepto adparet:

In Nomine Sacro-Sanctae et Indiuiduae Trinitatis.

„Notum ſit vniuerſis et ſingulis, quorum intereſt aut quomodolibet intereſſe poteſt, poſtquam a multis annis bella diſſidiaque* - - - conſenſerunt et conuenerunt, tenore ſequenti.“

Arti-

* In exemplo huius Diarii, mecum communicato, totus ille Introitus adſcriptus erat. Quem paucis mutatis dein praemiſſum Pacis Formulae, hic amputauimus.

Articulum de reſtitutione locorum in Pruſſia et Curlandia, iam ante $\frac{2}{12}$ Aprilis ſub No. 4. ſubſcriptum, ita inſeri volunt Inſtrumento Pacis Dn. Poloni: "Sereniſſ. Rex Regnumque Sueciae reſtituit Sereniſſ. Regi Reipublicaeque Poloniae Mariaeburgum Elbingamque cum ſuis fortalitiis, reliquaque in Pruſſia loca, quae Suecicis praeſidiis tenentur. Ac Mariaeburgum quidem vna cum arce et fortalitiis ſuis, vt et Stuma, intra octiduum a ſubſcriptione moderni Tractatus euacuabitur, et praeſidium Suecicum inde Elbingam deducetur. Elbinga autem cum ſuis fortalitiis, vbi Tractatus modernus per Deputatos Comitialis auctoritatis in futura Conuentione ratificatus fuerit, circa ipſam ratificationum commutationem ſine contradictione euacuabitur, et in manus Sereniſſ. Poloniae Regis eiuſque Commiſſariorum tradetur. Bauſcum etiam, vti et reliqua, ſi quae ſunt in Suecorum poteſtate, loca in Curlandia praeſidiis Suecicis euacuabuntur intra octiduum, poſtquam notitia ad Generalem exercituum in Liuonia, vel in abſentia eius, ad eius Locumtenentem, peruenerit de ſubſcripto Tractatu, quae notitia per tubicines vtriuſque partis coniunctim Rigam deferetur." Sed ita mutatur idem Conceptum a nobis, non autem hodie ſubſcribitur: "Sereniſſ. Rex Regnumque Sueciae reſtituit Sereniſſ. Regi Reiquepublicae Poloniae Mariaeburgum Elbingamque cum ſuis fortalitiis, reliquaque in Pruſſia loca, quae Suecicis praeſidiis tenentur. Ac Mariaeburgum quidem vna cum arce ac ſuis fortalitiis, vt et Stuma, intra octiduum a ſubſcriptione moderni Tractatus, et reddita Ser. Regis Poloniae prouiſionali horum pactorum ratificatione euacuabitur, et praeſidium Suecicum inde Elbingam deducetur. Elbinga autem cum ſuis fortalitiis, vbi Tractatus modernus plenaria Sereniſſ. Regis Poloniae ratificatione confirmatus, et per Reipubl. Comitiali auctoritate Delegatos in futuro Conuentu ratificatus fuerit, quatriduo poſt ipſam ratificationum commutationem ſine contradictione euacuabitur, et in manus Ser. Poloniae Regis eiuſque Commiſſariorum tradetur. Bauſcum etiam, vti et reliqua, ſi quae ſint in Suecorum poteſtate, loca in Curlandia praeſidiis Suecicis euacuabuntur intra octiduum, poſtquam notitia ad Generalem exercituum in Liuonia, vel in abſentia eius ad eius Locumtenentem, peruenerit de ſubſcripto Tractatu, quae notitia per tubicines vtriuſque partis coniunctim Rigam deferetur." Commendant Suae Excellentiae Dno

Media-

Mediatori postulatum nostrum de diplomate cessionis Liuoniae, (nam per speciale diploma renunciationem praetensi iuris in Sueciam iam pridem Rex abnuerat, et valde durum dixerat ipsa Mediatio Gallica,) item vt vrgeat, quo in Comitiis Regni Generalibus ratificatio fiat a Republica. Dn. Mediator reuersus, diploma speciale cessionis esse inutile, Dnn. Polonos dixisse refert, et contra exempla omnium aliarum gentium, praeter Daniae et Electoris Brandeburgici nupera exempla. Allegat in contrarium Holsatiam, Belgium, Rossilionem; etc. certasse heri multum Dnn. Cancellarios; alterum voluisse posse dari, alterum non posse. Quoad ratificationem, periculum esse, si in Comitiis res demum vrgeatur; multas difficultates futuras; Regem ideo voluisse deputari certos Commissarios, qui nomine Reipublicae ratihabeant, quo omnis difficultas euitetur. Dnn. Plenipotentiarii nostri, verentes, ne in Comitiis per Austriacos res intricetur nouis difficultatibus, silentio inuoluunt postulatum suum, hactenus summo zelo vrsum, de ratificatione in Comitiis; sed tamen acceptant, quod Senatores Regni Poloniae velint notificare Senatoribus Regni Sueciae, factam esse insertionem in Comitiis Volumini Legum et Constistitutionum Regni; et de iis conficietur separatus Articulus a Dnis Commissariis Polonicis huius Tractatus. De diplomate speciali, crastina die, adhuc loquuturi sunt, quamuis ipsi Dnn. Legati nostri credant, superfluum nec necessarium esse, et tantum obseruatum huc vsque in Suecia, licet non semper. Tandem tamen resolutum est, et hoc silentio iam praeterire, quo omnis Austriacis remorandi pacem occasio et facultas auferatur. Intermixta sunt publicis priuata, nempe Dnn. Comitum Koenigsmarkiorum, de Dohna, et Vittenberg desideria, vbi quoad hypothecam Belgardensem eiusmodi concipitur Articulus, et Dn. Mediatori traditur: "Hypotheca Belgardensis in Orientali Pomerania, defuncti Dn. Comitis Vittenbergii heredibus cum fructibus perceptis et percipiendis restituatur, ipsisque et eorum ministris spoliatis satisfiat, ac deinde iure suo praedicti Comites, vsque ad solutam in obligatione Electorali comprehensam summam, in effectu plenarie sine vlla perturbatione gaudeant." Inter alia hodie maxime disputatum est Conceptum Articuli de modo ratificandi, quod eiusmodi proiecerant Dnn. Poloni et Confoederati eorum: "Pacta haec

ratihabeantur a Sereniſſ. Rege Poloniae, nec non Republica Polona, eiuſque Foederatis ab vna, et a Sereniſſ. Rege Sueciae ab altera parte: qua de re ad modum ſequentem conuenit. 1) Inſtrumentum huius Pacis manibus ac ſigillis Dnn. Commiſſariorum vtriuſque partis, tum et Excellentiſſimi Dn. Legati Mediatoris ſubſcribatur, et inuicem tradatur et commutetur. 2) Sereniſſ. Rex Poloniae eadem pacta illico a ſubſcriptione et ſignatione Dnn. Commiſſariorum Polonicorum diplomate ratificationis in forma legitima confirmet, atque exnunc adſecurationem ſuam interponat, ſubſequuturam intra ſpatium ad ſummum trium menſium, computandorum a ſubſcriptione huius Inſtrumenti Pacis, plenariam eiuſdem Regiae Maieſtatis ratificationem cum integra inſertione Inſtrumenti Pacis concluſae, ad formulam inter vtriuſque partis Commiſſarios conuentam. 3) Sereniſſ. Rex Sueciae ſollemni Inſtrumento haec pacta nomine ſuo et Regni Sueciae, per ſubſcriptionem Sereniſſimae Reginae Matris Suae, et Dnn. Regni Sueciae Adminiſtratorum, in forma legitima rata habeat. 4) Dnn. Delegati a Republica Polona, Lege Comitiali An. 1659. deputati, nomine Reipubl. haec pacta ſubſcriptione et ſigillatione ſua adprobent in futura Conuocatione, ante tres menſes celebranda. 5) Diplomata ratificationis tam S. R. M. Poloniae, quam Deputatorum Comitiali Lege delegatorum, in proximis Comitiis Conſtitutionibus et Volumini legum Polonicarum inſerantur. 6) Inſtrumenta haec ſollemnia ratificationis tum vtriuſque Sereniſſ. Regis, tum dictorum Reipubl. Delegatorum, ab ambarum partium Commiſſariis, intra ſpatium trium menſium a ſubſcriptione huius Inſtrumenti Pacis computandorum, ad limites territoriales inter Elbingam et Mariaeburgum vtrimque per Excellentiſſimum Dn. Mediatorem a partibus paciſcentibus recipiantur, et ab eodem eo ipſo tempore inter partes commutentur. 7) Vt S. Caeſ. M. et Sereniſſ. Elector Brandeburgicus ratihabitiones ſuas itidem tempore et loco eodem tradi faciant. Octauo denique, vt dicta Sereniſſ. Regum, et Reipublicae Polonae ac eius Foederatorum Inſtrumenta ratificationum ad conuentam et praeſcriptam formulam, quoad titulaturam et ſigillationem aliaque requiſita, nulla voce aut ſyllaba immutata, conficiantur, et reciproce commutentur.“ Ad hoc Proiectum Polonicum ratificationum noſtra Legatio haec notauit: §. 1. Vt iacet. 2) Pro *forma legitima*, ponatur:

tur: *forma conuenta confirmet, et Dnn. Commiſſariis Suecicis extradat, atque exnunc* etc. 3) Pro *in forma legitima*, ponatur; *forma conuenta.* 4) Vt iacet. 5) In fine adiiciatur: *idque finitis Comitiis Senatores Regni Poloniae, per litteras Senatoribus Regni Sueciae ſignificent.* 6) Pro *intra ſpatium trium*, ponatur: *intra ſpatium ad ſummum trium menſium.* 7) Vt iacet. 8) Pro *ac eius Foederatorum*, ponatur: *tum eius Foederatorum.*

Vbi per totum ferme diem diſceptatum ſuper verbis: "Atque exnunc adſecurationem ſuam interponat, ſubſequuturam intra ſpatium „ad ſummum trium menſium, computandorum a ſubſcriptione huius „Inſtrumenti Pacis, plenariam Eiuſdem R. M. ratificationem cum in„tegra inſertione Inſtrumenti Pacis concluſae, ad formulam inter vtriuſ„que partis Commiſſarios conuentam:" quae Poloni deleuerant: tandem admiſſis iis, hic Articulus hoc modo ſubſcribitur. "Pacta haec ratihabeantur a Sereniſſ. Rege Poloniae, nec non Republica Polona, eiuſque Foederatis ab vna, et a Sereniſſ. Rege Sueciae ab altera parte: qua de re ad modum ſequentem conuenit. 1) Inſtrumentum huius Pacis manibus ac ſigillis Dnn. Commiſſariorum vtriuſque partis, tum et Excellent. Dni Legati Mediatoris, ſubſcribatur, et inuicem tradatur et commutetur. 2) Sereniſſ. Rex Poloniae eadem pacta illico a ſubſcriptione et ſignatione Dnn. Commiſſariorum Polonicorum diplomate ratificationis confirmet, et exnunc adſecurationem ſuam interponat, ſubſequuturam intra ſpatium ad ſummum trium menſium, computandorum a ſubſcriptione huius Inſtrumenti Pacis, plenariam Eiuſdem R. M. ratificationem cum integra inſertione Inſtrumenti Pacis concluſae, ad formulam inter vtriuſque partis Commiſſarios conuentam. 3) Sereniſſ. Rex Sueciae ſollemni Inſtrumento haec pacta, nomine ſuo et Regni Sueciae, per ſubſcriptionem Sereniſſimae Reginae Matris Suae et Dnn. Regni Sueciae Adminiſtratorum, in forma conuenta rata habeat. 4) Dnn. Delegati a Republica Polona, Lege Comitiali An. 1659. deputati, nomine Reipublicae haec pacta ſubſcriptione et ſigillatione ſua adprobent in futura Conuocatione, intra tres menſes celebranda. 5) Diploma ratificationis tam S. R. M. Poloniae, quam Deputatorum Comitiali Lege delegatorum, in proximis Comitiis, Conſtitutionibus et Volumini Legum Polonicarum inſerantur. 6) Inſtrumenta haec ſollemnia ratificationis, tum vtriuſque Sereniſſ. Regis, tum dictorum Reipublicae

 Dele-

Delegatorum, ab ambarum partium Commiſſariis intra ſpatium ad ſummum trium menſium, a ſubſcriptione huius Inſtrumenti Pacis computandorum, ad limites territoriales inter Elbingam et Mariaeburgum vtrimque per Excellentiſſimum Dn. Mediatorem a partibus paciſcentibus recipiantur, et ab eodem, eo ipſo tempore, inter partes commutentur. 7) Vt S. Caeſ. M. et Sereniſſ. Elector Brandeburgicus ratihabitiones ſuas itidem, tempore et loco eodem, tradi faciant. Octauo denique, vt dicta Sereniſſ. Regum et Reipublicae Polonae ac eius Foederatorum Inſtrumenta ratificationum ad conuentam et praeſcriptam formulam, quoad titulaturam et ſigillationem aliaque requiſita, nulla voce aut ſyllaba immutata, conficiantur, et reciproce commutentur."
Itidem ſubſcriptus eſt Articulus ad guarantiam inuitatorius Galliae Regis, aliorumque Principum ac Poteſtatum, tenoris ſequentis: "Quum autem pro maiori ſecuritate huius Pacificationis, tam Sereniſſ. et Potentiſſ. Rex et Reſpublica Poloniae, quam Sereniſſ. ac Potentiſſimus Rex Sueciae, vt et Sereniſſ. Elector Brandeburgicus poſtularint, vt Sereniſſ. ac Potentiſſ. Princeps ac Dn. Dn. Ludouicus XIV. Galliarum et Nauarrae Rex Chriſtianiſſimus, cuius ope ac ſtudio inter praememoratos Sereniſſ. Reges et Sereniſſ. Electorem Brandeburgicum pax promota et mediatione ad optatum finem perducta eſt, exequutionis et obſeruationis illius inter eoſdem fideiuſſor exiſteret: Sac. Maieſtas Chriſtianiſſima poſtulationibus ac votis illorum adnuens, eodemque animo Pacis huius perpetuitatem exoptans, quo eam procurauit, pro ſe ac ſucceſſoribus ſuis, Regibus Galliae, ſpondet et promittit, idque per Illuſtriſſ. et Excellentiſſ. Dn. Antonium de Lumbres, Legatum ſuum, plenariis mandatis ad hanc guarantiam cauendam inſtructum, ſe exequutionem horum pactorum, eorumque obſeruationem ac perpetuitatem, inter eoſdem ſupra nominatos Principes omni meliori, quo fieri poteſt, modo, etiam armis, vbi amicabilia media non proceſſerint, adſerturum, et, ſi quis eorum ſub hac fideiuſſione comprehenſorum illa violarit, arma vireſque ſuas parti laeſae ad eius requiſitionem iuncturum. Quod vt firmius omnibus conſtet, promittit dictus Dn. Legatus Gallicus, ſe ratificationem Regis ſui ſuper hanc guarantiam eodem tempore, quo ratihabitiones Pacis commutabuntur, extraditurum. Integrum quoque erit paciſcentibus omnibus, eamdem Chriſtianiſſimi

Regis

Regis guarantiam et fideiuſſionem ſuſcipere, et alios quoque in tempore ratihabitionis ad idem officii genus inuitare et denominare Principes ac Poteſtates.“ Audiebatur decima veſpertina, et diſceſſum eſt, continuabiturque craſtina die Tractatus.

Actum Oliuae d. $\frac{\text{1 Maii}}{\text{21 April.}}$ horis ab VIII matutina vſque ad XI noctis.

Quum heri reſeruaſſent ſibi Dnn. Legati noſtri, quod adhuc hodie declarationem Polonicam ſuper diplomate ſpeciali ceſſionis Liuoniae vrſuri ſint, ideo Suae Excellentiae praeſens Conceptum, quod aliquot ante dies proiectum, ſed hucuſque diuerſimode reuiſum atque plenarie elaboratum fuit, Dn. Mediatori tradunt, rogantes, quo ille adhuc ſerio id poſtulatum apud Dnos Legatos Polonicos vrgere ne deſiſtat. Eſtque hoc Conceptum: “Nos Status et Ordines Regni Poloniae, Magnique D. Lithuaniae, notum teſtatumque facimus vniuerſis et ſingulis, quorum intereſt, praeſentibus et futuris temporibus, quod quum in nuperis tractatibus pacis perpetuae inter Sereniſſ. ac Potentiſſ. Principem ac Dn. Dn. Ioannem Caſimirum, Regem Poloniae, Magnum Ducem Lithuaniae etc. etc. etc. Dominum noſtrum Clementiſſimum, ac Rempubl. Polonam ab vna, et Sereniſſ. atque Potentiſſ. Principem ac Dn. Dn. Carolum, Suecorum, Gothorum Vandalorumque Regem, Magnum Principem Finlandiae etc. etc. etc. Regnumque Sueciae ab altera parte, Oliuae d. — April. vertentis anni concluſae, per conuentionem inter vtriuſque Regum et Regnorum Plenipotentiarios Legatos ac Commiſſarios, S. R. M. et Reſp. Poloniae ceſſerit Sereniſſimo Regi Regnoque Sueciae pleno iure et in perpetuum eam Liuoniam omnem, quam trans Dunam, vt et partes nonnullas cis Dunam ſitas, et Runam in mari, Suecia hactenus et per tempus induciarum vna cum Eſthonia et Oſilia tenuit ac poſſedit; idcirco quum S. R. M. Dno noſtro, amore pacis inter haec duo inclita Regna Poloniae et Sueciae ſtabiliendae, placuerit, eam ceſſionem omni meliori modo ratam habere: Nos quoque in Generalibus hiſce Regni Comitiis congregati, deliberato atque vnanimi conſilio et liberis ſuffragiis dictam ceſſionem, a S. R. M. noſtriſque Commiſſariis vi poteſtatis conceſſae factam, ratihabuimus

et confirmauimus, prouti vigore quoque praeſentis diplomatis eamdem totius Reipubl. Polonae nomine ratihabemus et confirmamus, et Liuoniam Septentrionalem, quam vna cum partibus Ciſdunanis Ser. Reges Regnumque Sueciae hactenus et per tempus induciarum tenuerunt ac poſſederunt, nec non Eſthoniam et Oſiliam cedimus irreuocabiliter Sereniſſ. Regi, Succeſſoribus ac poſteris Regibus Regnoque Sueciae, vna cum omnibus ſuis ditionibus, vrbibus, arcibus, propugnaculis, inſulis, terris, bonis ac prouentibus, et quibuſcumque aliis pertinentiis, nec non iuribus, iuriſdictionibus, Regalibus ac Superioritatibus in Eccleſiaſticis ac Politicis, nullis penitus exceptis, et in plenum dominium perpetuamque proprietatem Regum ac Regni Sueciae transferimus: renunciantes hiſce a modo et in perpetuum omni iuri, quod Reipubl. Polonae hactenus in dictam Liuoniam et recenſitas terras ac partes, competere vllo modo poterat, et Ordines ſubditoſque ac incolas earum, cuiuſcumque ſtatus ac conditionis ſint, omni obedientiae vinculo et fidelitatis iuramento, quo Regibus ac Reipubl. Polonae olim obſtricti fuerunt, exſoluentes; in eos atque dictas terras et pertinentias nihil vmquam praetenſuri. In quorum maius robur hoc diploma ceſſionis noſtrae manibus Senatorum, nec non Mareſchalli Nunciorum Terreſtrium, ad haec Comitia Regni Generalia congregatorum, nomine Equeſtris Ordinis ſubſcriptum, et ſigillo Illuſtriſſ. et Reuerend. Dni Archi-Epiſcopi Gneſnenſis, Regni Poloniae Primatis Primique Principis, munitum damus. Varſauiae." — Dn. Mediator ſe, quidquid fieri poſſit, facturum quidem promittit; dubitare autem omni de effectu dixit, dehortaturque, ne inſiſtat amplius, Legationem noſtram. Dn. Regni Theſaurarius, extremum adhuc tentare ne grauetur, rogat. Ille igitur ad Dnos Polonos ſeſe recipit. Quumque rediret, illos repetere priora, refert, nec ſpem eſſe, quod petamus, obtinendi: interea offert ſchedulam, quomodo Rex Poloniae adſecurationem daturus ſit de conuocandis Deputatis ad ratificandam ſeu adprobandam nomine Reipublicae pacem hanc concluſam, non obſtante vnius pluriumue abſentia. Quae talis eſt ſchedula: "Quandoquidem in ſummis Reipublicae negotiis certas Commiſſiones auctoritate Comitiali inſtituere nobis viſum eſt; ad eas igitur adprobandas in praeſentia noſtra et Dnn. Senatorum ac Officialium Regni

gni et M. D. Lithuaniae ad latus nostrum residentium cum plena totius Reip. auctoritate deputamus ex Senatu — — ex ordine Equestri — — Hosque nominatos Commissarios, si ad adprobationem pactorum ventum fuerit, per vniuersales litteras nostras in omnibus Palatinatibus Regni et M. D. Lithuaniae publicandas conuocabimus. Qui vbi pro tempore a nobis indicto congregati fuerint, vnius pluriumue absentia non obstante, examinatis et ponderatis quam diligentissime conuentis pactorum Articulis, eosdem ad normam scripti ad Archiuum Regni dati, atque manibus Reuerendissimi in Christo Patris — — Dni Archi-Episcopi Gnesnensis, et Generosi Marschalli Comitiorum subscripti, adprobabunt." Deliberant Suae Excellentiae, et, si diploma speciale illud obtineri non possit, desistendum esse concludunt. Ablegatus Neoburgicus intromissus refert, quod Dni Poloni cum Electoralibus satis longe disceptauerint super inclusione Principis sui, existimantes, quod caussa Iuliaca hic decidi intenderetur.* Remonstrasse autem se, quod in omnibus Tractatibus receptum sit, amicos Principes includere. Declarasse igitur Dnos Polonos, quod firmiter inhaerere velint inclusioni, si a parte Suecica idem quoque fieret. Iuisse se deinde ad Dnos Caesarianos; abiisse autem ante aduentum suum Dn. de Lisola; loquutum igitur se cum Dno Comite a Colourat, qui dictam inclusionem non difficultasset. Legatio nostra non tantum voluntatem suam propensissimam, allegato gloriosissimi Regis mandato, repetiuit, sed et omnem operam et diligentiam promisit, quibus ad consentiendum aduersae partis Legationes persuaderi possint. Qua de re etiam cum Dno Mediatore acturi sint, qui iam iterum abierat ad Dnos alteros. Exspectatur reditus Dni Mediatoris. Qui quum reuertisset, caussa Neoburgica ipsi commendatur, atque vt pergatur in Articulis adhuc complanandis, ille, quo vrgere velit, rogatur. Is caussam Ducis Neoburgici sibi semper commendatam fuisse ait; optandum esse, quo ex voto eadem cedere vellet. Quoad ea, quae adhuc complananda restent, se Dnis Legatis partis alterius dedisse, quae Legatio Suecica heri ad introitum notasset, et deliberari iam super

Con-

* De qua videsis, quae notauimus ad PASTORII Diarium, p. 286. itemque Obs. XI. pag. 305 sq.

Concepto illo: rogat, num quid interim aliud ſit, quo de poſſint colloqui. Dn. Regni Theſaurarius: Eſſe adhuc diuerſa; ſatis vero moleſtum eſſe, Proiectum vnum poſt alterum extradi, nihil vero reddi, atque ad finem perduci. Dn. Mediator cauſſam allegat, quod non raro Dnn. Poloni, et Confoederati ipſorum, ipſi inter ſe controuertant. Dum apud nos commoratur Dn. Mediator, reaſſumitur Articulus Amneſtiae particularis eorum, qui vel ſago vel toga partes Suecicas ſectati ſunt; qui Articulus praecipue in gratiam Dn. Ducis Croyani iam d. $\frac{28}{18}$ Aprilis proiectus fuit, quum Suae Excellentiae expreſſam pro ſua Celſitudine amneſtiam cum Sereniſſ. (Rege Poloniae) pangere dubitarent: eſtque eiuſmodi: "Omnes et ſinguli, cuiuſcumque ſtatus ac conditionis fuerint, vel protectione S. R. M. Sueciae glorioſae memoriae vſi, vel partes eiuſdem ac Regni Sueciae ſequuti, gaudeant ac fruantur bonis, iuribus, priuilegiis, euentualibus inueſtituris, exſpectantiis, conceſſionibus, aduitalitiis, aliiſque beneficiis, ſiue Eccleſiaſticis ſiue Secularibus, quocumque nomine veniant; et, ſi quae horum imminuta ſunt, in integrum reſtituantur, eoque nomine edicta auocatoria tollantur et abrogentur. Nemini quoque ex vtriuſque partis ſubditis aut Vaſallis noxae ſit, aut praeiudicio, quod alterius partes hoc bello ſago vel toga fuerit ſectatus: ſed quicumque ex ſola cauſſa huius belli de fortunis, bonis aut ſtatu ſuo decidiſſet, is in priſtinum ſtatum, in quo ante hoc bellum immediate fuit, quoad honores ac bona immobilia, nec non etiam quoad bona mobilia, ſi fiſco nondum adiudicata et extradita ſint, indilate et ſine contradictione reſtituatur, eiſque plenarie gaudeat ac fruatur." Et quum Dn. Mediator vrgeret declarationem pro Barone a Gyldenſtern, concipitur a nobis pro eo talis Articulus: "Dn. Baronis a Gyldenſtern, a Ser. Rege Regnoque Sueciae condigna ratio habeatur in iis, quae iure praetendere poterit, quoad bona ſua in Hallandia, aut etiam in Suecia ſita, quum eo nomine ad Aulam Regiam Sueciae poſtulata ſua detulerit." Poſtquam etiam Dn. Campi Mareſchallus a Koenigſmark ſingularem pro ſe expreſſionem, quoad bona et iura ſua in prouinciis Electoralibus Brandeburgicis, deſiderauit, talis eius cauſſa proponitur: "Senator Regni Sueciae et Campi Mareſchallus Dn. Comes a Koenigſmark in bonis ac facultatibus ſuis hoc bello exutis, facta hac pace, ſine vlla tergi-

tergiuerſatione plenarie reſtituetur, nec competet illis, quibus collata ſunt eius bona, vlla in ea praetenſio exnunc et in perpetuum: manebit etiam praefato Dn. Comiti ius ſaluum bonorum, Hetensleben, Veferling, Vilsleben, nec in cauſſa Halberſtadienſi contra ipſum de facto procedetur, ſed iuſtitiae curſus liber relinquetur, et ideo ipſe in integrum reſtituetur." Abiit, rediitque Dn. Mediator: adtulitque Conceptum noſtrum heſternum ſuper introitu, vbi parum differre videbantur Dnn. Poloni et Confoederati: qui quum aeque iam proieciſſent noſtro haud abſimile Conceptum, paruae hae notae, tam in realibus, quam verbalibus, tum etiam curialibus, dantur in ſchedula Dn. Mediatori. In titulo Regis Poloniae, *Principem Dominum*, interponatur *ac*. Deleatur *praecipuos* (belli ſocios videlicet). Deleantur verba: *vi antiquorum pactorum.* Pro *Ducis* ponatur *Ducem.* Vna cum computatione noui Calendarii, adponatur vetus ad hunc modum: $\frac{\text{26 Decembr. An. 1659.}}{\text{5 Ianuarii An. 1660.}}$ Poſterius *videlicet* deleatur. Deleatur vnum *Domini.* Hiſce abiit ad alteram partem, rediensque poſt dimidiam fere horam, adtulit Articulum hic ſubiectum Amneſtiae Electoralis particularis, quo etiam bona Dnn. Comitum a Koenigſmark et Vittenberg includuntur, et ſic tres Articuli in vnum rediguntur. "Nemini quoque ex vtriuſque partis ſubditis aut Vaſallis noxae ſit, aut praeiudicio, quod alterius partes hoc bello ſago vel toga fuerit ſectatus, ſed quicumque ex ſola cauſſa huius belli de bonis ſuis deciderit, is in priſtinum ſtatum, in quo ante hoc bellum immediate fuit, tum quoad immobilia, tum etiam mobilia bona, ſi fiſco nondum adiudicata, eiſque extradita aut alias diſtracta ſint, indilate et ſine vlla contradictione reſtituatur, eiſque plenarie gaudeat ac fruatur: atque proinde et Campi Mareſchallo et Comiti Koenigſmarkio, vti et Campi Mareſchalli Comitis Vittenbergii heredibus bona, quae in ditionibus Suae Serenit. Electoralis ante hoc bellum poſſederunt, eo in ſtatu, quo nunc ſunt, eoque iure tenenda, quo ante bellum hoc exortum ea tenuerunt, reſtituantur." Ex hoc Dnn. Legatorum Electoralium Proiecto Dn. Legatus Gyldenklau eiuſmodi formauit Conceptum: "Nemini quoque ex vtriuſque partis Statibus, Vaſallis et ſubditis, cuiuſcumque dignitatis ac conditionis fuerit, noxae ſit aut praeiudicio, quod alterius partes hoc bello ſago vel toga ſit ſectatus, ſed quicumque ex ſola cauſſa huius belli, quocumque nomine de bonis

ſuis deciderit, aut aliquam iurium ſuorum imminutionem paſſus ſit, is in priſtinum ſtatum, in quo ante hoc bellum immediate fuit, quoad honores, iura omnia, beneficia ac bona immobilia indilate et ſine contradictione reſtituatur, eiſque plenarie gaudeat ac fruatur. Mobilia bona itidem, quae fiſco nondum adiudicata et extradita ſunt, priſtinis poſſeſſoribus reddantur. Atque proinde et Campi Mareſchallo Comiti a Koenigſmark, vt et Campi Mareſchalli Comitis Vittenbergii heredibus bona, quae in ditionibus Suae Serenitatis Electoralis vbicumque locorum, quocumque nomine ante hoc bellum poſſederunt, reſtituantur eo prorſus iure tenenda, quo ante bellum hoc exortum ea tenuerunt ac poſſederunt.“ Ingroſſatur, ac Dn. Mediatori traditur, qui accipit, vt proponat, et abiit pranſurus, cibum ſumentibus quoque reliquis Legatis Oliuae. Quum et noſtra Sobotho aduenisſet menſa, Suae Excellentiae ſimiliter hic prandent in conclaui ſuo; veluti ante quoque aliquoties factum eſt.

Poſt Prandium.

Deſiderant noſtri Dnn. Legati Plenipotentiarii cum Dn. Mediatore nimis diu abſente conferre: qui aduenit, et reaſſumta eſt heſterna declaratio noſtra de Regis Daniae incluſione.* Quumque inſiſterent partis alterius Legati indefinito includendi tempori, deliberarunt Dnn. Plenipotentiarii, an praeter tres menſes extendendum ſit incluſionis tempus? Concluſum poſt longam diſceptationem, quod haec quaeſtio non ita eſſet difficilis, praeſertim quum Legati Suecici in Dania declaraſſent nuperrime, quod vice verſa ceſſatura ſint arma, ſimul atque pax concludatur, quod paucis diebus fieri poſſe ſperetur. Datur adhuc ſpatium deliberandi: et Dn. Mediator interea ſe recipit ad alteram partem. Noſtrorum Dnn. Legatorum Excellentiae, re pro et contra deliberata, in Daniae Regis incluſionem, vt ante, concludunt. Dn. Mediator poſt reditum refert, declarare Confoederatos, quia heri remonſtratum ſit, quod per Articulos de amicitia et ceſſatione hoſtilitatis etc. illis integrum non ſit auxilia praeſtare Daniae, ideo ſe licentiam petiiſſe. Iam quia eis a Suecia non concedatur, velle ſe ſtare concluſis,

* Conf. PASTORII Diarium ad h. d. pag. 288.

clufis, atque adfert Conceptum huius Articuli geminum: quorum alterum hoc eſt: "Quum vero ad ſtabilitatem huius pacis plurimum interſit, vt vniuerſaliter componatur, et inter omnes belli huius ſocios ſecuritati commerciorum plene proſpiciatur: ideo, licet controuerſiae, quae Sereniſſ. Regi Regnoque Sueciae cum Sereniſſ. Rege Daniae intercedunt, hic commode decidi non potuerint, et in ipſa Dania cum ſpe ſucceſſus tractentur, nihilominus conuentum eſt, vt Sereniſſ. Daniae et Noruegiae Rex, eiuſque Regna et ditiones in hac pace comprehendantur; quo fine, praeuia inter praedictos Reges pace, moderni huius Tractatus ratificationes vel in gratiam Pacis Sueo-Danicae ad tres menſes, a die ſubſcriptionis horum pactorum computandos, prorogantur, ita vt ea omnia, quae inter praedictos Sueciae et Daniae Reges concluſa et conſtituta fuerint, ad hanc pacem, pariter ac ſi in hoc Inſtrumento ſpecifice inſerta forent, pertinere cenſeantur, ſaluo per omnia ipſo Tractatu, in Dania inter vtroſque Reges et Regna concluſo, vel concludendo. Interea vero R. M. Sueciae in prouinciis Sereniſſ. Regis Daniae mediterraneis, vtpote Holſatia et Iuthia, ab omnibus hoſtilitatibus abſtinebit, dum modo viciſſim S. R. M. Daniae nullam hoſtilitatem prouinciis Sereniſſ. Regis Regnique Sueciae in Germania ſitis, aut Holſatiae Ducali, ac Sleſuicenſi Ducatui inferat." Alterum vero, vbi definitum tempus trium menſium atque armorum ceſſatio reciproca omittitur, eſt tale: "Quum vero ad ſtabilitatem huius pacis plurimum interſit, vt vniuerſaliter componatur, et inter omnes belli huius ſocios ſecuritati commerciorum plene proſpiciatur: ideo, licet controuerſiae, quae Sereniſſ. Regi Regnoque Sueciae cum Sereniſſ. Rege Daniae intercedunt, hic commode decidi non potuerint, et in ipſa Dania cum ſpe ſucceſſus tractentur, nihilominus conuentum eſt, vt Sereniſſ. Daniae et Noruegiae Rex, eiuſque Regna ac ditiones in hac pace comprehendantur, ita vt ea omnia, quae inter praedictos Sueciae et Daniae Reges concluſa et conſtituta fuerint, ad hanc pacem, pariter ac ſi in hoc Inſtrumento ſpecifice inſerta forent, pertinere cenſeantur, ſaluo per omnia ipſo Tractatu in Dania inter vtroſque Reges et Regna concluſo vel concludendo." Legatio noſtra Suecica ad haec ita ſe declarat. 1) Inſiſtit Legatio Suecica illis, in quae heſterna die conſenſit, terminum iſtius rei retinentes, trium menſium, a ſubſcripta hac pace.

 2) Quum

2) Quum et haec res debeat inter vtrosque Reges ac Regna esse obligatoria, merito et iis insistit, quae iam ante conceperunt, nec danda erit vlla occasio inuadendi Imperii, aut prouinciarum Suecicarum in eo sitarum, quum a parte Suecica Holsatia, vna cum Iuthia, omni hostilitati ad modum rogatum eximatur. 3) Quum pax haec plena securitate gaudere debeat, et conclusum sit subscripto amicitiae Articulo, ne vlla paciscentium pars alterius partis hostibus vllo praetextu auxilia praestet: ideo Sereniss. Imperator et Elector nulla ratione posthac bello Danico se immiscere velle declarant. Abiit Dn. Mediator, rediitque, et resilientibus Confoederatis ab eo, quod alternatiue proposuerant, Conceptoque posteriori inhaerentibus, ad extremum condescendunt nostri; et tandem consensum est in inclusionem, vt habet Articulus, atque e contra postulatum adhuc a nobis, vt declaret in scripto altera pars, quod nolit auxilia ferre Daniae Regi. Retulit Dn. Mediator, quod declarassent hanc cautelam superfluam iam esse, quia et amicitia et cessatio armorum subscripta sit, nec integrum iis, non data a Suecia ipsis licentia, arma sua in Holsatia aut Dania exercere. Subscribitur itaque Articulus iste hoc modo: "Quum vero ad stabilitatem huius pacis plurimum intersit, vt vniuersaliter componatur, et inter omnes belli huius socios securitati commerciorum plene prospiciatur: ideo, licet controuersiae, quae Sereniss. Regi Regnoque Sueciae cum Sereniss. Rege Daniae intercedunt, hic commode decidi non potuerint, et in ipsa Dania cum spe successus tractentur, nihilominus conuentum est, vt Sereniss. Daniae et Noruegiae Rex, eiusque Regna ac ditiones in hoc Tractatu, conclusa in Dania pace, comprehendantur: ita vt ea omnia, quae inter memoratos Sueciae et Daniae Reges conclusa et constituta fuerint, ad hanc pacem, pariter ac si in hoc Instrumento specifice inserta forent, pertinere censeantur, saluo per omnia isto Tractatu in Dania inter vtrosque Reges et Regna concluso vel concludendo." Hoc facto, vrgent Suae Excellentiae, vt et reliqua, quae sub manibus sunt, expediantur, dantque Dn. Mediatori proiectum a nobis ordinem inserendorum Instrumento Pacis Articulorum subscriptorum. Artic. 1) Introitus. 2) Punctum amicitiae. 3) P. amnestiae. 4) P. renunciationis et tituli. 5) Cessio Liuoniae, cum Cisdunanis partibus, Runen, Esthonia et Osilia. 6) De Liuonia Australi,

ſtrali, et vſu promiſcuo tituli et inſigniorum Liuoniae. 7) Exules et expulſi. 8) Subditi fugitiui. 9) Tituli prouinciales. 10) Religionis Catholicae domeſtica tolerantia. 11) Commercia in Liuonia, et de teloneis ac vectigalibus, nec imponendis nouis teloneis Stetini. Gedanenſium commercia in Regno Sueciae. 12) Pharus in Domeſnes. 13) Iudicia ac decreta Rigae lata. 14) Retraditio vel annullatio obligationum Suecis datarum. 15) Ceſſatio obligationum extortarum. 16) Reſtitutio Archiuorum. 17) Controuerſiae de limitibus. 18) Reſtitutio ſ. liberatio Ducis Curlandiae, cum eiuſdem Reuerſalibus. 19) De non praetendendo in Curlandiam a Suecis, poſſidentibus Ciſdunanas partes. 20) Debita. 21) Depoſita et bona mobilia. 22) Actorum, Archiuorum Ducis reſtitutio vel annihilatio. 23) Eliberatio Comitis a Koenigſmark, eiuſque Reuerſales. 24) Defluitatio mercium in Nogath. 25) Reſtitutio et euacuatio locorum in Pruſſia et Curlandia. 26) Reſtitutio et euacuatio locorum in Pomerania et Holſatia. 27) Tormenta bellica: deductio militum. 28) Captiuorum dimiſſio. 29) Captiui in Tataria. 30) Demortuorum cadauera, eorumque abductio et inquietatio. 31) Emigratio ex ciuitatibus Pruſſiae: Paſquillorum abrogatio et inhibitio. 32) De filia Radziuilii: Dux Croyanus, Dohna et Gyldenſtern. 33) Puncta amicitiae, amneſtiae: Reſtitutio locorum: Res Imperii. 34) Captiui Suecici apud Caeſarem. 35) Amicitia et amneſtia cum Electore, cum incluſione Ducis Croyani, et eorum, qui partes Suecicas ſequuti ſunt. 36) Caſſatio vel vigoris detractio Pactorum Sueco-Brandeburgicorum. 37) Commercia inter Sueciae et Electoris Brandeburgici ſubditos. 38) Debita in bello hoc contracta apud ſubditos Electorales. 39) Captiui Suecici apud Electorem: Praeſidium Straſburgenſe: Bona Comitum a Koenigſmark et Vittenberg ab Electore. 40) Ceſſatio hoſtilitatis. 41) Punctum guarantiae. 42) Gallica guarantia. 43) Incluſio Daniae. 44) Inſertio aliorum Principum, Neoburgici, Megapolitani, Holſatiae. 45) Principis Rakocii inſertio: Ordo ratificandi: Armiſtitium a nunc. Item proiicitur a nobis, ac Dno Mediatori traditur Articulus de armiſtitio a nunc eiuſmodi: "Quum iam de felici pacis concluſione non dubitetur amplius, ideo conuentum eſt, vt ab hac die ſit armiſtitium, omniſque hoſtilitas, (cuius alias quarta demum die, a ſubſcripta pace, fieri initium debebat,)

in Pruſſia ceſſet, ac poſtarum litterarumque, vt et mercaturae, peregrinationis et agriculturae commercium et facultas, ſecura, tuta et libera detur. Proindeque id ſtatim, poſtquam ſubſcriptus erit hic Articulus, omnium partium Generalibus et Officiariis in Pruſſia notificabitur, et ſine mora vbiuis publicabitur.“ Accepit ille, et partem alteram adiit.

Poſt reditum adfert Introitum, Inſtrumento Pacis praemittendum, qui cum anterioribus Conceptis ac notis confertur, tandemque huiuſmodi, quod hic ſequitur,* confecto Concepto, a nobis ſubſcribitur, atque, vt Dni Poloni quoque ſubſcribi per Secretarium ſuum faciant, quo poſſit deinde commutari, retraditur. — — Sed dum exſpectatur, vt more ſolito fiat commutatio, emanſit illa, orta per Dnos Electorales difficultate. Nam etſi hodie, ante matutinam decimam, acceptauerant alterius partis Commiſſarii notas noſtras heſternas ad Introitum, niſi quod cuperent, vt loco, *vi antiquorum pactorum,* quae verba noſtri vt deleantur petebant, ponatur, *ad requiſitionem Poloniae:* iam tamen, vbi a parte noſtra ſubſcriptum, et ad conferendum, ceu dictum eſt, ipſis traditum eſſet Conceptum, Secretarius Gallicae Legationis retulit, Dnos Electorales adpoſuiſſe, quod nondum auditi ſuper hoc Proiecto fuiſſent, nec illud vt ſubſcribatur, antequam et ipſi perlegiſſent, et ſua monita dixiſſent. Remonſtratur, quod ſatis diu haec quoque res ſit diſcuſſa; mirum itaque videri, Dnos Electorales, qui frequentes ſint apud Legationem Polonicam, ſuper ea non eſſe auditos. Rogaturque Secretarius, vt a Dno Mediatore petat, qui iamiam ad eas acceſſerat, quo ſubſcriptionem et commutationem non remorarentur; praeſertim quum nihil ſit, quod cauſſam vel ſpeciem habeat, difficilem illam reddendi. Reuerſus eſt ad illos praefatus Secretarius Mediationis: ſed quum eos, vt hoc veſpere ſubſcribatur, concedere nolle diceret, differendum in craſtinum fuit. Rediit Dn. Mediator, offertque proiectam a Confoederatis formulam Cautionis de non vindicando Holſatiae Ducis. “Nos N. N. Dei gratia Heres Noruegiae, Dux Sleſuici, Holſatiae, Stormariae et Ditmarſiae, Comes in Oldenburg et Delmenhorſt etc. notum teſtatumque facimus, quod cum pace inter

* Sed neque id, propter leuiſſimas mutationes, hic inferendum putauimus.

ter Sereniss. Regem Poloniae eiusque Foederatos, vti Augustissimum Imperatorem et Sereniss. Electorem Brandeburgicum ex vna, et Ser. Regem Sueciae ex altera parte inita, de restituendis vno post commutatas pactorum ratificationes mense locis et ditionibus ad nos spectantibus cautum sit, nos ob bellum gestum in prouinciis nostris et inde perpessa damna, nulla ratione clam vel palam, directe vel indirecte, via iuris vel facti, per nos vel alios contra S. Caes. M. eiusque Regna, terras ac prouincias, et Sereniss. Regem Remquepublicam Poloniae, tum quoque Sereniss. Electorem Brandeburgicum, eiusque terras ac prouincias, nihil vmquam in Imperio Romano, vel extra illud, belli istius et expeditionis caussa, siue satisfactionis, siue alio quocumque titulo moturos, aut vmquam aliquid postulaturos. Quemadmodum id hoc Reuersalium diplomate, honore Principis, et verbo veritatis Christianae promittimus, stipulamur et cauemus, quoad fieri potest validissime. In quorum fidem praesentes manu nostra subscriptas, sigillo nostro Ducali roborari fecimus. Dabantur." — Coenatum est quoque Oliuae.

Post coenam, hora dimidia IX vespertina.

Quoad deductionem militiae, quid tandem postulent Dnn. Legati Suecici, Dn. Mediator interrogat. Dn. Regni Thesaurarius. Deductionem aut terra aut mari fieri oportere. Consentimus, mari vt fiat. Requirimus ad iter Pillauiam vsque 1) currus, 2) victum, 3) securitatem, 4) naues per mare. Si naues proprias non habeant, pro pecunia posse illos accipere. Abit Dn. Mediator relaturus. Interea Secretarius eius accessit, adferens Articulum de exauctoratione militum, qui subscribitur: "Denique omnium belligerantium in Imperio partium copiae et exercitus, post restitutionem locorum, ab omnibus partibus paciscentibus dimittantur et exauctorentur, eo tantum numero in suos cuiusque proprios Status traducto, quem quaeque pars pro sua securitate iudicauerit necessarium." Subscriptus quoque a nostra parte fuit Articulus de restitutione locorum in Prussia et Curlandia, eorumque euacuationis tempore. Ast quum Rex Poloniae ratificationem suam horum Tractatuum prouisionalem extradere nollet, sed in manus Mediatoris deponere vellet, pro verbis, *reddita Sereniss. Regis,*

gis, posita sunt verba: *Deposita in manus Excell. Dni Mediatoris, Ser. Regis* — Et hic Articulus de nouo iam subscribitur.

Circa dimidiam decimam vespertinam redit Dn. Mediator, dicens, deliberare Dnn. Polonos et Electorales; sciscitans, an hac nocte continuare tractatus velint Dnn. Suecici? Dn. Regni Thesaurarius respondit, non hac solum, sed pluribus vigilaturos nos noctibus, si effici pax possit: verum inutiliter noctem transactum iri, timere Legationem Suecicam. Adest Secretarius Gallicus, et adfert punctorum renunciationis praetensi iuris in Sueciam, et cessionis Liuoniae extensiones: quae perleguntur, vt, quod necessarium erat monere, in charta adnotent Dnn. Legati nostri. Suntque differentiae et Desiderata in Articulo Renunciationis: pro *alias subiectas* ponatur, *alias ipsis subiectas:* pro *In titulo Sereniss. Regis Pol.* ponatur, *in titulo moderni Sereniss. Regis Poloniae.* In Articulo cessionis Liuoniae: pro *quam hactenus* ponatur, *quam Suecia hactenus:* pro *erga Rempublicam* ponatur, *omni erga Regem ac Rempublicam Polonicam.* — Adfuit quoque Dn. Ablegatus Neoburgicus, et protestationem contra Brandeburgenses, quod inclusionem negassent, ad Acta dedit, (quae videatur apud Acta Legationis huius in Cancellaria Aulae, Holmiae sub No. 114.*) siquidem Dn. Mediator obtinuisset, quod Dnn. Poloni declarassent, quod nullum ipsis a Rege mandatum missum sit, Principem Neoburgicum includendi. Electorales expresse declarasse, quod mandatum expressum habeant, Dni Neoburgici inclusionem non admittendi.** Polonos quidem optare et libenter velle; sed quum Electorales nolint, se eos cogere non posse. Igitur nos declaremus, nomine S. R. M. Sueciae, quod soli velimus includere; dicere autem Electorales, quod si vel armistitium inire Suecia vel foedus cum Duce velit, impedire illos non posse: sed nec consentire, vt hic includatur. Dn. Neoburgicus instat, et caussas inquirit denegatae ab Electoralibus inclusionis. Dn. Mediator: Petiisse Dnos Polonos, petiisse quoque se, Mediatorem, ab illis, indicent caussam. Respondisse eos, quod forte ideo multa hactenus ab ipso contra Sereniss. Electorem tractata essent.*** Dn. Neoburgicus:

* Nos exemplum istius Protestationis, ex Actis *Metrices* Cancellariae Minoris R. Poloniae, supra protulimus, in Actis Publ. Pacific. No. LX. p. 149.

gicus: Facile videri, quid in animo gerat Dnus Elector: proteſtatur itaque denuo oretenus, nomine Principis ſui, petitque Atteſtatum a Dn. Mediatore, Legationibuſque Suecica et Polonica, quod Electorales impedierint incluſionem. Dnus Mediator: Ad alia progrediendum; petere declarationem ſuper Articulo deductionis militiae. Dn. Regni Theſaurarius: Serum nimis hodie aliis Articulis implicari; expediantur Articuli, qui iam ſub manibus ſint. Ille inſtat poſtulato ſuo. Dn. Regni Theſaurarius: Pauca nos poſtulare, frumentum, ſecuritatem. Dnus Mediator: Polonos dicere, quod argentum non habent. Dnus Comes Oxenſtierna: Et militiam ſine mediis deduci non poſſe. Remonſtratumque eſt ipſi, quid A. MDCXXXV. factum ſit, et telonium pro illa re per aliquot menſes conceſſum.**** Poſt longam diſceptationem Dn. Mediator declarat, hoſpitationem concedere velle Poloniam; aliquid amplius in eorum poteſtate non eſſe. Inſtant noſtri poſtulatis. Ille poſſibilitatem a parte Polonorum negat. Tandem Dn. Regni Theſaurarius declarat, ſi Dnn. Poloni fidem ſuam interponant Dantiſci, vt pro ſolutione noſtra intra ſex menſes ſequutura vel in parata pecunia, vel in cupro, accipiamus XL. aut L. millia Imperialium, nos ſummam pecuniariam pro deducendo milite relicturos, ducentis Laſtis ſiliginis nos contentaturos. Dn. Mediator relaturus abit: nos exſpectamus reſponſum, et abitum Sobothum paramus. Quum nimis diu remaneret apud alteram partem Dn. Mediator, cenſuit Legatio noſtra melius eſſe, vt differatur conferentia in craſtinum matutinum, quam vt nocte fatigaremur inutiliter, et diei futuro reddamur inepti. Itaque nunciatur hoc Dn. Mediatori, et conſentientibus quoque alteris Legationibus diſceſſum eſt.

Actum Oliuae d. $\frac{22 \text{ April.}}{2 \text{ Maii.}}$ ab hor. IV pomerid. vſque ad III matut. d. $\frac{23}{3}$ eiuſd.

Subſcriptus a nobis heri fuerat Introitus. Quum autem difficilem reddidiſſent alterius quoque partis ſubſcriptionem Dnn. Electorales,

** Conf. PASTORII Diarium ad h. d. pag. 286.

*** Cauſſas eas penitius explicat PASTORIVS, pag. 295. Ad quem locum quaedam notauimus.

**** Cf. PASTORIVS ad h. d. p. 291.

les, vrget eam Legatio noſtra hodie apud Dn. Mediatorem, factaque eſt illa a Polonis, vt habet Conceptum in heſterno Protocollo noſtro. Concipitur a nobis Articulus de militum deductione, hoc modo: "Deductio militiae Suecicae vna cum bellicis tormentis maioribus et minoribus, iuxta factam hic ſuperius conuentionem, nec non cum impedimentis, fiet Elbinga, diuerſis vicibus, dato eidem libero et innoxio tranſitu per Habum ad Portum Pillauienſem, et inde ad naues, quas milites conſcenſuri, et ad ditiones Suecicas ituri ſunt. Imponetur autem dicta militia circa deductionem nauibus Elbinganis; et ſi illae non ſufficiant, tum nauibus adiacentium territoriorum aliorum ſine aliquo pretio. Communicabit etiam Praefectus militiae Suecicae et conueniet cum Praefecto militiae Electoralis, aut eius locum tenente, de modo tranſitus per dictum portum Pillauienſem. Et fiat de cetero eiuſmodi deductio ſine damno et noxa ſubditorum in Pruſſia, tam Polonicorum, quam Electoralium. Quod ſi per periculum belli maritimo itineri militia ſe tuto committere nequeat, ſed terreſtri in Pomeraniam aut Liuoniam ſe conferre neceſſe habeat, Sereniſſ. Rex ac Reſp. Poloniae, eiuſque Colligati militiae iter promoueant neceſſario victu, curribus et equis, eamque cum impedimentis, ſufficientibus copiis militaribus in Pomeraniam vel Liuoniam ſaluiconducant." Eamdem contra ſic altera pars proponit: "Deductio militiae Suecicae vna cum tormentis bellicis, iuxta Articulum XVIII. aliiſque impedimentis fiet Elbinga, dato ibidem libero tranſitu per Habum ad portum Pillauienſem nauibus Elbinganis, inde vero propriis nauibus ad ditiones Suecicas abituri, praeuia conferentia et conuentione inter Praefectos militiae Sereniſſ. Electoris, aut eorum locum tenentes, de modo tranſitus per dictum portum Pillauienſem, ita tamen, vt illa deductio fiat ſine damno et noxa ſubditorum tam S. R. M. Poloniae, quam Sereniſſ. Electoris Brandeburgici." De Duce Croyae tale hodie datur a nobis Conceptum, in forma Articuli: "Quum Dn. Ducis Croyani deſiderio, ob defectum mandati, Dnn. Plenipotentiarii Polonici in praeſens ſatisfacere nequiuerint, conuentum eſt, vt eius Celſitudini, vbi ius ſuum Originalium productione docuerit, in proxime futuris Comitiis Polonicis ſatisfactio debita detur." Quod antequam extraderetur, ita mutatur: "Quum Dn. Ducis Croyani deſiderio, ratione debitorum

apud

apud Rempublicam Polonam, ob defectum mandati, Dnn. Plenipotentiarii Polonici in praeſens ſatisfacere nequiuerint, conuentum eſt inter Dnn. Suecicos et Polonicos Commiſſarios, vt eius Celſitudini, vbi ius ſuum Originalium obligationum productione docuerit, in proxime futuris Comitiis Regni generalibus de ſatisfactione debita proſpiciatur." Quum Dnn. Poloni praedicatum *Celſitudinis** admittere dubitaſſent, ac denique Ducis Curlandiae praetenſionem adhuc praetexuiſſent; ita mutatur a nobis idem Conceptum, tertia vice. "Quum Dn. Ducis Croyani deſiderio, ratione debitorum apud Rempublicam Polonam, ob defectum mandati Dnn. Plenipotentiarii Polonici in praeſens ſatisfacere nequiuerint, conuentum eſt inter Dnos Suecicos et Polonicos Commiſſarios, vt praedicto Dno Duci, vbi ius ſuum Originalium obligationum productione docuerit, in proxime futuris Comitiis Regni generalibus de ſatisfactione debita proſpiciatur, ſaluo iure quoque Dn. Ducis Curlandiae, ſi quod eidem ad praefatas ſummas pecuniarias competierit." Articulum de Paſquillis antehac taliter propoſueramus: "Scripta quoque famoſa et Paſquilli, quibus laſciuae manus abiectarum mentium, nec Regibus et Regum miniſtris aliiſque honeſtis parcendo, ſe hactenus exercuerunt, in poſterum plane tollantur; et qui talia vel typographi amplius impreſſerint, vel Nouellarum concinnatores proplantauerint, infamia notentur, et poenam de iure dignam, adminiſtrante cuiuſuis loci magiſtratu iuſtitiam, ſubeant." Qui quum ſonaret durius nonnullis ex altera parte, hodie ita proponitur a nobis: "Scripta famoſa et Paſquilli, hoc bello ſparſi et vulgati, in poſterum plane tollantur, et qui talia vel typographi amplius impreſſerint, vel Nouellarum concinnatores proplantauerint, infamia notentur, meritamque de iure poenam ſubeant, animaduertente in tales ſeueriſſime ac iuſtitiam adminiſtrante cuiuſque loci magiſtratu." Et quo induci poſſet pars altera eo facilius, hoc Dn. Mediatori Extractum communicatur ex Pacificatione Stetinenſi, inter Sueciam et Daniam, An. MDLXX. facta, — — huius tenoris. — Articulus de Paſquillis et ſcriptis famoſis.

* De hoc titulo honoris exſtat FRID. CAR. MOSERI, Viri Ill. Diſſertatio, inſerta eiuſdem Opuſculis, Ius Gentium illuſtrantibus, T. VII. p. 167 ſqq.

mosis.* — Sed retulit Dn. Mediator, quod, veluti antea quoque declarassent, superfluam ac minus necessariam ducerent mentionem Pasquillorum, siquidem, si pax concluderetur, etiam talia per se de futuro cessare oporteat; ea vero, quae sint temporis praeteriti, iam per amnestiam obliuioni danda esse. Igitur, quum haec res saepius antehac vrsa fuisset, nec aliquid efficeretur, tandem nostrorum quoque Dnn. Legatorum Excellentias silentio inuoluere eamdem oportuit. Quoad inclusionem Principum demum declarant Dnn. Poloni, quod Electorales nulla mentione velint includi Principem Palatinum Neoburgicum.** Itaque Polonos eos cogere non posse. Dn. Regni Thesaurarius: A sola igitur Suecia includendum illum. Dn. Mediator: Eos nolle, quia non sit vsitatum, vt alterutra tantum pars includat. Dn. Ablegatus Neoburgicus repetit postulatum de Attestato, a Legatione Suecica. Quod promittitur denuo. Quoad reliquos, quod Slesuici et Megapolitanos Duces in deliberationem accipiant, dixit: Rakocium includere Polonos non posse, quia ille cum Turcis bello inuolutus sit, et facile Poloniam implicare possit, si ipsum, tamquam amicum suum, includi huic paci velint.*** Reassumitur Articulus de amnestia particuri cum Electore, quem, inclusis bonis Dn. Comitis a Koenigsmark, et Dn. Comitis Vittenbergii heredum hypotheca Belgardensi, ita concepit Legatio Electoralis: "Nemini quoque ex vtriusque partis subditis aut Vasallis, cuiuscumque conditionis sit, noxae sit aut praeiudicio, quod alterius partes hoc bello sago vel toga fuerit sectatus; sed quicumque ex sola caussa huius belli de *fortunis suis decidisset, is in pristinum* statum, in quo ante hoc bellum immediate fuit, quoad honores ac bona immobilia, nec non etiam quoad mobilia bona, si fisco nondum adiudicata et extradita aut alias distracta sint, indilate et sine vlla contradictione restituatur, eisque plenarie gaudeat ac fruatur; atque proinde et Campi Mareschallo Comiti a Koenigsmark, vt et Campi Mareschalli Comitis Vittenbergii heredibus bona, quae in ditionibus Suae Serenitatis Electoralis vbicumque locorum, quocumque nomine ante hoc

* Is quidem et h. l. repetitus erat ex Instr. Pacis Teutonice perscripto. Nobis visum est et hic totum amputare.

** Conf. PASTORII Diarium ad h. d.

*** Conf. PASTORIVS l. c. p. 296.

De

hoc bellum possederunt, in eo statu, quo nunc sunt, restituantur, vigore huius amnestiae atque eo iure tenenda, quo ante bellum hoc exortum ea tenuerunt ac possederunt." Legatio Suecica haec notat: 1) Excluditur *Statibus.* 2) Excluditur *dignitatis.* 3) Omittitur *quocumque nomine:* item pro *de fortunis,* ponatur *possessionibus.* 4) Omissum, quod reponi debet, *aut aliquam iurium suorum imminutionem passus sit.* 5) Omittitur *iura omnia, beneficia.* 6) Quod confundantur immobilia et mobilia bona cum confiscatione, admitti non potest; sed distinguantur, prout in Suecico Conceptu. 7) Deleatur, *in eo statu, in quo nunc sunt.* 8) Item deleatur, *vigore huius amnestiae.* Electorales inserunt verbum *dignitatis*, delentque, *vigore huius amnestiae.* Nostri Dnn. Legati petunt, vt pro verbis, *de fortunis suis*, ponatur: *de suis fortunis ac bonis, siue possessionibus*, vbi anteriori in Proiecto *de statu* exstitisset. Admiserunt illi vocem, *possessionibus*, addideruntque ante verba, *Fisco nondum adiudicata*, voces, *haec bona mobilia*, vt monito nostro sexto satisfieret. Et iam ita subscriptum est hoc Conceptum. — — Dn. Comes Oxenstierna vrget satisfactionem Comitum a Dohna, rationem habens, quod non tantum Regina Christina, verum etiam gloriosissimus Rex Comiti a Dohna 7000 thalerorum Imperialium confirmassent, quotannis ex Camera Regni tamdiu soluenda, donec ipsis pro bonis in Liuonia amissis fiat satisfactio: quod onus inhaesurum sit praefatae Camerae, si ratio ipsis a Polonia non habeatur. Dn. Regni Thesaurarius, et Dn. Comes Schlippenbach, aequum esse Suae Excellentiae propositum, fundamentoque et ratione illud niti adserunt; sed hoc postulatum frustra hactenus apud Polonos tentatum fuisse; metuendum, ne istiusmodi paruis negotium ipsum patiatur moram. Dn. Legatus Gyldenklau: Reassumi posse, atque adhuc tentari, quid obtineatur. Proiicitur schedula huiusmodi, illique postulatum Baronis Gyldensternii adnectitur, veluti reciprocum. "Quoad Dnn. Comitum a Dohna postulatum summae pecuniariae, in quantum illud liquidari poterit, satisfactio iis dabitur a Polonia, atque eorum ratio in bonis immobilibus in Liuonia amissis,

De bello autem ipso Rakocii cum Turcis, diligenter commemorat FRANC. ANT. de SIMEONIBVS Lib. II. de bello Transiluanico et Pannonico, (Ro. 1713. 4.)

amiſſis, in proxime futuris Comitiis Polonicis habebitur. Viciſſim Dn. Baroni Sigiſmundo a Gyldenſtern, quoad bona eius in Regno Sueciae, condigne ſatisfiet." Dum reuidetur, Dn. Legatus Gyldenklau monet, vt pro verbis, *condigne ſatisfiet*, ponatur, *itidem ratio habebitur:* item, pro *bona eius*, poni oportere *bona praetenſa;* addendumque, *vel illi* (Regno Sueciae) *ſubiectis prouinciis.* Itaque totum Conceptum mutatur hoc modo: "Quoad Dnn. Comitum a Dohna poſtulatum ſummae pecuniariae, in quantum illud liquidari poterit, ſatisfactio iis dabitur a Polonia, atque eorum ratio, quoad bona immobilia in Liuonia amiſſa, in proxime futuris Comitiis Regni habebitur. Viciſſim Dno Baroni Sigiſmundo a Gyldenſtern, quoad bona in Regno Sueciae vel illi ſubiectis prouinciis praetenſa, itidem ratio habebitur." Progreſſi ſunt, et proiecta eſt a nobis formula ratificationis Regiae Polonicae, et mutatis mutandis Regiae Suecicae. "Ioannes Caſimirus, Dei gratia Rex Poloniae, M. Dux Lith. etc. etc. etc. ſignificamus omnibus et ſingulis, quorum intereſt, dediſſe nos Commiſſarios noſtros plena poteſtate ac mandatis iuſtructos ad tractandum, interueniente mediatione Chriſtianiſſimi Regis, de pace perpetua cum Sereniſſimo ac Potent. Principe ac Dno, Dno Carolo, Suecorum, Gothorum Vandalorumque Rege et Principe hereditario, M. Principe Finlandiae etc. etc. etc. Conſanguineo noſtro, et Regno Sueciae: qui congreſſi cum Serenitatis eius et Regni Sueciae Commiſſariis, ſequentia pacta, vti verbotenus infra ſunt expreſſa et inſerta, inierunt, ſtatuerunt et concluſerunt. — *Inſertio Pactorum.* — Nos itaque Ioannes Caſimirus, Rex Poloniae, M. Dux Lith. etc. etc. etc. promittimus et recipimus nomine noſtro, ſucceſſorum ac poſterorum noſtrorum, et Reip. Polonae, nos ſingula et vniuerſa capita, pactis ſupra ſcriptis inſerta et comprehenſa, bona et Regia fide adprobare, laudare et ratihabere, ſicuti hiſce adprobamus, laudamus et ratihabemus, nec paſſuros a noſtratibus aut aliis vllo modo violari. In quorum maiorem fidem ac certitudinem haſce manu noſtra ſubſcripſimus, et ſigillo Regni noſtri muniri iuſſimus. Quae dabantur die — menſe — Anno ſupra milleſimum ſexcenteſimo ſexageſimo."

Item formula ratificationis pactorum Dnn. Delegatorum Reipublicae Polonae. — "Nos Senatores et Commiſſarii Lege Comitiali a Republ.

Republ. Polona delegati, conſtare volumus, quorum intereſt, vniuerſis et ſingulis, quod quum Dnn. S. R. M. Dn. noſtri Clementiſſimi et Reip. Commiſſarii ad tractatus pacis perpetuae inter vtraſque Reg. MM. et inclita Regna Poloniae et Sueciae, virtute poteſtatis, tum S. R. M. tum a Rep. nobis factae, cum Dnn. Sereniſſ. Regis Regnique Sueciae Commiſſariis, in certa pacta et leges perpetuae pacis, conuenerunt, quorum tenor eſt, qui ſequitur. — *Inſertio Pactorum.* — Nos itaque Senatores et Commiſſarii Lege Comitiali a Rep. Polona delegati promittimus et recipimus, vi poteſtatis nobis a Republica conceſſae, nomine eiuſdem, nos omnia et ſingula capita, pactis ſupra ſcriptis comprehenſa, adprobare et ratihabere, ſicuti vigore quoque praeſentium adprobamus et ratihabemus; nec paſſuros, vt ab vllo, quouis modo, violentur, prouti ipſimet Status et Ordines Regni Poloniae Magnique D. Lith. in proximis Comitiis Regni generalibus, primo quoque tempore celebrandis, haec ipſa pacta ſollemniter adprobaturi, et confecto Inſtrumento ratificaturi, nec non ceſſionem Liuoniae Septentrionalis peculiari diplomate confirmaturi ſunt. In quorum maius robur" etc.

Formula Ratificationis Reipublicae Polonae.

Nos Status et Ordines Regni Poloniae Magnique Ducatus Lithuaniae, notum teſtatumque facimus vniuerſis et ſingulis, quorum intereſt, dediſſe nos Dnn. S. R. M. Dn. noſtri Clementiſſimi, et publico conſenſu auctoritateque Comitiali deputatis Reip. Commiſſariis in mandatis, vt, interueniente mediatione Chriſtianiſſimi Regis, de pace perpetua inter vtraſque Reg. MM. et inclita Regna Poloniae et Sueciae tractarent: qui ſequentia pacta, vti verbotenus infra ſunt expreſſa et inſerta, inierunt, ſtatuerunt et concluſerunt. — *Inſertio Pactorum.* — Nos itaque Status et Ordines Regni Poloniae Magnique D. Lithuaniae promittimus et recipimus, nos omnia et ſingula capita, pactis ſupra ſcriptis inſerta ac comprehenſa, bona fide adprobare et ratihabere, ſicut hiſce adprobamus et ratihabemus, nec paſſuros a noſtratibus aut aliis vllo modo violari. In quorum maiorem fidem ac certitudinem praeſentes, manibus Senatorum nec non Mareſchalli Nunciorum Terreſtrium, ad Comitia Regni generalia congregatorum, nomine Equeſtris Ordinis

Ordinis ſubſcriptas, et ſigillo Illuſtriſſ. et Reuerendiſſ. Dn. Archiepiſcopi Gneſnenſis, Regni Poloniae Primatis Primique Principis, munitas. Datum Varſauiae, in Comitiis Regni Generalibus, die — menſe — Anno ſupra milleſimum ſexcenteſimo ſexageſimo."

Formula Ratificationis Imperatoriae.

Leopoldus, Diuina fauente clementia Electus Romanorum Imperator, Semper Auguſtus, ac Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae, Slauoniae Rex, Archidux Auſtriae, Dux Burgundiae, Brabantiae, Styriae, Carinthiae, Carniolae, Marchio Morauiae, Dux Lucemburgiae ac ſuperioris et inferioris Sileſiae, Wirtembergae ac Teckae, Princeps Sueuiae, Comes Habsburgi, Tyrolis, Feretis, Kyburgi et Goritiae, Landgrauius Alſatiae, Marchio S. R. Imperii, Burgouiae, ac ſuperioris et inferioris Luſatiae, Dn. Marchiae Slauonicae, Portus Naonis et Salinarum etc. ſignificamus vniuerſis et ſingulis, quorum intereſt, quod quum Commiſſarios noſtros plena poteſtate ac mandatis inſtructos deputauerimus, vt in tractatibus pacis perpetuae inter Sereniſſimos ac Potentiſſimos Reges Regnaque Sueciae et Poloniae, in Pruſſia inſtitutis, tractarent itidem noſtro nomine negotia pacis perpetuae cum Sereniſſ. Potentiſſimoque Principe ac Dno, Dno Carolo, Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Rege, Magno Principe Finlandiae, Duce Scaniae, Eſthoniae, Liuoniae, Careliae, Bremae, Verdae, Stetini, Pomeraniae, Caſſubiae et Vandaliae, Principe Rugiae, Dno Ingriae et Viſmariae, nec non Comite Palatino Rheni, Bauariae, Iuliaci, Cliuiae et Montium Duce etc. et Regno Sueciae ineunda: qui congreſſi cum Serenitatis eius et Regni Sueciae Commiſſariis in ſequentia pacta, vti verbotenus infra hic ſunt inſerta et expreſſa, inierunt, ſtatuerunt ac concluſerunt. — *Inſertio Pactorum.* — Nos itaque Leopoldus promittimus et recipimus nomine noſtro, heredum ac ſucceſſorum noſtrorum, Nos ſingula et vniuerſa capita, pactis ſupra ſcriptis inſerta et comprehenſa, bona, Imperiali ac Regia fide adprobare, laudare et ratihabere, prouti hiſce quoque adprobamus, laudamus et ratihabemus, nec paſſuros a noſtratibus aut aliis vllo modo violari. In quorum maiorem fidem

ac certitudinem hasce manu nostra subscripsimus, et sigillo nostro Imperiali communiri iussimus. Quae dabantur in ciuitate nostra Vienna, die — mensis — Anno supra millesimum sexcentesimum sexagesimo, Regnorum nostrorum Romani secundo, Hungariae quinto, Bohëmici vero quarto.

Dnn. Legati Polonici haec notata remittunt in schedula. In ratificatione Regia Polonica, omittatur, *Principe Hereditario:* addatur *Dei gratia:* omittatur *aut aliis:* omittatur *quae.* In ratificatione Delegatorum initium fiat: *Nos Senatores et Equestris Ordinis a Rep. Poloniae Lege Comitiali delegati Commissarii:* addatur *Illustriss. Domini:* ponatur *a S. R. M. et a Rep. nobis:* adde *cum Illustriss.* Mutandum, vt in initio. Adde, *iuxta Constitutionem Anni 1659.* Post *vllo:* adde *Reip. membro aut subdito.* Post *violentur*, deleantur omnia, et ponatur: *Cauemusque et promittimus, diplomata Ratificationis huius Tractatus Pacis, tam S. R. M. quam hoc nostrum, in proximis Comitiis Regni, Constitutionibus et Volumini Legum nostrarum insertum iri.* Quas notas vbi perlegisset Legatio nostra, titulum Principis Hereditarii nulla ratione deleri aut expungi posse declarat; in reliquis Formula ratificationis Regiae Polonicae ita mutatur: "Ioannes Casimirus, Dei gratia Rex Poloniae, Magnus Dux Lithuaniae etc. etc. etc. significamus omnibus et singulis, quorum interest, dedisse nos Commissarios nostros plena potestate ac mandatis instructos ad tractandum, interueniente Mediatione Christianissimi Regis, de pace perpetua cum Sereniss. ac Potentiss. Principe ac Dno, Dn. Carolo, Dei gratia Suecorum, Gothorum, Vandalorumque Rege et Principe Hereditario, Magno Principe Finlandiae etc. etc. etc. Consanguineo nostro, et Regno Sueciae: qui congressi cum Serenitatis Eius et Regni Sueciae Commissariis, sequentia pacta, vti verbotenus infra sunt expressa et inserta, inierunt, statuerunt et concluserunt. — *Insertio Pactorum.* — Nos itaque Ioannes Casimirus, eadem gratia Rex Poloniae, M. Dux Lithuaniae etc. etc. etc. promittimus et recipimus nomine nostro, successorum ac posterorum nostrorum, et Reipubl. Polonae, nos singula et vniuersa capita, pactis supra scriptis inserta et comprehensa, bona et Regia fide adprobare, laudare et ratihabere, sicuti hisce adprobamus, laudamus et ratihabemus, nec passuros a nobis aut nostris ac Regni Poloniae Magnique D. Lith. Vasallis, Officialibus ac subditis vllo modo

violari. In quorum maiorem fidem ac certitudinem, hasce manu nostra subscripsimus, et sigillo Regni nostri muniri iussimus. Dabantur die -- mense -- Anno supra millesimum sexcentesimo sexagesimo."

Formula Ratificationis Dnn. Reipubl. Delegatorum ita iam concipitur: "Nos Senatores et Equestris Ordinis a Rep. Poloniae Lege Comitiali delegati Commissarii constare volumus, quorum interest, vniuersis et singulis, quod quum Illustriss. Dnn. S. R. M. Dn. nostri Clementissimi et Reipubl. Commissarii ad Tractatus Pacis perpetuae inter vtrasque Regias Maiestates et inclita Regna Poloniae et Sueciae, virtute potestatis a S. R. M. tum et a Republ. nobis factae, cum Illustriss. Dnn. Sereniss. Regis Regnique Sueciae Commissariis in certa pacta et leges perpetuae pacis conuenerunt, quorum tenor est, qui sequitur: — *Insertio Pactorum.* — Nos itaque Senatores et Equestris Ordinis a Republ. Poloniae Lege Comitiali delegati Commissarii promittimus et recipimus, vi potestatis nobis a Republ. concessae, nomine eiusdem, nos omnia et singula capita, pactis supra scriptis comprehensa, iuxta Constitutionem An. MDCLIX. adprobare et ratihabere, sicuti vigore quoque praesentium adprobamus et ratihabemus, nec passuros, vt ab vllo Reipublicae Statu, Vasallo, Officiali aut subdito, quouis modo violentur: cauemusque et promittimus, Diplomata Ratificationis huius pacis, tam S. R. M. quam hoc nostrum, in proximis Comitiis Regni generalibus, Constitutionibus et Volumini Legum nostrarum insertum iri: in quorum maius robur etc." — Dnn. Legati Caesarei haec notarunt, quae in charta ad nos perueniunt: nempe, 1) *Commissarios* addendum *ac Legatos.* 2) Post haec verba, *qui congressi* -- in Ratificatione Suecica pro Imperatore ponatur, loco *Serenitatis eius*, Maiestatis eius. 3) Repetitio tituli in fine ratihabitionis est inutilis, et inusitata in Cancellaria Imperii. 4) *Nec passuros a nostratibus aut aliis*, deleatur: vel ponatur, *aut aliis hic paciscentibus.* Ad haec est Suecicae Legationis declaratio: Ad 1) adfirmant cum reciprocatione. 2) Adfirmant. Dabitur Imperatori praedicatum Maiestatis. 3) Rogatur, vt in ipsa ratificatione ponatur S. C. M. titulus, cum abbreuiatione posita. 4) *Nec passuros a nobis, aut nostratibus, aut aliis hic paciscentibus vllo modo violari.* Et hinc iam tale conficitur Conceptum: "Leopoldus, (tot. tit. Imp.) significamus

mus vniuerſis et ſingulis, quorum intereſt, quod quum Legatos ac Commiſſarios noſtros plena poteſtate ac mandatis inſtructos deputauerimus, vt in Tractatibus Pacis perpetuae inter Sereniſſ. ac Potentiſſ. Reges Regnaque Sueciae et Poloniae, in Pruſſia inſtitutis, tractarent itidem noſtro nomine de pace perpetua cum Sereniſſimo Potentiſſimoque Principe ac Dno, Dn. Carolo, (tot. tit. Reg. Suec.) et Regno Sueciae ineunda: qui congreſſi cum Maieſt. eius et Regni Sueciae Legatis ac Commiſſariis, inſequentia pacta, vti verbotenus infra hic ſunt inſerta et expreſſa, inierunt, ſtatuerunt ac concluſerunt. -- *Inſertio Pactorum.* -- Nos itaque Leopoldus, Electus Romanorum Imperator, S. A. Germaniae, Hungariae, Bohemiae, Dalmatiae, Croatiae et Sclauoniae Rex, Archidux Auſtriae etc. etc. etc. promittimus et recipimus nomine noſtro, heredum ac ſucceſſorum noſtrorum, nos ſingula et vniuerſa capita, pactis ſupra ſcriptis inſerta et comprehenſa, bona, Imperiali ac Regia fide adprobare, laudare et ratihabere, prouti hiſce quoque adprobamus, laudamus et ratihabemus, nec paſſuros a nobis, aut noſtratibus, aut aliis paciſcentibus vllo modo violari. In quorum maiorem fidem ac certitudinem, haſce manu noſtra ſubſcripſimus, et ſigillo noſtro Imperiali communiri iuſſimus. Quae dabantur in Ciuitate noſtra Viennae, die -- menſe -- Anno ſupra milleſimum ſexcenteſimum ſexageſimo, Regnorum noſtrorum Romani ſecundo, Hungariae quinto, Bohemici vero quarto.“ — Porro Dnn. Legati noſtri quoque proiiciunt Formulam ratificationis, a S. R. M. Dn. noſtro Clementiſſimo, Imperatori dandam talem: “Nos Carolus, (tot. tit. Reg. Suec.) ſignificamus vniuerſis et ſingulis, quorum intereſt, quod quum Legatos ac Commiſſarios noſtros plena poteſtate ac mandatis inſtructos deputauerimus, vt in Tractatibus Pacis perpetuae cum Sereniſſ. Rege et Republ. Poloniae, in Pruſſia inſtitutis, tractarent itidem noſtro nomine, de pace perpetua cum Sereniſſ. ac Potentiſſ. Principe ac Dno, Dn. Leopoldo, (tot. tit. Imp.) ineunda: qui congreſſi cum Maieſtatis eius Legatis ac Commiſſariis, ſequentia pacta, vti verbotenus infra hic ſunt inſerta et expreſſa, inierunt, ſtatuerunt ac concluſerunt. — *Inſertio Pactorum.* — Nos itaque Carolus, Dei gratia, Suecorum, Gothorum Vandalorumque Rex et Princeps Hereditarius, Magnus Princeps Finlandiae etc. etc. etc. promittimus et recipimus nomine noſtro, here-

dum ac ſucceſſorum noſtrorum, nos ſingula et vniuerſa capita, pactis ſupra ſcriptis inſerta et comprehenſa, bona ac Regia fide adprobare, laudare et ratihabere, prouti hiſce quoque adprobamus, laudamus et ratihabemus, nec paſſuros a noſtratibus vllo modo violari. In quorum maiorem fidem ac certitudinem, haſce honoratiſſimae et chariſſimae Matris noſtrae et Regni noſtri Adminiſtratorum manibus ſubſcriptas, ſigilloque Regni noſtri corroboratas extradi iuſſimus. Dabantur "—

Similiter data ſunt a nobis Dn. Mediatori ad ordinem, ſiue Methodum Articulorum in Inſtr. Pacis monita. — *Polonici:* 1) Introitus. 2) Punctum amicitiae. 3) P. amneſtiae. 4) P. renunciationis Sueciae, et §. de titulis. 5) Ceſſio Liuoniae Septentrionalis, ad Conceptum d. $\frac{1\ \text{Maii.}}{21\ \text{April.}}$ conuentum. 6) Tituli Prouinciales, et de Religione Catholica. 7) Iudicia et decreta. 8) De Liuonia Auſtrali. 9) De ſubditis fugitiuis et exulibus atque expulſis e Liuonia. 10) Signa nautica in Domeſnes. 11) Controuerſiae limitum. 12) Liberatio Ducis Curlandiae. 13) Diplomata et ſcripturae, atque inter eas Ducis Curlandiae, reſtituantur vel aboleantur. 14) Reſtitutio vrbium Pruſſiae, et de emigratione ciuium Pruſſiae etc. 15) De modo deductionis et ſuſtentationis. 16) Debita. 19) Depoſita ac bona mobilia. 18) Tormenta bellica. 19) De captiuis per diuerſas prouincias, et de captiuis in Tataria. 20) Communia etc. 21) Eliberatio Comitis a Koenigſmark. 22) Bona Radziuiliana. 23) Corpora mortuorum. 24) De ſatisfactione Ducis Croyani, Comitis Dohna, et Gyldenſtern. 25) De reſtitutione gregariorum militum Praeſidii Strasburgenſis. — *Imperiales:* 26) Amicitia, amneſtia, reſtitutio locorum, pacta. 27) Captiui apud Imperiales. — *Brandeburgici:* 28) Amicitia et amneſtia. 29) Reſtitutio locorum in Pomerania et Holſatia. 30) Caſſatio pactorum inter Sueciam et Electorem Brandeb. 31) Captiui apud Brandeb. 32) Debita. 33) Commercia. — *Communes:* 34) Ceſſatio hoſtilitatis, et ſuſpenſio contributionis atque exactionum bellicarum in Pruſſia et Pomerania Regia. 35) Armiſtitium mox a ſubſcripto hoc Articulo publicandum. 36) Incluſio Daniae. 37) Incluſio Principis Rakocii, a parte Sueciae. 38) Incluſio Principum aliorum. 39) Modus et ordo ratificandi et extradendi. 40) Guarantia communis. 41) Guarantia Regis Chriſtianiſſimi. Epilogus.

Arti-

Articulum de deductione militum ita conceperamus: "Deductio militiae Suecicae vna cum bellicis tormentis maioribus et minoribus, iuxta factam hic ſuperius conuentionem, nec non cum impedimentis fiet Elbinga, diuerſis vicibus, dato eidem libero et innoxio tranſitu per Habum ad portum Pillauienſem, et inde ad naues, quas milites conſcenſuri, et ad ditiones Suecicas ituri ſunt. Imponetur autem dicta militia circa deductionem nauibus Elbinganis, et ſi illae non ſufficicant, tum nauibus adiacentium territoriorum aliorum, ſine aliquo pretio. Communicabit etiam Praefectus militiae Suecicae et conueniet cum Praefecto militiae Electoralis, aut eius locum tenente, de modo tranſitus per dictum portum Pillauienſem: et fiat de cetero eiuſmodi deductio ſine damno et noxa ſubditorum in Pruſſia tam Polonicorum, quam Electoralium. Quod ſi, per periculum belli, maritimo itineri militia ſe tuto committere nequeat, ſed terreſtri in Pomeraniam vel Liuoniam ſe conferre neceſſe habeat, Sereniſſ. Rex ac Reſpubl. Poloniae eiuſque Colligati militiae iter promoueant neceſſario victu, curribus et equis, eamque cum impedimentis, ſufficientibus copiis militaribus in Pomeraniam vel Liuoniam ſaluiconducant." Sed quum Dnn. Poloni praecipue clauſulam vltimam admittere nollent, poſt longam inſtantiam hora duodecima noctis, ad notas eorum, hoc modo mutatus eſt iſte Articulus: "Deductio militiae Suecicae vna cum bellicis tormentis maioribus et minoribus, iuxta factam hic ſuperius conuentionem, nec non cum impedimentis, fiet Elbinga diuerſis vicibus, intra tamen definitum tempus, dato eidem libero et innoxio tranſitu per Habum ad Portum Pillauienſem, et inde ad naues proprias, quas milites conſcenſuri, et ad ditiones Suecicas ituri ſunt. Imponetur autem dicta militia circa deductionem nauibus Elbinganis, et ſi illae non ſufficiant, tum nauibus adiacentium territoriorum aliorum, ſine aliquo pretio. Communicabit etiam Praefectus militiae Suecicae et conueniet cum Praefecto militiae Electoralis, aut eius locum tenente, de modo tranſitus per dictum portum Pillauienſem: et fiat de cetero eiuſmodi deductio ſine damno et noxa ſubditorum in Pruſſia tam Polonicorum, quam Electoralium. Quod ſi, per periculum belli, maritimo itineri militia ſeſe committere tuto nequeat, liber illi et innoxius tranſitus per terram, quam breuiſſimo itinere, in ditiones iuris Suecici pro-

 ximas,

ximas, ſine damno incolarum, Reipubl. Poloniae et Sereniſſ. Electori Brandeburgico ſubiectorum, deducentibus Commiſſariis Ser. Regis Poloniae et Electoris Brandeburgici, concedi debet; iuſtitia vero per Praefectos indilate bona fide adminiſtretur damna et iniuriam paſſis."

Sequitur Articulus ſeparatus de mutuo Dantiſcano, qualem nos hac vice concepimus. "Quum in pactis et Inſtrumento Pacis conuentum, vt deductio militiae Suecicae fiat Elbinga per portum Pillauienſem, eademque pariter ac ſuſtentatio eius praeſtetur ſine damno et noxa ſubditorum, tum S. R. M. Poloniae, tum Ser. Electoris Brandeburgici, ita vt, ceſſantibus eodem tempore et vna cum ceſſatione hoſtilitatis omnibus contributionibus aliiſue exactionibus bellicis, non modo in Pruſſia, ſed et in Pomerania Regia, nihil ex alimentatione militiae vel Sueciae, vel Caeſareae et Elector. Brandeb. ſubditis et incolis Pruſſiae vel Pomeraniae poſt concluſam et ſubſcriptam pacem accreſcat: ideo Dnn. Commiſſarii Polonici pollicentur Dnn. Commiſſariis Suecicis operam ſuam, illico poſt ſubſcriptam pacem efficiendi, vt Ciuitas Gedanenſis mutuum det quadraginta millia thalerorum Imperialium: quam quidem ſummam pecuniariam Suecia ſex menſibus a die numeratae pecuniae, dataeque mutuae vtriuſque partis paciſcentis Commiſſariorum obligationis, rite ſolutura eſt." Quumque Praeſidium Strasburgicum nondum adhuc plenarie reſtitutum fuiſſet, eius cauſſa quoque Dn. Mediator rogatur, vt apud Dnn. Polonos rem iſtam vrgeat, daturque in charta poſtulatum tale: "Miles gregarius Praeſidii Strasburgici hactenus detentus, et ſi qui adhuc reſtant Officiariorum, ſtatim a ſubſcripta pace cum tormentis, quae ſecum habuerunt, re armamentaria reliqua, et omnibus ipſis ablatis, ſine vlla vlteriori mora liberi dimittentur, et ſimul congregati ſuis Officiariis vna cum vexillis ſuis omnibus reſtituentur." Quoad ceſſationem contributionum atque exactionum poſt concluſam pacem, ne opus ſit nouo Articulo, pars altera cenſuit, vt adponatur ad Articulum de ceſſatione hoſtilitatis aliqua clauſula. Itaque proiicitur a noſtra Legatione taliſmodi: "Vt vero ſubditi tum Pruſſiae, tum Pomeraniae Regiae, concluſa pace eiuſque fructibus actutum gaudeant, ceſſent eodem tempore et vna cum omnibus hoſtilitatis actibus, tum in Pruſſia, tum in Pomerania Regali, omnes adeo contributiones et exactiones bellicae, nec ſubditi vtriuſ-

que

que prouinciae memoratae iis amplius grauentur, aut ad praeſtandam ſuſtentationem et alimentationem praeſidiorum et militiae tum Suecicae, tum Caeſarianae et Elector. Brandeburgicae, reſpectiue in Pruſſia et Pomerania Regia ex ceſſatione hoſtilitatis obſtricti ſint.“

Siquidem de pace iam nullum fere ſupereſſet dubium, Dnn. Legatorum noſtrorum Excellentiae admodum conducibile Praeſidiis noſtris in Pruſſia, cum primis Elbingenſi, extremis in anguſtiis verſanti, iudicarunt, vt armiſtitium exnunc concludatur; ideoque cum Dn. Mediatore rem illam communicant, iam ante quoque ipſi propoſitam; qui quum adnuiſſet, proiicitur Articulus hoc modo: “Quum iam de felici pacis concluſione non dubitetur amplius, ideo conuentum eſt, vt ab hac die ſit armiſtitium, omniſque hoſtilitas (cuius alias quarta demum die a ſubſcripta pace fieri initium debebat,) in Pruſſia ceſſet, ac poſtarum litterarumque, vt et mercaturae, peregrinationis et agriculturae commercium et facultas ſecura, tuta et libera detur. Proindeque id ſtatim, poſtquam ſubſcriptus erit hic Articulus, omnium partium Generalibus et Officiariis in Pruſſia notificabitur, et ſine mora vbiuis publicabitur.“ Qui Articulus quum perlectus eſſet Dn. Mediatore praeſente, illoque iudicante, ne ponatur dubioſe pacis concluſio, ſic mutatur, et ipſi traditur: “Quum iam Diuina adſpirante gratia eo tractatus pacis deuenti ſint, vt pax inter omnes paciſcentes concluſa ſit: ideo conuentum eſt, vt ab hac die ſit armiſtitium, omniſque hoſtilitas (cuius alias quarta demum die a ſollemni ſubſcriptione Inſtrumentorum Pacis fieri initium debebat,) in Pruſſia ceſſet, ac poſtarum litterarumque, vt et mercaturae, peregrinationis et agriculturae commercium et facultas ſecura, tuta et libera detur. Et proinde id ſtatim, poſtquam ſubſcriptus erit hic Articulus, omnium partium Generalibus et Officiariis in Pruſſia hoc ipſum notificabitur, et ſine mora vbiuis publicabitur.“ Propoſuerat pars altera cautionem, ſeu Reuerſales Holſatiae Ducis, quas noſtra Legatio mitiori nomine *Declarationem* adpellat, de nouo iſtiuſmodi: “Nos N. N. Holſatiae, Stormariae et Ditmarſiae Dux etc. notum teſtatumque facimus, quod quum pace inter hactenus belligerantes Oliuae, die — Anno 1660. inita de reſtituendis locis ad nos ſpectantibus cautum ſit, nos ſpeciali hoc Reuerſalium diplomate, honore Principis, et verbo veritatis

Chri-

Chriſtianae, promittimus, ſtipulamur et cauemus, quoad fieri poteſt validiſſime, nos ob bellum geſtum in prouinciis noſtris et inde perpeſſa damna, nulla ratione, clam vel palam, directe vel indirecte, per nos vel per alios, contra S. C. M. Imperium eiuſque Regna, terras atque prouincias, tum quoque S. Serenit. Elect. Brand. eiuſque terras et prouincias, nihil vmquam, ſiue in Imperio Romano, ſiue extra illud, expeditionis praedictae cauſſa, ſiue iudicialiter, ſiue extraiudicialiter moturos, aut ſatisfactionem vel damnorum compenſationem petituros, ſed omnino pacta inter S. Serenittatem Elect. cum Parente noſtro, piae memoriae, inita, in omnibus punctis et clauſulis obſeruaturos. Dabantur" — Accipi a nobis noluit haec Formula: praeprimis clauſula finalis, *ſed omnino pacta* etc.* vt inſeratur, Suae Excellentiae ſibi perſuaderi non ſunt paſſae, proindeque Dn. Legatus Gyldenklau tali Concepto dictam cautionem, vel declarationem, de non praeiudicando exprimit, quam vbi Collegium adprobaſſet, illa Dn. Mediatori traditur. "Nos N. N. Dei gratia Heres Noruegiae, Dux Sleſuici, Holſatiae, Stormariae et Ditmarſiae, Comes in Oldenburg et Delmenhorſt etc. Notum teſtatumque facimus, quod quum pace inter Sereniſſ. Regem Poloniae, eiuſque Foederatos, vtpote S. C. M. et Sereniſſ. Electorem Brandeburgicum ex vna, et Sereniſſ. Regem Sueciae ex altera parte inita, de reſtituendis vno poſt commutatas pactorum ratificationes menſe locis et ditionibus ad nos ſpectantibus cautum ſit, nos ob bellum geſtum in prouinciis noſtris et inde perpeſſa damna, nulla ratione, clam vel palam, directe vel indirecte, via iuris vel facti, per nos vel per alios, contra praetactam S. C. M. eiuſque Regna, terras ac prouincias, et Sereniſſ. Regem Remquepublicam Poloniae, tum quoque Sereniſſ. Electorem Brandeburgicum, eiuſque terras et prouincias, nihil vmquam in Imperio Romano vel extra illud, belli iſtius et expeditionis praedictae cauſſa moturos, aut aliquid poſtulaturos. In quorum fidem praeſentes manu noſtra ſubſcriptas, ſigillo noſtro Ducali roborari fecimus.

* Pacta intelliguntur, inter Fridericum Vuilhelmum, Brandeburgi Electorem, et Fridericum III. Ducem Holſatiae, die XV. Nouembr. Anno ſuperioris ſeculi octauo et quinquageſimo inita. Ex his nonnulla deſcripſit PVFENDORFIVS Rer. Brandeburg. Lib. VII. §. 69. pag. 452. quae quidem ad res, vt erant tunc, minime quadrabant. Is autem Fridericus ſequenti anno fatis conceſſerat,

mus. Dabantur" — Rediens Dn. Mediator refert, illos petere, vt ante verba, *postulaturos* etc. inserantur ista: *a praenominatis paciscentibus hoc nomine.* Consentiunt Dnn. Legati nostri, et rogant Dn. Legatum Mediatorem, quo tandem et haec res finiatur. Subscripta est igitur haec Cautio a Secretario Legationis Brandeburgicae.** Dn. Legatus Gyldenklauius monuit, vt dentur litterae ad Celsissimum Holsatiae Ducem, transmittaturque Copia istius Cautionis, seu Reuersalium, vel, vti nos vocamus, *Declarationis*, vna cum aliis ipsum concernentibus Articulis. Id quod et Dnn. Comites adprobant, simulque mandatur, vt fiat prima quoque occasione emergente: siquidem Articuli de cessatione hostilitatis nullus effectus futurus sit, ante conclusam et subscriptam Pacem. Pertractata haec sunt in hoc congressu, sed nondum ad finem omnia perducta, praeterquam quod Articulus, seu potius §. *Nemini quoque* etc. adpositus Articulo Amnestiae Electoralis, ceu supra mentionem fecit Protocollum, subscriptus est: item quod Poloni quoque, vt aeque supra videri potest, Introitum subscripserunt: item subscripta est Ducis Holsatiae Cautio, seu de non vindicando Declaratio, vt hic supra habet Protocollum: item Articulum de militum deductione, qui hactenus secundum tempus primae subscriptionis est ordine 48. tandem complanant et subscribunt, vt habet hic supra Conceptum nouissimum, deleta tantum voce, *superius*, post verba, *iuxta factam hic:* atque post verba, *intra tamen definitum tempus*, additis vocibus, *permutationis ratihabitionum et euacuationis Elbingae:* id quod maxime vrsit Electoralis Legatio. Ceterum hac die quoque denuo reuisi sunt Articuli, de cessione Liuoniae, No. 6. et renunciationis Regis Poloniae in Sueciam septimus, inserenturque Instrumento Pacis cum extensionibus.*** — Coepit dilucescere dies $\frac{23\ \text{April.}}{3\ \text{Maii}}$ et placuit omnibus quietem capere, continuareque hora decima antemeridiana congressum. Itaque euntes nos Sobothum aurora excepit.

Actum

rat, relicto ditionum herede filio, Christiano Alberto: cuius de litteris Reuersalibus, vt vocant, hoc loco agitur.

** Nos vero Formulam hanc omnino omittimus, quippe non diuersam ab ea, quae a nobis edita est, in Actis Publicis Pacific. No. LXIII. p. 153.

*** Vid. INSTR. PAC. Art. III. et IV.

Actum Oliuae d. $\frac{3 \text{ Maii}}{23 \text{ April.}}$ *horis a X antemerid. vſque ad dimid. 1 noctis.*

Abſente propter aegritudinem Dn. Legato Gyldenklau. Dederamus quoque praeterito diluculo proiectam Formulam ratificationis Electoralis pro Suecia talem: "Fridericus Wilhelmus, Dei gratia Marchio Brandeburgenſis, S. R. Imperii Archi-Camerarius et Princeps Elector, Magdeburgi, Pruſſiae, Iuliae, Cliuiae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Caſſubiorum, Vandalorumque, nec non in Sileſia Croſnae et Carnouiae Dux, Burggrauius Norimbergenſis, Princeps Halberſtadii et Mindae, Comes Marcae et Rauensbergi, Dnus in Rauenſtein, notum teſtatumque facimus vniuerſis et ſingulis, quorum intereſt, quod quum Commiſſarios noſtros plena poteſtate ac mandatis inſtructos deputauerimus, vt in tractatibus pacis perpetuae inter Sereniſſ. ac Potentiſſ. Reges Regnaque Sueciae et Poloniae, in Pruſſia inſtitutis, tractarent itidem nomine noſtro de pace perpetua cum Sereniſſ. Potentiſſimoque Principe ac Dno, Dno Carolo, Suecorum, Gothorum Vandalorumque Rege, M. Principe Finlandiae, Duce Scaniae, Eſthoniae, Liuoniae, Careliae, Bremae, Verdae, Stetini, Pomeraniae, Caſſubiae et Vandaliae, Principe Rugiae, Dno Ingriae et Viſmariae, nec non Comite Palatino Rheni, Bauariae, Iuliaci, Cliuiae et Montium Duce etc. et Regno Sueciae ineunda: qui congreſſi cum Maieſtatis Eius et Regni Sueciae Commiſſariis, ſequentia pacta, vti verbotenus infra hic ſunt inſerta et expreſſa, inierunt, ſtatuerunt ac concluſerunt. — *Inſertio Pactorum.* — Nos itaque Fridericus Wilhelmus, Marchio Brandeburgenſis, (inſeratur integer titulus) promittimus et recipimus nomine noſtro, heredum ac ſucceſſorum noſtrorum, nos ſingula et vniuerſa capita, pactis ſupra ſcriptis comprehenſa, bona et Electorali fide adprobare, laudare et ratihabere, prouti hiſce quoque adprobamus, laudamus et ratihabemus, nec paſſuros a noſtratibus aut aliis vllo modo violari. In quorum maiorem fidem ac certitudinem haſce manu noſtra

* In ora exempli, quod ad me eſt humaniſſime tranſmiſſum, verba haec adiecta ſunt: "Haec Formula quidem $\frac{23 \text{ April.}}{3 \text{ Maii.}}$ ita eſt ſubſcripta, niſi quod in noſtro exemplari exſtat, ſecundum ſtilum Curiae noſtrae Suecicae, *Magnus Princeps*

ſtra ſubſcripſimus, et ſigillo noſtro Electorali communiri iuſſimus. Datum Coloniae ad Spream, die -- menſe -- Anno ſupra milleſimum ſexcenteſimum ſexageſimo.“ Dnn. Electorales contra conceperunt Formulam ratificationis, quae inter alia habet, *Alte memorati Sereniſſimi Regis*, pro *Maieſtatis Eius*. Reſpondit autem Legatio Suecica per Dn. Mediatorem, quod maneat *Maieſtatis:* alias vbi negaret hoc Regi noſtro, nos Serenitatis praedicatum non daturos. Deinde iidem noluerunt concedere S. R. M. titulum *Iuliaci*, *Cliuiae et Montium*. Nos itaque viciſſim eumdem titulum Sereniſſ. Electori tribuere haud volumus. Conuentum eſt, vt vtatur de ſe loquens: alteri vero non dare vtrique liceat. Mutatur Proiectum noſtrum, ſecundum Electoralium Conceptum, retento *Maieſtatis* praedicato.

Datur etiam Proiectum Formulae ratificationis Regiae Suecicae, pro Rege Poloniae tale:* “Carolus, Dei gratia Suecorum, Gothorum Vandalorumque Rex et Princeps Hereditarius, M. Princeps Finlandiae etc. etc. etc. ſignificamus omnibus et ſingulis, quorum intereſt, dediſſe nos Commiſſarios noſtros plena poteſtate ac mandatis inſtructos ad tractandum, interueniente mediatione Chriſtianiſſimi Regis, de pace perpetua cum Sereniſſ. ac Potentiſſ. Principe ac Dno, Dno Ioanne Caſimiro, Rege Poloniae, M. Duce Lithuaniae etc. etc. etc. Conſanguineo noſtro, et Regno ac Republ. Poloniae: qui congreſſi cum Serenitatis eius et Reipubl. Commiſſariis ſequentia pacta, vti verbotenus infra ſunt expreſſa et inſerta, inierunt, ſtatuerunt et concluſerunt. — *Inſertio Pactorum.* — Nos itaque Carolus, eadem gratia, Suecorum, Gothorum Vandalorumque Rex et Princeps Hereditarius, Magnus Princeps Finlandiae, etc. etc. etc. promittimus et recipimus nomine noſtro, ſucceſſorum ac poſterorum noſtrorum, et Regni Sueciae, nos ſingula et vniuerſa capita, pactis ſupra ſcriptis inſerta et comprehenſa, bona et Regia fide adprobare, laudare et ratihabere, ſicuti hiſce adprobamus, laudamus et ratihabemus, nec paſſuros a noſtris, ac Regni Sueciae Vaſallis, Officialibus ac ſubditis vllo modo violari. In quorum

ceps Finlandiae; in illo vero, quod Poloni ſubſcripſerunt, in ingreſſu poſitum eſt *Magnus Dux* etc. Id quod per feſtinationem non fuit animaduerſum; ſed in aliis etiam deinde mutatum eſt. Vid. infra Protocoll. $\frac{26\ \text{April.}}{6\ \text{Maii}}$ et $\frac{30}{10}$ eiuſd.“

rum fidem ac certitudinem maiorem, hasce manu honoratissimae et charissimae Matris nostrae, nec non nostrorum Regnique nostri Senatorum subscriptas, Regni nostri sigillo muniri iussimus. Dabantur die --- mense --- Anno supra millesimum sexcentesimo sexagesimo." Quod Proiectum quoque fuit hodie subscriptum. Ad Formulam ratificationis Regiae Poloniae pro Suecia, vti et Formulam ratificationis pactorum Dnn. Delegatorum Sereniss. Regis et Reipubl. Polonae pauca monuerunt Dnn. Legati Polonici. Itaque pauca quoque opus fuit immutari: velut ex subiectis hic denuo Conceptis 1. et 2. est cernere.

1) Ioannes Casimirus, Dei gratia Rex Poloniae, M. Dux Lithuaniae etc. etc. etc. significamus omnibus et singulis, quorum interest, dedisse nos Commissarios nostros plena potestate et mandatis instructos ad tractandum, interueniente mediatione Christianissimi Regis, de pace perpetua cum Sereniss. ac Potentiss. Principe ac Dno, Dno Carolo, Dei gratia Suecorum, Gothorum Vandalorumque Rege et Principe Hereditario, M. Principe Finlandiae etc. etc. etc. Consanguineo nostro, et Regno Sueciae, qui congressi cum Serenitatis eius et Regni Sueciae Commissariis, sequentia pacta, vti verbotenus infra sunt expressa et inserta, inierunt, statuerunt et concluserunt. -- *Insertio Pactorum.* -- Nos itaque Ioannes Casimirus, eadem gratia Rex Poloniae, M. Dux Lithuaniae etc. etc. etc. promittimus et recipimus nomine nostro, successorum ac posterorum nostrorum, et Reipubl. Polonae, nos singula et vniuersa capita, pactis supra scriptis inserta et comprehensa, bona et Regia fide adprobare, laudare et ratihabere, sicuti hisce adprobamus, laudamus et ratihabemus, nec passuros a nostris ac Regni Poloniae Magnique Ducatus Lithuaniae Vasallis, Officialibus ac subditis vllo modo violari. In quorum maiorem fidem ac certitudinem hasce manu nostra subscripsimus, et sigillo Regni nostri muniri iussimus. Dabantur die -- mense -- Anno supra millesimum sexcentesimo sexagesimo.

2) Nos Senatores et Equestris Ordinis a Sereniss. Rege et Republ. Poloniae Lege Comitiali delegati Commissarii constare volumus, quorum interest, vniuersis et singulis, quod quum Illustriss. Dnn. S. R. M. Dn. nostri Clementissimi et Reipubl. Commissarii ad Tractatus Pacis perpetuae inter vtrasque Regias MM. et inclita Regna Sueciae et Polo-

Poloniae, virtute poteſtatis a S. R. M. tum et a Republ. nobis factae, cum Illuſtriſſ. Dnn. Sereniſſ. Regis Regnique Sueciae Commiſſariis in certa pacta et leges perpetuae pacis conuenerunt, quorum tenor eſt, qui ſequitur. -- *Inſertio Pactorum.* -- Nos itaque Senatores et Equeſtris Ordinis a Sereniſſ. Rege et Republ. Poloniae Lege Comitiali delegati Commiſſarii, promittimus et recipimus, vi poteſtatis nobis a Republ. conceſſae, nomine eiuſdem, nos omnia et ſingula capita, pactis ſupra ſcriptis comprehenſa, iuxta Conſtitutionem An. MDCLIX. adprobare et ratihabere, ſicuti vigore quoque praeſentium adprobamus et ratihabemus; nec paſſuros, vt ab vllo Reipubl. Statu, Vaſallo, Officiali aut ſubdito quouis modo violentur. Cauemuſque et promittimus diplomata ratificationis huius pacis, tam S. R. M. quam hoc noſtrum, in proximis Comitiis Regni generalibus, Conſtitutionibus et Volumini Legum noſtrarum inſertum iri. In quorum maius robur etc."

Subſcriptus eſt a noſtra Suecicae Legationis parte $\frac{21\ \text{April.}}{1\ \text{Maii}}$ Articulus, de exauctoratione militum in Imperio: ſed nondum hoc factum a parte altera. Eum igitur per Secretarium Legationis Brandeburgicum hodie ſubſcriptum, vti in Protocollo diei modo dicti inſertus eſt, * et Dn. Mediator reſtituit, et facta illius commutatio extemplo fuit. De mercium defluitatione per Viſtulam in flumen Nogath, deque non grauanda nouis teloneis aut vectigalibus Elbinga, itemque Hoefftii (Hauptii) demolitione proieceramus Articulum: "Defluitatio mercium e Polonia per Viſtulam in flumen Nogath ad Elbingam, non impediatur, ſed potius cum debito, et vigore Commiſſionis de An. MDCXII. competente triente aquarum iſtius fluminis ad facilitandam defluitationem promoueatur. Nec noua vlla telonea terreſtria vel aquatica, aliaue onera cuiuſcumque generis, mercibus ad Elbingam deuehendis imponantur. Hoefftium autem ſolo aequetur." Quum autem Inſtrumento Pacis inſerendum nihil hac de re admittere vellent Dnn. Poloni et Electorales, nihilominus tamen promitterent, ſe vel extra hoc rationem iſtius poſtulati habituros: ab hac ſollicitatione inuoluta ſilentio abſtinuit Legatio Suecica, et cancellatum lineis traductis Conceptum hoc caſſatum eſt, mandatumque, hanc partis alte-

* Vid. ſupra ad d. d. pag. 271.

rius per Dn. Mediatorem factam oretenus declarationem Protocollo adnotare. Elbingenses Deputati petunt, si Poloni et Electorales Instrumento publico defluitationem, et demolitionem fortalitii Hoefft, Instrumento Pacis inserere nolint, fiat id in Articulo separato. Dn. Regni Thesaurarius: Nihil, quod ad vtilitatem atque emolumentum huius ciuitatis vergere possit, Legationem Suecicam hactenus intermisisse. Quum vero ad dictum Punctum Dnn. Poloni et Electorales eo, quo hic supra exstat, modo se declarassent, vix aliquid amplius tentari posse; ex superfluo tamen adhuc semel periculum fieri debere. Interea integrum esse Deputatis, vt rem suam ipsi quoque, rebus vti nunc stantibus, tam apud Dnn. Polonos, quam Brandeburgicos, agant. Illi repetitis prioribus, et pro promisso actis gratiis, discedunt, accessuri Dn. Regni Poloniae Magnum Cancellarium, et negotium de meliori commendaturi. Quum rediisset Dn. Mediator, Dn. Regni Thesaurarius ipsi praefatum negotium de nouo commendat; rogantque Dnn. Legati, vt, si possibile, promoueat. Ille dissuasit, vt reassumatur, quum omni sit cariturum effectu: quin potius vrget, quo ad finem perducantur necessaria, siquidem Rex hodie quidem, si spes sit concludi hodie pacem posse, iter dilaturus sit; crastina autem certissime abiturum. Ablegatus Neoburgicus superuenit, et abitum Regis confirmat, si non hodie, cras tamen sine mora futurum. Deinde coepit reassumere, quae nouissime acta sint in negotio sui Principis, et quidem quoad inclusionem.* Dn. Regni Thesaurarius suam et Dnn. Collegarum suorum operam hactenus huic negotio tributam allegat. Quum vero res in eo iam statu consistat, vt Dn. Ablegatus ipse praesens videat, Legationem Suecicam desiderare, quid vlterius ille declaret? Ille: Se hisce diebus, et iam modo commendasse Serenissimi Principis sui desiderium atque interesse Dnn. Legatis Suecicis; Suas Excellentias quoque zelum suum satis docuisse: id quod iure merito depraedicaturus sit. Quod autem Legatio Electoralis Brandeburgica contradicat, et hinc tam a parte Suecica, quam Polonica, inclusio fieri nequeat, ad locum debitum remitti. Interea se repetere petitum suum de dando Attestato, protestarique toties quoties, et rogare, si Impe-

* Conf. PASTORIVS ad h. d. pag. 298.

Imperator aut Dn. Elector Brandeburgicus, intra tempus trium mensium inclusionibus praefinitum, aliquem includere cupiant, vt illud iisdem a Suecia atque Polonia vicissim ne concedatur, antequam alte memoratum Principem Palatinum Neoburgicum includi passi fuissent. Idem quoque sollemniter protestatur hac de re, coram Legato Mediatore Gallico, in conclaui nostro, praesente. Dn. Regni Thesaurarius: Dnn. Ablegatum scire ipsummet, quanto desiderio inclusionem dictam Legatio nostra exoptasset. Quandoquidem autem a parte Suecica sola fieri non posset, sperare eamdem Legationem, Celsissimum Principem id parum sinistre interpretaturum: Attestatum ipsi datum iri.* Ad instantiam alterius partis neminem includi debere, nisi inclusa prius Principis saepe memorati Celsitudine. Quibus ille adquieuit. Dn. Ducis Croyae negotium reassumitur; et ille Articulus iam ita a nobis mutatur: "De Dn. Ducis Croyani desiderio, ratione debitorum apud Remp. Polonam, conuentum est, vt praedictus Dn. Dux ius suum Originalium obligationum productione doceat in proxime futuris Comitiis Regni generalibus, ibidemque de satisfactione debita ei prospiciatur, saluo iure quoque Dn Ducis Curlandiae, si quod eidem ad praefatas summas pecuniarias competierit." Ac tandem subscribitur hoc modo: "De Dn. Ducis Croyani desiderio, ratione debitorum apud Remp. Polonam, ita conuentum est, vt praedictus Dn. Dux ius suum Originalium obligationum productione doceat in proxime futuris Comitiis Regni generalibus, ibidemque debita ratio eius habeatur, saluo quoque iure Illustriss. Ducis Curlandiae, si quod eidem ad praefatas summas pecuniarias competierit." Subscribitur quoque: "Quum in pactis et Instrumento Pacis conuentum sit, vt deductio militiae Suecicae fiat Elbinga per Portum Pillauiensem, eademque pariter ac sustentatio eius praestetur sine damno et noxa subditorum tum S. R. M. Poloniae, tum Sereniss. Electoris Brandeburgici, ita vt, cessantibus eodem tempore et vna cum cessatione hostilitatis omnibus contributionibus aliisue exactionibus bellicis, non modo in Prussia, sed et in Pomerania Regia, nihil ex alimentatione militiae vel Suecicae, vel Caesareae,

* Conf. PASTORIVS l. c. Formulas ipsas talis professionis, ex Tabulario Reip. Pol. nobis concessas, protulimus in Actis Publ. Pacific. No. LXI. sq. p. 150.

reae, vel Electoralis Brandeburgicae, ſubditis et incolis Pruſſiae vel Pomeraniae poſt concluſam et ſubſcriptam pacem adcreſcat: ideo Dnn. Commiſſarii Polonici pollicentur Dnn. Commiſſariis Suecicis ſeriam operam ſuam illico poſt ſubſcriptam pacem interponendi, vt Ciuitas Gedanenſis vel priuati mutuum dent quadraginta millium thalerorum Imperialium, quam quidem ſummam pecuniariam Suecia intra ſex menſes, a die numeratae pecuniae, dataeque mutuae vtriuſque partis paciſcentis Commiſſariorum obligationis, rite ſolutura eſt." Item ſubſcribitur Articulus de dimittendis ſuperſtitibus praeſidiariis Strasburgenſibus, vna cum vexillis et tormentis duobus legionariis.* "Praeſidiarios oppidi Strasburgenſis ſuperſtites, vbicumque ſint, aut militent, intra menſem a die ſubſcripti Tractatus libere dimiſſum, tormentaque duo legionaria, vt et vexilla ſimul reſtitutum iri, caueat Polonia." Deinde conuentum eſt ſuper Articulo inſerendo ceſſationis armorum, hoc modo: "Generales praeſidii Elbingenſis in Pruſſia, ac tam Caeſarei quam Electorales in Pomerania, poſt acceptam huius armorum ceſſationis intimationem, exactam curam adhibebunt, vt vſque ad finalem Pacis exequutionem militis ſuſtentatio non amplius exigatur more hoſtili, nec vltra iuſtam et neceſſariam alimentationem prouinciae, ipſorum armis inſeſſae, adgrauentur." Sed quum ſubſcribi debuit, volebat pars altera, vt adponatur haec clauſula: "In quem finem Commiſſarii a partibus deputabuntur, qui curam ſedulam habeant, ne exorbitantiae contra hanc conuentionem fiant." Quod factum eſt, et ſubſcribitur; eſtque ſecundum ordinem ſubſcriptionis Articulorum conuentorum 53.

Reaſſumitur negotium Dohnauicum, et Articuli illius Proiecto noſtro inſeruntur, quae Dn. Chriſtophorum Delphicum in ſpecie concernunt, ita vt talis tenor: "Quoad Dnn. Comitum a Dohna poſtulatum ſummae pecuniariae, in quantum illud liquidari poterit, ſatisfactio iis dabitur a Polonia, atque eorum ratio, quoad bona immobilia in Liuonia amiſſa, in futuris Comitiis Regni habebitur. Dn. Chriſtophoro Delphico autem pro parte ſua bonorum amiſſorum ſatisfiet a Suecia. Viciſſim Dn. Baroni Sigiſmundo a Gyldenſtern, quoad bona in Regno Sueciae

* Conf. PASTORIVS ad h. d. pag. 297 ſq.

ciae, vel illi ſubiectis prouinciis, praetenſa, itidem ratio habebitur." Articulus de incluſione Principum generalis complanatur hoc modo: "Si qui Regum, Principum, nec non Rerump. ac Statuum amicorum hiſce pactis ex omni parte paciſcentium includi voluerint, ſit ipſis eius facultas, modo ſe ad iſta intra ſex abhinc menſes declarauerint, et id conſenſu omnium partium fiat." Idemque ſubſcribitur, niſi quod pro verbis, *ex omni parte paciſcentium*, ponitur: *a quacumque parte paciſcentium.* Articulus Dohnauicus hoc modo complanatur, et ſubſcribitur. "Quoad Dnn. Comitum a Dohna poſtulatum et debitum apud Remp. Poloniae, in quantum illud liquidari poterit, iuſta eorum ratio futuris Regni Comitiis habebitur. Habebitur quoque aequa ratio a Suecia Dn. Baronis Sigiſmundi a Gyldenſtern, quoad bona in Regno Sueciae, vel illi ſubiectis prouinciis, praetenſa."

Declinabat dies, maioreſque coeperunt cadere de montibus vmbrae, quibus totus ab altero latere ſtipatur locus Oliuenſis, quum Dn. Mediator proponeret, vt fieret Articulus, cuius vigore pax facta promulgaretur, omniaque hactenus conuenta, et per manus Secretariorum Legationum ſubſcripta, et inter partes commutata, Inſtrumento Pacis, nihil niſi de conſenſu partium mutando, adprobarentur, atque inſerenda declararentur. Placuit omnibus, et quo magis irruebat nocturnum tempus, eo auidius omnium animi adſpirabant aurorae iamiam oriturae pacis. Proiicitur itaque taliſmodi, et aliquot horis hunc in modum elaboratur: "Quum iam, diuina adſpirante gratia, eo Tractatus Pacis deducti, et omnes Articuli numero — finiti, adprobati ac manu Secretariorum Legationum ſubſcripti, ac inter partes commutati ſint: ideo nos infra ſcripti Commiſſarii ac Legati Sereniſſ. Regis Regnique Sueciae eos omnes nunc quoque ratihabemus Articulos, eoſque omnes numero dicto, prout a Secretariis ſubſcripti ſunt, nihil niſi de conſenſu partium ad illos, vel in illis, addendo aut demendo, vel mutando, in Inſtrumentum Pacis inſcribendas, et ab omnibus ſubſcribendas eſſe declaramus, atque a ſubſcriptione huius Articuli pacem factam promulgamus: incipiatque ab hac die et ſit armiſtitium, atque ceſſet omnis hoſtilitas per totum Regnum Poloniae et M. D. Lithuaniae, praecipue in Pruſſia et Curlandia, ac poſtarum litterarumque, vt et mercaturae, peregrinationis et agriculturae commercium et fa-

cultas ſecura, tuta et libera detur. Et proinde id ſtatim, poſtquam ſubſcriptus erit hic Articulus, omnium partium Generalibus et Officiariis, in Pruſſia et Curlandia, hoc ipſum notificabitur, et ſine mora vbiuis publicabitur."

Interea quoque alia perficiuntur, nimirum ſequentia. Quae ad ordinem, ſiue Methodum Articulorum in Inſtrumento Pacis heri proiecta erant, hodie in paucis ita mutantur a noſtra parte. — *Polonici:* 1) Introitus. 2) Punctum amicitiae generalis. 3) P. amneſtiae generalis. 4) P. renunciationis Sueciae, et §. de titulis. 5) Ceſſio Liuoniae Septentrionalis ad Conceptum, d. $\frac{1 \text{ Maii}}{21 \text{ April.}}$ conuentum. 6) De religione Catholica, et tituli prouinciales. 7) Iudicia et decreta. 8) Controuerſia limitum. 9) De ſubditis fugitiuis et exulibus atque expulſis Liuonia, (non inſerendum). 10) Signa nautica in Domeſnes. 11) De Liuonia Auſtrali. 12) Liberatio Ducis Curlandiae. 13) Reſtitutio vrbium Pruſſiae, et de emigratione ciuium, et aliorum incolarum Pruſſiae. 14) Diplomata et ſcripturae, atque inter eas Ducis Curlandiae, reſtituantur vel aboleantur. 15) De modo deductionis, et ſuſtentationis ſiue alimentationis. 16) Debita. 17) Depoſita ac bona mobilia. 18) Tormenta bellica. 19) De captiuis per diuerſas prouincias, et de captiuis in Tataria. 20) Commercia. 21) Eliberatio Comitis a Koenigſmark. 22) Bona Radziuiliana. 23) Corpora mortuorum. 24) De ſatisfactione Ducis Croyani, Comitum Dohnauiorum, et Gyldenſternii. 25) De reſtitutione gregariorum militum Praeſidii Strasburgenſis. — *Imperiales:* 26) Amicitia, amneſtia, reſtitutio locorum, pacta. 27) Captiui apud Imperiales. — *Brandeburgici:* 28) Amicitia et amneſtia. 29) Reſtitutio locorum in Pomerania et Holſatia. 30) Caſſatio pactorum inter Sueciam et Electorem Brandeburgicum. 31) Captiui apud Brandeburg. 32) Debita. 33) Commercia. — *Communes:* 34) Ceſſatio hoſtilitatis. 35) Exauctoratio. 36) Incluſio Daniae. 37) Incluſio Principum aliorum. 38) Modus et ordo ratificandi et extradendi. 39) Guarantia communis. 40) Guarantia Regis Chriſtianiſſimi: Ratificationum formulae. Reuerſales. Epilogus. Procuratoria partium, et Dn. Mediatoris Procuratorium pro mediatione et guarantia. Subſcribuntur autem, vt pars altera concepit, hoc modo: *Articuli Polonici:* 1) Introitus. 2) Punctum amicitiae

tiae Poloniae ac Sueciae. 3) Punctum amnestiae Poloniae. 4) Punctum renunciationis Sueciae, et §. de titulis. 5) Cessio Liuoniae Septentrionalis. 6) §. Exercitium religionis Catholicae. 7) §. Tituli prouinciales. 8) §. Iudicia et Decreta. 9) 10) De Liuonia Australi. 11) §. Controuersiae limitum. 12) §. Subditi fugitiui. 13) §. Signa nautica. 14) Eliberatio Ducis Curlandiae. 15) Euacuatio vrbium Prussiae. 16) §. De modo deductionis. 17) §. De emigratione ciuium Prussiae. 18) Diplomata et scripturae restituendae. 19) Obligationes Ducis Curlandiae restituendae. 20) Debita. 21) Deposita et bona mobilia. 22) Tormenta bellica. 23) Captiui. 24) Captiui in Tataria. 25) Commercia. 26) Eliberatio Comitis a Koenigsmark. 27) Bona Radziuiliana. 28) Corpora mortuorum. 29) 30) 31) Dux Croyanus, Comes Dohna et Gyldenstern. — *Imperiales:* 32) Amicitia et amnestia Imperialis. 33) Restitutio Pomeraniae. 34) Captiui a parte Imperiali. — *Brandeburgici:* 35) Amicitia et amnestia Brandeb. cum adpendice. 36) Cassatio pactorum praeteritorum cum Brandeburgicis. 37) Restitutio Pomeraniae a Brandeburgicis. 38) Captiui Sueco-Brandeburgici. 39) Debita Sueco-Brandeburgica. 40) Commercia Sueco-Brandeburgica. — *Communes:* 41) Regis Daniae inclusio. 42) Inclusio Principum exterorum. 43) Exauctoratio militum in Imperio. 44) Cessatio hostilitatis. 45) De alimentis huic inserendis. 46) Modus ratihabendi. 47) Guarantia communis. 48) Guarantia Regis Galliae.

Deinde Dn. Mediator adfert ab altera parte quaedam monita ad Articulos, iam ante subscriptos et commutatos, primum et decimum nonum: suntque ista. In Articulo primo Curlandiae post: *Publica siue priuata,* adde: *Nobilitatis incolarumque Documenta.* In Art. 19. Subditi fugitiui etc. post: *subditi hoc vltimo bello,* adde: *et in futurum fugitiui.* Quoad primum, nempe Ducis Curlandiae Articulo restitutorio siue liberatorio, pro *siue publica, siue priuata,* ponitur, idque in ipso Originali a nobis Legationi Polonicae dato, per manum Illustriss. Dn. Regni Thesaurarii, *siue publica, siue priuatorum.* In illo autem, de subditis fugitiuis, decimo nono, verbis, *hoc vltimo bello fugitiui,* interponitur, *et in futurum.* Similiter in Art. 39. qui est Pacis cum Imperatore, postquam inter partes ita conuentum esset, iussu praefati Illustriss. Dn. Regni The-

ſaurarii praeſentis Secretarius Legationis Suecicae in noſtro Originali ſubſcripto haec adpoſuit, 1) Ad verba: *Quae in Pomerania et Megapoli occupata praeſidiis inſidentur,* vocem, *ſuis.* 2) Ante parentheſin *(praeuia tamen cautione* etc.*)* particulam *qui.* 3) Poſt parentheſin, ante vocem *reſtituet*, verba: *hac pace conſenſu partium incluſus cenſebitur.* 4) Poſt verba, *locorum ſcil. Pomeraniae*, voces *et Megapoleos.* 5) Ante verba, *Et Ducem Holſatiae*, voces *Duces Megapolitanos.* Et hoc quoque obſeruatum eſt ab altera parte, vt in Originalibus nobis antea datis Secretarius Legationis Polonicae quidem in iis ſub numero 1. et 19. Caeſareae vero in eo, quod eſt numero 39. ſupra dicta adderent, nec iſta tria Originalia de nouo ingroſſarentur et ſubſcriberentur. Denique noſtrorum Dnn. Legatorum Excellentiae petunt, vt fiat ſeparatus Articulus, quoad abductionem frumenti et pabuli Mariaeburgo, ante vrbis arciſque eius euacuationem: proiiciturque hoc modo. "Ne forſitan finiſtra aliqua opinio aut controuerſia inde ſuboriatur, quod in Articulo euacuationis vrbis arciſue Mariaeburgenſis, non exſertius mentio euehendi inde proprium, et, quod in Suecici praeſidiarii militis ſuſtentationem adhuc ſuppetit, frumentum, remque cibariam aliam, atque pabula, facta fuerit: conuentum eſt, vt, quantumcunque illiuſmodi, quod ſuſtentandae vitae militum equorumue inſeruit, illud omne Mariaeburgo, ante eius vrbis et arcis ceſſionem, Elbingam aduehere liberum atque licitum ſit." Qui Articulus ſubſcribitur, hora noctis vndecima, et commutatur talis: "Ne forſitan ſiniſtra aliqua opinio aut controuerſia inde ſuboriatur, quod in Articulo euacuationis vrbis arciſue Mariaeburgenſis, euehendi inde proprium, et, quod in Suecici praeſidiarii militis ſuſtentationem adhuc ſuppetit, frumentum, remque cibariam aliam, atque pabula, non expreſſe mentio facta fuerit. conuentum eſt, vt, quantumcumque illiuſmodi rerum, quae ſuſtentandae vitae militum equorumue inſeruiunt, illud omne Mariaeburgo, ante eius vrbis et arcis ceſſionem, Elbingam euehere liberum atque licitum ſit."

Interea ingroſſata erant ſubſcribenda exemplaria Articuli Promulgatorii. Quae quum Dn. Mediator adtuliſſet, noſtrumque vice verſa partis alterius Legatis monſtratum fuiſſet, atque, vt ſubſcribatur, inter omnes conueniſſet, ad commutandum praeparatoria fiunt, ſubſcribi-

turque

turque a Legatione Suecia hoc modo: "Quum iam, diuina adſpirante gratia, eo tractatus pacis deducti, vt omnes Articuli, qui ſollemne Pacis Inſtrumentum conſtituere debent, adprobati, ac manu Secretariorum Legationum ſubſcripti, ac inter partes commutati ſint: ideo nos infra ſcripti Commiſſarii ac Legati S. R. M. Regnique Sueciae eos omnes nunc quoque ratihabemus Articulos, eoſque omnes, prout a Secretariis ſubſcripti ſunt, nihil niſi de conſenſu partium ad illos, vel in illis, addendo aut demendo, vel mutando, in Inſtrumentum Pacis inſcribendos declaramus, atque a ſubſcriptione huius Articuli pacem factam promulgamus inter S. R. M. Regnumque Sueciae, et Sereniſſ. Regem ac Remp. Polonam, eorumque Foederatos, S. C. M. et Sereniſſ. Electorem Brandeburgicum. Incipiatque a tempore et die, determinatis per Articulum de ceſſatione armorum, et ſit ita armiſtitium, atque omnis hoſtilitas ceſſet per totum Regnum Polniae et M. D. Lithuaniae, Pruſſiam et Curlandiam, nec non in Pomerania, Megapoli, Holſatia, aliiſque partium ditionibus omnibus, in et extra Imperium ſitis, ac poſtarum litterarumque, vt et mercaturae, peregrinationis, et agriculturae commercium et facultas ſecura dehinc, tuta et libera ſit: et proinde id ſtatim, poſtquam ſubſcriptus erit hic Articulus, Generalibus et Officiariis omnibus notificabitur, et ſine mora vbiuis publicabitur. Magnus Gabriel de la Gardie etc." A Legatis Polonicis et Electoralibus ita: "Quum iam, diuina adſpirante gratia, eo tractatus pacis deducti, vt omnes Articuli, qui ſollemne Pacis Inſtrumentum conſtituere debent, adprobati ac manu Secretariorum Legationum ſubſcripti, ac inter partes commutati ſint: ideo nos infra ſcripti Commiſſarii ac Legati S. R. M. Regnique Poloniae, tum quoque Suae Serenit. Electoralis Brandeburgicae, eos omnes nunc quoque ratihabemus Articulos, eoſque omnes, prout a Secretariis ſubſcripti ſunt, nihil niſi de conſenſu partium ad illos, vel in illis, addendo, aut demendo, vel mutando, in Inſtrumentum Pacis inſcribendos declaramus, atque a ſubſcriptione huius Articuli pacem factam promulgamus inter Sereniſſ. Regem ac Remp. Polonam, eorumque Foederatos, S. C. M. et Sereniſſ. Electorem Brandeburgicum, et Sereniſſ. Regem Regnumque Sueciae. Incipiatque a tempore et die, determinato per Articulum de ceſſatione armorum, et ſit ita armiſtitium, atque omnis hoſtilitas ceſſet per totum Regnum

Poloniae et M. D. Lithuaniae, Pruſſiam et Curlandiam, nec non in Pomerania, Megapoli, Holſatia, aliiſque partium ditionibus omnibus, in et extra Imperium ſitis, ac poſtarum litterarumque, vt et mercaturae, peregrinationis et agriculturae commercium et facultas ſecura dehinc, tuta et libera ſit: et proinde id ſtatim, poſtquam ſubſcriptus erit hic Articulus, Generalibus et Officiariis omnibus id notificabitur, et ſine mora vbiuis publicabitur. Actum Oliuae, die tertia Maii, An. milleſimo ſexcenteſimo ſexageſimo. Ioannes Comes de Leſno, Palatinus Poſnanienſis, Maioris Poloniae Generalis, ad Tractatus Pacis Polono-Suecicos Legatus Plenipotentiarius, etc.— Ioannes ab Houerbecke, Ser. Electoris Brandeb. Legatus Plenipotentiarius, etc." —

A Legatis Caeſareis hoc modo: "Quum iam, diuina adſpirante gratia, eo Tractatus Pacis deducti, vt omnes Articuli, qui ſollemne Pacis Inſtrumentum conſtituere debent, adprobati, ac manu Secretariorum Legationum ſubſcripti, ac inter partes commutati ſint: ideo nos infra ſcripti Commiſſarii ac Legati S. C. M. eos omnes nunc quoque ratihabemus Articulos, eoſque omnes, prout a Secretariis ſubſcripti ſunt, nihil niſi de conſenſu partium ad illos, vel in illis, addendo, aut demendo, vel mutando, in Inſtrumentum Pacis inſcribendos declaramus, atque a ſubſcriptione huius Articuli pacem factam promulgamus inter Sereniſſ. Regem ac Remp. Polonam, eorumque Foederatos, S. C. M. et Sereniſſ. Electorem Brandeburgicum, et Sereniſſ. Regem Regnumque Sueciae: incipiatque a tempore et die, determinato per Articulum de ceſſatione armorum, et ſit ita armiſtitium, atque omnis hoſtilitas ceſſet per totum Regnum Poloniae et M. D. Lithuaniae, Pruſſiam et Curlandiam, nec non in Pomerania, Megapoli, Holſatia, aliiſque partium ditionibus omnibus, in et extra Imperium ſitis, ac poſtarum, litterarumque, vt et mercaturae, peregrinationis et agriculturae commercium et facul-

tas

* Ex his ita memoratis a Diarii huius auctore, qui rei interfuit, emendari poſſunt perperam tradita, in LVNIGII Theſauro Cerem. T. I. pag. 856 ſq. Nam primo ipſa Pacis Inſtrumenta tum quidem commutata non ſunt, ſed tantum Articulus, quem vocant, Promulgatorius. Deinde Pacificator non Secretariorum manus, ſed ſuas ipſius, *in modum crucis*, compoſuit. Qua in re Lumbranus, ſicuti in aliis, imitari videtur voluiſſe Thuillerium, Legatum Gallicum, qui eam rationem, in Bromſebroenſi pacificatione, praeiuit. De eo, haud ingra-

tum

tas ſecura dehinc, tuta et libera ſit: et proinde id ſtatim, poſtquam ſubſcriptus erit hic Articulus, Generalibus et Officiariis omnibus notificabitur, et ſine mora vbiuis publicabitur. Actum Oliuae, die III. Maii, An. MDCLX. Franciſcus Car. Libſteinski, Comes a Kolourat. Franciſcus Baro de Liſola.“

Quo facto Dn. Mediator, in puncto dimidiae duodecimae, ſtetit in medio tramitis, ad conclauia Legationum Suecicae ac Polonicae hinc inde ducentis, et tempus eſſe, vt Secretarius Suecicus veniat, parato iam et exſpectante Polonico, Legationi noſtrae nunciari fecit. Iuſſus igitur a Suis Excellentiis praefatus Secretarius ex conclaui noſtro, praeeuntibus ex alba cera facibus, a pediſſequis portatis, lentum gradum cepit, donec et Polonicum Legationis Secretarium adpropinquare videret. Qui quum ſimilibus albis facibus incederet, ſequente copioſa ab vtraque parte et aulicorum et aliorum hominum turba, ita paſſus quaſi dimenſi ſunt, vt ſimul vterque latus Dn. Mediatoris, Suecicus quidem dextrum, Polonicus ſiniſtrum clauderent. Ceremonias, ſiue reuerentiam, alteri neuter ſeu verbis ſeu geſtibus tunc exhibuit. Et ſine mora Dn. Mediator interrogans, an Articulus factae Pacis ſit ad manus paratus? et eſſe, ab ambobus reſponſo, chartas ſubſcriptas, brachiis in modum crucis compoſitis, ex manibus Secretariorum excepit, et momentaneo motu commutat.* Reuerentiam, vbi Suecicus verba, *Felix ſit fauſtumque!* dixiſſet, et Dn. Legatus Mediator, non ſine pii adfectus expreſſione, per eadem reſpondiſſet, Polonicus autem plane tacuiſſet, propino capite atque incuruatis genubus Dno Mediatori primum, deinde ſibi inuicem reddunt Secretarii, et ſuo quilibet coetu comitatus ad Illuſtriſſ. atque Excellentiſſ. Dnn. Legatos redeunt. Confeſtim in templo, ad cuius fere valuas permutatio facta eſt, *Te Deum laudamus*, canitur, et ab Abbate Miſſa cele-

tum ſit lectoribus, ſi verba adſcribam BOECLERI, in Hiſt. belli Sueco-Danici, Lib. III. pag. 386. Sunt autem haec: — *Deſcendit ad locum, inter duos pontes medium, apud Bromſebroam. Statim miſſus ab vtraque parte Secretarius adfuere cum Inſtrumento pactorum, et conuentorum exemplis. Thuillerius ſuſceptum dextra manu Suecicum Inſtrumentum tranſtulit in laeuam, et deinde dextram, qua et Inſtrumentum Danicum acceperat, decuſſatim laeuae impoſuit, atque illa quidem Secretario Suecico Iſraeli Iſraelis ſcriptum Danicum, hac autem Secretario Danico Kragio Suecicum exemplum porrexit.*

celebratur, exploduntur que maiora minoraque tormenta, et ſclopeta vtriuſque generis ſatis numeroſa. Poteramus per occultos aditus deſuper, in templo quae agebantur, perſpicere: et inter alia praefatus Abbas, in manu Hoſtiam tenens, verba haec recitauit: *Saluum fac Populum tuum, Domine, et benedic hereditati tuae!* Certe nemo, licet Cultui eorum non addictus, abſque votis ac ſuſpiriis cogitare et conſiderare potuit, a tantilla ſemiquadrantis horulae particula tot millium hominum ſalutem pendere, fortunaſque reparari. Nec moratus eſt, (quem peractis ſacris Abbas ſequebatur,) gratulari Dn. Mediator omnium partium Legatis. Quo autem ordine factum ſit, in Protocollo adnotari ob diſſita conclauia nequiuit; ex temporis tamen, quo haec omnia facta ſunt, interuallo iudicari poteſt, honorem Legationi Suecicae primum datum eſſe, idque iure merito, quia (ſi alii reſpectus ſeponantur,) illi erant hoc in loco Polonorum hoſpites, et pars altera prima fuit, aut eſſe debuit in loco Tractatuum Oliuenſi, ceu ſupra ex eorum Declaratione vltima ſuper loci praeliminaribus videri poteſt.* Itaque bono omine duodecima noctis ſexaginta annorum bello finem adtulit, et velut ex tenebroſa nube eluctante ſole, ortus ſequentis diei quaſi natiuitas reductae pacis fuit. Erat dimidia prima, quum nos Sobothum rediuimus: et quae reſtant, complanabuntur, vbi Regem prius comitati ad iter erunt Dnn. partis alterius Legati.

Actum Sobothi d. $\frac{24\ \text{April.}}{4\ \text{Maii}}$ *ante meridiem.*

Loquutae hodierno diluculo in curru fuerant Suae Excellentiae, dum Oliua redirent, vt feſtum Iubilaeum, ſeu gratiarum actorium celebraretur, tum Sobothi, tum Elbingae, Mariaeburgique et Stumae, et Caput Eſ. XII. totum pro textu eſſet: ſed nondum de die conſenſerant. Itaque Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurarius arceſſitum Secretarium Legationis iuſſit Dnn. Comitum et Legatorum reliquorum mentem experiri, quo vna cum notificatione concluſae Pacis, id Dnn. Gene-

* Declarationis iſtius Formula, opinor, inſerta erat primo Diarii huius Volumini: quod, cum duobus inſequentibus, incendio Holmienſi periiſſe iam memoraui. Ego vero illius Formulae exemplum ex Codice Zaluſciano deſcripſi, in Actis Pacific. Publicis, No. IV. p. 8 ſq. Ex ea huc faciunt verba haec: *Cum non dubi-*

Generalibus Elbingam et Mariaeburgum in tempore notificari poſſit. Quum itaque conſenſum eſſet in diem $\frac{29 \text{ April.}}{9 \text{ Maii}}$ proximum, qui nobis ſecundum Calendarium Gregorianum eſt Dominica Quaſimodogeniti, non dubitato intra hoc tempus ſubſcribi Inſtrumentum quoque Pacis poſſe; perſcripta haec ſunt ad Dnn. *von der Linde* et Bilouium, tranſmiſſique Articuli pro tempore ipſis ſcitu neceſſarii. Hodiernus quoque dies totus Gedano et Oliuenſibus atque Fortalitio Viſtulomundae fuit feſtiuus, et in gaudiis ac Iubilo, commorante adhuc in vrbe Rege Poloniae cum Legatis ac Aula, peractus: audiuimuſque Sobothi tormentorum tonitrua, alia aliud excipientia.**

Interea nobis cura fuit eorum, quae ad perfectionem totius negotii adhuc pertinent, rite peragendorum. Ad S. R. Maieſtatem, tranſmiſſis copiis Articuli ceſſationis hoſtilitatum et concluſae promulgataeque pacis, ſcribitur, eidemque laetum nuncium rei praeterita nocte geſtae notificatur, pacem videlicet, ſuperatis tandem tot difficultatibus praeter ſpem omnium, pro quo beneficio bonitas Altiſſimi laudanda ſit, feliciter factam eſſe. Non omnia quidem ex voto obtineri potuiſſe; quidquid tamen poſſibile fuiſſet, atque praeſentium temporum coniunctio, S. R. M. ſtatus, Regna et Prouinciae iuſſiſſent et paſſa eſſent, Legatos feciſſe. Specialia temporis anguſtiam perſcribi modo non concedere, ſed omnia vſque ad Dn. Regni Theſaurarii aduentum in Sueciam differri, vtpote qui, ſimul atque Inſtrumentum Pacis fuerit ſubſcriptum, iter ſuum maritimum illuc ſine mora ſit initurus. Prae omnibus iam notificandum eſſe S. R. Maieſtati, quod praeſidium Elbingenſe tribus adhuc, a ſubſcripta pace, menſibus ibi ſit commoraturum; Mariaeburgum et Stumam octauo poſt ſubſcriptum Inſtrumentum die euacuatum, et militem illum ſimul Elbingam deductum iri; ſe tamen tentaturos, vt praefatus Mariaeburgenſis ac Stumenſis miles in Pomeraniam et Scaniam traiici queat. Denique requiri decem millium thalerorum expenſas, in honoraria Legato Gallico de Lumbres, Miniſtro Gallico Akakiae, et omnium Legationum Secretariis

dubitetur, Legationem Suecicam ſuperioribus adquieturam, Dnn. Legati Polonici exnunc verſus Oliuam ſe conferunt. Legatio Suecica, repulſa vlteriori circa locum tractatuum deliberatione, expectatur.

** De huius diei feſtiuitate memoraui, ad PASTORII Diarium p. 302 ſq. n.*

riis danda; qua in re aeque nihil hic ſuppeditet; itaque rogari S. R. M. vt cambium aut parata pecunia mittatur. Praeterea Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurarius litteris ſuis ſpecialibus Catalogum hunc copiarum noſtrarum, adhuc in Pruſſia degentium, includere voluit. Catalogus: *Equitum Legiones et Cohortes:* Colonelli Andreae, Stenbockiana, Duglaſſiana, Colonelli Arenſonii, Colonelli Broneſtorfii, Tottiana, Biſtrumii. *Peditum Legiones et Cohortes Nationales:* Oſtrogothi, Smålandi, Colonelli Pleutneri, Finnones, Aboenſes, Colonelli locum tenentis Küne, qui in obſidione Hoefftii ipſe occubuit, ex Nortlandiis et pluribus legionibus ſelecti. *Germani:* Praetoriani Regis, Praetoriani Reginae, Scoti, Comitis a Dohna, Lindenſes, Colonelli Duderſtadii. *Dani:* Billouii, Colonelli Weiſenſtenii, Colonelli Stegmanni. *Hippopodes*, vulgo Dragouner: Colonelli Hattonis, Colonelli Andreae, Generalis Wirtzii. Qui Catalogus quum forte eſſet dubius, promittitur S. R. M. proxime exactior, et ideo ad Dn. Generalem Gubernatorem, Campi Mareſchalli locum tenentem, *von der Linde*, ſcribitur. Aeſtimatae ſunt autem hae copiae hactenus omnes ad ſex et dimidium millia. Adeſſe heri non poterat Oliuae ob aegritudinem Dn. Legatus Gyldenklau: igitur mandauit Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurarius, vt, quae peracta ſint, ipſi communicarentur; praeprimis vt Formulas ratificationum ſibi curae eſſe vellet. Facta ſunt iuſſa.

Actum Sobothi d. 25 April. / 5 Maii.

Illuſtriſſ. Dnus Regni Theſaurarius heri mandauerat, vt Secretarius communicaret Formulas ratificationum, nudius tertius et nudius quartus proiectarum, Dno Legato Gyldenklauio, eiuſque iudicium praeſertim ſuper his, quae ipſo abſente tractata fuiſſent, requireret. Id hic fecit: et ſunt hae notae eius. — Ad Formulam Ratificationis Regiae Suecicae. — In ingreſſu iam inuenitur poſitum: *Conſanguineo noſtro, et Regno ac Republica Poloniae:* in priore vero Formula ratificationis de An. 1655. ponitur rectius ſecundum ſtatum Poloniae, *Conſanguineo noſtro, et Republ. Polon.* Debent itaque abeſſe, *et Regno.* In fine nunc ponitur: *poſterorum noſtrorum:* ſed quia Rex Poloniae procul dubio illud in ſua Formula ratificationis, vt proiectum erat, poſuit, hic

hic ad eumdem modum neceſſario ponendum fuit, idque, ratione Sueciae, maioris ſecuritatis cauſſa. Deberet itaque poni, *heredum*. Ad Formulam ratificationis Imperatoriae: — In ingreſſu: Si monſtrata mihi Copia huius ratificationis conformis ſit extradito Dnn. Caeſarianorum Legatorum Originali formulae ratificandi, poteſt et optandum eſt, vt retineretur, *Maieſtatis eius*, nimirum Regis Sueciae. — Ad Formulam ratificationis Suecicae, Caeſarianis tradendae: — In ingreſſu iam ponitur: *Qui congreſſi cum alte memoratae Serenitatis eius Commiſſariis:* die vero $\frac{22 \text{ April.}}{2 \text{ Maii}}$ poſtularunt eorum loco poni: *Qui congreſſi cum Maieſtatis eius Legatis ac Commiſſariis:* et id a Dnn. Suecicis ipſis in ſcripto indultum ac reſponſum fuit, et ideo hic merito retinendum. In fine ponitur in Caeſaris Formula Ratific. titulus eius abbreuiatus, vt poſtulatum fuit a Dnn. Suecicis in dicto reſponſo ac declaratione; quum illi inuſitatum et inutile fuiſſe dixerunt, vt titulus Caeſaris repeteretur. Ideo conſiderandum eſt, vtrum hic, in Regio Suecico Diplomate ratificationis, ponendus ſit Regis noſtri integer titulus, vel ſaltim abbreuiatus, vt tandem conſenſerunt Caeſarei. Item in Proiecto Dnn. Suecicorum tradito Caeſarianis poſitum, vt a Caeſarianis adprobatum fuit: *nomine noſtro, heredum ac ſucceſſorum noſtrorum:* atque ita in ſuo Conceptu, *nomine Caeſaris*, ipſi poſuerunt. In hoc vero Suecico Conceptu mutatur ad hunc modum: *nomine noſtro, ſucceſſorum ac poſterorum noſtrorum.* Item ſubiungitur, *et Regni Sueciae*, quod nec in priori Dnn. Suecicorum fuit, nec iam ponitur in Caeſarea Formula ratificationis. Item in Caeſareo ponitur, vt a Suecicis poſtulatum fuit: *Nec paſſuros a nobis, aut noſtratibus, aut aliis hic paciſcentibus vllo modo violari.* In Suecico autem Conceptu ponitur ita: *nec paſſuros a noſtratibus ac Regni Sueciae Vaſallis, Officialibus et ſubditis vllo modo violari.* In fine, pro *haecce* ponendum eſt *haſce.* Item, an non praeſtet poni *manibus*, pro *manu honoratiſſimae et chariſſimae matris noſtrae, nec non Regni Sueciae Adminiſtratorum ſubſ.* — Ad Formulam ratificationis Regis Sueciae tradendae Electoralibus: — In ingreſſu deeſt, *interueniente mediatione Chriſtianiſſimi Regis.* Deeſt item, *ac Commiſſariis.* In fine: conſiderandum iterum eſt, vtrum totus vel abbreuiatus Regis Sueciae titulus hic loci ponendus ſit. Et conduceret, ſi ad manus haberi poſſint Formulae ratificandi Electoralium. Quod ſi fieret, formari poſſet, ſecundum

eorum formam, quae ſequuntur: *nec paſſuros a noſtris ac Regni Sueciae Vaſallis, Officiariis ac ſubditis vllo modo violari.* Sed videntur Electorales extraditionem ſuae Formulae propter hanc inprimis rationem cohibere, et anguem apud illos in herba latere. Item pro *manu*, videtur commodius poni *manibus Matris noſtrae, nec non Regni Sueciae Adminiſtratorum.* Alias in Stumſdorfienſi ratificatione ita probatur: *manibus tutorum noſtrorum Regnique adminiſtratorum ſubſcriptas, ſigillo Regni noſtri muniri iuſſimus. Datum.* Et, ſi recte memini, in Conuentione, cum altera parte, de ratificatione Suecica, fit mentio tantum Adminiſtratorum, non item Senatorum, quod Dn. Secretarius poteſt in Articulo inueſtigare. Porro in Caeſarea Formula, *vt in Tractatibus Pacis perpetuae Polono-Suecicis, in Pruſſia inſtitutis.*

Congreſſus adhuc continuari nequiuit Oliuae, dum heri interfuerunt ſollemnitatibus et iubilis Dnn. Legati Polonici, hodie vero profectum Dantiſco Regem ſuum ad partem itineris comitati. Scribuntur denuo litterae ad S. R. M. Dn. noſtrum Clementiſſimum, repetitis breuiter, quae heri nunciabantur de concluſa nudius tertius et promulgata pace. Tranſmittuntur dupla litterarum quarumdam praecedanearum, nempe $\frac{4}{14}$ $\frac{5}{15}$ $\frac{7}{17}$ $\frac{8}{18}$ $\frac{17}{27}$ Aprilis, et heri datarum. Gratulantur S. R. M. Dnn. Legati, quod per pacificationem hanc renunciatio praetenſi iuris in Sueciam a Rege, et ceſſionis Liuoniae a Republ. Poloniae reportentur, ſopitumque inde ſexaginta annorum bellum, atque S. R. M. et Regnum Sueciae hac in parte nacti ſint quietem. Inuocatur Diuinum Numen, quo perennare iſtam felicitatem, ac porro S. R. M. ac throno eius benedicat, ita vt omnia in emolumentum Regni ac ſubditorum incolarumque Sueciae vergant. De pace Danica breui ſubſequutura non dubitant, ſiquidem Imperator et Elector Brandeburgicus non lautas aliquas conditiones pro illo Rege, praeter nudam eius, ſine praeiudicio tamen Tractatus in Dania, incluſionem obtinere contenderit. Quamuis aliquot ante dies abſurde admodum poſtulaſſent, vt,

* Qua de cauſſa Dani ipſi, in Hafnienſis Pacis tractatione, titulum Scaniae abnegauerant Sueco. Id quod a PVFENDORFIO Comment. de rebus Caroli Guſtaui, Lib. VI. §. 45. relatum accepimus, hiſce verbis: *Circa diploma porro iſtud* (Salui Conductus pro Commiſſariis Danicis) *difficultas ſurgebat ſuper titulo vtriuſ-*

vt, non obſtante Polonica Pace, Confoederatorum arma in Holſatia atque Dania exerceri liceret: id quod deinde rationi conſentaneum non eſſe ipſi agnouerint.

Actum Oliuae d. $\frac{26 \text{ April.}}{6 \text{ Maii}}$ hor. 11 pomerid. vſque ad X veſpert.

Abſentibus Dn. Regni Theſaurario, et Dn. Comite Schlippenbach. Profectum heri Regem ſuum Dnn. Legati Polonici comitati redierunt: et agi coeptum eſt de inſertione Articulorum ſubſcriptorum in Inſtrumentum Pacis, noſtrumque Conceptum iam paratum eſſe, indicatum. Dn. Mediator: Oblitum eſſe Poloniae Legationis Secretarium, et de ordine inſerendorum Articulorum, nec Inſtrumenti Proiectum ex ſubſcriptis Articulis eſſe formatum; rogat noſtrum itaque, ſi habeamus, aut Articulos ſubſcriptos apud Dn. Mediatorem deponendos. Dn. Comes Oxenſtierna, conformante ſe Dn. Gyldenklau: Concedendum Proiectum noſtrum, ſed praeſente Legato Secretario Suecico fieri conducere, vt, ſi quae monenda eſſent, is adnotare poſſet. Factum eſt: et ſequutus eſt Secretarius Dn. Legatum Mediatorem, qui eum introduxit in conclaue Dnn. Polonicorum Legatorum, vbi etiam Dnn. Electorales aderant. Lecti ſunt Articuli per eumdem Secretarium Legationis Suecicum, ſicuti a Secretario Legationis Polonico ſubſcripti erant, et auſcultauit Conceptum noſtrum Dn. Cancellarius Pacius, notante in illo, quae corrigebantur, vel errores ſcribae, vel etiam conſenſu partium mutata nonnulla in Curialibus, praefato Secretario Suecico, quoties opus fuit manu ſua, quamuis initio quoque Dn. Mediator manum adhibuerit.

Interea Dn. Comes Oxenſtierna, cum Dn. Legato Gyldenklau, tractauerunt, digrediente inter partes Dn. Mediatore, Formulas ratificandi; et magnae denuo difficultates ortae ſunt ſuper titulis Scaniae, item Iuliaci, Cliuiae et Montium. Titulum Scaniae enim negant nobis Imperatoris Legati, dicentes in alio ſtatu rem eſſe, atque per inuaſionem vltimam inualidam redditam Pacem Roſchildenſem fuiſſe.*

 Iuliaci

vtriuſque Regis, quod Sueci Dano titulum Regis Gothorum tribuere abnuerent, velut qui nil amplius in Regno Gothiae poſſideat; Dani viciſſim Sueco Scaniae titulum negarent, quod Pacem Roſchildenſem agnoſcere nollent, cuius vi Scania in iſtum collata erat. Addit PVFENDORFIVS: *Demum tale temperamentum*

Iuliaci vero, Cliuiae et Montium titulos Imperatorem nulli concedere, praeter ab ipſo inueſtitum in dictos Ducatus.* Suecica Legatio obtinet, Dnn. Legatos Caeſareos et Scaniae et Iuliaci etc. titulos S. R. M. Sueciae in Articulo, *Eadem ſimiliter pax*, qui eſt amicitiae et amneſtiae cum Imperatore, dediſſe: qui Articulus non modo ſubſcriptus et commutatus fuerit, verum etiam per promulgationem nuperam a Legatione Imperatoria aeque ac reliquis omnibus ratificatus. In illo igitur abſque conſenſu partium nihil mutari poſſe. Caeſareis non tam Scaniae negare, quam expungi Iuliaci, Cliuiae, Montium, veluti errorem Concellariae, velle viſum eſt: ſed hac vice res manſit indeciſa, in craſtinum quidem relicta. Ceterum quoad ſaepe memoratum titulum Iuliaci, Cliuiae, Montium, temperamentum ſiue expediens acceptatur ab Electoralibus, vt nimirum ſcribatur in parentheſi, (tot. tit. ſicut hactenus fuit inter S. R. M. Sueciae et S. Serenitatem Electoralem vſitatum). Legatio Suecica vero declarat, quod maneat, ſicut nuperrime ſit conuentum, quo videlicet S. R. M. Sueciae aeque ac Sereniſſ. Elector Brandeburgicus vtantur hiſce titulis, quum de ſe loquuntur ipſis, neuter vero alteri dare eoſdem teneatur. Sed nec hoc penitus hodie tollitur difficultatis. Interea apud Dnn. Polonos pergitur in conferendis, cum Inſtrumento Pacis, Articulis et §phis, modo praeſente, modo abſente propter ea, quae ſimul in conclaui Legationis Suecicae tractarentur, Dno Mediatore. Abſoluimus Inſtrumenti Conceptum vſque ad Articulum: *Sit eadem pax* etc. vbi Confoederatorum, et poſtea communia ſequuntur. Pergere voluiſſent, ſed inclinabat dies ad veſperam, nec aderant Dnn. Caeſariani Legati: et Dn. Mediator praeterea libentiſſime voluiſſet complanari Formulas ratificationum. Itaque curialia decentia praemiſit Secretarius Suecicus, et abiit, Dominorumque Legatorum ſuorum Excellentiis, quae acta ſunt, retulit; quibus omne placuit. Conceptum vero noſtrum Legatio Polonica retinuit, vt ſuum inde formari poſſit, atque cras nobis reſtituet.

Fuerunt

tum a Belgis propoſitum vtrimque admittebatur, vt Carolus Guſtauus Rex Sueciae, Fridericus Rex Daniae vocaretur, nullo alio additamento. Conf. Dn. HOLBERGII Hiſt. Daniae, P. III. p. 396.

* Saxoniae Principem Electorem indigitabant: qui quidem iis temporibus nondum ab ipſo Leopoldo Imp. iſtos Ducatus in fidem clientelamque ritu ac formula ſollemni acceperat. Sed vero maiores

Fuerunt autem partim mutata, partim addita, quae ſequuntur. In Introitu: *Marchionem Brandeburgenſem*, pro *Brandeburgicum*. Item, *In Pruſſiae etc. etc. etc. Ducem*, pro *in Pruſſia Ducem etc. etc. etc.* Item additum in titulo Dn. de Lumbres, *Comitem Conſiſtorianum*. Item monuit Dn. Cancellarius Pacius, et additum eſt ad imitationem Suecici Concepti: *Ex ordine Senatorio quidem* — et, *ex ordine vero Equeſtri.* Item in Articulo amneſtiae, qui eſt iam ordine ſecundus, §. 5. *Quae durante bello*, additum eſt *hoc vltimo.* Item Articulo Liuoniae Auſtralis, qui iam eſt in Inſtrumento ordine quintus, poſt verba §. 1. *ab altera diuerſam*, additum eſt, *neque in Ducatus Curlandiae Semigalliaeque et Diſtrictum Piltenſem, reſpectu Liuoniae Septentrionalis, vel quouis alio praetextu, vllum vmquam ius praetendent, aut praetendere poterunt:* quae verba partim Dn. Legatus Gyldenklau, partim Dn. Mediator conceperunt. Item eodem Articulo §. 4. omiſſum erat in Concepto, *et in futurum:* additum itaque eſt. Hic Articulus in Originali, tunc a Suecica parte ſubſcricto, incipit: *Pars Liuoniae, eaque Auſtralis.* Poloni autem in ſuo omiſerant, forte per errorem, vocem *eaque:* igitur quum Articuli Suecici non adeſſent, vt ſupra memoratum eſt, ſed ſecundum eos, quos Poloni et Confoederati ſubſcripſerant, inſertio facta eſſet, hic quoque in Concepto Inſtrumenti non eſt adtentum: et id factum quoque eſt in aliis diuerſis particulis, vt pro *aut* poneretur *vel;* pro *et*, *ac atque;* item interdum tranſpoſitae eſſent voces nonnullae, ſenſu nihilominus integro et genuino: quod licet moneretur, adtendere quandoque noluerunt. In Articulo Ducis Curlandiae, qui iam eſt ordine ſextus, *priuatorum* poſitum eſt pro *priuata:* veluti mutatum erat ante in Originali ipſo ipſius Articuli. Ad Articulum Radziuilianum, qui modo per inſertionem Inſtrumenti factus eſt 17. datur per Dn. Mediatorem, quem ſollicitauerat Principiſſae Mandatarius, haec ſchedula: In Articulo illo, vbi mentio fit Filiae Illuſtriſſ. Ducis Radziuilii, addantur haec verba: *Supremi Exercituum M. D. Lithuaniae Ducis vnicae filiae* etc. Sed reſpondit Dn. Cancel-

iores illius a Rudolpho II. Matthia, Ferdinando II. AAA. accepiſſe ſatis conſtabat. Litterae clientelares a Dn. BVDERO, viro illuſtri, ac iuris et hiſtoriarum ſcientiſſimo, indicatae ſunt in Catalogo talium litterarum aliorumque diplomatum Domus Saxoniae, (*Anzeige der mehreſten Kayſerl. Lehen-Briefe, auch Anwartſchaften und Confirmationen derer Privilegien des Chur-und Fürſtl. Hauſes Sachſen,*) p. 27 ſq. et a viris doctis iterum iterumque editae.

Cancellarius Pacius: Satis eſſe, ſi accipiat Dn. Principiſſa bona ſua reſtituta. Dn. Gninski dixit: Si ſua res eſſet, nolle ſe, iſta vt inſerantur; petere, ne poſteritati innoteſcat: ſubintelligens illum partes hoſtiles ſequutum. Dederant hoc Memoriale Secretario Illuſtriſſimus Dn. Oxenſtierna, et Dn. Legatus Gyldenklau. — Cum Dnn. Polonicis: — Vt Articulus de exulibus Liuoniae ſubſcriptus inſeratur Inſtrumento Pacis. — Cum Dnn. Caeſareis: Vt Megapoleos in Puncto reſtitutionis locorum iterata fiat mentio, videlicet Pomeraniae et Megapoleos, exceptis etc. Et in Articulo de rebus Imperii, vt inſerantur verba: *ante hoc bellum interceſſit.* — Cum Electoralibus: — Vt inſerantur Inſtrumento Pacis. Standum de cetero eſt Receſſui Limitaneo, inter S. R. M. Sueciae et Sereniſſ. Electorem Brandeburgicum Stetini concluſo.* Quum ad Articulum de exulibus peruentum eſſet, et Dnn. Poloni neutiquam admitterent Articulum, de exulibus Liuoniae, Inſtrumento publico inſerendum, nec Dn. Mediator iis id perſuadere poſſet, perrexerunt: et haec res in craſtinum adhuc reſeruata eſt a Secretario Suecico, Suis Excellentiis referenda.

Interea quae acta ſint in conclaui noſtro Suecico, exhibent hae ſchedulae, quas Dn. Legatus Gyldenklau manu ſua concepit. Notae Electorales ad Proiectum Suecicum, ratione Formulae ratificat. ex parte Ser. Regis Sueciae pro Ser. Electore Brandeburgico: 1) et poſterum, 2) Regnique Sueciae, 3) inſerta, et 4) ac Regni Sueciae. Dnn. Brandeburgicorum notae in Formula ratificationis Regia Suecica, quas inſeri ante ſubſcriptionem petunt, et in quas a Dnn. Suecicis conſenſum eſt. Traditum eſt d. $\frac{26 \text{ April.}}{6 \text{ Maii}}$ Dnn. Electoralibus per Secretarium Mediatoris.

Ad Formulam Ratificationis Electoralis. In ingreſſu: 1) pro *Regnumque Poloniae*, ponatur *Rempubl. Poloniae.* 2) Neceſſe erit, vt vtrobique obſeruetur aequalitas in titulis, ratione Iuliaci, Cliuiae et Montium. In fine: 3) quia ratificatio Electoralis modificatur per illa verba: *Ita tamen* etc. et contra omnem vſum eſt, inſerere aliqua reſeruata in ratificationum Formula, quae ſimplex eſſe debet ac clara; et ſi ſuper

* De quo dixi ad PASTORII Diarium pag. 241. n.**** Formula ipſa primum edita eſt ſigillatim, dein incluſa GASTELII Libro, de ſtatu Iur. Publ. Euro-

per declaratione ſeparata Articuli 11. ratificatio aliqua neceſſario dari debeat, Legationi Suecicae videtur, vt Poloniae illa tradatur. Quo caſu, et, ſi ſuperfluum non fuerit, ſeparato aliquam ratificationem poſtulari, Legatio Suecica promittit ac recipit, ſe effecturam, vt peculiare diploma ratificationis vna cum eadem declaratione a S. R. M. Sueciae pariter cum principali ratificatione ſubſequantur. — Ad Formulam Ratificationis Sereniſſ. Regis Sueciae. 4) Ad modum Formulae Ratificationis Sueciae erga Poloniam et Caeſarem, poſſunt ex Electorali Formula excludi verba: *praeſentibus et futuris.* 5) Aequum eſt, vt Regius titulus integer inſeratur, prout in Electorali Formula titulus Electoralis plenus inſeritur. 6) Pro *Regnumque,* ponatur *Remquepublicam Poloniae.* — De Formula ratificandi Electorali: Fridericus Wilhelmus, Dei gratia (totus titulus inſeratur, Coloniae ad Spream, prout cum titulo obſeruatum fuit in litteris Suae Serenit. Electoralis ad Ser. Regem Sueciae Dn. Carolum Guſtauum, glorioſae memoriae, quum in viuis eſſet,) notum teſtatumque facimus vniuerſis et ſingulis, quorum intereſt, quod quum etc. vſque ad verbum: *Dno Carolo* (tot. tit. inſeratur ibidem, prout obſeruatum fuit in titulo, quum ſcriberet Elector modernus ad defunctum Regem Sueciae). Et vice verſa in Formula Ratificationis Regiae: Nos Carolus (totus titulus inſeratur Stockholmiae, prout cum titulo obſeruatum fuit in commerciis litterarum inter Regem Sueciae defunctum et modernum Electorem, praeteritis annis,) notum teſtatumque etc. etc. Trad. Dnn. Caeſareis, die $\frac{26 \text{ April.}}{6 \text{ Maii}}$ per Secretarium Mediatoris: In ingreſſu ad Ratificationem Caeſaream: 1) Pro *Poloniae* et *Sueciae*, ponatur, in ratificatione tradenda Sueciae, *Sueciae et Poloniae.* 2) *Scaniae.* 3) *Nec non Comite Palatino* etc. 4) Addantur tituli, *Iuliaci, Cliuiae et Montium Duci* etc. vt eſt titulus Sereniſſ. Regis Sueciae. Dematur autem titulus *Comitum in Veldenz et Sponheim.* In concluſione: Quum Legatio Caeſarea, die $\frac{22 \text{ April.}}{2 \text{ Maii}}$ ſeſe declarauit, et conſenſit, vt pro *aut aliis*, poneretur: *aut aliis hic paciſcentibus:* ſperat Legatio Suecica iam illud non immutatum iri. 6) Quia praedicto die, quum Legatio Caeſarea ſua monita ac poſtulata, ad Suecicae Ratificationis

Europae nouiſſimo, p. 601. item LONDORPII Actis Publ. Tom. VIII. pag. 831. et DIARIO EVROP. P. VIII pag. 513.

tionis Formulam, Legationi Suecicae offerri per Dn. Mediatorem fecit, nulla mentio fiebat guarantiae, ſed conſenſit plane Legatio Caeſarea Conceptui Suecico, nec ſtyli eſt, de inuitatione ad guarantiam aut eiuſmodi rebus in Inſtrumento conuentis, in ratificatione ipſa per expreſſum monere: ideo non dubitat Legatio Suecica, quin §. Et quia, etc. hic expungatur. In Formula ratificationis Regiae Suecicae, ſub finem, 7) poteſt et debet addi poſt verbum, *Adminiſtratorum manibus ſubſcriptos, et ſigillo Regni noſtri corroboratos extradi iuſſimus.* Dabantur. — Cras hora octaua matutina continuabitur, euntibus iam quolibet ſuas ad ſtationes.

Actum Oliuae d. $\frac{27\ \text{April.}}{7\ \text{Maii}}$ *ab VIII matut. vſque ad XII noctis.*

Abſentibus Dn. Regni Theſaurario et Comite Oxenſtierna. — Rediuimus mane Oliuam, hora plerumque ſolita. Aderat Dn. Mediator: aduenerunt Dnn. Poloni et Electorales. Pergere voluiſſent in conferendis Articulis, Inſtrumento pactorum inſerendis, ſed adhuc exſpectabantur Dnn. Legati Caeſarei. Qui dum aduenirent, reaſſumta ſunt conferentia Articulorum ſubſcriptorum cum noſtro Inſtrumenti Pacis Concepto; Formularum ratificandi complanatio; Quaeſtio de titulis Iuliaci, Cliuiae, Montium; In mentem reuocatio mutui Dantiſcani; Inſertio Articuli de expulſis et exulibus Liuoniae, qui inter ſubſcriptos Articulus eſt ordine quintus. Item titulus Scaniae; item titulorum abbreuiatio. Quae omnia hodie ſunt hinc inde ventilata, et bonam partem complanata. Et quia Dn. Mediator intereſſe in conclaui Legationis Polonicae, praeſentibus Dnn. Caeſareis, non potuit, vix circa horam XI antemeridianam conferentia coepit Concepti, dum videlicet ille primum propoſuit modo memoratae, ac partis alterius Legationes ſuper iis inuicem conferrent. Refert Dn. Mediator, quod Dnn. Caeſariani conſentiunt, et volunt dare in ſuo Inſtrumento totum titulum, cum expreſſione Scaniae, ſed in Inſtrumento, quod Dnn. Electorales ſubſcribent ſimul cum Dnn. Polonis, vtentur Etceterationibus, quia alias Dnn. Poloni non poterunt ſubſcribere, quia conuentum eſt, quod Reges Sueciae et Poloniae non vti debent niſi titulis abbreuiatis, inuicem et inter miniſtros eorum. Sed in eo, quod

ſub-

ſubſcribent ſoli, vt et in ratificationibus, dabunt totum titulum, tam Electorales, quam Caeſarei; Poloni autem cum abbreuiationibus. Quod vero ad Iuliaci, Cliuiae et Montium titulum adtinet, illum Dn. Elector non dabit Sereniſſ. noſtro Regi: et vice verſa ita obſeruabitur, quando S. R. M. ad Suam Serenit. Electoralem ſcribet.

Prandente ante factam relationem Dn. Mediatore, inſumtus erat ferme totus dies hac quaeſtione, dum interea, quae heri in Inſtrumenti Pacis Concepto remanſerunt, per Secretarium Legationis Suecicae conferrentur, et abſoluerentur cum Dnn. Caeſarianis et Electoralibus Legatis, praeſentibus ex Legatione Polonica Dn. Palatino Leſzinski, Dn. Cancellario Pacio, Dn. Morſtyn, et Dn. Gninskio. Et deinde in longam veſperam fuit diſputatio de reliquis, in ratificationum Formulis: tandem autem placitum eſt, vt habent Concepta, quae infra eius diei Protocollo, quo ſubſcriptio earum fiet, inſerentur. Quum vero hac nocte ſubſcribi nequirent illae Formulae, placuit, vt craſtina mittantur Secretariis Legationis, qui inter ſe conferant et ſubſcribant. Diu inſtiterunt Dn. Comes Schlippenbach et Dn. Legatus Gyldenklau, vt memoratae Formulae ratificationum non ſubſcribantur a Secretariis, ſed ipſis Legatis. Retulit autem Dn. Mediator, voluiſſe pridem hoc Dnn. Electorales, non autem Polonos et Caeſareos, quia craſtina non poterunt conuenire; et ſi per Secretarios Legationum a diſperſis tanto ſpatio, diſſitis in hoſpitiis, Dnn. Legatis accipi ſubſcriptio deberet, totus dies inſumendus eſſet; iam autem non eſſe tempus Secretariis, qui ſatis habent laboris in Inſtrumenti conficiendis Originalibus. Ergo conueniant ea de re Secretarii cras, circa horam nonam, ante meridiem: Dn. Mediator denuo proponit, et a partibus accipitur. — In conclaui Legationis Polonicae. Artic. 39. modo 22. *Principis Hereditarii* nuncupatio erat omiſſa, ſed tamen recipiunt, (et ipſe monet hoc Dn. Comes a Colourat,) optionem dantes Legationi Suecicae, vtrum inſeri cupiant, an perinde ipſis ſit, velut abſque hoc notum, Sereniſſ. Regem Sueciae Hereditarium eſſe. Reſpondit Dn. Cancellarius Pacius, et Dnn. Polonos poſſe concedere, quia Sereniſſ. Rex Poloniae Sereniſſ. Regem Sueciae pro Hereditario Sueciae agnoſcat. Inſeretur itaque. In eodem Articulo 22. addita ſunt verba: *iuxta Formulam, de qua hic conuenit.* Art. 37. modo 24. oc-

currit totus titulus Sueciae: volunt cum Etceterationibus Dnn. Caesarei et Electorales; et addidit Dn. Comes a Colourat, quod in toto Instrumento nullibi poneretur totus titulus, nisi in Art. 22. et 24. Acceperunt hoc Dnn. Poloni, et tam Dn. Palatinus Posnaniensis, quam Dn. Cancellarius Pacius, et Dn. Referendarius Regni Morstynius, declararunt, quod subscribere non possint Instrumentum, vbi totus titulus Sereniss. Regis Sueciae sit expressus, siquidem pactum inter Poloniam et Sueciam hac de re exstet. Dn. Comes a Colourat respondit, ideo Imperatorem negare Regi Sueciae integrum titulum non posse, nec ideo Imperatorem Etceterationibus vti; nihil enim de titulis illi cum hoc esse; posse tamen se, Imperatoris Legatos, libenter concedere, vt ponatur titulus abbreuiatus. Secretarius Suecicus excusauit, quod hic referre ipsum oporteat Excellentiis Suis, quid oriatur difficultatis; recordari interea, illas mentem suam heri hac de re declarasse Dn. Mediatori. Igitur perreximus in aliis, remisso hoc ad Dn. Mediatorem. Quum autem omnia absoluissemus, praefatus Secretarius Legationi retulit. Et mansit conuentio, quod in Instrumenti exemplaribus, quae inter Sueciam, Imperatorem et Electorem subscribentur, et commutanda sunt, retinebuntur in 22 et 24 Articulis, tamquam Imperatoris et Electoris propriis, integri tituli Regis Sueciae, Imperatoris, et Electoris, abbreuiato Regis Poloniae titulo: in his vero, quae Poloniae videnda venient, manebunt abbreuiationes omnium Potestatum. Art. 41. modo 26. Paci inclusionem Ducis Holsatiae a parte Electoris monet Dn. Comes a Colourat: quae admittitur, et inscribitur ab Electoralibus per verba, *Qui* etc. *hac pace consensu partium inclusus censebitur.* Restitutionem in Megapoli Electorales facere non poterunt, quia ibi non habent exercitum. Reuersales vel declaratio Ducis Holsatiae, et ceterae, non insertae sunt Instrumento; et parcendum honori Principum, vt verba erant praefati Dn. Comitis a Colourat. Iterum proposuerat Dn. Mediator ante meridiem, quod Principissae Radziuiliae Mandatarius peteret denuo, quo inserantur illi Articulo verba, quibus eius parens vocaretur *Supremus Exercituum M. D. Lithuaniae Dux.* Et consentiunt Dn. Comes Schlippenbach et Dn. Legatus Gyldenklau: sed non admiserunt Dnn. Poloni. At circa nonam vespere Secretarius Dn. Mediatoris adfert schedulam attestatoriam, de

de cōnſenſu Dnn. Polonorum, ab eorum Secretario Legationis, Capitaneo Bidgoſcienſi, talem: Conſentiunt Excellentiſſimi Dnn. Legati Poloniae in Articulo Radziuiliae, haec addi verba: *Supremi Exercituum M. D. Lithuaniae Ducis vnicae filiae.* Factum eſt itaque iuſſu Legationis noſtrae, et iſta verba in Inſtrumento Pacis inſerta ſunt Articulo 32. modo 17. Elenchus ſeu index omnium, quae vt et quo ordine iam ſecundum Articulos et §phos Inſtrumento Pacis, omnium partium conſenſu, inſerta ſunt. *In Nomine Sacroſanctae et Indiuiduae Trinitatis.* Notum ſit vniuerſis et ſingulis etc. qui eſt Introitus. Art. I. *Sit pax vniuerſalis* etc. De amicitia cum Rege Regnoque Poloniae et Confoederatis, Imperatore videlicet, et Electore Brandeburgico. Art. II. §. 1. *Sit vtrimque perpetua obliuio* etc. De amneſtia generali. §. 2. *Hac generali amneſtia gaudeant omnes et ſinguli* etc. De amneſtia particulari. §. 3. *Ciuitatibus Pruſſiae Regalis* etc. De ſaluis priuilegiis et iuribus Eccleſiaſticis et profanis locorum in Pruſſia, a Suecia hactenus poſſeſſorum. §. 4. *Cunctae actiones* etc. De non inſtituendis inquiſitionibus fiſcalibus, vel aliis actionibus contra eos, qui hoc vltimo bello partes hoſtiles ſequuti ſunt. §. 5. *Quae durante hoc vltimo bello* etc. De confiſcatis bonis mobilibus et immobilibus. Art. III. *Sereniſſimus ac Potentiſſimus Rex* etc. De renunciatione Regis Poloniae in Sueciam. Art. IV. §. 1. *Sereniſſimus Rex et Status* etc. De ceſſione Liuoniae. §. 2. *Quoad Religionem* etc. De Religione Catholica in Liuonia. §. 3. *Tituli Prouinciales* etc. De retinendis, ſine prouentibus, et abſque praeiudicio iuris Regii Suecici etc. ad vitam titulis Senatorii et Equeſtris Ordinis. §. 4. *Iudicia omnia* etc. De his, quae hoc bello in locis a Suecia occupatis iudicialiter acta ſunt. Art. V. §. 1. *Pars Liuoniae Auſtralis* etc. De parua ſiue illa Liuonia, quae manebit in poſſeſſione Polonica, nempe Duneburgum, Roſiten etc. §. 2. *Titulis et Inſignibus* etc. De vtendo promiſcue titulo et inſignibus Liuoniae. §. 3. *Si quas poſthac* etc. De modo complanandi controuerſias, ſuper limitibus et finibus, aut de rebus aliis, vt et lites minores inter ſubditos et accolas vtriuſque partis in futurum forte ſub- et exorituras. §. 4. *Subditi hoc vltimo bello* etc. De ſubditis fugitiuis Lithuaniae, Samogitiae, Liuoniae Polonicae, Curlandiae Semigalliaeque, et contra. §. 5. *Quo fauorem commerciis* etc. De pharo, ſiue ſignis nauticis, in Domeſnes et Lu-

ferort. Art. VI. *Illustrissimus in Liuonia* etc. De Ducis Curlandiae eliberatione ac restitutione. Art. VII. §. 1. *Serenissimus Rex Regnumque Sueciae* etc. De restitutione locorum in Prussia et Curlandia. §. 2. *Deductio militiae* etc. De militis Suecici e dictis locis deductione. §. 3. *Si cui aut quibus* etc. De emigratione, et euacuandis ciuitatibus Prussiae earumque territoriis, triennali abhinc spatio licita. Art. VIII. *Quidquid in Polonia* etc. De Diplomatis et Obligationibus, Actisque, quae vel a priuatis, vel a Communitatibus et prouinciis exercitui per necessitatem belli data sunt, Regi Regnoque Poloniae et Duci Curlandiae extradendis, aut, si non supersint, annihilandis et eliminandis. Art. IX. *Restituentur quoque* etc. De restitutione Archiuorum et Actorum publicorum Polonicorum, Bibliothecaeque Regiae. Art. X. *Obligationes et Recognitiones* etc. De cassatis Obligationibus Curlandicis, Semigallicis et Piltensibus hinc inde extortis. Art. XI. *Debita* etc. De debitis, a Ducibus et Officiariis belli contractis, bona fide soluendis. Art. XII. *Deposita* etc. De restituendis mobilibus Fisco nondum adiudicatis. Art. XIII. *Tormenta bellica* etc. De captis tormentis respectiue relinquendis, et secum auferendis. Art. XIV. §. 1. *Quicumque hoc bello* etc. De captiuis Suecicis et Polonicis, et his, qui inuiti militiae nomina dare coacti sunt, restituendis ac dimittendis, et de lytri solutione. §. 2. *S. R. Maiestas* etc. De captiuis Suecicis in Tataria. Art. XV. §. 1. *Commercia pristina* etc. De libero exercitio commerciorum inter Regnum Sueciae et Poloniae, Magnumque Ducatum Lithuaniae, deque libera defluitatione per Dunam et Bulderauiam fluuios, et commerciorum vsu, vt et de teloneis et vectigalibus. §. 2. *Maioris quoque Poloniae incolae* etc. De non onerandis Polonis Stetini nouis teloneis et Gabellis. §. 3. *Ciuitas quoque Gedanensis* etc. De libertate commerciorum et vectigalium Dantiscanae et aliarum Prussiae ciuitatum, in Regno Sueciae eique subiectis prouinciis. Art. XVI. *Dominus Comes* etc. De Dn. Campi Mareschalli a Koenigsmarck eliberatione et Reuersalibus. Art. XVII. *Rex et Resp. Poloniae* etc. De satisfiendo, quod hereditas et bona paterna ac materna Principissae Radziuiliae — Art. XVIII. *De mortuorum* etc. Tam de adhuc inhumatis, quam in priori et hoc vltimo bello humatis, belli Ducum, atque Officialium, aliorumque corporibus. Art. XIX. *De Dn. Ducis Croyani desiderio* etc. Quod concer-

concernit debitum eiusdem apud Rempubl. Poloniae et praetensum ius Ducis Curlandiae. Art. XX. *Quoad Dnn. Comitum a Dohna* etc. De postulatis, quoad amissa bona in Liuonia, et debitum apud Poloniam praefatorum Dnn. Comitum. Art. XXI. *Habebitur quoque aequa ratio* etc. De bonis, quae Dn. Baro Sigismundus a Gyldenstern in Suecia, vel illi subiectis prouinciis, praetendit. Art. XXII. §. 1. *Eadem similiter pax* etc. Qui est amicitiae et amnestiae cum Imperatore. §. 2. *Vt autem firmioribus fundamentis* etc. De restituendis ab Imperatore locis in Pomerania et Megapoli, Holsatiaque occupatis: de Ducis Holsatiae eiusque Archiuorum, mobilium etc. plenaria restitutione ac Paci inclusione: de eiusdem Reuersalibus: de euacuationis locorum (quo Elbinga quoque restituenda Poloniae) tempore et modo, inter Generales conueniendo. §. 3. *Ceterum* etc. De rebus Imperii. Art. XXIII. De captiuis Suecico-Caesareis. Art. XXIV. §. 1. *Sit itidem pax perpetua* etc. De amicitia et pace inter S. R. M. Regnumque Sueciae, et Suam Serenit. Electoralem Brandeburgicam. §. 2. *Pacta vero* etc. De manentibus in pleno robore pactis et foederibus, sine tamen praeiudicio pacis huius transactae. §. 3. *Sit etiam vtrimque* etc. De amnestia inter Sueciam et Electorem. §. 4. *Nemini quoque* etc. De amnestia speciali, bonisque mobilibus et immobilibus, item de Comitum Koenigsmarkii et Wittenbergii bonis immobilibus in ditionibus Electoralibus. Art. XXV. *Et ne occasione anteactorum* etc. De renunciatis et abolitis pactis, inter S. R. M. Sueciae et S. Serenit. Electoralem in Prussia A. MDCLVI. initis. Art. XXVI. *Serenissimus Elector Brandeburgicus* etc. De restituendis ab Electore locis in Pomerania et Holsatia occupatis: deque inclusione ac restitutione Ducis Holsatiae Gottorpiensis: item de euacuationis locorum tempore et modo. Art. XXVII. *Captiui huiusce belli* etc. De captiuis Suecicis et Electoralibus, eorumque lytro et debitis in captiuitate contractis. Art. XXVIII. *Debita* etc. De soluendis debitis vbicumque contractis, vel cassatis Obligationibus et recognitionibus extortis. Art. XXIX. *Inter S. R. M. Sueciae* etc. De restituendis commerciis, inter subditos Suecicos et Electorales. Art. XXX. *Si quae bona* etc. De depositis et Fisco adiudicatis. Art. XXXI. *Quum vero ad stabilitatem* etc. De Regis Daniae, conclusa in Dania pace, in hoc Tractatu comprehensione. Art. XXXII. §. 1. *Cessent* etc.

De

De ceſſatione hoſtilitatis. §. 2. *Generales* etc. De non amplius exigenda militis ſuſtentatione more hoſtili, in Pruſſia et Pomerania. Art. XXXIII. *Denique omnium belligerantium* etc. De exauctoratione militiae. Art. XXXIV. *Pacta haec ratihabeantur* etc. De modo et tempore ratificationum Pacis huius Oliuenſis, earumque permutationi loco. Art. XXXV. §. 1. *Quo firmior* etc. De guarantia mutua. §. 2. *Si vero contingat* etc. De amicabili ratione ineunda, antequam ad arma recurrere liceat. §. 3. *Si vero laedentem* etc. De inferendo bellum refractario, et ius ſuum armis proſequendo. §. 4. *Quod ſi vero* etc. De controuerſiis ſuper limitibus, citra vim armorum terminandis. Art. XXXVI. *Quum autem pro maiori ſecuritate* etc. De guarantia Gallica, et inuitatione ac nominatione aliorum quoque in tempore ratificationis Principum ac Poteſtatum. Art. XXXVII. *Si qui Regum* etc. De incluſione Poteſtatum exterarum. *In quorum omnium et ſingulorum fidem* etc. Quod eſt epilogus. Reliquos, qui mox hic ſpecificantur, Articulos, partim nec neceſſarium fuit Inſtrumento inſerere, partim diuerſas ob rationes vna vel altera pars noluit publicari: omnes tamen per Articulum promulgatorium factae Pacis a Dnn. Legatis Plenipotentiariis omnium partium paciſcentium ratificati ſunt. Eſtque ſecundum ordinem ſubſcriptionis haec ſpecificatio memoratorum Articulorum aeque ac reliquorum conuentorum et commutatorum, ſed Inſtrumento Pacis, vt modo dictum, non inſertorum. N. 5. *Nulla ſatisfactio* etc. qui eſt Articulus, quod nulla recompenſatio damnorum belli praeſtabitur. N. 8. *Exulibus* etc. qui eſt Articulus, quod Suecia expulſis Liuoniae ad nullam reſtitutionem tenebitur. N. 14. *Quae ſub hoc numero* etc. quod eſt de non praetendendo in Curlandiam Semigalliamque et Diſtrictum Piltenſem, inſertumque Articulo 9. modo 5. et quidem eius Articuli §. 1. N. 15. *De Reuerſalibus* etc. quae ſunt Reuerſales Ducis Curlandiae. N. 20. *S. R. M. Regnique Sueciae Senator* etc. Quae ſunt Reuerſales Dn. Comitis a Koenigſmark. N. 31. *Legatio Suecica declarat* etc. qui eſt Articulus de Elbinga ſecretus. N. 47. *Nos N. N. Dei gratia Heres Noruegiae* etc. quae eſt Ducis Holſatiae declaratio, ſiue de non vindicando vel offendendo cautio. N. 50. *Quum in pactis* etc. qui eſt Articulus promiſſorius de mutuo Dantiſcano, pro alimentatione praeſidiariorum Suecicorum in Pruſſia vſque ad euacuationem.

N. 51.

N. 51. *Praesidiarios oppidi Strasburgensis* etc. qui est de plenaria restitutione residui militis, et duorum tormentorum, vna cum vexillis, quam et quae Electorales interceperunt, quando Colonellus *Pleutner* Strasburgo exiret. N. 52. Est Formula ratificationis Regiae Suecicae pro Polonia, quae, sicuti reliquae, Instrumento Pacis, a Legationibus omnium partium subscripto, non est inserta: videreque erit infra, in Protocollo eius diei, quo de dictis hisce Formulis plane conuenietur. N. 56. Concernit ordinem inserendi Articulos Instrumento Pacis, et videre est supra, in Protocollo d. $\frac{23 \text{ April.}}{3 \text{ Maii}}$ MDCLX. Oliuae. In quibus autem ille ordo deinde, quum insertio fieret, mutatus sit, Elenchus hic supra praesens exhibet. N. 58. *Ne forsitan* etc. qui est Articulus separatus de euehendo frumento ac pabulo, ex arce ac ciuitate Mariaeburgensi, ante traditionem Poloniae fiendam. N. 59. *Quum iam diuina adspirante gratia* etc. qui est Articulus promulgationis factae pacis a Dnn. Legatis Suecicis subscriptus. N. 59. b) Idem a Dnn. Legatis Polonicis et Electoralibus subscriptus. N. 59. c) Idem a Dnn. Legatis Caesareis subscriptus. Quos Articulos conuentos, subscriptos et permutatos omnes, tam insertos saepe nominato Instrumento Pacis, quam non insertos, in Originalibus apud Acta Legationis huius videre est. N. 64. Fasciculo IX. Reuersales Curlandiae Ducis, vt et exules Liuoniae, qui Instrumento publico non inserentur: postulant nostri Dnn. Plenipotentiarii, vt a Dnn. Legatis Commissariis subscribantur. Ratio autem erat a parte Polonorum et Confoederatorum non inserendi, quo parcatur honori Principum: vt Dn. Comes Colourat hodie inter conferendum quoque repetebat. Quoad exules vero Dnn. Polonis forte suberat ratio, ne in futuris Comitiis nimis adprehendatur: quam quidem rationem Dn. Mediator indigitauit, eamdemque illis etiam ipsis exprimentibus, quando nostrates nihilominus tam per praefatum Dn. Mediatorem, quam Secretarium Legationis Suecicum, insertionem vrserunt, quod nimirum esset odiosum, et non necessarium praeterea adserentibus, praesertim quum etiam Legatio nostra Suecica Articulum, de non danda satisfactione, Instrumenti Pacis fieri partem recusarent. De visitationibus Legatorum hodie ita conuentum est per Dn. Mediatorem: Crastina die, horis antemeridianis, Sobothum mittent Dnn. Poloni Aulicum, et audientiam petent; deinde circa decimam visitabunt nostros Dnn.

Plenipotentiarios: vice verſa idem fiat a noſtris poſt prandium, circa horam quartam. Licet enim Inſtrumentum Pacis adhuc ſubſcriptum non ſit: fieri tamen poſſe praefatus Dn. Mediator cenſuit, quum Polonicae Legationi non vacet tempus amplius hoc in loco commorandi, vtpote Regem ſequi neceſſe habenti. Et quo tempus lucrari poſſint, Inſtrumentum in charta, hac nocte, ingroſſandum eſſe, holoſericis filis conſuendum, et cras circa vndecimam antemeridianam hic ſubſcribi poſſe et ſubſignari: ſtipulatione hinc inde facta, de ſubſequuturis intra octiduum, vel ad ſummum quatuordecim dierum ſpatium, in pergameno et forma vſitata ſollemni, ſcriptis et ſigillatis Originalibus, vbi deinde chartacea retradi ſingulis Legationibus poſſint. Dn. Legatus Gyldenklauius hoc practicabile non eſſe cenſuit: quippe, quum veſpera iam proxima ſit, impoſſibile eſſe ſcribis, tot continuis laboribus hactenus plane defatigatis, Inſtrumentum tam anguſto ſpatio conficere: deinde dimidiam et amplius diem conferendo cum conceptis Originalibus, vnico vix ſufficere. Rem tanti negotii dignam eſſe pergameno; et in pergameno ſcribi talia moris et obſeruantiae, et ab antiquo receptum.* Cum ſubſtitutis autem pergameno chartis, commutare poſtmodum noua Originalia, diſperſis Legatis difficile futurum. Rogandos eſſe Dnn. Polonos reliquoſque Dnn. Legatos, vt tantillum temporis, quod conficiendo feliciter peracto negotio reſtet, in loco hactenus Tractatuum inſumere non grauentur. Dn. Mediator: Dnn. Confoederatos adhuc partim in loco Oliuenſi, partim Dantiſci, donec pergamenea mittant Dnn. Poloni Originalia, commoraturos: ſolam Polonicam Legationem properare maturando abitum, quia oporteat S. Excellentias ſequi Regem. Dn. Comes Schlippenbach, vt acceptetur, voluit, quod Dn. Mediator propoſuerit; et, ſi fieri poſſet hac nocte ingroſſatio, craſtina die,

* De vſu Pergamenae, in tabulis pacis, foederum, litteris fiduciariis, reuerſalibus, atque id genus aliis, digna lectu ex hiſtoriarum monimentis commemorat FRID. CAR. MOSERVS, Vir Illuſtris ac Celeberrimus, in Grammatica Politica, (*Verſuch einer Staats-Grammatic,*) P. I. c. 6. p. 45-49. Singulare eſt, quod PVFENDORFIVS l. c. §. 46. p. 557. tradit de controuerſia, inter Suecos ac Danos exorta, ſuper Procuratorio Danico, quod nec pergamenae inſcriptum, nec more conſueto complicatum, ſuiſque rugis diſtinctum eſſet. Lubet autem verba ipſa PVFENDORFII huc transferre. *Sic igitur inter Suecos Danoſque tractandi initium fuit factum in tentoriis, medio ſpatio inter vrbem et caſtra poſitis, quae* quin-

die, ſi non ante, tamen poſt meridiem fieri ſubſcriptionem Oliuae poſſe; viſitationem noſtrae Legationis Dnn. Polonis dandam differri in diem ſequentem, non alienum eſſe. Dn. Legatus Gyldenklau, communicandum hoc abſentibus Illuſtriſſ. Dnn. Regni Theſaurario, velut capiti, et Comiti Oxenſtierna, velut ſecundo Legato, exiſtimauit. Interea Secretarius iubetur, vt det ſub manus in mundam chartam mittenda quatuor exemplaria ſubſcribenda, (tot enim ſunt,) nempe vnum pro Dnn. Polonis, alterum Dnn. Caeſareis, tertium Dnn. Electoralibus, et quartum pro Dn. Mediatore: dandis nobis e contra tribus, vno a Dnn. Polonis, ſecundo Dnn. Caeſareis, vltimo Dnn. Electoralibus Legatis. Dn. Mediatori dabunt ſuum quoque Dnn. Poloni, et ſuum ſimiliter Dnn. Electorales Brandeburgici: Imperatoris Legatio eidem nihil dabit, tamquam non mediante inter nos et Caeſarem Gallia. Vbi forte omnes quatuor ad hoc tempus perfici nequeant, tentandum, ſi duo adeſſe poſſint, alterum pro Polonis, alterum pro Caeſareis Legatis Commiſſariis. Secretarius debitam operam omnem promtus ſpondet, diligentiamque ſuam; minime vero effectum, praeſertim quoad quatuor exemplaria Originalia, promittere valet. Reliquum communicabitur Suis Excellentiis Sobothi, vnde mentem eorum exploratam huc arceſſere iam nox prohibuit.

Hodie ante coenam Dn. Abbas Oliuenſis Suas Excellentias, Legationem Suecicam quoque, inuitauit ad prandium craſtinum. Cui Dn. Comes Schlippenbachius ciuili ſermone gratias egit, nihil promittendo, nihil recuſando, ſed velle ſe Suis Excellentiis, quae iam abſint, huius rei copiam facere. Monuerunt etiam Dnn. Legati Dn. Mediatorem promiſſionis de mutuo Dantiſcano, rogantque, promoueat. Ille: Dn. Cancellarium *Pratzmowski*, antequam abiret, promiſiſſe, quod Ma-

 giſtra-

quinquaginta paſſus a ſe inuicem diſtabant. Prodibant e caſtris Scheringius Roſenhanius et Steno Bielkius, ex vrbe Olaus Pasbiergius et Magnus Hoeckius. — Sermonem ordiebatur Pasbiergius: reſpondebat Roſenhanius, ſua vterque vernacula. Vtrimque de ſtudio pacis teſtatio; ſimul Procuratoria mutuo tradebantur. Inde vtrique in ſuum tentorium regreſſi ſunt. — Sueci circa Procuratorium Danicum monuerant, id chartae inſcriptum, non pergamenae, et forma minore complicatum. Quod Pasbiergius cauillatione eludebat, pergamenam calce praeparari, cuius acrimonia litterae demum erodantur. Conf. HOLBERGIVS Hiſt. Danic. loc. comm.

giſtratus vrbis Gedani procuraturus ſit ſummam mutuae pecuniae, modo nominentur mercatores a noſtra parte. Dn. Comes Schlippenbach: Magiſtratum ſuos ciues, qui mediis atque diuitiis abundent, aut quibus accommodare pecuniam animus ſit, optime noſſe; nos hic peregrinos, parum hac in re habere notitiae; velle tamen periculum facere, an aliquos inquirere poſſimus; interea rogandam eſſe Legationem Polonicam, quo auctoritatem ſuam interponat.

Tandem hodie conuenta eſt Formula Epilogi, primum a Dn. Legato Gyldenklau proiecta eiuſmodi: "In quorum omnium et ſingulorum fidem maiuſque robur, omnium partium Legati et Commiſſarii praeſens Pacis Inſtrumentum manibus ſigilliſque propriis muniuerunt ac firmarunt. Datum Oliuae, die $\frac{\text{vigeſima tertia April.}}{\text{tertia Maii}}$ An. milleſimo ſexcenteſimo ſexageſimo. Deinde vero itidem monuit, quo in vnoquoque exprimatur, cuius ſint Legati; videlicet in noſtro ponatur, *Suecici Legati:* ita vt ſic ſonaret: "In quorum omnium et ſingulorum fidem maiuſque robur, Regii Suecici Legati et Commiſſarii praeſens Pacis Inſtrumentum manibus ſigilliſque propriis muniuerunt ac firmarunt. Datum Oliuae, die $\frac{23\ \text{April.}}{3\ \text{Maii}}$ An. MDCLX." Et ſic vice verſa fiat in reliquis: nec neceſſarium eſſe duxit numerum, ſicut Articulis, praeponi. Poſtmodum fuit Formula correcta, vt ſequitur, et ſingulis Inſtrumentis, mutato fere nihil in realibus, (niſi quod in eo Inſtrumento, quod reddi debet Dnn. Caeſarianis, omittenda ſunt verba: *Cum Illuſtriſſ. atque Excellentiſſ. Dn. Mediatore,*) immediate abſque diſtinctione per numerum, poſt Articulum 37. eumque vltimum, inſerta. Nempe Suecici Inſtrumenti Epilogus eſt: "In quorum omnium et ſingulorum fidem maiuſque robur, omnium partium Legati et Commiſſarii cum Illuſtriſſ. et Excellentiſſ. Dn. Mediatore praeſens Pacis Inſtrumentum, et hoc quidem exemplar Sereniſſ. Regis Sueciae Legati ac Commiſſarii, manibus ſigilliſque propriis munierunt ac firmarunt. Datum Oliuae, die $\frac{\text{vigeſima tertia April.}}{\text{tertia Maii}}$ Anno milleſimo ſexcenteſimo ſexageſimo." Polonici Inſtrumenti, vbi Dnn. Electorales coniunctim cum Legatione Polonica ſubſcripſerunt, Epilogus: "In quorum omnium et ſingulorum fidem maiuſque robur, omnium partium Legati et Commiſſarii, cum Illuſtriſſ. et Excellentiſſ. Dn. Mediatore, praeſens Pacis Inſtrumentum, et hoc quidem exemplar Sere-

Ser. Regis et Reip. Poloniae atque Ser. Electoris Brandeburgici Legati ac Commiſſarii, manibus ſigilliſque propriis muniuerunt ac firmarunt. Datum Oliuae, die tertia Maii, An. milleſimo ſexcenteſimo ſexageſimo." Caeſarei Inſtrumenti Epilogus: "In quorum omnium et ſingulorum fidem maiuſque robur, omnium partium Legati et Commiſſarii praeſens Pacis Inſtrumentum, et hoc quidem exemplar Caeſarei Legati ac Commiſſarii, manibus ſigilliſque propriis muniuerunt ac firmarunt. Datum in Monaſterio Oliuenſi, die tertia Maii, Anno milleſimo ſexcenteſimo ſexageſimo." Inſtrumenti, quod Electorales ſubſcripſerunt ſoli: "In quorum omnium et ſingulorum fidem maiuſque robur, omnium partium Legati et Commiſſarii, cum Illuſtriſſ. et Excellentiſſ. Dn. Mediatore, praeſens Pacis Inſtrumentum, et hoc quidem exemplar Sereniſſ. Electoris Brandeburgici Legati ac Commiſſarii, manibus ſigilliſque propriis muniuerunt et firmarunt. Datum Oliuae, die $\frac{\text{vigeſima tertia April.}}{\text{tertia Maii}}$ Anno milleſimo ſexcenteſimo ſexageſimo."

Item Legatio noſtra per ſchedulam poſtulauit, vt a Dnn. Commiſſariis expediantur et ſubſcribantur ſequentes Formulae ratificandi: 1) Formula Sereniſſ. Regis Poloniae: 2) Formula Delegatorum Lege Comitiali Reipublicae. Vbi in memoriam Illorum Excellentiis reuocatur prouiſionalis ratificatio Inſtrumenti Pacis Sereniſſ. Regis Poloniae. Deinde ab iiſdem noſtris Dnn. Legatis Suecicis data ſunt haec monita: Ad Formulam ratificationis Regis Poloniae: 1) Poſt Lithuaniae ponitur *Ruſſiae* etc. etc. etc. 2) *Dediſſe nos Commiſſarios ac Legatos noſtros* etc. 3) *Regni Sueciae Legatis ac Commiſſariis* etc. — Ad Formulam ratificationis Dnn. Delegatorum Reipubl. 4) Pro *tum et a Republ. nobis factae*, ponatur *et a Republ. illis factae.* Quae pars altera admiſit, et correxit. Conuentum quoque hodie demum eſt de titulo *Iuliaci, Cliuiae et Montium*, inter S. R. M. Sueciae et Sereniſſ. Electorem Brandeburgicum: debetque haec manere Formula tituli Dn. Electoris, quem integre ſcripturus inpoſterum eſt ad Regem Sueciae, titulum vero *Iuliaci, Cliuiae et Montium* eius Maieſtati non daturus eſt. — "Fridericus Wilhelmus, D. G. Marchio Brandeburgicus, S. R. I. Archi-Camerarius et Princeps Elector, Magdeburgi, Pruſſiae, Iuliaci, Cliuiae et Montium, Stetini, Pomeraniae, Caſſubiorum Vandalorumque, nec

non in Sileſia Croſnae et Carnouiae Dux, Burggrauius Norimbergenſis, Princeps Halberſtadii et Mindae, Comes Marcae et Rauensbergi, Dnus in Rauenſtein." — Vice verſa Rex Sueciae in ſuis litteris ad Electorem ſcribet integrum ſuum titulum, vna cum Iuliaci, Cliuiae et Montium, ſed eumdem titulum non daturus eſt Rex Electori Brandeburgico inpoſterum.

Quae clarius quoque adparent in ratificatione Regia Suecica pro Electore, cuius Formula $\frac{23\ \text{April.}}{3\ \text{Maii}}$ hoc modo concepta fuerat: "Carolus, D. G. Suecorum, Gothorum Vandalorumque Rex et Princeps Hereditarius, Magnus Princeps Finlandiae, Dux Scaniae, Eſthoniae, Liuoniae, Careliae, Bremae, Verdae, Stetini, Pomeraniae, Caſſubiae et Vandaliae, Princeps Rugiae, Dominus Ingriae et Viſmariae, nec non Comes Palatinus Rheni, Bauariae, Iuliaci, Cliuiae et Montium Dux, Notum teſtatumque facimus vniuerſis et ſingulis, quorum intereſt, praeſentibus et futuris, quod quum Legatos et Commiſſarios noſtros, plena poteſtate ac mandatis inſtructos, deputauerimus, vt in tractatibus pacis perpetuae inter nos et Regnum Sueciae, ac Sereniſſ. et Potentiſſ. Regem Regnumque Poloniae, ac eorumdem Foederatos et belli ſocios, in Pruſſia inſtitutis, tractarent itidem nomine noſtro de pace perpetua, cum Sereniſſ. Principe ac Dno, Dno Friderico Wilhelmo, Marchione Brandeburgico, S. Rom. Imp. Archi-Camerario et Principe Electore, Magdeburgi, Pruſſiae, Iuliae, Cliuiae, Montium, Stetini, Pomeraniae, Caſſubiorum Vandalorumque, nec non in Sileſia Croſnae et Carnouiae Duce, Burggrauio Norimbergenſi, Principe Halberſtadii et Mindae, Comite Marcae et Rauensbergi, Dno in Rauenſtein etc. ineunda: qui congreſſi cum Suae Serenit. Electoralis Legatis et Commiſſariis ſequentia pacta, vti verbotenus infra hic ſunt inſerta et expreſſa, inierunt, ſtatuerunt ac concluſerunt. — *Inſertio Pactorum.* — Nos itaque Carolus, Dei Gratia Suecorum, Gothorum Vandalorumque Rex et Princeps Hereditarius, Magnus Princeps Finlandiae, Dux Scaniae, Eſthoniae, Liuoniae, Careliae, Bremae, Verdae, Stetini, Pomeraniae, Caſſubiae et Vandaliae, Princeps Rugiae, Dnus Ingriae et Viſmariae, nec non Comes Palatinus Rheni, Bauariae, Iuliaci, Cliuiae et Montium Dux etc. promittimus et recipimus nomine noſtro, heredum ac ſucceſſorum, nos ſingula et vniuerſa capita, pactis ſupra ſcri-

ptis

ptis comprehenſa, bona et Regia fide adprobare, laudare et ratihabere, prout hiſce quoque adprobamus, laudamus et ratihabemus, ita tamen, vt vtriuſque amneſtia generalis, ſecundum declarationem Articulo ſeparato editam, accipiatur, nec paſſuros a noſtris ac Regni Sueciae Vaſallis, Officiariis et ſubditis vllo modo violari. In quorum maiorem fidem ac certitudinem, haſce manibus honoratiſſimae Dnae Matris, et Regni noſtri Adminiſtratorum ſubſcriptas, et ſigillo Regni noſtri in debita forma corroboratas, extradi iuſſimus. Dabantur." Hodie autem ſic eſt mutata. "Nos Carolus, Dei gratia Suecorum, Gothorum Vandalorumque Rex et Princeps Hereditarius, Magnus Princeps Finlandiae, Dux Scaniae, Eſthoniae, Liuoniae, Careliae, Bremae, Verdae, Stetini, Pomeraniae, Caſſubiae et Vandaliae, Princeps Rugiae, Dominus Ingriae et Viſmariae, nec non Comes Palatinus Rheni, Bauariae, Iuliaci, Cliuiae et Montium Dux, Notum teſtatumque facimus vniuerſis et ſingulis, quorum intereſt, quod quum Legatos et Commiſſarios noſtros, plena poteſtate ac mandatis inſtructos, deputauerimus, vt de pace perpetua cum Sereniſſ. Principe ac Dno, Dno Friderico Wilhelmo, Marchione Brandeburgico, S. Rom. Imperii Archi-Camerario et Principe Electore, Magdeburgi, Pruſſiae, Stetini, Pomeraniae, Caſſubiorum Vandalorumque, nec non in Sileſia Croſnae et Carnouiae Duce, Burggrauio Norimbergenſi, Principe Halberſtadii et Mindae, Comite Marcae et Rauensbergi, Domino in Rauenſtein etc. ineunda tractarent: qui congreſſi cum Serenitatis eius Legatis, ſequentia pacta, vti verbotenus infra hic ſunt inſerta et expreſſa, inierunt, ſtatuerunt ac concluſerunt. — *Inſertio Pactorum.* — Nos itaque Carolus, eadem gratia, Suecorum, Gothorum Vandalorumque Rex et Princeps Hereditarius, Magnus Princeps Finlandiae, Dux Scaniae, Eſthoniae, Liuoniae, Careliae, Bremae, Verdae, Stetini, Pomeraniae, Caſſubiae et Vandaliae, Princeps Rugiae, Dnus Ingriae et Viſmariae, nec non Comes Palatinus Rheni, Bauariae, Iuliaci, Cliuiae et Montium Dux, promittimus et recipimus nomine noſtro, heredum ac ſucceſſorum noſtrorum, nos ſingula et vniuerſa capita, pactis ſupra ſcriptis comprehenſa, bona et Regia fide adprobare et ratihabere, prout hiſce quoque adprobamus, laudamus et ratihabemus, nec paſſuros a noſtris ac Regni Sueciae Vaſallis, Officiariis et ſubditis

vllo

vllo modo violari. In quorum maiorem fidem ac certitudinem, hasce honoratissimae et charissimae Matris nostrae, nec non Regni nostri Administratorum manibus subscriptas, Regni nostri sigillo muniri iussimus. Dabantur." Ad omnes ratificationum Formulas, quomodo tandem manserunt conuentae et subscriptae, quod adtinet, eae inferius videbuntur. Dn. Mediator diligentiam suam promittit. Media nox erat, quum abiuimus Oliua.

Actum Sobothi d. $\frac{28 \text{ April.}}{8 \text{ Maii}}$ ante meridiem.

Sicut heri cum Dn. Mediatore egissent, hodie Dnn. Legatos Suecicos visitauit Sobothi Legatio Polonica.* Praemiserunt autem, circa dimidiam nonam, Aulicum, qui apud Illustriss. atque Excellentiss. Dn. Regni Thesaurarium audientiam praestolatus est. Iubetur Excellentiae Suae Aulae Magister, eum in salam inferiorem ducat, descensuro mox Illustrissimo. Quod factum. Aulicus Legationis Polonicae praeuiis Curialibus officia, cum amica salutatione Dnn. Legatorum suorum aperit, et quod illi, si Legationi Suecicae molestum non fuerit, dimidiam post horam adfuturi sint, quod partium suarum esse sciant exequuturi, nunciat. Illustrissimus diserte respondit, dimissoque Aulico, Mareschallo nostro Baroni Kurckio mandat, quo omnia, quae ad ceremonias et obseruantiam, comitatusque bene receptionem requiruntur, parata sint. Misitque Aulicos ad conuocandum S. Excellentias, Dnn. Legatos reliquos: qui sine mora adsunt. Sistuntur in armis tam praesidiarii, quam satellites, et Heyducci, tum in domo Illustrissimi, tum etiam in foro, et platea Oliuam ducente, per quam intrare Dnn. Polonos aduenientes oportuit. Circa decimam aduenerunt Dnn. Legati Polonici tres numero, videlicet Dn. Palatinus Leszinski, Dn. Cancellarius M. Ducatus Lithuaniae, Pacius, et Dn. Gninski, Succamerarius Pomeraniae. Dn. Morstynius enim aegrotare ferebatur. Dn. Prazmowski vero, et Dn. Rey, iam profecti cum Rege abierant. Comitatus fuit mediocris, nec adparatus admodum splendidus: currus siue carpenta erant septem, et triginta circiter equitantes Nobiles. Dnn. Legatorum

* Conf. PVFENDORFIVS l. c. Lib. VIII. §. 14. pag. 613.

rum nostrorum Excellentiae vsque ad currum obuiam iuerunt venientibus, et deinde eo vsque etiam comitati sunt abeuntes Dnn. Polonos, quibus praecedentia tamquam peregrinis data est a nostris Dnn. Legatis. Praeibat more solito Mareschallus Legationis cum baculo argenteo, quem sequebantur Aulici et comitatus reliquus. In medio praecedebant vtrique Dnn. Legati, quos sequuti sunt Consiliarii de Weydenhayn et Wieder, Secretarius item Legationis Suecicus, (Polonicus immediate iuit ante Dnn. Legatos Polonicos in reuertendo post nostros, quum ad domum Illustriss. Regni Thesaurarii adscenderetur,) deinde priuati Secretarii, et nonnulli alii nostri, post hosce Ephebi, pedissequi, serui et famuli. Dnn. Legati introducti sunt in conclaue Illustriss. Dn. Regni Thesaurarii intimum, comitatus in Sala inferiore, per quam in memoratum conclaue ibatur, quaeque coenaculum est, et prandio inseruit; ibi bellariis et vino optime recepti atque tractati sunt peregrini, donec Illustriss. Legati Polonici abierunt. Vtrimque graues sermones habuerunt Suae Excellentiae, et Ill. Dn. Regni Thesaurarius a nostra parte loquutus est verbis admodum disertis: constante toto actu in curialibus, gratulationibus de pace, et respectiue condolentia super morte Regis gloriosissimi, gratiarum inuicem actionibus, stabiliendae magis magisque inter vtrosque Reges et Regna amicitiae sponsionibus, votis, et denique priuati officii promissionibus. Subscriptio autem Instrumentorum Pacis hodie fieri nequiuit, siquidem impossibile fuit exemplaria parata habere. Licet etiam heri conuentum esset, vt hodie subscriberent Secretarii ratificationum Formulas: factum tamen non est, partim propter temporis angustiam, dissita loca, vnde Oliuam venire oportuit, et occupationes alias omnium Secretariorum, partim, quod nostri Dnn. Legati adhuc sperarent se persuasuros in proximo congressu Dnn. Polonis, quo dictae Formulae subscribantur ab ipsis omnium partium Legatis.

Actum eodem, post prandium.

Illustriss. atque Excellentiss. Dnn. Legati nostri simul omnes vicissim visitarunt Dnn. Polonos in statione eorum, qui est pagus *Striez*, factumque hoc est reciprocis ceremoniis, adparatu, receptione, mo-

 do,

do, obſeruantia, tractamentis Aulicorum comitantium, ſicuti apud nos hodie Sobothi Dnn. Polonis exhibitum erat. Adparatus et comitatus noſter conſtitit in ſex carpentis et ad xxv. equitibus Aulicis, numeroque ſufficiente Epheborum, ſatellitum, pediſſequorum, ſeruorum et famulorum. In reditu Suae Excellentiae voluerunt Oliuae Dn. Legatum Mediatorem de Lumbres inuiſere, cumque eo loqui de rebus diuerſis, praecipue tempus, locum et modum tandem certum ſubſcriptionis et permutationis Inſtrumentorum Pacis concernentibus; item de punctis et Articulis, quae Inſtrumento Pacis non inſeruntur, quomodo eorum firmitas conſiſtere poſſet, quum quidem a Secretariis ſubſcripti et per Articulum promulgatorium ab ipſis omnium partium Dnn. Legatis ratihabiti, non vero ſeorſum quilibet a Legatis ſubſcripti ſint, ceu ſupra in Protocollis dd. $\frac{26}{6}$ et $\frac{27\ \text{April.}}{7\ \text{Maii}}$ continetur, ibique videri poteſt; item vt efficeret Dn. Mediator, quo Formulae ratificationum ab ipſis Illuſtriſſ. atque Excellentiſſ. Dnn. Legatis ſubſcribantur. Sed is profectus in vrbem Dantiſcum fuerat. Prandio vero Dn. Abbatis, ad quod heri fuerunt inuitati, non interfuerunt Dnn. Legati noſtri, non conuenire propter luctum Regis dicentes, proindeque ſe excuſatos habere petentes.

Actum die $\frac{29\ \text{April.}}{9\ \text{Maii.}}$

Hodie, qui dies nobis ſecundum Calendarium Iulianum eſt *Dominica Quaſimodogeniti*, Pontificiis autem *Dominica Exaudi*, celebratum eſt Feſtum gratiarum Actorium pro pace, Sobothi, Elbingae, Mariaeburgi, et Stumae, fuitque textus pro concione Cap. xii. Eſ. ceu ſupra iam adnotatum eſt. Ante concionem, iuſſus eſt ab Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurario Secretarius Legationis Suecicus adire Dn. Mediatorem Oliuae, cumque ipſo de ſequentibus colloqui. 1) Remonſtrare debuit, hoc die vt fiat ſubſcriptio Inſtrumenti Pacis, non eſſe poſſibile, ideoque rogandum Dn. Cancellarium Pacium, quo differre adhuc iter ſuum ipſi haud diſpliceat, quum omnino, vt is vna ſubſcribat, ſit neceſſarium. 2) De ordine procedendi, noſtros Dnn. Legatos velle craſtina octaua matutina conuenire, Inſtrumentaque conferre. Item, quoad Articulos Separatum, et reliquos non inſertos, quo-

quomodo illi confirmandi ſint: oportere autem confirmationem eorum fieri ante ſubſcriptionem ſollemnem Inſtrumentorum. 3) Si fieri in templo ſubſcriptio debeat, quaeri, an vna, vel duae, vel tres tabulae ſeu menſae ponendae, propter Imperatoris Legatos, quaeue aliae obſeruandae ceremoniae? quo loco cuiuſque partis Legati ſtaturi? quo colore menſae et ſellae vel ſubſellia induenda, quum noſtri nigro, ob luctum propter mortem Regis, vti neceſſe habeant. 4) Inſtrumenti exemplaria num imponenda menſae, an vero per Secretarios praeſentanda ad ſubſcriptionem Legatis? 5) Quinam ſermonem habituri ſint, parteſne, an Mediator? Si iſtae; cuius Legatio initium factura, quum nullus cedere alteri velle praeſumatur? Numquid conducat, Mediatorem loqui, deinde partes ſibi inuicem gratulari? Et ſi quae alia inter differendum moneat Dn. Mediator, vt Secretarius ea omnia diligenter obſeruet ac referat, quo cum Dnn. Collegis S. Excellentiae communicare poſſit. Conſcendit currum Secretarius, et quum paſſus aliquot progreſſus eſſet, e regione Carlekouiae, obuium vidit Dnum Mediatorem. Quare quum carpenta prope ſe adtingerent, ex ſuo hic proſiliit, receptuſque in currum Dn. Mediatoris ſuperiora eidem explicauit. Dum Dn. Mediator ad ſingula differere incipit, ad domum Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurarii adpropinquamus, vbi praeſens cum praeſente hac de re contulit. Videbatur autem Dn. Mediator adhuc ipſe in pleriſque non inſtructus atque incertus eſſe, et eamdem fuiſſe cauſſam iſtius aduentus eius. In hoc tamen ad extremum perſtitit, vt Legati omnes circa tertiam aut quartam pomeridianam hodiernam Oliuae conuenirent, et cuncta, quae vel in ſuperioribus conferentiis nondum complanata, vel adhuc, ceu ante non propoſita, perficienda ſint, componantur atque adaptentur, ita vt craſtino non niſi ſollemniſatione opus futurum ſit: ſiquidem Dn. Magnus Cancellarius amplius remorari nec velit, nec poſſit, adeo vt, ab ipſo ſubſcriptio an fieret, dubitetur. Cum quibus ſe ad Dnn. Polonos et Electorales recepit, vrgente Illuſtriſſimo, vt omnem det operam, quo Dn. Pacius non abeat ante factam ab ipſo quoque ſubſcriptionem. Deſcendenti ad Cancellarium Legationis ſupra memorato Secretario noſtro, occurrit ad portam domus inferiorem, aditurus Illuſtriſſimi Dn. Regni The-

ſaurarii Excellentiam Dn. Legatus Gyldenklauius, qui totus conſenſit in ipſo Dn. Mediatoris propoſito, dicens valde periculoſum, ſi Dn. Cancellarius M. Ducatus Lithuaniae abiret, pace ab ipſo non ſubſcripta. Conuenerunt etiam Dnn. Comites Oxenſtierna et Schlippenbach, totique Collegio recenſuit Dn. Regni Theſaurarius, quae ſupra hic notata ſunt: et nemo fuit, qui non optaret congreſſum a Dn. Mediatore propoſitum fieri; eoque modo cuncta componi hodie poſſe. Sed exſpectandum fuit Dn. Mediatoris nuncium.

Interea coepta ſunt ſollemnia; habita tam inſtrumentalis quam vocalis muſica; celebrata concio; decantatus hymnus, *Te Deum Laudamus,* conſuetus; exploſa tormenta tum terra, tum ex duabus galeotis noſtris in littore, auditus ſclopetorum ſonus atque tympanorum, et tubarum tibiarumque clangor amoenus; pranſum deinde, ac pro neceſſitate et gaudio, velut in iſtiuſmodi conſueuit fieri, bibitum, et totum Sobothum vicinaque montana iubilo repletum. Dum haec aguntur, dies ad veſperam declinat, et praeterlapſis non tantum tertia et quarta, verum etiam quinta pomeridianis, congreſſum differri oportere in craſtinum, per miſſum a Dn. Mediatore Aulicum nunciatur.

Actum Oliuae d. $\frac{30 \text{ April.}}{10 \text{ Maii}}$ *ab VIII matut. vſque ad XII noctis.*

Manus vltima fuit imponenda operi, inſumtuſque eſt dies fiendis praeparatoriis omnibus aliis neceſſariis perficiendis, vt infra ſequitur. Formulae ratificationum demum conuentae ſubſcribuntur, et permutantur.* Ipſe autem Articulus Separatus de Elbinga hodie extenſus, ſubſcriptus ab Illuſtr. atque Excellent. Dnn. Legatis noſtris, Dnn. Polonis eſt extraditus, qui per Reuerſales ſe obſtrinxerunt ad eius extraditionem Dn. Electoris tunc Legato futuro ante commutationem ratificationum. "Nos infra ſcripti S. R. M. Regnique Sueciae ad Tractatus Sueco-Polonicos Legati Plenipotentiarii, Sereniſſ. Regis Regnique Sueciae nomine declaramus, ea, quae in Inſtrumento Pacis, Articulo

* Harum ratificationum Formulas pleraſque, ex Inſtr. Pac. editione Regiomontana deſcriptas, inſerui Actis Publicis Pacific. No. LXVIII ſq. Neque hic repetendas putaui, quippe inter ſe parum diuerſas.

culo II. de redintegratione iurium diſponuntur, non debere concernere ditiones, ſtatus, ciuitates, terras et loca, quae a Sua Serenitate Electorali Brandeburgica poſſidentur, nec eo trahenda, neque obſtare eumdem Articulum, quominus *Elbinga iure, quod eidem Suae Serenitati Electorali competere poteſt, tenenda tradatur, ſaluis* de cetero eiuſdem Ciuitatis priuilegiis et immunitatibus, tam in Eccleſiaſticis, quam Politicis, ſaluo itidem iure retractus conuentionalis Sereniſſ. Regi et Reipubl. Polonae, quoad Elbingam. Atque haec Declaratio eamdem vim cum Inſtrumento Pacis hodie ſubſcripto obtinebit. Proinde nos ſupraſcripti promittimus, hanc Declarationem eodem tempore, quo ratificatio principalis Inſtrumenti Pacis expedietur, per peculiare diploma ratificationis ratihabitum, eoque nomine illud Dnn. Polonicis Commiſſariis eodem tempore, quo ratificatio principalis Inſtrumenti extradetur et communicabitur, iisdem pariter traditum iri. In cuius rei fidem nos eamdem Declarationem ſubſcriptione et ſigillis noſtris gentilitiis corroborauimus. Actum Oliuae, die $\frac{23 \text{ April.}}{3 \text{ Maii}}$ MDCLX.“ —

Deinde inſtituta eſt collatio exemplarium Inſtrumenti Pacis in Cancellaria noſtra per Secretarium, et Regiſtratorem, et Cancelliſtas; adiunctique Dn. de Weydenhayn et Secretarius Rudolphi, ſiquidem perſonae Cancellariae Legationis propriae, quatuor exemplaribus legendis et auſcultandis non ſufficiebant. Quippe dandum erat exemplar noſtrum Dnn. Legatis Polonicis, alterum Caeſareis, tertium Electoralibus, quartum Dn. Mediatori. In eo, quod datum eſt Dnn. Caeſareis, Art. XV. §. 3. in margine, manu Secretarii *von Schroer*, poſita ſunt iſta verba: *et vectigalia.* In eo, quod acceperunt Dnn. Electorales in procuratorio S. R. M. Caroli Guſtaui, poſt verba, *finaliter terminandas; vt et*, inſerta eſt particula *ad*, quae omiſſa erat. In eo, quod datum eſt Dn. Mediatori, eodem Articulo, poſt verba, *Dn. Legatus Gallicus*, correctum eſt *ratificationem* pro *rationem*, per modo memoratum Secretarium. In Plenipotentia S. R. M. Caroli, titulo Electoris poſt verbum, *Conſanguineum*, inſerta eſt particula *et*, quae fuit omiſſa. Idque omne, per ſupra dictum Secretarium. Non fuit aliquid correctum hodie in eo, quod dandum fuit Dnn. Legatis Polonicis. In Polonico tituli abbreuiati ſunt, ſed in Articulis, qui Caeſarem et Electorem proprie concernunt, titulus Regius Suecicus poſitus eſt totus. In

titulo Electoris omiſſi *Iuliaci, Cliuiae et Montium* tituli: ſed S. R. M. Sueciae titulus totus poſitus.

Quoad ſollemnia ſubſcriptionis, primum Dnn. Legatis partium omnibus, non minus quam Dn. Legato Mediatori, mens fuit, vt in templo illa fieret, eoque fine poſitae ſunt ibi menſae in medio, a ſummi Altaris parte dextra, quae ſtratae aulaeis et holoſerico, ad pompam (niſi quod noſtra tabula ac ſellae in colore nigro luctum Glorioſiſſimi Regis et hic praeſentem monſtrarent,) adornatis cunctis, oculo ſpectatum venientis populi per integrum diem ſe praebuerunt. Similiter poſitae ſunt pro legendis publice Inſtrumenti Pacis concluſae et ante octiduum promulgatae ſubſcribendis exemplaribus, in illo Monaſterii tramite ſeu meatu, qui ex conclaui Legationis Polonicae ducit, ac vulgo *Creuzgang* adpellatur, cuius ſupra quoque, ante octiduum videlicet, mentio facta eſt; primum vnica, deinde duae, tandem tres menſae, holoſerico Damaſceno tectae; videlicet vna verſus noſtrorum Dnn. Legatorum conclaue, altera in medio pro Gallico Secretario, tertia conclaue Dnn. Polonorum ſpectans pro Polonico et Foederatorum Secretariis; ſatiſque mutata eſt haec ordinatio, modo ſublatis, modo iterum adlatis menſis iſtis. Quum vero diuerſa emergerent conſideranda, inprimis quod Caeſarei, tamquam partis acceſſoriae Legati, prae parte paciſcente principali Polonia praeferentiam ambirent, et velut directorio vti volentes, praeſidere haud obſcure praetenderent, adeo vt non parum inter ſe illi diſputare coeperint; item, quod eadem Legatio Caeſarea, ſe praeſente, Dnn. Legati Gallici praeſentiam recuſaret: deinde ſub veſperam menſae ac praefatus adparatus omnis ſummotus eſt;* peractaque ſunt ſollemnia hoc modo.** Nimirum claudebatur ob hominum multitudinem, quae Dantiſco, quod milliari diſtat ab Oliua, egreſſa fuit, locus hic ſupra memoratus Heyduccis et ſatellitibus, ſteteruntque omnium Legationum Secretarii in medio tramitis, quem totum deſuper, vt in monaſteriis ſolet, fornix tegit, et circa ſextam ferme veſpertinam publice per eoſdem permutata

* Prorſus in eumdem modum rem commemorat PVFENDORFIVS l. c. p. 612. quem, in Suecia functum aliquamdiu Hiſtorici munere, haud dubitauerim in his deſcribendis hoc ipſum ante oculos Diarium habuiſſe. Ita vero ait: *Placuerat initio ſubſcriptionem in templo fieri: quo fine iam menſae pro Suecis, Polo-*

tata ſunt exemplaria Inſtrumenti Pacis ſubſcribenda omnia. Suecicus ſua dedit in manus Secretarii Gallici, qui Suecico viciſſim obtulit Polonicum et Brandeburgicum, ac deinde hoc modo diſtribuit, vt Secretario Polonico illa duo pro Polonis et Caeſareis, Brandeburgico id, quod Electoralibus Legatis offerendum erat, traderet, quartum pro Dn. Mediatore retineret. Sed Secretarius noſter Caeſarianorum exemplar ex manu Secretarii Polonici accepit, quemadmodum etiam Suecicum Inſtrumentum Secretarius Caeſareus per eumdem Secretarium Polonicum mediate accepit. Hiſce, quae tamen tumultuarie propemodum, vt hactenus pleraque fere reliqua fiebant, ita vt ſpectantium, niſi prius informatus, vix centeſimus ordinem in non-ordine obſeruare potuiſſet, peractis, clara et quidem lenta voce, quo eo melius audiri atque intelligi poſſet, Secretarius Gallicus auſcultantibus reliquis legit. In Art. II. §. 5. in verbis, *Quae durante bello*, omiſſum deprehenditur, *hoc vltimo*. Quae tamen verba in Concepto, d. $\frac{29 \text{ April.}}{9. \text{ Maii}}$ ex conuentione addita tum fuerunt, in exemplaribus autem per errorem ſcribarum omiſſa, et propterea vbique adponenda. Dum ad Articulum V. *Pars Liuoniae* etc. deuentum eſſet, in §. primi principio omiſſa fuit particula, *eaque*, quam in ſuis exemplaribus habebant Poloni, quia formauerant ſua exemplaria ex parte, ſecundum Articulos a nobis ſubſcriptos; Conceptum autem ipſum, quod alias genuinum eſt, et adſeruatur apud Acta Legationis huius Suecicae ſub No. 65. nos formauimus ab initio ex Articulis, a parte Polonica ſubſcriptis, vbi inter conferendum, (properantibus plerumque nimirum et Dnn. Polonis et Dn. Mediatore,) forte non fuit obſeruatum a Secretario, vel eo, qui ex Suis Excellentiis auſcultauit. Denunciatur Dn. Mediatori, quaeriturque, cuius addi manu debeant omiſſa? Sed ſimul irruebant tenebrae, et quum tota nox inſumenda videretur conferendo Inſtrumento toti, ob Dnn. Cancellarii Pacii abitum vero res moram non pateretur amplius, conuenerunt Legati, poſt ſubſcriptionem differre actum conferendi, per Secretarios Legationum perficiendum, qui manu quiſ-

que

Polonis et Foederatis poſitae erant. Sed quia Caeſarei tamquam pars acceſſoria Polonos velut principalem partem praecedere, et directorium quoddam exercere poſtulabant, menſae ſub veſperam remotae ſunt.

** Conf. PVFENDORFIVS loc. comm. Verba ſatius viſum eſt infra adferre, Obſeru. XXI.

que ſua in ſuis Originalibus addere manifeſte omiſſa, et ſuis Principalibus referre etiam poſſint, ſi aliqua difficultas oriatur.

Itaque circa decimam veſpertinam Secretarii Legationis Suecicae, Polonicae et Brandeburgicae in conclaui Dn. Mediatoris congregabantur, et exemplaria omnia, praeter illa duo inter Sueciam et Auſtriam commutanda, oblata ſunt ipſis, quibus ſingulis ille vbi ſubſcripſiſſet, primus reddidit ad ſubſcribendum offerenda partium Legatis: Polonicum quidem et Brandeburgicum data ſunt Secretario Suecico, tria autem Suecica, pro Polonica, Electorali et Gallica Legationibus, acceperunt illi Secretarii; ſed Caeſareum, pro Legatis Suecicis, Secretarius Polonicus Suecico, et reciproce Suecicum pro Legatis Caeſareis, Secretarius Suecicus Polonico dedit. Hiſce contulerunt ſeſe, praeeuntibus facibus cereis candidis, Suecicus in Legationis Polonicae, vbi ſimul fuerunt Confoederati, Polonicus, Caeſareus et Electoralis Brandeburgicus in Dnn. Legatorum Suecicorum conclauia, et ſingulis quiſque Legationibus exemplar illorum Legatorum proprium ad ſubſcribendum, ſine vllo ſermone, factis reuerentiae curialibus, obtulit. Conſederunt in conclaui Dnn. Polonorum, in ſummitate menſae, Dn. Comes a Colourat et Dn. de Liſola: his ad dextram in vno ſubſellio, Dn. Palatinus Leſzinski, Dn. Cancellarius Pacius, Dn. Morſtynius, et Dn. Gninski: in ſubſellio tabulae ſiniſtro, tergis parietem prementibus, Legati Electorales Dn. ab Houerbeck, Dn. a Somnitz et Dn. ab Oſtau. Excepit ex manu Secretarii Suecici omnia tria exemplaria, Polonicum videlicet, Caeſareum et Brandeburgicum, Dn. Cancellarius Pac, ſubſcripſitque primus Polonicum, deinde Dn. Palatino Poſnanienſi modo memorato obtulit, qui in ſpatio ſibi relicto quoque ſubſcripſit, prae loco Dn. Pacii; deinde ſubſcripſerunt ordine Dnn. Morſtynius et Gninski, ſiquidem, vt ante memoratum eſt, cum Rege Dn. Cancellarius Praſmowski et Dn. Rey iam erant profecti, Dn. Lubomirski autem non interfuit Tractatui, praeſertim in loco Oliuenſi. Poſtea Dn. Leſzinski idem exemplar tradidit Dn. ab Houerbeck, qui cum ſuis Collegis penes Dnn. Polonos illud ſubſcripſit. Hoc facto Dn. Palatinus Poſnanienſis Leſzinski alterum Inſtrumenti ſubſcribendi exemplar Dn. Comiti a Colourat exhibuit, atque ita hoc ſubſcripſerunt Dnn. Caeſariani, abſque aliquo Mediatore. Tertio loco ſeorſi-

uum

uum Electoralium exemplar Dn. Pacius iis obtulit, ſubſcripſeruntque Dnn. Electorales. Cauſſa, cur Electorales bis ſubſcripſerint, eſt, quod in vnico velut communi Inſtrumento, licet diuerſis in Originalibus, et pars principalis Polonia, et ambo Confoederati ſubſcribere debuiſſent: ſed impediuit hoc praetenſa Caeſarianorum praerogatiua atque Mediatoris recuſatio, factumque eſt, vt, quum hi ſoli ſeorſiuum ſubſignarent, Electorales quoque, praeter commune, ſeparatum ſubſcriberent exemplar, tum vero etiam quod in eo Originali, quod dederunt nobis Poloni, tituli erant abbreuiati, Electorem autem S. R. M. Dn. noſtro Clementiſſ. integrum dare titulum oportuit. Conſignatis deinde hiſce tribus pro Suecia Originalibus, eius Legationis Secretarius, factis (quum loqui nihil in mandatis haberet,) curialibus geſtum et debitis ceremoniis, ad Illuſtriſſ. atque Excellentiſſ. Dnn. Principales ſeſe recepit, idque omne retulit. Interea cum partis alterius Secretariis eodem modo proceſſerunt in conclaui ſuo, ad modum, quem tabella exhibet, diſpoſito, noſtri Dnn. Legati. Secretarii Polonicus, Caeſareus et Electoralis obtulerunt noſtra exemplaria Suis Excellentiis ſubſcribenda, vt ſubſcripta ac ſigillata ſuis Dnn. Principalibus redderent. Facta ſubſcriptione et ſigillatione, receſſerunt, nihil aut parum loquuti, factis tamen decentibus curialibus, ad ſuos Dnn. Principales. Exemplar pro Dn. Legato Gallico ſubſcriptum fuit, antequam reliqua, ita vt non adeſſet Secretarius eius, vbi ſubſcriptio pro Polonis et Foederatis fieret. Quum intraſſent Secretarii modo dicti, Suae Excellentiae ordine ſteterunt ad menſae partem, quae conclauis reſpectu introitus latus dextrum eſt: quum ſubſcriberent, terga ianuae, per quam ex tramite (*dem Creuzgange*) intratur, obuerterunt. In altero latere conclauis Dn. Abbas, cum praecipuis Monaſterii, per dimidiam et amplius horam exſpectantes ſubſcriptionis actum, ſteterunt, ſiquidem ille iam intra parietum conclauia fiebat, quem ante in templo fieri crediderant. Iſti igitur, inter gratulantes nobis de facta ſubſcriptione Inſtrumenti Pacis, primi fuerunt: omnibus peractis, a Dn. Mediatore facta eſt gratulatio tam noſtrorum Dnn. Legatorum Excellentiis, quam Dnn. Polonis et Electoralibus. Notandum quoque, quod in iis exemplaribus originalibus, quae vel Dnn. Caeſareis a parte Suecica et Electorali data ſunt, vel illi hiſce ſubſcripta extradiderunt, in Epilogo omiſſa ſint

 verba,

verba, quae Dn. Mediatoris Gallici mentionem faciunt: id quod est quarta caussa seorsiuae subscriptionis. Inuoluta fuerunt Originalia chartacea, quae deinde pro pergamenis, quibus tempus iam fuit conficiendis nimis angustum, retradentur, nostrum atro holoserico, Polonorum argyroserico albo, Caesarianorum holoserico rubro, et Electoralium holoserico nigro. Dum haec agebantur ab vndecima nocturna, vsque ad dimidiam duodecimam, media nox adpropinquauit, et fessis per labores praeteritos omnibus, Secretarii noctem insumere conferendis iam subscriptis Originalibus non valuerunt: sed dilatum est hoc negotium in matutinum crastinum, vbi adtentius auscultatio fieri posset. Discessum est, ad suas quilibet stationes.

Actum eodem.

Monuit Dn. Legatus Gyldenklauius Sobothi, antequam iretur Oliuam: 1) Vt Ablegatus Neoburgicus Rautenstein rogaretur communicare nobis Copiam scripti illius Brandeburgici, contra Recessum Limitaneum Pomeraniae, nuper elapsis diebus editum: 2) Vt Suae Excellentiae scriberent ad Sereniss. Ducem Holsatiae, transmitterentque Copias Declarationis s. Reuersalium nomine ipsius conuentarum, vti et Articulorum, Serenitatem Suam concernentium: 3) Vt Gubernatori Rigensi demandaretur mittere Dnn. Commissarios, qui statim reuideant limites inter Curlandiam et Liuoniam, in partibus videlicet Cisdunanis: Commissio enim ex pacto finiri intra mensem debet post subscriptam pacem, quod erit vltimo Maii, st. v. Commissarii vero bene instruantur, oportere, ne vel negligatur quid, vel etiam postuletur aliquid, quod commutationi ratificationum caussari moram impedimentumue posset.

Hora duodecima noctis, postquam Oliua rediissemus Sobothum, Illustriss. Dn. Regni Thesaurarius per schedulam monuit, ac iussit Secretarium Legationis nostrum, vt crastina probe obseruaret: 1) Vt in Articulo Amnestiae ad ea, quae de bonis mobilibus vel immobilibus loquuntur, ad voces, *quae durante bello*, addatur *hoc vltimo:* siquidem hodie iterum conuentum esset, vt nimirum ea verba in omnibus exemplaribus, vbi in Cancellariis Polonica et Confoederatorum omissa sunt, inseran-

inſerantur. 2) Vt in Originali noſtro, pro Legatis Electoralibus, ponatur totus titulus *Iuliaci, Cliuiae et Montium* Sereniſſimi Regis noſtri. 3) Vt poſtulet Atteſtata Dn. Mediatoris ſuper nonnulla, quae Inſtrumento Pacis non inſerta ſunt. 4) Vt Procuratoriorum apographa ſubiungantur ad omnia Inſtrumenti Pacis ſubſcripta exemplaria.

Actum Oliuae d. $\frac{11}{1}$ Maii, ante et poſt meridiem, vſque ad veſperam, et ipſam noctem.

Sicut praeterita nocte hinc inde promiſſum fuit, omnes omnium Legationum Secretarii conuenerunt cum ſuis Cancelliſtis Oliuae, et quidem in conclaui, vbi Legatio Polonica tempore congreſſuum manſerat; tum quia conclaue a Dnn. Legatis Suecicis inhabitatum, vti etiam Dn. Mediatoris, quod vel ipſe neceſſe habebat, nimis erat anguſtum pro capiendis quindecim hominibus, (tot enim exemplaria Inſtrumenti Pacis, ab omnibus Legatis praeterita nocte hinc inde in charta originaliter ſubſcripta, fuerunt conferenda,) ad quos etiam Secretarius Gallicus acceſſit; tum quod ipſius Conceptum in illo conclaui, vt ſupra habet Protocollum, fuerat confectum; tum quia non cenſebatur e re, inter Secretarios mouere ſuper loco litem competentiae, et rem maximi momenti vel remorari, vel etiam dare anſam penitus non conficiendi negotium, quod, minitante quauis horae minuta abitum Secretario Polonico, valde Suecicus metuebat. Facta proteſtatione, ne quid locus praeiudicare debeat, ingreſſis et congregatis omnibus, dextrum in ſuprema longae menſae parte locum occupauit Secretarius Mediationis, ſiniſtrum Suecicus; ita vt Polonicus in dextro latere menſae ad dextram Gallici, Caeſareus in ſiniſtro diametraliter verſus Polonicum ad ſiniſtram Suecici Secretarii adſiderent; et ſic ſecundum ordinem ſequentibus reliquis. Coeptum eſt conferri, legente Secretario Gallico, auſcultantibus ceteris. Et ſi quid dubii fuit, recurſum fuit ad Dn. Mediatorem. Animaduerſa ſunt autem, obſeruata et ratificata, quae ſequuntur. In Articulo 11. §. 5. verbis, *Quae durante bello*, omiſſum fuit *hoc vltimo:* quod adpoſuit manu ſua Secretarius Suecicus in ſuis quatuor exemplaribus originalibus. Art. v. §. 3. poſt verba, *Et Regnum Sueciae, eique ſubiectas prouincias*, additum ſimiliter

eſt per eumdem Secretarium, *inprimiſque Liuoniam Suecicam.* In Concepto autem Inſtrumenti Pacis, die $\frac{26\ \text{April.}}{6\ \text{Maii}}$ omiſſa ſunt haec verba, quod ad manus tantum fuerunt Articuli, a parte Polonica ſubſcripti, quas iuſſu Dn. Regni Theſaurarii Secretarius Suecicus Oliuam ſecum tunc tulerat, oblito Polonico Secretario, vt Dn. Mediator adſeruit, eos adferre, qui a noſtra parte ſubſcripti fuerunt, et cum Polonicis commutati. Ex hiſce Polonicis enim conficiebatur Inſtrumentum, die modo dicta, vſque ad Articulum XXI. incluſiue: vbi deinde noſtros Articulos in ingroſſatione adhibuerunt Poloni. Facile vero contingere potuit, quod per tumultuariam quandoque properantiam Dnn. Polonorum, et interdum etiam Dn. Mediatoris accelerationem, dum commutarentur Articuli, haec minus ſint adprehenſa. In Art. XXII. §. I. inſertus eſt a nobis et ab Electoralibus titulus Suecicus totus: in omnibus ſubſcriptis exemplaribus chartaceis. Quum autem Dnn. Poloni recuſent aliquod Originale accipere, in quo ſit expreſſus Suecicus titulus integer: ideo in exemplaribus Confoederatorum, Legationi Polonicae dandis, omnes tituli non tantum in Art. modo nominato XXII. verum etiam XXIV. abbreuiabuntur; in his vero, quae inter Suecicos, Caeſareos et Electorales Dnn. Legatos Plenipotentiarios commutata ſunt in Originali exemplaria, vti quoque in his, quae dantur a Suecia et Brandeburgico Regi Mediatori, obſeruabantur tituli toti, tam S. R. M. Sueciae, quam Imperatoris et Sereniſſ. Electoris Brandeburgici, in praefatis iſtis Articulis. Nam in Introitu huius Inſtrumenti, et Articulo primo, tamquam Regis Poloniae cum S. R. M. Sueciae proprio, tres Etceterationes ponuntur: ceu ſupra Protocollum demonſtrat. In eodem Art. XXII. §. I. in Electorali nobis dando deeſt, *Fortunis:* quod addit Secretarius eius Legationis. In Art. XXIV. in Electorali Ill. atque Excell. Dnn. Legatis noſtris dando Originali, extendi debet titulus S. R. M. Regis noſtri, et pro abbreuiato inſeretur integer, vt modo hic ſupra mentio facta eſt: e contra in illo, quod Dnn. Polonis datur, Etceterationes ponentur. In eodem Art. in Caeſarianis exemplaribus extenſus eſt titulus S. R. M. Regis Sueciae, et abbreuiatus Electoralis: quare mutare petit Secretarius Electoralis, aut extendendo Electorali, aut ſimul quoque abbreuiando Suecico titulo. Caeſareus Secretarius facile admittit, vt abbreuietur Suecicus: ſed Secretarius noſter id recuſat, veluti

contra

contra pugnans hisce, quae iam modo de Articulis XXII et XXIV. dicta, et a Legatis complacita sunt. Tandem promittit Caesareus Secretarius emendationem, ita vt Electoralis quoque titulus extendatur, secundum vti conuentum est ratione Iuliaci, Cliuiae et Montium, sicut habet Protocollum supra. Porro in omnibus, praeterquam Suecicis, Instrumenti originalibus exemplaribus, in Art. I. §§. 22. 24. item in Introitu omissum est in titulo S. R. M. Sueciae *Princeps Hereditarius:* quod in tot locis mutare post subscriptionem Dnn. Legatorum haud facile, immo vix consultum fuit. Itaque Secretarius Suecicus protestatur et reseruat Suis Excellentiis Dnis Legatis, vt in pergamenorum ingrossatione Originalium vbique inseratur.

Hisce, perlecto et auscultato Instrumento toto, obseruatis, dum censet Dn. Mediator minutiora non esse adtendenda, veluti copulae, vtpote *ac* pro *et;* item in Art. V. §. 1. in principio, vbi in quibusdam omissa est particula, *eaque,* post verba, *Pars Liuoniae,* ita vt alia exemplaria habeant, *Pars Liuoniae, eaque Australis;* alia vero *Pars Liuoniae Australis*, et similia: disceditur. Et deinde, quae ratione tituli in Articulis XXII et XXIV. emendanda erant, post meridiem circa vesperam conficiuntur: vbi sciendum, quod in nostro Polonis dato Originali quatuor folia ea de caussa exscissa sint, et eadem Concellistae manu, qui scripserat, iterum ingrossati: id quod et Brandeburgicum et Caesareum Secretarios facere oportuit. Hic notandum, quod Dn. Legatus Gyldenklau, per schedulam, Sobotho euntem Oliuam Secretarium nostrum quidem monuerit, vt in §. penultima, *Cunctae actiones* etc. Articulo II. qui est Amnestiae, in verbis, *Prussiae Regalis, Curlandiaeque*, interfereretur etiam Liuoniae, ita vt sonaret, *Liuoniae Curlandiaeque.* Sed quum neque Conceptum Instrumenti Pacis, neque eius subscriptorum Originalium vllum, neque subscriptus a Secretariis Legationum iste Articulus, neque aliquod eiusdem Proiectum, Liuoniam exprimant, vel mentionem illius faciant, mutari non potuit. Atque dum mentio hic facta est Concepti Instrumenti Pacis, notandum est, quod Conceptum Instrumenti Pacis Suecico-Polonicae An. MDCLX. Oliuae conclusae genuinum illud sit, quod in Cancellaria Regia Suecica Holmiae, apud Acta Legationis eiusdem, sub No. 65. adseruatur. Ad normam enim illius, vtpote quod a Legatione Suecica ex

Articulis, a Secretariis, ſubſcriptis formatum, et praeſentibus die VI. Maii ſt. n. Dn. Mediatore, Dnisque Legatis Polonicis et Electoralibus, die VII. eiuſdem vero Dnn. Polonicis, Caeſareis et Electoralibus Legatis praeſentibus, ſubdelegato iterum Suecico Legationis Secretario, in conclaui Legationis Polonicae, cum modo memoratis ſubſcriptis Articulis collatum atque adaequatum, ac deinde in ordinem Articulorum et §§. quo illud ipſum Inſtrumentum Pacis iam exhibet, redactum et a Dnn. Plenipotentiariis Suecicis comprobatum, Originalia tam Suecicum quam Polonicum, Caeſareum et Electorale ingroſſata atque ſubſcripta ſunt, exceptis emendatis, quae hic ſupra dicta ſunt, paucis, ratione abbreuiationum et titulorum, itemque verborum, *hoc vltimo bello*, §. 5. Art. II. item verborum, *inprimiſque Liuoniam Suecicam.* Quum enim Poloni in Articulis XXII et XXIV. totum titulum Regis noſtri accipere nollent, deſcribendi erant illi Articuli de nouo in Originalibus Legationi Polonicae dandis, et tam Imperatoris et Electoris Brandeburgici titulus, quam Suecicus et Polonicus, abbreuiandi cum Etceterationibus: quod melius adparebit infra in obſeruandis in ingroſſatione Inſtrumenti Pacis ratificandi. Namque haec fuit cauſſa exſciſſorum hodie quatuor foliorum praefatorum in Inſtrumento Pacis, in charta ſubſcripto, et Dnn. Polonis a Suis Excellentiis dato.

Vbi iam haecce fuiſſent emendata et penitus recte perfecta, poſt ſigillationem Illuſtriſſ. Dnn. Legatorum, quilibet Secretarius in ſuo, ſub finem inſertorum apographorum, ſeu Procuratoriorum, traducto filo holoſerico, quoque ſubſcripſerunt et ſubſignarunt, quemadmodum ipſa Originalia id in Cancellaria Regia Holmiae ad oculum exhibebunt. Sed quod ad Procuratoria adtinet, noſtra tantum in noſtris fuerunt inſerta; ideo promiſerunt Secretarius Polonicus inſertionem circa commutationem Originalis, in pergameno ſubſcribendi, Caeſareus propediem, Brandeburgicus ſimiliter: quod et is praeſtitit hodie, ſed tantum inſerto illo de A. MDCLIX. quia Plenipotentiae de A. MDCLX. nec adhuc ab Electoralibus nobis extraditae ſunt, ſed intra tempus ratificationis Inſtrumenti Pacis extradi promiſſae. Vrſit quidem Secretarius Suecicus inſertionem reliquorum Procuratoriorum, ſed fruſtra; ſiquidem ſumma properatione abire ſe cogi, vt Regem ſequeretur, praetenderet Polonicus Legationis Secretarius; Caeſareus autem ad manus

manus, vespera iam ingruente, se non habere, sed Dantisci apographa esse diceret; Electoralis Dnn. Legatis suis nondum transmissum esse Originale nouissimae Plenipotentiae adseueraret. Respondit Caesariano Secretario Suecicus, hic adesse Procuratorii vtriusque Caesarei Originalia, quae ipsi monstrauit. Verum ille negauit hodie inseri posse, quia redeundum sibi sit in vrbem, ad Illustriss. Dnn. Principales suos, promittens se crastina Sobothum venturum, et praesente Secretario Suecico, qui extraditum nobis Caesarianum Originale chartaceum, aeque ac Polonicum et Electorale, secum retinuit, inscribi facturum, ac deinde quoque post Plenipotentias insertas subscripturum ac subsignaturum. Stipulato hocce dextris, adquiescere coactus est noster Legationis Secretarius.

Eodem die, dum haec Oliuae circa reuisionem et conferentiam Instrumenti Pacis agerentur, visitationes Illustr. Dnn. Legatorum factae sunt. Nimirum ante meridiem Dnn. Electorales nostrorum Dnn. Legatorum Excellentias visitarunt Sobothi: post meridiem eaedem reuisitauerunt Dnn. Electorales in statione eorum, *Flemmingshof:* et tota res constitit, ceu moris est, in ceremoniis, gratulationibus, sincerae amicitiae inter Sac. Reg. Maiestatem ac Coronam Sueciae, et Suam Serenitatem Electoralem Domumque Brandeburgicam, adsecurationibus, ac tandem pro studio, diligentia et labore, in Tractatuum per Dei gratiam adeo feliciter finitorum et conclusorum cursu, adhibito, hinc inde gratiarum actionibus. Quoad pompam splendoremque aulicum nihil vtrimque defuit, adornatis quoque pro comitatu bellariis ac vino; vti in visitationibus Suecico-Polonicis supra mentionem fecit Protocollum. Dnn. Legati Caesariani, nostrorum Dnn. Legatorum Excellentias, et istae reciproce illos, ipsi non viderunt: sed Legatio Caesarea hoc ipso die $\frac{1}{1}$ Maii, circa secundam pomeridianam, misit Secretarium suum, (qui circiter hoc idem tempus, vnius horulae abitum significabat ceteris, ac reditum promittebat, quod etiam praestitit,) qui gratularetur de pace, et reliqua, quae ad mutuam officiorum praestationem pertinent, breui sermone compleret. Cui Illustriss. Dn. Regni Thesaurarius vicissim breuiter, diserte et humanissime respondit, idemque Suis Excellentiis Dnn. Legatis Caesareis vt nomine Legationis Suecicae reciproce contestaretur, eum rogauit. Factum autem est

hoc,

hoc, antequam Dnn. Legati noſtri proficiſcerentur ad Dnn. Legatos Electorales. Redeuntes a *Flemmingſhof*, Illuſtriſſ. atque Excell. Dnn. Legati noſtri viſitatum Dnn. Legatum Mediatorem, (qui et ipſe toto pomeridiano commodam horam, qua Sobothi videret Suas Excellentias, exſpectauerat,) Oliuam ſub quintam veſpertinam venerunt. Hi praemiſſis curialibus, laudantes indefeſſum Regis Chriſtianiſſimi in promouenda hac pace ſtudium, gratias Illuſtriſſ. eius Dn. Legato, pro adhibito per totum tempus labore ac diligentia ſedula, egerunt: ea, quae ad exequutionem dictae pacis ſpectant, in Aula Polonica vt perficeret, cumprimis conuentum ad ratificandum Reipubl. Deputatorum vrgeret, ipſum rogarunt, atque gratiam S. R. M. Dn. ac Regis noſtri Clementiſſimi eidem promiſerunt. De praeſenti, Regis Poloniae ratificationem euentualem vrſerunt. Ille, poſt curialia, Regis ſui in reducenda quiete Regnorum Septentrionalium Germaniaeque ſpontaneam operam depraedicans, quod ſuarum fuerit partium, lubentem ſe feciſſe, facereque debuiſſe dixit, ac promittendo ſua vel in futurum, cumprimis in his, quae adhuc exſequi Rex et Reſpublica Poloniae, vna cum Foederatis ſuis debent, officia S. R. M. Sueciae perhumillime ſua commendari petiit. Euentualem ratificationem adhuc hodie aduenturam a Rege adſeruit. Vbi mixto hiſce, quae hic promiſſa ſunt, diſcurſu vno vel altero, Suae Excellentiae Dn. Legato valedixiſſent, iamque in area currum conſcendere vellent, Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurarius Secretarium noſtrae Legationis ad ſe vocatum, et quid hodie actum ſit Oliuae, Suae Excellentiae referentem, iuſſit, vt Abbatem adiret, vti et Patrem Priorem, et cuilibet nomine Legationis Suecicae valedicendo, gratias pro exhibita, tempore congreſſuum, humanitate ageret, et illi quidem 1200. Imperiales, ſiue 3600. Florenos Polonicos, ad erigendum aliquod Pacis monumentum Oliuae;* huic vero torquem aureum ducentorum Imperialium; Patri hoſpitum, Patri Granarii, Patri Culinae Praefecto, Patri Ioſepho, et Patri Sub-Priori, vnicuique octo Imperiales; Ianitori, qui Suis Excellentiis conclaue aperuit, duodecim, et

* Quale et poſitum deinceps fuit; nimirum, tabula marmorea cum titulo Latino, quem ſupra in medium adtuli, Obſ. VII. p. 257. parum antea exteris cognitum.

et famulo, qui id mundauit, quatuor Imperiales promittet. Abbas enim, praeter exhibitam ciuilitatem, singulis matutinis fructus conditos, et post meridiem vinum cereuisiamque in conclaue Suarum Excellentiarum misit, interdum etiam aliquot fercula pro prandio offerri curauit. Prior autem, et reliqui, ac prae his quidem ille, contestari sua officia eo vsque, donec congressus finirentur, non desierunt. Secretarius iussa expediuit, quem Abbas in suo conclaui condimentis et vino, quod in sanitatem primo Legationis, deinde Illustriss. Dni Regni Thesaurarii propinauit, excipiebat: Pater Prior autem coena lautissima in conclaui, quod Dnn. Legatorum nostrorum Excellentiae inhabitauerant, ibique Instrumentum Pacis subscripserant, tractabat. Ambo, separatim quidem, suo et Interessatorum nomine gratias pro oblato honorario, quod, extenuando sua officia, maximi faciebant, egerunt, vtque Suis Excellentiis humillime commendarentur, rogauerunt. Dederat quoque Illustriss. Dn. Regni Thesaurarius hodierno matutino in mandatis, vt a Dn. Mediatore 1) Attestatum vrgeret super his, quae vel per subscriptos Articulos non sunt conuenta, per Protocolla tamen placita; vel conuenta quidem in certis Articulis a Suecico et Polonico subscriptis, Instrumento Pacis autem haud inserta: 2) Apographum, sub manu praefati Dn. Mediatoris promissum, posceret euentualis ratificationis Pacis Regis Poloniae. Eumdem rogaret, vt apud Dnn. Polonos extraditionem vltimi Procuratorii promoueat. Fecit id Secretarius, atque ad primum quidem quod spectat Memoriale, sequens Dn. Mediatori dedit. Is Attestatum promisit, licet non esse necessarium dicens; quoad duo postulata reliqua, se iam in vrbem ad Dn. Leszinski et Pacium misisse Aulicum respondit; simul atque acciperet, se missurum (cras) Sobothum, si forte hodie nimis serum foret, adserens. Sunt autem, quae sequuntur.

Attestanda.

1) Articulus de iurisdictione et cognitione vrbis Rigensis in caussis commerciorum cum peregrinis, ex delictis et contractibus. 2) De non nauigando Mitauiam. 3) De conuentione, cum Duce Curlandiae, An. MDCXL. sollemniter non sunt conuenti et subscripti: sed per Dn. Mediatorem ad Protocollum, de $\frac{14}{4}$ April. A. MDCLX. Oliuae declaratum est, quod ista omnia manebunt in statu suo, quo ab antiquo et ante

hoc vltimum bellum fuerunt. 4) Similiter per ſollemnem Articulum conuenire noluerunt Dnn. Poloni de moneta Elbingenſi, ſed per Dn. Mediatorem etiam declararunt, quod illa, per tacitum conſenſum Regis et Reipubl. Poloniae, manebit in ſuo curſu et valore, ſicuti nunc eſt. 5) Quod legere militem, in prouinciis Poloniae, licebit Sereniſſ. Regi Sueciae. 6) Quod Caeſar et Elector non praeſtabunt auxilia Regi Daniae. (v. Protoc. $\frac{21\ \text{April.}}{1\ \text{Maii}}$ MDCLX.) 7) Quod Articulus de expulſis et exulibus Liuoniae, vt et reliqui Articuli, qui a Secretariis Legationum ſubſcripti ſunt, et ad Articulum concluſae et promulgatae pacis ſe referunt, eamdem vim et effectum habebunt, ac ſi verbotenus Inſtrumento Pacis ab omnium partium Dnn. Legatis ſubſcripti inſertique eſſent. Quo igitur omnia tria haec efficerentur, Secretarius Suecicus comperto, quod cras mane Dn. Legatus Mediator abitum pararet, per totum veſpertinum tempus manſit Oliuae, Dominumque Mediatorem per interualla et ipſe monuit, et moneri fecit. Qui ipſe quoque poſt coenam, circa decimam, in conclaue Prioris ad praefatum Secretarium venit, eumque ſecurum reddidit, quod adhuc exſpectet, quem miſerit, ex vrbe reducem. Quod ſi vero is forte hac veſpera non aduenerit, ſe cras bono mane et Atteſtatum, quod hodie concipere, feſſus dierum proxime praecedentium labore, nequeat, et reliqua duo, quae deſiderentur, mittere Sobothum velle promiſit.

Secretarius egit gratias pro iſta beneuolentia, et quod inſiſtere petitis paullo moleſtius ipſum oporteat, non aegre ferat Dn. Mediator, eum rogauit. Dn. Mediator ſibi nihil hinc moleſtiae creari dixit; dubitare autem de reditu, hac nocte, Aulici ſui; itaque ſuadere ſe, vt Secretarius Sobothum ſe conferat. Secretarius per horae vnius ſpatium ſe adhuc exſpectaturum reſpondit: quod facile paſſus eſt Dn. Mediator. Dum fruſtra ad duodecimam vſque horam noctis exſpectatum fuiſſet, precatus ſaepe nominato Dn. Mediatori, quem amplius a ſomno capiendo impedire non auderet, ſed cuius potius promiſſo dato quieſcere dignum eſſet, in conclaui eiuſdem fauſtam noctem, et craſtino matutino ſe iterum Oliuae adfuturum indicans, Sobothum Suecicae Legationis Secretarius abiit. Hodie quoque litterae notificatoriae, de pace concluſa, per tubicinem in Ducatus Pomeraniae, Bremae, Verdae etc. Wiſmariam miſſae ſunt.

Actum

Actum d. $\frac{12}{2}$ Maii.

Noster Suecicae Legationis Secretarius Illustriss. Dn. Regni Thesaurario retulit, quod licet in multam noctem exspectasset Oliuae, non tamen acceperit vel Attestatum, vel Plenipotentiam, vel denique, quae maxime desideraretur, euentualem Regis Poloniae ratificationem. Praeterea quod expediisset, quae Sua Excellentia heri iusserit, apud Abbatem, et Patrem Priorem, et quod illi responderint, videlicet quae notata sunt in Protocollo praecedente. Dn. Legatus Mediator de Lumbres, qui primo mane Oliua profectus erat, Regem videlicet et Aulam Polonicam sequutus, circa septimam matutinam modo dicta tria desiderata misit ad Illustriss. Dn. Regni Thesaurarium, licet Attestatum, quod sub x. Maii dedit, petitis Suarum Excellentiarum Dnn. Legatorum Suecicorum, in Memoriali per Secretarium nostrum ipsi heri Oliuae exhibitis, non satis respondeat: velut videre est Originale, apud Acta Legationis, sub No. 63. et inserta hic Copia monstrat. "Christianissimi Regis Legatus et ad Tractatus Pacis Sueco-Polonicae, Suae Sacrae Maiestatis nomine et mandato, Mediationis munere fungens, notum testatumque facimus omnibus et singulis, quorum interesse potest, in illo Tractatu agitatam fuisse quaestionem a Legatione Polonica, de iurisdictione vrbis Rigensis in extraneos, ratione commerciorum, eamque indecisam remansisse. Fuisse etiam ab eadem Legatione petitum, vt a mari Balthico Mitauiam vsque libera esset nauigatio; et ab ea petitione illam destitisse eo, quod adsereretur, vrbem Rigam iure Emporii gaudere, nec vmquam nauigationem istam fuisse concessam. Nihil fuisse conclusum de conuentione cum Duce Curlandiae, An. MDCXL. sed omnia remansisse in illo statu, quo erant ante hoc vltimum bellum. Quantum ad monetam Elbinganam, noluit Legatio Polonica consentire expresse illius expositioni, sed promisit ad aliquod tempus dissimulaturum Sereniss. Regem et Rempubl. Poloniae. Fuisse declaratum a Legatione Electorali Brandeburgica, neque Caesarem, neque Sereniss. Electorem auxilia praestituros Daniae, contra Sueciam, sed obseruaturos, quod conuentum est de auxiliis, hostibus vnius partis non ferendis. Quoad Articulum de expulsis et exulibus Liuoniae, subscriptum a Secretariis Legationum vtriusque partis principalis,

palis, quum peteretur ab Illuſtriſſ. Dnn. Commiſſariis Polonicis, vt ipſi ſubſcriberent, dixerunt, non eſſe neceſſarium, quum fides integra adhibenda foret ſuo Secretario. In quorum omnium fidem manu noſtra ſubſcripſimus, ſigilloque noſtro confirmari iuſſimus. Dabatur Oliuae, An. MDCLX. decima Maii." — Euentualis ratificatio Regis Poloniae, cuius originaliter apud ſe depoſitae Apographum a Dn. Legato de Lumbres vidimatum, adſeruatur apud Acta huius Legationis ſub No. 62.* Plenipotentia vel Procuratorium nouiſſimum Sereniſſimi Regis Ioannis Caſimiri pro Dnn. Legatis Suecicis videatur apud Acta Legationis huius, in Cancellaria Regia Holmiae, ſub No. 53.** Datum autem illud eſt Gedani, d. IV April. MDCLX. Deinde Dn. Mediator Suis Excellentiis per litteras valedixit, praeſentiam ſuam excuſando, vt apographum hic ſequens exhibet:

Illuſtriſſimi atque Excellentiſſimi Domini,

Summa cum confuſione per litteras eo munere defungor, quod ipſemet praeſtare debui. Nimia vrbanitas Excellentiarum Veſtrarum, quae me praeuenire dignatae ſunt, ea hora, qua ad illas accedere cupiebam, eſt, quae mihi facultatem praeripuit meo officio ſatisfaciendi, illius errati me reum fecit. Hac hora illud reparare conatus eſſem, niſi eam incommodam et importunam E. E. V. V. nouiſſem. Supereſt vnicum, vt meis humilibus obſequiis delere enitar, omneſque occaſiones captem, quibus poſſim teſtari me eſſe penitus

E. E. V. V.

Oliuae, 12 Maii 1660.

Addictiſſimum atque obſequentiſſimum Seruitorem

De Lumbres.

Illuſtriſſimus Dn. Regni Theſaurarius in mandatis dedit Secretario Legationis, vt iret Dantiſcum ſalutatum Legationem Caeſaream, quae

* Nos ratificationis huius Formulam ſupra edidimus, in Actis Publicis Pacific. No. LXVII. p. 185. quae, exceptis admodum paucis, iiſque leuioribus, prorſus cum hac conuenit. Ad hunc modum, etiam in Pacificatione Stumſdorfenſi exhibita eſt Suecis, a Vladislao IV. Poloniae Rege, Euentualis Ratificatio, haud

quae heri per Secretarium ſuum Suis Excellentiis, Dnn. Legatis noſtris, loco viſitationis perſonalis officia praeſtitiſſet: in itinere autem Dnum Leſzinski, nomine Legationis Suecicae ſalutaret, et ſpecialem exhiberet ciuilitatem, (vulgo, *en particulier complimentirte,*) rogaretque, vt ille pro poſſe ſuo mutuum apud Gedanenſes promouere velit. Hic notandum eſt, quod Dn. Comes Schlippenbachius monuit, ſe a certo quodam percepiſſe, Legationi Suecicae interpoſitionem Dnn. Legatorum Polonicorum hoc in negotio parum profuturam, ſed Suas Excellentias Dnn. Legatos noſtros melius facturos, ſi nonnullis cum mercatoribus Dantiſcanis ea de re tractari facerent, fidemque propriam ipſi interponerent. Id quod etiam obtinuit votum, commiſſaque haec res eſt Conſiliario *von Weydenhayn:* interea vero nihilominus adire Dnum Leſzinski, vt modo dictum eſt, Secretarius noſter iubebatur. Qui iter Dantiſcum maturauit, paratumque currum, quo Suae Excellentiae ipſae tempore tractatuum vſi erant, ſex equis albis vectum, et duobus pediſſequis, erectis, vt moris eſt, gladiis vagina conditis, praeeuntibus, conſcendit, primumque pagum *Striez,* vbi Dn. Leſzinski commorabatur, tendit. Quem vbi eo in loco amplius non inuenit, Gedanum, quo Sua Excellentia iam ſe mouerat, perrexit. Quo poſtquam veniſſet, Dnosque Legatos Caeſareos cum Polonicis et Electoralibus congregatos intellexiſſet, ante prandium, quod iam inſtabat, adire vel Legationem Caeſaream, vel Dn. Leſzinski, non potuit. Itaque, audita prima pomeridiana, pediſſequum ad aedes manſionis Dn. Comitis a Colourat miſit, qui percontaretur a Magiſtro Domus, num prandium peractum ſit, et Dn. Comiti commodum foret, vt nomine Legationis Suecicae Suas Excellentias, Dnn. Legatos Caeſareos, conueniret atque inuiſeret. Nunciante pediſſequo, prandium iamiam peractum eſſe, et horam ſecundam, vt accederetur Dn. Comes, commodam fore: praefatus Secretarius curru ad nominatas aedes vectus, in earum introitu, a Magiſtro Domus, adſtantibus Ephebis et Aulicis

haud valde illa ab hac Ioh. Caſimiri abſimilis. Exemplum vid. apud OGERIVM loc. comm. p. 397 ſq. item apud LONDORPIVM, atque alios.

** Idem a nobis, ex editione Inſtr. Pac. Gedanenſi prima, prolatum eſt in Actis Publicis Pacificationis No. LI. pag. 131.

excipiebatur, atque in Salam ducebatur. Quam vbi hic intrasset, Magister Domus eum rogans, ne paruissimam moram aegre ferret, statim id Dn. Comiti, qui erat solus, haud praesente Dn. de Lisola, in conclaui interiori, notificat, et nihil moratus reuertit, Secretariumque Suecicum, vt ad Suam Excellentiam ingrediatur, inuitat. Is igitur, vt fieri debet, incedit, et Illustriss. Dn. Comitem propino capite, inflexoque genu salutat; qui, donec praefatus Secretarius secundo ac tertio passu progressus gradum sistere coepit, in superiori parte conclauis, tenente tergum eius mensa, panno holoserico purpurei coloris tecta, stetit, deinde vero processit, et in medio fere conclaui, cuius parietes aulaeis ex Damasceno, colorum flaui atqui rubri inter se alternantium, a summo ad imum vestiti erant, illum porrecta dextra excepit. Missum se ab Illustriss. atque Excellentiss. Dnn. Legatis Plenipotentiariis Suecicis, vt Illustriss. atque Excellentiss. Dnn. Legatis Plenipotentiariis Caesareis, Suarum Excellentiarum perofficiosam salutationem adferret, Secretarius dixit. Gratulari deinde praefatas Suas Excellentias Illustriss. atque Excellentiss. Dnn. Legatis Imperatoriis, eorumque Excellentiis, velut eaedem heri per Secretarium suum fecissent, vicissim agere gratias pro adhibito, in Tractatu Pacis, auxilio Diuini Numinis feliciter conclusae, labore, optareque, vt haec vtrobique sit salutaris, atque, ceu Suecica Legatio a parte S. R. M. Regis et Dn. sui Clementiss. hoc nomine Illustriss. atque Excellentiss. Dnn. Legatos Caesareos certos reddere possit, perennet: quo non tantum inter coronata Capita, eorumque Foederatos et belli hactenus socios, firma, vera sinceraque pax et amicitia coli, verum etiam totus Christianus Orbis, reconciliatis iterum summis Europae Principibus, suaui demum frui quiete, et vel huius pacis fructus particeps fieri possit. Quantum ad officia priuata spectet, Suas Excellentias Dnn. Legatos Suecicos quouis tempore Suis Excellentiis Dnn. Legatis Caesareis fore gratissimos atque promtissimos. Dn. Comes breuibus pro isto humanitatis officio gratias egit; deinde, suarum fuisse partium, operam suam in tractatibus, quantum in se fuerit, collocare; laudabat studium et industriam Legationis Suecicae, cumque illis gratias agendas Diuino Numini censuit, cuius auxilio res ad finem exoptatissimum

simum

ſimum ſit perducta; illud inuocandum, quo perpetuum durare reductam iterum amicitiam inter altiſſima illa Capita ſinat; Legationem Caeſaream ſecuros reddere Illuſtriſſ. Dnn. Plenipotentiarios Suecicos poſſe, quod Sac. Suae Maieſtati Caeſareae nihil magis in votis agitetur, quam vt ſecura quies amicitiaque fallere neſcia, totam per Chriſtianitatem, praecipue vero inter Domum Imperialem et S. R. M. Regnumque Sueciae, vigeat ac floreat: demum Legationis Caeſareae officia ſpecialia viciſſim obtulit. Secretarius propinat caput, et genua flectit. Dn. Comes nonnulla differit, quomodo placuerit Suis Excellentiis locus Oliuenſis, interrogans, num res magno pretio fuerint emendae, et in copia ſufficiente adlatae? Qua amoenitate Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurarius, ſi ex negotio publico hora ſuperfuiſſet, tempus tranſegerit? Quid noui audiatur? Reſpondit Secretarius, prout res ferebat, ac ſeſe habuit: locum ſatis ſuauem et iucundum S. Excellentiae ceteriſque Dnn. Comitibus ac Legatis perplacuiſſe; ſub initium victui inſeruientia non adeo abundanter aduecta, poſtea vero copioſa et aequi pretii cuncta adfuiſſe; Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurarium et Suas Excellentias reliquas, ante congreſſum priuatis diſcurſibus et viſitationibus fere alternis tempus, quod a publicis fuiſſet vacuum, tranſegiſſe; vbi autem feruere Tractatus Oliuae coeperint, nihil aut parum ſuperfuiſſe horarum, quieti inſeruientium. Noui nos Sobothi habuiſſe nihil, praeter rumorem ſparſum de concluſa et cum Moſco et Daniae Rege pace; id quod et hic Dantiſci a multis adſereretur. Dn. Comes idem ſibi et Dnn. Legatis Polonicis atque Electoralibus in principio Dantiſci contigiſſe, quod caro pretio omnia emenda fuerint; deinde, vbi homines vidiſſent paratam pecuniam, et lucrum ex peregrinis, abundantiam rerum ortam eſſe; laudabat et ipſe ruris amoenitatem, et de morbo ſuo, qui eamdem ſibi inuidiſſet, conquerebatur; Pacem Danicam concluſam non diffitebatur, Moſcouiticam autem negabat. Abſolutis hiſce, Dn. Comes paratiſſima et grata quaeuis officia Suis Excellentiis referri petiit, atque Secretarius, factis curialibus, abiit; quem Dn. Comes vſque ad ianuam praefati conclauis interioris dimiſit. Vbi vero Salam adtigiſſet retrogradus, a Magiſtro Domus recipiebatur, et eo, quo ſupra dictum eſt, modo vſque ad currum deducebatur.

Hinc in reditu ad Dn. Leſzinski, in ſuburbio *Langarten* * commorantem perrexit, a quo humaniſſime exceptus, quae in mandatis habebat, eius Excellentiae expoſuit. Ille officia atque amicitiam repromittens, ſpem bonam de mutuo Dantiſcano dedit, addiditque, quod Dn. Legatus Morſtynius iam ea de re loquutus ſit cum Deputatis Senatus, qui referendam eius propoſitionem accepiſſent. Factis curialibus abiit Sobothum, ibique redux, Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurario, atque Illuſtriſſ. Dnn. Comitibus ac Legatis reliquis, quae peracta fuerint, retulit.

Eidem Secretario noſtro Secretarius Legationis Caeſareus, quum ille in motu eſſet Sobotho Dantiſcum, lapidis iactu a Carlekouia, obuius factus eſt, Sobothum eundi, et quod in deſcribendis Plenipotentiis Caeſareis adhuc reſtabat, velut heſternum Protocollum dictat, ſupplendi in animo habens. Qui quum impedimentum praeſens praecepit, reditum ſuum craſtino promiſit.

Actum Sobothi d. $\frac{13}{3}$ Maïi.

Poſtquam heri fruſtra Dantiſco tenderet Sobothum, hodie denuo huc venit Secretarius Caeſareus, et in Cancellaria Legationis Suecicae per Cancelliſtam ſuum inſeri fecit Originali Caeſareae Legationis nobis dato chartaceo, Plenipotentiarum Imperatoris pro Dnn. Legatis Suecicis apographa, quae, vt habet Protocollum $\frac{11}{1}$ huius menſis, adhuc reſtabant. Quo facto, (et quidem praeſente Secretario noſtro) nomen quoque ſuum poſt Plenipotentias ſubſcripſit, et ſigillum ſuum addidit; Secretarius autem noſter Suecicus Originale recepit, Illuſtriſſimoque Dn. Regni Theſaurario monſtrauit, et iuſſus id quoque communicare Dnn. Comitibus, Oxenſtierna et Schlippenbachio, nec non Dn. Legato Gyldenklauio, et deinde adſeruare apud Acta, illo facto recondidit. Ante vero, quam haec peragerentur, Secretarius Caeſareus errorem commiſſum eſſe conqueſtus eſt, in modo dicto Originali chartaceo, Legationi Suecicae a Caeſarea dato, quod in Artic. XXII. titulus Iuliaci, Cliuiae et Montium Ducis adtribuatur S. R. M. Sueciae, quum

* Quod nomen inditum illi eſt a ſpatioſis hortis. Vid. GE. REINH. CVRICI Chronicon Dantiſcanum, Lib. I. c. 12. p. 29.

quum Imperator nemini daret titulaturam illam, niſi qui ab ipſo fuerit inueſtitus, et ad Protocolla dierum $\frac{26.}{6.}$ $\frac{27\ \text{April.}}{7\ \text{Maii}}$ ſe retulit, petens, vt verba illa delerentur. Secretarius Suecicus rem iſtam per ſe ipſam decori Cancellariarum, vbi cancellata Inſtrumenta pro authenticis non habentur, contrariam, in Secretariorum poteſtate non conſiſtere, dixit; deinde conuentum eſſe, vt in Articulis a Secretariis ſubſcriptis, ſine conſenſu partium nihil immutaretur; multo igitur minus id fieri poſſe in Exemplari authentico, poſteaquam Inſtrumentum Pacis confectum, ſubſcriptum, publicatum et commutatum ſit. Ille, alia in ſubſcriptis Articulis eſſe vel addendo vel limitando mutata, regeſſit. Suecicus addendo id factum eſſe, ante ſubſcriptam et publicatam pacem; iam autem in ipſo Originali id amplius integrum non eſſe, praeſertim in titulo Regis, quum Principibus ampliare honores deceat, non demere, nec eorum exiſtimatio vel in charta raſuram admittat. Ille proinde, vt exſcindantur aliquot folia, atque de nouo ingroſſentur, poſtulauit. Secretarius Suecicus perrexit, ſe recordari ex modo allegatis Protocollis, quod de titulis Iuliaci, Cliuiae, Montium quaeſtio fuerit, ſed praecipue inter S. R. M. Sueciae et Ser. Electorem, eamque deciſam eſſe: de hiſce titulis vero Legationem Caeſaream, vt et de Scania, nihil amplius mouiſſe; quin potius ſecundum ſubſcriptum iſtum Articulum XXII. ingroſſationem in concepto Inſtrumento Pacis factam. Secretarius Caeſareus: De titulo Scaniae amplius quaeſtionem non eſſe; in illis alteris autem errorem patere manifeſtum, qui corrigendus ſit. Illuſtriſſimo Dn. Regni Theſaurario referendum id eſſe, Secretarius Suecicus repoſuit: ad quem etiam ſtatim ſeſe contulit. Sua Excellentia errorem negare non potuit; igiturque, ne anſam hinc quaerant Caeſarei, verita, rem iſtam exaggerandam haud cenſuit, ſed Secretario eatenus adnuendum eſſe, quod in pergameneo exemplari titulus Iuliaci, Cliuiae et Montium omitti poſſit. Is declarationem acceptauit: quam vero, ad docendam ſuis Dnn. Principalibus diligentiam, in ſcripto petiit, et quo addatur, hunc errorem praeiudicare non debere. Itaque iuſſu Illuſtriſſimi data eſt ipſi eiuſmodi declaratio hac conditione, vt Cancellariae noſtrae, dum permutabuntur Authentica in pergameno ſcripta, haec charta retradatur. Id quod ille promiſit. Eſtque tenor talis: "Quum in Articulo XXII. Inſtrumenti Pacis moderni Sueo-Polonici,

lonici, in Exemplari, quod a Legatione Caesarea Legationi Suecicae datum est, error in eo commissus sit, quod Iuliaci, Cliuiae et Montium adtributum, expressum fuerit; id vero et stilo Cancellariae Imperialis repugnet, et conuentioni nuperae Protocollorum, $\frac{26}{6}$ et $\frac{27\ \text{April.}}{7\ \text{Maii}}$ Oliuae habitorum, contrarietur, immo etiam in omnibus reliquis Instrumenti praefati exemplaribus authenticis, per omnium Legationum Secretarios nudius tertius collatis, omissa haec tria Ducalium nomina sint: ideo hisce declaratur, in consequentiam hoc non tractum iri, et Legationem Suecicam contentam se reddere, vt in pergameno omittatur. Sobothi die $\frac{13}{3}$ Maii, An. MDCLX." Ad mandatum. *Gothofredus von Schroeer*, Leg. Secret.

Tandem Secretarius Suecicus (quod cumprimis monuerat Dn. Legatus Gyldenklauius,) Secretarium Caesareum adhortatus est, ne ingrossatione pergameneorum Authenticorum obliuioni detur adponere, in titulo S. R. M. Sueciae, in Art. I. XXII. et XXIV. *Rex Hereditarius*. Quod ille probe sibi commendatum habere velle, se obligauit, atque ita discessit, vrsa vtrimque maturatione ingrossationis in pergameno.

Actum Sobothi, d. $\frac{4}{14}$ *Maii.*

Acceperant Suae Excellentiae de conclusa pace gratulatorias ab Illustriss. atque Excellentissimo Dn. Regni Archithalasso, Comite Wrangelio, et simul eiusdem Excellentia pariter scripserat ad Dn. Legatum Gyldenklauium hoc de negotio. Quae epistola caussam dedit Illustriss. atque Excellentiss. Dnn. Legatis, quo Regni Senatus informaretur prolixius remonstrandi Suae Reg. Maiestati, quam non passa res moram fuerit amplius, sed maturationem pacis concludendae, ipsam necessitatem postulasse, finemque tractatibus toties rupturae proximis, duro illo telo tandem impositum fuisse. Cuius quoque relationis vel demonstratiuarum litterarum apographum praefato Illustriss. Dn. Regni Archithalasso, in responsione Legationis ad supra memoratas, includebatur.

* Istius epistolae ad nos quidem exemplum non peruenit: neque illa valde opus erat in tam diligenti ipsius rei commemoratione. Si qua tamen facta videatur iactura, poterit aliquo pacto ea reparari ex his, quae PVFENDORFIVS Comm. de rebus Caroli Gustaui Lib. VII. §§. 74 sqq. retulit: quem manibus illam ipsam

batur. Recenſet autem Epiſtola haec ad Regem, (cuius non tantum Originale, verum etiam Autographum apud Acta Legationis praeſentis in Cancellaria Regia Holmenſi videre eſt,*) copioſe totam ſeriem hoc tempore geſtorum; et molem difficultatum non modo a Confoederatis Polonicis atque ipſa Polonia, verum etiam ab extra, fere in dies factarum, praemiſſo ſubſcriptionis et permutationis Inſtrumenti Pacis proceſſu, (quo de Protocolla ſupra, ſub Actis Oliuae die $\frac{30 \text{ April.}}{10 \text{ Maii}}$ et $\frac{11}{1}$ Maii, MDCLX. loquuntur,) explicat. Quae a menſe Ianuario MDCLIX. vſque ad finem eius anni in Pomerania et Pruſſia circa praeliminaria geſta ſint, ſilentio ſuperſedere volunt: nimirum octo menſes Saluis Conductibus inſumtos, immo eluſos eſſe,** a prima conferentia cum Dn. Mediatore in Beerhoff, poſtquam Legatio ad littus Gedanenſe adpuliſſet, habita;*** quatuor menſes ſuper loco tractatuum exactos; multa ſuper Plenipotentiis et Procuratoriis difficultata; commercium litterarum, partim per expreſſum miſſos, aut intercipiendo, aut arreſtando, partim epiſtolarum faſciculos vel reſerando vel auferendo, plane impeditum, atque interea Legatos Elbingae commorari coactos: Summa, Legationem Suecicam interdum adeo indigne habitam, vt enumerari omnia vix poſſint. Eoſdem Legatos Suecicos, poſt ſuum $\frac{26 \text{ Decembr.}}{5. \text{ Ianuar.}}$ An. $\frac{1659}{1660}$ Sobothi aduentum, quae d. $\frac{18}{8}$ Ianuarii, currentis An. Dn. Mediatori oretenus propoſuiſſent, in ſcripto etiam tradidiſſe,**** idemque paullo poſt Polonicam, Caeſaream et Electoralem Brandeburgicam Legationes feciſſe; quo facto, vtrimque reſponſum ac replicatum fuiſſe, et quater per ſeptimanam Sobothi atque Dantiſci per Mediatorem Legatos contuliſſe, donec res eo deducta eſſet, vt vtraque pars Inſtrumentum in charta proiicerent. Licet vero Dn. Mediator, exiſtentibus nobis Sobothi, Polonis vero et Confoederatis Dantiſci, non adtentis noſtris demonſtrationibus, adhuc commorantibus, ſuperandae difficultati ſub principium par non fuerit, tandem tamen noſtrae Legationis Suecicae proteſtatione, Dn. Mediatoris ſeria adhortatione, et Regis Poloniae mandato effectum fuiſſe, quo Dnn. Legati Polonici et

ipſam epiſtolam verſaſſe haud ambigam.

** Vid. PVFENDORFIVS loc. comm. §. 75. Conf. *Memoires du Chevalier de* TERLON, T. II. p. 336 ſq.

*** PVFENDORFIVS l. c. §. 77.

**** Conf. PASTORII Diarium pag. 62.

et Electorales ad ftationes fuas ex vrbe fe quoque receperint, ita vt Oliuae Monafterium in medio omnium Legationum, quamuis ob Dn. Comitis a Colourat aegritudinem Caefarea Legatione maximam partem Dantifci degente, conftitutum effet.* Congreffus initium die $\frac{23}{13}$ Mart. MDCLX. intrante per feparatas portas et areas in fingula conclauia Legatione vnaquaque, factum effe.** Conuenientius quidem tentoria, vel cafas exftrui potuiffe;*** neminem autem ferio eam rem egiffe; ideoque Legationem Suecicam tempori cedere, omiffis minutiarum fcrutationibus, coactam. Laetantes propter conferentiarum ingreffum Legatos noftros, ftatim in introitu fumma triftitia, dolore et luctu perfufos fuiffe, dum S. R. M. Gloriofiffimi Regis noftri mors praematura nimis certo vndiquaque innotuerit; pars aduerfa, quae funefti nobis nuncii iam ante octiduum particeps facta fuerit, criftas erexerit, et Tractatum alius fufpendendum, alius plane intermittendum damnandumque non dixerint modo, verum etiam refoluerint. Nihilominus ex cura fingulari Poloniae Reginae,**** negotium eo demum redactum, vt partes adgrederentur, (hebdomadum feptem fpatio) et Articulos omnes et fingulos reaffumerent, deliberarent, concluderent, per Legationum Secretarios hinc inde fubfcriptos citarent, adferuari vfque ad infertionem commutatos facerent, ratificarent, pacem promulgarent, Inftrumentum concipi et ingroffari iuberent, idque fubfcriberent, ac permutarent. Quoad ordinem procedendi, dum Dn. Mediator cuncta, quae inter Sueciam, Poloniam et Electorem pertractanda venirent, immediate a Dnn. Legatis noftris et contra ab illis acciperet; quae vero cum Imperatore agebantur, mediate per manus Legatorum Polonicorum promouerentur, accipere eum Legationem Suecicam oportuiffe, quem Dnn. Poloni et Legatus Mediator propofuerint. Neque enim tempus, ob tot nobis contrarios, moram pati, vel neceffitatem praefidiariorum (quam recen-

* Conf. PASTORIVS ad d. XIX Febr. et n. ** p. 106 fq.

** Conf. PASTORIVS ad h. d.

*** Nec deerant Pacificationis exempla, fub tentoriis tractatae: vt Stumfdorfianae, de qua OGERIVS loc. comm. p. 268. ait: *Sueci in pago* Ionasdorf, *Poloni in oppido* Marienwerder, *habitant, feque diebus conuentis in tentoria diuerfa conferunt, quae hinc inde funt in extremitate pagi. In medio pago tentorium eft pro mediatoribus. Ad fingula tentoria milites expofiti funt.* — De Bromfebro-

recenſent litterae,) aliud concedere voluiſſe. Itaque Articulum poſt Articulum, vti res tulerit, aut vnicuique proficere viſum ſit, pertractandos fuiſſe. Et talem quidem bene confuſam methodum ſine dubio Confoederatos ideo maluiſſe, quod omne genus impedimenta et moras inde reperiundi, et pacem in ipſis incunabulis ſuffocandi ſpem fouerent. Quae tamen artificia Legati noſtri eludere, et Tractatus, quantum pote, faciles reddere quaeſiuerint. In negotio Curlandiae Ducis, illius Cancellarium per Legationem Electoralem Brandeburgicam effeciſſe, vt punctus reſtitutionis Curlandiae primus Tractatui ſubiiceretur; vnde per aliquot dies tot difficultates illi ciuerint, quod metu rupturae pacis, non ſolum in plenariam reſtitutionem iſtam conſentire, verum etiam a poſtulato Auſtralis Liuoniae deſiſtere coacti ſint Dnn. Legati noſtri. In ceſſione Liuoniae, quam Reges Regnumque Sueciae induciarum tempore poſſederunt, haud parum diſputatum eſſe, ante eiusdem Articuli, licet iam conuenti, ſubſcriptionem: dum videlicet de particulis Ciſdunanis, inſulis Dahlen et Runen, nauigatione Bulderaae, commerciis ac defluitatione per Dunam fluuium, Polonorumque et Lithuanorum a iuriſdictioue vrbis Rigenſis, in cauſſis commerciorum, ex contractibus vel delicto, exemptione, et quae alia hinc dependerent, acriter ſatis certaretur, ita vt nouus abrumpendi Tractatum metus oriri coeperit. Et illum quidem cecidiſſe tam in noſtros, quam Gallicum Legatum, quod pars aduerſa tumide atque elate admodum procederet; Auſtriaci, eorumque factio, diuerſos per cuniculos nobis contrariarentur; Danicus Dantiſci degens Miniſter indefeſſam daret operam negotium pacis, ſi non penitus confundendi, tamen maxime remorandi, et, ad concluſionem ne perueniretur, impediendi; Ordines Confoederati Belgii Poloniae magna pollicerentur; et Moſcouiticus denique Nuncius ſpecioſa poſtularet ac promitteret. Huic metui acceſſiſſe, eumque ſumme auxiſſe, quod Poloni et eorumdem

ſebroenſi vid. BOECLERVS Hiſt. belli Sueco-Danici, Lib. III. p. 270. Nolo alia exempla, quamuis in promtu ſint, commemorare.

** PVFENDORFIVS loc. comm. § 6. p. 608. *Ita, dum omnes Suecis aduerſantur, ac ſubinde de tractatibus diſſoluendis minas ſpargunt, ſola Poloniae Regina conſtantia et dexteritate ſua negotium ſuſtinebat; quae et eo rem deduxerat, vt, quum ante Poloni Auſtriacos metuerent, hi iam iſtos adulari neceſſum haberent.* Iſtius rei cauſſas arcanas promſi, Obſeru. III.

dem Confoederati melius nobis viderint, quo in ſtatu res Sueciae conſtitutae eſſent. Regem glorioſiſſimum, cuius ex vita diſceſſum dolor cordis ingemiſcat, amiſſum; ne vllum quidem Foederatum habere Sueciam; Galliae Regem nihil hactenus operis, quod effectu cognoſci poſſet, praeſtitiſſe, vel praeſtare voluiſſe. E contra totam fere Europam concurrere, et noſtrum in interitum quaſi coniuraſſe. In Curlandia ſolam vrbem Bauskium, incertum quamdiu, ſuperfuiſſe; in Pruſſia Legatis nullum fuiſſe, vt ante-annis, ad latera exercitum, cuius fauore pacis conditiones praeſcribere potuerint; quin potius tria duntaxat loca, Mariaeburgum, Stumam et Elbingam agonizauiſſe. Non modo ſeptimanatim, immo interdum quotidie, litteras Campi Mareſchalli locum tenentis *von der Linde*, collabentis fame praeſidii internecionem nunciaſſe. Dum ſerio et paullo rigoroſius vni atque alteri Articulo Legatio inhaerere ſtuduerit, Dn. Mediatorem loco reſolutionis optatae, reſponſum a Polonis (idem Akakiae ab Aula relatione confirmante) retuliſſe, quod praefata fortalitia cum ſuis praeſidiariis vel abſque Tractatu hoc, in manus eorum ſint peruentura. Iam vbi per neceſſitatem, abſque Tractatu, ciuitatibus omnibus hoſtis potitus fuiſſet, nihil niſi reformationem, per totam Pruſſiam Regalem futuram, ſperari potuiſſe: tali autem malo per pacem occurrendum fuiſſe. Quin immo Bilouium, cum Dno *von der Linde*, ſuper deditione particulari deliberare coepiſſe, et eius rei mandatum, vt relatum ſit, habuiſſe. Atqui hoc ipſum per ſe vix facile pariturum fuiſſe, quo Ciuitas Elbingenſis, in ſuae libertatis ac priuilegiorum amiſſionem, S. R. M. Dn. noſtri Clementiſſimi perniciem, Electoris emolumentum atque elationem, ac pacis certiſſimam impeditionem, praefato Electori ſtatim a Polonis tradi neceſſe fuerit. Poſtas intercluſas fuiſſe, vt Legatos S. R. M. et Regni aliis in locis ſtatum, plus coniecturis ex aliorum ſaepe fallaci relatione ediſcere, quam certo ſcire contigerit. Conditionem Legatorum propriam, vbi deficientibus mediis, et fide non valente

* Non quod Oſnabrugenſi Pace ſtatus ſacrorum, in Liuonia, ordinatus ſit, ſed quod ad illius normam exercitium religionis Romanae Catholicae definitum erat. Eſt autem Oſnabr. Pace, Art. V. §. 34. ita cautum: *Placuit porro, vt illi Catholicorum ſubditi, Auguſtanae Confeſſioni addicti, vt et Catholici Auguſtanae Confeſſionis Statuum ſubditi, qui An. 1624. publicum vel etiam priuatum religionis ſuae*

te interpoſita, non nemini res anguſtae ſane interdum fuerint, ab aduerſariis haud raro exprobratam, ſilentio praeteriri. Punctum religionis in Liuonia, non minus hac vice, quam in Tractatibus Stumſdorfienſibus a Dn. Mediatore vrſum, idque tanto zelo, vt tandem Legatos cedere neceſſitati ineuitabili oportuerit. Et haſce quidem ob rationes, primo ne hinc cauſſa rupturae praeberetur, quam ſerio et Auſtriaci et Electorales Brandeburgici, non amore quidem religionis, ſed ſub fauore tantum Pontificiorum, quibus ſpecioſe hanc cauſſam praetexerent, exſpectarint. 2) Quod Rex Poloniae, admodum ſuperſtitioſe dum coleret religionem, ab Ieſuitis ſufflaminatus ſit. 3) Ipſe Mediator eiuſdem farinae rem iſtam acrius, quam in Tractatibus An. 1635. factum ſit, iam ageret. 4) Quod eo in ſtatu tum generaliter, tum particulariter omnia conſtituta fuerint, qui ſupra fuſius eſt indicatus; et tandem, quod haec conceſſio non ſit noua, ſed et Stumſdorfienſibus induciis, et Oſnabrugenſi Pace* nitatur, in eo tantum differens, quod idem, quod tunc oretenus ad Protocolla dictatum fuerit, iam inſeri Inſtrumento oporteret. Factam igitur in hunc ſenſum eſſe inſertionem, quod ſcilicet libertas conſcientiae, in religionis exercitio priuato, in domibus, ſine inquiſitione aut animaduerſione ſubditis et incolis Liuoniae, ſi qui ſint, non vero aliis aut aduenis, quod Poloni voluiſſent, concedatur. Vbi ſecrete Legatio noſtra ad verba, *Subditi et Incolae*, reſpexerint, illos nempe Catholicos, qui ſubditi non ſunt, nec vlla religionis libertate frui ſubintelligendo. Quare etiam poſthac curae Gubernatoribus et Conſiſtoriis futurum ſit, ne aliqui Pontificii irrepant; maxime vero praecauendum eſſe, ne poſthac alicui Papiſtae bona terreſtria vel ciuitatenſia, vnde ſubditus fieri poſſit, emere permittatur. Hinc prolixe recenſent, quid in Articulo renunciationis, praeſertim defuncto Glorioſiſſimo, factum ſit; quantum ſuper verbis, *iure, iure praetenſo, praetenſione, conceſſione et translatione in Regem Sueciae*, etc. diſceptatum. Quanto ſtudio atque induſtria per Auſtriacos, Brandebur-

ſuae exercitium nulla anni parte habuerunt, nec non, qui poſt pacem publicatam deinceps futuro tempore diuerſam a territorii domino religionem profitebuntur et amplectentur, patienter tolerentur, et conſcientia libera domi deuotioni ſuae, ſine inquiſitione aut turbatione, priuatim vacare — non prohibeantur. De Stumſdorfianis induciis ante dictum eſt ſaepenumero, et infra copioſius dicetur, Obſ. XVII.

deburgicos et Hollandos, Regi Poloniae exiſtimationem et reſpectum Anteceſſorum inculcantes, pro puncto hoc honoris pugnatum ſit; quomodo denique Rex Ioannes Caſimirus omnibus praetenſionibus in Regnum Sueciae et ſubiectas illi prouincias, et auita bona in illis ſita, pro ſe et heredibus ſuis plenarie renunciarit, titulum vero et inſignia ad vitam ſibi ſic reſeruarit, vt illis vti ad alias Poteſtates et in ipſa Polonia ipſi ſit integrum; quoties vero ad S. R. M. Sueciae, vel alias reſpectu Sueciae ſcribatur, abſtinere debeat; abbreuiaturis atque etceterationibus, ſicut hactenus fuit obſeruatum, poſt *Magnum Principatum Finlandiae*, et *Magnum Ducatum Lithuaniae*, retentis; prouti haec clarius in Articulo III. Inſtrumenti Pacis exprimuntur. In puncto amneſtiae, qui alias in propoſitione noſtra ſecundum locum tenuit, ſed ſimiliter ordine pertractatus non fuit, ſuper incluſione ciuitatum Pruſſiae Regalis, Diſſentientium a religione Romana, aliorumque in Polonia, qui durante hoc vltimo bello S. R. M. Regnoque Sueciae adhaeſerunt, non minores quam in aliis Articulis difficultates ortas eſſe, dicentibus Polonis, non indigere tutorum aduocatorumue, Regis et Reipubl. Poloniae ſubditos; tandem eo rem perductam eſſe, vt exercitium religionis Euangelicae et Catholicae, in vigore, quo ante bellum fuit, permanere debeat. Et licet vel e Lutheranis vel Reformatis nemo Legatos vel verbo quidem requiſiuerit, abſolute etiam pro his aliquid obtineri haud potuerit: omnes tamen, cuiuſcumque religionis homines, amneſtia frui poſſe; ſub quibus Legatio Suecica illos quoque intelligat, qui in religione ab Eccleſia Romana diſſentiunt, et Confoederationum,* ceu vocant, priuilegiorumque Poloniae vltra centum annos participes fuerunt. Pro Principe Rakocio, et militia Zaporouiana, tum Saluos Conductus in Pomerania atque Pruſſia quaeſitos, tum in Tractatibus ipſis eorum incluſionem poſtulatam, neutrum vero a Polonis admiſſum eſſe,

* Confoederationis vocabulo, apud Polonos cumprimis claro, venit ſocietas, qua illi, vt Ampliſſ. LENGNICHIVS ait, *pro diuerſis rerum ac temporum rationibus, nouo foedere animos et vires iungunt.* Varia iſtius genera luculenter expoſuit, quem modo dixi, LENGNICHIVS, Vir rerum Polonarum longe ſcientiſſimus, in Diſſ. de Confoederationibus Polonorum, (Gedani, 1735.) Conf. Eiuſd. Ius Publ. Polonum. — Hoc loco Sueci Oratores videntur indigitare Confoederationes, tuendo confirmandoque religionis exercitio initas: quarum prima, poſt Sigiſmundi Augusti Regis obitum, An. MDLXXIII. Varſauiae in

esse, quin potius eiusmodi petitum subterfugia et pacis remorandae media illi interpretati sint. Non quidem, quod hi amnestiae non essent participes, aut ille tamquam Sueciae Confoederatus haud includendus paci veniret: verum, quod Princeps Transiluaniae Rakocius A. MDCLVII. pacem cum Polonia in campo inierit; Cossaci vero in Comitiis Varsauiae A. MDCLIX. ad officium redierint. Quum igitur obtineri aliud possibile non fuerit, adquiescere oportuisse Legatos nostros accommodatione et assecuratione, quam sequaces partium earumdem a Polonis obtinuissent. Quoad satisfactionem, qui fuit vltimus inter punctos principales, propositionis Legatorum Suecicorum ordine quintus, longe disceptatum, ideoque tractatus per aliquot hebdomadas moram passos esse, donec in fine diutius trahi tempus, praesertim quum aliquid obtinendi spes omnis Polonis demeretur, nequiuerit. Nam etsi tum Legatus de Lumbres, tum Minister Gallicus Akakias, antehac certo promiserint, vel ad minimum bis centena millia Imperialium impetrari posse: post defunctum tamen gloriosissimae memoriae Regem, et propter praesentem Regni Reipublicaeque Poloniae egestatem, haec in negatiuam plane mutata fuisse, non adtento, quod tandem ad $\frac{120}{m}$ florenos Polonicos postulatum nostrum sit moderatum, idque non amplius sub satisfactionis, sed mutui tantum pro deducenda militia Suecica, nomine propositum. Multo minus acceptatos fuisse modos primum a nobis propositos; nempe vt $\frac{200}{m}$ Imperiales Duci Croyano Poloni soluant, et $\frac{400}{m}$ Imperiales Principi Rakocio, quae ille A. MDCLVII. promittere in campo coactus fuit, remittant, summaeque in satisfactionem belli a S. R. M. et Regno Sueciae postulatae detrahant. Sed reiecisse Polonos alterum; quod postulatum Croyanum prius liquidari, et Originalium documentis probari oporteat; quare

in Conuentu Ordinum valuit. Ac tum quidem communibus suffragiis inter ipsos sancitum, — *in Regem non consentiendum prius, quam iura omnia post electionem illi offerenda, iureiurando confirmauerit; — inprimis vero iureiurando recipiat, pacem vniuersalem inter Dissidentes in religione conseruare et tueri.* Vid. CONSTIT. REGNI pag. 208 sq. Satis autem constat, alia etiam iura et priuilegia Dissidentibus iam ante concessa ipso ab Sigismundo Augusto fuisse. Vid. ANONYMI Tr. de iuribus et libertatibus Dissidentium in Religione Christiana, in Regno Poloniae.

quare etiam, reſeruata Ducis Curlandiae quoque in hoc debitum praetenſione, in Comitia Regni iſtud negotium eſt remiſſum. Alterum vero refutaſſe, quod dicerent Regem Poloniae ſummam illam Rakocii donauiſſe Quartianorum militiae; quae ſi illa tali modo minus potiretur, motum exercitus metuendum eſſe. Demum in ſe recepiſſe Legationem Polonicam, procurare velle mutuum apud vrbem Gedanenſem $\frac{40}{m}$ Imperialium, a Corona Sueciae cum vſuris refundendorum; noſtros quoque cum Vrbis Senatu per Subdelegatum egiſſe; nihil autem obtinuiſſe. Punctum guarantiae prae reliquis ita propoſitum eſſe, Caeſareos et Electorales Plenipotentiarios Legatos autumaſſe, vt Suecicis haud acceptari, et inde Tractatus certo abrumpi poſſet: quippe illis a principio ſecuritatem volutam in ore, et illius praeſtatione minas nobis intentatas fuiſſe. Aſt poſtquam Suecica Legatio Articulum iſtum tali modo comprehendiſſet, ne quiſquam contradicere, vel aliquid in eo deſiderare, eumue improbare auderet, negotium hoc ex omni parte compoſitum et complanatum eſſe, quo mutua aſſecuratio pacis huius, bene ſtringentibus conditionibus, ad modum fere Pacis Oſnabrugenſis, ſit ſtipulata. Quae guarantia non minus Sueciae pro ſtabilitione ſtatus, in conqueſtis prouinciis, quam reliquis ad obſeruandam pacem et quietem publicam prodeſſe queat: maxime cautum eſſe de iniuriis, ſi quibus alteram adficere pars altera paciſcentium poſthac praeſumat, vt ſine bello per Commiſſarios remedium fiat, aut coniuncta manu in caſum refragantiae, nec admiſſorum mediorum aequorum, auxilia parti laeſae ferantur. Subodoratum quidem haud difficulter fuiſſe, guarantiam iſtam praecipue a Brandeburgicis promoueri, quo Elector, omnium partium promiſſis, tractatuum iſtorum ſecurus viuere poſſit: verumtamen quum ſuſpicionis ſimul metus eſſet, ne belli adhuc praemeditati inſimularetur Suecia, vel in hac re parti aduerſae obuiandum fuiſſe. Hinc cauſſam inſerunt Suae Excellentiae, cur cum Caeſare et Electore aeque ac Polonis ſimul tractauerint, et pacem concluſerint: nimirum 1) ſe habuiſſe S. R. M. mandata de concluden-

* PVFENDORFIVS Comm. de rebus Caroli Guſtaui Lib. VII. § 13. *Non deerant in diuerſum rationes. Non eſſe, vnde exercitus ali poſſit, quum poſt pacem ex hoſtico viuere nequeat: et exauctorato nunc milite extraneo citra praemium,*

cludendo: 2) Poſt mortem Regis, ſtatum Regni hoc ipſum poſtulaſſe: 3) Ideoque ſine magno periculo aliter agi non potuiſſe: 4) Et quamuis amplius morari pacem integrum fuiſſet, quod non fuerit, tamen id per offenſam Statuum Germaniae vix licuiſſe: 5) Vtpote quae, copiis auxiliaribus, vel alia re opitulante ex Gallia non exiſtentibus, cauſſanda non eſſet: 6) Et hoc quidem eo minus, quod S. R. M. pacem adhuc cum nemine haberet, ſed potius vndiquaque ab hoſtibus Regnum circumdatum: 7) Conſilia atque intentionem Vniti Belgii, in Danico praecipue negotio, reſpicienda ac probe obſeruanda fuiſſe: 8) Conſcientiam propriam, et quod Deus, Rex, ac Patria, immo totus Chriſtianus Orbis, rationem ab ipſis poſtulaturi fuiſſent, pacem, dum haberi poſſet, accipere dictauiſſe: 9) Conſiderantibus tantas Sueciae vires in praeſens non exiſtere, quae tam graui bello diutius ſuſtinendo ſufficere queant. 10) Quid vero? etiamſi non obſtitiſſent tot praegnantes cauſſae modo memoratae, Poloniam tamen, vt ante dictum eſt, a Confoederatis ſuis ſeparari minime paſſam eſſe. Iam obiici forte poſſe:* 1) Vnde exercitus, concluſa pace, quum in hoſtico degere nequeant, poſthac ſuſtentandi? 2) Quo facto in futurum Officiarii et miles gregarius conſcribendi, ſiquidem nullam ſatisfactionem pecuniariam impetrari a Polonis, et inde donatiuis adficere militiam contigerit? 3) Quod illatae iniuriae velut tolerando obliuioni tradere oporteat: quum 4) vix iuſtiorem hac vice cauſſam vllum ſeculum fuerit praebiturum. Fateri Legatos, argumenta haec eſſe ſatis valida, quae tamen ad ſupra dilucidata nihil faciant: quin potius dictam pacem concludi et debuiſſe et oportuiſſe. Principaliter hic decertatum fuiſſe ſuper iuſtificatione cauſſae, ac vtra pars alteri culpam recuſatae quietis infligere poſſet. Quippe licet Auſtria et Elector pacem impediendi, ſeſeque in armis continendi, ſedulam admodum operam dederint, nihilque laboris, ſtudii et induſtriae hac in re intermiſerint: eos tamen vidiſſe, et, quamuis tam euidenter viribus praeualentes, iudicaſſe, quanto periculo, inuidiae Orbis, diffamationi odioque is, qui reiiceret

 com-

mium, difficile in poſterum fore, alios ſacramento Sueco adlicere. Graue quoque tantas iniurias inultas digerere, quum numquam iuſtior bellandi cauſſa fuerit, quin et Coſaccis et Brandeburgicis inuitis licet, ad pacem deſcendendum erat declinandae inuidiae, quae iſtam repudiaturos ſequutura erat.

compositionem amicabilem, exponi necesse haberet: ideoque nolentes et contra sententiam atque consilia sua inuitos ad accommodamentum descendisse. Quodsi igitur isti hoc fecerint, qui non solum propriis viribus ac potentia niterentur, verum etiam multis aliis amicitiis ac foederibus starent fulciti: quanto magis nos, quibus solummodo nostra defensio respicienda fuerit, ad praescindendam omnem non serio quaesitae pacis suspicionem impulsos fuisse. Quod in specie res cum Imperatore concernit, Legatos, quantum pote, operam dedisse, quo ea, quae Caesar contra Instrumentum Pacis Osnabrugensis hactenus S. R. Maiestati in dubium vocauit, hic penitus complanarentur; vt sunt medietas Ciuitatis Bremensis,* Secularisatio Capituli ibidem:** teloneum Varnemundense,*** et reliqua; Legatos vero Caesareos ad hoc adigi noluisse, dicentes ista Polonicum ad bellum minus pertinere. Quapropter ita conuentum esse, vt, quidquid circa res Imperii controuersiae intercesserit, iuxta Imperii et Pacis Germaniae leges absque strepitu armorum componatur, aut decidatur, et stetur ab vtraque parte per omnia dispositioni pactorum Osnabrugensium, et Constitutionibus Imperii. Cum Electore, dum praeterea nihil esset obtinendum, cuncta eum in statum posita, quo fuerunt ante hoc bellum.

* Quippe Ciuitatem Bremensem, vna cum ipso Praesulatu, cessam sibi Pace Vuestphalica Sueci contendebant: quum e contrario Bremenses priscam libertatem hac ipsa Pace, Art. X. §. 8. stabilitam adfirmarent. Cui adserendae etiam Imperator Bremam, tamquam Imperii Ciuitatem, ad proxima Comitia euocauerat. De qua re Sueci primum apud Caesarem grauiter conquesti, deinde vrbem armis sub ditionem cogere sunt adgressi. Vid. PVFENDORFIVS Rer. Suecic. Lib. XXIV. §. 6. EIVSD. Comm. de rebus Caroli Gustaui, Lib. I. §§. 15 – 41. Conf. PFANNERI Hist. Comit. Imp. Lib. IV. §§. 60 -- 65. et VII. 49. Scripta peculiaria, in vtramque partem tum edita, recenset CHR. GODOFR. HOFMANNVS, in Bibliotheca Iur. Publ. pag. 399 sqq.

** Quod Collegium sacrum atque ipsa conditoris Caroli M. celebritate inclitum, Sueci iam ante instituerant soluere: Caesar autem fidei tutelaeque suae commendatum habebat. De quo PVFENDORFIVS Rer. Suec. l. c. §. 7. *Sed nec plus*, inquit, *a Ministro Suecico proficiebatur circa abolendum Caesaris edictum, quo hic Capitulares Bremenses in tutelam suam susceperat, iusso vt eorum Collegia integra persisterent. Nam Regina quum per pacta Pacis Vuestphalicae ea Collegia dissoluisset, precario singulis, quoad viuerent, certos reditus indulserat, transactione, ea super re, cum singulis inita.*— Conf. PFANNERVS loc. comm. Lib. VII. §§. 13 sq.

*** De quo vid. PFANNERVS l. c. Lib. IV. §. 58 sq. et Lib. VII. §. 10 sq.

Prae-

ſum.* Sicuti quoque reſpectu Orientalis Pomeraniae Receſſus Stetinenſis An. MDCLIII. et poſt modum ſequuta ſeparatio atque traditio prouinciae, ſecundum Inſtrumentum Oſnabrugenſe, facta fuerint. Loquutos quidem Legatos Brandeburgicos de permutatione vrbis Stetini, aduerſus quoddam aequiualens in Marchia;** noſtros autem Legatos, ſibi huius rei nihil commiſſum, reſpondiſſe. Diſcurriſſe tamen eoſdem aliquando cum Legato Mediatore: Quodſi Elector S. R. Maieſtati pro teloneo ſeu vectigali marino, in Orientali Pomerania, Praefecturas *Loekenitz*, *Vierraden* et *Suet*, et praeterea $\frac{400}{m}$ Imperialium, pro quibus Elbinga tradi a Polonis Sereniſſ. Electori debeat, cedere velit, Legationem S. R. Maieſtati id relaturum eſſe: ad quod illos reſponſi nihil dediſſe. Eamdem Legationem Electoralem Brandeburgicam in hoc pacis negotio, ac in omnibus fere Articulis, articuloſe laboraſſe, ſi forte poſſent efficere, vt quid obreperet, ſpeciem prae ſe ferens, pacta et foedera inter Regem Poloniae et Electorem An. MDCLVII. Velauiae, et Bidgoſcii vel Brombergae inita, a Suecia adprobari et confirmari. Quibus foederibus Elector non tantum partes S. R. M. Sueciae deſeruit, et Polonicas amplexus eſt, ſed etiam hoſtem ſe Regis Regnique Sueciae declarauit. Vnde idem poſtea cum Auſtria foedere

Praeter alia ſcripta ſingularia, ab aliis laudata, etiam Epiſtola edita eſt Ducis Megapolitani Guſtrouienſis, cum Reſponſo S. R. M. Sueciae, ſuper telonio et munimento ad oſtium Varnae; (1661. 4.) commemorata ea ab Conſultiſſ. OELRICHESIO, in Bibliotheca Iur. Pomeranica, pag. 62.

*PVFENDORFIVS l. c. p. 112. *Cum Brandeburgico nihil aliud obtineri poterat, quam vt omnia in ſtatum, ante bellum reponerentur, ſimul Receſſus Limitaneus firmaretur.* — Receſſum hunc Limitaneum Stetinenſem aliquoties memorauimus. Acta ipſa Stetini late perſequitur PVFENDORFIVS Rer. Brandeb. Lib. III. §§. 49--58. De traditione autem idem Rer. Suecic. Lib. XXV. §. 30. ſic ait: *Tradebatur quoque ab Electore diploma Ceſſionis locorum Pomeraniae, quae in Regni Sueciae ditionem peruenerant; quod et agnati Electoris, Chriſtianus Wilhelmus, Chriſtianus et Albertus ſubſcripſere. His confectis menſe Iunio vlterior Pomerania, deductis Suecicis praeſidiis, Electori tradita fuit.*

** Certe Brandeburgicum Electorem, tum quoque inhiaſſe Stetino, etiam id argumento eſt, quod, vrbe hac ſibi conceſſa, iure ſuo in Elbingam cedere haud abnuebat. Ait PVFENDORFIVS Rer. Brandeb. Lib. VIII. §. 69. — *Simul iubebat, vt noſtri velut proprio motu apud Polonos iacerent, ſi Poloni Stetinum et Oderam curare poſſint, hunc iure in Elbingam quaeſito ceſſurum. Sed Iohannes Caſimirus ad iſta humeros trahebat: iſta per temporum iniquitatem, et repugnantibus*

ſe iunxit, et cum copiis Imperatoriis Pomeraniam, quam vna cum Ducatu Bremenſi et Verdenſi inter ſe diuiſiſſent,* adortus eſt. Fuiſſe haec ſcilicet tentamina Brandeburgicae; verum Suecicam Legationem iſtiuſmodi velut parum conuenientia admittere declinaſſe. In duobus tantum, ob metum rumpendorum tractatuum, morem gerere nos Brandeburgicis oportuiſſe; nimirum conſentiendum fuiſſe: 1) Vt foedera, quae S. R. glorioſſimae memoriae Maieſtas cum Electore pepigerat in Pruſſia, per hoc Inſtrumentum, et quidem eius Articulum XXV. abolerentur: 2) Certo ſuper Elbinga diſponeretur. Quoad primum Electorales retraditionem Originalium valde diuque vrſiſſe, noſtros contra neutiquam conſenſiſſe, ſed potius ad Tractatum Labiauienſem ab An. MDCLVI. menſe Nouembri, ſe retuliſſe. Tandem eo peruentum eſſe, vt pacta vtrimque annihilarentur, illiſque in perpetuum, et quidem iiſdem verbis, quibus S. R. M. glorioſiſſimae beataeque memoriae in modo allegato Tractatu Labiauienſi ipſa vſa fuit, renunciaretur. Ciuitatem Elbingam quod concernat, Brandeburgicam Legationem acriter poſtulaſſe, vt immediate a Suecia in manus Electoris illa tradatur, ſiquidem Sua Serenitas vi foederis Bidgoſciani, cum Rege Poloniae initi, ius in eam adquiſiuiſſet. Pactum enim fuit, et in Comitiis Varſauiae confirmatum, vt Elbinga Electori Brandeburgico in hypothecam cederet, donec eidem $\frac{400}{m}$ thalerorum Imperialium a Polonia ſoluantur. Initio quidem ipſam quoque Poloniam traditionem hanc petiuiſſe; poſtea vero cupiuiſſe, vt, ſi Suecia tradere illam ciuitatem in euacuationis termino nollet, Legati tamen Plenipotentiarii declaraſſent, quod, quando hoc deinceps a Polonis fiat, fractionem id Pacis huius interpretari Rex Regnumque Sueciae haud velint. Cautum enim eſt, Articulo Inſtrumenti ſecundo, quod ciuitates Pruſſiae Regalis priuilegiis ſuis frui debeant, quibus vſae ſunt ante hoc bellum. Alienatio

tibus Gallis atque Ordinibus Imperii, peruinci non poſſe, quum etiam ſibi, circa iuſtiſſima ſua poſtulata, remittendum fuerit. Ac Sueci cauillabantur, Stetinum Elbingae pretium quater et amplius excedere: qua vrbe et Suecicae res in Germania carere nequeant.

* De quo facile mecum ambigant, qui PVFENDORFIO accredant, alia omnia ex Suecicis ac Brandeburgicis monimentis narranti. Nam primum is Comm. de Carolo Guſtauo Lib. VI. §. 68. p. 583. *Ac fortaſſe*, inquit, *de coniunctione cum Caeſare ad diuturnitatem non ſat prolixe ſibi*

natio autem ista hisce contraria videtur, quamuis cessio aliter, quam saluis iisdem priuilegiis, fieri non debet. Difficilem admodum resolutionem Legatos nostros Elbingensium Deputatis communicasse, qui deliberato adquieuerint, contentosque se reddiderint, vt tempore permutationis ratificationum Pacis Elbinga Regi Reipublicaeque Poloniae, nec vlli alii, retradatur ac restituatur. Dedisse tamen nos Regi Poloniae et Electori Brandeburgico Articulum declaratorium separatum, qui principali Instrumento insertus non est, cuius haec praecipuo sunt verba: "Quod ea, quae in Instrumento Pacis, Art. II. de redintegratione iurium disponuntur, non obstare debeant, quo minus S. S. E. Elbinga iure, quod Eidem competere posset, tenenda tradatur; saluis de cetero eiusdem ciuitatis priuilegiis et immunitatibus, tam in Ecclesiasticis, quam Politicis, saluo itidem iure Retractus Conuentionalis Ser. Regi et Reipubl. Polonae, quoad Elbingam." Videri potest totus Articulus supra, sub Acto Oliuae, d. $\frac{30\ \text{April.}}{10\ \text{Maii.}}$ MDCLX.** Pergunt, quandoquidem Poloni haud obscure nobis indicia praebuerint, quod Electori Elbingam numquam tradituri sint Rex et Resp. Poloniae, suasisse Legationem nostram Elbingensium Deputatis, periculum faciant collectandae summae $\frac{400}{m}$ Imperialium, quae Electori intra tempus traditionis vel restitutionis soluerentur; quod effecturos quoque per Anglicanos mercatores illi haud desperent. E contra Regem Poloniae promisisse, quod huius summae solutio nequaquam grauatura sit Ciuitatem Elbingensem, siquidem Rex et Resp. eamdem pecuniam eidem soluere sese obstringerent. Caussam istam Elbingensem altioris esse indaginis, et probe considerandum, quaenam adhibenda sint media, quibus traditio Electori fienda impediatur. Simul autem metuendum esse, ne is tam ratificationis suae extraditionem difficilem reddat, quam restitutionem locorum Pomeraniae differat. Hinc igitur difficultate quoque non carere S. R. M.

Dn.

sibi pollicebatur, velut qui nuper expeditione in Pomeraniam, citra ipsius consensum suscepta, non parum suspicionis iniecerat. Vnde et huc vsque Elector in eius inuasionis partem non vlterius venerat, quam vt per suam ditionem copiis Caesareis transitum daret, negata annona. — Id deinde copiosius explanauit Rer. Brandeb. Lib. VIII. §§. 16 -- 26. Conf. §. 31 et 32.

** Ego vero illius exemplum inserui Actis Publicis Pacific. No. LXV. p. 181. Alia indicaui Obs. V. p. 245.

Dn. noſtri Clementiſſimi ratihabitionem Articuli iſtius ſeparati, quem Legati noſtri contra ſuam et Polonorum voluntatem, inſeruiendo tempori ac neceſſitati, ſubſcribere adacti fuerint. Promiſſam quidem Electoralibus ratificationem; ſe tamen formalem illam negligi poſſe exiſtimare, ita vt forte ſufficiat, quod S. R. M. hoc directe non improbet, verum ea, in quae S. R. Maieſtatis Legatos, pacis promouendae cauſſa, conſentire oportuit, Regi ac Reip. Poloniae tamquam rerum ſuarum diſpenſatoribus, libera relinquat, praeſertim quum haec quoque ſeparata ratificatio ſuperflua videatur, dum Elbinga ſtatim intra dies quatuor a permutatis ratificationibus Inſtrumenti Pacis, vigore Articuli VII. §. I. ſit euacuanda, atque in manus Sereniſſ. Regis Poloniae reſtituenda. Quod ſi vero Elector ob metum futurum, loca in Pomerania, ante dictam ratificationem reſtituere non poſſe praetenderet, et hunc praetextum quaereret, eum in caſum fore conducibile, vt ſeparati Articuli confirmatio, ad euitandum omne incommodum, ſit ad manus: quandoquidem, bene perpenſis omnibus, fateri demum oporteat, quod, rebus in Dania, cum Belgis Foederatis et Moſco vti nunc ſtantibus, Elector Brandeburgicus haud offendendus, ſed potius neceſſe ſit, quo S. R. M. ſaepe memoratum ſeparatum Articulum, ſecundum conuentam formulam, ratificet. Quoad reliqua, ad Inſtrumentum Pacis ipſum S. Excellentiae ſe referunt, eiuſque Copiam tranſmittunt, quo ratificatio remoram, ſi forte ventus aut aliud, dum de Pace cum Dania concluſa nihil adhuc conſtaret, infortunium marinum impedimenti quid cauſſetur, poſtea ne patiatur. Eſſe autem quatuor modo nominati Inſtrumenti exemplaria authentica conficienda; nimirum pro Rege Poloniae vnum, pro Republica Polona alterum, pro Caeſare tertium, et quartum pro Electore. In cuius ingroſſatione quaenam praecipue obſeruanda, mox infra hic exhibetur.

Hiſce ita recenſitis, omnia ſummatim comprehenderunt, videlicet: S. R. Maieſtati iam pleniſſime patere, quam periculoſae coniuncturae tractatum reddiderint difficillimum, quomodo res toties, immo fere ſemper, velut in acie nouaculae conſtiterint, atque ex argumentis memoratis, lapſui propinquae fuerint, ſi loco realitatis nectenda mora, vel nodus in ſcirpo quaerendus fuiſſet. Quapropter ſe etiam ſperare, quod S. R. M. hunc Legatorum zelum, datamque ex deuotio-

uotione ſubiectiſſima debitam operam, qui ſalutem periclitantis patriae cunctis conſiderationibus aliis praepoſuerint, clementer adſpectura, nec eorum voluntati humillimae, aut, ſi non omnia ex voto obtineri, vel, ſeſe inuitis, in quibuſdam conſentiri neceſſitas efflagitarit, negligentiae aliquid imputatura, ſed potius periculo, cui ſtatus Regni ſubiectus fuit, et adhuc eſt, adſcriptura ſit. Prouocant deinde ad conſcientiam, quibus S. R. M. mandata in omnibus ſancta norma fuerint, quam cunctis, quae occurrere hactenus ſolerent, accommodauerint, et tandem per Dei gratiam eo felicitatis progreſſi fuerint, vt illud plus ſexaginta annorum bellum atque de Regno controuerſia radicitus ſit extincta, Liuonia pretioſa Coronae Regiae margarita, S. R. M. in perpetuum ceſſerit, eidemque pax iſta, ne gleba quidem terrae, multo minus diminutione aliqua dignitatis aut commodi, vel vlla ſub aliquo ſatisfactionis titulo pecunia conſtiterit, verum cuncta cum recuperatione amiſſorum in Pomerania, aliiſque emolumentis adquiſita veniat. Caeſaream et Electoralem Legationes, difficiles quidem ſe praebuiſſe in reſtituendis locis Pomeraniae, Varnemunda, et occupatis in Ducatu Holſatiae Sleſuicenſi, vtpote quae loca ſimul omnia per integrum adhuc menſem, poſt commutatas ratificationes Pacis, immo traditionem Elbingae Electori factam, retinere voluiſſent; nunc vero, ſicuti Mariaeburgum et Stuma, intra dies octo a ſubſcripta Pace, Bauskium, et, ſi quae armis Suecicis huc vſque inſiderentur alia loca Curlandiae, intra octiduum notitiae Generali Suecicorum exercituum Duci per tubicinem factae, et Elbinga, quarto poſt commutatas ratificationes die, Poloniae reſtituentur, ita Pomeraniae et Megapoleos occupata, exceptis Vollino, Damm et Greiffenhagen, quatuordecim dierum ſpatio a die permutationis ratihabitionum, et tandem modo dicta, Vollinum, Damm ac Greiffenhagen, vt et loca Holſatiae, intra alias duas ſeptimanas ſequentes euacuatum iri: quemadmodum etiam Dux Holſatiae Sleſuicenſis, datis reuerſalibus de non vindicando, reſtituendus ſit, vtpote vigore Inſtrumenti Pacis, Articulo XXII et XXVI. tam ab Imperatore, quam Electore Brandeburgico, huic pacificationi incluſus. Hinc incidenter mentionem quoque faciunt, Ablegatum Principis Neoburgici *von Rautenſtein* ſummo ſtudio tum apud Legationem Suecicam, tum Polonicam, Caeſaream atque Electoralem, tum etiam

 Lega-

Legatum Mediatorem Gallicum, pro inclusione Domini sui laborasse; nullis autem rationibus persuaderi sibi Legatos Brandeburgicos passos fuisse, quippe qui expresse declarauerint, si modo memoratus Princeps includeretur, se paci penitus subscribere nolle: quare protestatum Ablegatum fuisse, et huiusce rei gestae Attestatum a nobis, Polonis, et Mediatore petiisse; quod nostra Legatio ipsi denegare haud potuerit, sed diligentiae suae documentum illi dederit. (Vid. hoc Attestatum seu Documentum apud Acta Legationis huius, in Cancellaria Regia Holmiae sub No. 114.*) Cum voto et gratulatione finiuntur litterae, in duplo expeditae et transmissae. Quibus includuntur in seorsiua schedula

Obseruanda.

In ingrossatione Instrumenti Pacis ratificandi: 1) In Originali Caesareis dando, omittenda sunt in Epilogo verba: *Cum Illustriss. atque Excellentiss. Dno Mediatore.* 2) In eo, quod dabitur Polonis, omnium Potestatum tituli abbreuiabuntur cum tribus etceterationibus, nempe Suecicus, post *Magnus Princeps Finlandiae* etc. etc. etc. Polonicus, post *Magnus Dux Lithuaniae* etc. etc. etc. Caesareus, post *Archidux Austriae* etc. etc. etc. Electoris, post *Magdeburgi, in Prussia Ducem* etc. etc. etc. 3) In tribus reliquis, scilicet quae dabuntur Caesari, Electori et Galliae, ponentur tituli toti in Caesaris et Electoris Articulis propriis, sed in his, quae Regem Sueciae et Regem Poloniae inuicem concernunt solos, manebunt abbreuiationes, vt supra. 4) In S. R. M. Sueciae Dn. Nostri Clementissimi titulo, quoties totus exprimitur, ne omittantur Scaniae et Liuoniae tituli, suo quisque loco. 5) In eodem adponantur *Iuliaci, Cliuiae et Montium:* in Electoris omittantur titulo.

Porro litteras hodie dant S. Excellentiae ad Dn. Campi Marescallum, Comitem Duglassium, ipsique pacem notificant, transmissis Articulis scitu illi necessariis: cumprimis hisce litteris eumdem instruunt, vt Commissarios regundorum finium ordinet, quo Commissio, de qua §. 1. Art. IV. disponit, iusto tempore inchoari ac finiri possit. Scriptae item eodem hodierno sunt litterae notificatoriae ad Sereniss. Ducem Holsa-

* Istius testimonii tabulae etiam adseruantur inter Acta *Metrices* Cancellariae Minoris Regni Poloniae. Exemplum inde descriptum dedimus in Actis Publ. Pacific. No. LXII. p. 151 sq.

Holſatiae, eiuſque Celſitudini tranſmiſſa XXII et XXVI. Articulorum Copia, quibus et euacuatio locorum, in Ducatu Holſatiae Sleſuicenſi occupatorum, et Sereniſſimi Ducis plenaria reſtitutio, atque in Pacem hanc incluſio continentur; facta quoque mentione Reuerſalium de non vindicando, ſupra in Protocollis hiſce verbotenus inſertorum. Excuſant autem Suae Excellentiae moram, quod per occluſum litterarum commercium ante communicari cum Sua Celſitudine haud integrum fuerit. Legationem Suecicam ſatisfacere ſuo officio voluiſſe, quod metuerent, ne Confoederati nimis duras praeſcripturi fuiſſent conditiones, vbi cum illis ſolum tractare oportuiſſet Ducem.

Actum Sobothi d. $\frac{5}{15}$ Maii.

Litteras ad Illuſtriſſ. atque Excellentiſſ. Dnn. Legatos noſtros Labiauiae, d. 12 Mart. proxime praeteriti, dederat Celſiſſima Princeps, Anna Maria de Radziuil, Birſorum Duciſſa, venuſtas admodum et vere ſupplices, quibus reſtitutionem bonorum ſuorum, tam paternorum, quam maternorum, petiit. Cuius quidem epiſtolae Originale apud Acta Legationis huius, in Cancellaria Regia Holmiae, ſub No. 117. videre eſt. Ad haſce litteras itaque hodie reſpondent S. Excellentiae, excuſantes moram, quod nunc demum reſpondeant. Factum id eſſe, non quod Eius Celſitudinis negotii ac deſiderii, quod ſumma, qua potuerint, diligentia vrſerint atque tractauerint, obliti eſſent; ſed quia difficultas obtinendi petitum non ante certum reſponſum permiſerit. Iam quum pax Diuini Numinis auxilio concluſa ſit, ſpecialem quoque Articulum XVII. (cuius apographum Duciſſae tranſmittitur,) illius in gratiam Inſtrumento Pacis inſertum eſſe, ſecuramque Suas Excellentias reddere Suam Celſitudinem, quod nihil magis in votis habeant, quam vt iſte, quem libenter in ſe receperit Suecica Legatio, labor exiguus, Duciſſae et acceptus, et omni ex parte profuturus ſit. Curialibus conſuetis finiuntur litterae, ab omnibus quatuor Legatis ſubſcriptae. Reſponderunt etiam Suae Excellentiae breuiter ad litteras Dn. Regni Archithalaſſi Comitis Wrangelii, quarum mentionem heri Protocollum fecit: incluſaque Copia, ad Epiſtolam, quae ad S. R. M. ſcribebatur, ſe retulerunt.

Actum Sobothi, d. $\frac{7}{17}$ Maii.

Quum per Articulum conuentum L. qui etiam inter non insertos Instrumento Pacis est, Dnn. Commissarii Plenipotentiarii Polonici polliciti essent Dnn. Suecicis, seriam operam suam illico post subscriptam Pacem interponendi, vt Ciuitas Gedanensis vel priuati mutuum dent quadraginta mille thalerorum Imperialium, quam quidem summam pecuniariam Suecia intra sex menses a die numeratae pecuniae, dataeque mutuae vtriusque partis paciscentis Commissariorum Obligationis, rite solutura sit; nihil autem hactenus effectui daretur, sed praeter Dn. Morstynium Dnn. Legati Polonici profecti essent omnes: Dn. a Weydenhain cum Credentialibus ad Gedanenses missus est. Suaserat enim hoc Dn. Comes Schlippenbachius, et votum suum obtinuit: vt habet Protocollum, d. $\frac{12}{2}$ Maii supra.

Actum Dantisci, die $\frac{8}{18}$ et $\frac{9}{19}$ Maii.

Conuentum erat Oliuae, vt intra octiduum post subscriptionem Pacis, Instrumentum eius in pergameno scriptum et subscriptum extradatur. Quocirca Secretarius Caesareus, quum d. $\frac{1}{3}$ huius mensis esset Sobothi, ceu illius diei Protocollum refert, a Secretario Suecico petiit, quo, quam primum id fieri potest, exemplaria pergamenea conficerentur, quia ipsi Viennam iter maturandum instaret: nec penes se moram futuram, sed paucis diebus sua habiturum quoque parata, Suecicus promiserat. Nunciato hinc inde, ingrossationem factam, subscriptaque authentica in pergameno esse, ad mandatum Illustriss. atque Excellentiss. Dnn. Legatorum nostrorum Secretarius Suecicus se Gedanum recepit. Dum enim Caesareus primus Sobothi Cancellariam nostram visitasset, et actum permutationis Instrumenti Pacis, in charta subscripti, ibi perfecisset, alternatio aliud non postulauit, inprimis quum Legato Gallico et Polonica Legatione profectis, per quos gradatim alias fieri solebat, Mediatio nulla inter Legatos Suecicos et Caesareos esset. Instituta ergo est in Cancellaria Caesareae Legationis reuisio, et quum hodie absolui non posset, die sequenti commutatio pergamenei facta est Suecica et Caesarea. Nimirum vespere Suecicus Caesareum exem-

exemplar ſuo, et Caeſareus Suecicum ſuo ſigillo irrotulatum chartis, clauſerunt, et mane, poſtquam per noctem quiſque ſuum cuſtodiiſſet, aperuerunt, et conferre reaſſumſerunt. Interuenit etiam Secretarius Electoralis Brandeburgicus, rogauitque, vt vna opera etiam illa auſcultarentur authentica, quae inter Suecicam, Caeſaream et Electoralem Legationes ſint in charta pergamena hinc inde commutanda. Conſenſum eſt lucrandi temporis cauſſa, abſque praeiudicio praerogatiuae. Sed vnicum tantum ille habuit paratum, nempe pro Dnn. Caeſareis, in quo erat omiſſa in Epilogo mentio Mediatoris; quod, vt dixit, ideo primum fecerat ingroſſari, ob vrgens iter Caeſarei Secretarii, ceu modo ſupra indicatum eſt. Ergo reuiſa ſunt, quae aderant parata. Quo facto, d. $\frac{9}{19}$ Maii, ſua inuicem commutauerunt Suecicus et Caeſareus, item Caeſareus et Brandeburgicus. Suecicum autem iam reuiſum, a Suis Excellentiis ſubſcriptum exemplar pergameneum Secretarius Suecicus papyro inuolutum, et ſigillo Secretarii Electoralis aliquoties ab extra ceratum, ſecum tulit Sobothum, donec Brandeburgicum, quod intra octiduum, licet Dn. Mediator abſens ſubſcribere non poſſit, paratum promittebatur, aderit retinendum. Nec noſtris pergameneis adhuc nomen et ſigillum ſuum adpoſuerat Dn. Mediator, vtpote $\frac{2}{12}$ Maii Oliua Aulam Polonicam ſequendo profectus; quare illius ſubſcriptio vſque ad praeſentiam eiuſdem circa tempus ratificationum differenda fuit. S. Excellentiae Dnn. Legati noſtri heri ſubſcripſerant Sobothi, praeter Dn. Comitem Oxenſtierna, qui id hodie Dantiſci fecit. Dn. de Liſola Caeſarea in pergameno iam ante ſuum Varſauiam abitum ſubſcripſerat. Errata ac defectus in hiſce tribus reuiſis authenticis pergameneis, noſtro videlicet cum Dnn. Caeſareis commutato, Caeſareae Legationis nobis extradito, et noſtro cum Dnn. Electoralibus commutando, obſeruata ſunt iſta. In Suecico, pro Brandeburgicis, Prooemio ſiue Introitu, p. 2. lin. 2. *Epiſcopatus* poſitum fuit pro *Epiſcopus:* quod correctum eſt iam per Cancelliſtam. In Caeſareo, *Magnus* exſtat pro *Magnus Gabriel.* Quum autem ſine magna eaque indecenti raſura corrigi nequiret, ita manſit. Caeſareo, Art. I. in fine ſcriptum fuit *praeclucium*, pro *praeiudicium:* quod emendatum eſt per Cancelliſtam. Caeſareo, Art. II. §. in principio, in verbis: *Quae durante hoc vltimo bello* etc. omiſſum fuit *hoc vltimo.* Quod additum eſt, manu Secretarii

Legationis. Caeſareo, Art. I. *contra Sueciam* pro *Extra Sueciam*, correxit Secretarius Legationis manu ſua. Suecico, pro Caeſareis, vt et illo pro Electoralibus, Art. V. §. 1. lin. 1. *Pars Liuoniae Auſtralis*, defuit, *Eaque:* quod manu ſua Secretarius Legationis addidit. Caeſareo, Art. eod. §. 1. exſtat *Poloniae:* item *Sueciae:* nimirum vt inſuta littera *C* ſit: quod, euitandae raſurae cauſſa, ita manſit. Caeſareo, ibidem: Primo tranſpoſita eſt periodus: *Quum vero M. Dux Moſcouiae* etc. ceu ordinarie ſolet fieri, vt quilibet ſuum Principem praeponat. Deinde Suecicum habet, *Ideo conuentum eſt, vt ſi Suecia* etc. Caeſareum vero, et reliqua *Regnum Sueciae* etc. Item in Suecico ita ponitur: *Viciſſim ſi Polonia* etc. contra in tribus reliquis ſic reperitur, *Reſpublica Polona* etc. Id quod etiam Dn. Legatus Gyldenklau in chartaceis exemplaribus authenticis obſeruauit. Sed quum iam ſine deformibus raſuris, et cancellationibus, nec abſque plurima difficultate mutari non poſſet, ac praeterea vnum idemque exprimat, retineri oportuit. Nihilominus tamen Secretarius Suecicus loquutus eſt cum ipſo Dn. Comite a Colourat, vt in Ratificationis ingroſſatione mutaretur. Ille autem reſpondit, Inſtrumentum Pacis verbotenus inſeri oportere Ratificationi: ergo mutationem facile non admitti: et melius eſſe, ſi retineatur, *Reſpublica Polona*, quam *Polonia:* ſiquidem Reſpublica Magnum quoque Ducatum Lithuaniae comprehendat, Poloniae vero nuda nominatione tantum Regnum Poloniae, excluſo Magno Ducatu Lithuaniae, qui tamen hac in re maxime ſit reſpiciendus, vtpote Liuoniae vicinus, et cuius ſine dubio armis aliquando recuperanda ſit illa pars ex manibus Moſcorum, intelligatur. Cauſſa vero huius et nonnullarum aliarum diſcrepantiarum et diſſonantiarum eſt, quod vnus aut alter Articulus a Secretariis Legationum ſubſcriptus inter properandum non admodum adcurate fuerit auſcultatus, ante ſubſcriptionem, aut commutationem: vbi deinde Conceptum Inſtrumenti Pacis commune, quod nos per omnia retinuimus, maximam partem formatum eſt ex Articulis, a Polonico Secretario ſubſcriptis, qui eos, quos Suecicus ſubſcripſit, tum ad manus non habebat: vt ſupra quoque mentio huius rei facta eſt. Suecico, Art. V. §. 3. *Inprimiſque Liuoniam Suecicam*, fuit omiſſum, et iam Secretarii Legationis manu adpoſitum. Caeſareo, Art. VIII. *ea nomina*, pro *ea omnia* correctum eſt per Secretarium Legatio-

gationis. Caesareo, Art. XVII. *Ducis* exstat: Suecicum *Principis* habet: et ita mansit vtrumque. Caesareo, Art. XXII. *et Principem Hereditarium*, omissum est: sed addetur in Ratificatione, quoties occurrit per totum Instrumentum. Id quod ipse Dn. Comes a Colourat verbo suo Secretarium Legationis Suecicum assecurauit. Caesareo, ibid. §. 1. *deuidisset*, pro *decidisset*, emendatum est per Secretarium Legationis. Caesareo, Art. XXXIV. §. 3. *iuramento*, pro *Instrumento*, correctum est manu Secretarii Legationis. Suecico, pro Dnn. Imperialibus, in vltima Plenipotentia, defuit *Eorum Confoederatorum:* adposuit manu sua Secretarius Legationis. Caesareo, in Procuratorio de An. MDCLIX. in titulo, Dn. Baronis a Fernemont, defuit *Colonelli*, et adpositum iam est manu Secretarii Legationis.

Hisce ita, vt dictum est, peractis, Donatiua quoque data sunt Secretariis. Nimirum Illustriss. Dn. Regni Thesaurarius, nomine Legationis Suecicae, Caesareo Secretario per nostrum offerri fecit trecentos Imperiales, et centum Imperiales pro Cancellistis Caesareis: pro Secretario Electorali Brandeburgico itidem trecentos Imperiales, et centum Imperiales pro Cancellistis illius. Secretarius Polonicus profectus erat: spes tamen ipsi, vt et Secretario Dn. Mediatoris, facta. Dn. Comes a Colourat, nomine Legationis Caesareae, nostro Secretario per Caesareum in loculo holoserico, per aurum acu picto, obtulit catenam auream centum et quinquaginta Coronatorum, cum adpensa in auro duorum Portugallensium, seu viginti aureorum Hungaricorum, fusa effigie Imp. Leopoldi I. Cancellistis autem nostris a Caesarea Legatione donati sunt octoginta Imperiales. Electoralis Legatio Secretario Suecico et Cancellistis remunerationem similem, nomine Legationis Brandeburgicae, promisit: quod etiam Polonicus Secretarius, ante abitum Oliua, nomine Legationis eius fecerat. Denique retradidit quoque Secretarius Legationis Caesareus Suecico declarationem, d. $\frac{13}{3}$ Maii, ratione Iuliaci, Cliuiae, Montium, Sobothi datam. Secretarius Suecicus Sobothum rediit, atque Illustriss. Dn. Regni Thesaurario, totique Legationi haec omnia retulit: qui ista eius relatione fuerunt contenti.

Actum

Actum Sobothi d. $\frac{11}{21}$ Maii.

Iterum ſcripſerunt Suae Excellentiae ad Dn. Campi Mareſchallum Comitem Duglaſſium, referendo ſeſe ad priores de die $\frac{4}{14}$ huius menſis, Pacem notificantes, tranſmiſſis denuo Articulis et §§phis omnibus ex Inſtrumento Pacis ipſi ſcitu neceſſariis, praeprimis autem hortantes, quo Dn. Comes quamprimum Commiſſarios finium ordinaret, ne aliqua parti Suecicae mora hac in re a Polonis imputari poſſit. Eaeque litterae, vti et praecedentes, modo hic allegatae, in duplo vtraeque expeditae; et alterae quidem per Adiutantem Stephanum, alterae per proprium ipſius Dn. Comitis Duglaſſii tubicinem, qui Epiſtolam ab illo cum deſignatione noſtrorum apud Polonos ex Liuonico exercitu, praeſertim proximo autumno Goldingae, captiuorum ad Illuſtr. atque Excellentiſſ. Dnn. Legatos noſtros adtulerat, miſſae ſunt. Reſponſum autem ad iſtam Epiſtolam fuit, quod Suis Excellentiis acceptiſſimum acciderit, Dn. Campi Mareſchallum deſiderio eorum ſatisfeciſſe, et praefatam deſignationem opportune admodum, ſiquidem Conſiliarius a Weydenhayn inter alia hoc quoque negotium Varſauiae vrſurus ſit, tranſmiſiſſe.

Actum Sobothi d. $\frac{13}{23}$ Maii, ante meridiem.

Aduenerunt litterae, ad Suas Excellentias a Dn. Legato Gallico de Lumbres, d. — menſis huius Maii, Varſauiae ſcriptae, ferentes querelam et ſuſpicionem Regis Poloniae ſuper nondum euacuata Mariaeburgo: deinde conuocationem Deputatorum Reipublicae certificantes. Igitur Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurarius conuocatis reliquis Dnn. Legatis ad conferentiam, lectiſque litteris proponit, interrogatque reſponſum. Scribit autem praefatus Dn. Legatus Mediator, relatum eſſe Sereniſſ. Regi Poloniae, Dn. Bilauium, Mariaeburgi Praefectum, euacuationem illius vrbis ſub diuerſis praetextibus recuſaſſe. Primo, quod intra tam modicum tempus praeſidium inde educere, et tranſportare eo, quo debeat, nullatenus poſſet: deinde, quod milites defectu ſtipendiorum tumultuarentur. Suſpicatam eſſe Suam Maieſtatem, adfectari iſta, et aliud latere, ſed conteſtatum ſe eſſe Dnn. Legatorum

gatorum Suecicorum Excellentias bona fide curaturas obſeruationem Tractatus, neque aliam fuiſſe cauſſam morae, quae interceſſit in euacuatione ſupra memoratae vrbis, niſi aliam moram, quae interuenit, antequam ratificatio Regia in ſuas Mediatoris manus depoſita fuerit. Quum autem d. $\frac{12}{2}$ huius menſis Copiam ſiue exemplar ratificationis iſtius, penes ſe depoſitae, tranſmiſerit ad Suas Excellentias, non dubitare profatum eſſe, quin ſequenti die Mariaeburgum Eaedem miſerint mandatum de euacuanda protinus iſta vrbe, eiuſue mandato iam ſit obtemperatum. Adeo enim ſibi cognitam eſſe Suarum Excellentiarum fidem et integritatem, vt pro illa fideiubere non reformidet. Nec ſibi latere, quantum interſit in limine concluſi Tractatus omnem doli ſuſpicionem procul amouere, et quam alienum ſit a prudentia Dnn. Legatorum Suecicorum, famam illam, quam ſincera ſua negotiatione adquiſiuerint, contraria actione labefactare. Haec eſſe, quae eum impellant, vt credat et conetur aliis perſuadere, euacuationem iſtam eſſe factam. Pergit poſtridie eius diei Conſilium bellicum Varſauiae ineundum fuiſſe, cui Generales Duces exercituum adſiſtere debuerint: deinde decima quarta Iunii ſequuturam Conuocationem Deputatorum ad ratihabendum Pacis Tractatum.

Ad has litteras ſtatim reſpondere neceſſum Suae Excellentiae iudicarunt, quo ſuſpicio omnis tollatur, aliquam fuiſſe moram a parte noſtra; ſed potius deuoluendam eſſe culpam ad ipſos Polonos, qui euacuationem Mariaeburgi remorati ſint. Et ideo quoque maturandum iter Weydenhaynii Varſauiam eſſe, vt ille praeſens eo melius remonſtrare inter alia hanc rem poſſet. Commode etiam accidere, vt mentio fiat denegati mutui Dantiſcani: item fidem euentualiter Weydenhaynio faciendam. Facto igitur concluſo, reſponſum eſt praefato Dn. Legato Gallico, in hunc tenorem: Patuiſſe Legationi Suecicae ex litteris Excellentiae Suae, d. — Maii Varſauiae ad ſe (Dnn. Legatos Suecicos) datis, Sereniſſ. Regi Poloniae relatum eſſe, Dn. Bilouium euacuationem vrbis Mariaeburgenſis ſub diuerſis praetextibus recuſaſſe, Suamque Excellentiam, quod culpa penes Legationem Suecicam non ſit, excuſaſſe, certam quod, quum die $\frac{12}{2}$ dicti menſis Copiam Ratificationis Regiae Polonicae in manus eiuſdem depoſitae ad eamdem tranſmiſerit, dictam ciuitatem iam tum euacuatam fuiſſe. Iam vt me-

rito doleant Legati Suecici, in ſe, qui toto Tractatus tempore, et adeo in ipſis Pacis conditionibus, totoque illo in negotio, omnia candide ac bona fide egerint, conuentioni contraueniendi ſuſpicionem cadere: ita ſe amice agnoſcere ſincerum Excellentiſſimi Dn. Legati ſtudium, qui pro ſingulari ſua prudentia Legationis Suecicae mentem aliter interpretatus ſit, quam ſiniſtra illa relatio tulerit. Nec ſe poſſe non ſignificare Eius Excellentiae, quod et arx et ciuitas praememorata iam pridem praeſidio Suecico euacuatae ſint, et miles inde Elbingam deductus. Legatos vero Suecicos, quod merito querantur, habere; nimirum nec Commiſſarios Polonicos miſſos, nec de ſuſtentatione vel hoſpitio deducendarum cohortium aliquid vel adhuc praeparatum eſſe, immo et Ciuitatem Gedanenſem ne obolum quidem mutuum dare velle. Quare etiam neceſſum ducere Legationem Suecicam, Dn. Legati Excellentiam perofficioſe rogare, vt ne grauetur eam rem apud Aulam vrgere, quo S. R. M. Dn. Generali vigiliarum Praefecto *de Grothauſen* in mandatis dare dignetur, vt is non tantum ſuo loco, quae dicta deductio ratione tranſitus, ſtationum, commeatus ac curruum requirit, in tempore adparari faciat, verum etiam apud reliquos Regios Polonicos Officiarios bellicos et ciuiles idem procuret, ne deductioni deinde mora creetur, vel etiam aliae inde inconuenientiae naſcantur. Deinde Excellentiae Suae ſaepe nominato Dn. Legato notificant, quod Dn. Ioannem a Weydenhayn, S. R. M. Sueciae Conſiliarium Aulicum, Varſauiam ablegent, qui praeprimis vrgeat, vt ratificatio tum Regia Polonica, tum Dnn. Reipubl. Deputatorum, tempore, loco et modo, quo conuentum eſt, fiat, et deinde nonnulla alia a Pace dependentia peragat. Quocirca ſe Excellentiam Eius amiciſſime rogare, velit non tantum eidem Dn. Weydenhaynio plenam fidem tribuere, verum etiam ea, quae nomine Legationis Suecicae explicaturus ſit, omni meliori modo promouere. Porro Plenipotentiae S. R. M. Poloniae vltimae, quam d. $\frac{12}{2}$ labentis menſ. Maii Excell. Dn. Legatus, in momento abitus ſui Oliua, Sobothum tranſmiſit, mentionem faciunt Illuſtriſſ. atque Excell. Dnn. Legati noſtri, ſe nempe eam recte accepiſſe, aſt illam in periodo finali, *Nos ea, quae ſupra memorati noſtri Plenipotentiarii Commiſſarii* etc. valde obſcuram eſſe: Suae Serenit. Electoralis Procuratorium vero, quod ad modernam S. R. M. Sueciae Dn. noſtrum

noſtrum Clementiſſimum dirigi et adplicari debeat, adhuc reſtare accipiendum: quapropter, vt et illud ante ratificationem permutandam Sua Excellentia procuret, Eamdem peramice requiri. Quod ad Commiſſionem finium in Liuonia ſpectet, ea de re ad Dn. Campi Mareſchallum, Comitem Duglaſſium, iam d. $\frac{4}{14}$ et $\frac{11}{21}$ Maii, in duplo ſcripſiſſe Dnn. Legatos, et vnum exemplar per tubicinem, alterum per mare cum expreſſo miſiſſe, nec, quod ille Commiſſarios legitimos conſtituerit, dubitare, idemque a parte Poloniae factum eſſe, ſperare. Haec ad Lumbreſium.

Ceterum hoc ipſo quoque die ad S. R. M. ſcripſit Legatio; initio quidem facto a relatione ad eas d. $\frac{4}{14}$ Maii, cum quibus vna Inſtrumentum Pacis in duplo fuit tranſmiſſum, vtpote ipſis etiam litteris in duplo expeditis. Poſtea S. R. M. referunt, quod ex illo cum Dn. Comite Koenigſmarkio, Dn. Regni Senatore *von der Linde*, et Generali Locumtenente Bilouio, Pruſtii conuenerint, colloquuti tum de ſuſtentatione militiae, tum de eius deductione, vbi vtrumque abundet difficultatibus. Quoad ſuſtentationem enim, annonae penuriam, inopiam pecuniae, fidei mercatoriae (vulgo *Credit*) defectum, tanta eſſe, vt eſurienti militi, vbi gregarius Elbingae interdum biduo et triduo ne micam panis acceperit, vix ad aliquot adhuc dies proſpici potuerit. Per ſeparatum quidem Articulum Legatos Plenipotentiarios Polonicos promiſiſſe fidem interponere apud Gedanenſes, vt ſummam quadraginta millium thalerorum Imperialium, pro indigentia militis, mutuo daret; illos quoque cum Magiſtratu ſermones ea de re inſtituiſſe; immo Legatos noſtros ipſos hactenus cum eodem tractaſſe; neutros autem aliquid ab vrbe hac obtinere valuiſſe. Quin etiam hiſce diebus praefati Dnn. Legati noſtri cum mercatore quodam priuatim egiſſe, ſi forte viginti millia Imperialium et quinquaginta Laſtas ſiliginis, pro accipiendo in hypothecam realem quidquid tormentorum et rei armamentariae Suecicae adhuc in Pruſſia ſupereſt, numerare et curare velit, quo militia, donec commeatus et nummus ex Suecia veniſſet, ſuſtentari queat: verum neminem eſſe, qui ad id ſe perſuaderi patiatur. Tandem rogatu Legationis Dn. Comitem a Koenigſmark decies mille Imperiales, vna cum octoginta Laſtis annonae, ſua fide interpoſita procuraſſe: pro quo praeſtito Coronae officio, Legati dato ipſi ſuo chirographo viciſ-

 ſim,

ſim, vt debitores, obligauerint. Quum vero parum hoc penu ſufficiat, ſed eo mox conſumto neceſſitas renouata eadem futura ſit, non poſſe Legatos non remonſtrare S. R. M. quodſi Regnum haud ferat opem citiſſimam, tandem tamen copias Pruſſicas ruinae datum iri, penituſque interituras. Antequam autem hora feralis adueniat, rebellionem et totalem vrbis Elbingae direptionem, aliaque inconuenientia metuenda eſſe. Deductionem militiae quod concernat, ſeu terra, ſeu mari fiat, eam fore difficillimam. Quippe militem conductis peregrinis nauibus tranſportari, vix futurum practicabile, conſideratis, quod nautae peregrini id renuant, nauium et commeatus comparatio ſpacioſi temporis ſit, et marinum periculum vel ſolum id prohibeat. Itinere terreſtri abductionem hunc metum ſecum trahere, ne magna pars inuiti militis transfugiat, et forte minimus numerus Pomeraniam ſit viſurus. Ad quod accedat, quod adhuc non conſtet, quid Elector Brandeburgicus ratione curruum, commeatus, ac ſtationis liberae, quum de tranſitu tantum Inſtrumentum Pacis diſponat, ſeſe declarauerit. Nihilominus aliud expediens non dari, quam vt Elbinga praeſidium ex milite nationali conſiſtens neceſſarium ac ſufficiens retineat; quod reliquum eſt, ſine mora in Pomeraniam terra mittatur: veluti de hoc ipſi Legati et Dn. Campi Mareſchallus Locumtenens *von der Linde*, Bilouiuſque cum Dn. Comite Koenigſmarkio mature deliberauerint, atque ea de re iam litteras notificatorias ad S. Serenitatem Electoralem Legatio dederit. Poſſe quidem Legatos hac cura vacare, qui ex parte penuria propria premuntur, incerti, qua via ex Pruſſia recedendi, aut quo modo, deficientibus vitae ac ſuſtentationis honeſtae mediis, diutius ibi commorandi facultas ſit; verum non tam Dni *von der Linde* querelis, quam debita erga S. R. M. obedientia, ſubiectione et in patriam amore motos, ſuae ſe anguſtiae praeſentis obliuiſci, et de conſeruatione copiarum ſaepius memoratarum ſollicitos teneri. Id ſolummodo triſte et ipſis et Generalibus militiae Gubernatori ac Praefecto accidere, nec abſque dolore de illo ſe cogi conqueri, quod eo infortunii redacti ſint, vt veluti reiectos, ne minimis quidem de milite componendo acceptis litteris, nocte eos ambulare oporteat. Hinc progrediuntur Suae Excellentiae, quod ipſis notificatum ſit, magnam hiſce annis alieni aeris ſummam, in locis a praeſidiis noſtris inſeſſis, ab Officiali-

cialibus conflatam esse. Qua de re autem quum ipsis praeter id, quod iis relatum est, nihil constet, Commissarium, Petrum Berends, vna cum Regestis et rationibus nunc Holmiam iturum, et omnia Camerae Regni demonstraturum. Tandem pergunt de itinere Weydenhaynii Varsauiam, qui in futura Conuocatione Deputatorum Reipublicae, quae ad exequutionem Pacis pertinent, vrsurus, et praeterea, quid alias rerum agatur, exploraturus sit: referentes se ad eius Instructionem et Memoriale Secretum, hisce litteris in apographis inclusa. Data quidem est haec ad S. R. M. epistola die hodierno, nimirum $\frac{13}{23}$ Maii, sed non expedita ante subscriptionem expeditionis Weydenhaynii: quae videatur infra, d. $\frac{24 \text{ Maii}}{3 \text{ Iunii}}$ MDCLX.

Actum Sobothi d. $\frac{14}{24}$ Maii, ante meridiem.

Quod aliquot diebus per discursus deliberauerant Suae Excellentiae, demum concluditur, Weydenhaynium subdelegandum esse Varsauiam, vt apud Dn. Mediatorem, et Dnn. Legatos Polonicos curet, quae ab exequenda pace dependent negotia: mandaturque Legationis Secretario, quo Instructionem et Memoriale pro illo, vna cum litteris ad Dn. Comitem de Leszno, Magnum Regni Poloniae Cancellarium Prazmowski, et Magnum Magni Ducatus Lithuaniae Cancellarium Pacium, ex hisce, quae hinc inde dissertata erant, conciperet; quae deinde reuisa expedirentur, et Weydenhaynio traderentur. Et Illustriss. quidem Dn. Regni Thesaurarius postea Secretario capita expeditionis istius dictauit. Quae res tota videatur infra, in Protocollo, d. $\frac{24 \text{ Maii}}{3 \text{ Iunii}}$ Sobothi habito. Idem Illustriss. Dn. Regni Thesaurarius Dn. a Weydenhayn pro sustentatione ad duos menses, quorum singulis triginta dies adnumerantur, constituit 720 Imperiales, qui in dies diuisi diurnam prouisionem duodecim Imperialium faciunt, et praeterea eidem ex proprio stabulo currum cum sex equis accommodauit, adiunctusque est illi Secretarius Rudolphi, cui per praefatos duos menses singulis diebus duo Imperiales, qui summam 120. Imperialium exacte faciunt, adsignauit: item accesserunt pro Aulico 32. per mensem, atque adeo 64. Imperiales. Ministrum, seruos et famulos ex sua deputata pecunia Weydenhaynius sustentabit.

Actum Sobothi d. $\frac{14}{24}$ Maii, post meridiem.

Dn. Ducis Croyani Mandatarius, Schwederus, Cancellariae Legationis adest, postulans, vt Recredentiales ad Principem suum habere possit, commendatque denuo caussam praefati Principis sui, petendo, vt Suae Excellentiae Deputando Varsauiam eius quoque negotii curam demandare velint, quo Suae Celsitudinis in Conuentione proxima ratio habeatur. Secretarius ad Illustriss. Dn. Regni Thesaurarium accessit; Eiusque Excellentia Mandatarium intromitti iubet, qui praemissis curialibus prolixius ea, quae modo dicta sunt, repetiit. Illustrissimus, de meliori modo mandatum iri negotium Croyanum Weydenhaynio Varsauiam ituro, respondens, litteras ad Suam Celsitudinem in Cancellaria expediri debere dixit, et, commissa salutatione perofficiosa, humanissime Schwederum dimisit: qui Recredentiales quoque desideratas, a Suis Excellentiis subscriptas, ex Cancellaria accepit. Actis hisce Dn. Legatus Gyldenklau censuit, post Instrumentum Pacis et Plenipotentias Suecicas, et subscriptionem Secretarii Legationis, merito typis imprimenda esse: 1) Polonica Regis et Reipublicae, 2) Caesaris, 3) Electoris Brandeburgici Procuratoria, item ratificandi formulas. Quare descriptae sunt illorum Copiae, quas accepit Dn. Legatus, hoc negotium Sedini, vbi in Pomeraniam venerit, procuraturus.

Actum Sobothi d. $\frac{23 \text{ Maii}}{2 \text{ Iunii}}$ ante meridiem.

Conquestae erant Suae Excellentiae praeterito autumno Elbingae et postea Sobothi, in suis ad S. R. M. litteris, de curatae pecuniae et sustentationis suae mediis. Ad illas recurrentes denuo scribunt ad S. R. M. Carolum, quod acceperint quidem litteras Cambii octodecim mille thalerorum Imperialium; quare etiam Regiae Maiestati gratias agerent humillimas; verum illud partim nondum solutum, partim plane non acceptum, sed penitus remissum esse. Ad quod accedat, quod pecunia Legatis destinata non adtingat expensas hactenus necessarias. Vestes sollemnitati et pompae adhibendas bis confectas, quibus tamen vti Legatio nequierit. Bis habitum luctuosum comparari oportuisse. Omnia percare, aut duplici aut triplici interdum pretio, emi

emi neceſſe fuiſſe. Regni Theſaurarium, praeter hoc, tot extraordinaria ſoluere coactum. Comitem Oxenſtierna pro inſtituendo itinere, et antea loco ſalarii, tempore triennali nihil accepiſſe. Inde factum, vt ſaburra aeris alieni accreuerit; qua exonerare ſe cogantur, priuſquam ex Pruſſia abire liceret. Quare S. R. M. ſubiectiſſime implorent, quo vel ea, quae adhuc reſtant, ſine mora mittantur. Camerarium Laurentium Laurentii ſe mittere cum rationibus perceptorum et expenſorum, ex quibus omnia magis liquida ſint futura. Quoad abitum Dnn. Legatorum referunt, quod Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurarius et Dn. Comes Oxenſtierna abituri ſint, ſimul atque debitum ſoluendi facultas fuerit. Dn. Comitem a Schlippenbach, vſque ad ratificationem Pacis et S. R. M. vlterius mandatum, in Pruſſia manſurum. Dn. Legatum Gyldenklauium perinde per Pomerelliam terreſtri itinere in Pomeraniam rediturum, et illic futuram euacuationem praeparandi ac promouendi, et militem ex Pruſſia in Pomeraniam reducendum accommodandi ſtudium et operam praeſtiturum.

Actum Sobothi $\frac{23 \text{ Maii}}{2 \text{ Iunii}}$ *poſt meridiem.*

Iuſſit Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurarius proiicere Legationis Secretarium Atteſtatum pro Diſſidentibus a religione Romano-Catholica in Polonia, et communicare Dn. Legato Gyldenklauio. Quod factum. Is quum adiici arbitratus eſſet Concepto, (quod infra in Protocollo d. $\frac{25 \text{ Maii}}{4 \text{ Iunii}}$ videre eſt,) quod durante hoc bello merito praeſumi debeat ac poſſit, nihil eſſe innouandum: praeterea quoque monuit, quoad tempus extraditionis huius Atteſtati, ſe exiſtimare, quod ſecuriſſimum futurum ſit, ſi non extradatur illud, antequam omnia loca Pomeraniae reſtituta et euacuata fuiſſent: idque propter conſequentiam et periculum, quod a Polonis per indirectum poſſit intentari: quocirca ſe etiam putare, quod ne Copia quidem eius atteſtationis ſit communicanda. Secretarius hoc retulit Illuſtriſſ. Dnn. Comitibus, ac praeprimis capiti Legationis: et placuit monitum Dn. Legati Gyldenklauii, factaque eſt ingroſſatio.

Actum Sobothi d. 24 Maii. / 3 Iunii.

Vbi, quae ad expeditionem Weydenhaynii Varſauicam pertinent, d. 14/24 Maii ab Illuſtriſſ. atque Excell. Dnn. Legatis concluſa, et ab omnibus reuiſa eſſent, Inſtructionem, Memoriale ſecretum, et litteras, quorum iam bis in Protocollo facta eſt mentio, Dnn. Legati omnes ſubſcripſerant. Nam etiamſi Illuſtriſſ. Dn. Comes Oxenſtierna, et Dn. Legatus Gyldenklau, quoad foedus Polonicum contra Moſcum, aliquot diebus initio difficiles, poſtea proniores vota ſua ſuſpenderent: deinde tamen, vbi generalius proiiceretur punctus iſte, et Weydenhaynius, quam cautiſſime vt tractaret, identidem moneretur, Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurario et Dn. Comiti Schlippenbachio, qui et ipſi initio ſtatim ſatis adcurate rem circumſpiciebant, adtentis, quae monere cenſuerant, ſe conformauerunt. Ad Inſtructionem quod adtinet, 1) mandatur Weydenhaynio, vt acceptis, quae expeditionem ſuam ſpectant, iter ſine mora ingrediatur, illudque, quantum pote, maturet, quo adhuc ante Conuocationem Varſauiae* de hac et illa re informandi ſe tempus habeat, atque experiri poſſit, quod ad perficiendam ratificationem futuram et Pacis exequutionem plenariam conducat ac neceſſarium ſit. 2) Eapropter ipſi incumbere, vt ſtatim Dn. Mediatori de Lumbres, Dn. Palatino Leſzinski, Dnn. Cancellariis Prazmowski et Pacio, ad quos, excepto Lumbreſio, (apud quem ipſi iam nuperae litterae fidem fecerunt,) litteras ei dabant, non minus quam reliquis, qui Tractatibus Pacis interfuerunt, et forte ad Aulam praeſentes futuri ſunt, Legatis innoteſcat, et commiſſa ſibi negotia dextre ac ſedulo tractet. 3) Vrgendum ante omnia eſſe, vt Pax iuſto tempore in forma debita, qua de re illi ſufficiens ab Actis datur informatio, ratificetur, quo permutatio ratificationis tempore et loco, prout in Inſtrumento Pacis conuentum eſt, fiat. Inprimis explorandum fore, an dicta ratificatio auctoritate Comitiali deputatorum Delegatorum idem robur, ac Reipubl. ipſius, in Comitiis ſi fieret, habeat? vel quid ſecreti hic lateat? Experiundum item eſſe, quale ſit ſcriptum, quód Deputatis Reipubl. ad ratifican-

* Illum autem Conuentum Varſauiae per hos dies coepiſſe conſtat. Acta, praeſertim ea, quae Oliuenſem Pacem ſpectant, commemorat PVFENDORFIVS Rer.

tificandum in Comitiis An. MDCLIX. datum fuit, cuius Copiam vt impetret, omnem ſit operam daturus. Poſtea hoc vrgendum eſſe, vt pacta Pacis praeſentis in totum, vi conuentionis, in proxime futuris Comitiis, praeprimis ceſſio Liuoniae et in Sueciam renunciatio, Conſtitutionibus Regni Poloniae et Volumini Legum inſeratur: vtpote quod in quinta conditione Art. XXXIV. Inſtrumenti Pacis nuperrimi expreſſe contineatur. Denique ſecuros reddendos eſſe Dnn. Polonos, quod certo ſperet Legatio Suecica, ratificationem S. R. M. Sueciae ſatis mature adfuturam. Quodſi vero praeter ſpem impedimenti quid inciderit, quandoquidem per mare illa adportanda ſit, cautelam non nocere ſuperfluam, ne Poloni, ceu mora iniiciatur ſtudio, interpretentur. Ad hunc Inſtructionis Articulum tertium Dn. Legatus Gyldenklauius monuit, ſi renunciatio Regis Poloniae, reſpectu praetenſionis in Regnum Sueciae, Volumini Legum inſeratur, optimum fore, et credere ſe, hoc controuerſum non iri, ſiquidem vi Articuli XXXIV. modo allegati Inſtrumentum pactorum totum Volumini Legum inſeri debeat. Sed vbi ad ſeparationem huius et Liuonici Articuli deueniatur, et vel aliqua ratione res parum dextre tractetur, dignum conſideratione iſtud ſibi negotium videri: non tamen obeſſe, Weydenhaynio id datum in Inſtructione. Deinde omittendum eſſe ſuo quidem iudicio, quod de metu tardioris e Suecia aduentus S. R. M. ratificationis ponitur, neque in minimis dandum Polonis ſcrupulum tempeſtiue ſequuturae noſtrae ratificationis. Manſit per maiora Articulus hic, vt modo tenor eius recenſitus eſt. 4) Iubetur Weydenhaynius, inde conqueri, quod nulli ex parte Polonica Commiſſarii conſtituti ſint, qui militi Mariaeburgo et Stuma educto de ſuſtentatione prouiderint. Quemadmodum etiam, quod Gedanenſis Ciuitas ratione mutui nihil praeſtiterit; e contra demonſtrandum eſſe, quam a parte Sueciae nil deſit, ſed euacuatio iam nominatarum vrbium pridem effecta fuerit. Et quia tranſitus praefatae militiae haud paruam confuſionem, nemine in loco praeſente, cum quo Dnn. Generales Suecici communicare poſſint, creaturus eſſe metuatur, ideo ſollicitandam Aulam Polonicam, quo mandetur Dn. Generali

Rer. Brandeb. Lib. VIII. §. 78 ſqq. Nam et Elector Brandeburgicus ad eum ablegauerat Houerbequium: de quo inprimis digna lectu ibidem produntur.

nerali vigiliarum Praefecto de Grothausen, vt de curribus et commeatu tempestiue prospiciat. 6) Diligentem esse nauandam operam, an penetrari possit, quae Confoederatorum iam ad Aulam modo memoratam sint consilia;* quantum Austria et Elector adtendant res Moscouiticas, et num illi bello se immiscendi, auxiliaque Poloniae, et quanta mittendi, iisdem animus sit? 7) Non minus penetrandum fore in praesentia consilia et resolutiones Conuocationis huius; et quis sit scopus Poloniae, statusque eius vires; quae facies exercituum; quaenam Lithuanorum intentio; item quo in statu Cosacorum tam respectu Poloniae, quam suimet ipsorum, res nunc consistant. 8) Maxime interesse S. R. M. rescire, quid ratione futurae successionis intendant Poloni, et num haec quoque Conuocatio aliquid illius negotii actura sit. 9) De Elbinga scitu necessarium fore, an Polonia tradere illam Electori adhuc velit.** Quod si intelligat Weydenhaynius, ne fiat, omne studium impendere illum oportere, demonstrando Polonis, sed circumspectissime et per indirectum plane, quantae sit consequentiae, Electore per hoc ipsum absoluti dominii in Prussia effectum, ac multis modis deinde praeiudicandum Poloniae, nacturo. 10) Mandatur, vt probe obseruet, et a Dnn. Legatis Polonicis percunctetur, num Commissarii regundorum finium, vi §. 1. Art. XXXIV. Instrumenti Pacis, qui est cessionis Liuoniae, deputati sint, indicans, quod Legatio nostra hoc idem Dn. Campi Mareschallo Comiti Duglassio, d. $\frac{14}{4}$ Maii, per litteras notificauerint. Monendum hoc esse, ne commutationi ratificationum postea mora iniiciatur. 11) Iubetur Weydenhaynius, vt, quid agatur, diligenter communicet Dn. Comiti a Schlippenbach, Dantisci commoraturo; litteras mitti posse ad mercatorem Gedanensem, Georgium Friderici, qui etiam illas, quae in Sueciam singulis cum postis ad S. R. M. dirigentur, trans fretum Oresundicum, vel per mare, si tulerit occasio, transmissurus sit. 12) Vt circumspecte vtatur Ablegato Neoburgico a Rautenstein, ad Aulam Polonicam iam constituto, vtpote

* De consiliis praecipue Electoris Brandeburgici legi possunt ea, quae a PVFENDORFIO prodita sunt, l. c. p. 530. Is autem Houerbequio Legato iniunxerat inter alia complura: *Nec minus obseruaret, quid a Suecis, Gallis et Neoburgico in ea Aula agitetur: ac operam daret, vt eius Aulae offensa in Caesarem mitigetur, neu Respublica suspectis sese partibus innectat in fraudem suae libertatis,*

pote ibi familiari, et ad penetrandum in actiones valde idoneo. 13) Commendatur ipsi, tamquam res necessaria, negotium religionis in Ciuitate Elbinga, et vtraque Insula: siquidem ista Pontificios in vrbe, illi autem totalem reformationem metuant. 14) Diligenter monere debet, quo Officiarii aliique captiui Suecici tum in Tataria, tum alibi, liberentur, atque Art. XIV. Instrumenti Pacis secundum vtramque §. satisfiat. 15) Ducis Croyae negotium obliuioni ne tradendum, vt si in praesenti Conuocatione obtinere nequeat, in proximo futuris Comitiis ad satisfactionem Suae Celsitudinis id fiat. 16) Dn. Legato Mediatori de Lumbres offerri S. Excellentiarum officia paratissima demandantur, et ille rogari, quo cuncta, quae ad exequutionem Pacis pertinent, promouere velit, cumprimis vt ratificatio debito modo, tempore et loco fiat. Item excusari opus esse, quod eidem Dn. Mediatori hucusque pro laudabili ipsius opera ac studio, decens gratitudo nondum sit exhibita, quae illi tamen certo promittenda, veluti realiter iusto tempore subsequutura. Non minus eius Secretario spem faciendam certi honorarii, si non prius, tamen permutationis ratificationum tempore accipiendi. Haec omnia denique, et quae in Memoriali secreto, vt sic sequetur, saepe nominato Consiliario a Weydenhayn concredita sunt, notae eius dexteritati, fidei et studio committuntur, confiduntque Ill. atque Excell. Dnn. Legatorum Excellentiae, quod is cuncta caute tractauerit. Et siquidem eaedem existiment, illum tribus quatuorue septimanis in Aula omne negotium expedire posse, et adeo totum tempus, quod ibi, et in itinere insumendum est, ad duos menses restringunt, in mandatis ipsi datur, vt tunc redeat, et sine mora S. R. M. de expeditione sua referat, nec non Dn. Comiti a Schlippenbach illius copiam faciat. Data quidem est haec Instructio d. $\frac{29}{19}$ Maii, sed iam demum subscripta et extradita. Memoriale secretum d. $\frac{31}{21}$ Maii datum, et hodie subscriptum, continet foederis contra Moscum caussas, deinde informationem pro Subdelegato Weydenhaynio. Quum nimirum

tatis, eoque fine dissuadeat foedus cum Suecis, ac ne per id ansa praebeatur ad nouum bellum mouendum. Quod quidem foedus Lithuaniae Cancellarius Pacius valde vrgebat, multis Polonis auersantibus; quia Sueci parum auxilii Polonis laturi erant, maximum tamen ex isto lucrum in se tracturi. Offerret quoque Electoris officium conciliandae inter ipsos et Moscos paci. — Conf. §. 79. p. 531.

** Vid. PVFENDORFIVS loc. comm. §. 80 sq.

mirum conclusa iam pace cum Polonia, Austria et Electore Brandeburgico, ad ratificationem et exequutionem illius proxime accedat, quo res Moscouiticae respiciantur,* necesse esse, vt ad foedus inde in futurum forte ineundum reflectatur. Cui confoederationi quum Polonia S. R. M. et Regnum Sueciae iungendum desideret, haud forte inutile hoc Sueciae videri, atque id vel maxime ad retinendam apud Polonos bonam de nobis existimationem prodesse. Deinde per istud medium deflecti Poloniam ab Austria posse, quam alias vt amplectatur, eiusque auxilia, rem multis modis Sueciae nociuam, amplius impetret, metuendum esset. Potissime haec in casum Tractatuum Liuonicorum sine fructu desinentium considerandum venire; siquidem aut illorum rumpendorum, aut finito armistitio reassumtionis armorum metus oculis obseruetur. Ideo iubetur Weydenhaynius, ne huius rei per discursus negotiationem vllo modo omittat: dexterrime autem illud et secretissime, ac Dn. Mediatoris quidem opera, manuductione et cooperatione, nec ad aliquid obligatione. Quippe nec mandatum a Rege Legatio habeat, et incertum adhuc sit, num quaestio An? in Suecia resoluatur. Quare 1) Subdelegatus generaliter promissurus sit, postquam Suae Excellentiae absque mandato aliquid certi spondere non valeant, Illustriss. Dn. Regni Thesaurarium, simul atque ad Aulam Holmiae adpulerit, inter prima haec S. R. M. et Regni Regimini relaturum, ac deinde caussam istam serio tractatum iri. 2) Quo non tantum Poloniae subsequuturus euentus persuadeatur, sed etiam, quidnam illi ipsi intendant, intelligatur, explorandum esse, si eiusmodi foedus offensiuum ac defensiuum ex vtraque parte complacuerit, et penitus concludatur, quibus tandem conditionibus fieri illud posse Poloni existiment?** Inquirendum item esse de tempore, modo agendi, et quis fructus inde, aut quae recompensa Sueciae sit futura? item qualia exercitui alendo Suecico media a Rege Regnoque ac Republica Poloniae praestarentur? 3) Hinc demonstrandum fore, Polonos rationari non

* De iis vid. KOCHOVIVS Annal. Climact. II. pag. 437 sqq.

** At enim foederis istius leges Poloni Suecis diu ante scripto exhibuerant: de quo ad PASTORII Diarium, p. 231. n. ** quaedam dixi. Formula ipsa legi potest primum a me edita, in Actis Publ. Pacific. No. LIX. p. 145.

*** Recuperata sunt non armis, verum Pace demum Cardensi, quamquam aegre ab

non oportere, quasi si aeque intersit Sueciae ac Polonorum confoederationis talis modi. Quippe rationis in promtu disparitas dictet, quod occupatis a Mosco paucis in Liuonia locis Suecicis, e contra ademta Polonis tota Lithuania, per Pacem facile restitui, aut armis recuperare Sueci illa ablata possint.*** Vbi vero cum Polonia semel foedus iceretur, S. R. M. et Coronae tunc liberas manus non esse, quando et quomodo libet, pacem cum Magno Duce Moscouiae concludendi. 4) Hoc omne Weydenhaynium, vt iam supra dictum, dextre, caute et secretissime, ne vel minimum resciat Austria, tractare, nec vlli, praeter Dn. Mediatorem, et ambos Dnn. Poloniae et M. D. Lithuaniae supremos Cancellarios, communicare debere; nisi forte Regina postularet, et Subdelegatum ad aliquem, cui confidat, remitteret. Copiam autem faciendam nemini, nec Originale alicui ostendendum; ac propterea non nisi per discursus proponenda haec esse. Datum est hocce Memoriale Sobothi, die $\frac{14}{24}$ Maii MDCLX. et videri verbotenus potest, apud Acta reliqua.**** Litterae ad Dn. Comitem a Leszno Leszinski tales sunt: —

"Quandoquidem, per adspirantis Diuini Numinis auxilium conclusa iam Pace perpetua inter Sereniss. Reges et Regna Sueciae et Poloniae, maxime necessarium sit, vt eius ratificatio in tempore et loco, secundum conditiones et conuentam Formulam, ab omni parte legitime fiat, paxque ipsa exequutioni detur, et redintegrata illa amicitia, inter vicinos Reges et Populos, firmiter stabiliatur, ac sincere colatur: ideo Generosum Dn. Ioannem a Weydenhayn, S. R. M. Sueciae Consiliarium Aulicum, ad Conuocationem praesentem Varsauiam ablegauimus, quem super iis, quae dictam exequutionem concernentia, atque a Pace dependentia, explicanda sunt, informauimus; proindeque Excellentiam Vestram, quo plenam praefato Dn. Consiliario Aulico fidem tribuere velit, rogamus. Praeprimis autem ille supra memora-

 tae

ab Moscis concessa. Vid. PVFENDORFIVS Comm. de rebus Caroli Gustaui Lib. VII. §. 30. itemque Instr. Pac. in THEATR. EVROP. T. IX. p. 364.

**** Nobis suffecerint, quae inde ab Diarii huius Auctore sunt commemorata. Nam exemplum ipsum ad me non peruenit.

tae ratificationis effectum, atque vt secundum tenorem Art. XXXIV. Instrumenti Pacis, insertio pactorum conuentorum fiat, et illa Voluminí Legum, Constitutionumque Regni inserantur, vrgebit. Quapropter nos Excellentiam Vestram, quo ad id auctoritatem suam contribuere velit, rogamus, vt omnia, quae adhuc ad plenariam Pacis praefatae adimpletionem desiderari possunt, efficiantur, nec circa ratificationem atque insertionem istam, aliqua mora aut impedimentum exoriatur. Quum sciremus Excellentiam Vestram totum Tractatuum negotium singulari fauore prosequutam, confidentia nobis calcar addidit, Eamdem, vt in illo ardore continuet, confirmandi. Hisce Excellentiam Vestram Diuinae tuitioni commendamus. Dat. Sobothi d. $\frac{29}{19}$ Maii MDCLX." —

Ad Dn. Regni Poloniae supremum Cancellarium Prasmowski, cui praedicatum Illustrissimi atque Excellentissimi Dni, sicuti reliquis Legatis omnium partium paciscentium, per omne tempus Tractatuum, inuicem tribui consueuit, quoque datur, in hunc tenorem scribitur. "Quum ad instantem Conuocationem Varsauiae non neminem, qui negotia quaedem a pace, per Dei gratiam nuperrime conclusa, dependentia, S. R. M. Sueciae, Dn. nostri Clementissimi nomine tractet, praesertim vt ratificatio pactorum tempore, loco et modo conuentis fiat, mentionem faciat, ablegare necessum duxerint Dnn. Legati Suecici, eaque de re Generosum Dn. Io. a Weydenhayn, Alte Memoratae S. R. M. Aulae Consiliarum, informauerint, atque vt munus hoc in se recipiat, in mandatis ipsi dederint: ideo apud Excellentiam Suam, cuius maturus ex loco Oliuensi abitus se inuicem visendi facultatem praeripuerit, eidem sternere viam hisce confidere Legatos, perofficiose rogantes, quo praefato Dn. Consiliario a Weydenhayn plenam fidem dare, nec tantum apud S. R. M. Poloniae officium, sed etiam apud Dnn. Reip. Delegatos auctoritatem suam interponere velit, vt omnia rite conficiantur, neque permutationi futurae remora vel impedimentum aliquod obiiciatur. Suo Legationem Suecicam loco, vt S. R. M. Sueciae Ratificatio in tempore adsit, reliquaque omnia, prout conclusa sunt, effectu et exequutione potiantur, operam sedulam daturam;

in

in particulari vero nullam intermiſſuram eſſe occaſionem mutuae, cum Excellentia Sua colendae, amicitiae inſeruiendi." Datae Sobothi, d. $\frac{29}{19}$ Maii MDCLX. ſunt iſtae litterae, quae conſuetis curialibus, et officiorum paratiſſimorum promiſſione finiuntur. Epiſtolae ad Dn. Pacium, M. D. Lithuaniae ſupremum Cancellarium, haec contenta ſunt, dataque illa eſt Sobothi, d. $\frac{30}{20}$ Maii, et iiſdem incipit praedicatis: definit, ſicuti praecedentes: "Concluſa iam, auxiliante Diuino Numine, inter conſanguineos Reges vicinaque Regna, pace, vt eius exequutio iuſto quoque modo fiat, tantum reſtare. Quum igitur ante omnia opera danda ſit, vt ratificatio ab vtraque parte, tempore, loco et ratione fiat, ſecundum quae conuentum eſt: idcirco Generoſum Dn. Ioannem a Weydenhayn, S. R. M. Sueciae Conſiliarium Aulae, ad inſtantem Conuocationem Varſauiam ablegare neceſſe duxiſſe Legationem Suecicam, qui id a parte noſtra obſeruatum iri Illuſtriſſ. Dnn. Legatorum Polonicorum Excellentias confirmaturus, nec non dictae ratificationis negotium a parte Poloniae vrſurus ſit, alia etiam nonnulla, quae a praefata Pace proſiliant, neque inacceptabilia eſſe ſperent Dnn. Legati Suecici, additurus. Ideoque Excellentiam Eius, quo praefato Dn. Conſiliario plenam fidem tribuere velit, rogari, confiſis non minus Eamdem optato fini operam laturam, qua totum pacis negotium fuerit proſequuta. Finiunt ciuilitate ſolita, ad ſuae amicitiae promptiſſimae officia, Eius Excellentiae quauis data occaſione praeſtanda, ſe obſtringentes." Ad Dn. Legatum de Lumbres d. $\frac{31}{21}$ Maii ſcriptas litteras, quae fidem Subdelegato ſimul faciebant, (vti eius diei Protocollum habet,) ſecum non accepit offerendas Weydenhaynius, qui ſatis Dn. de Lumbres notus eſt: ſed illae, dum alia quoque continent, et is ob pecuniae pro via defectum, adhuc commorari Sobotho cogitur, miſſae ſunt per poſtam ordinariam.

Actum Sobothi d. $\frac{\text{25 Maii}}{\text{4 Iunii}}$ *ante meridiem:*

Circumſpicientibus abitum Ill. atque Excell. Dnn. Legatis, qui Secretarii Legationis munere, tam in Pomerania et Pruſſia, quam in loco Tractatuum iſtorum, functus eſſet, *Godofredus von Schroeer* commen-

mendatitias ad S. R. M. petiit; et ficuti perfonam fuam tunc in Pomerania, exhibitis S. R. M. Caroli Guftaui gloriofiffimae et immortalis memoriae Regis litteris, decenter legitimaffet, ita iam, finita Legatione, gratiofam impetrare dimiffionem debuit. Commendatur a Suis Excellentiis, velut defiderauit, optime, et cum Illuftriff. Dn. Regni Thefaurario, vna cum Actis Legationis Holmiam ire iubetur. Cui mandato ille obedientiam humillime praeftabit.

Actum Sobothi d. $\frac{25 \text{ Maii}}{4 \text{ Iunii}}$ poft meridiem.

Poft multas follicitudines Stanislai Lubieniecki*, pro Vnitariis, qui hactenus per totum Tractatuum tempus, tam in Pomerania, quam Elbingae (vnde per Saluum Conductum Suarum Excellentiarum, Dnn. Legatorum noftrorum, fub nomine Aulici, ad Legationem Suecicam pertinentis, ad nos peruenerat,) et Sobothi, ac tandem Oliuae quoque, vt Paci includerentur, negotium gefferat, praememorati Illuftr. atque Excell. Dnn. Legati fubfcribunt Declarationem ad §. 2. Art. II. Inftrumenti Pacis, pro Diffidentibus a Religione Romano-Catholica in Polonia: quae ipfi quidem perlegenda communicabitur, Secretario autem Legationis mandatur, ne extradat, antequam euacuationes omnium in Pomerania, Megapoli et Holfatia Ducali Slefuicenfi factae fuiffent. Data autem eft Declaratio d. $\frac{3}{1}\frac{1}{1}$ Maii MDCLX.**

Actum Sobothi d. $\frac{26 \text{ Maii.}}{5 \text{ Iunii.}}$

Dn. Legatus Gyldenklau hinc abiit terreftri itinere per Caffubiam, Pomerelliam et Pomeraniam Orientalem, Sedinum; vnde animus fuit, deinde Stralfundam pergendi ad Illuftriff. Dn. Regni Admiralium Comitem Wrangelium, cumque illo de praeparatoriis euacuationis locorum colloquendi. Illuftriff. Dn. Regni Thefaurarius, Caput Legatio-

* De eo videfis a nobis dicta, ad PASTORII Diarium, p. 254. n.*

** Formulam ipfam, cuius exemplum in hoc Diario legebatur, nos non addimus, vtpote iam fupra defcriptam, in Actis Publ. Pacific. No. LXVI. p. 182.

gationis, ad iter marinum triduo, vel quatriduo adeundum ſe praeparauit; iamque nauis Hollandica Eius Excellentiam in ſtatione ad Sobothum exſpectabat. Dn. Comes Oxenſtierna, qui tamen ſub veſpera huius diei graui morbo laborare coepit, faciendum paucos poſt dies iter terreſtre vel maritimum Stralſundam primum, deinde in Sueciam meditabatur. Dn. Comes Schlippenbachius aulam et familiam ſuam transferendi Dantiſcum, vſque ad tempus permutationis Inſtrumenti Pacis, conſilium coepit; quippe vltima declaratio Legationis Polonicae ſuper loco Tractatuum Legationi Suecicae poſt finitos vel abruptos Tractatus, duas tantum ſeptimanas conceſſerat, intra quas omne praeſidium deducere, et loca in manus poſſeſſorum reſtituere tenerentur. Cancellaria Legationis quoque diſſoluta eſt, et Regiſtrator Cancelliſtaeque, praeter duos Copiſtas, quos Holmiam ſecum adhuc duxit Secretarius, per litteras ſollemnes tuti itineris, quae etiam commendationem continebant, a Suis Excellentiis ſubſcriptas dimiſſi ſunt. Atque ſic finis fere impoſitus eſt hactenus actae Legationi.

Actum Dantiſci d. 28 Maii. / 7 Iunii.

Nudius tertius ab Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurario Secretarius Legationis licentiam petierat exſpatiandi Gedanum, iuſto tempore, antequam Sua Excellentia conſcenſurus eſſet nauem, Sobothum rediturus. Factus igitur de eius Dantiſci praeſentia certior Secretarius Legationis Brandeburgicus, ſalutatum ad ipſum miſit Amanuenſem ſuum, notificans, ſe, quod adhuc reſtabat extradendum Legationi Suecicae, Procuratorium nouiſſimum accepiſſe, illudque ſibi hic in vrbe ad manus eſſe, roganti, vt Secretario Suecico horam et locum conueniendi nominare libeat; ſiquidem ad extradendum eſſet paratus. Hic ſalutationem officioſam remiſit, gratiſſimumque ſibi accidere, Plenipotentiam Electoralem hactenus deſideratam, quo extradi poſſit, adeſſe: horam et locum relinquere ſe voluntati Dn. Secretarii; ſi tamen complaceat, nec illi moleſtum ſit, exſpectaturum ſe ad horam ſecundam, (erat enim poſt meridiem,) in ſuo diuerſorio, reditumque ſuum Sobothum, adhuc per horae vnius vel alterius ſpatium dilaturum. Poſt

horae quadrantis ſpatium Suecicus ad modo memoratum Secretarium Brandeburgicum miſit ſuum Amanuenſem, qui de bona valetudine gratularetur, illiuſque animum ſuper extraditione perciperet. Is redux retulit, illum tempore a Secretario Suecico nominato in eiuſdem hoſpitio adfuturum. Id quod factum, et ſic diploma hoc Plenipotentiae, quod datum eſt d. $\frac{10}{20}$ Mart. MDCLX. et apud Acta Legationis huius in Cancellaria Regia Holmenſi, No. 58. originaliter adſeruatur,* Secretarius noſter accepit, et ſecum hodie Sobothum ferens, mox Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurario, Comiti Oxenſtierna, et Schlippenbachio (abierat iam in Pomeraniam Dn. Legatus Gyldenklauius) monſtrauit, iuſſuque praefati Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurarii ad Acta recondidit. In iſto Procuratorio nihil deſiderari videtur, niſi quod Elector non exprimit Imperatorem, ſed Regem Poloniae tantum nominans, ſe, alioſque eiuſdem Confoederatos, ponit. Tali data occaſione Dantiſci, non intermiſit percontari noſter Secretarius, num pergameneum pro nobis exemplar authenticum Electoralium Dnn. Legatorum, ex promiſſo d. $\frac{8}{18}$ Maii facto, paratum eſſet; ſed reſponſum, quod non, a Secretario Brandeburgico recepit. Itaque iſtam communicationem vſque ad tempus permutationis ratificationum differri oportuit.

Actum Sobothi d. $\frac{29 \text{ Maii}}{8 \text{ Iunii}}$ *mane.*

Illuſtriſſimus atque Excellentiſſ. Dn. Legatus de Lumbres ad Illuſtriſſ. atque Excellentiſſ. Dnn. Legatos noſtros d. 29 Maii, ſt. n. ſcripſit Varſauia. Conſilium, quod inſtitutum fuerit, de modo bellum contra Moſcos gerendi, necdum fuiſſe abſolutum, exſpectatis Dn. Magno Mareſchallo, qui tunc nudius tertius aduenerit, et Dn. Palatino Vilnenſi, qui eodem, quo dedit litteras haſce Dn. de Lumbres, vrbem intraſſet. Poloniae mentem eamdem eſſe, quae expoſita Legationi Suecicae fuerit Oliuae, quoad foedus defenſiuum cum Suecia ineundum, anxieque praeſtolari illam, quae Stockholmia mandata ventura ſint.

* Id ipſum, ex editione Inſtrumenti Pacis Regiomontana, repetitum a me fuit in Actis Publicis Pacific. No. LIV. pag. 138.

ſint. Quoſdam ex Commiſſariis deputatis ad Tractatus Oliuenſis ratihabitionem fuiſſe iam tum Varſauiae, ceteris die condicta adfuturis. Quum locus inter Elbingam et Mariaeburgum, ad ratificationum commutationem deſtinatus, parum commodus ſit, periculum eſſe, ne ſaepius ab vna vrbe in aliam ſit excurrendum, ſi tantillus in diplomatibus defectus reperiatur: ſi placeret Illuſtriſſimis noſtris, commutationem illam fieri Gedani vel Oliuae, facile Legationem Polonicam conſenſuram. Gratum fuiſſe Aulae Polonicae Mariaeburgi reſtitutionis nuncium, et ſuſpiciones, quae ſubortae fuiſſent, penitus deleuiſſe. Hiſce litteris incluſus quoque fuit faſciculus ad Dnn. Legatos Suecicos directus, Hamburgo ad Dn. de Lumbres tranſmiſſus. Quibus Illuſtriſſimi noſtri reſponderunt: "Sibi adpuliſſe heri Varſauia Excellentiae Suae litteras, d. 29 Maii ſt. n. conſignatas, cum faſciculo litterarum ad ſe, Legatos Suecicos pertinentium, Hamburgo miſſarum, gratias agentibus, et pro iſto officio, et pro communicatis ab Excellentia Sua. Quod foedus contra Moſcouiam adtineat, Dn. Conſiliarium a Weydenhayn ad ſuum Varſauiae paucis abhinc diebus aduentum explicaturum. Libenter percipere Legationem Suecicam, quoſdam ex Commiſſariis deputatis ad Tractatus Oliuenſis ratihabitionem iam ibi in vrbe eſſe, et ceteros die condicta adfuturos. De loco permutationis ratihabitionum facile conſenſu partium conueniri poſſe, modo illae rite et in tempore confectae fuerint. Aulae gratum fuiſſe reſtitutae Mariaeburgi nuncium, ſicuti lubenti animo intellexiſſent; ita Dn. Legatum Mediatorem credere velle, et ea, quae de ſpoliatione arcis illius delata ſint, falſa eſſe, adfirmante Dn. Bilouio et reliquis Officialibus omnibus, ne minimam quidem rem milites noſtros abſtuliſſe. Haec ad Excellentiae Eius litteras a nobis reſpondenda fuiſſe, coactis ad grauamina nonnulla noua nos conuertere, quae certi confidamus Aulae non placitura; ſi pax, quod nemini vocetur in dubium, cordi ſit, remedium illam habituram eſſe. Nempe primo poſtulari teloneum ex frugibus, pro militia Suecica coemtis: deinde iiſdem frugibus interdici ex vrbe Dantiſcana euehi: tertio Dnum a Grothauſen minari, tranſitum militiae, ſi terreſtri itinere abduci debeat, ſe negare velle: ac denique praeſidii Strasburgenſis gregarium militem cum tormentis, ex Articu-

 lo

lo desuper conuento, licet iam tempus condictum praeterlapsum sit, nondum restitutum esse, Dnn. Legatos Suecicos conqueri. Quae quum partim praemeditatam ruinam dictae militiae prae se ferant, partim expresse Instrumento Pacis contrarientur, facile suspicionum caussas creare possent. Ideoque apud Excellentiam Suam praememoratum Dn. Consiliarium Weydenhaynium negotium hoc vberius explicaturum, et remedium tempestiuum quaesiturum. Cui vt Excellentissimus Dn. Legatus operam suam adcommodare velit, perofficiose rogant Illustrissimi Nostri. Datae Sobothi die $\frac{29\text{ Maii}}{8\text{ Iunii}}$ An. MDCLX. sunt hae litterae, postquam abiisset iam in Pomeraniam Dn. Legatus Gyldenklauius.

Actum Sobothi d. $\frac{29\text{ Maii}}{8\text{ Iunii}}$ *ipso meridie.*

Aduenerunt Sobothum litterae S. R. M. Caroli, pro Dn. Comite a Waldeck, die V Maii datae, quas Aulicus Dnn. Comitis, per Expressum missus, concernentes suam Domusque suae securitatem contra Auocatoria Electoralia, deinde restitutionem beneficiorum ipsi ablatorum.* Quum autem iam III Maii, st. n. pax conclusa fuerit, nihil hac in re speciatim fieri potuit; fruituro nihilominus Dn. Comite §pho 5. *Nemini quoque* etc. Art. XXIV. Instrumenti Pacis Suecico-Polonicae An. MDCLX.

Actum Sobothi d. $\frac{29\text{ Maii}}{8\text{ Iunii}}$ *post meridiem.*

Huc vsque per aliquot dies secunda vice Dn. a Weydenhayn cum Magistratu Gedanensi, et postea nonnullis ciuibus mercatoribus, super

* Georgius Fridericus Waldeccae Comes, antea Electori Brandeburgico vehementer carus, fidem dexteritatemque ipso bello Sueco-Polonico multis magnisque in rebus probauerat. Vid. PVFENDORFIVS Rer. Brandeb. Lib. V. §. 11. et §§. 42-48. item Comm. de rebus Caroli Gustaui Lib. VI. §. 19. p. 152 sq. Posthaec addictior Suecis, ab Electore bonis quibusdam suis priuatus est, anno istius seculi quinquagesimo octauo. Quorum restitutio aegre tandem impetrata est, etiam Suecis aliquamdiu eam frustra sollicitantibus. Ait PVFENDORFIVS Rer. Brand. Lib. IX. §. 32. p. 570. *Inprimis Georgium Fridericum Waldeccae Comi-*

ſuper mutuo tractauerat, ſed tandem re infecta redire coactus eſt. Recredentiales Senatus Dantiſcani, de dato xx Maii, ſt. n. quum primum a Suis Excellentiis Dnn. Legatis noſtris iam nominatus Weydenhaynius illuc miſſus eſſet, ſunt officioſae, ac licet adpenſa nonnulla arrogantia, humanitatis plenae, ſed in receſſu nihil, niſi negatiuam habentes. Se iam dudum haud poſtremis in votis ſuis habuiſſe profitentur, vt Deus miſericors demum ea ſibi largiri dignaretur tempora, quibus, ſublatis inter vnius eiuſdemque Eccleſiae Chriſtianae membra, vicinaſque antehac multis ab annis omne genus gratiſſimae conuerſationis operibus deuinctas gentes, penitus praeter fatorum voluntatem, aſperitate quadam nuper ſubortis contentionibus, ad illa priſtina conteſtanda mutua gratae humanitatis et beneuolentiae officia redire liceret, eoque ſincero animi propoſito, Diuina clementia bello nunc ſopito, acceptiſſimam quidem ſibi fuiſſe primam quamque occaſionem huiuſmodi deſiderium explendi, modo requiſita rei praeſtatio intra virium ſuarum ambitum conſiſteret. Referunt ſe ad Weydenhaynium, cui ſtatus ſui praeſentis, inprimis iſto in opere fideiuſſionis, excuſabilis omnino, vt arbitrentur, pluribus expoſita fuerit conditio. Cuius vt Illuſtriſſimis Suis Excellentiis, pro ſua eximia prudentia et aequanimitate, benignam rationem habere libeat, qua deceat obſeruantia, maiorem in modum ſe rogare. Si quid aliud officiis ſuis conueniens, nec impoſſibile ſuis facultatibus, ad ſtudiorum ſuorum atteſtandam promtitudinem conferre potuerint, quod gratum Suis Excellentiis futurum ſit, paratos ſe Illas cenſuras, ſuaeque conſeruandae gratiae obſeruantiſſimos cultores. — Decernuntur hodie ad Dnn. Legatos Polonicos litterae: item adhuc aliud Memoriale pro Dn. Weydenhayn: de quibus videatur Protocollum craſtinum.

Comitem commendabant, vt in ſua beneficia reſtituatur. Nam Elector iſti Praepoſituram Halberſtadienſem, et Commendam Lagoam, vi Edicti Auocatorii ademerat; quam ipſi per amneſtiam pace (Oliuenſi) *ſancitam reſtitui debere Sueci cenſebant. Vnde eſt ſequenti anno inter eum Comitem et Baronem Loebium, in quem ea Commenda collata fuerat, tranſactum, vt Waldeccenſis filio ſpes eiuſdem firmaretur. Quam tamen ipſe Waldeccius poſt Loebii mortem iterum recipiebat, poſtquam Electori velut Patrono Ordinis cauiſſet, ſe nihil recta aut obliqua ratione contra Electorem, eiuſque Domus emolumenta facturum; quod alias iſte Comes Electori nullo vinculo obſtrictus eſſet.*

Actum Sobothi d. $\frac{30\ \text{Maii}}{9\ \text{Iunii}}$ *ante meridiem.*

Quum notificaſſet Illuſtriſſ. Dnn. Legatis noſtris Dn. Campi Mareſchalli Locumtenens *von der Linde*, necdum factam eſſe plenariam reſtitutionem praeſidii Strasburgici, (cuius in Protocollis hiſce fit ſaepiſſime mentio) neceſſarium duxerunt Suae Excellentiae, ſerio per Conſiliarium Aulicum Weydenhayn iſtud negotium inter alia Varſauiae vrgere: ea de cauſſa heri quoque ſcripſerunt ad Dn. Legatum Mediatorem Gallicum, et hodie litteras dederunt ad Dnn. Legatos Polonicos in hunc ſenſum. Poſtquam Caeleſti fauente Numine Commiſſio vtrimque Legatorum Plenipotentiariorum finem felicem nacta ſit, minus ſperaſſe Legatos Suecicos, occaſionem ſibi orituram querelis aliquibus Legationem Polonicam compellandi. Quia vero, vt ea taceant, quae ad Dn. Mediatorem perſcripſerint, et modo memoratus Weydenhaynius vberius explicaturus ſit, praeterire ſilentio nequeant, quod, licet per Articulum ſubſcriptum conuentum ſit, vt praeſidii Strasburgici, vna cum tormentis adhuc detentis, condicto tempore plenaria fieret reſtitutio, illud tamen huc vſque non efficiatur: ideo ſe eorundem Excellentias peramice atque officioſe rogare, quo, aequitate huius rei conſiderata, apud S. R. M. Poloniae ſuam dent operam, vt ſine vlteriori mora, quidquid praefati militis praeſidiarii reſtet, cum tormentis et vexillis, reſtituatur. Veluti hoc Paci et redintegratae nouaeque amicitiae conſentaneum ſit, ita ſeſe confidere in Suis Excellentiis, Eaſdem, quantum ad effectum iſtius petiti deſideretur, non intermiſſuras. Quam ſub hodierno quoque dato epiſtolam Illuſtriſſ. Dnn. Comites de la Gardie, Oxenſtierna et Schlippenbach, profecto iam Dn. Legato Gyldenklauio, hodie ſubſcripſerunt. Aliud adhuc Memoriale, pro Dn. a Weydenhayn, cuius heſternum Protocollum mentionem facit, mandat: 1) vt in Aula Polonica dilucide deducat, et vere ſenſibiliter, potiſſime apud Dn. Mediatorem, conqueratur, quod non ſolum Poloni teloneum et vectigal de frumento, pro militia Suecica emto, poſtulauerint, verum etiam illud, quod Dantiſci pro eadem comparatum eſt, ex vrbe auehendi difficultas moueatur; et deinde quod Generalis vigiliarum Praefectus a Grothauſen minas, ratio-

ratione transitus, spargere praesumserit. Qua de re, pro informatione Subdelegati, dantur Copiae litterarum inter Dn. Regni Senatorem et Campi Mareschalli Locumtenentem *von der Linde*, dictumque a Grothausen, commutatarum. 2) Vt conqueratur de nondum restituto, qui adhuc restat, milite praesidii Strasburgici, vna cum interceptis tormentis et vexillis: eamque rem, elapso iam restitutionis tempore, debito modo vrgeat. 3) Vt etiam, quum diuersae conferantur querelae, quod Thorunii aduersum nonnullos, qui parti Suecicae tempore belli adhaeserunt, contra Instrumentum Pacis et Amnestiae Articulum procedatur, vbi de certitudine eius rei ipsi constiterit, tum apud Dn. Mediatorem, tum apud Aulam bonis modis conqueratur. Datum est illud Memoriale Sobothi, d. $\frac{29 \text{ Maii}}{8 \text{ Iunii}}$ MDCLX. Videatur vna cum reliquis, ad expeditionem hanc Weydenhaynii pertinentibus, apud Acta Legationis sub No. 113. in Cancellaria Aulae Holmiensi.

Actum Sobothi $\frac{30 \text{ Maii}}{9 \text{ Iunii}}$ post meridiem.

Secretarius Legationis Illustriss. atque Excell. Dn. Comiti Schlippenbachio tria Authentica Instrumenti Pacis, a Suis Excellentiis in pergameno subscripta, et adpensis in capsulis eburneis artificiose atrefactis sigillis roborata, panno holoserico nigro inuoluta, quae chordis et ligulis argenteis ornabuntur, diligentissimeque (vbi Suae Excellentiae monstrasset prius omnia,) irrotulata, et sigillo Illustriss. Dn. Regni Thesaurarii, suoque conserata, in conclaui eius ad domum in manus tradidit: qui apud se adseruari illa vsque ad permutationem Ratificationis futuram, absente in Suecia, quo crastino cum Illustriss. Dn. Regni Thesaurario abiturus erat, iam memorato nostrae Legationis Secretario, in se recepit. Duo autem illa pro Dnn. Legatis Polonicis et Dn. Mediatore, nondum erant, nisi per Registratorem nostrum in Cancellaria Legationis Suecicae, auscultata, sed adhuc reuisione, quae ad vsque commutationem eorum differenda fuit, indigebant. Quapropter id praefatus Secretarius per schedulam adiectam notauit, Dominoque Comiti decenter intimauit: qui id, si forte reserandus esset

esset fasciculus panno rubro circumdatus, obseruari debere promisit.

Acta haec sunt a d. $\frac{13}{23}$ Mart. vsque ad $\frac{30 \text{ Maii}}{9 \text{ Iunii}}$ MDCLX. et hic pars quarta Protocolli desinit. Illustriss. autem atque Excell. Dn. Regni Thesaurarius hodie $\frac{31 \text{ Maii,}}{10 \text{ Iunii,}}$ qui dies secundum Calendarium Iulianum nobis est festus Adscensionis Dominicae, in statione littoris Oliuensis prope Sobothum, nauim Hollandicam mercenariam conscendit: et eodem sub vesperam inde soluimus, petentes cursu latus Curlandiae Osiliaeque, incerti, quid rerum ageretur, quoad pacificationem in Dania, et ne forte incideremus in piratas, vel classem Danicam, metuentes.

PARS

PARS V
PROTOCOLLI SVECICI
EORVM
QVAE HOLMIAE ET IN PRVSSIA
ACTA SVNT
VSQVE
AD COMMVTATAS RATIFICATIONES

Actum in itinere Holmiam, a $\frac{31\ \text{Maii}}{10\ \text{Iunii}}$ *vſque ad* $\frac{6}{16}$ *Iunii.*

Die 31 Maii, ſt. Iuliano, ſub veſperam circa horam octauam Illuſtriſſimus atque Excellentiſſimus Dn. Regni Theſaurarius ex ſtatione, littori Sobothino ſeu Oliuenſi proxima, ſoluit. Nauis erat mercatoria Hollandica, *Zoſt von Chriſtina* vocata, duodecim tormentis ferreis armata; cui iungebantur ſtipatoriae duae noſtrae naues bellicae minores, altera *der Gryp*, altera *Saluator* dicta, et ſimul adfuit nauis oneraria, qua impedimenta vehebantur. Curſum direximus Curlandiam verſus, incerti, quid rerum ageretur in mari Balthico; et per noctem, fauente vento, nauigando peruenimus, vt hora ſexta matutina d. $\frac{1}{11}$ Iunii Promontorium *Präſterhöft* conſpectui noſtro obiiceretur, et circiter hora ſecunda pomerid. Libouia ſe nobis opponeret. Inde mari tranquillo, et naue *der Gryp* vix ſequente, d. $\frac{3}{13}$ Iunii ſub concione Dominica inter nonam et decimam, ante meridiem, Gothlandia demum emerſit, et flante melius Zephyro, circa quartam pomerid. Oſtrogardiam adtigimus. Nox ſequens totam Gothlandiae Inſulam abſoluit, atque hora ſeptima diei $\frac{4}{14}$ Iunii Faroſundam nobis adtulit, ac ipſa meridies Gotſueſundam oſtendit. Eodem circa veſperam ad tria milliaria a Promontoriis Sueciae (*den Schären*) aberamus, quae etiam ante ſolis occaſum, circiter octauam, conſpici poterant.

Quum vero, ingruente nocte, periculoſum nautis videretur accedere propius, auerſis velis in altum tendebamus, ac vſque ad quartam matutinam diei ſequentis mare arauimus. Die $\frac{5}{15}$ Iunii ambae naues bellicae et oneraria ſupra memoratae adpulerunt ad Portum *Sandhampn*, eumque intrauerunt; nauis autem mercatoria, vſque ad meridiem, ob nimiam oſtii anguſtiam, et praefracta rupium laborare coacta eſt, donec et ipſa introiret. Illuſtriſſimus illico alteram ex nauibus minoribus conſcendit, et hora tertia matutina, d. $\frac{6}{16}$ Iunii, Holmiam incolumis rediit, dubium, an maiori laetitia ob concluſam pacem iſtam, quam Danica, cuius ratificatio iam erat ſub manu, velut expanſis brachiis exſpectauerat, Oliuenſem, an vero doloroſiore luctu propter mortem Glorioſiſſimi Regis Caroli Guſtaui, a S. R. M. Rege noſtro nouo, qui *Viuat!* Clementiſſimo, Sereniſſima Regina Matre, totoque Regni Senatu, Proceribus et Aula vniuerſa, exceptus.

Actum Holmiae, d. $\frac{7}{17}$ *Iunii.*

Vbi praefata Sua Excellentia de peracto Tractatuum, in Pruſſia, negotio coram Regina et Senatu retuliſſet, Secretarius Legationis huius Inſtrumentum Pacis, in tribus Originalibus, non quidem in pergameno, ſed in charta confectis, et a Legatis Polonicis, Caeſareis atque Electoralibus Brandeburgicis ſubſcriptum, adtulit; quae modo nominatus Illuſtriſſ. atque Excellentiſſimus Dn. Regni Theſaurarius de manu eius recepit, ac coram S. R. M. Regina, in Menſa Senatoria humillimo obſequio depoſuit: Sua Maieſtas introſpexit, ac deinde Ill. atque Excellentiſſ. Dn. Regni Drotzeto dedit; hic, verſis aliquot paginis, (tenor enim ex tranſmiſſis e Pruſſia Copiis iam innotuerat,) Senatoribus proxime adſidentibus diſtribuit; poſtea Secretario Regni Ehrenſtein, quo cuſtodiret, tradebantur.

Actum Holmiae d. $\frac{8}{18}$ *Iunii, vſque ad* $\frac{14}{24}$ *eiuſdem.*

Dum Ratificatio Danica expedienda, Senatuſque Regni dimittendis Legatis, Anglico Sydneo,* et Danico Hannibale *Seeſtedt*,** profecto

* Algernonus Sidneus, Legatus ad pacem inter Suecos ac Danos procurandam miſſus. Vid. PVFENDORFIVS Comment. de rebus Caroli Guſtaui Lib. VI. §. 34.

** De eo vid. infra, ad d. $\frac{3}{13}$ Iul.

fecto iam Nuncio Moſcouitico, occupatus eſſet; aliquot diebus negotium Polonicum fere ſiluit, ſuſcipiente nihilominus curam Camera Regni proſpiciendi de commeatu et pecunia militibus ex Pruſſia deducendis. Collegium item Admiralitatis de nauibus neceſſariis cogitare coepit. Quin et Secretario Status Regni Ehrenſtein, vt interea ingroſſandorum exemplarium ratificandorum initium fieret, mandatum eſt.

Actum Holmiae d. $\frac{15}{25}$ Iunii.

Ante aliquot dies huc venerat Principis Moldauiae Ablegatus, Ludouicus de Biala Bielski, qui inter alia inprimis obnixe petiit, vt priuilegia et iura caduca, ſuper bonis ac ſummis pecuniariis, quae apud Creditores habuerit, data a Rege Poloniae aliis, caſſarentur et annihilarentur: deinde punctus de bonis mobilibus, in Inſtrumento Pacis Oliuenſis exiſtens, explicaretur. In Polonia enim et ſummas pecuniarias, in bona hereditaria locatas, pro mobilibus haberi. Rogatu eius loquutus eſt Secretarius *von Schroeer* cum Illuſtr. Dn. Regni Theſaurario. Ad punctum amneſtiae remittendum hoc poſtulatum Sua Excellentia cenſuit, et iſtud, reſponſi loco, praefatus Secretarius Ablegato retulit. Qui quum adquieſcere, et illo ſe reddere contentum nollet, ſed S. R. M. cooperationem ad exequutionem poſtulati de bonis mobilibus et immobilibus peteret, ad Aulae Cancellarium et Secretarium Status remiſſus eſt.

Actum Holmiae d. $\frac{17}{27}$ Iunii, vſque ad $\frac{26\ \text{Iunii.}}{5\ \text{Iulii.}}$

Poſtquam hodie ratificatio Pacificationis Sueco-Danicae per Secretarium ablegata, et claſſis noſtra, quae hactenus bello illo in mari Balthico egerat, domum rediiſſet, omnibus modis laborari coeptum eſt, ne vlla commutandis iuſto tempore ratificationibus inter Polonos, Caeſarem et Electorem Brandeburgicum, deducendae item militiae ex Pruſſia et Curlandia, atque inde euacuandis locis in Pomerania, Megapoli et Holſatia, reliquiſque ab exequenda Pace Oliuenſi dependentibus, mora iniiceretur. Itaque ſedulo occupabantur et Cancellaria, et Admiralitatis Collegium, et Camera Regni, quo pararentur Authentica

ca Inſtrumenti ratificandi, in pergameno conſcribenda, adeſſent nâues, commeatus et pecunia neceſſaria, et quidquid amplius ad perficiendum tantae molis opus pertineret.

Actum Holmiae d. $\frac{25.\ 26.\ 27\ \text{Iunii.}}{5.\ \ 6.\ \ 7\ \text{Iulii.}}$

Praeterlapſis iam a concluſa Pace duobus menſibus, vnus adhuc, triduo minus, reſtabat vſque ad Commutationis Ratificationum terminum. Maturanda propterea fuerunt omnia, et praeprimis Cancellaria fuit ſollicita, quo in ratificationis expeditione non eſſet mora, ſed in tempore Authentica ingroſſarentur, quo adhuc perlegendi, et, ſi quid in deſcribendo erratum fuiſſet, corrigendi ſupereſſet ſpatium. Subſcriptum proinde eſt Inſtrumentum Pacis a S. R. M. ratificatum in quatuor Originalibus: nempe, pro Rege et Republ. Poloniae; pro Imperatore; pro Electore Brandeburgico; et pro Gallia, tamquam Mediatore. Item ſupſcriptum eſt ratificationis Articuli de Elbinga ſeparati Originale vnicum. —

Siquidem autem facile error ſcribentium committi poteſt, ideo non tantum in Cancellaria Regia collata inuicem ſunt Originalia, verum etiam Secretarius huius Legationis, antequam plene ipſi traderentur, illa inſpexit, et errata ſequentia, quae deinde ipſo praeſente ab iiſdem, qui ingroſſauerant, Cancelliſtis correcta ſunt, deprehendit: In Originali pro Polonis: — p. 3. in titulo Morſtinii omiſſum fuit *Dn.* Art. VI. lin. 2. *aut* pro *ac* poſitum fuit. Art. VII. §. 3. *ſicuti*, pro *ſi cui.* Art. XVIII. voce vltima, *immunita* pro *immunia.* Art. XXII. §. 1. *vello illo* pro *vel illo.* In Epilogo defuit *Etiamnum.* — In Plenipotentia S. R. M. Caroli defuit in principio lin. 4. *conuenienter ſopiendo.* — In Originali pro Caeſare: — In ipſa Ratificatione, in noſtro Originali pro Imperatore, totus titulus S. R. M. expreſſus fuit. Quum autem Caeſarem tribus etceterationibus, poſt *Archiducem Auſtriae*, velut conuenta Oliuae Formula ratificandi, tam Suecica quam Caeſarea, id praeſcribit, vſurum non dubitaretur, (abbreuiatum autem eſſe titulum Imperatoris in Ratificatione, adparebit ex ipſo Originali ratificati Inſtrumenti Pacis, in Cancellaria Regia Holmienſi,) ac proinde, ſi hic S. R. M. Domini noſtri Clementiſſ. maneret titulus integer, verendum eſſet,

ſet, ne anſa hinc remorandi permutationem praeberetur, ac multum incommodi quoad reſtitutionem locorum ſecum traheret, conſultius iudicarunt, vt titulus praefatae S. R. M. poſt verba: *Magnus Dux Finlandiae*, abbreuiaretur. Quod factum eſt. (Notetur autem, quod in illo Originali, quod pro Electorali extradetur, tam in prooemio, quam ipſa ratificatione, totus vtrobique ponatur titulus, idque ex conuentu Oliuenſi. Et idem fit in illo Originali, quod dabitur Galliae.) — In illo pro Electore, Art. I. §. I. lin. vlt. exſtitit *intra vel extra Imperium*, pro *in vel extra* etc. Art. XXII. §. I. *nec non etiam quoad bona mobilia*, defuit. Art. XXVI. lin. 4. a fine, in verbis, *Suae Serenitatis* etc. defuit *Electoralis*. Pro Gallia: pag. I. exſtitit *deſolutione* pro *deſolatione*. p. 2. *Dni Magnus Gabriel* etc. pro *Dnus*. Ibid. *Cancallarius*, pro *Cancellarius*. pag. 3. *Gertero*, pro *Gerberow*. Art. II. §. 5. *exceptorum*, pro *perceptorum*. Art. IV. §. I. *exſoluant*, pro *exſoluunt*. Art. V. §. I. in verbis, *Pars Liuoniae, eaque Auſtralis*, defuit *eaque*. Ibid. *ſubditione*, exſtitit pro *ſub ditione*. Ibid. in periodo: *Quum vero Magnus Dux Moſcouiae* etc. aliquot lineae defuerunt. Art. VII. §. 2. *iniuria*, pro *iniuriam* exſtitit. Art. X. lin. I. *Ratificationes*, pro *Recognitiones*. Art. XVI. *aut*, pro *autem*. Art. XXII. §. I. omiſſa ſunt verba: *nec non etiam quoad bona mobilia*. Ibid. §. 2. exſtitit *incluſis*, pro *incluſus*. Art. XXV. *potuerunt*, pro *potuerint*. Art. XXXII. §. 2. *inſeſſe*, pro *inſeſſae*: et talia paruula alia. In Epilogo omiſſa fuit particula, *Etiamnum*. Praeterea quoque notandum eſt, quod, quum Oliuae conuenta Ratificationis Formula nondum nominet guarantes, ſed hiſce tantum verbis eos innuat: "*Ideo Nos N. N. inuitamus et nominamus*: illius Originalia iam ipſos exprimit: "Ideo Nos in Pactis alte memoratum Ser. et Potentiſſ. Galliae et Nauarrae Regem Chriſtianiſſimum inuitatum etiamnum hic repetimus; vt et S. R. Imperii omnes in vniuerſum Electores, Principes et Status amicos et foederatos noſtros pariter inuitamus et nominamus." Item Formula modo dicta ſic finit: "In quorum maiorem fidem ac certitudinem, haſce honoratiſſimae et cariſſimae Matris noſtrae et Regni noſtri Adminiſtratorum manibus ſubſcriptas, ſigilloque Regni noſtri corroboratas, extradi iuſſimus. Dabantur." Iam vero Originalia ſic habent: "In quorum maiorem fidem ac certitudinem, haſce ſigillo Regni noſtri maiori corroboratas, ac honoratiſſimae et cariſſimae Matris noſtrae

Regnique noſtri Adminiſtratorum et Senatorum manibus ſubſcriptas, extradi iuſſimus. Dabantur Stockholmiae, die XIV. Iunii An. ſupra milleſimum ſexcenteſimum ſexageſimo.“

Actum Holmiae d. $\frac{30 \text{ Iunii.}}{10 \text{ Iulii.}}$

Quia, vt modo ſupra in Protocollo d. $\frac{25 \text{ Iunii}}{5 \text{ Iulii}}$ mentio facta eſt, mutandus erat in ipſa ratificatione titulus totus, ſeu prolixior in abbreuiatum; Formulam illam finalem iterum deſcribi, et Ratificationis Originale pro Imperatore denuo ſubſcribi a Sereniſſ. Regina et Illuſtriſſ. atque Excell. Dnn. Regni Adminiſtratoribus ac Senatoribus oportuit. Quod hodie fecerunt, relicto ſpatio pro Illuſtriſſ. atque Excell. Dn. Regni Theſaurario, qui tunc abſuit Ekholmiae, et reditus Suae Excellentiae propediem exſpectabatur. (Quum vero Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurarius ante abitum Ratificationis, quem tempus vrſit, non rediiſſet, hoc Authenticum pro Imperatore, Eiuſdem Excellentia ſubſcribere ſecunda vice non potuit.) Eodem die XXX Iunii, Acta Legationis huius, per Secretarium illius, in Cancellariam Regiam Aulae data ſunt: quae Dn. Secretarius Regni Ehrenſtein, vna cum catalogo eorum, accepit omnia, exceptis paucis, quae adhuc opus fuerunt circa commutationis Ratificationis actum.

Actum Holmiae d. $\frac{3}{13}$ *Iulii.*

Incidentibus die Dominica atque Viſitationis Mariae Feſto, profecto Illuſtr. atque Excell. Dn. Scheringio Roſenhane, Cancellariae Regni Conſiliario, et nuper ex Danica Legatione reduce, nec dum redeunte Dn. Regni Theſaurario Illuſtriſſ. atque Excell. Dn. Comite Magno Gabriel de la Gardie, Secretarius *von Schroeer* expeditionem et dimiſſionem ſuam, ſiquidem ex hoc ipſo die computando, vſque ad terminum ratificationum permutandarum, octodecim tantum dies ſuperarent, exſpectare iuſſus erat. Is itaque hodie, ante meridiem, a Secretario Regni Ehrenſteinio in quatuor Originalibus ratificatum Inſtrumentum Pacis Oliuenſis, vna cum ratificati Articuli ſeparati, de Elbinga, Originali vnico, accepit. Supererat autem, vt eidem traderentur

tur quoque Acta et Bibliotheca, quae vi Articuli IX. Inſtrumenti dictae Pacis reſtituenda veniunt; reſoluerenturque donatiua pro Dn. Legato de Lumbres, alteroque Miniſtro Gallico, Akakia. Quum vero Senatus Regni hodie non conueniret, dilata haec ſunt in craſtinum. Popoſcit quoque dictus Secretarius retraditionem Originalium Inſtrumenti Pacis, a Legatis Oliuae in charta ſubſcriptorum, Polonici et Electoralis, vt, quum ex conuentione in pergameno illa extraderentur, iſta chartacea reſtitui illis, et viciſſim noſtra nobis poſſent. Suecicum enim et Caeſareum iam Dantiſci pro pergameneis inuicem erant commutata. (Nemo autem aliquid, huius rei cauſſa, tempore commutationis Ratificationum mouit.) Sed dixit Dn. Ehrenſtein, mandatum eſſe, vt haec Authentica manerent in Cancellaria Regia Holmiae. Et ſi forte illi Legati retraditionem eorumdem vrgerent, reſponderi poſſe, quod ea ipſa in Pruſſiam remittere obliuioni traditum fuerit; reſtitutionem autem quouis tempore, modo pergamenea adſint, non negari.

Actum eodem, poſt meridiem.

Quum iam ante tres ſeptimanas ad Archiuarium Regni, Ericum Laurentii Runell, remiſſus eſſet Secretarius Legationis huius, *Godofredus von Schroeer*, vt ab illo Acta Poloniae, ex Art. IX. reſtituenda, reciperet, quo circa ratificationum permutationem ſimul retradi in Pruſſia poſſent: is ab illo, vt ſibi craſtino traderentur, quia nauis *Apollo*, ad tranſportandam Ratificationem deſtinata, iam ad Daleróôn moueret, poſtulauit; tum demum autem hoc reſponſi ab ipſo recepit, ſe nihil adhuc mandati a Dnn. Conſiliariis Cancellariae Regni hac de re habere; quum tamen trium iſtarum ſeptimanarum ſpatio in dies, parata eſſe omnia, praefatus Archiuarius dixerit. Igitur *von Schroeer* ad Illuſtr. atque Excell. Dn. Scheringium Roſenhane, Caſtellanum Holmienſem, et Cancellariae Regni Conſiliarium, qui redierat, ſe contulit, atque loquutum ſe cum Archiuario, a Sua Excellentia reſponſum tulit. De Bibliotheca Polonica quum interrogaret, ab Eadem reſponſum eſt, quod accerſitura ſit Bibliothecarium, vt, quod adſit, extraderetur.

Actum

Actum Holmiae d. $\frac{4}{14}$ Iulii.

Dn. Eduardus Ehrenſtein, Regni Secretarius, Godofr. *von Schroeer* ſuper nonnullis informauit, vt ſequitur: 1) Si forte moueretur dubium, quod in ſigillo Regni non exprimatur titulus S. R. M. totus, ſed tantum inueniantur in eo litterae C. R. S. et P. H. excuſandum id eſſe, quod in tam anguſto tempore nouum exſculpi ſigillum non potuerit: deinde acceptum quoque hoc idem iam eſſe a Polonis et Confoederatis in Plenipotentia nouiſſima. 2) Quod non omnes Regni Senatores ſubſcripſerint ratificationis authentica, conſtitutionem hanc eſſe Senatus, quod ſubſcribant praeſentes tantum: ideoque ſi vel in Originali pro Imperatore, quod hiſce diebus, nimirum XXX Iunii Calendarii veteris, ob tituli abbreuiationem denuo ſubſcriptum eſt, deſideraretur, quod Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurarius, (ſi forte ante abitum ratificationis non rediret Sua Excellentia,) vna non ſubſcripſerit, dicendam eſſe cauſſam, filuram, in qua ſimul, vt in reliquis, prima vice manum ſuam praefatus Illuſtriſſ. atque Excellentiſſ. Dn. Comes poſuit, monſtrari poſſe. 3) Etſi, in Formula Ratificationis Oliuae conuenta, mentio tantum fiat ſigilli Regni: anſam tamen quaerere potuiſſe Reip. Deputatos in Conuentu Varſauienſi, et petere, vt ſigilla quoque Senatorum Regni adponantur. (Nihil ratione primi et tertii moniti, circa commutationis actum vel a parte Polonica, vel Caeſarea, aut Electorali motum eſt: ſecundum autem deſiderauit Secretarius Caeſareus. Vid. infra Protocollum $\frac{3}{13}$ Auguſti, MDCLX.) Ad hoc, ſi praeter opinionem ac ſpem contingat, reſpondendum eſſe: 1. Quod aliter haud conuentum ſit Oliuae, quam vt ſigillo Regni fieret corroboratio. 2. Operoſam et apud nos inuſitatam fore tot Senatorum ſigillationem. 3. Sufficere ſigillum Regni, quod ſit inſtar omnium. 4. Obſeruatum eſſe hunc Aulae et Cancellariae Sueciae ſtilum, eumque iam in Plenipotentiis acceptum. 4) Articulum X. Inſtrumenti Pacis tantum quidem loqui de caſſatione obligationum et recognitionum a Duce Curlandiae etc. datarum; faſciculum tamen hic eſſe earum, quae inueniri adhuc potuerint: quem ſigillo S. R. M. occluſum praefato Secretario Legationis *von Schroeer* ſimul extradidit, eidemque intimauit, vt poſt meridiem adeſſet, vbi in Senatu reſoluere decretum ſit de do-

nariis

nariis pro Dn. Legato Mediatore, Dn. Akakia, Secretario Legationis Polonicae, et Secretario Gallico: Illuſtriſſimus enim Dn. Regni Theſaurarius Caeſareo et Electorali Brandeburgico, cuique trecentos Imperiales; et centum adhuc Imperiales Cancellariae Legationis Caeſareae, totidemque Electorali, iam Dantiſci per Secretarium ſaepe nominatum *von Schroeer*, nomine Legationis Regiae Suecicae, donauerat.

Actum eodem, poſt meridiem.

Circa quintam veſpertinam accerſitus eſt in Conclaue Senatorium Quaeſtor Regni, et decreta ſunt torques ſeu catena aurea bis mille imperialium, S. R. M. Dni noſtri Clementiſſimi effigies in capſula, gemmis pretioſa, itidem duorum millium Imperialium, Dn. Legato Mediatori de Lumbres; item eiuſdem S. R. M. effigies in pyxide ſeu capſula, cum torque, Imperialibus mille conſtante, Dn. Akakiae; torques autem aureus ſexcentorum Imperialium Secretario Polonico; et trecentis Imperialibus conſtans torques Gallico Secretario: et praeterea cuique iſtorum effigies Regia ex auri maſſa fuſo. Quum autem nihil, praeter catenam, pro Dn. de Lumbres adhuc eſſet paratum, per Memoriale mandatum eſt Secretario *von Schoeer*, et Commiſſario Petro Berend, vt pretioſa illa Dantiſci conficerentur. Non fuit mora in Secretario, qui iam in pleno Senatu, abſente tamen Sereniſſima Regina, dimittebatur, accepto mandato de non remorando, aut vel momentum negligendo, vt, ſimul atque omnia ex Cancellaria et Archiuo accepiſſet, ac ipſi, dictoque Petro Berend a Quaeſtore Regni pecunia et aurum tradita fuiſſent, iter ingredi poſſet, (ſiquidem Capitaneo nauis bellicae, cui nomen *Apollo*, mandatum ſit, vt, fauente primo vento, ex promontorio Daleróön in mare ſolueret,) negotium hoc vrgendi apud Quaeſtorem, qui omnia, praeter effigiem Regis, parata eſſe dixit, promiſiſſeque pictorem exemplar alterum craſtino matutino. Hora ſexta, veſpertinis auditis precibus, a S. R. M. Rege et Sereniſſ. Regina matre dimittebatur Secretarius, et idem, quod a Senatu, ab eadem iubebatur. Iuſſus autem praeter ea, quae iam dicta ſunt, quoque fuit, ſalutare Dn. Comitem Schlippenbachium, Dn. Regni Senatorem et Campi Mareſchalli Locumtenentem *von der Linde*, item Dn.

Generalis Locumtenentem Bilouium, nec non ante omnes Dn. Legatum Christianissimi Regis Mediatorem de Lumbres, ad quem etiam transmitterentur litterae Comiti a Schlippenbach, qui in optima forma eidem gratiae et clementiae S. R. M. certo humanitatis officia sit probaturus. Post haec Sereniss. Regina Quaestori mandauit, vt mutuaret effigiem Regis alteram ex torque Hannibali a Seestet* destinato, et aliam pro illo pingi curaret, ne Prussicum negotium aliquo modo moram pateretur. Interea mandatum ex Cancellaria Aulae acceperat Archiuarius Regni, vt Acta Polonica, secundum Articulum IX. restituenda, extraderet. Quae quum essent duae tantum cistae, quamuis maiore magnitudine; tamen facile fuit creditu, quod plura desideraturi sint Poloni. Ideoque interrogauit *von Schroeer*, numquid essent plura? Cui respondit Archiuarius Ericus Laurentii, se plura non habere, nec de pluribus ipsi mandatum esse: se adhuc quaesiturum ex Dnn. Consiliariis Cancellariae.

Actum Holmiae d. $\frac{5}{15}$ Iulii.

Hora sexta matutina Quaestor Regni respondit, alteram effigiem nondum confecisse pictorem; promisisse tamen, paucas post horas. Hora octaua antemeridiana, Secretarius *von Schroeer* ab Illustriss. atque Excellentiss. Dn. Comite Petro Brahe, Drotzeto Regni, dimissionem specialem reportauit, dicente, quod, si faueret ventus, non exspectandus esset Commissarius Petrus Berend, vtpote qui cum classe in Prussiam sequi posset: de extradendis Actis Polonicis mandatum esse Archiuario. Igitur ad dictum Archiuarium se in arce recepit praefatus Secretarius, et ab illo, quod aliud mandatum, quam de cistis illis duabus et Originali decretae Coronationis Vladislai Regis, quae in

* Is quondam sub Christiano IV. Daniae Rege, cuius filiam ex Christina Monckia genitam in matrimonium duxerat, Pro-Rex administrauerat Noruegiam. Per insequens bellum captus a Suecis, gratiam ipsius Caroli Gustaui tantam inierat, vt absque illius consilio tantus Rex magnae rei propemodum nihil tum susciperet. Vid. Dni ab HOLLBERG Hist. Danic. T. III. pag. 311. Nec minus per ista tempora gratus Carolo XI. omnique Aulae Suecicae fuit, quod pacem cum Danis Hafniensem prudenti consilio, (quippe erat vir rerum ciuilium longe prudentissimus,) adiuuisset. De quo PVFENDORFIVS Comm. de rebus Caroli Gusta-

in Archiuo monſtrabat, non acceperit, reſponſum tulit. Ergo ſtatum fuit tempus hora ſecunda pomeridiana, quo Acta haec deportarentur in cymbam, quae vectura erat Secretarium vſque ad nauim, qua iturus erat Dantiſcum cum ratificatione Pacis. Originale Coronationis vero iam tum ſtatim accepit in pergameno ſcriptum, innumeris adpenſis ſigillis minoribus roboratum: eiuſque Copiam Archiuarius ſaepe memoratus in Archiuo Regni retinuit. Inde in Cancellaria Aulae Dn. Secretarius Regni Ehrenſteinius ſequentes litteras Secretario *von Schroeer* tradidit: 1) Notificatorias S. R. M. Caroli, ſuper morte Diui parentis Caroli Guſtaui glorioſiſſ. memoriae, et ſucceſſionis in Thronum S. R. M. Caroli, Dni noſtri Clementiſſimi, continentes quoque ſtudii mutui et reciproci pollicitationem, ad Regem Poloniae: 2) Et mutatis mutandis ad Reginam Poloniae: 3) Eiuſdem argumenti et tenoris mut. mut. ad Imperatorem: 4) Eiuſdem tenoris mut. mut. ad Electorem Brandeburgicum: 5) Gratulatorias de pace ad Regem Poloniae: 6) Item ad Reginam Poloniae: 7) Similiter ad Imperatorem: 8) In ſimili ad Electorem: 9) Eiuſdem argumenti Senatorum Regni Sueciae, ad Senatores Regni Poloniae: 10) Gratiarum Actorias S. R. M. ad Dn. Legatum Gallicum de Lumbres. Poſtea iterato itum eſt ad Quaeſtorem Regni, et percepto ex Admiralio Vggla, nauim *Apollinem* hoc matutino ex ſtatione Waxholmenſi ſoluiſſe verſus Daleróón, ex hora in horam res vrſa eſt apud Quaeſtorem. De Bibliotheca Polonica nemo aliquid reſciuit, vel in Cancellaria Regia, vel in Archiuo: circa quartam pomeridianam tamen, vbi iam ciſtae illae duae Actorum Polonicorum ſupra memoratae fuiſſent in cymbam adportatae, quidam, qui Fyholmenium ſe nominauit, in platea occurrit Legationis Secretario *von Schroeer*, eumque de abitu interrogauit. Qui quum in procinctu ſe eſſe iamiam cymbam conſcenſurum, et per noctem Daleróón peti-

Guſtaui Lib. VII. §. 26 ſq. ait: *Equidem Hannibal Seeſtedius, qui inter iſtas turbas huic ſe negotio inſerere coeperat, id temperamentum proponebat, vt Sueci Danique congreſſi inter ſe ſolos rem tranſigerent. Sed et id ipſum altioris indaginis videbatur.— Quum tamen neque diſcordia inter Sequeſtres ceſſaret, ac Belgae infenſa ſpirare pergerent, quorum importunitatem iam Dani iuxta ac Sueci deteſtabantur, Hannibale Seeſtedio parario breuior via initur negotium componendi.* Ceterum Seeſtedius, reconciliatus Friderico III. Regi Daniae, etiam magni momenti fuit in rerum conuerſione, quae mox ſequuta eſt, h. e. in Principatu Regum Daniae conſtituendo confirmandoque.

petiturum, respondisset, ille mandatum se habere dixit ab Illustriss. atque Excellentiss. Dn. Castellano Rosenhane, qui iterum extra vrbem heri profectus erat, Bibliothecam Polonicam, quam vix centum Imperialibus aestimabat Fyholmenius, conuasandi; sibi autem cistas deesse. Secretarius, exspectare amplius se nequire innuit, naue iam in Daleróön constituta; rogare autem, quo ad mandatum Dnn. Superiorum conuasata certo alicui committeret, qui, si forte ventus continuaret adhuc esse contrarius, ista ad Daleróön deportaret. Id quod ille promisit, ac, num Acta Archiui Polonici extradita essent, inquisiuit. Respondente Secretario, duas cistas sibi esse traditas; ille plurima et optima *im grünen Gange** adseruari dixit. Vbi Secretarius, quod toties Archiuarium sollicitum hac de re per mensem ferme habuisset, regessit; ille tres equidem cistas adhuc impletum iri adfirmauit, promittens se ipsum omnia ad Daleróön esse adlaturum. Id vt faceret, Secretarius eumdem rogauit. Hora demum septima vespertina, saepe memoratus Legationis Secretarius, vna cum Commissario Petro Berend, a Quaestore Regni acceperunt, hic pecuniam et Memoriale ab Illustribus Dnn. Camerae Consiliariis subscriptum, ille torquem pro Dn. Legato Gallico, duas item effigies S. R. M. Caroli in lamina pergamenea pictas, et duas effigies Glorioss. Regis Caroli Gustaui ex auro confectas. Qua de re Quaestorem ambo manibus suis sub specificatione acceptorum quietauerunt. Peractis hisce, idem Secretarius *von Schroeer* adhuc semel Palatium Illustriss. atque Excell. Dn. Regni Thesaurarii, Dn. Comitis Magni Gabrielis de la Gardie, adiuit, sciscitans, num Sua Excellentia hac vespera, vel crastino matutino, in vrbem reditura crederetur. Quum responsum accepisset, aliquot forte diebus non redituram, is hora nona vespertina Holmia abiuit.

Actum $\frac{6}{16}$ Iulii et seqq. vsque ad $\frac{16}{26}$ eiusd.

Vento contrario, et fluctuantibus vndis, d. VI Iulii stil. vet. sub vesperam peruentum est vsque ad Daleróön, et nauim *Apolinem*, cui praefectus fuit Capitaneus *Storck*, qui Secretarium Legationis cum rebus et Actis Polonicis supra memoratis recepit, mandatum-

* h. e. In porticu viridi.

datumque ſe Admiralitatis habere dixit, quam primum poſſet, ſoluendi. Ergo nihil praeter ventum ſecundum deſiderabamus. Die $\frac{7}{17}$ Iul. ſequutus Holmia Commiſſarius Berend ad nos acceſſit cum aliqua pecuniae ſumma, pro milite ex Pruſſia deducendo. Die $\frac{8}{18}$ Iulii, pars claſſis in Pruſſiam deſtinatae adparuit, et ipſe etiam Admiralius Vggla adfuit. Die $\frac{10}{20}$ leuatae ſunt ancorae: ſed vnicum milliare Rotholmen vſque hoc die profecimus. Hinc poſtquam d. $\frac{11}{21}$ Iulii ſoluentes petiuiſſemus Oceanum, die ſexta, nimirum $\frac{16}{26}$ Iulii, hora VII veſpertina, in ſtatione Dantiſcana adpulimus, et ibi verſus Oliuam ancoras demiſimus, et extemplo Secretarius *von Schroeer*, vnum ex Amanuenſibus cum litteris, quibus aduentum ſuum ferentis ſecum ratificationem Regiam tam Inſtrumenti Pacis, quam Articuli de Elbinga ſeparati, ſignificauit Suae Excellentiae, ad Illuſtr. atque Excell. Dn. Comitem a Schlippenbach miſit; qui per ſcapham deuectus eſt Sobothum, et inde curru per noctem iuit Dantiſcum, quo, ſimul atque aperirentur Vrbis portae, introiret, et Dn. Comiti litteras offerret. Rogauit praeterea Secretarius Illuſtriſſimum, vt ſaluum paſſum ab vrbe Gedanenſi pro ipſo impetraret, ne in portu Viſtulomundae mora cieretur: ſiquidem facile, ſuboriente tempeſtate marina, aliquid incommodi emergere poſſet. Item adeſſe quoque Petrum Berend, cum pecunia et cambiis, nunciauit. Item ſe etiam adferre Acta Polonica, ſecundum Art. IX. Inſtrumenti Pacis reſtituenda.

Actum Dantiſci d. $\frac{17}{27}$ Iulii.

Pacato aequore, ac vbi pluere deſierat, caelo ſereno, per ſcapham maiorem ex naui vſque ad fortalitium Gedanenſe, *die Weißelmunde*, deuectus eſt Secretarius, et Petrus Berend, quos Capitaneus nauis *Apollinis* comitabatur. Ibi ſimul atque oſtium Viſtulae intraremus, more ſolito ex Propugnaculo, (*von Blockhauſe*,) clamatum eſt a vigilibus, vnde veniremus. Nam bene multae diuerſis ex locis, in ſtatione congregatae naues fuerunt. De claſſe Suecica, (Admiralius Vggla namque vna cum nauibus omnibus etiam adfuit,) nos deſcendiſſe reſpondimus, tendereque Dantiſcum. Iuſſi ſumus pergere. Quod dum factum eſſet, ex valle ipſius Fortalitii denuo interrogati ſumus, cuiates

effemus. Quum reſponſum eſſet, Holmia nos venire, ad ponticulum, per quem introitus ex parte maritima eſt, adpellere rogabamur. Ibi autem exſpectauit quidam Vigiliarum Magiſter, cum nonnullis militibus, qui in mandatis ſe habere dixit, vt in cymbam velocem, (vulgo *eine kleine Iagd*) quae parata aderat, panno caeruleo tecta et veſtita, inuitaret Secretarium Legationis Suecicum, vt illa deportaretur in vrbem. Is pro humanitatis officio gratias egit: noſtraque ſcapha propria vſi ſumus. Hora vndecima antemeridiana Dantiſcum venimus: et eodem mane Secretarium Caeſareum adtuliſſe quoque ratificationem Pacis Caeſaream, et ante horam aduenifſe itidem Electoralem ratificationem, fama per vrbem fuit: nec tantum fama tamen, ſed etiam, vt deinde certo compertum eſt, res ita vere ſe habuit. Id quod non modo bonum omen interpretati ſunt, verum etiam nonnihil admirationis adtulit hominibus, quod diuerſis ex locis, per varia viarum, et praeſertim maris incertum iter, velut in eodem momento ad idem centrum peruentum eſſet. Nos ad Illuſtriſſ. Dn. Comitem Schlippenbachium contulimus, et traditis ipſi per me Secretarium S. R. M. litteris, commiſſum ſibi quiſque negotium aperuit. Sua Excellentia laetabatur de aduentu noſtro, licet nemine Legatorum reliquorum vel Mediatoris vel partium adhuc praeſente. Atque Secretarium quidem iuſſit, vt in ſuo hoſpitio omnia diligenter interea adſeruaret: Commiſſario Berend autem Elbingam proficiſcendi, indeque, poſtquam Dn. *von der Linde* audiuiſſet, breui redeundi mandatum dedit. Acceſſit quoque Admiralis Vggla, et, quod claſſem ſpectauit, cum Sua Excellentia loquutus eſt.

Actum eodem, poſt prandium.

Vbi Secretarius ex ſuburbio ab Illuſtriſſ. Dn. Comite in vrbem rediiſſet, ſupellex eius vna cum Actis archiualibus Polonicis aduenerant, quae in hoſpitium ſuum, ad mandatum Suae Excellentiae, exportari curauit: ibique vſque ad extraditionem depoſuit. Fuerunt autem Acta iſta Polonica in duabus ciſtis, quarum alteram quatuordecim remiges, ſiue ſerui nautici, portabant, reſtibus in morem retis, ceu mercatores mercium faſciculos ſeu volumina ligare ſolent, circumdatis ita, vt violari facile non poſſent.

Actum

Actum Dantisci d. $\frac{18}{28}$ Iulii.

Ad Illustriss. Dn. Comitem Schlippenbachium Legationis Secretarius *von Schroeer* Originalia ratificationum, item Catenam Auream Dn. Legato de Lumbres destinatam, et effigies Regis, adtulit. Quae omnia custodienda S. Excellentia illi restituit: effigiei Regiae autem Originale retinuit. Illustriss. Dn. Comes dicto Secretario quoque restituit duo Originalia, siue exemplaria authentica Instrumenti Pacis, ab Illustriss. atque Excellentiss. Dnn. Legatis nostris in pergameno subscripta, quae idem Suae Excellentiae, ante abitum Illustriss. Dn. Regni Thesaurarii, (velut videre est in Protocollo, sub finem Partis IV.) in fasciculo sigillis munito Sobothi tradiderat. Tertium vero, et quidem ab ipso Secretario nondum auscultatum, sed a Registratore tamen cum alio exemplari collatum, Dn. Legato de Lumbres, dum *von Schroeer* Holmiae abfuit, soluto fasciculo Varsauiam miserat.

Actum Dantisci d. $\frac{20}{30}$ Iulii.

Interrogauerat Illustriss. Dn. Comitem a Schlippenbach Secretarius *von Schroeer*, dum venisset Gedanum, an litteras illas, quarum hic supra Protocollum d. $\frac{5}{15}$ Iul. mentionem facit, adhuc retinere iuberetur, an vero Sua Excellentia easdem accipere vellet? Vt retineret, Sua Excellentia illi respondit, donec concluserit, quomodo commode suo loco singulae insinuarentur. Illustrissimus igitur hodie Aulicum suum, *Neuman* dictum, quo etiam interdum pro Secretario priuato vtebatur, in hospitium praefati *von Schroeer* misit, et memoratas litteras, easque denas accepit, nec aliquid amplius, illarum caussa, Legationis Secretario postea mandauit.

Actum Dantisci d. $\frac{22 \text{ Iulii.}}{1 \text{ Aug.}}$

Heri nihil actum est, nisi quod Illustriss. Dn. Comes a Schlippenbach aduentum Dnn. Legatorum reliquorum, quos in motu esse, praeprimis Polonicum et Electoralem, referebatur, exspectaret. Hodie Secretarius Legationis a Secretario Regni Ehrensteinio litteras accepit, d. XIV. Iulii stil. vet. Holmiae datas, quibus nunciauit, quod post abitum

tum eius repererit nonnulla Acta Polonica Iudicialia, quae in tribus cistis iam ad eumdem transmittat. Actaque illa idem Secretarius *von Schroeer*, eodem die, in hospitio suo accepit, vna cum schedula nunciatoria d. XVII Iul. stil. vet. in *Kohamn* data, sed sine expressione nominis eius, qui scripserat. Rem Illustrissimo Secretarius retulit, qui extradi posse cum reliquis iusto tempore dixit.

Actum Dantisci d. 24 Iulii. / 3 Aug.

Venerunt hodie Gedanum Dn. Legatus Polonicus Rey, et Dn. Legatus ab Houerbecke. Quibus dum notificassent quilibet suam praesentiam, Aulicum quoque misit Illustriss. Dn. Comes Schlippenbachius, et ad domum cuilibet de aduentu per eumdem gratulatus est.

Actum Dantisci d. 25 Iulii. / 4 Aug.

Litteras memoriales quidam, qui Stanislaum Baczynski Notarium Cancellariae Regni se nominauit, ad Illustriss. atque Excellentiss. Dn. Comitem a Schlippenbach dederat, suumque negotium Simoni Mollero, quem Generosum praedicabat, eumque Secretarium (fuit autem is a manu Dn. Legati Polonici Rey,) vocabat, commiserat, in eo consistens. Quum nuper Varsauiae a Dn. Weydenhayn intellexerit, quod Gedani certum Honorarium pro recompensatione laboris et iuribus Cancellariae depositum esset, ideo rogare se, vt Sua Excellentia dignetur promissi huius Dn. Weydenhaynii recordari, partim vt generositatem Excellentiae Suae in recenti semper memoria Cancellaria Polonica habeat, partim etiam ne iuribus suis et antiquo vsu eadem Cancellaria priuetur. Innuebat autem iste Baczynski, Pacta pro Sereniss. Rege Regnoque Sueciae suo charactere scripta esse. Huius Memorialis occasione Illustriss. Comes statuit, vt sexcenti illi Imperiales pro Secretario Legationis Polonicae destinati ita disponantur; nimirum centum Ducatorum torques fieret, Doctorique Pastorio, qui loco Capitanei Bidgosciensis, Ioh. in Zelecin Zelecki, Secretarii Legationis munere fungebatur, vna cum ducentis Imperialibus paratae pecuniae daretur, reliqui autem ducenti Imperiales Cancellariae Legationis

tionis Polonicae destinarentur. Ergo Secretarius *von Schroeer* a Commissario Petro Berend sexcentos illos Imperiales, vt ita eos disponeret, accepit: cuius rei caussa etiam, et praeterea de trecentis Imperialibus pro Secretario Gallico, hic dictum Berend quietauit. Hic quoque notandum est, quod ob Commissarii modo memorati dissensum, qui ne Memoriale quidem, vtrique Holmiae a Camera Regni datum, monstrare voluit, nihil hactenus actum esset in conficienda capsula pretiosa, cui inderetur effigies S. R. M. Dn. nostri Clementissimi, Catenae Aureae, qua Dn. Legatus de Lumbres donandus erat, adpendenda. Igitur Dn. Comes Schlippenbachius eiusmodi capsulam gemmis egregiis ornatam, quam tribus millibus Imperialium aestimabat, obtulit, et duo illa millia Imperialium huic vsui destinatorum a dicto Berend in solutionem accepit. Porro conficienda quoque fuit catena, seu torques pro Dn. Akakia, valoris cum capsula mille Imperialium. Sed dixit Dn. Comes melius esse vasa argentea istius pretii. Secretarius igitur, quum Commissarius ipsi esset contrarius, rem vtrique commissam, illi (Petro Berend nempe) soli reliquit, et Illustriss. Dn. Comes Schlippenbachius effigiem quoque Regis capsulae indendam accepit, monente hoc tantum finaliter Secretario, quod ista effigies Akakiae esset destinata, et decretum a S. R. M. Sereniss. Regina Matre et Illustriss. atque Excellentissimis Dnn. Regni Administratoribus ac Senatoribus sit, vt torques cum capsula pretiosa fieret.

Actum Dantisci d. $\frac{26 \text{ Iulii}}{5 \text{ Aug.}}$ *ante meridiem.*

Hodie Gedanum venit Dn. Legatus Mediator de Lumbres, qui aduentum suum statim per Aulicum nunciauit Illustriss. Dn. Legato Suecico Comiti Schlippenbachio. Is vicissim ad eumdem misit Aulicum, qui de aduentu illius Excellentiae gratularetur.

Actum Dantisci d. $\frac{26 \text{ Iulii}}{5 \text{ Aug.}}$ *hor. II pomer. in suburbio Neugarten, in aedibus Dn. Legati Electoralis.*

Ab Illustr. atque Excell. Dn. Comite a Schlippenbach ad Dn. Legatum Brandeburgicum ab Houerbecke missus est Legationis Secre-

tarius *von Schroeer*, qui iuſſus, eidem nomine Legationis Suecicae, praemiſſis curialibus, propoſuit: Quum iam ratificationes omnium partium adſint, nec niſi Dn. de Liſola, ſiquidem Regis Chriſtianiſſimi Legatus Dn. Lumbres hodie quoque aduenîſſet, exſpectetur, ſperari, commutationem Ratificationum ſine omni difficultate propediem fieri, et exequutioni pacem concluſam penitus dari poſſe. Quum vero nonnulla ſint, quae ante extraditionem Inſtrumentorum ratificatorum complanari, et ad effectum debitum duci oporteat: praefati Dn. Comitis Excellentiam in tempore ea monere neceſſum eſſe exiſtimaſſe, ne poſtmodum ſub ipſam commutationem aliquae difficultates oriantur, quae eamdem remorari queant. In ſpecie a parte Electorali Sueciam deſiderare, quo praeſidii Strasburgici plenaria fiat reſtitutio. Dimiſſos quidem Officiarios; reſtitutum quoque ex maxima parte gregarium militem; deeſſe tamen adhuc praeter eos, qui vel mortui, vel aufugiſſe ferantur, ad 15 aut 20. a Dn. Principe Radziuilio Schlutzkouiam miſſos: deinde nec duo tormenta reſtituta eſſe. Quod maximum autem ſit, vexilla detineri, et inter trophaea Berolini numerari. Peti itaque reſtitutionem, non tantum reſidui militis et modo dictorum tormentorum, verum etiam potiſſime vexillorum, quae ad 15. numero fuerint, vna cum arreſtatis praeſidiariis illis militibus ſpoliata. Factis curialibus, ad 1) reſpondit Dn. Houerbecke: Ratificationem Suae Serenitatis Electoralis eſſe paratam; ſperare ſe, neque in Suecica ratificatione aliquid deſideratum iri. Ad haec praefatus Secretarius dixit, omnia eſſe ratihabita, et Inſtrumenta illa a ſe adlata. Ad 2) Dn. Legatus declarauit, S. Serenitatem Electoralem in mandatis dediſſe, vt, quidquid praeſidii Strasburgici reſtaret, reſtitueretur. Quum igitur non amplius praeter iſtos paucos deficeret, reſtituendi illos difficultatem fore nullam. Quoad tormenta, eſſe illa, vt Colonellus Pleutner retuliſſet, Riſenburgi; et quia ſint Gedanenſia, quae ex pacto debeant reſtitui, facile conueniri cum Magiſtratu poſſe, ne Legationi Suecicae inde moleſtiae aliquid creetur. Ad reliqua vero quod adtinet, Legationem Electoralem Dnn. Legatis Polonicis per Reuerſales ſe obſtrinxiſſe, quod velint praeſidium, id eſt, Officiales et milites reſtituere; pro tormentis, vbi S. Serenitas illa reddere vel non poſſit, vel nolit, ex proprio ſe pretium numerare; vexillorum autem, quae trophaeis adnumerare

Sua

Sua Serenitas Electoralis, vtpote quae in Fionia, et alibi eorum satis, armata manu obtinuisset, opus non habeat, mentionem factam nullam, neque sibi hac de re aliquid in mandatis datum esse: hoc potius se petere, S. Serenitatis Electoralis nomine, vt, si tormenta illa, quae S. R. M. Sueciae Mariaeburgi accepisset 50. maiora minoraque numero, restitui nequeant, in locum eorum detur aequiualens ex his, quae Demini sint capta. Secretarius Suecicus: Milites residuos et duo tormenta Strasburgica paruae difficultatis intelligi; maioris nomenti vexilla a Dn. Comite reposci, serio adfirmante, quod a Rege iussus sit nihil ante plenariam restitutionem praefati praesidii, et cumprimis vexillorum, adgredi: sperari igitur, ne quid morae per hoc intercideret exsequendae pacis. Ille denuo se excusauit defectu mandati, et quod de vexillis nullam obligationem dederint Electorales Polonis, cum quibus Legatio Suecica semper hac de re egisset: Electoralem non erexisse vel erigere trophaea cupere ex his, quae tali occasione essent capta: si Dn. Comes commutare ratificationem nollet, cogere se eum non posse, interea se nec Electoralem extraditurum ratificationem. Secretarius: Siquidem Dn. Legatus defectum mandati alleget, ideo Dn. Comitem ante abitum crastinae postae id monere voluisse, quo Dnn. Legati Brandeburgici Excellentia S. Serenitatis declarationem, quod intra sex septemue dies fieri possit, sollicitare queat: ad vexilla quod adtineat, ea esse essentialem partem restitutionis praesidii Strasburgici, quae cum omnibus ablatis plenarie restitui vi pacti conuenti oporteat. Quae Sua Dn. Legati Excellentia de tormentis Mariaeburgi relictis monuisset, relaturum se Illustriss. Dn. Comiti; certum autem esse, illum huius rei, haud iure praetensae, mandato nullo instructum, ceu facile Dn. Legatus iudicare possit. Ad quod ille: Se hoc monere oportuisse, quia tam instanter vexilla vrgerentur. Secretarius: Vexillorum istorum eam rationem esse, vt potius aliae res, quam illa negligerentur, vtpote aperto Marte non amissa, sed potius de facto cum praesidiariis arrestata, et hodienum contra transactionem detenta. Ille: Si quidem in rerum natura amplius illa non sint, velut Dn. Princeps Radziuilius Berolini retulerit, immo etiam inquiri eadem fecerit restitui non posse. Quod si Dn. Comes abstinere postulato hoc nollet,

necesse esse, vt pretium pro iis solueretur. Secretarius: Regem et Coronam Sueciae vexilla sua non vendere; itaque pretio illa aestimari nequire, neque etiam concedi vllo modo posse, vt ista pro captis venditentur. Ille: Dn. Principem Radziuilium iustissimas habuisse caussas praesidium Strasburgicum intercipiendi, veluti illud, pro hostili merito habitum, quod sine permissu prouincias Electorales transiisset, viam praescriptam non sequutum fuisset, atque, vt relatum tunc sit, aliter etiam modum excessisset. Secretarius: An et quo iure detentum sit, quaestionem amplius non esse, sed tantum nunc repeti postularique, vt Pacificationi etiam in hac parte satisfiat. Finita sunt haec, et, quid noui audiatur, discursum est: quo etiam finito, factis curialibus abiuit, et Dn. Comiti Schlippenbachio haec omnia retulit Secretarius.

Actum Dantisci d. $\frac{27 \text{ Iulii}}{6 \text{ Aug.}}$ *in aedibus Dn. Legati Gallici.*

Iussu Illustr. Dn. Comitis a Schlippenbach cum Dn. Legato Christianissimi Regis de Lumbres loquutus est Secretarius Legationis Suecicae *von Schroeer*, de his, quae adhuc ab exequutione Pacis dependent, et quidem, ex maxima parte, ante commutationem Ratificationum perfici debuissent: suntque 1) Pactorum praesentium Oliuae conclusorum ratificatio non tantum Regis, sed et Reipubl. Poloniae, et inde etiam Deputatorum Liuoniae subscriptio: quae rite facta esse, et pacta in proxime futuris Comitiis Volumini Legum insertum iri, Illustriss. Dn. Legatus Suecicus non dubitet. 2) Captiuorum Suecicorum sine discrimine, secundum tenorem Instrumenti Pacis dimissio, et ea de caussa Vniuersalium per Poloniam publicatio. 3) Praesidii Strasburgici vna cum tormentis et vexillis plenaria restitutio. 4) Ne Mariaeburgi ciuibus et incolis, vel etiam his, qui Oeconomiae subsunt, neque Insulanis, quoad religionem aut bona eorum, aliquid intentetur, sed potius vbique generali et speciali amnestiae stetur. 5) Vt ciuibus Thoruniensibus contra amnestiam nihil attentetur, vel vlla vis inferatur. 6) Vt liberationis captiuorum in Tataria habeatur ratio. 7) Dn. Generalis Comitis a Waldeck in bona, dignitates, honores et beneficia restitutio.

8) Vt

8) Vt ratificationum, elapſis iam ante triduum a concluſa Pace tribus menſibus integris, fiat permutatio. Reſpondit Illuſtriſſ. atque Excell. Dn. Legatus ad 1) Ratificationem Regis et Reipubl. Deputatorum iam factam, nec dubium de Volumini Legum Regni inſertione; contradictionem forte ab aliquo Liuonorum factam non adtentam, ſed nihilominus Pacta ratificata ſubſcripta fuiſſe. 2) Captiuorum totalem dimiſſionem Regem Poloniae promiſiſſe. 3) Praeſidii Strasburgici ſi nondum facta ſit plenaria reſtitutio, ſe cum Dn. Legato Brandeburgico loquuturum. 4) Mariaeburgenſibus vel etiam Inſulanis aliquam vim illatam, ſibi non conſtare; ſi ex plebe quis inſolens fuiſſet, S. R. M. Poloniae inquiſitionem inſtituiſſe, ſeque Pacta ſincere obſeruaturum declaraſſe. 5) Idem de Thorunienſibus intelligi: quae autem ante concluſam Pacem exequutioni data ſint, ea reuocari poſſe, ſe dubitare. 6) Vt liberentur captiui in Tataria, Sereniſſ. Regem Poloniae auctoritatem ſuam apud Chamum, Hordaſque Tatarorum, vbi iam illis locis futura propior S. R. M. ſit, interpoſiturum. 7) Dn. Comitis Waldeccii cauſſa, loquutum ſe cum Dn. Legato ab Houerbeck Varſauiae fuiſſe, referente, quod Sereniſſ. Elector reſtitutionem illius minime neget: vt autem Dn. Comes ea recipiat, quae ratione Gubernationis Halberſtadii S. Serenitas ipſi largita fuiſſet, quum non amplius ſeruitiis Electoralibus occupetur, Sereniſſ. Electorem cogi non poſſe: aliam rationem eſſe bonorum Eccleſiaſticorum, Commendaturae videlicet, quae Fiſco, etiam quum hoſtis eſſet Dn. Comes Waldeccius, vtpote a Magiſtro Ordinis Teutonici dependentia, ſubiecta numquam fuiſſent. Promiſit adhuc ſe rem iſtam apud Dn. Legatum Brandeburgicum hic acturum. 8) Quo ratificationes inter partes quantocius permutentur, ſe optare; iudicandum vero Illuſtriſſ. Dn. Legato Suecico relinquere, an hoc fieri ante aduentum Dn. Legati Caeſarei queat. Examinari autem et conferri interea Originalia poſſe, ſi de modo conuentum ſit, vbi, per quem, et an praeſentibus Legatis id fieri velint? Retulit haec Illuſtriſſ. Dn. Comiti Secretarius; et ille, quod vix aliquid fieri poſſit ante aduentum Dni de Liſola, ſe credere dixit.

Actum Dantisci d. $\frac{28\ \text{Iulii.}}{7\ \text{Aug.}}$

Dn. Legatus Gallicus Secretarium suum misit ad Illustriss. Dn. Comitem a Schlippenbach petendi resolutionem de modo commutandi ratificationes. Dn. Comes ad commutationem se esse paratum, vbi intellexerit adesse quoque partium ratificationes: quoad modum se recordari, quod Articulus XXXIV. Instrumenti Pacis, et quidem eiusdem Articuli conditio sexta contineat, quod Instrumentorum istorum ratificationis sollemnium permutatio ad limites territoriales, inter Elbingam et Mariaeburgum, per Dn. Legatum Regis Christianissimi debeat peragi: vbi ergo reliqui Dnn. Legati inclinent, se libenter illuc, quando super loco speciali conuentum fuerit, profecturum. Videri autem, congregatis iam praeter Caesareum, qui in horas exspectetur, partium Legatis omnibus, minus necessarium. Adesse ratificationes omnes respondit Secretarius, et credere se, quod Dnn. Legati Polonicus et Electoralis Brandeburgicus non improbaturi sint istam Illustriss. Dn. Comitis super loco permutationis declarationem: relaturum se hoc Dn. Legati S. Excellentiae, quae breui Illustriss. Dn. Comitem, nisi molestum illi foret, visitare in animo habeat. Sed necesse esse, vt primum examinentur Originalia, et an aliquid vel in scriptione, vel in sollemnibus, vel in ipsa materia desideretur, examinentur; rescire ideo cupere Suam Excellentiam, quid Illustriss. Dn. Comes sentiat, per quem et quomodo hoc negotium instituendum. Illustrissimus sibi gratum fore accessum Excell. Dn. Legati Mediatoris, et tunc cum illo plenius se colloquuturum, dixit. Quibus Secretarius abiit. Paullo post Dn. Legatus de Lumbres ipse adfuit: atque post aliquot discursus placuit, vt ratificationes Dantisci commutarentur per Dn. Mediatorem; ipso autem praesente Originalia inuicem conferrentur et auscultarentur per Legationum Secretarios. Quod quidem complacere etiam Dnn. Legatis Polonico et Electorali Dn. Mediator adseruit: num vero Dn. Legatus Caesareus quid moniturus sit, aduentum eius aperturum.

Actum Dantisci d. $\frac{29\ \text{Iulii.}}{8\ \text{Aug.}}$

Quum Illustriss. Dn. Comes Schlippenbach Illustr. Dn. Legatum Mediatorem de Lumbres inuisisset, iussus ab eo Secretarius Legatio-

nis

nis Suecicus illi ratificationem noſtram pro Dnn. Polonis communicauit ad videndum, et de modo examinandi nudius tertius et heri propoſito, percontatus eſt denuo. Ibi Dn. Mediator horam octauam matutinam craſtinam determinauit, et ſimul Dn. Legatum Rey, qui Secretarium ſuum priuatum huius quoque rei cauſſa ad eum miſerat, rogauit, quo Dn. Paſtorium, qui munus Secretarii Legationis Polonici tunc ſuſtinuit, eodem tempore quoque in ſuo Dni de Lumbres hoſpitio adeſſe iuberet. Inſpecta Ratificationis forma, ſubſcriptione et ſigillo, Dn. Mediator Originale hoc communicatum Secretario Suecico reſtituit.

Actum Dantiſci d. $\frac{30 \text{ Iulii}}{9 \text{ Aug.}}$ hora IX antemerid. in aedibus Dn. Legati de Lumbres, im Schieſsgarten.

Conuenimus, vt heri dictum erat. Dn. Mediator ipſe praeſedit ad menſam, iuſſitque Secretarium Suecicum, ad dextram eius vt accederet,* ad eius ſiniſtram ſedentibus Paſtorio et Deukouizio, Nobili Polono. Coepta ſunt legi ſollemnia ratificationum Inſtrumenta in pergameno ſcripta, Regium Polonicum et Reip. Deputatorum, (et ſimul Dnn. Legatorum Polonicorum illud pro chartaceo extradendum,) omnia holoſerico rubro, capſulis argenteis adpendentibus, inuoluta; deinde noſtrum ratificatum in duobus Originalibus, altero Regi Poloniae, altero Regi Galliae dandis, (vti et noſtrorum Dnn. Legatorum Authenticum in pergameno ſcriptum, holoſerico nigro inuolutum, quatuor capſulas eburneas nigras adpenſas habens,) ſed ratificationis Inſtrumentum Regium Suecicum ſcriptum erat in pergameno nudo inuolucro praeditum, ſigillo Regni maiori in capſula lignea munitum. Legit Secretarius Dn. Mediatoris; auſcultauimus reliqui, et vna Dn. Mediator ipſe, habentibus quoque ſecum Cancelliſtas ſuos Secretariis ob maturationem operis. Vbi Introitum abſolueramus, monuit Paſtorius, vt Electoralis Secretarius etiam accerſeretur; Caeſareo Legato nondum in vrbe praeſente, neque Mediationem Gallicam agnoſcente.

Miſit

* Hac inprimis loci honoratioris cauſſa, quod Sueci, in ciuitate Regis Poloniae, haberi deberent iure et humanitate hoſpitii.

Misit ergo Dn. Mediator ad Dn. Legatum ab Houerbecke, vt praefatum Secretarium mitteret, et a Secretario Suecico petiit, vt adferri faceret ratificationem pro Sereniss. Dn. Electore. Hic se adhuc non habere mandatum ab Illustriss. Dn. Comite Schlippenbach respondit: velle primum comperiri, et deinde adferre. Id quod Dn. Mediatori quoque placuit. Adiit ergo ille praefati Dn. Comitis Excellentiam, et, vbi eadem consensisset, modo nominatum Instrumentum ratificatum adductum est. Interea aduenerat Secretarius Brandeburgicus. Sed quum matutinum tempus eundo hinc inde in suburbio et ipsa vrbe, quia dissitis tam Secretarii, quam Dnn. Legati vtebantur hospitiis, atque adeo omnes ipsis decem diuersoriis, elapsum, et hora iam vndecima audita fuisset, examen hac vice abruptum est, et in pomeridianam secundam dilatum. Quo tempore adfuimus, et Dn. Mediator etiam subscripsit pergamenea Originalia Dnn. Legatorum Suecicorum, Polonicorum et Electoralium, quae pro chartaceis adhuc extradenda erant. Antequam vero rediretur ad examen vel reuisionem in aedibus Dn. Legati Mediatoris, scitu Illustriss. Dn. Comitis a Schlippenbach Secretarius Suecicus Secretarium Legationis Caesareum, qui hunc Holmiae reducem ipse paucas ante horas, vbi Gedanum Goritia rediisset, primus visitauerat, inuisit, et per discursum ab eo quaesiuit, quando venturus esset Illustriss. atque Excellentiss. Dn. Legatus de Lisola: item, num eidem Secretario integrum esset simul initium faciendi auscultationis suorum Originalium ratificationis Imperatoriae? Ille, Illustrissimum Dn. Legatum si non hodie, tamen crastino die certo adfuturum, respondit. Ad Originalium reuisionem et auscultationem quod adtineret, sibi semper fuisse integrum de illa conuenire; praesente autem Dn. Legato Gallico, nisi prius admittatur Minister Regis Catholici, fieri id non posse. Pergenti itaque Suecico, quando tandem, et quo modo negotium hoc inter partes esset conficiendum, responsum vsque ad Illustriss. Legati Caesarei aduentum sibi differendum esse dixit. Retulit Illustriss. Dn. Comiti Legato Suecico Secretarius *von Schroeer.* Et Sua Excellentia, vt absolueretur res primum cum Polonis, eum iussit.

Actum

Actum Dantisci d. $\frac{30\ \text{Iulii}}{9\ \text{Aug.}}$ *hor. 11 pomerid. in aedibus Dn. Legati Mediatoris, im Schiessgarten.*

Continuatum est examen siue reuisio Originalium, et deprehensa, quae sequuntur. In Formula ratificationis Regis Poloniae: *quorum tenor est, qui sequitur.* — In Reipublicae: *quorum tenor est talis.* In Suecicis: *inierunt, statuerunt et concluserunt:* maneat, quia sensui nihil detrahitur. Articul. I. Iam additum erat per manum Deukouizii in titulo Regis sui, *Dn.* quod semel erat omissum: ergo nunc non opus fuit corrigi. In Polonico Ratificato Regis et Reipublicae, Art. I. §. 1. est, *Hereditarius Princeps.* In nostris et Caesareis et Electoralibus est omissum, vti et in nostrorum Dnn. Legatorum subscriptis. Mansit, vt habet exemplar vnumquodque. In Polonico Regis, *utrinque.* In Reipubl. *ab utrinque.* In Electorali, *utrinque.* In Legatorum Polonicorum, *utrinque.* In nostris omnibus, *utrinque.* Non adtendendum. Art. II. §. 1. In Ratificato Reip. *Aut per se:* pro, *Aut per suos. Item* ibidem superfluum est: quod erasum iam est, et per suos correctum. In Commissariorum Polonicorum Art. II. §. 2. *gaudent*, correctum erat manu Deukouizii, *gaudeant:* ergo iam non fuit opus corrigi. In Reipubl. Ratificato pro Electore: *in suis iuribus et priuilegiis:* omissum est *et* in reliquis: atque omitti debet. Hic tamen mansit, quia nil refert. In eodem §. 2. Art. II. rasura est in verbis: *ratione adhaesionis hosti.* Art. II. §. 4. In Reip. Poloniae, et in Suecico Ratificato: *fuerunt*, pro *fuerint* correctum est per Dn. Mediatorem. Art. eod. §. 5. circa finem in Polonico: *Fisco applicata tum* etc. comma positum erat post *tum:* quum poni debeat ante *tum.* Correctum est igitur per manum Deukouizii, et ita sonat: *applicata, tum quorum* etc. Artic. II. §. 5. circa finem: *omnibus actionibus* etc. omissum fuit, *omnibus*: additum iam per Dn. Mediatorem. Art. III. omissum fuit *Castra*, in Reipublicae Ratificato; additum iam per Dn. Mediatorem. Art. IV. *Per idem tempus* etc. omissum fuit *Induciarum*, in pergameneo Dnn. Commissariorum Polonicorum: additum iam per Dn. Mediatorem. Ibidem *et arcibus*, debuit deleri *et*, estque deletum per manum Dn. Mediatoris. In Dnn. Legatorum Polonicorum rasurae sunt in verbis Art. IV. §. 1. 1) *Magque* lin. 1. 2) *Runen in mari sitam.* 3) *In*

Ecclesiasticis quam. 4) *Possessionis in.* Ibidem §. 3. et 4. rasurae sunt. 1) *stris Ordinis in Liuonia Suecica.* 2) *Modo non in.* 3) *Tenuit, institutae iudicialiter siue extraiudicialiter, si modo statui.* Art. v. §. 1. *fuut Respublica*, deleuit syllabam *fu* Dn. Mediator. In Suecico Regio Ratificato, exstat *Eaque:* in Dnn. Legatorum Suecic. et reliquis non exstat. Caesarei tamen, vt postmodum adparuit, habent etiam *Eaque Australis.* Mansit, vt habent vnaquaeque exemplaria authentica. In Reip. §. eod. *Lützen*, correctum erat manu Deukouizii: ergo iam non fuit opus corrigi. In Reip. ad verba: *Lützen, Marienhausen* defuit, et iam additum per Dn. Mediatorem. In eod. Art. §. 1. in Polonicis omnibus, vt et Caesareis, vt postea adparuit, exstat *Resp. Polona et Regnum Sueciae.* In Suecicis et Electoralibus exstat *Polonia et Suecia* etc. Mansit, vt habet vnumquodque exemplar authenticum. Art. v. §. 3. In Dnn. Legatorum Suecicorum Dnn. Polonis dando, addita sunt Secretarii Legationis Suecici manu verba in margine, *inprimisque Liuoniam Suecicam:* ergo permansit. Eod. §. rasurae in Dnn. Legatorum Polon. pergameneo, vt et in reliquis, sunt diuersae. Art. v. §. 3. fuit *accolas*, pro *incolas*, in omnibus, praeter Dnn. Polonorum, exemplaribus. Id quod in his duobus, quae inter Sueciam et Electorem commutata sunt, correctum est manu vtriusque Secretarii: in reliquis correctum est per Dn. Mediatorem, Pastorium et Deukouizium. In Polon. Legatorum pergameneo *Authe* fuit pro *Authoritate.* In Art. v. §. 4. *quisque, quique, quoque* in diuersis exstitit: mansit *quisque* et *quique* promiscue, sed *quoque* mutatum est in *quique.* *Et* pro *Aut* in Regiis Suecicis ratificatis Originalibus pro Electore, Polonis et Gallia; mutatum iam per Dn. Mediatorem in *Aut.* In Dnn. Legatorum Suecic. pergameneis Art. xv. §. 1. circa finem, manu Secretarii Legationis *von Schroeer* adposita erat vox, *vbi*, vt iam sit *vti* et *vbi*: ergo nunc non indigebat correctione. Art. xviii. fuit: *et aliis in Prussiae et Poloniae templis:* correctum autem est *in Prussia et Polonia.* In Reip. Ratificato, Art. xix. pro *obligatione* correctum est *obligationum productione.* Art. xx. *Liquidare* pro *Liquidari*, in Dnn. Polon. et Reip. pergameneo: et iam est correctum. Alias multae inueniuntur in singulis minutiae, quae non omnia sunt adnotata: exempli caussa notata hic sunt sequentia tantum: *Kegelstedt*, pro *Kegels; Schouede*, in aliis *Schöueda; Coparium*, in aliis

Copo-

Coporium; ac pro *et; et* pro *que; Herbingken* pro *Herbinghen; Imperium Romanum, Romanum Imperium; Pacis transactio*, in aliis *Transactio Pacis; aut aliter, aut aliter*, bis positum; *tum, tum*, in aliis *tam quam.* Item transpositiones tam in titulis necessariae, quam aliae propter euphoniam, vel per festinationem scribae factae. Item non adtenduntur abbreuiaturae vocum, etiam in titulis et praedicatis. Ita quoque non adeo adtendimus distinctiones, nisi in realibus: *Flumine Dunae*, in aliis *Flumine Duna:* item *Bulderaa, Bulderauia: ve, que*, nisi expresse notet distinctionem aut coniunctionem. Correcta tamen postea sunt, *de Generalibus*, deleto *de:* item *aut aliter, aut aliter*, deleto altero *aut aliter: Ratificationes*, in aliis *Ratihabitiones:* mansit in Reip. Polon. Ratificato pro Suecia.

Actum Dantisci d. $\frac{31 \text{ Iulii}}{10 \text{ Aug.}}$ *hor. VIII matutin. in aedibus Dn. Mediatoris.*

Facta est continuatio, et deprehensa, quae sequuntur. In Dnn. Legatorum Polon. pergameneis Art. XXII. §. I. in titulo S. R. M. Succiae defuit *Principem:* et additum est manu Dn. Mediatoris. Ibidem *sago*, est insertum supra lineam. Ibid. §. 2. in Reip. Ratificato, *argumentis* pro *fundamentis:* correctum per Dn. Mediatorem. Ibid. in nonnullis exemplaribus exstat *Slesuicensem*, in quibusdam *Slesuici:* et perinde habitum est. Ibid. §. 3. in Suecico Regis Ratificato, *stabilitur* pro *stabitur*, iam correctum per Dn. Mediatorem. Art. XXIII. in Dnn. Legatorum Polon. et Reip. fuit, *libere dimittantur*, pro *liberi:* et mutauerat Deukouizius sua manu in *liberi:* ergo iam non opus erat emendari. Art. XXIV. §. I. in Dnn. Legatorum Suecic. pergameneo, manu sua Secretarius *von Schroeer* addiderat: *et Principem Hereditarium:* et mansit adprobatum. In nonnullis Authenticis exstat *Prussiae;* in quibusdam *in Prussia:* item *Brandeburgensem*, in aliis *Brandeburgicum:* placuit, quod sit perinde, vti habent exemplaria. Art. XXV. circa fin. in Reipubl. Authenticis *in perpetuum;* reliqua omnia habent *in aeternum declarat:* mutauit Dn. Mediator *in perpetuum*, ponendo *in aeternum.* Art. XXVIII. in Reipubl. Polon. addita praepositio *ab utrinque bona fide* etc. in aliis omissa est praepositio *ab:* et iudicatum, esse perinde. Art. XXXI. in no-

ſtro Ratificato poſitum *et* pro *vt.* In noſtro itidem Dnn. Commiſſariorum, pro *ad* poſitum *ab ſtabilitatem.* Art. XXXII. §. 2. pro *Electorales* poſitum *Electores*, in Inſtrumento Regio Polonico: correctum, per Dn. Mediatorem, vtrumque. Art. XXXV. in noſtro Regio poſitum: *ſe hanc tractationem*, loco *tranſactionem*: in quo §. quoque eſt raſura verborum, *proſequi donec pax communi omnium partium conſenſu:* correctum per Dn. Mediatorem *tranſactionem.* §. 4. circa finem in Reipubl. Polon. Inſtrumento: *citra vim armorum*, poſitum *extra vim*: correxit Dn. Mediator. Art. XXXVI. omiſſa coniunctio *ut*, poſt verba *Sereniſſ. ac Potentiſſ. Rex Sueciae*, in exemplari Reipublicae: additum autem per Dn. Mediatorem. In Regio Polonico exemplari raſura eſt in verbis: *promota et mediatione ad optatum finem perducta eſt.* In Regio noſtro, in verbo *fideiuſſor* eſt expunctio duarum litterarum finalium. Ibidem in Reipubl. Polonae, poſitum *Ratificationes Pacis*, pro *Ratihabitiones Pacis:* pro eodem acceptum eſt. In clauſula Ratificationis Electorali additum *et*, inter verba *heredum*, *ſucceſſorum* etc. quae in Formula non ſunt. Bene addita ſunt in ipſo etiam Ratificationis Inſtrumento verba, *laudare et ratihabere*, quae alias in Formula ſubſcripta erant omiſſa. Inuitat Elector ad guarantiam Regem Catholicum et Belgii Ordines. Clauſula inuitationis ad guarantiam in ratificatione Regia Polonica eſt talis: "Ideo certos Principes et Status ad guarantiam hanc praeſtandam, noſtro et Reipubl. nomine per Miniſtros noſtros inuitauimus, atque eoſdem circa commutationem ratihabitionum, coram partibus paciſcentibus nominandi facultatem Legato Plenipotentiario noſtro dedimus." In Reipubl. ratificatione talis eſt: "Ideo Principes et Status a S. R. M. ad praeſtandam guarantiam inuitatos, et circa commutationem ratificationum coram partibus paciſcentibus nominandos, pro Principibus Statibuſque cauentibus, tamquam ſi expreſſe hic nominati eſſent, acceptamus." Formula ſubſcriptionis in Reipublicae Inſtrumento: "In quorum omnium fidem praeſens haec adprobatio ſubſcriptione manuum noſtrarum ſigilliſque, nomine Senatus, Celſiſſimi Primatis Regni

* Nec poterat non iſta ſuſpicio Brandeburgicos inceſſere, quod neſcii non eſſent, Neoburgicum Legatum Varſauiae talem fideiuſſionem Polonis vel inuitis obtuliſſe. De quo PVFENDORFIVM Rer. Brandeb. Lib. VIII. §. 79. memorantem audiamus: *Sed et Neoburgicus, Gedani licet repulſus, vt paci includeretur,*

gni, nomine vero Deputatorum ex Ordine Equeſtri, Illuſtriſſ. Dn. Succamerarii Pomeraniae, tamquam proxime Deputatorum Comitiorum Mareſchalli, firmata et roborata: eaque eamdem vim atque robur, ac ſi omnium atque ſingulorum Deputatorum adpenſa eſſent ſigilla, habitura eſt." Adpendent itaque duo ſigilla in capſulis argenteis: Deputati autem ſubſcripſerunt iſti: — —

In Ratificatione Suecica: "Et quia in Articulo guarantiae exterorum Principum partes paciſcentes facultatem ſibi reſeruarunt alios Principes et Poteſtates ad hanc guarantiam in ipſa ratihabitione inuitandi et nominandi: ideo nos in Pactis, alte memoratum Sereniſſ. et Potentiſſ. Galliae et Nauarrae Regem Chriſtianiſſ. inuitatum etiamnum hic repetimus, vt et S. R. Imperii omnes in vniuerſum Electores, Principes et Status amicos et foederatos noſtros, pariter inuitamus et nominamus." Hic Secretarius Legationis Brandeburgicus ad ratificationem Suecicam monuit: Primum, quum non exprimeretur, quinam Principes inuitentur ad guarantiam, forte Neoburgicum quoque ſubintelligi,* neceſſum propterea eſſe, vt notet. Illi Secretarius Legationis Suecicus: Licere, inquit, vt faciat: et ille notauit. Deinde idem deſiderauit, quod ordo iam ſit inuerſus, et aliter, quam Formula conuenta exprimat, mentio fiat ſigilli et ſubſcriptionis. Ad hoc reſpondit Secretarius Suecicus, eum nunc eſſe ſtilum Curiae Suecicae. Ille ſiluit. Recepit quilibet Secretariorum ſua Originalia, et in manus Dn. Mediatoris depoſuit, relaturus ſuo quiſque D. Principali, quid actum ſit. Hodie tandem Dn. Legatus Caeſareus de Liſola Dantiſcum venit.

Actum Dantiſci d. $\frac{31 \text{ Iulii.}}{10 \text{ Aug.}}$ *hor.* XI *antemerid.*

Abſoluto examine ratificationum ſupra nominatarum, Dn. Comes Schlippenbach cum Dn. Mediatore per Secretarium Legationis *von Schroeer* loquutus eſt ad domum eius de viſitatione Legati Polonici. Quum Dn. Rey communi ſtilo et obſeruantiae inhaerere velit, vt, qui prior

tur, Varſauiae inſtabat, fideiuſſorem quoque ſe iſti paci offerens. Aſt quum Houerbequius acerrime reniteretur, nec Neoburgicum hoc bello ita meritum; Poloni hunc, quam Electorem, offendere malebant. Nec placebat ſponſor pacis, qui viciſſim aliquid ſtipulaturus eſſet Reipublicae oneroſum: qui et alias tam potentem Rempublicam parum decebat, et quem Gallus ſocium adſpernabatur.

prior esset in loco, facta ab adueniente posterius notificatione, is alterum prius inuiseret, Dn. Comes opposuit, hanc regulam pati exceptionem, nec hac vice allegari posse: 1) Quod sit ipse tamquam hospes in ciuitate Regis Poloniae, ideoque vrbanitatem hanc illi a Dn. Legato Polonico deberi: 2) Quum instans actus tantum sit continuatio prioris, et ipse non mutato tempore hic semper in Prussia mansisset, et commutationem ratificationum exspectasset: igitur 3) ordinem iam tangere Dn. Rey, siquidem Dn. Legati Suecici nuper, quum Pax Oliuae fuisset conclusa, Dnn. Polonicos posterius in *Striz* inuisissent. 4) Si illa communis regula adtendi debeat, forte Dn. Legatum Electoralem ab Houerbeck idem praetensurum: quod autem Dn. Comes concedere minime possit. 5) In confidentia intimare dictum Secretarium iusserat Dno de Lumbres, disparitatem personarum accedere, quum ipse Senator sit, Dn. Rey tantum Ordinis Equestris, sine vlla fere extra hanc Commissionem officii publici functione. Id quod etiam monere Varsauiae Dn. Mediatorem per litteras voluisse, nisi vidisset impossibilitatem, ex Legatis ad pacem tractandam Commissariis, Senatorem mittendi, siquidem constet Dn. Leczinski venire non potuisse; Cancellarios Prazmowski et Pacium ab Aula abesse nequire; Dn. Lubomirski apud exercitum esse: ita vt tempori indulgendum hoc esse censuerit, quod alias semper obseruatum sit inter duo Regna Sueciae et Poloniae, nempe vt Senator Senatori adponeretur. Respondit Dn. Mediator: Se heri his de rationibus fere omnibus loquutum cum Dn. Rey, qui regulae et obseruationi inter Legatos communiter receptae inhaereret, et videri illum reponere: 1) Quod hic locus habeatur pro tertio, etiam respectu Polonorum, et sic haberi omnes hoc respectu pro peregrinis: 2) Non esse actum continuum; aliud enim tractare pacem esse, aliud conclusam exsequi: 3) Quare etiam ordo allegari nequeat; locum tractatuum Oliuensem iam plane mutatum, immo desiisse; se absuisse, vti et reliquos Dnn. Legatos, tribus mensibus, et iam ex Aula Polonica ad actum commutationis ratificationum et exequutionem pacis a suis Clementiss. Dnn. quemlibet instructum huc venisse, ad locum conuentum inter Elbingam et Mariaeburgum ituros, nisi de consensu partium placuisset Gedani commutationem fieri. 4) Hoc iudicio vtriusque Dn. Legati relinqui: et ad 5) ex seipso respondit Dn. Mediator, perso-

personam mittentis considerari oportere, non missi. Nihilominus, se statim videre velle Dn. Rey, aut, si iam nimis prope sit prandium, post meridiem, nullam operam hanc quaestionem decidendi intermissurum. Retulit Dn. Comiti Secretarius, et deinde mundari fecit, vt communicarentur Dn. Mediatori, quae notauerant in examine Instrumentorum praefatorum.

Eodem die, hora VI vespertina.

Dn. Comes Schlippenbach dictum Secretarium iterum adire iussit Dn. Mediatorem, et percontari praemissis curialibus, quid in re modo praecedente resolutionis exspectandum? Ille respondit: Se longe differuisse cum Dn. Rey, sed nihil aliud illum declarasse, quam hodie ipsi Secretario dixerit; addidisse illum, Dnn. Polonos nuper ex ciuilitate, primos vidisse Dnn. Legatos Suecicos; si secunda id vice fieret, in posterum pro possessione vel iure allegari posse: deinde etiam dixisse, quod dubitasset Varsauiae, suosque collegas consuluisset, qui omnino censuissent, quod primam visitationem a Dn. Legato Suecico fieri oporteat: itaque se aliud audere non valere. Secretarius: Si Dn. Legatus Polonicus proposito isti insistere velit, quid tandem expediat medii, quaesiuit. Dn. Mediator respondit: Se vidisse illum satis firmum in sua sententia; noluisse tamen hanc resolutionem ab illo accipere pro vltima. Putare, si neuter abstinere vellet, expediens inueniendum, quod Dn. Comes ipse nudius tertius proposuisset, vt sibi extra vrbem velut casu obuii fiant, aut apud se Dn. Mediatorem, et se videant, licet et hoc omni non careat difficultate: melius fore, si ordinariae visitationes fiant. Secretarius abiit, retulitque haec Dn. Comiti, quem crastina die visitare volebat Dn. Mediator. (Modus obuiandi, locum inuenit tandem; et deinde aliquoties colloquuti sunt Dn. Comes et Dn. Rey.)

Actum Dantisci d. $\frac{1}{11}$ Aug.

Circa tertiam pomeridianam Dn. Mediator Dn. Comitem Schlippenbachium visitauit, interque alia etiam de complanatione et correctio-

rectione eorum, quae in Inſtrumentis examinatis perperam et vitioſe erant ſcripta, reſoluerunt, vt, quae omiſſa ſunt, manu Dn. Mediatoris, quia partium nemo Inſtrumentis ratificatis manum admittere auderet, ſuppleantur, et vitia corrigantur. Supra qua re deinde actus atteſtatorius, factum hoc eſſe conſenſu partium, daretur. Et conformare ſe, dixit Dn. Mediator, huic conſilio etiam Dnn. Rey et Houerbecke. Vbi Dn. Mediator abiiſſet, iuſſu Dn. Comitis eumdem adiuit Legationis Secretarius in ſuo diuerſorio, et primo adcuratius iſta, praeſertim quando conferendum ſit ſuper hoc, percontatus, deinde nomine praefati Dn. Comitis conſuluit, qua via et modo examinatio et commutatio Caeſarei Inſtrumenti Ratificationis fieri poſſit? Ad primum placuit hora octaua matutina craſtina: ſi tamen impedimenti quid intercedat, promiſit Dn. Mediator, quod Secretario indicari debeat. Ad ſecundum ſe declarauit, quod craſtino pomeridiano Dn. de Liſola, qui heri aduentum ſuum ipſi per nobilem Aulicum notificaſſet, videre, et ſuper ea re mentem eius experiri vellet: exiſtimare ſe, quod Dn. Secretarii Legationum facile in loco aliquo tertio Inſtrumenta primum conferre perendie queant, ita vt commutatio die Saturni proxima fieret. Retulit Secretarius Dn. Comiti, qui adprobauit, et praeterea iuſſit, vt cras apud Dn. Mediatorem reſponſum vrgeret ſuper poſtulatis de captiuis, de retraditioue vexillorum Strasburgicorum, et Comitis a Waldeck reſtitutione.

Actum Dantiſci d. $\frac{2}{12}$ Aug. in aedibus Dn. Mediatoris, ante et poſt meridiem.

Sequuntur, quae in collatione Originalium, ſiue exemplarium authenticorum Inſtrumenti Pacis Dnn. Legatorum Suecicorum, Polonicorum et Electoralium in pergameno ſubſcriptorum, notata veniunt. In Inſtrumento Pacis pro Dnn. Polonis pergameneo, a Dnn. Legatis Suecicis ſubſcripto, deprehenſa ſequentia. In Art. I. lin. 16. pro *Magdeburgi, in Pruſſia,* voluit Secretarius Brandeburgicus *Pruſſiae;* et perinde habitum. In Art. II. §. 5. lin. 8. *adplicata* pro *applicata* idem eſt. Art. v. §. 1. *eaque* deeſt, et perinde habitum: §. 3. *inprimiſque Liuoniam Suecicam* defuit; iam autem Secretarii Legationis Suecici manu in

in margine adpositum est. *Item accolas* pro *incolas*, correctum eiusdem manu, quia vbique in omnibus Authenticis emendatum est vox *accolas* in *incolas*, discrepantibus et hoc *accolas*, illo *incolas* habentibus. §. 5. Hic discrepant exemplaria tam authentica, quam vulgaria. Nam Legatorum Suecicorum pergameneum pro Polonis habet *aut*: in typis impresso, et a Caesareis restituto chartaceo, habetur *ac* etc. correctum deinde est in omnibus, *ac* in *aut* commutato. Art. XV. §. I. *Vbi* defuit; et additum iam manu Secretarii Legat. Suecici. Art. XXII. §. I. *et Principem Hereditarium* defuit: additum iam Secretarii manu Suecici. Art. XXIIII. §. I. iterum *et Principem Hereditarium* defuit: atque itidem additum manu dicti Secretarii Legat. Suecici. Ibid. *Brandeburgicum* pro *Brandeburgensem*, perinde habitum. In I. Procurat. *consentimus* pro *consensimus*, correctum manu dicti Secretarii Suecici. In II. Plenip. *Rosenberg*, pro *Rosersberg*, correctum eiusdem manu. *Schouede* pro *Schöueda* mansit. Facta hinc reuisio sigillorum, quae sine defectu reperta sunt.

Instrumentum Polonicorum Dnn. Commissariorum, in pergameno subscriptum pro Dnn. Legatis Suecicis, haec errata exhibet vlterius. In Plenipotentia Regis Poloniae, data Varsauiae d. XXIV Maii, MDCLIX. et ad calcem Instr. Pacis inserta, *Dominos Dominos* bis repetitur: mutatum est manu Dn. Pastorii posterius in *Dominum*. In nostro taliter exstat ante finem *Dn. Dn.* et mansit, acceptatum ac si extaret *Dnis*. In Polonico, in tit. Dni Lubomirski est *Nizinensem*, quod in aliis non exstat, neque in ipsius Instrumenti prooemio: variationi temporis id adscribitur, et manet. Item deest *Prazmowski*. Quia solent interdum breuiore titulo vti, hoc factum esse dixerunt Pastorius et Deukouizius. *Clesczelensis*, correctum est manu Dn. Pastorii. In Plenip. Reipubl. Poloniae de An. MDCLIX. *Nos Senatus et Ordines*: est contra Formulam conuentam, vbi *Senatores*. Ibidem *nec non Sereniss. Principem Dn. Dn. Carolum Gustauum,* deest *ac* vel *et*: addidit Dn. Pastorius *ac*. Ibi quoque deest *Prazmowski*, vt supra. In Plenipotentia Regis An. MDCLX. *Clesczelensis* deest. Adtribuitur iterum variationi temporis et tituli. In titulo Dni Lubomirski est *Nizinensem*, vt supra: deest iterum *Prazmowski*: atque, vt supra, explicatum est a dictis Pastorio et Deukouizio. *Rata grataque habituri*: subintelligi verbum auxi-

liare *ſumus*, interpretantur, et ita exſtat in Originali ipſo huius Procuratorii, Legationi Suecicae extraditi: itaque addi *ſumus*, non auſus eſt aliquis, ſed declarauit Dn. Mediator, defectum iſtum iam eſſe ſupplетum per ſubſequutam ratificationem ipſam. Notari quoque hic poteſt, quod Dn. Legatus Gyldenklau Inſtrumentum Pacis Oliuenſis Sedini, inſertis omnibus omnium partium Plenipotentiis, ſeu Procuratoriis, imprimi typis, poſt reditum ſuum ex Pruſſia, curauerit;* vbi quoque ita retentum eſt, neque verbum auxiliare additum. In Inſtrumento dicto pergameneo Dnn. Legatorum Polonicorum pro Suecicis Legatis raſurae ſunt ſequentes: In Prooemio in tit. Mediatoris eſt raſura in voce *la Cloye*. Ibidem raſura eſt in verbis: *Dn. Franciſcus, Liber Baro de Liſola.* Ibidem in verbis *Grumſdorf, Gerbero, Kegelſet.* Art. I. *Vandalorum:* item, *ſed utraque pars.* Art. II. §. 2. Raſura in voce *gaudeant.* Item raſurae in verbis, *ratione adhaeſionis hoſti.* Ibidem in verbis, *Ciuilibus.* §. 3. *Hoc bello.* Ibidem *R. M. Poloniae.* Ibidem raſura in verbis: *ab vtriuſque.* §. 4. Raſura in verbis, *cunctae actiones et inquiſitiones:* item in voce *eos.* Art. IV. §. 1. Raſura eſt in verbo, *Magnique:* item raſura in verbis, *Runen in mari ſitam, quas per idem* etc. Item in verbis, *in Eccleſiaſticis quam:* item in voce, *poſſeſſionis:* item *Oeſiliam.* §. 2. Raſura in voce, *exercitium.* §. 3. Raſura in verbis: *Equeſtris Ordinis in Liuonia Suecica.* §. 4. Raſurae in verbis: *modo non in:* item *tenuit inſtituto iudicialiter ſiue extraiudicialiter, ſi modo ſtatui:* item in voce *tum.* Art. V. §. 1. Raſurae ſunt in verbis, *Marienhauſen* etc. item, *fuiſſe per tempus induciarum Polonicae poſſeſſionis.* Item in verbis, *Poſſeſſione Sereniſſimorum:* item in verbis, *Sueciae.* §. 2. Raſurae in voce *Inſignibus*, item in verbis, *quam ſacrae*, item *eiuſque ſucceſſores.* §. 3. In voce *poſſit* raſura. §. 4. Raſura eſt in verbis, *Poloniae et Curlandiae.* Art. VII. §. 2. *Militiae Suecicae* raſura. Art. VIII. In fine raſura eſt in verbis, *nihilque exinde Reges Regnumque Sueciae.* Art. XIV. §. 1. Raſura in verbis, *Polonos, Suecos:* item in voce *Capitaneis.* Art. XV. §. 1. Raſura in verbis, *Liuoniae Suecicae.* Art. XXII. §. 1. circa fin. raſura in verbis, *de fortunis aut ſtatu ſuo decidiſſet:* item *aut:* item *earumque.* §. 2. Raſura

* Eam editionem, inter praeſtantiores, ſupra commemoraui, Obſeru. V. p. 242. Idque ipſum, quod hoc loco traditur ab auctore DIARII, confirmat me vehementer

iura in verbis, *et Megapoli, occupata praesidiis suis insidentur:* item in verbo *Greiffenhagen*, rasura est bis in prima syllaba *Grei*. §. 3. in voce *intercesserit*. Art. XXIII. Rasura est in voce *liberi:* item *Ratificationis:* item in verbis, *militiae nomina sua*. Art. XXIV. §. 1. Rasurae in verbis, *Principem ac Dnum, Dn. Carolum:* item in verbis, *Heredes, successores ac posteros:* item in voce *prouinciasque:* item *serioque*. §. 3. Rasura est in verbo *iuris:* item in voce *inimicitiae*. §. 4. Rasura in verbo, *Pacificationis*. Art. XXV. circa fin. rasurae in verbis, *pro se, heredibus* etc. Art. XXVI. in princ. rasurae sunt in *etc. etc.* et verbis seq. *loca omnia, quae in Pomerania hocce:* item in verbis *Greiffenhagen:* item *et é.* item *Sereniss. Regem Sueciae:* item *utriusque Generales vel eorum locum tenentes intra tempus ratihabitionibus:* item *tamen ne in praememoratis:* item in voce *cuiquam*. Art. XXVII. Rasura in voce *intra:* item in verbis, *et ab utraque parte*. Art. XXX. Rasura est in verbis, *extradita fuerint*. Art. XXXIII. Rasura est in verbis, *omnium belligerantium:* item *cuiusque proprios*. Art. XXXIV. No. 3. Rasura est in voce *Reginae*. No. 6. in voce *limites*, est rasura. No. 8. in voce *ac* est rasura. Art. XXXV. §. 1. Rasura est in voce *se:* et in voce *guarantiam* duae litterae *u. a.* item *communibus armis*. Ibidem §. 2. *partem ab altera vel plures a pluribus:* item in verbo *recurrere:* item in voce *qua*. §. 4. Rasura est in verbis, *actibus retundantur*. Art. XXXVI. Rasurae in verbis, *Nauarrae:* item in verbis, *dictus Dn. Legatus*. In Instrumento Dnn. Brandeburg. Legatorum pro Dnn. Suecicis deprehensa et obseruata sunt. In ingressu: *Brandeburgicum*, pro *Brandeburgensem*. Item *Kerbinken* in Brandeb. *Herbingken* in Suecico: item *constitutus*, pro *constituta:* item *Vasa*, pro *Wasa:* item *Leschno*, pro *Leszno:* item *Corschunensis*, pro *Corsunensis:* item *Colowrat*, pro *Colourat: Grundsdorf*, pro *Grumsdorf*. In Art. V. §. 1. *eaque* deest. In eod. Art. §. 5. *aut*, pro *ac* bene positum est. In Art. XIV. §. 2. *Ordasque*, pro *Hordasque:* quod tamen idem. In Art. XXIV. §. 1. in Brandeburgico, *Principem Halberstadiensem et Mindensem:* quod est in nostro *Halberstadii et Mindae*. In Art. XXV. circa fin. *Heredibusque*, pro *Heredibus*. In Art. XXXIV. *Foederatis*, pro *Confoederatis*. Item *inter*, pro *intra*.

menter illa in coniectura, in quam me tum adduxerat ANDR. SCHOTIVS, Scabinus Gedanensis, Historiae patriae scientissimus, nuper fatis functus.

Errata, examinatis, auſcultatis et reuiſis hiſce, et praecedentibus omnibus, in Dnn. Commiſſariorum Suecicorum et Electoralium pergameneis Authenticis, manibus Secretariorum Legationis Suecicae et Electoralis correcta ſunt, et in Dnn. Polonicorum Dnn. Suecicis dato Originali in pergameno, ab omnibus Plenipotentiariis Polonicis, excepto Dno Lubomirski, ſubſcripto, et ſex ſigillis in capſulis argenteis adpenſis roborato, manu Deukouizii. Ea vero, quae in ratificatis Inſtrumentis corrigenda, vel omiſſa addenda fuerunt, emendauit, et ſuppleuit Dn. Mediator manu ſua, exceptis iis, quae cum Caeſare commutanda fuerunt: ibi enim hoc munere functi ſunt Secretarii Legationum. Quoad cetera, videantur huius Partis Protocolla d. $\frac{30 \text{ Iul.}}{9 \text{ Aug.}}$ item $\frac{31}{10}$ eorumdem, item $\frac{6}{16}$ Aug. quid, et a quo correctum, quid manſerit, et quibus declarationibus factum ſit. De permutatis inter Suecicos et Caeſareos Legatos exemplaribus authenticis, tam in charta, quam deinceps pergameno, vid. in Protoc. P. IV. Illuſtr. Dn. Comes Schlippenbachius, quum Secretarius *von Schroeer* Suae Excellentiae tot errata, et fere intolerabiles in nonnullis raſuras deprehendi retuliſſet, admiratus eſt ſiue negligentiam et incuriam, ſiue etiam in quibuſdam forte malitiam. Quum autem mutari eſſet impoſſibile, inſeruiendum tempori cenſuit; et quia nec noſtra omnibus carerent erratis, licet tam grandibus naeuis non ſcateant, compenſationi locum dandum eſſe dixit. Notetur: voces *Originale*, *Authenticum*, *Exemplar authenticum*, immo de ſubiecta materia *Exemplar* abſolute, verbi cauſſa in Epilogo ipſius Inſtrumenti Pacis, pro ſynonymis in hiſce Protocollis habenda. In hac quoque conferentia, tam ante quam poſt meridiem, nomine Dn. Legati Electoralis Brandeburgici Secretarius Legationis Hempelius declarationem petiit Dn. Legati Suecici, ratione verborum *amicos et Foederatos*, in inuitatione ad guarantiam. Secretarius Suecicus, referre ſe velle Illuſtriſſ. Dn. Comiti a Schlippenbach, dixit. Id quod etiam fecit, et ſimul retulit, quod Dn. Legatus ab Houerbecke iam huius ipſius rei cauſſa cum Dn. Legato de Lumbres loquutus ſit, qui opus fore declaratione iudicaret. Illuſtriſſ. Dn. Comes rem trahendam eſſe, quo vſque fieri poſſit, reſoluit, Secretariumque, vt moram reſponſi necteret, et vbi vel Dn. Mediator, vel Secretarius Brandeburgicus, reſponſum vrgeret, aut obliuione, aut non data occaſione referendi ſe excuſet, inſtruxit.

Actum

Actum Dantisci, eodem die $\frac{2}{12}$ Aug.

Nomine Suae Excellentiae Dn. Comitis Schlippenbachii loquutus est Secretarius Suecicus cum Dn. Mediatore, et responsum postulauit Dn. Legati Polonici, super restitutione captiuorum nostrorum: 2) Declarationem Dn. ab Houerbeck, Legati Electoralis, super retraditione vexillorum, plenariaque militis residui et duorum tormentorum Strasburgicorum restitutione; et deinde vt desideriis Dn. Comitis a Waldeck satisfiat. Respondit ad 1. se loquutum cum Dn. Legato Polonico, qui declarauerit, quod Rex et hoc in puncto satisfacere Instrumento Pacis velit: postulare, vt a nostra quoque parte idem fiat; dicere Polonos, quod ad tres Legiones ipsis debeantur. Secretarius totas naues Polonorum ex Dania iam missas in Prussiam dixit, ex Polonia Suecum ne vnum quidem adhuc rediisse. Ad 2. respondisse Dnum ab Houerbeck, sicut nuper. Secretarius: Hanc declarationem satis non esse; postulare Dn. Comitem restitutionem. Ille: Firmiter declarasse Dn. Houerbeck, quod ad vexilla non sint obligati; immo nec illa in rerum amplius natura existere: annon igitur Dn. Comes quiescere velit, si per Instrumentum quoddam declaretur, ea vexilla amplius non existere. Secretarius ignorare se mentem Dn. Comitis respondit, velle eidem hoc referre. Ad 3. Dn. Mediator respondit: Se, loquutum cum Dn. Legato Electorali Varsauiae, accepisse responsum, quod nuper ipsi Secretario Suecico dederit, scilicet in beneficia Ecclesiastica praefatum Dn. Comitem a Waldeck restitutum fore;* si aliud praetendat, quoad officia scilicet, quibus functus fuerit apud Dn. Electorem, obtrudi id Suae Serenitati non posse, vtpote non in arbitrio Dni consistentem. Retulit Illustriss. Dn. Schlippenbachio haec Secretarius. Deinde etiam Dn. Mediator eidem Secretario Suecico dixit, quod Minister Hispanicus Dn. Luciani eum heri visitauerit, et dixerit, se habere mandatum ad guarantiam Regis Catholici, litterasque praeterea a Dno de Fuentes ad Dn. Comitem Schlippenbachium; nolle autem eas tradere, antequam factus fuisset certus de non reportanda repulsa: ideo rogasse Dn. Mediatorem, hac de re cum Dn. Comite loqui vellet, pro-

 misisse-

* Et restitutum tandem fuisse, patet ex iis, quae supra adtuli, p. 396. n.*

misisseque se ipsi, quod Secretario Legationis Suecicae hoc intimare velit, vt hic mentem Dn. Comitis exploraret, vel, vt erant ipsius Dn. de Lumbres verba, expiscaretur. Faceret itaque, ab eodem Secretario petiit, addens, quod Dn. Luciani non vrgeret, vt iam statim oblata guarantia per sollemne Instrumentum acceptaretur, modo Dn. Comes ad referendum acciperet. Respondit Secretarius Suecicus, se experturum; retulitque Dn. Comiti, qui iussit, vt responsum poscenti Dno de Lumbres redderet, quod, si Dn. Luciani ipsum conueniret, eumdem non auditum repellere nequeat; guarantiam istam accipiendi non habeat mandatum; velit autem ad Aulam Suecicam hoc notificare. Significauit hoc Secretarius Suecicus post prandium Dno de Lumbres, quem Dn. Comes Schlippenbach circa quintam vespertinam visitauit ipse, et inter alia hac quoque de re cum ipso loquutus est.

Actum Dantisci d. $\frac{3}{13}$ *Aug.*

Postquam Dn. Legatus de Lumbres heri Secretario Suecico intimasset, Dn. de Lisola declarasse, quod commutationem ratificationum Suecicae cum Caesarea fieri eo modo, sicut Oliuae Instrumentorum, per Secretarios Legationum necesse sit, interea examen per Secretarios in loco aliquo tertio, super quo illi conuenire possent, fieri queat, retulit hic Dn. Comiti Schlippenbachio, qui consensit. Igitur quum rediens ex suburbio in vrbem Suecicus Secretarium Caesareum in suo Suecici Secretarii Legationis diuersorio inuenisset, conuenit cum ipso, quod vellet inquirere de domo quadam; faciat ipse idem, vt hodie circa septimam congredi possemus matutinam. Et Suecicus quidem impetrauerat hypocaustum in domo, *der Schipper Güldehaus* dicta, hodieque hora sexta matutina Secretario per Amanuensem id notificauit. Sed

* PASTORIVS quidem in Diario Pac. Oliuens. p. 305. *Boehmium* scripsit. Fuit is profecto vir plane insignis, vrbis Gedanensis primum, vt vocant, Secretarius, dein quinto et quinquagesimo Seculi superioris anno inter Scabinos, atque aliquot post annos in Amplissimum Ordinem cooptatus. Neque consiliis solum, et fide, et industriae adsiduitate profuit rei publicae, sed etiam litterarum, quas olim iuuenis in Academia Lipsica hauserat, studio, et scriptis probis atque vtilibus, quorum alia in lucem exierunt, velut *Discursus de re monetaria Regni Poloniae,*

Sed ille respondit, ibi hospitium fuisse Danicorum Ministrorum, item in praesens Ablegati Megapolitani; inuenisse aliud conclaue egregium apud Dn. Scabinum *Behm*,* quod non dubitet nos habituros esse. Placuit: et ambo petiuimus a Dn. *Behm*, vt nobis ad aliquod horas accommodaret. Id quod ipsi pergratum fuit, et libentissime nobis concessit.

Actum ibid. e. d. hora VIII matut. in Behmii aedibus.

Quum igitur congressi essemus in praefatis aedibus, legere coepimus Ratificata, Caesareum nobis dandum, et nostrum Caesari dandum. Item Reip. Polonae Ratificatum pro Suecia: siquidem defectu auscultantium, nuper tantum auscultatum est in Dn. Mediatoris domo illud, quod Poloni dant Electori. Item hac ipsa vice quoque reliqui hic Secretarii aderant, et auscultata sunt Instrumenta ratificata inter se commutanda reliqua. Inuenti autem sunt defectus et notanda, quae sequuntur, a Secretario Suecico obseruata: In Caesareo Ratificato pro nobis exstat *etc.* post *Sclauonia*, item post *Carniolae etc.* e contra omissum est in fine tituli post *Salinarum*. Prius est expunctum, alterum erasum et correctum, tertium additum. In Prooemio *Mozeby* pro *Moreby*, in Caesareo Ratificato pro nobis, correctum est. In tit. Dn. Pacii *Ostricensis* pro *Ostrinensis*, in Caesareo Ratificato pro nobis, correctum est. Ibid. in Caes. *Dzno* pro *Dreno*, correctum est. In Polon. Reip. pro nobis rasura est in tit. Regis nostri Art. I. In Caesareo Ratific. pro nobis rasura est in Art. II. §. 5. in verbo *intentetur*, nec eadem manus est, item magnus ibidem hiatus vel spatium inter modo dictum verbum *intentetur*, et sequentis periodi principium, *Bona vero immobilia:* nihil tamen deest. In Regio Polon. et Reip. Caesareis dando Ratificato, defuit

loniae, item *de indigenatu sincera Collatio iurium et priuilegiorum Poloniae et Prussiae Regiae, ad sopienda Statuum dissidia;* alia adhucdum in scriniis latent, in hisque *Informatio pro Secretariis in Aula degentibus*, item Disquisitio Theotisce perscripta, super inclusione Vrbis Dantisci in Tractatum Elbingensem: neque enim aliam putauerim indigitari hoc titulo, *Ob die Stadt Danzig die Inclusion in den Vertrag zwischen Schweden und den Herrn Staaten - - annehmen könne?* Conf. Narratio de vita Michaelis Behmii a Behmenfeld, in Celeberr. HANOVII Collectaneis Prussicis, (*Preussische Sammlung*) T. II. P. XI. p. 650 sqq.

defuit *omnibus actionibus*, Art. v. §. 5. in fine, et additum eſt. In Reip. pro Caeſareis, omiſſum *Caſtra*, Art. III. item in fine, *et vtentur:* additum eſt vtrumque. In Caeſareo et Poloniae Reip. Ratific. pro nobis Art. v. §. 1. *Reſp. Polona*, in aliis *Poloniae*, vt ante apud Dn. Mediatorem perinde habitum eſt. In Caeſareo Ratific. pro nobis, *accolas* pro *incolas*, Art. v. §. 3. correctum eſt, vti et in reliquis omnibus. In Reip. Ratific. pro nobis Art. VII. §. 3. *eorumque* pro *earumque:* correctum deinde eſt per Dn. Legatum Mediatorem. In Reip. Art. VIII. *et Prouinciis* defuit *et*, adpoſitumque per Dn. Mediatorem. In Reip. Polon. pro Caeſareis Ratific. Art. XXXIV. §. 4. defuit, *et ſigillatione:* additum eſt. In Reip. pro Caeſareis Art. XXXV. §. 1. in principio defuit *ſecurior:* additum eſt. In Reip. pro nobis Art. XXXV. §. 2. fin. *in quo*, aliis *in qua:* et correxit Dn. Mediator *in qua*. In Ratific. Suecica nihil deſideratur quoad ingredientia, niſi quod Caeſareus Secretarius monuit, nominationem Electorum et Principum Germaniae eſſe generalem; ſpecificari debere: item quod non ſubſcripſerit hoc Authenticum pro Imperatore Illuſtriſſ. Dn. Regni Sueciae Theſaurarius. Ad primum Secretarius Suecicus reſpondit nihil: alterius cauſſam explicauit, abſentiam ſcilicet Illuſtriſſ. Dn. Regni Theſaurarii tunc, quum ſecunda vice exemplar pro Caeſare, ob tituli abbreuiationem, ſubſcriberetur. (Vid. ſupra $\frac{30 \text{ Iunii.}}{10 \text{ Iulii.}}$ MDCLX.) In ipſa ratificatione Reip. pro nobis ita poſita ſunt haec verba: *nec paſſuros a noſtris et Regni Poloniae Magnique Ducatus Lithuaniae Vaſallis, Officialibus ac ſubditis vllo modo violari.* In Formula conuenta autem illa verba ſonant: *nec paſſuros, vt ab vllo Reip. Statu, Vaſallo, officiali aut ſubdito, quouis modo violentur.* Quum explicarentur iſta, 1) *Reip. Statu*, non eſſe de ſtilo Cancellariae Polonicae: 2) ſub *Vaſallis, Officialibus et ſubditis*, omnes Ordines Reip. intelligi: declarationem in ſcripto petiit, nomine Illuſtriſſ. Dn. Comitis a Schlippenbach, a Dn. Legato Polonico Secretarius *von Schroeer.* Ille autem velut ſuperfluum recuſauit, etiam quum per Dn. Mediatorem poſtea vrgeretur. Tandem tamen mutatum eſt $\frac{5}{15}$ Aug. et $\frac{6}{16}$ eiuſd. actui atteſtatorio ſuper erratis inſertum hoc modo: *nec paſſuros ab vllis Regni Poloniae Magnique Ducatus Lithuaniae Statibus, Vaſallis.* Imperator inuitat Regem Catholicum, (idque allegatis longe recenſitis rationibus,) quod etiam eſſe contra Formulam Ratificationis conuentam, interpre-

tari

tari quis possit, Art. XXXIV. Instrumenti Pacis, vbi No. 8. quod nulla vox aut syllaba immutari debeat. Secretarius Suecicus tam Polonicum, quam Caesareum Secretarium hac de re monuit; et relaturi eramus quisque suo Dn. Principali, simul exspectaturi, quid Dn. Schlippenbach, et Dn. de Lisola velint, quoad correctionem eorum, quae in Suecico pro Caesare, et Caesareo pro Suecia necessaria erunt; vtque conueniretur hora tertia pomerid. iterum iisdem in aedibus Scabini Behmii, condictum fuit.

Actum eodem, post prandium, hora II.

Retulit Illustriss. Dn. Comiti Schlippenbachio supra adnotata Secretarius: et ille 1) existimauit, quod manu Secretariorum Legationum, deficiente inter Sueciam et Caesarem Mediatore, corrigerentur corrigenda, et actus fieret attestatorius, a Legatis vtrimque subscriptus: 2) Quae in Formula Ratificationis Reipubl. desiderantur, adaequari oportere per Dn. Mediatorem: 3) Quae inserta sunt contra conuentionem in Caesarea Ratificatione, vbi viderit, se resoluturum: interea putabat, praeuia protestatione, quod haec non aliter intelligantur vel acceptentur, ac si verbotenus Formulae conuentae corresponderent, accipienda esse: non enim propterea remorari posse commutationem Ratificationum: posse quoque consuli Dn. Mediatorem de Lumbres, qui etiamsi Mediatorias partes inter Caesarem non sustineat, tamen, quum sese inuicem videant, cum Dn. de Lisola hac de re conferre. Exequutus est haec iussa Secretarius *von Schroeer* suo vnumquodque loco, et hoc modo dubia ista sunt composita.

Actum eodem, hor. IV pomerid. in iisdem aedibus Behmianis.

Correcti sunt per Secretarios Legationum defectus memorati in Caesareo Ratificato pro Suecia: item in Ratificatis inter Caesarem et Polonos. Hac vice Brandeburgicae Legationis Secretarius in aurem insusurrabat Secretario Suecico, non dubitare Dn. Legatum Electoralem, Elbingam Suae Serenitati certo cessum iri. Cui ille: Ipsum Brandeburgicum Secretarium vidisse iam, et Suae Excellentiae Dn. Legato

Electorali quoque communicatam esse Ratificationem in Originali Articuli illius Separati; vbi etiam commutatio ratificationum facta fuerit, Elbingam S. R. M. Sueciae praesidio euacuatum, et, secundum Instrumenti Pacis tenorem, iusto tempore restitutum iri. Ille: Suam Serenitatem Electoralem paratam in omnibus ad satisfaciendum, quae ad Pacis exequutionem et eiusdem deinde fidelem conseruationem ac manutentionem requirantur; si autem ipsi Elbinga non tradatur, Eamdem nec vnicum in Pomerania locum cessuram. Secretarius Suecicus, vti responderat, respondit. Quum absoluissemus correcturas modo commemoratas, inuicem Originalia Caesarea et Electoralia (nostra enim et Polonica iam nudius tertius alteri alter communicaueramus, et deinde, vbi inspexissent Dnn. Legati, Dn. Mediatori restitueramus,) tradidimus ad videndum a suo cuiusque Dn. Principali, cum expressa reseruatione, ne vim iam tum haberet commutationis. Contulitque se Secretarius Suecicus ad Dn. Comitem a Schlippenbach, et traditis ipsi istis duobus Originalibus, receptisque hodie ab eodem communicatis ipsi Polonicis, ista, quae occasione Elbingae Secretarius Electoralis loquutus esset, retulit. Qui respondit, Electorem neutiquam Elbingam accepturum; et, si ille loca in Pomerania restituere nolit, dixisse Dn. de Lumbres, quod Poloni se nobiscum statim coniuncturi, et eumdem ad restitutionem compulsuri sint.*

Actum Dantisci d. $\frac{3}{13}$ et $\frac{4}{14}$ Aug.

Illustriss. atque Excellentiss. Dn. Legatus Mediator triduo et biduo ante permutationem Ratificationum, inter Sueciam et Poloniam, Secretariis Legationum in conclaui ipsius congregatis notificauit, quod Ablegatus Megapolitanus vrgeat satisfactionem transitus exercituum annis hisce facti, integrum relinquens, an Illustriss. atque Excellentiss. Dn. Principali quilibet suo id indicare, eorumque resolutionem requirere vellet. Respondit Suecicus, se ad hunc actum permutationis tantum instructum, et quae inde dependeant; hanc vero rem huius materiei non

* PVFENDORFIVS Rer. Brandeb. Lib. VIII. §. 80. p. 532. *Equidem in Pace dispositum erat, vt quatuordecim dies post traditam Elbingam tria Pomeraniae oppida, Wollinum, Dammum et Greifenhaga, Suecis redderentur. Sed negabat Lum-*

non esse; credere etiam ioco tantum ista proponi; de cetero non dubitare, quin Illustriss. Dn. Comes Schlippenbach ipsi Dn. Ablegato, qui eius Excellentiam visitasset, pro necessitate responderit. Conformant se Polonicus et Electoralis Brandeburgicus Secretarii: Caesareus autem, vtpote Mediationem Gallicam non agnoscente Imperatore, non aderat. Quippe quae inter Legationem Suecicam et Caesaream agenda occurrebant, mediate per Polonos ad Mediatorem, et inde ad Suecicos deferri hactenus receptum fuit, praesertim tempore Tractatuum Oliuae. Dn. Mediator, rogatu praefati Dn. Ablegati se haecce monere voluisse; posse nos data occasione Excellentiis Suis ea referre. Se respondisse Ablegato, nimis sero haec postulari. Facturos respondimus, simul atque commodum foret. Altera vice, sequenti videlicet die, subridens hisce Formalibus coepit repetere hesterna Dn. Mediator: "Domini, Ablegatus Megapolitanus a Vobis omnibus postulat satisfactionem." Responsum est partim, adhuc non fuisse datam occasionem, partim obliuioni traditum, partim adhuc relationem fieri. Suecicus retulit Dn. Comiti; et Dn. Mediator nihil vrsit amplius. Quid autem Illustriss. Dn. Comes Schlippenbach responsi loco tribuerit, sine dubio ipsi S. R. M. et Regimini retulit.

Actum Dantisci d. $\frac{4}{14}$ *Aug. hora IV pomerid.*

Iussu Dn. Comitis Schlippenbachii, cum Dn. Legato de Lumbres loquutus est Secretarius Suecicus, quomodo conciliari possint Articuli de restitutione Elbingae, quum Art. VII. disponat de ea facienda quotriduo post ipsam commutationem; Art. XXII. et XXVI. vero loquatur de tempore, quo locorum in Pomerania fieri debet euacuatio, quod est inter duas septimanas a commutatis ratificationibus. Respondit Dn. Mediator, agitatam quoque fuisse hanc quaestionem Varsauiae, loquutumque se esse cum Dn. Rey, qui dixisset, Articulum illum VII. loqui de Polonia, cui fieri restitutio debeat; si igitur Suecia hoc nitide obseruet, bonam fidem quemlibet agniturum esse. Si autem differre

Lumbranus Electori fas esse haec oppida ob Elbingam detinere. Nam Suecos, deducto Elbinga praesidio, pactis satisfecisse: an autem eadem Electori tradatur, Suecos non tangere, quibus et Polonorum facta praestanda haud sint. —

ferre euacuationem velit, fateri ſe, Articulum XXII. et XXVI. controuerti poſſe: et conſilium deciſiuum reliquit in medio Dn. Mediator. Retulit haec Illuſtriſſ. Dn. Comitis Excellentiae Secretarius, quae eodem inſtanti obuiatura quaſi ex improuiſo erat Dn. Legato Polonico. Quum enim de prioritate viſitationis quaeſtio, cuius ſupra facta eſt mentio, dirimi non poſſit, expediens hoc inuentum fuit, vt Dn. Rey Oliuam iret, et Dn. Comes Schlippenbach in confinia pagi *Stritz* exſpatiaretur, ac deinde obuii ſibi facti, abſque vlla ceremonia vterque Legatus curru deſcenderent, et inuicem conferrent. Quod factum eſt, ſtante, ſicut e curru proſilierat, non mutato vel ad dextram vel ad ſiniſtram loco, in duas fere horas; vbi maxime de Elbinga et foedere Moſcouitico ſermo fuit, ſicuti deinde Illuſtriſſ. Dn. Comes Dno *Weydenhayn*, et Secretario *von Schroeer* narrauit.

Actum Dantiſci d. $\frac{5}{15}$ *Aug.*

Mentionem facit Protocollum d. $\frac{3}{13}$ Aug. verborum: *vt ab vllo Reip. Statu, Vaſallo* etc. in clauſula obligatoria Ratificationis Reip. Poloniae. Iſta hodie per Dn. Mediatorem, conſentientibus intereſſatorum Legatis, ita mutata ſunt, (velut etiam in actu atteſtatorio Erratorum, d. $\frac{6}{16}$ Aug. videre eſt,) *ab illis Regni Poloniae Magnique Ducatus Lithuaniae Statibus, Vaſallis* etc. Defectus in S. R. M. Ratificatione Articuli Separati de Elbinga notatus eſt. In ipſo Art. Separato, vbi poſt verba, *Sua Serenitate Electorali,* omiſſum erat *Brandeburgica;* quod Illuſtr. atque Excell. Dn. Mediator ſuppleuit. Iam facta eſt erratorum hiſce diebus confuſe adnotatorum et praecedentibus Protocollis inſertorum ſeparatio, ita vt, quae in vnoquoque exemplari authentico fuerant deprehenſa, illa eidem exemplari ſubiicerentur, mediante ſpeciali Formula, vna cum Dn. Mediatore a ſingulis Dnn. Legatis, et ſub finem debito loco ab illius Legationis Secretario ſubſcripta et ſubſignata, in hunc modum. Et quidem in exemplari ratificato Suecico pro Electore adpoſita haec ſunt: "Poſtquam examinatum eſt hocce praeſens Inſtrumentum, aliquae raſurae in illo detectae ſunt, errataque manu ſcribentis commiſſa, deprehenſa, quae ſequuntur. (Specificata ſunt errata.) Quibus nihilominus erratis de conſenſu partium per Illuſtriſſ. atque Excell. Dn. Legatum Mediatorem correctis, iiſque, quae in raſuris, ſiue

ſiue veris, ſiue praetenſis, exſcripta ſunt, adprobatis, commutatio facta eſt huius Ratificationis Regiae Suecicae cum Ratificatione Electorali Brandeburgica. In quorum fidem cum alte memorato Dn. Legato Mediatore ſubſcripſit Illuſtriſſ. et Excell. Dn. Legatus et Plenipotentiarius Sereniſſ. Regis Sueciae. Actum Gedani, die decima ſexta menſis Auguſti Anno Dni milleſimo ſexcenteſimo ſexageſimo." —

In aliis taliter. "Anno milleſimo ſexcenteſimo ſexageſimo, die $\frac{6}{16}$ Aug. Poſtquam errata manu ſcribentis in hoc Inſtrumento deprehenſa, (quorum catalogus hic ſubiicitur,) de conſenſu partium per Illuſtriſſ. atque Excell. Dn. Legatum Mediatorem fuerunt correcta, raſuraeque notatae et adprobatae, commutatio huius Ratificationis N. N. facta eſt cum Inſtrumento Ratificationis N. N. In quorum fidem etc. — In Ratificato Reipubl. Poloniae ita: "Extradita eſt Ratificatio Legationi Suecicae: — et ſic mutatis mutandis in reliquis factum eſt, quae inter Sueciam, Poloniam, et Electorem reciproce commutanda erant, et etiam pro Gallia extradenda a partibus Mediationem illam agnoſcentibus. Formula ſpecialis Inſtrumentis cum Caeſare commutandis, et vice verſa, inſerta eſt talis: "Poſtquam errata manu ſcribentis in hoc Inſtrumento deprehenſa, (quae hic infra ſubiiciuntur,) de conſenſu partium per Legationum Secretarios fuerunt correcta, commutatio huius Ratificationis Suecicae cum Caeſarea facta eſt. Gedani d. $\frac{6}{16}$ menſis Aug. An. MDCLX." *Catalogus Errorum.* — Hucuſque tantum concepta fuit haec Formula: monuit autem Secretarius Suecicus, quod adprobauit Illuſtriſſ. Dn. Comes Schlippenbachius, indecorum fore, Legatum immediate erratis ſubſcribere, et Epilogum, qui ſequitur, concepit, eumque Secretario Caeſareo communicauit, qui per Amanuenſem reſpondit, conſentire Dn. Legatum Caeſareum: et ita retentus eſt. "In fidem maiorem Illuſtriſſ. atque Excellentiſſ. Dn. Legatus Suecicus (Caeſareus) manu ſua ſubſcripſit, et ſigillum ſuum imprimi iuſſit. Actum anno, loco et die, quibus ſupra." Originali ſuper Articulo Separato inſerta haec ſunt: "In hoc Originali, quod commutato ſollemni Ratificationis Regiae Suecicae Inſtrumento, cum Ratificatione Sereniſſ. Electoris hodie quoque extraditum eſt, Illuſtr. atque Excell. Dn. Mediator verbum, *Brandeburgica,* de conſenſu partium manu ſua in margine poſuit. Actum Gedani

 die

die $\frac{6}{16}$ Aug. M. DCLX." Iſta hodie omnia parabantur, vt die craſtina, vna cum actu generali atteſtatorio Erratorum, (qui in Protocollo continetur d. $\frac{6}{16}$ Aug.) ſubſcriberentur, et deinde fieret Ratificationum permutatio. Iuſſu Illuſtr. Dn. Comitis a Schlippenbach, Secretarius Legationis Suecicus quoque, tam apud Dn. Legatum de Lumbres, quam Secretarium Legationis Polonicum, et Secretarium Legationis Brandeburgicum, iterum mentionem fecit Principiſſae Radziuiliae, vexillorum et Comitis Waldeccii. Paſtorius Dn. Legato Polonico, Secretarius Hempelius Dn. Legato Electorali ſe relaturos, Dn. Legatus Gallicus autem cum vtroque Legatorum ſe loquuturum promiſerunt.

Actum Dantiſci d. $\frac{6}{16}$ Aug. hora X antemerid. in aedibus Dn. Legati de Lumbres.

Ante coeptam conferentiam, modo memoratus Dn. Legatus Gallicus Secretario Suecico litteras Dn. Vice-Campi-Mareſchalli *von der Linde* d. $\frac{4}{14}$ huius menſis, Elbingae datas, quas Illuſtr. Dn. Comes Schlippenbachius Suae Excellentiae communicauerat, retradidit, retulitque, ſe cum Dn. Legato Polonico Rey de tempore euacuationis loquutum,* diuerſiſque rationibus perſuaſoriis vſum fuiſſe: neutiquam autem dictum Dn. Legatum Polonicum moueri potuiſſe, vt conſentiret, quo praeſidium Suecicum a die craſtina, octiduum adhuc Elbingae commoraretur; conſenſiſſe tandem, vt illud ibi remoraretur vſque ad diem Sabbati proximum, qui ab hodierno erit dies quintus a permutatione Ratificationum, quam hodie fieri non dubitaretur. Conceſſiſſe etiam, vt eductus miles in pago proximo ſtationem caperet, et ipſis triduum vel quatriduum, negotiorum ſuorum cauſſa, itus reditusque in vrbem et ex illa pateret. Dn. de Lumbres quidem Dno Rey propoſuiſſe, vt potius in ſuburbio manſio concederetur: eum vero, rem haud carituram adprehenſione et inconuenientiis, exiſtimaſſe. Retulit hoc Illuſtriſſ. Dn. Comiti praefatus Secretarius, dicenti, impoſſibile fore, vt

* Erat autem Reio res Elbingana a Ioh. Caſimiro Rege commiſſa, rogatu ipſius Electoris Brandeburgici. Nam is, vt PVFENDORFIVS refert Rer. Brandeb. Lib. VIII. §. 78. p. 530. *Pace Oliuae abſoluta, Houerbequium Varſauiam miſit, vbi in Iunium menſem Conuocatio ſuper firmanda Pace indicta erat. Ei iniunctum*

vt die Saturni fieret euacuatio; post octiduum autem, a die crastino computandum, illam certo futuram se promittere. Reportauit hoc idem Secretarius Dn. Legato de Lumbres, qui Dn. Rey nullo modo sibi hoc persuaderi passum esse respondit, caussam addens, quod praesidium Polonicum in motu sit, et Thorunio egressum iam Graudentum itinere superauerit, locumque illud capientem praeter Elbingam nullum esse. Iterum retulit Illustriss. Dn. Comiti Schlippenbachio Secretarius, et ille scripturum se ad Dn. *von der Linde* resoluit, vt, quantum possit, opus euacuationis iusto tempore maturaret. Saepe dictus Secretarius Legationis Suecicus etiam a Dn. Mediatore, ex Articulo XXXVI. Instrum. Pacis postulauit Ratificationem Regis Christianissimi super guarantia. Ille respondit: Regem suum ratificationem adhuc mittere non potuisse, quia nuper tandem ad S. R. M. Varsauia miserit Authentica, a Dnn. Commissariis Legatis Plenipotentiariis subscripta: transmissurum etiam Regem Ratificationes, vbi permutatio facta eorumdem fuerit. Dn. Akakiae exemplar statim Sobothi a Legatione Suecica traditum esse, regessit Secretarius. Ad hoc vero Dn. Mediator nihil respondit. Perrexit Secretarius: De alte memorati Christianissimi Regis Ratificatione ista dubium tamen non esse. Immo Suam Maiestatem ratificaturam, respondit Dn. Mediator, sed non ante, quam eidem de ratificatione paciscentium constiterit. Retulit Illustriss. Dn. Comiti Schlippenbachio Secretarius. Ille nihil huius rei caussa mandauit vlterius. Conuenerunt Secretarii in aedibus Dn. Mediatoris, cui stetit sententia, vt hodie fieret Ratificationum permutatio: et itaque, si adhuc aliquid supersit, ante actum istum conficiendum, maturaretur ac perficeretur, voluit, quo post prandium operi demum toti finis imponeretur.

Actum Gedani d. $\frac{6}{16}$ Aug.

Quum Secretarii retulissent suo quisque Illustriss. et Excellentiss. Dnn. Dnn. Principalibus, Illustriss. atque Excellentiss. Dno de Lumbres in

ctum, Polonos exemplum Pacis ab hisce subscriptum et ratihabitum pro Electore poscere. — Tum vt Delegatum ad Elbingam tradendam peteret Vladislaum Reium, qui antea singulari studio in Electorem ostentato operam suam in eam rem obtulerat.

in medium consulente, a quo nec Dn. Legatus Caesareus dissensit, super Formula communi actus erratorum conuentum est, in hunc fere modum: "Anno MDCLX. die XVI Aug. Postquam Instrumenta Ratificationum Tractatus Oliuensis a Secretariis Legationum omnium partium paciscentium simul congregatis examinarentur, in dictis Instrumentis errata manu scribentium hic illic commissa, ab iisdem Secretariis deprehensa, atque ea quidem, quae inter Regias Maiestates Poloniae et Sueciae, tum Suam Serenitatem Electoralem, commutanda erant, praesente Illustriss. et Excellentiss. Dn. Legato Mediatore, ac pleraque manu etiam ipsius emendata; Caesarea vero, et quae cum eadem Caesarea Legatione a ceteris partibus omnibus commutanda erant, per Secretarios cuiusque Legationis correcta, eorumque omnium Catalogus de consensu partium hic subiectus, et Principalium quidem Electoraliumque praedicti Dn. Legati Mediatoris, cetera vero Secretariorum Caesareae et reliquarum Legationum manu subscripta sunt: et in Instrumento quidem Polonico Regio reperta ac correcta sunt errata sequentia — In Instrumento Polon. Reip. correcta sunt sequentia — In Instrumento Suecico correcta sunt sequentia — In Instrumento Caesareo correcta sunt sequentia — In Instrumento Electorali correcta sunt sequentia.— Facta videlicet vbique insertione specificatorum erratorum, et deinde actum claudente hoc epilogo: Quo autem maior hisce fides sit, vna cum praefato Dn. Mediatore Illustriss. atque Excellentiss. Dn. Legatus N. N. manum suam hic subscripsit, sigillumque proprium sciens adponi fecit. Actum vt supra." Vbi in his, quae inter Sueciam et Imperatorem, Eumdemque ac Poloniam et Electorem commutanda essent, omitteretur Mediatoris mentio, et fieret Epilogus talis. "Quo autem maior his fides sit, Illustriss. atque Excellentiss. Dn. Legatus Suecicus, Polonicus, Caesareus, Electoris Brandeburgicus, manu sua subscripsit, et sigillum suum adponi iussit. Actum Gedani, anno, die, vt supra." Quia vero Secretarius Suecicus monuit, quod in quibusdam inter se passim Originalia differant, posito vocabulo alio pro alio eiusdem significationis; interdum etiam transpositionibus occurrentibus, et alibi nonnullis omissis, alibi positis, verbi gratia, *ac* pro *et*, *et* pro *que*, et vice versa, saepe ponatur: item *Ratihationes* pro *Ratificationes*; item *Respubl. Polona*, quod in aliis inue-

inueniatur *Polonia: Regnum Sueciae*, in aliis *Suecia; Prussiae Dux*, in aliis *in Prussia Dux: Princeps Hereditarius*, in quibusdam positum, in quibusdam omissum sit: item pars *Liuoniae Australis*, in quibusdam additum *Eaque Australis; Transactio pacis*, in aliis *pacis transactio; Imperium Romanum*, in quibusdam *Romanum Imperium; Restituantur suis quisque dominis*, alibi *restituantur suis quique dominis*: item *tum, tum*; in aliis *tam, quam* etc. Item occurrunt in titulis Dnn. Legatorum errata, vt *Herbingken*, pro *Herbinghen; Schoueda*, in aliis *Schoweta; Kegelset*, in aliis *Kegels;* et plura eiusmodi alia: item in Prooemio Ratificationis in nonnullis Originalibus, *quorum tenor est, qui sequitur;* in nonnullis, *quorum tenor est talis;* in nonnullis, *inierunt, statuerunt et concluserunt.* In Procuratorii Reipubl. apographis ad Instrumenti calcem subiectis alibi exstet, *Nos Status et Ordines;* alibi, *Nos Senatus et Ordines:* debuerit autem scribi, *Nos Senatores et Ordines:* quod errorem scribentis interpretati sint, et manserit. Inserta huic actui et illa sunt, cum annexa declaratione, siquidem ista idem notent, nec sensui detrahant, vel conuentioni contrarientur, eadem correctioni omnia subiicere minus e re videri, sed potius ad euitandum tot maculas et rasuras, perinde haberi. Igitur consentientibus Dnn. Legatis omnibus, mutatis mutandis confecta est scriptura, vel actus super erratis eiusmodi: "Anno millesf. sexcent. sexagesf. die decima sexta mensis Aug. Quum Instrumenta Ratificationum Tractatus Oliuensis a Secretariis Legationum omnium partium paciscentium simul congregatis examinarentur, in dictis Instrumentis errata manu scribentium hic illic commissa, ab iisdem Secretariis deprehensa, atque ea quidem, quae inter Regias Maiestates Poloniae et Sueciae, tum Suam Serenitatem Electoralem commutanda erant, praesente Illustriss. atque Excellentiss. Dn. Legato Mediatore, ac pleraque manu etiam ipsius emendata; S. Caes. M. vero, et quae cum Eiusdem Legatione a ceteris partibus omnibus commutanda erant, per Secretarios cuiusque Legationis correcta, eorumque omnium Catalogus de consensu partium hic subiectus, et Regum quidem Reipublicaeque Poloniae, praedicti Dn. Legati Mediatoris, cetera vero Secretariorum Caesareae et reliquarum Legationum manu subscripta sunt, et in Instrumento quidem Polonico Regio pro Rege Sueciae: In Art. I. lin. 2. in tit. Regis Poloniae omissum erat semel *Dominum*, et corre-

ctum eſt *Du.* Art. v. §. 1. raſura eſt in verbis *Marienhauſen*, item *fuiſſe per tempus induciarum Polonicae poſſeſſionis.* Ibid. fuit *Reſbublica*, et deleta eſt ſyllaba *bu.* Art. vi lin. penult. raſura eſt in verbis, *Regiam Maieſtatem Regnumque Sueciae in futurum.* Art. xiv. §. 1. lin. penult. deletum eſt *de.* §. 2. raſura eſt in voce *Chamum.* Art. xxvi. raſura eſt in verbis, *eodem tempore.* Art. xxxii. §. 2. fuit *Electores*, correctum *Electorales.* Pro Caeſare: In Prooemio *Mozebii* mutatum in *Moreby.* In verbo *Hylinge* eſt raſura. Art. II. §. 2. *Et* eſt eraſum. Ibidem §. 5. additum eſt *omnibus.* Art. III. raſura eſt in verbis, *Regiones, ditiones et ciuitates.* Art. iv. §. 3. correctum eſt *et.* Art. xxii. §. 1. raſura eſt in verbis, *ſed quicumque ex ſola cauſſa.* Art. xxiii, *libere* mutatum in *liberi.* Art. xxvi. §. 2. additum eſt *ſua.* Pro Electore Brandeburgico: In Haranga poſt *Scepuſienſis* additum eſt *Chnicelnicenſis.* Art. II. §. 4. loco *ſeruitii o*, poſitum *ſeruitiis*, *o* in *s* mutato. Art. v. §. 1. poſt *Marienhauſen* additum *etc.* §. 4. loco *quiſque* poſitum eſt *quique.* Art. vii. additum eſt *ſſ. 1.* Art. xiii. loco *ſit*, poſitum *erit.* Art. xxii. additum *ſſ. 1.* Art. xxxv. §. 2. loco *quo*, poſitum *qua.* §. 3. loco *tum*, poſitum *tunc.* §. 4. loco *extra*, poſitum *citra.* Deſiderata Plenipotentiae Regiae in abſentia Amanuenſis, qui hoc ipſum Inſtrumentum ſcripſerat, cum conſenſu partium manu Dn. Deukouizii, Notarii Cancellariae Maioris Regni, adſcriptae ſunt. Reipubl. Poloniae pro Rege Sueciae: Art. I. in titulo Regis Sueciae raſura eſt in verbis, *Sereniſſ. et Potentiſſ. Principem ac Dominum, Dn. Carolum, Suecorum.* Art. II. §. 1. *aut per ſe*, pro *aut per ſuos*, eſt correctum. Art. v. §. 3. in verbis, *ſi quas*, raſura eſt. Art. xxiv. lin. 4. raſura videtur in verbo, *poſteros.* Art. xxxv. §. 1. raſurae videntur lin. 2. in verbo *foederata*, vt et in voce *guarantiam.* Ibidem lin. 6. verba, *firmiſſimi ſpondentes:* item paullo poſt vox *ſummum* videtur eſſe raſura. Ibidem §. 4. raſura eſt in vocibus, *cauſſa actus.* Art. xxxvi. raſura eſſe videtur in verbo *fideiuſſor.* Ibidem correctum eſt in ſyllaba vocis *guarantia:* ibidem raſura videtur in verbo *pactorum.* Ibidem diuerſae raſurae et correcturae ſunt, in tota periodo vltima: *Integrum quoque erit paciſcentibus omnibus, eandem Chriſtianiſſimi Regis guarantiam et fideiuſſionem ſuſcipere, et alios quoque in tempore ratihabitionis ad idem officii genus inuitare, et denominare Principes ac Poteſtates.* In ipſa Ratificatione, raſurae videntur in verbis: *ideo Principes et Status a S. R. M. ad praeſtandam guarantiam inuitatos.*

tatos. Art. XXXVII. rasurae videntur in verbis, *si quis Regum, Principum, nec non Rerumpubl.* In ipsa Ratificatione, et quidem clausula obligatoria positum fuit, *nec passura a nostris et Regni Poloniae Magnique D. Lithuaniae Vasallis, Officialibus ac subditis vllo modo violari*: correctum est manu Dn. Mediatoris, *nec passuros ab ullis Regni Poloniae Magnique Duc. Lithuaniae Statibus, Vasallis* etc. In ipsa Ratificatione, rasura est in verbis, *cauemusque et promittimus Diplomata Ratificationis huius Pacis* — Art. VII. §. 3. *earumque*, quod fuit *eorumque.* Art. VIII. inserta est particula *et*, post verbum *exercitibus.* Art. IX. inserta est eadem particula *et*, post verba, *quo ex Regno Poloniae.* Art. XXIV. §. 3. lin. 1. correcta sunt verba, *ita vt.* Pro Imperatore: In Prooemio, *Mozebii* correctum est *Moreby.* Ibidem *Gylinge*, correctum est *Hylinge.* Ibidem *nominis*, correctum est *Numinis.* Ibidem *Corporium*, correctum est *Coporium.* Art. I. *ab utrinque*, deletum est *ab.* Art. II. §. 2. *et* deletum est. Ibidem §. 2. additum est *omnibus*, quum ante omissum esset. Art. III. additum est *castra.* Ibidem additum est, *et utentur.* Art. IV. §. 4. in verbo *aeque* rasura est. Art. VIII. additum est *et.* Art. XV. §. 3. additum est *hoc.* Art. XXII. §. 1. additum est *de fortunis.* Art. XXIII. § 1. *libere*, correctum est *liberi.* Art. XXIV. rasura est in verbo *Prussiae* etc. Ibidem §. 4. additum est *is.* Ibidem rasura in verbo *restituitur.* Ibidem *amnistiae*, correctum est *pacificationis.* Art. XXV. additum est *ultimo.* Ibid. *aut*, correctum est *et.* Ibidem *perpetuum*, correctum est *aeternum.* Art. XXVI. post verbum *Serenitatis*, additum est *Electoralis.* Ibidem correctura est in verbo *Slesuicensi.* Art. XXXIII. *cuiuscunque*, correctum est *cuiusque.* Art. XXXIV. §. 4. additum est *sigillatione.* Art. XXXV. additum est *securior.* Ibidem §. 4. rasura est. Art. XXXVI. additum est *in.* In Ratificationis Formula, post verbum *Comitiis* additum est *generalibus.* Pro Electore: Art. II. §. 1. *aut per se*, correctum *aut per suos.* §. 4. *fuerunt*, correctum est *fuerint.* §. 5. additum est *omnibus.* Art. III. post *ciuitates*, additum *castra.* Art. IV. §. 1. ante *arcibus* deletum est *et.* Art. V. §. 1. post *Lützen*, additum *etc.* §. 4. loco *quoque*, positum *quique.* Art. IX. loco *Originalium obligatione*, positum *Originalium obligationum productione.* Art. XXII. §. 2. loco *argumentis*, positum *fundamentis.* Art. XXIII. loco *libere*, positum *liberi.* Art. XXV. loco *in perpetuum*, positum *in aeternum.* Art. XXXI. loco *tractetur*, positum *tractentur.* Art. XXXV.

§. 4. loco *extra*, positum *citra*. Art. xxxvi. post verba, *Rex Sueciae*, insertum est *ut*. Item loco *intra*, positum *inter*. In Ratificatione, loco *sub*, positum *subdito*. Regis Sueciae pro Rege Requepubl. Poloniae: In praefatione post verba: *ex Ordine vero Equestri*, additum est *Dominus*. Art. II. §. 4. *fuerunt*, mutatum est in *fuerint*. Art. v. §. 1. *Deputatos*, mutatum est in *Deputandos*. Ibidem rasura est in voce *Poloniae*. Ibidem §. 3. *accolas*, mutatum est in *incolas*. Ibidem §. 5. *ac*, mutatum est in *aut*. Art. xiv. §. 1. sub finem deletum est *de*, ante *generalibus*. Art. xvi. *Koenigsmarchius*, mutatum in *Koenigsmarkius*. Art. xxii. §. 3. *stabilitur*, mutatum est in *stabitur*. Art. xxxii. additum est *ac*, quod fuerat omissum. Ibidem vox *negociationis* correcta est. Art. xxxiv. correcta est vox *subscribatur*. Art. xxxv. *Tractationem*, mutatum in *transactionem*. Ibidem §. 1. rasura est totius lineae, et inde verbum *consensum*, mutatum est in *consensu*. Ibidem §. 1. *quo*, mutatum est in *qua*. In ipsa Ratificatione, rasura duorum verborum. In Procuratorio 2. *Instr*. pro *Institum* correctum est. In Procuratorio eodem, addita sunt duo vocabula, *conuenienter sopiendo*. Ibidem rasura est in verbis *Instrumenta inuicem*. Pro Imperatore: In Prooemio, in titulo Dn. Comitis Colourat fuit *Richenau*, et correctum est *Reichenau*. Art. iv. §. 1. post verba, *Reges Regnumque Sueciae*, defuit *que*, et est additum. Ibidem §. 4. fuit *aut*, et correctum *haut*. Art. v. §. 5. in fine post verba, *nullo inde iure*, fuit *ac*, correctum *aut*. Art. xiv. §. 1. in fine deletum est *de*. Art. xviii. fuit *iacent*, correctum *iaceant*. Art. xxiii. fuit *liberati*, correctum *libertati*. Art. xxv. bis defuit particula *in*, post verba, *scissis et:* additum autem vtrobique. Art. xxxii. §. 2. In principio fuit *tn et:* correctum est *tam*, expuncto *et*. Art. xxxiv. No. 5. fuit *Diploma*, et correctum est *Diplomata*. Art. xxxv. §. 1. fuit *Eiudemque*, correctum est *Eiusdemque*. Pro Electore: In Art. I. *Aligustum*, mutatum in *Augustum*. In Art. II. §. 4. *adstricti fuerunt*, mutatum *fuerint*. Art. v. §. 3. *accolas*, mutatum in *incolas*. §. 5. *ac*, mutatum in *aut*. Art. vii. §. 2. rasura in verbis *Elbinganis*, et *indilata*. Art. xiv. §. 1. *De* deletum est ante verbum *generalibus*. Art. xviii. *in Prussiae et Poloniae templis*, mutatum *in Prussia et Polonia templis*. Art. xxii. §. 2. omissa sunt sequentia verba in contextu, *nec non etiam quoad bona mobilia*, et adposita in margine per Amanuensem. Art. xxvi. omissum est in contextu *Electoralis*, et supra lineam

neam insertum per Amanuensem. Art. XXXV. §. 4. *artibus*, mutatum in *actibus*. Art. XXXVI. in verbo *fideiussorum*, expunctae duae extremae litterae *u* et *m*. In clausula ratificationis, rasura in verbis *Rex et*. In Ratificatione Regis Sueciae Articuli declaratorii pro Electore: In Articulo ipso omissum erat, in titulo Electorali, verbum *Brandeburgica*, et additum per Illustr. Dn. Mediatorem. In Instrumento Imperatoris, pro Polonia: In praefatione *Mozeby*, mutatum est in *Moreby*. Ibidem *Dzenou*, mutatum est in *Drenow*. Ibidem *nominis*, mutatum est in *Numinis*. In Art. III. *literiis*, mutatum est in *litteris*. In Art. IV. §. I. rasura in voce *vi*. Ibidem *ad*, mutatum est in *ac*. Ibidem Art. V. §. 3. *accolas*, mutatum est in *incolas*. In Art. VII. §. I. *Rigpublicae*, mutatum est in *Reiquepublicae*. In Art. VIII. *iis*, mutatum est in *iisque*. Ibidem *Commentationum*, mutatum est *commutationem*. In Art. II. *exortae*, fuit *extortae*. In Art. XIV. §. I. circa finem deleta est vocula *de*, ante *generalibus*. Ibidem §. 2. *Prouinciis*, mutatum in *Prouincias*. In Art. XVI. in fine penes *ut et*, deletum est *et*. In Art. XVIII. *Officilium*, mutatum est in *Officialium*. In Art. XXXV. §. 2. *quo*, mutatum est in *qua*. Pro Suecia: In Prooemio, in titulo Imp. *etc.* post verbum *Sclauoniae* expunctum est: item post verba *Carniolae* erasum, et in fine tituli post verbum *Salinarum* additum est. Ibidem *Mozeby*, pro *Moreby*, est correctum. Ibidem in titulo Dn. Pac, *Ostricensis*, pro *Ostrinensis*, est correctum. Ibidem *Dzenou*, pro *Drenou*, est correctum. In Art. II. §. 5. in verbo *intentetur*, est rasura, et magnum spatium inter praefatum verbum et sequentis Periodi initium: nihil tamen deest. Art. V. §. 3. *Accolas*, pro *Incolas*, correctum est. Pro Electore: In Haranga bis fuit *nominis*, pro *Numinis*. In Art. II. §. 3. fuit *accolas*, correctum est *incolas*. In Art. XIV. §. I. ante verbum *generalibus*, particula *de* deleta est. In Art. XXIV. §. I. Titulus Sereniss. Electoris Brandeburgici abbreuiatus fuit; et correctus per Secretarium Legationis. In Art. XXXIV. No. I. fuit post verbum, *Legati*, *Mediationis*; correctum est *Mediatoris*. In Art. XXXVI. defuit ante verbum *maiori*, particula *pro*, addita est. Ceterum notatum est, quod in quibusdam inter se passim Originalia differant, posito vocabulo alio pro alio eiusdem significationis, interdum etiam transpositionibus occurrentibus, et alibi nonnullis omissis, alibi positis: verbi gratia, *ac* pro *et*, *et* pro *que*, et vice versa, saepe ponitur:

item *Ratihabitiones*, pro *Ratificationes:* item *Refpubl. Polona*, quod in aliis ponitur *Polonia; Regnum Sueciae*, in aliis *Suecia; Pruffiae Dux*, in aliis *in Pruffia Dux; Princeps Hereditarius* in quibufdam pofitum, in quibufdam omiffum: item *pars Liuoniae Auftralis*, in quibufdam additum eft *eaque Auftralis; tranfactio pacis*, in aliis *pacis tranfactio; Imperium Romanum*, in quibufdam *Romanum Imperium; reftituantur fuis quifque dominis*, alibi *reftituantur fuis quique dominis:* item *tum tum*, in aliis *tam quam* etc. item occurrunt in titulis Dnn. Legatorum errata, vt *Herbingken* pro *Herbinghen; Schouede*, in aliis *Schoueda; Kegelfet*, in aliis *Kegels*, et plura eiufmodi alia: item in Prooemio Ratificationis in nonnullis Originalibus, *quorum tenor eft, qui fequitur;* in nonnullis, *quorum tenor eft talis;* in nonnullis, *inierunt, ftatuerunt et conclufersunt.* In Procuratorii Reipubl. apographis ad Inftrumenti calcem fubiectis alibi exftat, *Nos Status et Ordines*; alibi *Nos Senatus et Ordines:* debuit autem fcribi *Nos Senatores et Ordines:* quod errorem fcribentis interpretati funt, et manfit. Quae quum idem notent, nec fenfui detrahant, vel conuentioni contraria fint, eadem adtendere atque correctioni fubiicere minus e re vifum, fed potius propter euitandum tot maculas perinde habitum fuit. Quo autem maior hifce fides fit, vna cum praefato Dn. Mediatore Ill. atque Excell. Dn. Legatus Electoralis Brandeburgicus manum fuam hic fubfcripfit, figillumque proprium fciens adponi fecit. Actum Gedani anno et die, vt fupra. —

Similia exemplaria authentica mut. mut. Legationi Suecicae Polonica et Caefarea, et e contra Legatio Suecica ceteris. Nihil autem mutatum eft in exemplaribus, nifi quod Legatus, qui fubfcripfit, quoad ordinem et mentionem, praepofuit fuum Dominum, vt alias quoque fieri folet: deinde quod in illis, quae cum Caefare a partibus, et contra, permutata funt, non fiat mentio Dn. Legati Gallici, vt fupra modo dictum eft. Huius actus exemplaria authentica tria, pro Polonia videlicet, Electore et Gallia, fubfcripferunt Dn. de Lumbres, et Dn. Comes a Schlippenbach, et fub finem Secretarius Legationis *von Schroeer.* Atque vnum deinde pro Caefare Dn. Comes Schlippenbachius folus, et vna debito loco praefatus Secretarius. Idem factum eft in his, quae a parte Polonica nobifcum et cum Electorali Legatione commutabantur, vbi Dn. de Lumbres et Dn. de Rey, et debito

loco

loco Secretarius Polonicus, Dn. Paſtorius, ſubſcripſerunt: omiſſo Dn. Mediatore in illo, quod Dn. Legato Caeſareo tradendum fuit. Similiter Dn. Legatus Gallicus et Dn. Legatus Electoralis, atque ſuo loco Secretarius Legationis Hempel, illud authenticum, quod nos accepimus, et illud quod Legato Polonico datum eſt, ſubſcripſerunt. Iſtud autem, quod Imperatoriae Legationis debebatur, et traditum eſt, ſubſcripſit Dn. Legatus ab Houerbecke ſolus, et poſtea modo dictus eiuſdem Legationis Secretarius. Dn. Legatus autem de Liſola, quae ipſe nobis, Poloniae et Electori dedit, ſolus ſupſcripſit, et poſt eum loco debito Secretarius Legationi Caeſareus a Valtheimt. Sigillum quilibet nomini ſuo adpoſuit: et huius actus ſeu ſcripturae tot Originalia, ſeu exemplaria authentica, confecta et inuicem commutata ſunt, quot ſunt Ratificati Inſtrumenti Pacis Originalia confecta et permutata.

Actum Dantiſci, eodem die $\frac{6}{16}$ Aug. poſt meridiem.

Examinatis, peractis et paratis, quae habent praecedentia Protocolla, ad commutationem Ratificationum pertinentibus omnibus, quum ita nudius tertius fieri nondum potuiſſet, de modo et tempore conuentum eſt, vt hodie Originalia Ratificata inter Sueciam et Poloniam, Dnumque Electorem Brandeb. in aedibus Dn. Legati Gallici Mediatoris praeſentis, et quidem per eumdem ipſum permutarentur; quae vero inter Sueciam et Imperatorem commutanda erant, taliter inuicem extraderentur, vt hora v. aut vi. veſpertina vterque Dnn. Legatorum permutationi illi vacaret, mouentibus ſe ſimul ex amborum diuerſoriis, e diametro, via publica plateae eiuſdem interiecta, ſibi oppoſitis, (ita vt ex alterius porta proſpectus in aedes alterius pateret) Secretario Legationis Suecico et Caeſareo, occurerentque ſibi in medio plateae ſub tiliis ibi conſitis, et ſic Caeſareus Dn. Legatum Suecicum Comitem de Schlippenbach adiret, eique Ratificationem Caeſaream, Suecicus vice verſa Secretarius Ratificationem Regiam Suecicam Dn. Legato Caeſareo de Liſola in manus factis curialibus redderent. Quum igitur Secretarius Legationis Caeſareus Suecicum certiorem feciſſet, Dn. de Liſola, qua hora id commodum foret, vel vi. ad accipiendam Ratificationem Regiam Suecicam paratum eſſe, poſtquam Suecicus

Secretarius Caesareo prius notificasset, Dn. Comitem de Schlippenbach eodem tempore similiter, vt ipsi Caesarea Ratificatio adferretur, exspectaturum, nihil aliud quam plenariam hodie commutationem fore Illustriss. Legatus Comes Schlippenbachius sperabat. Et his ita paratis, Secretarius Suecicus adiuit Dn. Legati de Lumbres diuersorium, vbi omnes Secretarii, praeter Caesareum, fuerunt congregati; sed vbi accesserat, a Brandeburgico intellexit, quod commutatio haud fieri possit, ante datam a Dn. Comite promissam declarationem, super inuitatis Germaniae Electoribus, Principibus et Statibus, amicis et confoederatis S. R. M. Sueciae. Misit itaque Suecicus ad Secretarium Caesareum ante quintam iam, qui nondum aderat. Iterum misit ad eumdem, qui respondit, se a Dn. Legato de Lisola intellexisse, primum declarationem promissam exspectari. Secretarius Suecicus misit Cancellistam, qui regereret, hoc esse nouum, antea non petitum a parte Caesarea, vrgeretque commutationem. Responsum retulit, hodie fieri non posse, quia Dn. de Lisola iam curru exspatiatum iturus sit; et ita quoque Legationis Polonicae Secretarius haesitare coepit, alias ad permutandum paratus, coenante interea Dn. Mediatore. Nunciauit Secretarius *von Schroeer* hoc Illustriss. Dn. Comiti, qui instare iussit. Ille igitur circa septimam vrsit in conclaui Dn. de Lumbres commutationem; si Brandeburgicam non obtinere posset, tamen inter Partes Principales illa fieret; et Dn. Mediator, qui viserat Dn. Comitem Schlippenbachium, rediens hanc dixit esse mentem quoque Dn. Comitis. Rogauit iterum Suecicus Secretarium Brandeb. qui respondit priora. Adiuit Dn. Comitem Secretarius Suecicus, et haec retulit denuo. Ille subscripsit actum commutationis et erratorum correctorum, et declarauit, se iam nolle declarationem dare super inuitatis ad guarantiam Statibus; sponte voluisse; iam quia videat extorquere illos velle, non teneri se, qui potius testetur, si per hoc communicationi Ratificationum mora iniiciatur, Sueciae imputandum fore nihil; damnum autem inde emersum merito refusurum, qui moram hanc necteret. Ratificationem S. R. M. Sueciae in tempore

* Quod boni ominis loco habuerunt, quamquam non tacti superstitione veterum, inprimis Germanorum: de quibus TACITVS de M. G. c. XI. ait: *Coeunt, nisi quid fortuitum et subitum inciderit, certis diebus, quum aut inchoatur luna, aut*

pore vna cum Articulo declaratorio ſeparato de Elbinga aduenisse, nec vel minimam cunctationem ex parte Suecica eſſe. Euacuatio locorum tam in Pruſſia, quam Pomerania, Holſatia et Megapoli, ſi vel prorſus impediretur, vel tantum ſuſpenderetur, incommoda innumera inde reſultura, quae tantillum Dn. Legati Electoralis dubium compenſare tot intereſſatis non poſſet. Secretarius *von Schroeer* in aedibus Dn. Mediatoris, et ipſo quidem praeſente, haec propoſuit, et, vt fieret permutatio, inſtantiſſime poſtulauit. Secretarius Brandeburgicus hoc audito ſtatim ſe recepit ad Dn. Legatum ab Houerbecke; ſed commutabantur per manum Dn. Legati Mediatoris eodem momento Ratificatio Regia, Suecica cum Regia et Reipubl. Poloniae Ratificationibus; factaeque hinc inde congratulationes et vota perennitatis. Ominoſum dixit Dn. Legatus de Lumbres, omnes iſtos actus ſollemnes fieri *die Lunae;* cui Secretarius Suecicus ſubiecit, et quidem excepto Promulgationis actu, *Luna creſcente;* * Paſtorius addidit, *et veſperi.* Perrexit Suecicus, diem finitum, et bella finita eſſe; incipere iam nouum amicitiae ſeculum. Concluſa autem et publicata fuit Pax Oliuae, die Lunae hora dimidia duodecima noctis; die Lunae quoque ſubſcripta hora dimid. vndecima noctis; iam Ratificatio die Lunae, hora dimid. nona veſpertina inter Sueciam et Poloniam commutata. Quibus addi poteſt, quod ante hoc ipſum octiduum, die Lunae initium factum ſit examinis et reuiſionis Ratificationum. Depoſuimus Originalia reliqua, cum Imperatore et Electore adhuc commutanda, Suecica et Polonica in manus Dn. Mediatoris, vbi etiam Electoralia manſerunt.

Facta permutatione iſta, Secretarius Suecicus quaeſiuit ex Secretario Polonico, quem aut quos S. R. M. Poloniae et Reſpubl. Polona ad guarantiam inuitent? Nominaturum adhuc Dn. Legatum Rey, reſpondit. Dum non rediret Secretarius Brandeburgicus, Secretarii Suecicus et Polonicus abierunt, et prius quidem ille ad Illuſtriſſ. Dn. Comitem Schlippenbachium, hic ad Dn. Legatum Polonicum, et factam inter Partes Principales permutationem Ratificationum, nunciauerunt;

aut impletur. Nam agendis rebus hoc auſpicatiſſimum initium credunt. Nec dierum numerum, vt nos, ſed noctium computant. Sic conſtituunt, ſic condicunt. Nox ducere diem videtur.

uerunt; patente adhuc, rogatu Dn. Legati Mediatoris, portula pro Secretariis in vrbem redituris ad ſua ſingulis hoſpitia. Poſtquam abiiſſent, paullo poſt redierat ille, et audita permutatione cum Polonis facta, abiit. Dn. ab Houerbecke autem ſtatim ad Dn. Rey miſerat, vt ſeſe interponeret. Qui fecit, obuiantibus ſibi inuicem, ſplendente luna, poſt horam nonam iam veſpertinam, ipſo et Dn. Comite Schlippenbachio. (Vid. ſequens Protocollum diei $\frac{7}{17}$ Aug.) Extradita igitur hodie ſunt: Ratificatio Pacis Oliuenſis Regis Poloniae pro Suecia; Ratificatio eiuſdem Pacis Reipubl. Poloniae pro Suecia; Inſtrumentum dictae pacis, a Dnn. Legatis Commiſſariis Plenipotentiariis Polonicis in pergameno ſubſcriptum: quae duo priora de menſa, in qua poſita erant, ex manu Dn. Legati de Lumbres, poſterius autem ex manu Paſtorii, ad hunc actum Secretarii Legationis Polonicae, accepit Secretarius Suecicus: Ratificatio memoratae pacis Regia Suecica pro Polonia; quam ſimiliter de menſa ex manu Dn. Legati Mediatoris vno eodemque momento accepit Secretarius Legationis Polonicus: Inſtrumentum Pacis Oliuenſis, quod Dn. Legati Suecici ſubſcripſerant in pergameno; quod praefatus Secretarius Polonicus ex manu Secretarii Legationis Suecici accepit.

Actum Dantiſci d. $\frac{7}{17}$ Aug. horis a VII antemerid.

Secretarius Suecicus hora dimid. ſeptima miſit Amanuenſem ad Secretarium Caeſareum, qui notificaret commutationem Ratificationum inter S. R. M. Sueciae Regemque et Rempubl. Poloniae heſterna veſpera factam, rogaretque, quid exſpectandum ſit de permutatione Ratificationis Caeſareae? Reſpondit ille, ſe ex eo, quod heri contulerimus, aliud mandatum ab Illuſtriſſ. atque Excell. Dn. Legato de Liſola accepiſſe; commutationem videlicet fieri poſſe, vbi Illuſtriſſ. atque Excellentiſſ. Dn. Legatus Suecicus, Dn. Comes a Schlippenbach, declarationem deſideratam et promiſſam extradiderit. Denuo miſit Secretarius memoratus, notificauitque, declarationem iſtam Illuſtriſſ. Dn. Comitem iam non daturum, ſed potius proteſtatum eſſe; ceu illi Dn. Secretario Legationis Caeſareo, ipſe Secretarius Legationis Suecicus heſterna veſpera in tranſitu ſub tiliis dixerit. Ille reſpondit, ſe iam-

iam Illustriss. Dn. Legatum Caesareum aditurum. Ad Illustriss. Dn. Comitem Schlippenbachium modo dictus Secretarius Suecicus se contulit, Eiusque Excellentiae hoc retulit; quae narrauit, quid heri inter se et Dn. Legatum Polonicum hac de re actum sit; institisse nimirum illum, post factam hinc inde gratulationem de commutatis inter Partes Principales Ratificationibus, vt eadem declarationem illam super verbis, in Ratificatione Regia Suecica, *omnes in vniuersum Electores, Principes et Status, amicos et foederatos* etc. daret Legato Electorali Brandeburgico; se autem constanter renuisse, ac de mora, indeque emersuro damno protestatum esse. Iam haerere se, quid faciendum, si Legatus Electoralis cum Caesareo in suo proposito persisterent. Mandatum huius rei speciale a S. R. M. se habere nullum. Statum militiae nostrae Elbingae nimis vniuersis esse notum; euacuationem vbique locorum fieri non posse ante Ratificationes plenarie permutatas; rem inter Electorem et Palatinum Neoburgicum tanti non esse, nihilominus praetextum inde quaerere Legatum Brandeburgicum, cui se adiungat quoque Caesareus: necessitate se cogi tandem ad dandam declarationem: faciendum tamen quoad extremum esse periculum illam euitandi. Resoluit hisce deliberatis Illustriss. Dn. Comes, vt Secretarius Legationis *von Schroeer* adiret dictum Dn. Legatum Polonicum Rey, illique, dum heri, facta inter Sueciam et Poloniam permutatione, partes Mediatorias quoad hoc punctum declarationis inter Legationem Electoralem et Caesaream in se suscepisset, negotii respectu Brandeburgici vilitatem, inde autem quaesitam ansam et metuendum damnum demonstraret, quo ille rem dextre eo dirigat, vt per occasionem istam difficultas exequendae paci non creetur. Itaque Secretarius Legationis *von Schroeer* ad praefatum Dn. Legatum Polonicum se contulit, et praemissis curialibus commissum negotium illi proposuit, quamque iustam recusandi praetensam declarationem habeat Illustr. atque Excell. Dn. Comes Legatus Suecicus caussam, illi demonstrauit; vtatur sua auctoritate apud Dn. ab Houerbecke, siquidem Legatus Caesareus illi adhaereat tantum, et facile se flecti passurus credatur, Suam Excellentiam nomine Illustriss. Comitis hortatus est. Dn. Rey, actis pro exhibito honore gratiis, non improbauit mentem Illustr. Dn. Comitis Schlippenbachii, et propterea diligentiam suam in hac caussa pro-

 misit;

misit; veritus tamen, ne Dn. Legatus Electoralis in concepta opinione sit perseueraturus, quod procul dubio Dn. de Lisola quoque fecerit. Se enim recordari, quod quasi adtrahendi fuissent ad pacem Electorales Legati, qui in partes suas Legationem Caesaream etiam traxissent. Facile ergo iudicari posse, quod difficultate, et forte satis magna, non careat res ista. Se suadere, vt Illustr. Dn. Legatus Suecicus non adeo constanter insisteret sententiae suae: remitteret Dn. Comes de suo feruore, et daret amori pacis, quod alias gloriae et honori suo deberetur. Se hodie iam per Dn. Pastorium apud vtrumque Legatum rem experiri voluisse, et intelligere, quod Dn. de Lisola cum Dn. ab Houerbecke vnius sit sententiae, nempe ante declarationem datam permutare se Ratificationes nolle. Consideraret euentum ipse Dn. Legatus Suecicus. Quibus abiit Secretarius, et Illustr. Dn. Comiti Schlippenbachio haec retulit. Sua Excellentia in dationem Declarationis resoluit, cuius Proiectum cum Dn. Legato Polonico communicare, antea vero quam Ratificatio Caesarea et Electoralis permutatae essent, illam extradere neutiquam vellet. Iterum iuit praefatus Secretarius ad Dn. Rey, qui interea Secretarium Legationis Pastorium ad Illustr. Dn. Comitem Schlippenbachium subdelegauerat, et ea ipsa, quae modo supra responderat, praefato Illustr. Dn. Comiti notificauerat. Aperuit mentem Dn. Comitis Dn. Legato Polonico Secretarius Suecicus. Gratum auditu fuit Dn. Legato, quod Dn. Comes mutasset consilium et sententiam. Praesente adhuc Secretario Suecico Pastorius rediit, et resolutionem eamdem, ab Illustr. atque Excell. Dn. Comite, Dn. Legato Rey retulit. Secretarius Suecicus haec ipsa repetiit, et cumprimis, vt erat iussus a saepe memorato Dn. Comite Schlippenbachio, sedulo cauit, ne monstraretur transmittendum Conceptum Legatis Caesareo et Electorali, multo minus Copiam daret illius Dn. Legatus Polonicus, antequam commutatio facta esset. Promisit hoc Dn. Rey, sed hac cautela, vt ita conciperetur declaratio, quo ipsam illi acceptare possent. Praesumtionem aliam de Illustriss. Dn. Comite non esse respondit Secretarius, et abiit. Retulit Dn. Comiti, et iussu eius deinde loquutus hac de re est, cum Dn. Legato de Lumbres: Quid tandem, quum verba per se clara sint, scrupulentur, aut desiderent? Ille, quum Mediationem suam Caesareus Legatus non agnoscat, bene

factum

factum respondit, quod Dn. Legatus Polonicus in se receperit partes istas; se interea negotium cum Dn. Legato Electorali tractaturum.

Actum eodem, hora III pomerid.

Dn. Legatus de Lumbres Secretarium suum misit ad Illustr. Dn. Comitem Schlippenbachium, indicauitque, quod Dn. Mediator cum Dn. Legato Electorali de caussa declarationis loquutus quidem fuisset; illum autem a suo proposito flecti minime potuisse.

Actum eodem, post horam VI vespert.

Iussu Dn. Comitis Schlippenbachii hoc concepit, positumque est Datum $\frac{6}{16}$ Aug. propterea, quod dies hesternus ab omnibus receptus et declaratus fuerit pro die commutationis. "Quia circa commutationis actum Ratificationum Pacis Oliuae conclusae quaedam difficultas super verbis, (inserantur) orta fuit, petitumque est, vt a parte Suecica detur declaratio: ideo, licet re bene perspicua superfluum videatur, tamen, ne remorandi opus exequendae Pacis necessarium praetextus aliquis enasci possit, Illustr. atque Excell. Dn. Legatus Suecicus hisce, quam fieri potest sollemnissime, declarat, se nec mandato aliquo alios, quam qui iam in ipso Ratificationis Regiae Suecicae Instrumento inuitati sunt, nominandi instructum esse, nec videre, quomodo praeter clare expressos *Electores, Principes et Status*, plures intelligi possint. In quorum fidem haecce manu propria sunt subscripta, et sigillo impresso roborata. Dat. Dantisci d. $\frac{6}{16}$ Aug. MDCLX."

Actum Dantisci d. $\frac{7}{17}$ Aug. hor. IX vespert.

Eodem circa dimidiam IX vespert. Dn. Comes Schlippenbach huius Proiecti Copiam Dn. Rey misit per Secretarium Legationis, et quoque Secretarium iussit, vt praelegeret hoc ipsum Conceptum Dn. Legato de Lumbres: quod fecit. Qui nihil desiderauit, nisi vt adderentur verba, *Electores et Status*, ad verbum *Principes*, ante verba *plures* etc. Dn. Legatus Polonicus autem iudicium suum adhuc distulit.

Actum Dantiſci d. $\frac{7}{17}$ Aug. in aedibus Dn. Legati de Lumbres.

Illuſtriſſ. Dn. Comitis Schlippenbachii iuſſu, Legationis Secretarius a Dn. Legato Mediatore poſtulauit Originale Ratificationis euentualis Regis Poloniae, ſtatim poſt concluſam Pacem in manus Suae Excellentiae depoſitae. Reſpondit ille, extraditione eiuſdem opus non eſſe, data iam, commutata et extradita non Regis tantum, verum etiam Reipubl. Poloniae Ratificatione. Adquieuit reſponſo Dn. Comes.

Actum Dantiſci d. $\frac{8}{18}$ Aug.

Illuſtriſſ. Dn. Comes a Schlippenbach mundari ad ſubſcribendum iuſſit Declarationem ſaepe nominatam, additis, quae heri Dn. Legatus Gallicus monuerat. Quod factum eſt. Hora matutina ſeptima, aderant iterum Secretarii Legationum in aedibus Dn. Legati Mediatoris, faciebantque per Amanuenſes et Cancelliſtas penitus ingroſſari actum atteſtatorium generalem ſuper erratis, cuius exemplar in Protocollo d. $\frac{6}{16}$ Aug. hic ſupra videre eſt, adiecto cuilibet authentico atteſtationis ſpecialis Documento, aeque ac generale, ſubſcripto: et hodie quidem demum ſpes fuit faciendae totalis commutationis Ratificationum cum Foederatis. Circa nonam antemerid. Dn. Mediator in conclaui adfuit, ſpeculans, quomodo res procederet. Eius Excellentiae Ill. Dn. Comes a Schlippenbach Declarationem modo memoratam per Secretarium Legationis Suecicum a ſe ſubſcriptam, ſuoque ſigillo ſubſignatam, in Originali tranſmiſit. Iſtam ille cum Dn. Legato Polonico communicauit: at nunc eiuſdem tenor fuit talis: "Quia circa commutationis actum Ratificationum Pacis Oliuae concluſae quaedam difficultas ſuper verbis, *vt et S. R. Imperii omnes in vniuerſum Electores, Principes et Status amicos et foederatos noſtros pariter inuitamus et nominamus*, orta fuit, petitumque eſt, vt a parte Suecica detur declaratio: ideo, licet re bene perſpicua ſuperfluum videatur, tamen, ne remorandi opus exequendae pacis neceſſarium praetextus aliquis enaſci poſſit, Illuſtriſſ. atque Excellentiſſ. Dn. Legatus Suecicus hiſce, quam fieri poteſt ſollemniſſime, declarat, ſe nec mandato aliquo aliosq́, quam qui iam in ipſo Ratificationis Regiae Suecicae Inſtrumento inuitati ſunt, nominan-

minandi instructum esse, nec videre, quomodo praeter clare expressos Electores, Principes et Status, Electores et Status plures intelligi possint. In quorum fidem haecce manu propria sunt subscripta, et sigillo impresso roborata. Datum Dantisci, die $\frac{6}{16}$ Aug. MDCLX."

Secretarius Suecicus vrsit maturationem operis, et Caesareus interdum (absente quidem Dn. Mediatore) quasi aliud agens, vel cum illo vel altero Secretariorum particulariter communicans, interdum accessit, et quasi magna impatientia moram nondum factae commutationis detestatus est. Suecico facile adstipulante, Secretarius Electoralis Brandeb. penes Dn. Legatum Electoralem non esse moram dixit; exspectari tantum Declarationem a Dn. Legato Suecico. Illam in Originali esse in manibus Dn. Legati Gallici, eiusque Copiam Dn. Legato Rey traditam, Secretarius Suecicus respondit. Iteratis talismodi toto antemeridiano, Scribae et Amanuenses perrexerunt ingrossando actus attestatorii tot, quot opus erant, exemplaria. Secretarii Legationum circa prandium conuenerunt, et ea, quae parata erant, inuicem contulerunt.

Actum eodem, post meridiem.

Declarationem, cuius Apographum modo hic insertum est, Dn. Legatus Polonicus circa horam tertiam pomerid. ita mutauit: et Illustriss. Dn. Legatus Suecicus in aedibus Dn. Legati de Lumbres, quem Sua Excellentia visitabat, rationibus ab eodem commotus, consensit. Quae vbi ingrossata, subscripta et subsignata fuit, in manus Dn. Legati Gallici deposita est, donec facta fuisset Ratificationum commutatio, et nunc sic sonat: "Quia circa actum commutationis Ratificationis Pacis Oliuae conclusae quaedam difficultas super verbis, in fine Instrumenti Ratificationis S. R. M. Regnique Sueciae, *vt et S. R. Imperii omnes in vniuersum Electores, Principes et Status amicos et foederatos nostros pariter inuitamus et nominamus*, orta fuit: eius expediendae caussa, et ne opus exequendae pacis remorandi occasio exinde enasci possit, Illustriss. et Excellentiss. Dn. Legatus Suecicus ad requisitionem partium, quam fieri potest sollemnissime, potestate Plenipotentiarii declarat, verba illa, *amicos et foederatos*, non ad alios, quam ad ipsos illos immediate ante haec verba, *amicos et foederatos*, nominatos omnes

omnes in vniuerſum Electores, Principes et Status referri. In quorum fidem haecce Illuſtriſſ. et Excell. Dn. Legatus et Plenipotentiarius Suecicus manu propria ſubſcripſit. Gedani d. $\frac{8}{18}$ Aug. MDCLX.“

Poſt horarum ferme duarum ſpacium, Dn. Mediator Secretario Suecico intimauit, ſe a Dn. Legato Polonico intellexiſſe, quod Dnn. Legati Electoralis et Caeſareus contentos ſe redderent Declaratione Ill. Dn. Comitis Schlippenbachii, vbi ipſe Dn. Rey, Legatus Polonicus, ſecuros illos reddiderit, eam ipſam ita expeditam, vt dubii in ea reſtaret nihil, et, quo commutarentur ſine vlteriori mora, vel hodie adhuc, Ratificationum Inſtrumenta conſentirent. Hic Secretarius Legationis Electoralis Hempelius in mandatis ſe habere dixit, vt proteſtaretur nomine Dn. Legati ab Houerbecke, quod illa commutatio Ratificationum, quae nudius tertius inter Dnn. Legatos Polonicum et Suecicum facta eſſe praetendatur, a Legato Electorali pro facta non acciperetur. Factam eſſe vere, et pro facta habendam, reproteſtatus eſt Secretarius Legationis Suecicus *von Schroeer*, in teſtimonium vocans et Illuſtriſſ. atque Excellentiſſ. Dn. Legatum Mediatorem de Lumbres, et Secretarium Legationis Polonicum Paſtorium, ambos praeſentes et nequicquam contradicentes. Dn. Mediator: Se quoque cum Dn. Legato Electorali loquutum, et, vt commutarentur iam Ratificationes inter S. R. M. Sueciae et Sereniſſ. Electorem, difficultatis adparere nihil: interrogans Secretarium Suecicum, num inter Dnn. Legatos Suecicum et Caeſareum aliquid intercedat, quod hanc rem remorari queat. Quum hic nihil eſſe reſpondiſſet, Dn. Mediator, quid moraremur igitur? dixit. Electoralis Secretarius in ſua contradictione perſtitit, et ſciſcitatum ad Secretarium Legationis Caeſareum miſit, qui ſtatim ipſe nobis adfuit, et nomine Dn. Legati Caeſarei ſimilia contra factam nudius tertius inter Partes Principales commutationem proteſtabatur, poſtulantes vterque nomine Illuſtriſſ. atque Excellentiſſ. Dnn. Principalium, (Secretarii Legationum namque ſimul partibus ſubdelegatorum fungebantur,) vt Suecica Legatio cum Polonica denuo permutaret Ratificationes illas. Orta ſuper hoc non leui contentione, quum Dn. Mediator Secretarium Brandeburgicum hortaretur quidem, Caeſareum autem, velut extra Mediationem ſuam poſitum, non adloqueretur, neceſſe fuit, vt quilibet Dnn. Legatis referret. Quod factum eſt. Et tandem

tandem res eo deducta, vt Dn. Legatus Gallicus atteſtaretur, coeptam eſſe commutationem Ratificationum die $\frac{6}{16}$ Aug. et die $\frac{8}{18}$ eiuſdem finitam: velut mox hic inſerta Copia pluribus docebit.

Compoſita hoc modo et iſta lite, manentibus in ſuo vigore, quae inter Partes Principales die $\frac{6}{16}$ Aug. peracta fuerant, Dn. Mediator, qui interea coenauerat, eodem modo, quo nuper inter Sueciam et Poloniam proceſſerat, Ratificationem Electoralem cum Regia Suecica commutauit. Modum autem commutationis, inter Dn. Legatum Suecicum et Caeſareum, Protocollum d. $\frac{6}{16}$ Aug. exprimit, quem etiam, vt paullo poſt videre eſt, hodie ſequebantur. Antequam commutarentur Ratificationes inter Dnn. Suecicum et Caeſareum Legatos, nomine Illuſtriſſ. Dn. Legati Suecici proteſtatus eſt Secretarius Legationis *von Schroeer*, ſiquidem in Caeſarea Ratificatione nimis prolixe fieret Regis Catholici ad guarantiam inuitatio, quum Formula Oliuae conuenta, et Art. XXXIV. Inſtrumenti Pacis No. 8. nudam et ſimplicem tantum poſtulet nominationem et inuitationem, ſicuti etiam in ſuis reſpectiue Ratificationibus et ſpecialibus inuitationibus fecerint S. R. M. Sueciae et Poloniae, et Sereniſſimus Elector Brandeburgicus, hanc ampliſſimam nominationem et inuitationem non aliter intelligi et acceptari, quam ſi verbotenus Formulae conuentae, allegato Articulo, et exemplis modo laudatorum Regum et Electoris conformis eſſet. Nihil hic latere, vel aliud praeter ſimplicem nominationem et inuitationem intendi a parte Caeſarea, nomine Dn. Legati Caeſarei de Liſola Secretarius a Waltheimt reſpondit, et reſponſum tulit. Verborum autem illorum nominationis tenor hic ſtatim videbitur.

Haud minor exorta lis fuit, et parum aberat, quin tandem remoraretur commutationem, quod Secretarius Electoralis Dn. Legato ab Houerbecke Ratificationem S. R. M. Sueciae Articuli Separati de Elbinga extradi peteret; Secretarius Polonicus vero renueret. Et poſtquam inſtaret Brandeburgicus, et Secretarium Suecicum in partem ſollicitudinis requireret, is Elbingam reſtitui Sereniſſimo Regi Reiquepublicae Poloniae, ideoque merito illam Articuli Separati Ratificationem in manus Dn. Legati Polonici datam fuiſſe reſpondit. A parte S. R. M. Sueciae iam adimpletum eſſe, quod Inſtrumentum Pacis exigat: ergo hanc controuerſiam agitari inter Illuſtr. atque Excell. Dnn. Legatos Po-

lonicum et Electoralem Brandeburgicum solos. Dirimere hanc contentionem Dn. Legatus Mediator praesens vel noluit, vel non potuit. Secretarius Polonicus, Pastorius, ad Dn. Legatum Rey iuit; et vbi rediisset, retraditis, quas Legatio Polonica Oliuae Legationi Electorali huius rei caussa dederat, Reuersalibus, Originale dicti Articuli Ratificati Declaratorii ex eius manibus Secretarius Hempelius accepit. Facta iam demum, hac ipsa vespera, hora dimidia nona, commutatione cum Ratificatione Electorali, Secretarius eius Legationis nomine Dn. Legati Brandeburgici etiam Regem Angliae nominauit guarantem pro parte Sereniss. Electoris, qui iam in ipsa Ratificatione scripto inuitauit Regem Catholicum et Foederati Belgii Ordines: et simul dictus Secretarius istam nominationem Angliae Regis scripto ad Acta dedit, estque tenor talis: "Serenitas Electoralis Brandeburgica, Magdeburgi, in Prussia, Iuliae, Cliuiae, Montium etc. etc. Dux, probato nuper reducendae Pacis Polono-Suecicae indefesso studio, eiusdem quoque adferendae iungere testatamque reddere volens sollicitudinem, mihi Legato et Commissario suo Plenipotentiario infra scripto demandauit, vt vigore reseruatae omnibus paciscentibus in Articulo XXXVI. Instrumenti Pactorum, nominandorum ad guarantiam et fideiussionem Regum, Principum et Statuum facultatis, praeter in ipsis Pactis Suaeque Serenitatis Electoralis Ratificatione nominatos, bono Orbis Christiani auitis Regnis et Ditionibus restitutum Sereniss. ac Potent. Principem ac Dnum, Dn. Carolum II. Magnae Britanniae, Franciae et Hiberniae Regem, Fidei Defensorem, a Sua Serenitate inuitandum nominarem: prout ex speciali in eum finem mihi transmisso mandato, nomine alte memoratae Suae Serenit. Electoralis Suam Regiam Maiestatem nomino, idque praesentibus, manus meae subscriptione et sigillo gentilitio in maiorem fidem munitis, omnibus paciscentibus notum facio. Dabantur Dantisci, die XV mensis Aug. Anno Dni MDCLX.

(L. S.) *Ioannes ab Houerbecke*
Suae Serenit. Electoralis Consil. Stat. intimus.

Quaesiuit Secretarius Suecicus a Secretario Legationis Polonico non modo iam iterum, sed etiam ante, quum videlicet commutatio fieret inter Sueciam et Poloniam d. $\frac{6}{16}$ Aug. quis a parte Poloniae ad guaran-

guarantiam inuitaretur? Reſpondit ille, Dn. Rey adhuc nominaturum. Paullo poſt nominauit Regem Catholicum, Regem Angliae, et Ordines Vniti Belgii: tandem quum iam abiiſſet Dn. Paſtorius, a Secretario Legationis Brandeburgico in vidimatis Copiis accepit Secretarius Suecicus nominationem illam, per Dn. Legatum Rey factam, in ſcripto duplici, propter praecedentiae competentiam inter Reges Hiſpaniae et Angliae, dato tamen vtroque d. XVI Aug. anno MDCLX. in quorum altero Regem Hiſpaniarum, in altero vero Regem Magnae Britanniae et Dnn. Ordines Foederati Belgii inuitat, nomine Regis et Reipubl. Poloniae. Quorum Apographorum tenor eſt, qui ſequitur. "Quo maior pateat S. R. M. et Reipubl. Polonae ſollicitudo in procuranda certitudine et perennitate pacis, cum Regno Sueciae nuper Oliuae initae, vigore reſeruatae ſibi facultatis Art. XXXVI. in ipſa Ratificatione alios Principes et Poteſtates ad guarantiam et fideiuſſionem Pactorum inuitandi et nominandi, id ipſum per me Legatum et Plenipotentiarium ſuum exequitur, ſpeciali mihi eum in finem tradita facultate, vt nominarem Sereniſſ. ac Potent. Principem ac Dnum, Dn. Philippum IV. Hiſpaniarum Regem Catholicum. Quum vero ille iam pridem a S. R. M. Poloniae ad praedictam fideiuſſionem inuitatus fuerit, vbi primum de acceptata conſtiterit, ſine mora id ipſum partibus omnibus paciſcentibus communicari faciet. Ad maiorem autem fidem hancce Declarationem manu mea ſubſcripſi, et ſigillo proprio muniui. Datum Gedani, die XVI Aug. Anno milleſimo ſexcenteſimo ſexageſimo."

(L. S.) *Vladislaus Rey*, Legatus Plenipot.

"Quo maior pateat S. R. M. et Reipubl. Polonae ſollicitudo in procuranda certitudine et perennitate pacis, cum Regno Sueciae nuper Oliuae initae, vigore ſibi reſeruatae facultatis Art. XXXVI. in ipſa Ratificatione alios Principes et Poteſtates, praeter ipſum Chriſtianiſſimum Regem, ad guarantiam et fideiuſſionem Pactorum inuitandi et nominandi, id ipſum per me Legatum et Plenipotentiarium ſuum exequitur, ſpeciali mihi eum in finem tradita facultate, vt nominarem inprimis Sereniſſ. ac Potent. Principem ac Dnum, Dn. Carolum II. Magnae Britanniae, Franciae et Hiberniae Regem, Fidei Defenſorem, tum etiam Celſos ac Praepotentes Ordines Foederati Belgii. Quum vero illi

iam pridem a S. R. M. ad praedictam fideiussionem inuitati fuerint, vbi primum de acceptata constiterit, sine mora id ipsum partibus omnibus paciscentibus communicari faciet. Ad maiorem autem fidem hancce Declarationem manu mea subscripsi, et sigillo proprio muniui. Datum Gedani, die XVI Aug. MDCLX."

(L. S.) *Vladislaus Rey*, Legatus Plenipot.

Quia Dn. Comes Schlippenbach in peculiari scripto nominare noluit, superfluum hoc dicens, quum S. R. M. iam nominasset et inuitasset in ipsa Ratificatione: ideo nec Polonicus Legatus nobis dedit aliquid tale in scripto, sed in Copiis accepit Secretarius Suecicus, vt modo dictum est. Sic nec inter Legatos Suecicum et Caesareum facta est alia, quam quae in Ratificationibus ipsis S. R. M. Sueciae et Imperatoris continetur, ad guarantiam inuitatio.

Extradita hac vice in aedibus Dn. Legati Gallici sunt Originalia, siue Authentica sequentia: Ratificatio Pacis Oliuensis ab Electore Brandeburgico pro S. R. M. Sueciae: Ratificatio dictae Pacis S. R. M. Sueciae pro Sereniss. Electore. Quae ambo Authentica simul Dn. Mediator commutauit, et vterque Secretarius ex manu eius singula accepit. — Articulus Separatus Elbingensis, a S. R. M. Sueciae ratificatus: cuius Originale ex manu Secretarii Legationis Suecici Secretarius Legationis Polonicus accepit, et postea, vt modo dictum est, idem Originale Secretario Legationis Brandeburgico dedit. — Instrumentum Pacis Oliuae conclusae a Dnn. Legatis Electoralibus in pergameno subscriptum: quod Secretarius Legationis Suecicus a Secretario Legationis Electorali accepit. — Instrumentum eiusdem Pacis a Dnn. Legatis Suecicis in pergameno Sobothi subscriptum, quod Secretarius Legationis Electoralis ex manu Secretarii Legationis Suecici accepit. — Attestati siue actus attestatorii generalis super erratis exemplaria authentica duo, ab Illustr. atque Excell. Dnis, Dn. Legato Mediatore, et Dn. Comite Schlippenbach, Secretario item Legationis *von Schroeer* subscripta et subsignata: quorum alterum Secretarius Legationis Polonicus, alterum Secretarius Legationis Electoralis a praefato Secretario Suecico acceperunt. — Eiusdem Attestati Authenticum, a Dn. Mediatore et Dn. Legato Polonico, nec non Secretario Legationis Pastorio subscriptum et sub-

ſubſignatum: quod ab eodem Secretario Paſtorio Secretarius Legat. Suecicus accepit. — Authenticum eiuſdem actus atteſtatorii, a Dn. Legato Mediatore de Lumbres et Dn. Legato Electorali ab Houerbecke, vt et Secretario Legationis Hempelio ſubſcriptum et ſubſignatum: quod Secretarius Legationis Suecicus a Secretario Brandeb. modo nominato accepit. — Exemplar authenticum Ratificationis Pacis Oliuenſis S. R. M. Sueciae pro Rege Chriſtianiſſimo: quod Secretarius Legationis Suecicus eiuſdem Ser. Regis Legato reuerentia debita tradidit, et ille decentiſſima gratiarum actione accepit. — Ceterum atteſtationes ſpeciales Erratorum, ſimiliter a Dn. Mediatore et ſingulis Legatis ſingulariter ſubſcriptae, cuilibet Originali Ratificationum ſubiectae, et ideo cum illis commutatae et extraditae ſunt. De reliquis ſuo loco et tempore Protocolla tam huius vltimae, quam Partis IV referunt.

Peractis, ſubſcriptis, ſubſignatis, commutatis et extraditis in aedibus ſaepe nominatis Dn. Legati de Lumbres omnibus, quae in Mediationem eius ceciderunt, ſuperfuit Ratificationis Regiae Suecicae et Caeſareae inuicem commutatio, quae hac eadem veſpera, hora x. reciproce inter Dn. Comitem a Schlippenbach et Dn. de Liſola, per Secretarios Legationum quoque facta eſt. Ex aedibus nimirum vtriuſque Legati in eodem ſuburbio, quo reliquae Ratificationes commutatae ſunt, fere e diametro ſibi oppoſitis, egreſſi cum ſeruis et pediſſequis, accenſis facibus, portante Inſtrumenta Ratificationis Amanuenſi, Legationum Secretarii, ita vt ſub tiliis, quae quaſi medium inter dictas aedes conſtituunt, obuius alter alteri factus, vterque ad alterius partis Legatum tenderent. Suecicus, vbi portam primam intraſſet, per Aulicum quemdam deductus eſt interius, vbi Magiſter Aulae, cum Ephebis et pediſſequis aliquot exſpectans, ipſum excepit, et in conclaue ad Illuſtriſſ. atque Excell. Dn. Legatum de Liſola duxit. Ille veſte et pallio ſerico nigro indutus, ſtetit in conclaui ſuo prope ianuam ferme, manumque Secretario, quum intraſſet, porrexit: is breui ſermone Suam Excellentiam Illuſtriſſimi Dn. Legati Suecici nomine ſalutauit; quod negotium pacis iam ad optatum finem perductum eſſet, gratulatus eſt; Inſtrumentum Ratificationis S. R. M. Sueciae eidem tradidit; nihil a parte Suecica, quod ad ſincerum cultum iſtius pacis, renouatamque et redintegratam amicitiam inter Suas Regiam et Caeſaream Maieſtates

 ſpectet,

ſpectet, defuturum promiſit; a parte S. Caeſ. M. reciprocum, et quo euacuatio locorum ſtatuto tempore fieret, ſperari dixit; officia denique Illuſtriſſ. Dn. Legati Suecici Comitis Schlippenbachii, S. Excellentiae detulit. Ille de humanitate ſalutationis gratias egit; de perducto ad finem pacis negotio congratulatus eſt; Inſtrumentum Ratificationis oblatum, ex manu Secretarii, decenti ciuilitate accepit; firmiter a S. Caeſ. M. omnia, quae Pacificatio iſta requirat, ſeruatum iri, ſincere credi poſſe dixit, nec dubitari de reciproco, profeſſus; euacuationem locorum ſecundum Inſtrumentum Pacis promiſit, atque ad officia Illuſtriſſ. atque Excell. Dn. Legati Suecici ſe commendauit. Simili ratione et modo res peracta eſt apud Illuſtr. Dn. Comitem Schlippenbachium, qui ex manu Secretarii Legationis Caeſarei Ratificationem Imperatoris accepit. Et ſic facta eſt Sueciae cum Parte Principali Polonia, et illius Confoederatis, Inſtrumentorum ſaepe dictae Ratificationis Pacis Oliuenſis commutatio. Quo inter ſe modo proceſſerint Polonia et Foederati, haec Protocolla ignorant. Secretarius Legationis Suecicus Illuſtr. Dn. Comiti a Schlippenbach de omnibus retulit, et S. Excellentia, vt Originalia hodie commutata cum reliquis adſeruaret, ac deinde ipſi omnia ſimul traderet, eumdem iuſſit.

Actum Dantiſci d. $\frac{9}{19}$ *Aug.*

Dn. Ludouicus de Biola Bielski, Moldauiae Ablegatus, qui ex Suecia Dantiſcum venit, negotium ſuum quoque Dn. Comiti Schlippenbachio commendauit: Sua Excellentia igitur in Memoriali ad Dn. Legatum Rey eius mentionem fecit. Illuſtr. Comes modo memoratus Dn. Legato Polonico per Secretarium Legationis Suecicum ciuilitatem exhibuit, et ſimul tam in ſcripto, quam oretenus ab illo poſtulauit: 1) Vt captiui in Polonia ſecundum tenorem Inſtrumenti Pacis reſtituantur, et publicatum huius rei cauſſa Vniuerſale effectui detur. 2) Idem quoad captiuos in Tataria deſiderat. 3) Quum nonnullis Thorunii propter caduca contra Inſtrumentum Pacis actiones, et quidem quoad competentiam fori, intententur, vt remedium iſtius grauaminis fiat. 4) Vt Principiſſae Radziuiliae ex Art. XVII. ſatisfiat, eiuſque digna ratio habeatur. 5) Vt Dn. Ludouico Bielski priuilegia et iura caduca

ſuper

ſuper bona et ſummas pecuniarias, quae habuit apud creditores, data caſſentur et annihilentur: deinde in reliquis deſideriis, quae ipſemet ſpecificabit, ſatisfiat. 6) Vt Dn. Equitum Praefecto a Wuſſo bona ſua aduitalitia *Smazin* reſtituantur. Et haec eadem quoque Dn. Legato de Lumbres vt commendaret, praefatum Secretarium iuſſit. Is igitur, quum eumdem in aedibus Dn. Legati Polonici inueniret, negotium hoc vtrique propoſuit; Memoriale autem ſcriptum Dn. Rey reliquit, et reſolutionem in ſcripto petiit, quam etiam Dn. Legatus Polonicus, poſt horae circiter ſpatium, ad Illuſtriſſ. Dn. Comitem miſit, et vna per Secretarium Legationis Polonicum valedixit. Tenor autem reſolutionis praefati Dn. Legati ad Memoriale noſtrum eſt talis: 1) Quod ad captiuos adtinet, eos partim iam reſtitutos, partim conquiri, vt reſtituantur; aliquos longius abeſſe, quam vt ſine mora reſtitui poſſint, inprimis in Polonia, quae nauibus caret, quarum beneficio Suecia captiuos citius reſtituere poteſt: et tamen aliquot eorum millia ab illa nondum reſtituta perhiberi. 2) De captiuis in Tataria detentis, ſcriptas eſſe litteras ad Chanum, et ab eo reſponſum, per Ablegatum eo nomine illuc miſſum, propediem exſpectari. 3) Si qui ciuium Thorunenſium in ius vocati ſint, eorum officii fuiſſe ſe ſiſtere, et cauſſam ſuam agere. Qui ſe ad iudicium ſiſtit, ei forum, ſi id competens non ſit, excipere licere. Neque quemquam ob exceptionem fori damnari; at damnari contumaciae, qui citatus non reſpondet. 4) Principiſſae Radziuiliae vt ſatisfiat, ei bona iam reſtituuntur ſecundum tenorem Art. XVII. 5) Ratione deſideriorum Dn. Ludouici Bielski, dediſſe Excellentiſſ. Dn. Legatum ad Illuſtriſſ. Dn. Cancellarium, et alios, litteras. 6) Dn. a Wuſſo, Equitum Praefecti, negotium Excellentiſſimo Dn. Legato Polonico hactenus ignotum fuiſſe. Interim licere ipſi ſequi Illuſtriſſ. Dn. Legatum Elbingam; ibi, aequitatis quod fuerit, impetraturum.

Poſtea quidam Iohannes Iacobus Weſſel, et Equitum Praefectus Coraſſo, ille quidem domus ſuae confiſcatae, vel, vti illi loquuntur, caducitatae, hic praedii ſui cauſſa, quod eius vxor ante bellum vendidiſſet, emptor vero nunc reſiduum pretii ſoluere recuſaret, Illuſtriſſ. Dn. Comitis Legati Suecici auxilium implorarunt. Ideo Secretarius Legationis Suecicus etiam de hiſce deinde loquutus eſt cum Dn. Legato

to Polonico; et quidem, vt Weſſelius quoad domum ſuam reſtituatur, Equitum Praefecto iuſtitia non denegetur. Promiſit vtrique litteras neceſſarias Dn. Legatus, eoſque ad dimidium milliare, vbi pernoctaturus eſſet, ſequi iuſſit. Acta haec inter VIII et X matutinam.

Circa vndecimam, Illuſtriſſ. Dn. Comes a Schlippenbach capſulam pretioſam cum effigie S. R. M. Sueciae Caroli, Secretario Legationis *von Schroeer* extradidit, vt vna cum catena, ſeu torque, Dn. Legato Mediatori offerret, eique gratias pro hactenus exantlato labore ageret, gratiamque Regiam porro promitteret. Fecit hoc Secretarius, dictumque Dn. Legatum de Lumbres prandentem inuenit. Sua Excellentia cum gratiarum actione humillima donarium accepit; magni illud fecit; ſuos labores extenuauit; officia ſua Regi noſtro Regnoque Sueciae porro promiſit, et Dn. Comiti ſe commendauit. Pranſus eſt cum illo Secretarius, et poſtea Illuſtriſſ. Dn. Comiti haec retulit. Idem Secretarius Suecicus etiam donaria Secretariis, Polonico et Gallico, et Cancellariae Poloniae dedit, ſecundum diſpoſitionem et mandatum Dn. Comitis a Schlippenbach, quae ſupra Protocollo d. $\frac{25\ Jul.}{4\ Aug.}$ continetur: vbi plura de hiſce et reliquis videre eſt. Iunganturque Protocollum Holmiae d. $\frac{4}{14}$ Iul. item Protocollum eodem poſt meridiem, omnia de An. MDCLX. Mox Dn. Legatus Mediator praefato Dn. Legato Suecico ad domum valedixit, hodie quoque abiturus. Circa horam tertiam pomeridianam, Dantiſco profectus eſt Elbingam Dn. Legatus Polonicus Rey, cui in equo obuius factus eſt Dn. Comes a Schlippenbach. Circiter quartam veſpertinam Dantiſco abiit, ad Aulam Polonicam profecturus, Dn. de Lumbres, Galliae Legatus, et hactenus inter Sueciam et Poloniam atque Electorem Brandeb. Regis Chriſtianiſſimi nomine Mediator. Hora quinta veſpertina, iuſſu Illuſtriſſ. Dn. Comitis a Schlippenbach Secretarius Legationis Suecicus Dn. Legato Electorali ab Houerbecke, qui idem Dn. Comiti per Secretarium Legationis Brandeburgicum praeſtitit, curialia exhibuit, et ſimul de nonnullis ad exequutionem pacis pertinentibus monuit, et querelas ac grauamina nonnulla expoſuit: nempe vexillorum, reſidui militis Strasburgici, tormentorumque cum intercepto illo praeſidio ablatorum reſtitutionem vrſit: item, vt vectigalia (*die Licenten*) Colbergae reſtituantur, et ideo Telonario, Georgio *Livens*, Salui Paſſus litterae darentur: item, vt eidem

eidem Georgio *Livens* Rugenwaldae per Magiſtrum Equitum Electoralem, anno ſuperiore, ablata refundantur: item, vt amneſtia effectui detur, et in ſpecie Studioſus, qui poſt concluſam pacem, eo quod cum Dn. Campi-Mareſchalli Locumtenente *von der Linde* correſpondiſſet, in carcerem coniectus, in illo adhuc detineretur, reſtituatur. Ille, qui in veſtibulo Secretarium excepiſſet, et in conclaue deductum ad ſedendum inuitaſſet, in medio fere conclaui conſedit, et ſella pro illo prope poni iuſſa, ita vt Dn. Legatus frontem, et Secretarius tergum ianuae ſedendo porrigeret, reciprocam ciuilitatem Illuſtriſſ. Dn. Legato Suecico deferri petiit. Quoad propoſita fere generaliter et dilatorie reſpondit; de vexillis ſe ſcripſiſſe Berolinum; militem, vt Pleutnerus ipſe fateretur, reſtitutum eſſe; tormenta etiam reſtitui poſſe. Quoad vectigalia Colbergae iam ſcriptum eſſe, vt miniſtri Suecici admitterentur; Salui Paſſus litteris opus non eſſe, daturum ſe tamen haud grauatim, vbi Georgius *Livens* eaſdem petiuerit: huic quae Rugenwaldae ablata eſſent, ſe ſciſcitaturum. Studioſi captiui forte aliam cauſſam eſſe, quam quae Dn. Legato Suecico ſit relata; nihilominus ſe quoque inquiſiturum, et ſi inueniretur innocens, illum ſine contradictione libertati reſtitutum iri: Suam Serenitatem Electoralem, vt in omnibus, ita etiam amneſtiae ſatisfacturam eſſe. Coepit deinde diſcurſum de vectigalibus modo dictis Colbergenſibus: nimirum ſatis commode iam accidere, ſi S. R. M. Sueciae illa S. Serenitati Electorali cederet pro aequa ſatisfactione ſoli. Reſpondit Secretarius, ſe recordari huius rei Oliuae per Dn. Mediatorem obiter mentionem factam eſſe. (Vid. ſupra in P. IV. Protocolli d. $\frac{12}{21}$ April. MDCLX.) At, reſpondit Dn. Legatus, eo modo conditionibuſque a Dnn. Legatis Suecicis propoſitis rem acceptari non potuiſſe: Sereniſſ. Electorem adhuc optare medium extra communionem ſe conſtituendi: ſi pecuniae ſummam complecteretur S. R. M. Regnumque Sueciae, Dnum ſuum Clementiſſ. forte eo inclinare. Secretarius, cui horum nihil erat commiſſum, tacuit; et coram Illuſtriſſ. Dn. Comite Schlippenbachio vt mentionem iſtius cauſſae faceret, Dn. Legatus ab Houerbecke innuit. Fecit hoc Secretarius; verum deficiente mandato Regio, nihil in ea re tractatum eſt.

Actum Dantiſci d. $\frac{10}{20}$ Aug. ante merid. in aedibus Dn. Comitis a Schlippenbach, in ſuburbio Neugarten.

Retulit Illuſtriſſ. Dn. Comiti a Schlippenbach Secretarius *von Schroeer*, quid heri apud Dn. Legatum Brandeburgicum actum eſſet. Memoriale adhuc dandum Dn. Comes dixit, et reſolutionem in ſcripto petendam. Abiit hodie Dantiſco Dn. Legatus Caeſareus, Baro de Liſola. Non autem viderunt ſe inuicem ille, et Dn. Legatus Suecicus, praetendentes prioritatem quilibet; praetenſae vero et recuſatae prioritatis iſtius cauſſa propemodum videre eſt ſupra, in Protocollo, d. $\frac{31\ \text{Iulii}}{10\ \text{Aug.}}$ MDCLX. Ceterum heri Secretarius Caeſareus de Waltheimt per diſcurſum, quem cum Secretario Legationis Suecico modo nominato habuit, in iſta verba erupit: Dnn. Legatos Suecicos decuiſſe, dum Sobothum veniſſent, notificare aduentum ſuum Legationi Caeſareae; ita Legatos Caeſareos deinde ſine difficultate Legationem Suecicam viſitaturos fuiſſe. Ad quod ille reſpondit, notificaſſe illud Dnn. Legatis Polonicis Dn. Mediatorem. Iam veluti Dn. Legati Caeſarei omnia per Dnn. Polonos abſque Mediatore tractaſſent; ſic notificationem illam Dnn. Polonis factam etiam ad Caeſaream Legationem trahendam, et de illa intelligendam eſſe. Immediate enim Dnn. Legatos Suecicos Dnn. Legatis Caeſareis aduentum ſuum notificare non potuiſſe. Ad quod Secretarius Caeſareus tacuit. Quod dum Secretarius Suecicus Illuſtriſſ. Dn. Comiti Schlippenbachio recenſeret, recte reſpondiſſe dixit, eumdemque occaſionem inuenire iuſſit, tamquam ex ſe ipſo dictum Secretarium Legationis Caeſareum, numquid Legati partium ſe inuicem viſitaturi ſint, interrogandi. Et hoc quidem heri ſtatim fecit Secretarius Suecicus: cui, ſe non credere, quod facturi ſint, reſpondit Caeſareus, addendo, Dn. Rey et Dn. Comitem Schlippenbachium hiſce diebus aliquoties ſe vidiſſe, inuicemque contuliſſe. Id quod negauit Suecicus Secretarius: et pergente Caeſareo, licet non ſollemniter fecerint, in campo tamen et in ſuburbio ſibi obuiando factum eſſe; ignorare ſe iſta conſtanter Suecicus reſpondit, factumque aliquando fuiſſe, ſe credere haud poſſe, dixit. Adeo obſcurum autem hoc non fuit, nec latere et Legatum de Liſola, in aedibus e diametro quaſi domui Schlippenbachianae oppoſitis hoſpitantem, nec Legatum Electora-

lem

lem ab Houerbeck, in eodem quoque ſuburbio, interiecta platea vnica, hoſpitium habentem, et vtrumque rebus noſtris ſedulo inſidiantes, potuit. Interea facile ex diſcurſu ſaepe memorati Secretarii a Waltheimt colligere fuit, et relatum aliunde quoque fuerat Suae Excellentiae, Dn. Legato Suecico, Legatum Caeſareum animitus viſitationem deſiderare; ambire autem eamdem nolle. Ideo quoque Illuſtriſſ. Dn. Comiti Secretarius *von Schroeer* retulit: et Sua Excellentia non minus conferentiam cum dicto Legato de Liſola optauit; rationes tamen ſe quoque habere dicebat, cur non deſideraret: et propterea rem in medio et fortunae reliquit, quae per abitum de Liſola nihil Dn. Legato Suecico notificantis vel valedicentis dubium ſoluit. Illuſtriſſ. Dn. Comes Schlippenbachius accepit litteras a Colonello *Pleutner*, referentes, maximam partem praeſidii Strasburgici reſtitutam quidem eſſe, licet inermem; deeſſe tamen adhuc vexilla pedeſtria ſex, et equitum ſignum vnum, ſimulque tormentorum magiſtros, ſeu exploſores quatuor, tormenta minora, trium pondo quodlibet, duo, et vna cum tympanis arma omnia: vnde petere Colonellum, quo ad reſtitutionem plenariam praeſtandam monerentur Electorales Brandeburgici. Lectis, Illuſtriſſ. Dn. Comes huius quoque mentionem facere iuſſit in Memoriali, hodie pro Dn. ab Houerbecke conficiendo. Quod factum eſt, vt modo hic videbitur. Ea autem, quae heri Secretarius Suecicus cum Dn. Legato ab Houerbecke ſuper his, quae Illuſtriſſ. Dn. Legatus Suecicus deſideraret, loquutus erat, huic Memoriali ſunt incluſa; quod praefatus Dn. Comes, vt poſt prandium Dn. Legato inſinuaret, et oretenus ipſi vberius porro demonſtraret, eumdem Secretarium Legationis iuſſit. Quum iam aliquoties Illuſtriſſ. atque Excell. Dn. Legatus Suecicus deſideria, quae hic ſubiiciuntur, vrſerit, nec ſatisfactio illi ab Illuſtriſſ. atque Excell. Dn. Legato Electorali data ſit, Declarationem in ſcripto petiit. 1) Reſidui milites praeſidii Strasburgenſis, ſicut et duo illa tormenta, et praeprimis vexilla, vt reſtituantur. 2) Poſtquam nonnulli vectigalium (vulgo *der Licenten*) adminiſtratores Suecici conquerantur, ſibi minas intentari de non admittendo Colbergae, Rugenwaldae et aliis in Pomerania Orientali locis, vt, hac in re, Inſtrumento Pacis et iuribus S. R. M. Sueciae ſatisfiat. 3) Vt Dn. Comes a Waldeck, ſecundum Articulum de amneſtia generali, plenarie reſtituatur. 4) Vt Georgio

gio *Lievens* ea, quae ipſi ſuiſque, ſine mandato S. Serenitatis Electoralis aut Regiminis Colbergenſis, ablata ſunt, reſtituantur, et Officiarius, qui ea perpetrauit, ob illatas ipſis iniurias poena digna adficiatur. 5) Vt Studioſus, qui nuper poſt concluſam pacem, propterea quod correſpondentiae cum Dn. Campi-Mareſchalli Locumtenente *von der Linde* inſimulatus eſt, in carcere detinetur, liber exnunc dimittatur. Dat. Dantiſci d. $\frac{20}{10}$ Aug. MDCLX. Porro Praefectus Equitum, Ioannes Iacobus Corras, ab Illuſtr. Dn. Comite a Schlippenbach commendatitias ad Dn. Legatum Polonicum Rey petiit, quas Sua Excellentia ipſi dedit. Item Eadem Atteſtatum largita eſt Equitum Magiſtro Paullo *von Wußo*, ratione Actorum Originalium Elbingae exhibitorum, quibus ille ius ſuum in Feudo *Smazin*, in Pomerellia ſito, probaret. Sed priuata haec ſunt: redeunt publica. Dn. Campi-Mareſchalli Locum tenens *von der Linde* d. $\frac{4}{14}$ huius menſis Aug. ad Illuſtr. Dn. Comitem a Schlippenbach Elbinga litteras dederat, quibus inter alia pro mille peditibus Suecis et Finnonibus deſiderauit tranſitum per Viſtulam, praetereundo fortalitium *Höfft*, vrbem Gedanenſem et Viſtulaemundam, haud dubitans, quum iſti homines ſub diſciplina viuere ſueti ſint, Dantiſcanos Poſtulatum hoc non denegaturos. Egit hanc rem hiſce diebus Illuſtr. Dn. Comes a Schlippenbach apud Magiſtratum praedictae vrbis Gedanenſis, qui plane recuſauit: tandem cum precibus et rationibus obtinere nihil poſſet, eidem Senatui remonſtrari fecit, quod iure gentium vti licitum ſit, quum per Pillauiam iter difficillimum, nec vſpiam iſti militi, qui per aërem volare nequiret, ſtatio amplius ſupereſſet. Non peti gratis vel micam panis, vel aquae guttam, praeter ſolam terram, quam tranſitu pedes adtingere neceſſe haberent, neque cupere milites tranſire ipſam ciuitatem, ſed ſolas naues cum ſupellectili et impedimentis hominibuſque extra vrbem per flumen deſcenſuras. Eodem hodierno, circiter horam IX antemerid. Secretarius Legationis Electoralis a Dn. Legato ab Houerbecke ad Illuſtr. Dn. Comitem Schlippenbach miſſus, Suam Excellentiam in atrio aedium, quibus hactenus hoſpitii loco vtebatur, offendit, et ſub dio, velut heri quoque factum eſt, dicta ſalute a praefato Dn. Legato Electorali, cauſſam Elbingenſem eius nomine Dn. Comiti commendauit, et, vt illa ciuitas Suae Serenitati Electorali tradatur a Polonia, ad effectum Pacis Oliuenſis trahere

cona-

conatus eſt, eaque de re adſiſtentiam Legationis Suecicae implorauit. Illuſtr. Dn. Legatus Suecicus officia ſua reciproca deferre Dn. Legato Electorali rogauit: rem iſtam quod adtineret, Sueciam non niſi ad reſtitutionem iſtius vrbis teneri; pactum Bidgoſcianum inter S. R. M. Poloniae et Sereniſſ. Electorem, pacem iſtam non concernere; impedire traditionem Sueciam nolle; cogere vero Poloniam, vt Electori tradat, eam non poſſe, neque etiam debere. Satis declaratum eſſe S. R. M. Sueciae propenſum animum per Articuli Separati Ratificationem. Inſiſtenti Poſtulato Secretario Sua Excellentia idem reſpondit, conteſtataque omnem humanitatem, eum dimiſit.

Actum Dantiſci d. $\frac{10}{20}$ Aug. poſt meridiem.

Poſt prandium Secretarius Suecicus Secretarium Paſtorium per ſchedulam monuit, vt Acta Polonica, quae ex Art. VIII et IX. Inſtrumenti Pacis reſtituerentur, acciperet, eumdemque legitimo modo quietaret ſuper extraditione illorum, nempe 1) Originalis decreti Coronationis Sereniſſ. Regis Vladislai: 2) Faſciculi Obligationum Polonicarum, ſigillo S. R. M. Sueciae obſignati: 3) Quinque ciſtarum Actorum Archiualium plenarum. Adfuit ſtatim in hoſpitio dicti Secretarii Suecici Paſtorius, et Acta iſta accepit data Quietantia, quae ſequitur: "Infra Scriptus profiteor hoc ſcripto meo, me a Nobiliſſimo Dn. Gothofredo a Schroeer, Legationis Suecicae Secretario, recepiſſe: 1) Originale Decreti Coronationis Sereniſſ. Regis Vladislai: 2) Obligationum faſciculum, ſigillo S. R. M. Sueciae bis obſignatum. Praeterea eumdem Nobiliſſimum Dn. Secretarium quinque ciſtas, Actorum Archiualium plenas, apud hoſpitam ſuam Gedani reliquiſſe, cum expreſſa declaratione et mandato, ne illa dictas ciſtas cuiquam extradat, niſi cui ego iuſſerim. In cuius rei fidem huic ſcripto manum meam ſubſcribo. Actum d. XX Aug. An. MDCLX."

Ioachimus Paſtorius, D. Secret. Legat. Polonicae.

Sed et Bibliothecam reſtitui poſtulauit. Diligenter quaeſitum eſſe reſpondit Secretarius; nihil autem Holmiae repertum. Attamen quia per anguſtiam adpropinquantis termini commutationis Ratificationum,

Secretarius *von Schroeer*, (qui ipſe hoc illi dixit, et hic notauit,) iter inde maturare coactus eſſet, Suam R. M. promiſiſſe diligentem inquiſitionem, et, ſi qui reperirentur libri, ad Bibliothecam Regiam pertinentes, eorum bona fide extraditionem. Quibus adquieuit Paſtorius, et *von Schroeer* ſupra memorata ipſi tradidit. Originale Coronationis et Obligationes quidem tum ſtatim ſecum ſumſit; ciſtas, in craſtinum in hoſpitio vt manerent, impetrauit; atque vterque Secretarius hoſpitae eaſdem, adpoſito per eumdem Secretarium Suecicum ſigillo Illuſtr. Dn. Comitis a Schlippenbach, cum expreſſo mandato, ne praeter Dn. Paſtorium extradantur alicui, commendauit. Quod Memoriale ſpectat, Dn. Legato ab Houerbecke tradendum, cuius modo ante meridiem mentio facta eſt, Secretarius Legationis Suecicus ſaepe dictus quinque vicibus percunctatum miſit ad hoſpitium Suae Excellentiae: ſed non datum eſt tempus commodum Eamdem compellandi. Primo enim Dn. Legatus iſte pranſus eſt: 2) Adfuerunt Deputati Dantiſcani: 3) Ipſe viſitauit Dn. de Liſola abeuntem: 4) Fuit in vrbe apud Burggrauium Koelner: 5) Dn. Gonciewski inuiſit. Quumque nimis ſerum hac veſpera accidit, Illuſtr. Comes a Schlippenbach in craſtinum differre iuſſit.

Actum Dantiſci d. $\frac{11}{21}$ *Aug.*

Igitur hodie hora VIII. matutina Secretarius Suecicus Dn. Legato ab Houerbecke Memoriale heſternum tradidit, et iuſſu Illuſtr. Dn. Comitis a Schlippenbach prolixius cum eo loquutus eſt, praeſertim de praeſidio Strasburgenſi, videlicet quod, referente Colonello Pleutnero, maxima quidem pars eius, quamuis inermis, reſtituta; adhuc autem peditum vexilla ſex, et vnum equitum ſignum, quatuor item tormentorum rectores ſeu exploſores, (vulgo *Conſtapels*) duo tormenta minora, armaque et tympana omnia deeſſent. Quae ex pacto reſtitui poſtularentur. Reſpondit Dn. Legatus ab Houerbecke, vt nudius tertius, praeſidium eſſe reſtitutum. Quum Secretarius ex relatione ipſius Colonelli iam aliud demonſtratum eſſe diceret, ad Principem Radziuilium litteras daturum promiſit, quo reſtitutio ſaepe memorati praeſidii exacte fieret. Hinc ſermo de reſtitutione Comitis a Waldeck fuit, et

ſe

ſe ſcripſiſſe ad S. Serenitatem Electoralem Dn. Legatus reſpondit, nec dubitare, quin Dn. Comes, a quo etiam litteras nuper accepit, generali amneſtia fruiturus ſit. Secretarius S. Excellentiae in memoriam reuocauit, quod hiſce diebus, Illuſtriſſ. atque Excellentiſſ. Dn. Legati Suecici nomine, hac de re cum Dn. Legato Mediatore contuliſſet, qui reſponderit, S. Serenitatem praefato Dn. Comiti ſecuritatem promittere, Commendaturam quoque, quae ante ipſi collata fuerit, eidem tamquam beneficium Eccleſiaſticum a Magiſtro Ordinis Teutonici dependens ipſi manere: quae vero intuitu Gubernamenti Halberſtadienſis ille acceperit beneficia, de his Eamdem Serenitatem forte adhuc dubitare. Haec ad Houerbeckium dixit Secretarius. Verba autem poſteriora Dn. Legati de Lumbres erant talia: Quae intuitu Gubernamenti Halberſtadienſis acceperit Comes a Waldeck beneficia, ad illa Dn. Electorem, ceſſante cauſſa miniſterii, non teneri: neque enim, vt praedictum Dn. Comitem Gubernamento illi iterum praeficiat, et is conſequenter ob iſtam cauſſam miniſtrationis illo beneficio denuo fruatur, S. Serenitatem Electoralem cogi poſſe. Petiit de his et reliquis in Memoriali contentis reſolutionem in ſcripto Secretarius. Quam Dn. Legatus promiſit, et diſcurſum de Elbinga duplicem mouit: primum, de tempore euacuationis eius vrbis quaeſiuit, num videlicet illa ſecundum Articulum VII. Inſtrumenti Pacis futura ſit, qui eſſet dies craſtinus, an vero ex Artic. XXVI. aliqua difficultas enaſceretur. Reſpondit Secretarius, ſibi de aliqua difficultate nihil conſtare; quantum ſciret, omnia parari, vt miles propediem educatur. At, cui traderetur? interrogauit. Vtique Regi et Reipubl. Poloniae, reſpondit Secretarius. At, regeſſit Dn. Legatus, Articulum XXVI. modo allegatum loqui proprie de Pace inter S. R. M. Sueciae et S. Serenitatem Electoralem: ergo, quum ibi diceretur, quo tempore quoque Elbinga tradetur, ex natura reciprocationis concludi, quod Elbinga tradenda ſit non Regi Poloniae, ſed Sereniſſimo Electori. Armis Suecicis ablatam eſſe Elbingam Poloniae, ergo cum aliis etiam Poloniae reſtituendam, reſpondit Secretarius. Niſi interuenerit pactum ſpeciale, dixit Dn. Legatus, quale ſit illud Bidgoſcianum inter Sereniſſimum Regem Poloniae et Electorem Brandeburgicum. Ad pacti illius exequutionem, vtpote Pacem Oliuenſem nihil concernentis,

non

non teneri Sueciam, Secretarius respondit: immo non inueniri verbum *tradetur* in praefato Art. XXVI. sed *restitueret*; at in Art. VII. clara esse verba: *Elbinga autem — in manus Sereniss. Poloniae Regis eiusque Commissariorum tradetur.* Quin immo Articulum XXII. expresse etiam habere: *Elbinga Poloniae restituetur.* Hisce non contradixit Dn. Legatus, sed multum super ista re conquerebatur de Polonia, allegans clara pacta, quae iam aut non seruentur, aut tantus fieret computus, vt compensationi vix locus sit futurus. Nec idem se abstinuit querelae, quod Sereniss. Elector contra spem et opinionem adactus sit, Potestatibus, quae non sint Religioni addictae Euangelicae, foedere se iungi. Abrumpendi discursum Secretarius occasionem dedit: quumque gratias agendas Deo esse, qui reduxerit pacem inter Reges Christianos, et in his quoque inter S. R. M. Regnumque Sueciae et Domum cognatam Electoralem Brandeburgicam, respondisset, petitumque de resolutione ad Memoriale in scripto fienda repetiuisset, surrexit, factisque curialibus abiit, ac Illustriss. Dn. Comiti a Schlippenbach haec retulit. Sua Excellentia, audito, Legatum ab Houerbecke iam rescire de computo Polonico, se ex Dn. Legato Polonico intellexisse dixit, quod plus iam acceperit a Polonia Elector, quam summa illa quatuor tonnorum auri Imperialium adtingere posset, seque certam esse, quod numquam traditura sit Polonia eidem Electori Elbingam.

In vrbem se recepit Secretarius Suecicus, et, finito prandio, ad eum misit Secretarius Legationis Polonicus, Pastorius, nunciatum, quod cistas, quarum heri facta est mentio, ex hospitio transportari curare vellet. Commodum accidere, postquam Secretarius Legationis Suecicus respondisset, paullo post ipse cum quodam Ministro Polonico, Olouio nomine, adfuit, Actaque ista, nihil desiderantes in cistis probe funibus irretitis, et sigillo Illustriss. Dn. Comitis a Schlippenbach signatis, ambo receperunt. Pastorius autem Quietantiae hesternae haec verba in fidem subiecit: "Cistas, quarum hic fit mentio, quinque numero, tradidi Dn. Michaeli Olouio, Factori Regio. Actum d. XXI Aug. MDCLX. Idem qui supra." — Deposuit autem Factor Regius Polonicus cistas illas in aede publica, *die Wage* dicta.

Actum

Actum Dantisci d. $\frac{12}{22}$ *Aug. in aedibus Dn. Comitis a Schlippenbach, ante meridiem.*

Secretarius Legationis Electoralis ad Memoriale hesternum a Dn. Legato ab Houerbecke hanc resolutionem adtulit, alia tamen methodo conceptam, additis nonnullis, quae oretenus fuerunt proposita, partim per Secretarium Suecicum Dn. Legato Electorali, partim per Illustr. Dn. Comitem Schlippenbachium ipsum Secretario Electorali, ad Suam Excellentiam misso, estque hic tenor: "Ad Illustriss. atque Excellentiss. Dn. Legati Regii Suecici in scripto exposita desideria, Illustriss. et Excellentiss. Dn. Legatus Electoralis Brandenburgicus sequentem in modum se declarauit: 1) Praesidium Strasburgense ad mandatum Suae Serenitatis Electoralis ab Eiusdem Prussicae militiae Praefecto Generali diu dimissum, paeneque totum in potestatem Suecicam reductum est; adeo vt, ipsomet tribuno Pleutnero teste, vix viginti ex eodem desiderentur. Quorum quidam, vti rumor est, militiae Polonicae nomina dederunt, indeque repeti poterunt; si vero in ditionibus Suae Serenitatis Electoralis aliqui reperti, idque praememorato militiae Praefecto Generali indicatum fuerit, non detinebuntur. Quum de tormentis duobus Legionariis mentem S. Serenitatis Electoralis in tractatu negotii pacis perspectam non haberet Legatio Electoralis, non potuit eiusdem nomine quidquam promittere; maturandi tamen negotii gratia, priuato nomine aestimationem eorumdem praestare sese obstrinxit, quod et exequi parata est. Ratione vexillorum neutri parti, siue Suae Serenitatis Electoralis, siue priuato nomine, quidquam promisit; neque ob defectum mandati quidquam promittere potuit Legatio Electoralis. Proinde non videt Dn. Legatus Electoralis, ex quo capite, inprimis post sollemniter peractam Instrumentorum Ratificationum permutationem, aliquid praetendi possit. 2) Quae de minis nonnullis, vectigalium Suecicorum (vulgo *Licenten*) administratoribus intentatis, ad Illustriss. et Excellentiss. Dn. Legatum Suecicum delata sunt, vanos fuisse rumores, res ipsa testabitur. Nec est, quod metuat Illustriss. et Excell. Dn. Legatus, ne a parte S. Serenitatis Electoralis quidquam denegetur, quod vigore Instrumenti Pactorum iure meritoque ab Eadem requiri possit. 3) Licet a Lega-

tione Regia Suecica, in Tractatu negotii et Instrumento Pacis, nulla facta sit mentio Illustriss. Dn. Comitis a Waldeck: non dubitat tamen Excellentiss. Dn. Legatus Electoralis, quin S. Serenitas Electoralis dignam eiusdem habitura sit rationem. Post conclusam autem pacem haud integrum est Legato Electorali, sine speciali mandato Suae Serenitatis aliquid declarare. De Georgii *Lievens* praetensis iniuriis, vel Studioso post pacem conclusam in carcerem coniecto, nihil compertum habet Legatus Electoralis: deferet tamen vtrumque ad Gubernationem locorum constitutis Consiliariis Electoralibus, eorumdemque responsa referet Illustriss. Dn. Legato Regio Suecico. Datum Dantisci, d. $\frac{12}{22}$ Aug. MDCLX." Quoad praesidium, respondit Dn. Legatus Suecicus, Colonellum *Pleutner* in suis ad se datis litteris nullam facere mentionem certi numeri gregariorum: acceptari tamen confessionem istam Dn. Legati Electoralis, in praesenti resolutione contentam, et postulari, vt in reliquis restitutio plenarie fiat, nec vbicumque reperti illi praesidiarii detineantur. Qua ratione se tempore Tractatuum Oliuae Legatio Electoralis obstrinxerit Legationi Poloniae, ratione tormentorum Legionariorum, Legatum Suecicum latere; illa duntaxat iure eumdem repetere. Quin vexilla reposceret, desistere non posse; neque iam tandem post commutationem Ratificationum illa postulari, verum toto hoc tempore et per Memorialia, et per Secretarium Legationis, hoc aliquoties factum, etiam per Dn. Mediatorem agitatum, ita vt Dn. Legatus Electoralis probe perspiciat, serio et satis mature hanc rem actam fuisse, et etiamnum agi. Rem vectigalium similiter acceptauit Dn. Legatus Suecicus. Caussam Waldecciam adhuc commendauit, vtque in reliquis quoque satisfiat desiderio suo, vrsit. Hisce finitis, prolixe repetiit Secretarius Brandeburgicus, quae de adsistentia Illustr. Dn. Comitis in caussa Elbingensi nudius tertius proposuerat. At Sua Excellentia illi, etiam instanti, breuibus, vt ante, respondit. Illeque dimissus, factis curialibus, abiit.

Actum Dantisci $\frac{12}{22}$ Aug. post prandium.

Secretarius Suecicus, qui ex vrbe veniens ad aedes Illustriss. Dni Comitis a Schlippenbach viam dirigebat, Brandeburgico Secretario et

ex ſuburbio in vrbem tendenti adcurrit; quumque ſe inuicem ſalutaſſent, ille diſcurſum inſtituit de viſitationibus, quod videlicet Dn. Legatus Caeſareus abierit inſalutatus a Dn. Legato Suecico, qui tamen toties cum Dn. Legato Polonico contulerit. Secretarius Suecicus, quod ſciret, Dn. Legatum Suecicum numquam inuiſiſſe, dixit; Caeſarei vero Dni Legati fuiſſe, vt primum viſitaret Dn. Legatum Suecicum; quod ſiquidem ille intermiſiſſet, culpam imputandam Illuſtriſſ. Dn. Comiti a Schlippenbach nullam eſſe. Saepius contuliſſe praefatum Dn. Comitem cum Dn. Legato Polonico Rey, neminem non ignorare, dixit Secretarius Electoralis. Scire hoc negauit Secretarius Suecicus. Quod ſi forte fortuna alter alterum in campo, dum exſpatiaretur animi recreandi gratia, ſalutaſſet, non eſſe hoc viſitationem, multo minus conferentiam. Relicto hoc, perrexit Electoralis Secretarius, non videri, cur non deberetur aduentantibus prima viſitatio ab illo, qui eſſet in loco prior. Hic Secretarius Suecicus quaedam reſpondit ex rationibus, quas ſupra Protocollum d. $\frac{31\ \text{Iulii}}{10\ \text{Aug.}}$ refert, abrumpendo diſcurſum, et ſe litem hanc ſuam facere nolle, dicendo. Nec ſibi animum eſſe quaeſtionem hanc ventilandi dixit Secretarius Brandeb. vnicum tantum eſſe, quod bona fide interrogatum vellet, ſub cautela tamen, vt Dnn. Legatorum neuter reſciret; nimirum, an Illuſtriſſ. Dn. Legatus Suecicus conferentiam omnem cum Dn. Legato Electorali declinaret. Secretarius Suecicus, promiſſo ſilentio, illoque ab iſto ſtipulato, declinare Dn. Legatum Suecicum conferentiam, credendum non eſſe; quod autem Eius Excellentia Illuſtriſſ. atque Excellentiſſ. Dn. Legatum Electoralem prima vice non viſitatura ſit, extra controuerſiam poſitum eſſe. Ille Secretarium Suecicum, vt rem experiretur, et vbi Illuſtr. Dn. Comes in ſua ſententia de non viſitando prius, quam ipſe viſitatus ſit, permaneret, de expediente cogitaret, amice rogauit, pollicitans, ſe quoque mentem Dn. Legati Electoralis exploraturum atque aperturum. Secretarius Suecicus diligentiam, quodque Secretarium Electoralem vel adhuc hodie vel cras mane certiorem hac de re facere vellet, ſincera mente promiſit. Diſceſſum eſt, atque Secretarius Suecicus iſta retulit Dn. Comiti a Schlippenbach. Ille facile ſe intelligere dixit, Legatum Brandeburgicum ideo de viſitatione ſollicitum eſſe, quod negotium Elbingenſe eum anxium haberet. Quidquid tamen

ſit, optare ſe conferentiam cum ipſo: inſiſtendum autem eſſe, quod illum viſitare primum oporteat Legationem Suecicam. Si hodie non vrgeret ipſe rem amplius Electoralis Secretarius, reſponſum differri in craſtinum poſſe.

Actum Dantiſci d. $\frac{13}{23}$ Aug.

Mane Secretarius Legationis Electoralis in vrbe viſitauit Secretarium Legationis Suecicum in ſuo hoſpitio, antequam domo egrederetur, et, num loquutus ſit cum Dn. Comite Schlippenbach heſterni negotii cauſſa, interrogauit. Hic ſe loquutum reſpondit, inueniſſeque procliuem eius cum Dn. Legato Electorali conferendi animum; immutatam autem ſententiam, quod Legato Suecico viſitatio prima diuerſis ex cauſſis debeatur. Ille, numquid daretur expediens? quaeſiuit. Secretarius Suecicus, quale? interrogauit. Ille: Quid ſi in loco tertio conuenirent? Secretarius Suecicus, ſubdifficile hoc videri, dixit. Et dubitare ſe, quod Illuſtr. Dn. Comes aliquid remiſſurus ſit a ſua ſententia, in qua ſatis firmam eſſe Suam Excellentiam ſciret. Secretarius Brandeburgicus: Dn. Legatum Electoralem ſatis fundatum, quod ſibi prima viſitatio deberetur, ſiquidem Dn. Comes prior fuiſſet in loco iſto, qui tertio alias ſurrogatus fuerit: nihilominus credere ſe, quod Eius Excellentia, ad conteſtandum ſincerum animum S. Serenitatis Electoralis erga S. R. M. Regnumque Sueciae, aliquid de ſuo iure ſit remiſſurus. Rogare ſe itaque, licet a Dn. Legato Electorali huius rei mandatum nullum habeat, velit adhuc Secretarius Suecicus tamquam ex ſeipſo experiri mentem Illuſtr. atque Excell. Dn. Legati Suecici. Facturum ſe hoc amore futurae bonae intelligentiae, promiſit Secretarius Suecicus, ſub hac autem conditione, ſi Secretarius Legationis Electoralis a Dn. Legato illo talia negotiandi in mandatis habeat; alias de rebus incertis cum Illuſtr. Dn. Comite diſſerere ſe non audere. Ille paullo tacuit. Deinde, iuſſum ab Illuſtr. atque Excell. Dn. Legato Electorali ſe haec loqui, dixit: quibus diſceſſit. Relata haec ſunt Illuſtr. Dn. Comiti ſaepe memorato: qui, Legatum Electoralem eadem praetendere, quod Regii facerent, ſatis clarum eſſe dicebat. Ac licet in tractatibus Oliuae pares vel aequales Regiis habiti eſſent Legati illi: ſe

tamen

tamen paritatem iam Legato modo dicto non concedere. Insistendum esse, vt ille primus visitaret Legatum Suecicum. Nec iam continuationem actus eiusdem, quod videlicet commutatio Ratificationum dependisset a pace conclusa, nec nouum fuisse actum illum commutationis, allegandum esse, sed ex competentia agendum. Actum hoc ante meridiem.

Post prandium Secretarius Suecicus visitauit Brandeburgicum, et responsum tale tulit, quod resolutioni isti Illustriss. Dn. Comitis consentaneum fuit. Ille, hoc non speraturum fuisse Dn. Legatum Electoralem, dicebat, qui credidisset, Dn. Legatum Suecicum a prius concepta sententia remissurum, nouaeque amicitiae aliquid daturum esse. Postquam nonnihil dissertassent, Secretarius Suecicus abiit, et illa Dn. Legato referre voluit. Actum hoc fuit hora II pomeridiana. Circiter quartam praefatus Secretarius Legationis Electoralis ad hospitium Suecici misit, eumque rogauit, si commodum accideret, paullo domi maneret, se ipsum mox visitaturum. Hic inueniri se passus est domi, quumque adesset Secretarius Electoralis, contestatus est Dn. Legati ab Houerbecke desiderium visendi Dn. Legatum Regium Suecicum, dolendo, quod voti sui compos fieri nequiret. Vbi Secretarius Suecicus ipsam visitationem esse optimam istius dubii conciliatricem diceret: ille, ne in consequentiam trahant Dn. Sueci, si Dn. Legatus Electoralis hac vice primus inuiseret Dn. Comitem a Schlippenbach, verendum esse dixit, ideoque Dn. Legatum Electoralem per hunc actum committere praeiudicium sibi periculosum ducere. Dum persistere in mandato Secretarium Suecicum oporteret, Electoralis ab eo petiit, vt hoc semel tentaret, num forte Illustr. Dn. Comes ipse, quid expediat, proponere vellet. Se aditurum Dn. Comitem, Secretarius Suecicus promisit: et conuenerunt, quod in suburbio *Neugarten*, vbi Legatus vterque degebant, in aedibus, in quibus Dn. Legati de Lumbres diuersorium nouissimum fuerat, responsum Brandeburgicus exspectaret.

Actum Dantisci d. $\frac{14}{24}$ *Aug.*

Heri retulit Secretarius Legationis Suecicus Illustr. Dn. Comiti a Schlippenbach, qui sermo fuit nouissimus Secretarii Electora-

lis, quum Sua Excellentia resolutionem in hodiernum matutinum differret, id illi, ne frustra heri responsum exspectaret, per Amanuensem notificauit. Hodie, nondum adhuc audita septima matutina, Secretarius Brandeburgicus ad Secretarium Suecicum misit, eumque negotii monuit. Qui ante octauam adire se Dn. Comitem non posse respondit; velle autem memorem esse rei, et dum heri coenasset cum Sua Excellentia, Eamdem de expediente loquutam; quod speraret Secretarius Eamdem hodie resoluturam, ita vt conferentia fieri posset. Si ita videretur, adsit praefatus Secretarius Electoralis in loco heri conuento circa horam nonam antemeridianam. Recepit se in aedes saepe nominati Illustriss. Dn. Legati Comitis a Schlippenbach Secretarius Legationis Suecicus, et, quid super hac re Sua Excellentia resolueret, interrogauit. Illustriss. Dn. Comes responsum dari resoluit: Quodsi Legatus Electoralis Brandeburgicus hac vice, non habito respectu ad rationes, quae hinc inde ventilatae essent, et ventilari possent, vltro Legatum Suecicum visitaret, se Comitem a Schlippenbach bona fide promittere, hunc actum in exemplum a parte Suecica, futuro tempore, allegari non debere. Adfuit in loco conuento, aedibus videlicet Sagittariorum, (*dem Schießgarten*) vbi Dn. Legatus Mediator hospitium suum nouissimum habuit, et Ratificationum Instrumenta authentica inter S. R. M. Sueciae, Regem et Rempubl. Poloniae atque Electorem Brandeburgicum commutata sunt, Secretarius Electoralis, et a Suecia hoc responsum acceptum Dn. Legato ab Houerbecke referre voluit.

Reuersus est ad Dn. Comitem Secretarius Suecicus; et Sua Excellentia litteris Suae Celsitudini Ducali Holsatiae notificauit, compositis, quae ex aduerso obmotae fuerint, diuersis difficultatibus, pacis per Dei gratiam Oliuae conclusae Ratificationem inter Partes Principales d. $\frac{6}{16}$ huius mensis Aug. cum Dnn. Foederatis Poloniae vero demum $\frac{8}{18}$ eiusdem permutatam esse. Quumque a facta illa commutatione, inter septimanas quatuor loca Holsatiae occupata Suae Celsitudini restituenda sint, Eidem se gratulari, nec, quin illa restitutio iusto modo futura sit, dubitare. Quas litteras curialibus et officiorum oblatione clausit. Interea Secretarius Electoralis Dn. Legato ab Houerbecke responsum de fienda visitatione retulerat, misitque ad Secretarium Suecicum

cicum, apud Illustriss. Dn. Comitem a Schlippenbach adhuc occupatum, rogans, vt paullo ante portam aedis exspatiari iuberet. Consentiente Dn. Comite, iuit Secretarius. Ille: Se retulisse resolutionem Illustr. atque Excell. Dn. Legati Suecici Illustr. atque Excell. Dn. Legato Electorali Brandenburgico, qui promissionem de non praeiudicando (id quod etiam expresse cautum vellet,) acciperet, si scripto illam dare placeret Dn. Legato Suecico. Secretarius Suecicus, si paullulum deambulare sub tiliis ibi in platea positis volupe esset, se referre velle Illustriss. Dn. Comiti dixit. Quod factum. Sua Excellentia scripto aliquid promittere dubitauit; sufficere dicens, si ipse per Secretarium Legationis Electoralem notari faceret; similiter Secretarium Suecicum facturum, aut, si istud parum sufficiens iudicaretur, notare hoc Secretarium Legationum vtrumque, et Protocolla inuicem commutari posse. Retulit hoc Secretario Brandeburgico Suecicus. Ille referre id voluit Dn. Legato Electorali. Suecicus, si ministerio suo in hoc negotio amplius opus esset, rem maturari oportere dixit, siquidem impetrasset iam dimissionem a S. Excellentia Dn. Legato Comite a Schlippenbach in Pomeraniam abeundi, paratamque nauim esse Stralsundam abeuntem, quam futura hac vespera sit conscensurus. Ille cito responsum promisit. Et Secretarius Legationis Suecicus ad Illustriss. Dn. Comitem iterum adscendit, Eiusque Excellentiae Originalia sequentia tradidit, quae Eadem in Sueciam secum adducere voluit. Fuerunt autem Ratificatio Pacis Oliuensis Regis Poloniae: Ratificatio eiusdem Reipubl. Poloniae: Ratificatio Caesaris: Ratificatio Electoris Brandeburgici: omnia pro S. R. M. Regnoque Sueciae. Instrumentum praefatae pacis a Legatis Plenipot. Polonicis in pergameno subscriptum: idem Instrumentum a Legatione Electorali in pergameno quoque subscriptum. Illud enim, quod Legati Caesarei in pergameno subscripserunt, iam ante pro chartaceo extraditum erat, atque id Illustriss. atque Excell. Dn. Regni Thesaurarius, Comes Magnus Gabriel de la Gardie, in Sueciam tunc adduxit. Abiturus erat, impetrata denuo dimissione, Secretarius Suecicus, nisi prius exspectandum fuisset, quid responderet Electoralis Secretarius. Pransum est. Audita prima, auditaque hora secunda, quum nunciasset Secretarius Electoralis, quod conuenire Secretarium Legationis Suecicum in suo hospitio vellet, hic Illustriss.

Dn.

Dn. Comiti valedixit, eumque Sua Excellentia iussit, vt salutaret officiosissime Illustriss. atque Excellentiss. Dn. Regni Archithalassum, Comitem Wrangelium, Suaeque Excellentiae omnia plenius, quam perscribi potuissent, recenseret. Quoad visitationis Houerbeckii negotium, eidem Secretario commisit, vt, si praefatus Dn. Legatus in Protocollum consentiret, ipse rem perficeret, Dnoque Comiti vel ipse, vel, si moram iter (quod maturandum certis ex caussis S. Excellentia iudicauit) non pateretur, per litteras illud notificaret. Reuersum in hospitium in vrbem Secretarium saepe dictum Legationis Suecicum Secretarius Electoralis conuenit, seque retulisse Dn. Legato ab Houerbecke dixit, quod Illustriss. atque Excellentiss. Comes duplici modo proposuisset, nempe, hunc actum visitantis Legati Electoralis prima vice Legatum Suecicum praeiudicare futuris temporibus non debere, per Secretarios Legationum, vel seorsim ad Protocolla singula notaretur, vel coniunctim commutandis inuicem Protocollis fieret: praefatumque Dn. Legatum Electoralem consentire, et promissum de non trahendo in consequentiam denuo acceptare: sed, an sufficiat Protocollorum sub manibus Secretariorum Legationis commutatio, se dubium esse. Ad haec quid Secretarius Suecicus responderit, et porro actum sit, inserta ista schedula litterarum suarum ad Illustr. Dn. Comitem a Schlippenbach explicat.

Illustrissime Domine Comes,

Cum Secretario Electorali de isto negotio colloquutus sum. Is refert mihi Houerbeckium probare omnia; at se nescire, an Secretarios referre haec in Protocolla, eaque sub manu sua commutare sufficiat, quum hactenus, quae in his rebus scripta essent, *sub manibus Legatorum* exiissent omnia. Cui ego respondi, me apud Excellentiam Vestram rem eo perduxisse, vt in id, quod propositum esset, Expediens consentiret. Quod subscriptionem adtineret, Secretarios olim subscripsisse Articulis et primariis et reliquis omnibus, nec defuisse cuiquam plenam fidem: atque adeo Memorialia, eorumque Responsa cum a Polonis tum a Brandeburgicis sine vlla subscriptione extradita et acceptata fuisse: in permutatione vni vel alteri Articulo subscriptum esse, idque ipsum pro superfluo magis, quam necessario habendum. Mihi in

in hac tota re nihil magis esse in votis, quam vt Legati se inuicem salutarent, quum id maxime profuturum sperarem. Me, quum iam in eo essem, vt inde proficiscerer, eamque ob caussam Excellentiae Vestrae valedixissem, non amplius exspectare posse, quoniam metuendum esset, ne nauis discederet. At ille, num quemquam familiarem haberem, rogabat, quem ad Excell. Vestr. mitterem. Promisi igitur, schedulam mittere, et post dimidiam horam, quoniam ipse non possem remanere, vt ad eum responsum perferretur, curare. Dantisci d. $\frac{14}{24}$ Aug. An. MDCLX.

I. E. V.

subiectissimus seruus
Godofr. von Schroeer.

Misit hanc schedulam per Amanuensem Secretarius, et S. Excell. per eumdem Amanuensem respondit, quod recte rem demonstrasset Secretarius Suecicus, et a modo proposito decedi non posse. Dum horae et amplius spatium laberetur, antequam Amanuensis hoc responsi redux adferret, Secretarius Electoralis famulum misit, et tandem ipse iterum aduenire voluit, sed in media platea Beatae Virginis Secretarius Suecicus, qui ad aedem publicam mercatorum, *den Junckerhoff*, pedes direxerat, ipsi factus obuius, resolutionem hanc vltimam Illustr. Dn. Legati Suecici aperuit. Ille, Dn. Legatum Electoralem haecce non acceptaturum, et propterea visitationem sublatum iri existimauit, addens, quod Dn. Legatus ab Houerbecke iter suum hinc, siquidem Dn. Legatus Polonicus iam omnia pararet ad Elbingae receptionem, amplius differre non posset. Valedixit alter alteri, et Secretarius Suecicus se vsque ad horam VII. vespertinam in vrbe manere velle promisit.

Actum Dantisci d. $\frac{15}{25}$ Aug.

Non tantum heri vsque ad promissam horam in vrbe Secretarius Suecicus permansit, sed etiam adhuc ibi pernoctauit. Quum igitur nihil amplius nunciaret Secretarius Electoralis, hodie hora sexta matutina Secretarius Suecicus super ea re schedulam, ad Illustrissimum Dn. Comitem a Schlippenbach, per Amanuensem misit.

Illustrissime Domine Comes,

Excellentiae Vestrae in praesenti submisse refero, me heri, quae per scribam mandata mihi sunt, narrasse Secretario Brandeburgico, nimirum, si in proposito Protocolli expediente persisteretur, Excellentiam Vestram id quoque probare. Is vero Houerbeckium significabat eo nequaquam fore contentum, neque esse posse; atque adeo salutationem fieri nequire declarabat. Dantisci, d. $\frac{15}{25}$ Aug. Anno MDCLX.

I. E. V.

subiectissimus seruus
Godofr. von Schroeer.

Ipse autem Secretarius *von Schroeer* simul per cymbam Dantisco abiit, nauimque Stralsundensem, quae heri praeierat, ad fortalitium *Weißelmünde* inuenit, vnde circa meridiem soluit.

Haec circa Ratificationem, eiusque commutationem Holmiae et Dantisci acta sunt: iisque Protocollum Tractatuum Pacis cum Polonia, Caesare et Electore Brandeburgico finitur. — In fidem hoc Protocollum subscripsi

Godofredus von Schroeer,
Reg. Legat. Suec. tum Secr.

CHRI-

CHRISTOPHORI PARSBERGII
LEGATI DANICI
DIARIVM
PACIFICATIONIS
OLIVENSIS
E
TABVLARIO REGIO HAFNIENSI

NVNC PRIMVM EDITVM

LATINE EX DANICO VERTIT

LVDOVICVS ERICI F. PONTOPPIDANVS

HAFNIENSIS

LEGATI DANICI
NARRATIO RERVM
IN
PACIFICATIONE OLIVENSI
QVOTIDIE GESTARVM

ANNO MDCLIX

Die 28. Octobris st. v. Gedanum veneram, quum duo mihi Vestrae Regiae Maiestatis mandata traderentur.* Altero post aduentum die, totius Ciuitatis nomine duo me adiere Senatores, qui amplissimis verbis testabantur, quam grato subiectoque animo multiplicia in se a R. V. M. superioribusque Daniae Regibus, collata beneficia vrbs vniuersa agnosceret; simul enixissime rogabant, vt suis suorumque commodis in tractatibus mox, vt spes esset, futuris benignissime consuleretur, essentque ipsi, et haec sua vrbs, R. V. M. commendatissimi. Quibus ego respondi, non esse, quod de eo dubitarent, si ad generales tractatus res veniret; data nuperrime ipsis esse illustria signa Regiae in ciuitatem gratiae ac propensae voluntatis, dum ad conseruandam illam, et ab omni vi hostili tuendam, V. R. M. ipsa opem praesentem adtulisset, classe instructissima.

 Initio

* De Parsbergio, Legato Danico, cuius hae Ephemerides per indulgentiam Excellentissimi atque Illustrissimi BERNSDORFII, Comitis in Dania Consistoriani, litterarum Patroni Optimi, mecum sunt communicatae, quaedam pro instituti ratione dixi supra, Actor. Pac. Oliuens. T. I. Obs. IX. pag. 293 sq. Is quum ad tractationem Pacis Sueco-Polonicae ablegatus itineri se iam mense Iulio dedisset, inde ab eo tempore crebras ad Danorum Regem, et primarios Regiae potestatis administros, perscripsit epistolas, in quibus de rebus gestis, deque sua Legatione referret. Earum exempla e scriniis Amplissimi LANGEBECII, apud Hafnienses Professoris fama doctrinae celebratissimi, ad me missa, et ab amico quodam meo Theodisce ex Danico sermone facta, diligenter contuli cum hoc Diario, in quo ad eas ipsas saepius prouocatur. Est inter illas duodecima, d. 2 Nouembr. st. v. scripta ad Regem Daniae, de hoc isto Dantiscum aduentu. Ex eadem intellexi, altero mandato iussum fuisse Parsbergium ea in vrbe commorari; altero, litterarum cum Iulio, (*Juel*) Regio Secretario, commercium inire.

Initio quidem miram tam in Polonorum, quam in Suecorum animis, cupidinem pacis intellexi. Res autem non fore nullius difficultatis aut morae videbatur, quum nondum etiam de loco et tempore inſtituendorum tractatuum ſatis conueniſſet. Dn. de Lumbres nulli operae parcebat, vt ad liquidum perducerentur ac perficerentur iſti tractatus: adnitebatur quoque ſimul cum Polonis impedire, ne quid, quod ad pacem inter Regiam Veſtram Maieſtatem et Regnum Sueciae pertineret, ibi ſuſciperetur.* Quippe agitari iam Hafniae a R. V. M. id negotium: non poſſe autem duobus ſimul locis de concilianda pace commode agi; et ob locorum diſtantiam, quod litterae ex vno loco in alterum perferendae eſſent, longam tractatibus iniectum iri moram. Ego quidem Polonos ab iſto dimouere propoſito, ſecundum clementiſſimum M. V. mandatum, magnopere adlaborαueram: ſed perſpecta ſumma rei difficultate, immo impoſſibilitate, humillimas ad R. V. M. die 15. Nouembris ſt. n. An. MDCLIX. dedi litteras,** in quibus adcurate perſcripſi, quantum vbique adpareret pacis ſtudium, et quam exigua ſpes eius impediendae, aut etiam efficiendi, vt liceret quemquam R. V. M. nomine iis tractatibus intereſſe.

Die $\frac{19}{29}$ Noubr. Redditae mihi ſunt litterae Dn. Iulii, d. 5. Nouembr. ſcriptae, quibus mihi ſignificabatur, R. V. M. clementiſſime velle, vt, quanto maximo poſſem ſtudio, Polonis perſuaderem, R. V. M. nihil ſeparatim aut ab iis ſeorſum acturam; vtque, quum primum foret occaſio, Regi Poloniae ante oculos ponerem, quanta in eum eſſent R. V. M. merita; quot commodis Regna eius, auerſo ab iis receptoque in Danici Regni viſcera hoſte tam potenti, eſſent adfecta; quantum

* Conf. PVFENDORFIVS Rerum Brandeb. Lib. VIII. §. 49. p. 505. Ceterum Lumbranus haud alieno a Daniae rationibus animo erat: quin potius iis alio modo proſpectum cupiuiſſe, auctor eſt PVFENDORFIVS Comment. de rebus Caroli Guſtaui, Lib. VI. §. 78. *Faſſus erat Akakia, Lumbranum Legatorum congreſſum haud adeo vrgere, quod metuat, ne ob vtrinque eminens in pacem ſtudium pax ibi propere nimium coiret. Cuius rei cauſſa erat, quod Gallus pacem Poloniae non prius ſuccedere optaret, quam Danica quoque pax in portu eſſet. Vnde Bioernclouio* (Legato Suecico in Gallia,) *iniungebatur, apud Cardinalem teſtari, Regi pacem vtrinque cordi eſſe; ſimul vt Lumbranus negotium ſerio vrgere iubeatur.* —

** Eodem die, litteras alias ad Dn. *Iulium* miſit, quibus de peculiari mandato, ſibi ad obeundum pacis negotium pernecesſario, exquirebat: item alias ad *Ioachimum*

tum denique e re vtriusque R. M. esset, non dimittere, quam sponte offerret fortuna, occasionem opprimendi hostis tam infesti, qui consilia Regnis ipsorum perniciosissima fuisset molitus. Gedanum eo tempore nondum aduenerat Poloniae Rex. Itaque haec ego apud Legatos, qui iam tum aderant, Polonorum Foederatorumque crebro et diligenter commemoraui, adlatis, quae mihi quidem ad rem aptissimae visae sunt, rationibus. Has adiuuabant a R. V. M. id temporis in Fionia prospere gesta. Facile enim omnes intelligebant, R. V. M. victoria illa egregie vsuram, neque passuram vmquam esse, vt immatura atque festinata pace laeti armorum successus inhiberentur. Crebris interim epistolis voluntatem R. V. M. exquirere non destiti: vtrum scilicet mihi esset Gedani manendum, an Aula, quae tum habebatur Taucheli, (quindecim a Gedano milliaria distat,) sectanda; deque impetrandis litteris commeatus, ac libero ad Pacificationem accessu, omnibus viribus laborandum: id quod valde necessarium videbatur esse, propterea quod incidere multa possent, in quibus R. V. M. commodis esset prospiciendum. Simul etiam petii supplex a R. V. M. vt, si ad pacis tractatum admitterer, de negotiis, quae mihi expedienda essent, adcuratius et plenius edocerer.***

Die $\frac{23 \text{ Noubr.}}{3 \text{ Decbr.}}$ Subiectissima relatione R. V. M. certiorem feci, aduenisse Regem Poloniae Dirsauiam, quod oppidum quatuor milliarium spatio abest a Gedano: exposui quoque de variis difficultatibus, quas, ne Oliuae fierent tractatus, nectebant Suecorum Commissarii; de subita, quamquam haud diuturna, post victoriam Fionensem consiliorum inter Polonos mutatione; de mora, tractatibus haud dubie iniicien-

chimum Gersdorfium, Magnum Regii Palatii Magistrum, cui Suecorum Polonorumque contentiones super loco pacifero, et modo tractandae pacis exposuit; referens etiam negare Suecos Danicis Legatis litteras commeatus, eo quod inutiles et superuacaneae illae forent, quum iam de peculiari pace, inter Danos ac Suecos, Hafniae ageretur. Et haec ipsa Danicae pacis tentamina scribit in alia quadam ad Regem epistola, d. 19 Noubr. st. n. esse in caussa, quare tractatus cum Polonis procrastinarentur, Suecis successum exspectantibus tractatuum Hafniensium. Qui si prouenirent, pacem Polonis immani pretio redimendam fore.

*** Talis in primis est epistola, d. 10 Decembr. st. n. perscripta. Praestolabatur tum maxime istiusmodi mandatum Parsbergius, quod spei non nihil adfulgebat, fore, vt per Suecos liceret vna cum ceteris Foederatis etiam Daniae Regem iis tractatibus comprehendi.

iicienda, ob varia eaque magni momenti poſtulata, vtrimque ſtatim ab initio facta.

Die 26. Noubr. ſt. v. Sueci, poſt longas moras ac tergiuerſationes, tandem conſenſerunt, vt Oliuae de pace ageretur,* his tamen conditionibus: 1) Vt coenobium ipſis ſolis, ipſorumque vſibus cederetur: 2) Vt munire illud, et praeſidio Suecico tutari liceret: 3) Vt omnes copiae hoſtiles, dum tractatus fierent, ab hoc coenobio trium milliarium ſpatio remouerentur: 4) Vt duae naues curſoriae ad Oliuam in ancoris tenerentur, iiſque ad perferendas in Sueciam litteras liber concederetur itus redituſque.** Dum aliquot dierum ſpatio de his conditionibus deliberant Regis Regnique Poloniae praecipui Conſiliarii, Gedanum cum tota Aula Rex et Regina d. $\frac{3}{13}$ Decembris veniunt. Sequenti die Dn. Morſtinius, Regni Referendarius, inuiſit me, tum propter veterem, quae inter me et fratrem eius interceſſerat Hafniae, amicitiam, tum etiam vt de tempore, quo ad R. M. admitti vellem, deque ipſius admiſſionis modo rituque, fieret a me certior. Dixi ei me tempus admiſſionis, quod Regiis Maieſtatibus placeret conſtituere, praeſtolaturum: ceterum optare, vt idem ſeruaretur modus, quo Batauorum Legati, aliique ad S. R. M. Deputati Extraordinarii, recepti eſſent. Quae res nihil habuit difficultatis.

Die $\frac{6}{16}$ Decbr. Aditu mihi ad vtramque Maieſt. Regiam dato,*** expoſui R. V. M. iuſſu diligentiſſime, quam ſincera vtrimque amicitia viguiſſet; quae inde commoda ad vtriuſque Veſtrûm redundaſſent Regna; quantae curae id ſibi eſſe voluiſſet R. V. M. vt Poloniae Regem Regnum-

* Conf. PVFENDORFIVS Comment. de rebus Caroli Guſtaui Lib. VI. §. 77. et quae nos ſupra commemorauimus, Act. Pac. Oliu. T. I. Obſ. VII. p. 253 ſq.

** Paullo plura de his conditionibus narrauit in litteris, ad R. M. hoc ipſo die ſcriptis. Praeſtat legi ipſam Legationis Suecicae *Vltimam Reſolutionem*, ſuper loco tractatuum: quam ex Codice Zaluſciano protuli in Actis Publ. Pacific. No. II. pag. 2 ſq.

*** Hanc primam audientiam ipſi factam deſcripſit pleniore ad Regem epiſtola, die $\frac{7}{17}$ Decembris data, quam indicaſſe ſatis ſit. Sed vero Orationem eius aditialem Latinam ad Regem Poloniae, huic Diario adiecimus ſub *B.* depromtam ex Regio Tabulario Hafnienſi.

* In eamdem ſententiam litteras ipſe Danorum Rex ad Regem Poloniae iam olim dederat, d. 25 Febr. An. MDCLIX. quae exſtant in LONDORPII Actis Publ. T. VIII. p. 1519 ſq. deinde alias, d. 4 Nouembris a. e. ſcriptas, quae necdum publici iuris factae ſunt.

** De quo nonnulla ex KOCHOVIO, PVFEN-

Regnumque a bello grauiſſimo et imminenti ſummo periculo liberaret; quot quantiſque ob eam rem difficultatibus R. V. M. Regna implicata tenerentur; quanta porro animi conſtantia tam et multis et magnis belli malis obuiam iuiſſet R. V. M. nec ſe vllo aut Foederatorum ſuaſu, aut aliorum Principum rogatu adduci paſſa eſſet, vt in tractatus ſeparatos diſcederet, intenta potius omnibus votis ad vniuerſalem pacem adipiſcendam, qua R. M. Poloniae et Foederatis plena redderetur ſecuritas, et damnum omne reſarciretur; denique non tantum ſperare, ſed etiam confidere V. R. M. fore, vt in hoc rerum ſtatu Poloniae Rex pro virili non minorem fidem animique magnitudinem adhiberet, eaque omnia repudiaret, quae ſiue vtilitati R. V. M. ſiue communi bono obeſſent.* Commonſtraui denique praeſentem temporum conditionem, et quo in loco vtriuſque R. M. res eſſent conſtitutae. Quae quum dixiſſem, reſpondit Rex Poloniae, nihil ſibi eſſe eximio M. V. in ſe adfectu certius et exploratius; data ſibi eſſe luculenta valde illius ſpecimina; inprimis agnoſcere ſe gratiſſimo animo, quod abſque praeſenti R. V. M. auxilio ipſe, Domuſque Regia vniuerſa, et Regnum adeo totum, continuis fluctibus agitata, in extremum peruentura diſcrimen fuiſſent. Tanti beneficii memoriam ex animo effluere ſuo ſe numquam paſſurum, ſed omni tempore, quibuſcumque in rebus, ad referendam gratiam promtiſſimum paratiſſimumque fore. Nec, quae omnium prima ſibi data fuiſſet grati animi ſignificandi occaſio, eam a ſe neglectam eſſe, miſſo in Iutiam cum aliquot militum millibus Czarnecio:** ſedulam ſe porro operam daturum, vt, quoad fieri a ſe

PVFENDORFIO, atque ex litteris ipſius Regis Danorum commemoraui ad PASTORII Diarium, p. 96. n.* Iſtis nunc addam locum alium inſignem KOCHOVII, Climact. II. p. 396 ſq. *Haud exile*, inquit ille, *eas inter gentes comparauerat ſibi nomen Czarnecius, principibus viris ob militarem indolem aeſtimatus, militi ex periculorum participio carus, illuſtri ſane gloria, non tamen inuidiae expers, quum laudarent vt ſtrenuum fortes, damnarent vt praecipitem ignaui, qua magnitudine animi eminebant, temerarie prouocari diſcrimina obſtrepentes. — Sub abitum flagrantiſſime ab eo Commiſſarii Dani poſtulauere, vt oris vultuſque lineamenta in ectypum transferre pictoris penicillo pateretur, memoriam ſui inter gentes amicas vel in imagine relicturus. Quod diu abnuit fucatae laudis contemtor ille, reponens, res, ſi quae in Cimbrica Cherſoneſo praeclare geſtae ſint, monumentum ſibi fore aere perennius: donec tandem exoratus obiter pingendi ſui copiam fecit, ſanguinis prodigentior, quam colorum.*

ſe poſſet, R. V. M. Regnorumque rationibus conſuleretur. In praeſenti quidem pacificationis negotio omnia ſua vota ac deſideria ad vniuerſalem pacem tendere; velle ſe in eo conſilio firmiter permanere, atque in futuris tractatibus ante omnia R. V. M. vtilitati proſpicere. Ceterum M. V. vehementer ſe gratulari inſignem victoriam, quam in Fionia inſula ab hoſte reportaſſet, feliceſque porro armorum progreſſus adprecari. Acceſſi dein ſollemni more Sereniſſimam Reginam, dictaque vtriuſque R. V. M. nomine plurima ſalute, commemorataque amicitia et perpetuo adfectu in Regiam Domum Polonicam, additiſque precibus, vt in conſeruanda ſalute publica opprimendoque communi hoſte operam benigne iungeret, reſponſum tuli humaniſſimum, amoriſque ac ſtudii in R. V. M. pleniſſimum. Addidit praeterea, gratulaturam ſe ſibi fortunaeque ſuae, ſi quid R. V. M. gratum et iucundum poſſet efficere. Admiſſionis meae ratio et modus talis erat. Miſſi ſunt ad me ſatellitum Praefectus, aliuſque Aulicus, velut Cerimoniarum Magiſter, cum Regia rheda, ſex equis iuncta. Ab eo Aulico perductum vſque ad primos aedium Regiarum gradus excepit me Mareſchallus Aulae, et ingens Aulicorum numerus, a quibus ad veſtibulum Cubiculi Regii comitatus, atque a ſupremo Cubiculario ad Regem ſum introductus. Simili ritu ad Reginam, atque inde rurſus ad rhedam, tandemque domum deductus fui. Adeo non haec tantum, ſed et reliqua omnia, ex ſumma R. V. M. dignitate acta ſunt.

Die $\frac{11}{20}$ Decbr. Poſt trium menſium obſidionem, Hauptum deditionem fecit Gedanenſibus,* egreſſuſque inde eſt Generalis excubiarum Praefectus, Dankwartus, cum ſexcentis circiter veteranis. Deditionis huius formulam R. V. M. tranſmiſi cum litteris, d. $\frac{14}{24}$ Decbr. ſubiectiſſime datis, inſimulque retuli, petiiſſe a me aliquoties Praeſidem et Senatum Gedanenſem, vt R. V. M. nomine litteras commeatus darem, quibus et bona Adolphi Ducis, et milites Sueci, qui Haupti in praeſidio fuiſſent, a nauibus Danorum bellicis tuti praeſtarentur, donec vel Stralſundam, vel Calmariam, vel Blekingam, vel Oelandiam

* Vid. PVFENDORFIVS Comm. de rebus Caroli Guſtaui Lib. VI. §. 73. et quos laudaui ad PASTORII Auroram Pacis, p. 31. n.*

diam perducerentur. Dictitabat quoque Consul et Senatus Gedanensis, ad res cum Suecis transigendas, impositam ipsis necessitatem fuisse promittendi, se omnem operam daturos esse, vt illis talia diplomata impetrarent.

Statim ex quo adeundi salutandique Regias Maiestates mihi primum data facultas est, summos conueni Regni Administros, qui cum Rege Poloniae aduenerant: quorum sunt praecipui Magnus Cancellarius, Vice-Cancellarius, Lubomirscius Regni Mareschallus, et Magnus Cancellarius Lithuaniae. His ante omnia de R. V. M. gratia ac beneuolentia certioribus factis, quantum potui, diligentissime exposui, quo iure et quo commodo vniuersalis pax fieri posset; quantopere vires communis hostis fractae essent, et quantum confideret Maiestas Vestra, futurum, vt Rex et Respublica Poloniae pacem separatam nollent, vtpote quae R. V. M. omnibusque adeo Foederatis fraudi foret. Sed quamuis hi Administri omnem talis efficiendae pacis suspicionem a se amoliri studerent, seque ab eiusmodi proposito alienissimos esse simularent: non poterant tamen inprimis Magni Cancellarii Poloniae et Lithuaniae consilia sua adeo tegere, vt nullam plane mihi praeberent suspicandi ansam, capta iam esse conciliandae pacis aut particularis, aut quibuscumque certe conditionibus ineundae auspicia. Iidem Administri biduo post me reuiserunt: ac tum quidem luculentius adparebant eorum ista consilia, quae R. V. M. litteris d. $\frac{17}{27}$ Dec. scriptis obsequiosissime indicaui: nimirum, nullis eos ne propriae quidem vtilitatis rationibus dimoueri posse a particularis pacis proposito, quum primum Sueci ad eam adduci se passuri essent. Praecipue vero Magnus Poloniae Cancellarius multa questus est de adflicto Regni statu, de grauibus belli calamitatibus, quibus ciues tot annis pressi, et tantum non oppressi essent.** Addebant, comperisse se ex Morstinio, qui Hafniae esset, M. V. decreuisse pacem inire cum Suecis, si *Hagense Compactum* reciperent. Tum vero omne belli onus super ipsos venturum, calamitatesque suas in dies magis ac magis auctum iri. Totam Poloniam omnibus votis pacem poscere: ac nihil non metuendum esse a sub-

** Idem hoc praeter alia, de eodem paullo pluribus refert Parsbergius, in epistola, ad Dn. Iulium illo ipso die perscripta.

ſubditis, niſi pax quam celerrime reſtitueretur. Se autem operam daturos, vt tractatus, quantum fieri poſſet, differrentur, eo quidem conſilio, vt eodem fere tempore componi vtrimque bellum poſſet. Altero die, poſtquam haec acta eſſent, Regias Maieſtates iterum adire mihi datum fuit. Promittebat Rex et adſeuerabat, ante duas treſue hebdomadas haud inchoatum iri pacificationem: Regina vero, vt vel eadem veſpera ad tractatus deſcenderetur, optabat, mota inprimis epiſtola quadam Dn. Morſtinii, Haſniae d. $\frac{2}{12}$ Dec. data, qua Batauis cum Rege Sueciae, de Elbingenſi Tractatu, iam conueniſſe referebat; illoſque omnem moturos lapidem, vt pax inter R. V. M. et Sueciae Regnum coaleſceret. Nihil magis ad aliquid agendum obſtabat, quam iſtiuſmodi frequentiores litterae Morſtinii: quippe curſoribus publicis ſemper ab eo nuncium adferentibus, id vnum et ſolum a me agi, vt pacis tractatus omnibus modis procraſtinarentur, quo maiorem interea Dani facultatem bene paciſcendi haberent. Qua de re, item de iis omnibus, quae quotidie geſta ſunt, crebris litteris* R. V. M. certiorem feci.

ANNO MDCLX

Die 5. Ianuar. ſt. n. Gedano tranſierunt Oliuam Commiſſarii Sueci,** Magnus de la Garde, Schlippenbachius, Oxenſtiernius Comites, et Guldenklouius: conſtitutumque erat, vt initium conſultationum fieret die decimo menſis eiuſdem.

Die 7. Ianuar. ſt. n. Rex Poloniae profeſſus eſt mihi, ſe dubitare haudquaquam, quin Dani, vt primum aequis conditionibus poſſent,

* In iis lectu inprimis dignae ſunt litterae, die $\frac{2}{3}\frac{1}{1}$ Decembr. ad Daniae Regem ſcriptae, quibus de illo, cum Rege Reginaque Poloniae, colloquio copioſius retulit. Simul neceſſarium eſſe, vt Legatus Danicus, legitima poteſtate inſtructus, abſque mora mittatur ad Oliuenſes tractatus. Hac ratione pacem communem potiſſimum promoueri poſſe: eiuſdemque ſententiae eſſe etiam Caeſareos iuxta et Brandeburgicos Legatos. Lumbranum quoque, iuſſu Regis ſui, ſedulam operam daturum, talis vt pax conciliaretur. Ad extremum de Lubomierſcio addit, eum inprimis Daniae commodis fauere, ideoque de communi pace ſpem largam facere. Haec et talia Parſbergius aliis litteris e. d. ad Regni ſupremum Aulae Magiſtrum perſcripſit.

** Conf. PASTORII Diarium, p. 49.

poſſent, pacem eſſent facturi, praeſertim quum eius conciliandae negotium tanta ſtudiorum contentione agerent Angli, Galli et Bataui. Itaque ſibi eſſe proſpiciendum ſuis rationibus, vtque ſuccederent tractationes, ſerio agendum. Quum igitur nihil quidquam proficerem, fruſtraque eſſe intelligerem omnia, quae de R. V. M. ſummo ſtudio communis pacis Regi Poloniae teſtificatus fueram, eodem die, nimirum 7. Ianuar. ſt. n. litteras ad R. V. M. dedi humillimas, quibus expoſui tum de iſto conſilio, tum de Adminiſtris Polonicis, qui, vt praecipitato propoſito aliquam ſpeciem conciliarent, ſpargebant in vulgus rumores de ſubitis et inopinis Coſacorum ac Moſcorum progreſſibus, dictitantes, ni extremum adire periculum vellent, bellum cum vno hoſte componendum eſſe, vt maiore vi alteris illud inferrent.

Die 9. Ianuar. ſt. n. Exhibebantur Procuratoria Commiſſariorum Suecicorum, vt et Caeſareorum, Polonorum, Brandeburgicorum.*

Die 10. Ianuar. ſt. n. Poloni ac Sueci, antequam de aliis rebus ageretur, primo omnium in id conſenſerunt, vt intra proximas octo hebdomadas conditiones pacis expedirentur, bellumque inter ipſos componeretur, ſiue acceſſuri eſſent Poloniae Foederati ad eamdem pacis Formulam, ſiue minus.** Cui decreto et ego, et Legati Caeſarei ac Brandeburgici, vehementer intercedebamus; irrito prorſus conatu. Poloni enim, vt ſunt propoſiti tenaciſſimi, a conſilio ſemel inito ne nunc quidem abſterreri ſe patiuntur. Sed ego nihilominus, qui viderem, tam certam atque arctam hanc temporis definitionem R. V. M. maximo futuram eſſe damno, ſemel atque iterum coram cum vtraque Maieſtate Polonica loquutus*** oſtendi, quantam iam communis hoſtis

 cepiſ-

* Secundum ea, quae PASTORIVS in Diario p. 55. tradit, iſta Procuratoria cum diplomatibus die ſuperiore, h. e. octauo Ianuarii, iam commutata fuerant. Inſequenti die, a Legatis inprimis Caeſarianis diſceptatum ſuper Procuratorio Suecico, in quo *ſociorum belli* nulla mentio, vt eo ſpecioſius ab iſtis pactionibus cauſſa Danica excluderetur. De qua plura dixi ad PASTORII Diarium p. 56. n. *

** Conf. PASTORIVS ad h. d. Is quamquam ſpatium octo hebdomadum haud indicat: de hoc tamen et aliunde ſatis conſtat. Nam et Anonymus Auctor Diarii Polonici, qui rebus interfuit, Regem voluiſſe tradit, vt intra ſex aut octo hebdomadas tantae molis negotium conficeretur.

*** In epiſtola, d. $\frac{7}{17}$ Ianuarii ad Regem ſuum miſſa, ſcribit Parsbergius conueni-

cepiſſet vtilitatem, Polonis ad ſeparatos tractatus inductis; quantum damnum R. V. M. ac Confoederatorum rebus iſta ſeparatione inferretur; quam inſigniter illud augeretur, conceſſa Suecis tanta tamque definita temporis breuitate, intra quod vel neglectis ſociis pax fieret. Praeterea enixe petii, vt, priuſquam inchoarentur tractatus, conſtitueretur, licere R. V. M. ſuorum aliquem, cui ius poteſtaſque agendi rite data eſſet, ad eos ablegare; aut vt feruentibus tractatibus nihil neque decerneretur, neque concluderetur, niſi quod cum R. V. M. et ceteris Foederatis communicatum, et conſenſu omnium comprobatum eſſet. Quae deſideria mea quamquam nec Polonis grata, nec multum, licet inſiſtente me, valitura eſſe facile animo praeuidebam: tentabam tamen, noua in dies poſtulando, variaſque difficultates nectendo, ea, quae impediri prorſus non poſſent, aliquantulum remorari. Reſpondit Rex ipſe Poloniae: Regnorum ſuorum ſubditorumque ſummam miſeriam immenſumque detrimentum, quod ex bello tam diuturno tamque funeſto, ex tot tantiſque internis diſſidiis, ex inſigni denique Moſcorum potentia adlatum ſibi eſſet, pacem non ſuadere tantum, ſed etiam exigere. Ceterum velle ſe, vt, quidquid R. V. M. commodis adiuuandis poſtulaturus eſſem, litteris conſignatum traderem: id quod die poſtero a me factum. Traditi libelli exemplum ad R. V. M. vna cum pleniore rerum geſtarum narratione, d. $\frac{7}{17}$ Ianuar. obſequentiſſime tranſmiſi.* Ab Regina nullum aliud reſponſum tuli, praeter id, quod crebro ingeminabat: "Monſieur, nous „voulons la paix, à quelque prix que ce ſoit; et ſachez, que Dieu „Vous punira, ſi Vous taſchez d'empecher la paix:" et id genus alia.

Die $\frac{9}{19}$ Ianuar. Primae a paciſcentibus exhiberi debuerant Propoſitiones. Illa vero Suecorum, negantium ſe agere velle ſcripto cum abſen-

ueniendi Regem Poloniae copiam ſibi fuiſſe datam die $\frac{1}{11}$ Ianuarii. Poſt ea, quae hoc loco repetit, demum addit, non ſe deſperare de felici negotii Danici ſucceſſu, ni Regina Poloniae, auidiſſima pacis, obicem illi poneret. Femina eſt, inquit, indocilis aequi bonique, (*at hun faſt ingen raiſon vil höre*).

* Memoriale S. R. M. Poloniae a Legato Danico porrectum, Gedani, d. 16 Ianuarii, ſupra deſcripſi in Actis Publ. Pacific. No. XVIII. p. 35.

** Iſtorum ſcriptorum, ſiue Actorum Publicorum, Deſignationem mecum benigniſſime communicatam infra adtuli ſub *A.* In ea litterae quidem *Mazarini* ad

abſentibus, ſed voce atque coram, non fuit recepta; praeſertim quae nec ſigillis, nec ſubſcriptione vlla erat munita.

Die $\frac{10}{21}$ Ianuar. Dn. Morſtinius, Regni Referendarius, me inuiſit, mihique retulit, Electorem Brandeburgicum Regi Poloniae exemplum miſiſſe litterarum Mazarini Cardinalis, quibus is ſignificaſſet, Regem ſuum omnibus modis id acturum, vt pax inter Suecos atque Foederatos coiret, eumque, ni Elector loca, ab ſe occupata, ante diem Februarii vltimum reſtitueret, copiis ſuis mandaſſe, vt illo ipſo die impreſſionem in prouincias Imperii Germanici facerent. Quae quidem cuncta de induſtria ad me ſunt delata, vt maturandae pacis cauſſam et ſupremam neceſſitatem inde intelligerem.

Die $\frac{14}{24}$ Ianuar. Relatio ad M. V. a me miſſa eſt cum exemplo ternarum Propoſitionum Suecis factarum, quibus etiam Foederatorum poſtulata continebantur. His addidi exempla litterarum Regis Galliae ad Germaniae Principes, itemque Mazarini Cardinalis ad Electorem Brandeburgicum. Sed cum haec, tum alia ſcripta, ad hos tractatus pertinentia, huic quoque narrationi adiungentur.** Quum primum deinde curſoris publici facultatem habui, tres Propoſitiones Suecorum, a Dn. de Lumbres Foederatis traditas, tranſmiſi, cum iiſque vna exemplum Declarationis, ſuper admiſſione Adminiſtri R. V. M. a Suecicis Commiſſariis datae, qui ſe in eam conſenſuros ſimulabant, exiſtimantes, admiſſione tali aperte reiecta, magnam tractatibus moram adlatum iri. Eodem tempore nonnullae Regis Suecorum, ad Commiſſarios ſuos, epiſtolae ſunt interceptae,*** in quibus mandatum erat, vt, quam primum fieri poſſet, tractatus Pruſſicos, nulla prorſus habita rerum Danicarum ratione, ad finem perducerent. Atque

ad Principem Electorem Brandeburgicum memorantur: quarum exemplum ad me miſſum exhibui, ſub *C.* Illae autem Regis Galliarum, ad Principes Germanos, penitus ſilentio praetermittuntur, nec in manus meas peruenerunt.

*** PVFENDORFIVS Comm. de rebus Caroli Guſtaui Lib. VI. §. 77. *Interim Suecorum litterae intercipiebantur, et, quae notis ſcriptae erant, enodata vulgabantur. De quo quum iſti grauiter quererentur, Foederati cauillabantur, illis tantum litteris ſecuritatem promiſſam, quae per peculiares tabellarios ferrentur, non quae publicis veredariis traderentur.* Exempla litterarum iſtarum vid. in DIARIO EVROP. P. VIII. App. No. III ſq. p. 5 ſqq.

Atque id Sueci, nouo illarum exemplo per alium curſorem reddito, Foederatis indicabant, hoc obtentu, priorem declarationem ſuperiori cuidam mandato conueniſſe; nuper vero ipſis a Rege iniunctum, vt quouis modo impedirent, ne quid nomine R. V. M. ibidem tranſigeretur.

Die $\frac{25\ Ian.}{5\ Febr.}$ Rex Poloniae multis ab me precibus fatigatus, tandem curauit Suecis exhibendam declarationem huiuſcemodi: Continuari tractatus non poſſe, niſi conſentirent Sueci, vt Danicus Ablegatus his tractatibus intereſſet, vtque R. V. M. *tamquam Poloniae Confoederatus, belli ſocius, amicus et vicinus* reputaretur.* Quam rem quum R. M. V. gratiſſimam fore adfirmaſſem: Rex Poloniae, *Quidquid factum,* inquit, *bono animo factum*, ſancteque promiſit, nihil ſe vmquam omiſſurum, quod M. V. rebus vtile ac ſalubre eſſe animaduerteret. Quod ad dilationem tractatuum, non modo ſperare me, verum etiam confidere iuſſit, fore, vt non accelerentur, ſed contra, quoad fieri poſſit, retardentur, nimirum vt eſſet M. V. occaſio tractatus Danicos aut perficiendi, aut, ſi ita potius videretur, in Pruſſiam transferendi. Haec Regis Poloni proba conſilia irrita protinus fecit Regina clandeſtinis apud Suecos incitamentis, vt ne hanc Regis propoſitionem vllo modo acciperent.

Die $\frac{31\ Ian.}{10\ Febr.}$ Per peculiarem tabellarium miſi litteras, in quibus ea, quae ad hunc vſque diem acta eſſent, diligenter expoſui. Quamuis enim illa omnia identidem per occaſiones curſorum publicorum adcuratiſſimis litteris retuliſſem: tamen dubius, an recte atque ordine omnes eſſent perlatae, ſtatueram mittendum eſſe peculiarem tabellarium, vt R. V. M. nihil latere certo ſcirem. Non obſcure Regi Poloniae indicaueram, nuncium iſtum ad R. V. M. a me miſſum iri, per quem referrem, quod altera haec pars conſtituiſſet pacem pangere, ſeque ab R. V. M. ſeiungere. Hoc audito Rex Poloniae: "Scribe, inquit, Domi„no tuo verbis meis, me magnorum eius beneficiorum ac ſingularis „amo-

* Vid. Reſponſum Commiſſariorum Polonicorum, ad declarationem Suecicorum, de negotio Danico, in DIARIO EVROP. loc. comm. pag. 31. item in LONDORPII Actis Publ. Tom. VIII. pag. 653.

„amoris numquam immemorem futurum, meamque et Regnorum „meorum ſoſpitationem illi vni, ſecundum Deum, acceptam referre. „Deus mihi teſtis eſt, quantopere animo angar, quum in his tractati„bus neceſſe habeam nonnihil, quod vtilitati Regis tui non prorſus „conueniat, conſenſu meo probare. Res mihi eſt, addebat ille, cum „gente paullo ferociore, paciſque iam adeo auida, vt, ſi tractatus im„pedire vellem, periculis et aduerſitatibus memet obiecturus eſſem.“ Regina, quae inde ab initio viſa eſt ſingulari ſtudio quaerere ac probare omnia, quibuſcumque adiuuari pactiones poſſent, haud diſſimulauit, ſed plane prae ſe tulit, nihil non agitaturam ſeſe, vt pax coaleſceret. Ac verita, ne Regem, qui moueri ſe rationibus facile pateretur, tandem permouerem ad procraſtinandos tractatus, mihi non ſine inſigni animi commotione ſignificabat, quae a me agerentur, inique ſe ferre. Omnia, inquiebat, quae tu apud Regem molieris, ego faciam, irrita ſint: addebatque haec: “Il faut advouer, que cecy eſt bien „plaiſant, Vous voudriez que nous ruinaſſions toute la Pologne d'un „bout à l'autre, pour l'amour de Danemark.“ Quibus ego reponebam: “Vôtre Majeſté ſouffrira, que je lui diſe, que les ſentiments du „Roi mon maitre ne ſont pas portés pour la ruine de la Pologne, ce „qu'il n'a guere témoigné par de véritables effets, l'ayant délivré de „tous ſes malheurs. Son intention n'eſt non plus de brouiller cette „paix, qui ſe va conclure, mais pluſtot de procurer une,qui ſoit ſeu„re et univerſelle, à fin que la Pologne, qui eſt deja ruinée d'un bout „à l'autre, puiſſe en ſureté avoir lieu de reſpirer, et ſe remettre en „bon eſtat.“

Die $\frac{3}{13}$ Febr. Litteras a R. V. M. Legatis apud Ordines Foederati Belgii, Ottone Kraghio, et Godſchalco (*Godſche*) Buchwaldio, accepi, quibus ſignificarunt, quum omnem auertendae pacis particularis ſpem decollaſſe ex me cognoſſent, effeciſſe ſe, vt Dn. Honarto, Extraordinario ad hos tractatus Deputato, iniungeretur, vt iſthanc pacificationem vna mecum impediret. Praecipue vero illud ei demandatum eſſe, vt diceret: Nolle Foederati Belgii Ordines paci, ſi quidem particularis a Polonis concluderetur, praeſtare ſecuritatem. Quod quum Dn. Honartus ad Magnum Cancellarium detuliſſet, fere ab eo

 deriſus,

derifus, hoc tulit refponfi: Rogatos nondum effe Belgas, vt pacis fponfores effent. Tales fi alii nollent fefe praeftare, ipfos Polonos praeftituros, ac cetera tempori permiffuros.* Dn. Honartus fimul poftulauerat, ne, fi quid conftitutum effet, effectui ante daretur, quam Hafniae, vbi item de pace ageretur, tranfacta omnia effent. Et fortaffe impetratum id fuiffet, fi Polonis viciffim data effet fides, ante abfolutos Oliuenfes tractatus ratum non fore, quidquid Hafniae conclufum effet. Sed quoniam in hanc rem, propter *Hagenfe Compactum*, certi nihil promittere licuit,** neque illud poterat obtineri. Studebant autem et ipfi Legati Caefarei et Brandeburgici pacificationem quodammodo differre. Quod fimulac Polonis fuboluerat, vehementer illi offenfi, a Foederatorum partibus prorfus difcedere, et feorfum cum Suecis agere moliebantur. Sueci quidem Polonos magnopere vrgebant, vt ex Vrbe Oliuam fe conferrent, quo tanto acrius celeriusque a praefentibus negotium pacis promoueretur.

Die $\frac{9}{19}$ Febr. Comes de Schlippenbach Libellum Memorialem Magno Cancellario, per Monachum quendam, curauit tradendum, quo Poloni ad difceffionem a Foederatis faciendam follicitabantur. Ifte libellus ne Foederatis innotefceret, clam habitus, tandem a Secretario quo-

* Conf. PVFENDORFIVS Rer. Brandeb. Lib. VIII. §. 67 fq. et quae nos fupra differuimus, Actor. Pac. Oliu. T. I. Obf. X. pag. 303 fq.

** In hanc tamen rem non nihil promififfe Parsbergium, nullo Regis fui mandato, refert PVFENDORFIVS loc. comm. p. 519. *Aufus quoque Pasbergius fuerat citra mandatum, et fub fpe rati cauere, Daniae Regem non prius conuenta firmaturum, quam hic quoque conclufum fit. Id quod a Polonis reiectum hoc quoque praetexto, quod ipfi hoc promiffo pure obligentur; Danum autem eo fefe exfoluere poffe, fi Belgae non confentiant.*

* Sed hic Libellus in Defignatione Actorum, qualem infra fubiicere licuit, non commemoratur: ex iftis tamen Actis exemplum hoc, quod fub litt. *D.* exhibui, ad me benigniffime miffum fuit. Ab eo diuerfam intellexi effe epiftolam Schlippenbachii, ad Magnum Cancellarium tum quoque fcriptam, quam quidem olim obfcurius ad PASTORII Diarium, p. 109. n.* ex Anonymi Auctoris Diario Polono MSC. indicaui. Hoc loco iuuat rem paullo luculentius exponere. Iam primum Auctor Anonymus faepe laudatus Schlippenbachium tradit per *Monachum Oliuenfem* petiiffe priuatum cum Magno Regni Cancellario colloquium. In epiftola autem illa, per eumdem Monachum miffa, claris argumentis ftudium pacis oftendiffe, difertifque verbis fcripfiffe: *Diem, quae otiofe pereat, vtrique parti damno-*

quodam Polonicae Legationis mecum eſt communicatus. Eum ego vna cum litteris, d. $\frac{1}{2}\frac{1}{1}$ Febr. ad V. R. M. tranſmiſi. Exemplum illius inter reliqua Acta habetur.*

Die $\frac{14}{24}$ Febr. Commiſſarii Poloni, temporis euitando diſpendio, non iam ſcripto, ſed voce acturi, Oliuam ſe contulerant; non redituri inde in Vrbem, niſi tranſactis omnibus et ad finem perductis. Caeſarei atque Brandeburgici, quibus aequioris pacis ſpes ex mora videbatur adfulgere, inexſpectato hoc Polonorum facto vehementer commoti, quemadmodum illos ab hoc tali conſilio reuocare poſſemus, aliquoties mecum conſultarunt. Sed vero expenſis rationibus, nihil non fruſtra tentari, facile adparebat.

Die $\frac{16}{26}$ Febr. Suecici Commiſſarii ad ternas, quae a Foederatis, Caeſareis et Brandeburgicis, factae erant, Propoſitiones Reſponſa exhibuerunt: quorum exempla, vt et eorum, quae Sueci ab illis tulerunt, infra ſubiecta ſunt.**

Die $\frac{17}{27}$ Febr. Reddita mihi ſunt, quae ad me dedit R. V. M. tum Procuratorium, tum ſecretiora mandata, quae inter tractandum pede preſſo ſequerer. Horum quoque exempla ſuo loco poſui.*** In mun-

damnoſam eſſe. Duas tantum, ſed ſane magnas difficultates e medio tolli debere, nimirum Poſtulata ſuper Suecia et Liuonia. Illam Sueciae Regem numquam Polonis ceſſurum; hanc aliqua ex parte, vt, quae Suecorum huc vſque fuiſſent, iiſdem et in poſterum illibata ſeruarentur. Si qua alia lege ſubſcriberet paci, *malle dextram ſibi amputari, quam ad Regis iuſſum capite truncari.* — Haec ille ex ore Magni Cancellarii, qui in Conſilio Regis Poloniae epiſtolam Schlippenbachii recitauerat.

** Et certe ſubiecta huic Diario fuiſſe a Parsbergio, etiam ex Deſignatione Actorum adparet. Nos vero dudum ante edita, ab nobiſque excitata ad PASTORII Diarium p. 66 ſqq. atque item Obſ. V. p. 238 ſq. hic non repetimus.

*** Procuratorium Regium Danicum d. 1 Ian. MDCLX. vid. ſupra in Actis Publ. Pacific. p. 80. item Mandatum Regis Daniae, Legato ipſius ad tractatus Oliuenſes datum d. 20 Ian. e. a. ibid. p. 81 ſq. — De his Regiis litteris recte ſibi traditis Parsbergius Dn. Iulium certiorem facit epiſtola, die $\frac{18}{28}$ Februarii perſcripta. Inſimul contentionem refert cum Brandeburgicis Legatis, ſuper praecedentia, quam illi nunc, ſumto Legatorum Extraordinariorum titulo ac honore, ſibi denegarent. Nec me piget verba Franco-Gallica, epiſtolae Danice ſcriptae inſerta, hoc loco ſubiicere. *Mr. Honart, Deputé Extraordinaire des Etats*

mandatis autem fere praecipuum erat hoc, vt Saluos Conductus impetrare, omnique ſtudio et animi contentione Polonos perducere ad communis pacis conſilia adniterer.

Die poſtero $\frac{18}{28}$ Febr. aditum ad Regias Poloniae Maieſtates petieram; ſed impetraui demum d. 23 Febr. ſt. v. Tum vero poteſtate me neceſſariiſque mandatis inſtructum eſſe retuli; vtque ceſſarent tractatus de pace, donec ipſe forem admiſſus, Regem obſecraui, demonſtrans longa oratione, quum omnes, quas cogitando inuenire potueram, rationes adferrem, niti admiſſione mea praecipuam Foederatorum vtilitatem, eaque vna via recte ad commodam et firmam pacem perueniri. Reſponſum a Rege: Sibi gratum eſſe, quod tali munitus eſſem auctoritate: velle ſe Suecis denuo declarare, nihil amplius niſi me ad tractatus admiſſo actum iri. Ceterum volebat haec mea poſtulata ſcripto ſibi tradi, quo facilius rem ad conſilium referret. Ego vero e veſtigio morem geſſi, Libellumque Memorialem exhibui, cuius exemplum infra legi poteſt.* Contra Regina, cui haec et talia minime adriſere, animi impotens, me nec poſſe dicebat, nec debere ad hos tractatus admitti; pacem tantum non penitus coaluiſſe. Quod vero rebus ipſorum tanto ſtudio me ingererem, id non eo me facere, vt R. V. M. nomine ibi aliquid efficerem: aliud enim ex inceptis Hafniae tractatibus adparere: ſed vt ipſorum pactiones, dum noſtrae expeditae eſſent, procraſtinarem. Ad quae ego: Satis patere, Regem Poloniae rationibus R. V. M. atque communi paci prorſus aduerſari, qua tamen eius ipſius ſecuritas vel maxime niteretur. Nemini non mirum viſum iri, Regem ante hos octo dies ſcripto, ea de re, ad Suecos libello memoriali, inhibere tractatus voluiſſe, donec admiſſus eſſet Danicus Legatus; nunc quum rite inſtructus adeſſet, eius admiſſioni Reginam obniti, et

Etats Généraux pour ces Traittez, ne veut point ceder à ces Meſſieurs, et me cede par tout à moy: quelle raiſon me pourra donc perſuader à ceder le prémier rang à ces Meſſieurs, puiſque celuy, qui me le cede à moy, ne s'y veut point entendre. Je ſcay, qu'ils ſe trouvent et ſe trouveront des perſonnes, qui ne manqueront point à faire des Commentaires ſur ce point que j'ay mis icy, et qui auront aſſez d'imprudence, ou pour mieux m'expliquer, d'impudence pour dire que quelque ambition ou particulier intereſt m'a porté à mander cecy à la Cour. Mais je

et praecipitato pacis consilio maximum Foederatis detrimentum velle adferre. Falli autem Reginalem Maiestatem, quod meam admissionem tractatibus obfuturam existimaret: neque id difficile esse ad intelligendum: quippe Suecos, animaduersa Foederatorum constantia atque concordia, ad aequiores pacis conditiones citius adigi posse. Ad haec eidem Reginali Maiestati praeteritorum temporum conditionem in memoriam reuocaui. Fortasse haec talia reditura aliquando, quibus illustrium Foederatorum praesenti auxilio rursus indigeret. Sed Regina, grauius haec ferre visa, respondit mihi non sine aliqua perturbatione: "Monsieur, alors comme alors! Tout ce que Vous „dites icy, est bon pour Vous; mais nous n'y trouvons pas notre „compte." Probe se cognitum atque exploratum habere, R. V. M. nihil aliud moliri, quam vt ipsis praeueniret. Nihilominus spem animo se fouere certissimam, fore, vt Oliuae negotium, intra paucos dies, ad finem perduceretur. Facto ita opus esse, ni totam Poloniam stirpitus interire vellent. Quin palam professa est, se ipsam ad Suecos ituram esse, praesentemque cum iis colloquuturam, si hoc modo pacem intelligeret maturari posse.

Adii deinde Commissarios Polonos,** qui numero sex e praecipuis Regni Administris erant. Hi se apud Regem super ea re acturos promiserunt, et, intra aliquot dierum spatium, de illius voluntate memet certiorem facturos. Quod quidem tempus ego haud impatienter exspectabam, quum rem haudquaquam ex voto cessuram facile praeuiderem. Id vnice agitabam, vt moras alias ex aliis necterem. Ac videor mihi Polonos Commissarios facile ad aequiora flectere potuisse, nisi metuissent illi Reginam, quae suas artes et consilia nullo modo impediri volebat. Elapsis tribus diebus, retulit mihi Vice-Cancellarius: Rebus probe perpensis omnibus, id, quod efflagitarem, ipsis impos-

 sibile

je protéste fort contre leurs sentiments, et ne me sousmet point à des jugements si legers, comme de ceux, qui sont prompts à juger de toutes choses, mesme de celles, qu'ils n'entendent pas.

* Inde descriptum est id, quod supra adtuli in Actis Publ. Pacific. p. 88 sq. Neque diuersum ab illo, quod et in Designatione Actorum vocatur *Memoriale Ablegati Danici*.

** Conf. PASTORIVS ad d. 9 Martii, p. 134. et ad d. sq. p. 136.

ſibile viſum eſſe, quia tractatus longius iam eſſent prouecti. Sed illud R. V. M. cauſſa Regem Poloniae facturum eſſe, vt, priuſquam in Dania omnia expedita eſſent, pacem ratam non haberet.* Negaui ego, inde M. V. quidquam vtilitatis percepturam, neque adeo, ſemel inita et concluſa pace, de ratificationis tempore multum laboraturam eſſe: ceterum exploraturum me ſuper ea re clementiſſimam M. V. voluntatem et ſententiam. Atque ita etiam feci, litteris d. $\frac{25 \text{ Febr.}}{6 \text{ Mart.}}$ demiſſiſſime perſcriptis. Interim eo proceſſerant tractatus, vt de duobus praecipuis capitibus, quae plurimum difficultatis et controuerſiae nemini non videbantur habitura, inter vtramque partem conueniret. Alterum erat, vt Poloni iuri ſuo in Liuoniam prorſus renunciarent; alterum, vt Sueci Curlandiae Ducem priſtinae libertati ac dignitati reſtituerent, omneſque eius res mobiles ac litteras, quae haberi adhuc poſſent, redderent.

Die $\frac{1}{11}$ Mart. Referendarius Regni demandatum ſibi eſſe retulit,** ingenue mihi fateretur, felici tractatuum ſucceſſu iam difficillima quaeque expedita, nec dubiam ſpem eſſe, etiam reliqua omnia ante Ferias Paſchales compoſitum iri. Regem Poloniae optaſſe quidem vehementer, vt liceret mihi tractatibus intereſſe; ſed Suecis, omni ratione modoque contra nitentibus, cedere neceſſe habuiſſe, ni extremo periculo Regna ſua exponere voluiſſet. Regeſſi ego, periniucundum M. V. futurum intellectu, vana atque inania fuiſſe, quae Rex Poloniae Regnique Proceres, de communi pace, meaque ad tractatus admiſſione, toties tamque certo promiſiſſent. Poſſe vtique Polonos multis videri ingratos, qui tot ac tantis beneficiis, a R. V. M. acceptis, quibus adiuti velut ſpiritum recepiſſent, nunc ita vterentur, vt cum Suecis de pace tractarent. Ex qua ſi quid in Poloniam commodi redundaret, videri poſſe illos priuatae vtilitatis ſtudio abreptos, quae in commune prodeſſent, negligere: nunc cauſſam eſſe nullam, cur Poloni, ſuis et Foederato-

* In litteris iis, quarum paullo poſt meminit, Reginam refert tum mandaſſe Legatis Polonis, vt differendae ratihabitioni certum tempus, nimirum bimeſtre, conſtituerent. De quo et PVFENDORFIVS Rer. Brandeb. Lib. VIII. §. 67. p. 519. *Ad extremum*, inquit, *Poloni ſpem faciebant, in gratiam Daniae exſequutionem Pacis in duos menſes ſuſpendendam. Sed Pasbergius eo non contentus, ſuſpenſionem ſine modo ad perfectam vſque in Dania pacem fieri cupiebat.* *Nam*

deratorum rebus ex voto fluentibus, pacem pangerent hoſtibus proficuam, deque iure ſuo non tantum in vniuerſam Sueciam, ſed et in Liuoniam, quae ad Poloniae Regnum pertineret, concederent. Cognoſci ex omnibus, quae e Germania, Belgio atque Anglia adferrentur, litteris, mirum id et ſine exemplo videri vnicuique, victo a victore ſatisfieri. Ceterum arbitrari me, id ipſis nondum eſſe tam firmiter conſtitutum, quin mutari et poſſet et deberet, ſiquidem non modo vtilitatem ſuam, (id quod aliquoties iam demonſtraſſem,) verum etiam exiſtimationem, cuius inprimis conſeruandae gens quaeque cupida eſſe deberet ac ſoleret, in eo agi reputarent. Hoc reſponſo accepto, in Aulam ſeſe contulit Dn. Morſtinius.

Die $\frac{2}{12}$ Mart. Ante meridiem Commiſſarii Poloni Secretarium Legationis ad me miſerunt, rogatum, vt tempore pomeridiano ad colloquium cum ipſis ſerendum de rebus, ad R. V. M. commoda ſpectantibus, venirem. Veni ad illud in aedes, in quibus paciferae conſultationes habentur. Magnus Cancellarius, tacentibus reliquis orationem orſus, repetebat fere eadem, quae pridie Dn. Morſtinius dixerat: nimirum Regem Poloniae iniunxiſſe Commiſſariis, vt mihi ſignificarent, quo in loco iam res eſſent; poſſe ipſum tractatus, quandocumque liberet, concludere; ſublata e medio eſſe grauiſſima impedimenta; ſed velle ipſum, priusquam ad finem omnia perducerentur, ex me cognoſcere, num qua in re R. V. M. prodeſſe poſſet. Ibi ego: Multo, aiebam, gratiſſimum fore R. V. M. quod ipſius aliqua ratio adhuc a Sereniſſimo Rege Poloniae haberetur. Quod autem ſcire vellent, qua in re M. V. rebus conſuli poſſet: id mihi videri nullo alio modo fieri poſſe melius aut rectius, quam ſi Poloniae Rex non niſi ad vniuerſalem et ſecuram pacem, omnibus Foederatis exoptatam, contenderet. Tum vero illi ſancte adfirmare, Sereniſſ. Regem Poloniae, Dominum ſuum, nihil

Nam alias ratihabitionem intra duos menſes non poſſe fieri, ac Sueco facile eſſe, duos menſes eludere. Ac quum vrgeretur, negabat ſibi mandatum talia viciſſim promittere.

** Sed enim eum iam ſuperiore die conueniſſe Parsbergium, ex litteris ad Regem tum ſcriptis patet. Hoc autem die $\frac{1}{11}$ Martii, Danica cauſſa inter Polonos Foederatoſque diſceptata: prout luculenter exponit PASTORIVS ad h. d.

hil habuisse tali pace optatius: sed enim Suecos eo perduci nulla ratione potuisse. Praeter damna illata ab Cosacis et Moscis late victoribus, diuturno cum Suecis bello vires Poloniae adeo esse fractas, vt, qualiscumque iam pax offerretur, ambabus manibus amplectenda esset. Quod autem Dani ab his tractatibus per Suecos exclusi fuissent: Regem Poloniae, amoris sui erga M. V. testificandi caussa, ratihabitionem per duos tresue menses dilaturum esse, quorum spatio M. V. Suecicos tractatus persequi posset; aut, si ne id quidem sufficeret, eo vsque fortasse, donec in Dania pax coisset. Enimuero sibi contra dandam esse fidem, si pax in Dania prius coaluisset, eam a R. V. M. nisi tractatibus etiam in Prussia expeditis, minime ratam habitum iri.

Haec et talia, quae ab ipsis proferebantur, eo vnice tendebant, vt exploratis mandatis, haberent, quod aut carperent, aut secessioni inter ipsos iam constitutae praetexerent. Ego igitur ad id, quod Suecos dixerant in meam admissionem consentire nolle, hoc inprimis reposui: Pessime agere ipsos, quod rem eo delabi paterentur, vt ab hostium consensu vel dissensu penderent; nec me dubitare, quin Sueci, si serio rem agi animaduerterent, aut ad consensum adigerentur, aut, (quod vix essent ausuri,) omnem generalis pacis spem praescinderent. Quod ad ratihabitionem, per duos tresue menses differendam, eam instar beneficii non posse haberi a R. V. M. quippe quae satis nosset, ratificari nihil in Polonia posse, nisi Comitiis Regni conuocatis, ad quae indicenda et cogenda trimestri ad minimum spatio opus foret: praeterea autem eiusmodi definitionem temporis plus obfuturam esse R. V. M. quam profuturam. Facile enim intelligere Suecos, M. V. nisi onus belli in se omne recidi vellet, intra istud tempus pacem esse qualemcumque ineundam. Ac ne, si tamdiu quidem vellent ratihabitionem differre, donec in Dania tractatus essent compositi, id vllo modo

* Conf. PASTORIVS loc. comm. p. 140 sq. et quae n. ** ex Anonymi Auctoris Diario Polono adieci.

* In hanc sententiam, aliis quidem verbis, hunc locum ipse olim transtuli e Theotisca versione, adscripsique ad PASTORII Diarium, p. 141. n.** Iuuat autem Danica verba subiicere, quae sic habent: *Vi haver resolveret at separere Os derfra, will I ey det giöre, det staaer til Eder. Om enskiönt Danmarck geraadede*

modo R. V. M. proficuum esse posse. Etenim mutuam Confoederatorum opem consistere in eo inprimis, vt ad communem hostem compescendum vim atque arma consociarent. Quapropter illam eorum promissionem, meo quidem iudicio, haud magni esse faciendam: quippe positis ab altero sociorum armis, alterius non multum interesse, serius an ocius rata pax haberetur. Interea ad R. V. M. istas me propositiones perscripturum, voluntatemque Ipsius exploraturum esse. Colloquii finis initio plane similis fuit. Nam discedenti mihi non obscure significabant, nulla non in re inseruituros sese commodis R. V. M. sed bellum diutius proferre, aut pacem differre, id vnum sibi haud licere.

Tractatus iam ad liquidum erant perducti. Supererat vnum, neque graue illud, neque ad expediendum difficile: nimirum Rex Poloniae, cesso in Regnum Sueciae iure, titulum tamen, quem huc vsque tenuerat, reseruatum sibi cupiebat: Sueci autem, nisi numerata certa pecuniae summa, eumdem denegabant. Caesarei et Brandeburgici, qui nondum desponderant animum, Polonis non dissimulabant, pacis negotium satis improuide festinari. Id quod Polonos adeo non ad meliora consilia permouit, vt potius rem maiore animi contentione vrgerent, atque ipsi per Dn. de Lumbres occasionem Suecis praeberent postulandi, ne quid hic rerum, ad Maiestatem Vestram spectantium, ageretur. Dnus de Lisola, Caesareus Legatus, non praetermisit Magno Cancellario commonstrare periculum,* in quo Dania versaretur, per particulares tractatus a suis Foederatis deserta. Cui responsum: "Nobis quidem plane constitutum est a Danis „discedere: vobis, quod libet, licet. Nam vt Dania in supremum „discrimen adducatur: id quidem ad Batauos et Gedanenses parum „pertinet. Certe malum istud, quia via est longa, serius ad nos per„ueniet."** Quod quidem vti temere, ita sane quam praecipitanter dictum

dede ganske udi allerstörste Höd og fare, kunde det ikke komme de Hollaender og den Byen Dantzig til merckelig Skade, det er langt, förend det kan naae os. Hoc enimuero responsum Magni Cancellarii Parsbergius ipse, quoad Batauos et Gedanenses, paullo aliter memorat in epistola, d. $\frac{7}{17}$ Mart. ad Daniae Regem scripta: cuius exemplum nuper demum ad me missum est. Quippe ait: "Etiamsi Dania in Suecorum potestatem ditionemque redigeretur, solos tamen Batauos,

 solos

ctum a tanto viro. Neque nuncius de morte Regis Suecorum inopinus, qui magnam tractatibus aut mutationem, aut certe moram, nondum composita regiminis forma, videbatur adlaturus esse, tale quidpiam adtulit. Regina enim Poloniae Gallos pacis sponsores fore dictabat: ideo sat prospectum Polonis, quale demum cumque in Suecia regimen constitueretur.

Die $\frac{21}{31}$ Mart. Sueci Commissarii per Dn. de Lumbres Libellum Memorialem exhibuerunt, quo postulabant, vt euacuatis duabus vrbibus munitis, Elbinga et Mariaeburgo, sibi quadringenta millia florenûm numerarentur.* Quod quum Poloni vmquam se facturos negarent, alius Libellus a Suecis traditus, quo multa eorum, quae illis ante adnuerant, iam renuebant: nempe titulum Regis Poloniae Suecicum, quoad viueret; item quatuor in Liuonia praefecturas, quae Polonici iuris huc vsque fuerant, et cuius eas inposterum Sueci futuras polliciti fuerant. Porro Sueci negabant, Elbingam se Electori traditurosː de quo ipso antea iam inter vtramque partem conuenerat.** Quibus Suecorum consiliis perturbati Poloni, rupto prorsus conuentu, Oliua Gedanum redierunt.*** Id quia non ingratum mihi fore intelligebant, Ducis Curlandiae Cancellarius e vestigio me hac de re certiorem fecit, securumque esse iussit: nimirum ruptos esse tractatus, et liquido nunc adparere, Suecos neque serio, neque ingenue rem egisse.

Sequenti die $\frac{22 \text{ Mart.}}{1 \text{ April.}}$ habitum est a Polonis et Foederatis colloquium,**** in quo illi horum opem sollicitabant, si forte bellum redintegrandum esset. Adnuerunt precibus Foederati, seque consociatis armis non prius belli finem facturos polliciti sunt, quam certa atque honesta pax conderetur. Per totum biduum nulla quidem spes restaurandorum tractatuum adfulgebat: sed Polonorum mobilitate et ardenti vtrimque pacis studio hi motus facile compositi.

Die

solos Gedanenses damnum inde passuros esse.“ Id quod mihi videtur rei conuenientius. Sed en tibi verba: *Om endskiönt Danmarck kom in Svensk magt: Saa var Det ikkun de Hollaender og Dantzig som komme derover at lyde.*

* Conf. PASTORIVS ad d. 29 Mart. p. 188. n. ** et ad d. 30. eiusd. mens. pag. 194 sq. n. ** item DIARIVM SVECICVM pag. 22 sqq.

Die 23 Mart./2 April. Dn. de Lumbres Commiſſarios Polonos eo perduxit, vt Oliuam redirent, tractatuſque repararent,* maiore etiam, quam ante, ſtudio, propterea quod Morſtinius iunior per id tempus ex Hafnia ſcripſerat, R. V. M. ibi cum Suecis diligenter agere, ſpemque eſſe repentinae pacis, quippe quam Angli et Bataui validiſſime adiuuarent.** Poſt reditum Polonorum Oliuam, ſopitamque a Dn. de Lumbres controuerſiam, tanta animis inceſſit concludendae pacis cupido, vt grauiſſima capita intra quatriduum expedirentur: ſcilicet vt Dux Curlandiae, quatuordecim diebus poſt finitos et ſubſcriptos tractatus, in priſtinum ſtatum ac libertatem reſtitueretur; vt tota Liuonia Suecis traderetur, omnique in eam iure Polonia cederet; vt Mariaeburgum et Stuma Pruſſiae ciuitates, et Bautſcum in Curlandia, ſtatim euacuarentur; vt Sueci Elbingam quatuordecim, poſt ratificationem, dies retinerent; vt liberum religionis exercitium incolis Liuoniae in aedibus ſuis concederetur, peregrinis negaretur. Sed Pomeraniae ciuitates atque arces Foederati negarunt, antequam pax inter Regiam Maieſtatem Veſtram et Regnum Sueciae confecta eſſet, reſtitutum iri; nec Sueci valde repugnarunt. Quum igitur Poloni iam omnia compoſita eſſe non modo arbitrarentur, ſed etiam prae ſe ferrent, aegre ab iis obtinere potui, vt in aequalem guarantiae communionem R. V. M. admitteretur. In cauſſa erant crebrae Dn. Morſtinii ex Hafnia litterae, quibus referebat, Batauos cum Suecis inducias feciſſe, vt R. V. M. eo citius ad acceptandas propoſitas pacis leges adducerent. Itaque Regina modis omnibus inſiſtebat, finiendos eſſe tractatus: neque enim dubitationem ſupereſſe, quin primo quoque tempore nuncius de pace illic ſancita adferretur. Et dictitabatur fere in dies, de praecipuis rebus inter R. V. M. atque Suecos iam conueniſſe. Quapropter Sueci nonnihil cunctabantur, vt, quales Poloni ſe, acceptis his nunciis, praeſtituri eſſent, luculentius cognoſcerent. Reginae autem iſtiuſmodi rumores grati acceptique erant, vt qui mihi omnem cauſſam et

 occa-

** Conf. PASTORIVS ad h. d. pag. 198. et DIARIVM SVECICVM ad d. e. pag. 36.

*** Conf. PASTORIVS loc. comm. pag. 199. et n. **

**** De quo conf. PASTORII Diarium ad d. 2 Apr. p. 200 ſq.

* Conf. PASTORIVS loc. comm. pag. 206 ſqq.

** PASTORIVS p. 204 ſq.

occaſionem adimerent poſtulandi, vt ad tractatus illos admitterer. Quippe inconueniens eſſe, ſuper vna eademque pace duobus in locis agere.

Die $\frac{6}{16}$ Apr. Vtramque Regiam Maieſtatem adii, litteraſque R. V. M. die 23 Mart. ſcriptas,* exhibui. Dixi inter alia, R. V. M. etſi comperiſſet iniri cum Suecis ſeparatos tractatus, nulla habita rerum Danicarum ratione, minime tamen dubitare, quin in ea conuentione ſuae ſuorumque Regnorum, Prouinciarum, Principatuum et Comitatuum ſecuritati aeque ac Confoederatorum proſpiciatur. Rogaui praeterea, ne Sereniſſimus Rex Poloniae ſuam ratificationem, (duabus enim in Polonia opus eſt, altera Regis, altera Reipublicae,) prius exhiberet, quam et in Dania coaluiſſe pacem conſtaret. Negauit ille hoc fieri poſſe, propterea quod, vt a Suecis Mariaeburgum, Stuma et Bauſcum euacuarentur, ex compacto ſtatim ratificatio tradenda eſſet. Incluſionem vero illam vtique factum iri, et, quemadmodum ſperaret, ex R. V. M. ſententia. Poſthaec paucis diebus etiam reliqua leuioris momenti, inter Polonos et Suecos, tranſacta ſunt.

Die $\frac{17}{27}$ Apr. Aditus ad vtramque R. M. Poloniae conceſſus eſt Commiſſariis Suecicis, vt et Comiti Koenigſmarkio, ex caſtello Viſtulomunda dimiſſo, poſtquam fidem dederat, non exiturum ſe Vrbe, donec Curlandiae Dux in ſuas prouincias eſſet reſtitutus.

Die $\frac{21\ \text{April.}}{1\ \text{Maii}}$ Oliuae de R. V. M. incluſione agebatur.** Summopere obnitebantur Sueci, ſuperuacaneam eam eſſe dictitantes, quod, quae ipſorum erat opinio, pax in Dania iam eſſet confecta. Inclinabant et Poloni animos in eam ſententiam, veriti, ne paci mora obiiceretur. Enimuero Caeſarei, Brandeburgici, et ego validiſſime rem proſequuti ſumus, vſquedum punctum illud Daniae, a me conſcriptum ac R. V. M. obſequioſiſſime traſmiſſum, Suecis ad ſubſcriptionem oblatum eſſet. Inter

* Fuerant autem hoc die binae ſcriptae, ad Sereniſſ. Regem Poloniae, aliae *Credentiales*, quas vocant, aliae *de dimittendo cum venia Dno Deputato:* quae et ipſae in Deſignatione omiſſae ſunt. Ego vtraſque huic Diario adieci ſub E et F.

** Super ea, inter Polonos Foederatoſque iam actum eſſe die antecedente, ſatis

Inter haec Regiae Maieſtates Polonicae Oliuam, vt ſacris intereſſent, aduenerant: compertoque moueri etiamnum aliquid ea ſuper re difficultatis, Rex Foederatis, qui tum in colloquio mecum erant, miſit nunciatum, prorſus ſibi animo conſtitutum eſſe, ni hoc ipſo die rem expedirent, ſeorſum cum Suecis pacta ſancire; ipſos deinde nouos cum iis tractatus poſſe occipere. Quapropter Regem protinus adii, nec ſine magno labore (aderat enim Regina,) rem eo tandem perduxi, vt Poloni pariter ac Foederati declararent Suecis, pacem ſe nullo pacto confecturos, antequam iſta R. M. V. incluſio rite facta eſſet. Diſputatum ſuper ea re totum diem vſque ad noctem, et varii modi tum a nobis, tum a Suecis propoſiti, donec huic puncto ita, vt in Formula Pacis habetur,*** Sueci ſubſcriberent. Quod quidem ſolum tum nobis datum, nec quidquam amplius.

Die $\frac{23\ \text{April.}}{3\ \text{Maii}}$ Circa veſperam pactiones ab omnibus concluſae, atque ſubſcriptae ſunt.

Die $\frac{34\ \text{April.}}{4\ \text{Maii}}$ Extraneis Miniſtris facultas abeundi conceſſa eſt; mihi quidem a Rege, quum ei M. V. nomine pacis reditum gratulatus eſſem, iniunctum, vt ſuis verbis R. V. M. ſignificarem haec: Extrema neceſſitate et imminenti periculo hanc ſe pacem pangere coactum; ſperare tamen eamdem ſibi a M. V. beneuolentiam atque amicitiam, quam Ipſa huc vſque praeſtitiſſet, etiam inpoſterum conſeruatum iri. Regina his addidit: R. V. M. cauſſa tractatus pacis fuiſſe per duorum menſium ſpatium procraſtinatos; nunc vrgente neceſſitate demum expeditos; toto quinquennio nullum ſe, vbi degeret, locum tutum habuiſſe; ingraueſcentem aetatem poſcere iam tot aerumnarum finem, et inconcuſſae quietis fructum. Poſt illa, ſummo honore et gratia ab Regiis Maieſtatibus cumulatus, dimiſſus ſum. Eodem die 4 Maii ſt. n. Pax publicata: ſollemnes Deo per templa omnia gratiae actae: tormenta denique bellica inter publicas hilaritates exploſa. Etiam Aula

ſatis conſtat ex iis, quae PASTORIVS pag. 277 ſqq. luculenter diſſeruit. Conf. DIARIVM SVECICVM ad e. d. Eadem diſceptata eſt cum Suecis, die ſequente. Conf. PASTORIVS et DIARIVM SVECICVM ad h. d.

*** Vid. INSTR. PAC. Art. XXXI.

Regia tota eodem die ſtatim, relicto Gedano, iter Varſauiam ingreſſa eſt.

Die 5 Maii ſt. n. Extranei Legati et Adminiſtri omnes abierunt. Solus ego, vt obſequerer clementiſſimo R. V. M. mandato, remanſi, donec Mariaeburgum et reliqua Pruſſiae oppida euacuata eſſent: quod poſt quatuor demum ſeptimanas factum, enatis ob non numerata per longum tempus ſtipendia inter milites gregarios eorumque praefectos turbis.

Die 10. Iunii. Gedano diſceſſi, conſcenſa bellica naui Bataua. Die 23. eiuſd. menſ. veni Hafniam, vbi pax iam tum confecta erat.

ACTA

ACTA PVBLICA

A

Designatio Actorum Publicorum quae Diario Pacificationis Oliuensis adiunxit Christoph. Parsberg, Regis Daniae Legatus.

Hanc designationem Actorum e Regio Tabulario Hafniensi, mecum benignissime communicatam, nolui hoc loco praetermittere, ne talium curiosos vlla re iucunda priuarem. Sed Actorum illorum pleraque dudum edita ab aliis fuisse, iam indicaui in Recensione Actorum editorum Pacis Oliuensis, inter Obseruationes adiectas Operis huius T. I. p. 233 sqq. Nonnulla ipse protuli, inter Acta Publica, vt *Memoriale s. Propositionem Legati Danici* p. 35--38. *Procuratorium Reg. Danicum de d. 1 Ian. 1660.* p. 80. *Mandatum Regis Daniae, Legato ipsius datum d. 20 Ian. e. a.* p. 81 sq. itemque *Memoriale Ablegati Danici, de d. 6 Mart. a. e.* p. 88 sq. Alia, quae nosse iuuet, hic dabo.

Oratio prima Deputati Danici, habita ad S. R. M. Poloniae.

Harangue faite à Sa Majesté la Reine de Pologne.

Litterae Credentiales S. R. M. Daniae, ad Regem Poloniae, de d. 3 Iulii 1659.

Saluus Conductus Regis Daniae, pro Commissariis Suecicis, de d. 12 Ianuar. 1660.

Litterae Regis Daniae, ad Regem Poloniae, de pace generali procuranda, de d. 4 Nouembr. 1659.

Litterae eiusdem ad eumdem, de victoria Fionica, de d. 21 Nouembr. 1659.

Copie de la Lettre de S. E. le Cardinal Mazarin à Mr. l'Electeur de Brandebourg, de Thoulouse le 5 du Decembre 1659.

Pleni-

Plenipotentia Regia, de d. 1 Ianuar. 1660.
Kongelig Ordre og Inſtrux, (til Parsberg) af 20 Ian. 1660.
Litterae Regis Daniae, ad Regem Poloniae, de d. 26 Febr. 1660.
Litterae Credentiales Regis Daniae, Legato ſuo Parsberg datae ad Regem Poloniae, de d. 23 Mart. 1660.
Saluus Conductus Polonicus pro Commiſſariis Suecicis, de d. 18 Octobr. 1659.
Propoſitio Legationis Polonicae.
Propoſitio Legationis Caeſareae, de d. 19 Ianuar. 1660.
Propoſitio Legationis Elect. Brandeb. de d. eod.
Propoſitio Legationis Suecicae, Commiſſariis Polonicis exhibita.
Propoſitio eiuſdem Legationis, Caeſareis facta.
Eiuſdem Propoſitio, Brandeburgicis data.
Reſponſum Commiſſariorum Polonicorum ad Propoſitionem Suecicam.
Reſponſum Brandeb. ad Suecorum Propoſitionem.
Reſponſum Legat. Suecic. ad Poſtulata Polonorum.
Reſponſum Legat. Suecic. ad Propoſitiones et Poſtulata Legationis Caeſareae.
Reſponſum Legat. Suecic. ad Poſtulata Brandeb.
Plenipotentia Commiſſariorum Suecicorum.
Declaratio Legationis Suecicae, d. d. 31 Ianuar. 1660.
Declaratio Legat. Suecicae, de negotio Danico.
Reſponſum Polonicorum ad Suecorum, de negotio Danico, Declarationem.
Conditiones, ſine quibus non, ex parte Suecorum.
Propoſitio Ablegati Danici.
Memoriale eiuſd. Danici Ablegati.
Memoriale Deputati Belgici, Dni Honard.
Reſponſum Polonicorum ad Memoriale Honardi.
Poſtulatum quoddam Commiſſariorum Brandeb.
Declaratio Legationis Suecicae noua, de negotio Danico, d. d. 1 Mart. 1660.
Declaratio Suecica, de maturando pacis negotio.

Decla-

Declaratio vltima Suecorum de acceleranda pace, cum Poſtulatis eo pertinentibus.
Reſponſum Polonorum ad Declarationem Suecicam.
Rationes Suecorum, quibus Liuoniam ſibi vindicant.
Copia Inueſtiturae Hermanni, Dorpatenſium Epiſcopi, An. 1224.
Copia Inueſtiturae Alberti, Liuonum Epiſcopi, An. 1226.
Inſtrumentum Pacis Polonico-Suecicae.

B

Oratio I. Legati Danici, ad Sereniſſimum Regem Poloniae habita.

Sereniſſime ac Potentiſſime Rex,

Inſtructus mandato Sereniſſimi Regis, Domini mei Clementiſſimi, nullum non adhibui ſtudium, vt, gratioſo apud S. R. M. V. impetrato acceſſu, fidi Miniſtri perfunctus officio, ſine vlla procraſtinatione, ea quae mihi a S. R. M. Dno meo Clementiſſimo, ſunt commiſſa, in ſinum S. R. M. V. deponerem. Atque ne in ipſo limine ſermonis mei aberraſſe videar, Sereniſſ. Regis, Dni mei Clementiſſimi, nomine Suae Maieſtatis, erga S. R. M. V. immutabilem ac indefeſſum propenſi animi memoro affectum, qui non niſi fortunatiſſima quaeque S. R. M. V. ſimul ac regimen diuturnum, dominium felix, omnemque Caeli benignitatem animitus cupit, quo ſuperatis omnibus inimicis ſuis, tandem procellis bellorum ſedatis, dulcem Regnis ſuis S. R. M. V. pacem introducat, eaque glorioſe, ſummo cum Regni et ſubditorum emolumento, iuxta vota deſideriaque ſua fruatur. Vtque Sereniſſ. Regi, Domino meo Clementiſſimo, magni ſemper fuit S. R. M. V. cum Sua Maieſtate armorum et animorum coniunctio confoederatioque, quam moderna temporis conſtitutio, Regnorumque opportuna ſituatio, ferreis quaſi concatenauit vinculis: ita porro Ser. Rex, Dnus meus Clementiſſimus, omnibus in id incumbet viribus, vt valeat eamdem

magis magisque ampliare amicitiam, praeuiaque occasione quauis declaraturum se spondet, quantum apud ipsum sit valoris, quantique pretii haec tam cara, fidelis et sincera S. R. M. V. cum Sac. Sua Maiestate bonis auspiciis inita confoederatio.

Nec dubitat S. R. M. Daniae, Dnus meus Clementissimus, S. R. M. V. recenti adhuc tenere memoria zelum summamque in adgrediendo hoste, contra quem a Ministris S. R. M. V. sollicitatus est, promptitudinem, adeo, vt eumdem adigeret limites Regni relinquere, ideoque summis expositum fuisse periculis, iisque triennio fere toto inuolutum: qui modo hostis ita saeuit in visceribus Regni Dni mei Clementissimi, vt non solum obuia in potestatem suam rapere, sed etiam ipsius Aulae Regiae sedem ac penetralia impetere non expauesceret. Persuasum porro sit S. R. M. V. indefessum eumdemque sincerum Regis, Dni mei, pro S. R. M. V. conatum et studium, huic vnice semper intentum fuisse fini, vt S. R. M. V. misere adflictum populum iuuaret, eumque e manu crudelis oppressoris liberaret. Neque aliud cupit eapropter a S. R. M. V. dari redhostimentum, quam vt S. R. M. V. disponente sic iusto Iudicio Dei, ad felicem successum armorum S. R. M. V. vergente, eo omnia studia sua et conamina dirigat, quo hostis communis, tam in Liuonia quam in Prussia sua circumferens arma, eo angustetur, in victoriisque sibi non nisi caelitus datis incunctanter pergere S. R. M. V. non negligat, ad eliberandum torturae cruciatuique duri hostis populum gemebundum, eiusque graui iugo subtrahendum. Quippe res ipsa loquitur, competere S. R. M. V. ceterisque Foederatis, (quin et idem ipsa rerum praesentium efflagitat coniunctura ac facies,) concordem vnanimemque communis hostis adortionem, eiusque supra modum elati supercilii depressionem, quippe cuius non alia mens, quam vt dulcem quietem et amicabilem pacem Christianitatis rumperet, malignisque artibus et insatiabili ambitione ad Monarchiam Vniuersalem et summum adspiret dominium, quod non nisi totali Regum Principumque vicinorum sibi conciliare vult ruina et interitu. Non opus est multis verbis: ipsa S. R. M. V. vna cum S. R. M. Daniae, Dno meo Clementissimo, luce meridiana clarius animaduertunt, quo tendant subdola perniciosaque Sueciae Regis consilia pariter ac molimina, ex inexplebili et illegitima regnandi cupiditate promanantia.

Qui-

Quibus malis non aliud efficacius antidotum, quam firma, fida, et constans foedere colligatorum vnio, communeque vniuersali inimico resistendi conamen: quod cum ceteris omnibus Confoederatis iure merito calcar addere debeat, tum praecipue S. R. M. V. incitamentum esse potest ad firmiorem constantioremque cum Sereniss. Rege, Domino meo Clementissimo, in reprimendis hostis conatibus animum. Nam vt sileam par aequaleque MM. VV. exinde pullulare emolumentum: is hostis est, qui MM. VV. adgressus est, nec solum adgressus, sed impudenter absque vlla sibi praebita caussa Regnis et dominiis priuare ausus, ac totam Celf. Serenit. Vestr. Domum, et Regiam Familiam, penitus exstirpare molitus est. Is hostis est, inquam, ex cuius annihilatione exoptatus ad S. R. MM. VV. vniuersamque immo Christianitatem fructus redundat, honorabilis vtpote et tranquilla securitas, dulcis ac omnibus expetita pax, et exoptata denuo rerum facies, quae intimis suspiriis ac gemitibus pressi bello, cladibus et calamitate subditi anxie noctu dieque anhelant, quamque beneficio Numinis, Maiestatumque Vestrarum auspiciis et ductu adquisitam gratis labiorum victimis excipere parant.

Ex indiciis equidem nonnullis liquet, Regem Sueciae ad tractatus particulares non minus cum R. V. M. quam cum Serenissimo Rege, Domino meo Clementissimo, inclinare non alio certe animo, quam vt vires Confoederatorum ab inuicem diuulsas comminuat, quosque iunctim non valet, seorsum singulos adgrediatur, eoque facilius opprimat. Testantur gesta ipsius nupera, qua fide, qua sinceritate agat, et paciscatur. Docent, quae fides sit promissis eius pactisque danda. A iactis huius mundi fundamentis, in hunc vsque diem, in nullis historiarum monumentis perfidiae consimilis exemplum, quam non ita pridem Rex Sueciae Serenissimo Regi Daniae, Dno meo Clementissimo, praestitit. Horrescet posteritas, et detestabitur hoc mali ominis exemplum, nulla vmquam obliuione oblitterandum: exstitisse videlicet eiusmodi Regem, qui accepta iusta satisfactione, supraque hominum fidem propriamque opinionem iustiore, initaque cum hoste reconciliato perpetua aeternaque pace, haud multo post contra fidem datam, violato Naturae et Gentium Iure, posthabita omni aequitate, voluntatem ambitione adflatam pro iusto reputans,

foedera rupit, amicitiae retinacula praeſcidit, vniuerſasque ex improuiſo Regni prouincias occupando deuaſtat, iiſque non contentus, ſanguinario auſu ipſa conſanguinei Regis Aulaeque Regiae, cui tam ſancte pacem perpetuam fore nuper iurauerat, ſacraria demoliri, Regiam Maieſtatem ſolio auito deturbare, dominioque ipſius iniuſtis armis ſibi vindicare pernix adlaborat. Sed haec omnia ſuperflua, nec huius forte loci, quum citra dubium S. R. M. V. adprime clara manifestaque eſſe ſciam: id ſibi vero Sereniſſ. Rex, Dnus meus Clementiſſimus, de S. R. M. V. pollicetur, S. R. M. hiſce et talibus maturo Regioque iudicio trutinatis, nullo pacto nullaque ratione conſenſuram in particulares cum hoſte eiuſmodi tractatus, quin potius in id ſedulo adlaboraturam, quo pax generalis et minime poenitenda cum omnibus Confoederatis debito modo ſtabiliatur, cuius vſufructu vniuerſi ſine metu in poſterum gaudeant. Particulares etenim iſtae nullis Colligatorum vſui ac bono, omnibus detrimento exiſtent: et quemadmodum S. R. M. V. pacem momentaneam minimeque durabilem, Confoederatis praeiudicium et irreparabile damnum, ita hoſti infido et communi, qui iam fere ad incitas redactus ab aperta vi ad fallaces artes ſe potiſſimum conuertit, refocillationem viriumque diſſipatarum recollectationem redintegrationemque creabunt, vt ruptis denuo fidei repagulis, violatoque iure, prout contra S. R. M. Daniae, Dnum meum Clementiſſimum, ſe geſſit, nouis ac recentibus incurſionibus Regnum terraſque S. R. M. R. plurimum adterat, earumque turbare quietem ſatagat. Nullum itaque conducibilius remedium, quam vt S. R. M. V. vim vi repellat, armiſque, Caelo adnuente, tentet ſua non incaſſum defendere territoria, donec ad generales pacis tractatus ſaluo pede deuenire demum liceat, talique modo cum hoſte tam truculento, qui turpe bellum pulcrae anteponit paci, cuiuſque vita et ſummae delitiae inquies turbarum in Chriſtianitate concitatio, procedere, vt ad ſaniora conſilia amplectenda, quamuis inuitus ſe recipiat. Eo animo eſſe S. R. Maieſtatem Veſtram Sereniſſimus Rex, Dominus meus Clementiſſimus, ſcit, credit et perſuaſus eſt: quapropter etiam mihi Ablegato Suo id in mandatis dedit, vt S. R. M. V. ea, qua decet, obſeruantia ſummam huius rei exponam neceſſitatem.

Sed

Sed ne prolixa nimis impolitaque hac oratione mea S. R. M. V. aures obtundam, hic ſubſiſto, dataque in poſterum occaſione, quoties gratioſo S. R. M. V. gaudere mihi contingat adſpectu et colloquio, plura aperire, prout res tulerit, non intermittam. Quibus, vt S. R. M. V. eo firmiorem fidem adhibeat, Litteras haſce Credentiales mihi a Sereniſſ. Rege, Dno meo Clementiſſimo, traditas offero et exhibeo, quae S. R. M. V. de propoſito et particularibus Sereniſſimi Regis, Domini mei Clementiſſimi, intentionibus exactius multo et adcuratius informare poterunt.

C

Copie de la Lettre de Son Eminence le Cardinal Mazarin à Mr. l'Electeur de Brandebourg, de Thoulouſe le 5 de Decembre 1659.

Monſieur,

J'ay receu la Lettre qu'il a pleu à Votre Alteſſe Electorale m'eſcrire du 20 de Septembre, et aurois bien ſouhaité, que quand Votre Alteſſe me dit, que l'invaſion de la Pomeranie n'eſt point contre l'Inſtrument de Paix, Elle euſt voulu adjouſter, comment cette propoſition ſe doit entendre, et par quelle raiſon ſeulement apparente elle peut ſe ſouſtenir. La Pomeranie a eſté cedée à la Suede pour ſa ſatisfaction par le Traitté de Munſter. Votre Alteſſe n'a pas ſeulement renoncé ſolennellement aux droits qu'elle y avoit, mais par la meſme paix en a receu une recompence équivalente et à ſon entiere ſatisfaction. Cet Eſtat eſt ajourdhuy publiquement envahy par les armées. Les Generaux, qui les commandent, eſcrivent tous les jours aux Officiers de places, qui les deffendent, et aux habitans, que c'eſt pour en remettre la poſſeſſion à V. A. leur vray et ancien Maiſtre. Il foudroit que le Roy mon Maiſtre et tous les Princes de l'Empire, qui deſirent et ont intereſt à ſon repos et la conſervation de la paix, ſe faſci-

naſſent les yeux, pour ne pas voir cette manifeſte infraction à la dite paix, et qu'ils n'euſſent aucun ſoin de leur foy, de leur honneur, et de leur propre intereſt, s'ils la voyoient les mains croiſſées ſans accorder la guarantie à la Couronne de Suede, à laquelle les oblige le meſme Traitté. Quant à ce que V. A. dit en ſuite, que cette nouvelle guerre ceſſera dès que le Roy de Suede a conſenty à une paix ſincere et univerſelle, c'eſt la ſeule choſe de la Lettre de V. A. que j'ay peu pour la ſervir rapporter à Sa Majeſté, laquelle a accepté la parole que je luy en a donné de ſa part, et en eſchange Elle m'a commandé d'aſſeurer V. A. qu'Elle prend ſur ſoy que le Roy de Suede conſentira très volontiers à cette paix ſincere et univerſelle, et que V. A. trouvera en ſon particulier toutes les ſeuretez qu'Elle peut raiſonnablement deſirer. Mais il importe à ſa dite Majeſté d'eſtre promptement eſclaircie par les effects, ſi c'eſt une choſe qui ſe puiſſe eſperer de la part de ceux avec qui V. A. a joinct les armes, ou tout au moins le reſtabliſſement de la paix dans l'Empire, ſi les autres Eſtrangers ne peuvent ſi-toſt s'achever, par ce que le mois de Fevrier eſtant paſſé, Elle ne peut plus ny doit s'empeſcher d'accourir avec les forces que Dieu luy a miſes en main, pour ſouſtenir un Roy ſon allié, attaqué dans l'Empire contre ce qui a eſté arreſté par un Traitté ſolennel, luy preſtant en une occaſion ſi preſſante la guarantie qu'elle reconnoiſt luy devoir. J'ay creu ne devoir pas celer cette verité à V. A. à fin qu'elle y faſſe ſes reflexions à temps pour prevenir des plus grands maux, comme pour la meſme raiſon j'ay charge d'eſcrire en la meſme conformité aux Roys de Pologne et de Dannemarc. Cependant je demeure

Monſieur

Voſtre etc.

Exem-

D

Exemplum Libelli Memorialis, quem Comes a Schlippenbach Magno Regni Poloniae Cancellario, per Monachum, ſecreto tradendum curauit.

Quamquam Tractatus cum Polonia tam lento hactenus inceſſerit gradu, vt S. R. M. Sueciae Legati, mandati Regii vigore, laurum paciferam his terris velociore adpulſu non adtulerint: dubium non eſt, quin toti Orbi innotuerit, quibus noſtrum detrimentum pacis hoſtes artibus et ſuam requiem in alienis contentionibus quaerentes, in hunc vſque diem, paci tot votis expetitae et toti Chriſtianitati ſalutiferae moram peſtiferam intulerint, quum omnium ſimul excedat rationem, quibus nimirum technis ipſam quoque Aulam et Cancellariam Polonicam in extradendis Saluis Conductibus detinere potuerint, vt non obſtantibus tot Regis et Reginae curis ac vigiliis, tot generoſis et incorruptis iudiciis patriis, tot incolarum ſuſpiriis, et tanta Mediatoris indefeſſa induſtria, res nullo ſucceſſu hactenus tractatae ſint, quod et ipſe Dn. Mediator pro ſua diſcretione omne temporis naufragium non niſi per fati cuiuſdam interuentum excuſare velit: quam tamen fatalitatem in Germanicae Pacis violatione exiſtentem, tamquam fatalis remedii opem, pro Poloniae reſtauratione Auſtriacis et Brandeburgicis imperaturam credimus. Quis vmquam auſus fuit bene ſperare de negotio tamdiu iacente, tam remiſſi progreſſus, tam languidae cunctationis, praeſertim illis temporibus, quibus Auſtriaci primo intuitu Diuini cuiuſdam auxilii imaginem populo oſtendentes, et copiis ſimul auxiliariis Poloniae vires adaequantes, omnium tamen animos laeta ſincerae opis ſpe et fide ſibi deuinxerant: iam vero vbi omnium captui et oculis retectum ſit, quod ambitio Auſtriaca Poloniae ſalutem non niſi obtentui ſumens, e re commodoque ſuo cenſeat, obducta mutuae conſeruationis et diffidentiae erga Suecos ſpecie, bello pacis inſtantis negotium in longiorem trahere et extendere moram: nemo rerum gnarus credere poteſt, quod Polonia ancipites belli euentus exſpectans, ſe

ſe pro aliis ſit ſacrificatura, aut aquae receptaculum, in quo ipſa ſubmergi debeat, ſit foſſura. Quamobrem S. R. M. Sueciae Poloniam hactenus non minus ſub Foederatorum rapaci et vulpino auxilio, quam apertorum hoſtium oppugnationibus langueſcentem videns, nihil magis, quam Poloniae imbecillitatem et diſſenſiones timuit, quae alienis machinationibus fortiorem motum addentes, Poloniam fraude et praetextu foederis, ſub imperium Auſtriacum vehementi armorum feruore et lenta Regni tabe redigere potuiſſent. Nonne Romani ſub foederis nomine populis dominabantur? Nonne vicini potentis auxilium, defenſio, et protectio nomina ſemper fuere, quibus, religione praeſertim non aduerſante, facile ad ſeruitium tranſitur? Poſtquam vero S. R. M. Sueciae, Auſtria nouo, diuturno et Europae aemulationi expoſito bello implicita, et rebus Coſacorum tunc ex parte compoſitis, Moſcique re tota vacillante, Poloniam propriis viribus nixam, ſuorumque conſiliorum et actionum alienum arbitrium non magis tolerantem obſeruans, omnem ſpem pacis in gentis numquam ad ſeruiendum natae, et tot generoſorum per auitam gloriam et Maiorum exempla contra Auſtriacum dominatum excitatorum fortitudine collocans, ſuos ad pacem ſinceram, perpetuam et mutuo ſaluberrimam, ſeque inuicem ſaluantem, componendam Legatos miſit, quam vt omnis incorrupta ratio Poloniae ſuadeat, ſequentia monſtrant et detegunt. Polonia hactenus tot armorum fluctibus agitata, et tam vario belli Marte fracta et mutilata, gladii ictum declinans, venenum bibit, et ab hoſte reconciliando ad auxilia pernicioſiſſima refugit, vt vere hic dici poſſit: Hannibal hoſtis, ciuis Antonius: quid ille fecit hoſtiliter, quod hic aut non fecit, aut non faciat, aut non moliatur ac cogitet? Nonne enim Polonia, icto foedere auxiliario cum Auſtria, et conceſſis ſimul Brandeburgico deſideratis ab ipſo conditionibus, ſerpentem iam in ſinu fouet, et colica continua in Regni viſceribus laborat? Deo teſte, S. R. M. Sueciae numquam bello internecino contra Poloniam agere decreuerat, ſed pacis ſecurae et perpetuae cauſſa arma inferre. Anno 1655. in Suecia bellum contra Moſcum per maiora et prudentiorum vota iam decretum erat; quum vero Elector Brandeb. armorum ſuorum coniunctionem ad bellum contra Polonos ſuſcipiendum non niſi certa et lucroſa victoriae ſpe inſtanter offerret, eorum con-

ſilia,

ſilia, qui bellum Polonicum iam ante ſuadebant, adſumto ex Brandeburgicis adſiſtentiae pondere praeualuere: et quidquid bellum vigoris, vindictae et conatus adſumſit, eius culpa in vacillantem patriam et infidos Vaſallos, toto annuente Orbe, tranſibat, quamuis et neceſſario impendenti Regno fato aliquid tribuendum ſit. Nihil enim ſub ſole clarius produci poterit, quam quod longe ante inchoatum bellum Vaſallus Brandeburgicus Sereniſſimo Regi Sueciae conſilia de oppugnanda viribus coniunctis Polonia expoſuerit, et totius Regni dilacerationem, ſpiritu, vt ita loquar, *Souverenitatis* ambitioſo correptus, impellente ſimul odio, partim in Comitiis erga ſuperbam ac ferocem gentem Polonam, vt loqui ſolebat, hauſto, partim a natura ſibi inſito, ſit machinatus. Quarum artium prima ſpecimina Tractatus Sedini cum Suecis, ante impugnatam Poloniam initi, non ſine huius ſtupore ob Poloniae turpitudinem ediderant, ita vt Sereniſſimus quoque Rex Sueciae fidem Brandebugicam ſtatim agnoſcens, nihil vmquam in illa deponere potuerit; ſed pactorum concluſionem, animo ſuſpicanti, de die in diem diſtulerit. Elector contra, ſe ambitionemque et vaſtas ſpes ſuas fruſtrari iudicans, modo Caeſarem, modo Batauos in belli communionem, non ſine magno Poloniae praeiudicio, et diffidentiae inter Regem Sueciae augmento, et illum clam trahere conabatur, donec extra omnium vbique fidem ſe cernens, et imminens periculum declinans, quaſcumque conditiones a Rege Sueciae accepit. Quanto etiam cum temporis et rei ſummae diſpendio Auſtriaci, ſe ſuppetiis admiſcere nolentes, otioſos ſe diu Poloniae calamitatis ſpectatores praebuerunt, nec ante hoſtium regreſſum preſſis, lucrandi potius quam iuuandi animo, adfuerunt? Sciunt omnes, qui nomina in Republica natorum merentur, quod Auſtria dudum obſeruauerit potentiam ſuam odio et inuidia vicinorum ſemper exceptam, et ſummum dominium nunc eſſe, vbi Monarchiae ſuae velut ſolſtitium vſque ad Poloniae ſubiugationem conſiſtit, nec aliud Caeſari conſultum fuit, quam ex alienis adflictionibus compendia ſua trahendo, et Regno langueſcenti auxilia cunctanter ferendo, rerum tandem omnium potiri. Sic enim Romani ſociis defendendis in id faſtigium, in quo tum erant, ſe conſcendiſſe gloriabantur. Mirum ſane et auditu deplorabile eſt, quomodo Auſtriaci auxiliares per terras et prouincias

debacchati ſint, amicis plerumque quam hoſtibus grauiores, praeda raptoque viuentes, Poloniam non niſi hibernis et militiae ſuae ſupplemento et alimento conſeruarint, donec rebus in Europa (deleta inprimis Suecia, Auſtriacae dominationis fatali impedimento,) ad palatum aliorum magis compoſitis, tota paullatim in ſeruitutem accerſiri poſſit. Hinc enim tot mendaces et pudendi rumores, modo de Suecis bello totaliter victis, modo hoſtili et a pace alieno animo redeuntibus ſparſi: inde tam artificioſe Poloni inducti, vt iunctis viribus formidabilem rebus ſuis Suecorum fortunam in Dania euerterent, et pacem generalem, cuius diuturnitas Poloniam lenta tabe ad praefixam metam deduceret, ſimul vrgerent. Inde, inquam, inter Caeſarem et male ſibi conſcium Electorem Brandeburgicum arctiora foedera, et mutuae pro tuenda ſalute communi conuentiones, et plura arcano, quam publice pacta. Poſtquam vero, re infecta et turpiter geſta, ex Holſatia reuerſi, Polonos inani extorquendae pacis generalis ſpe diutius lactare, et infida denique ope mactare ſibi vlterius non fidunt, dextram iam laeua, et ſumma imis ſubmutantes, violata (Poloniae tranquillitatis praetextu) Germaniae pace, Cracouiam euacuant, et Polonia quaſi excedunt: quam vero hac arte in continuandi belli communionem allicere, et ſuae ambitionis ancillam conſtituere conantur. Et ſi hoc etiam in paſſu euentus conſiliis reſpondere nollet, rebus ſuis non male ſe per mutuam negotiorum rationem cum Moſcis et Coſacis proſpexiſſe iudicant: cum quibus quod in omnem caſum vna cum Brandeburgico, circa Poloniae dilacerationem et Regni in praedam ceſſuri diuiſionem, ſecretas ſuſtentent et alant conuentiones, neminem prudentem et rerum expertum magis latet, teſtibus Gallis, inter artes Hiſpanas et Hiſpano-Auſtriacas, facta primum partitione, conſortes denique totius Regni et adquiſitorum poſſeſſione deiicere. Quamuis, pelle leonis deficiente, vulpinam ſimul induant, et conſilia Maiorum, (quae tamen profunda diſſimulatione ob mundi inuidiam adhuc tegunt,) de captando per electionem Regno inter res Poloniae adflictas agitant. Ceterum quis, admiſſa in gentem celebrem iniuria, credere non erubeſceret, Polonos ab auita prudentia et generoſitate, quae aliquando electionem ex Auſtriacis expreſſa lege cauere voluit, ita degeneraſſe, vt nec de vſurpati in Hungariam et Bohemiam hereditarii

ditarii dominii exemplo, et Maximiliani repulſa vindicta admoniti, iugum ſeruile ceruicibus imminens abolere nolint, vbi inprimis Regni Magnatibus et Nobilitati, qui in Reges conſtituendi et mitigandi, libertatem conſeruandi, et leges extollendi potentia et auctoritate pares in Orbe non habent, ex prima dominandi regula Tarquinia minatur conſilia. Sed vigeat Poloniae merito adiudicatum Symbolum: *Pax et tranquilla Libertas!* Seruitus malorum omnium poſtremum, non modo armis, ſed etiam morte repellendum. Simile de Brandeburgico nobis ſentiendum eſt: ſane, alludentibus Auſtriacis et quibuſdam Regni Proceribus, Poloniae tandem, tempori tunc inſeruientis et fatis cedentis, plagas callide euitans, et poenas in praemia publicas inter calamitates conuertens, lucrum grande tulit, et ſupremae in Pruſſiam iuriſdictionis poteſtatem, ſimulac vna cum Elbingae ciuitatis oppignoratione, in turbida aqua piſcatus eſt. Et licet legitimus poſſeſſor rerum ſuarum diſpenſator habeatur, ſupra omnem tamen generoſae indolis vim perpetratum opus videtur, tanto Maiorum ſanguine in deditionem redactae Prouinciae, et Principi et feudo ad R. M. Poloniae agnitionem coacto, inque verba Regis ac Reipubl. a centum et triginta amplius annis iuranti, non niſi magno Poloniae dedecore et Statuum Pruſſiae iniuria et iuſtis querelis, ſummi regiminis ius adſcripſiſſe. Vnde nec alii fructus Polonis exſpectandi, quam quod Elector, quem mala conſcientia et meritorum nullitas extra omnem confidentiam erga Poloniam locarunt, adepta omnia Superioritatis iura per exterorum foederum pactionem tuta ſibi ſemper et ſalua praeſtare conabitur. Hinc ſuſpectam habere Poloniae potentiam, timere ſemper, fidere numquam, et perpetua vigilantia omnes illius actiones obſeruare, praecipuum ſtatus ſui munimentum iudicabit. Quorum axiomatum primitias iam libamus, quum Brandeburgicum magis magiſque cum Auſtriacis coire, et initis pactis ſecretis, firmiori inter ſe amicitiae vinculo iungi videmus. Pomeraniam ex vna parte iunctis viribus breui expugnare ſperant; ex altera Liuoniae infeſtationem, ſimul ac Principis Curlandiae, (cuius opera commodior ipſis cum Moſco correſpondentiae ex biuio et infeſto erga Sueciam et Poloniam animo ante triennium inceptae, vt ſit ſuſtentatio,) reſtitutionem magis, quam Pruſſiae oppugnationem, ne bello finis imponatur, enixe et

callide ſpirant. Occupata enim Pomerania et Liuonia, reſtituto Curlandiae Principe, et firmatis inter Auſtriacum, Moſcum et Brandeburgicum, Coſacos et alios minorum gentium duces, clandeſtinis commerciis, et Suecia hoſtium multitudine tandem obruta, quis Poloniam perniciofiſſimis artibus circuitam, raptui et partitioni expoſitam, Suecia deuorata, vltimo Polyphemi dolo reſeruatam non iudicabit et dolebit, praeſertim quum Elbingae ciuitatis traditio omnium ſimul admirationem incurrat? Hanc enim Brandenburgico cedere ac concredere, idem eſſet, ac ſi Poloni leonem timentes, vulpi gallinas et lupo oues ſuas committere vellent. Vt vero Polonia ſtatus ſui habitum, tamquam ad ſpeculum, aliqua ſaltem ex parte exigere poſſit, ſequentia ſolummodo rerum momenta altiori illius diſquiſitioni exponam. Multi manifeſtam non minus, quam ego, notitiam habent, Brandeburgicum a die adfectati in Pruſſia ſummi imperii ſecum ſtatim conſultaſſe, quomodo firmata primum cum Domo Auſtriaca intimiore amicitia, Domum poſtea Radziuilianam et Curlandicam, hanc adfinitatis, illam religionis neceſſitudine ſibi addictam, in factioſam et clandeſtinam coniurationem, pro mutuae fortunae augmento traheret. Poſpiciat hic parum adtenteque Polonia fucatos nummos, et agnoſcat, quam infido et pernicioſo circumplicita ſit amplexu, ſi Brandeburgicus per improbam conſpirationem cum Auſtriacis, Sedino expugnato, fluuium Oderam, Elbinga tradita, Viſtulam vna cum portu Pillauienſi, fluminibuſque Moemo et Pregelo tenet, et Principe Curlandiae reſtituto, flumini pariter Dunae inhiare poteſt. Nunc totius Orbis generoſum hunc equum Polonum frenum Regis exuiſſe, et Principis ephippium ſuſcepiſſe; aut Regnum hoc iugum Sueciae excuſſiſſe, et aliis ſe iugulandum tradidiſſe ridendo adfirmabit. Quamuis Brandeburgicus ille tanto ambitionis et vanitatis caligine adfectos habeat oculos, vt nec belluam H. A. lato et cunctis inhiante ore, ex parum remotis puriſque blanditiis et partitionum chimaeris obiectis ſe inſectantem cernere poſſit. Excitet animos totum Rei Catholicae Intereſſe: et iudicio certo ponderanti adparebit Caluiniſmus velut hydra vbique repullulans, quamque ſuſpecta Caluiniſtarum potentia Catholicis ſe exhibeat, ſi Polonia horum partem in ſinu et Regni viſceribus alat. Gallia hinc diſcors per ſeditiones, infauſta proeliis, et ſparſis vbique lanie-

lanienae reliquiis horrenda. In Imperio Romano crescunt, et animis ciuitatum Prussiae, Brandeburgici auspiciis, se quotannis insinuat illorum opinio. Vt multa paucis dicam, maris dominio addictae huic religioni Respublicae potentissimae gaudent, quae solo lucro fines suos metientes, subministratis ditescendi occasionibus, ciuitates et populos maritimos tanto successu sibi conciliabunt et iungent, vt breui Regnis et Regibus opes et negotia ex arbitrii formula mercatorum sordidorum decisura sit turba et colluuies. Luctuosus insuper Poloniae adspectus, et Regnum graui motu ingemiscens, omnium sane iam mouet oculos et sensus, si res, inter tot variorum armorum strepitus et dubiorum amicorum suspecta auxilia, ad Interregnum peruenerit. Procerum enim discordiae, dissolutae sub Interregnis disciplinae, leges exterorum stimulo exagitatae, factiones, Regnum populo opibusque eneruatum certo certius praesagiunt, Poloniam, vt Hungariam et Bohemiam, in seruitutem lapsuram, aut in trium vel quatuor bellantium partitionem cruentam cessuram, si rebus suis in tempore paciscendo non consulit. De pace inter Sueciam et Poloniam hic loquor, quam rerum sane optimam mutua conseruatio dictitat. Ineat Polonia cum Mosco pacem, aut vanis illum, quem de nouo hostem habeat ineuitabile est, promissis diutius trahat: quid inde aliud, nisi Cosacorum, Poloni vindictam magis, quam Mosci iugum timentium, alienatio eueniet, quum per talem pacem, modo ad Moscorum, modo ad Tatarorum protectionis susceptionem continua Poloniae exagitatione impellentur? Cui accedit, quod eiusmodi transactiones totius simul Portae Ottomanicae inuidiam et aegritudinem, cum innumerabilibus rerum ex adflicta gentium fide promanantium reuolutionibus, in se comprehendant. Mitiget et componat superficialiter, et non praemissa pace cum Suecia, res suas Polonia cum Cosacis: quid praeter gentis ad res nouandas facillimam et procliuem fidem obtinebit? quid, inquam, praeter continuam corporis defectionem, aut vulnus per pacem Moscouiticam male purgatum, et viribus Moscouiticis semper rixarum seditionumque purulento cruore recrudescens, secum portabit? Perseueret in foedere cum Austriacis: quid praeter amicum, bella in Polonia fouentem, et rerum tandem per discordiam et aliorum imbecillitatem potiri conantem, habebit? Stet Polonia singulis Bran-

deburgico datis promiſſis: quid praeter morbum inteſtinum et noxiis machinationibus et ambitioſarum Confoederationum doloribus ſemper refloreſcentem ſentiet? Quam primum vero pax cum Suecia erit, Polonia ſat virium ad repellendum Moſcum habebit. Ab Auſtriacis, bello Suecico impeditis, eorumque machinationibus nihil timendum reſtabit. Ad efficiendam animorum, Polonos inter et Coſacos, nouam coalitionem S. R. M. Sueciae fidum et ſollicitum amicum, indubitato bono ſucceſſu, ſe praebere poterit. Brandeburgicum ineuitabilis ſuus interitus ad ſana et honeſta conſilia cito compellet. Commercia, omnes rerum gerendarum neruos confortantia, ſalutari cum Poloniae reſpiratione libera refloreſcent. Et ſi Polonia opibus, armentis et ſupellectilibus ſpoliata, rem bene capit, ex nullis terrarum oris, mediante forſan fida confoederatione Suecica, haec omnia facilius et commodius illi refundentur, quam ex Moſcouia, Bohemia, Sileſia et Morauia. Vno quaſi verbo, vt fons ſine ſcaturigine non exiſtit, ita ſine pacis Suecicae prodromo Poloniae reſtitutio, concordia et tranquillitas nullo modo ſperanda: ſed vt Regnum amplum eſt, ita perniciosiſſimarum molitionum officina, Barbarorum campus proelii, tragicorum exemplorum theatrum, et tandem gentium ac nationum praeda, ſpolium et partitio euadet.

In hoc ſcripto multa iam praedixi!
Sic rerum accelerantur viciſſitudines!

Litte-

D

Litterae Credentiales Regiae ad Serenissimum Regem Poloniae, d. 23 Mart. Anno 1660.

Fridericus III. D. G. Daniae, Noruegiae etc. Rex etc. Serenissimo Principi, Domino Iohanni Casimiro, Poloniae etc. Quamuis ex mutuo inter Nos amicitiae et foederum vinculo certo certius Nobis persuaserimus, nihil firmi inter Serenitatem Vestram Regnique Sueciae Deputatos in tractatibus pacis actum fore, sine mutua praeuiaque communicatione Nobiscum, et admissione Nostri Deputati Extraordinarii ad haec instructi, *Christophori Parsberg*, Hereditarii in Iernit: praeter omnem tamen exspectationem Nobis relatum, ac in propatulo est, praedictos tractatus subita nimis festinantique expeditione ad finem fere peruenisse, nulla Nostri Regnorumque Nostrorum in illis habita ratione. Vt vero securitati Nostrae Regnorumque Nostrorum ante conclusionem in hisce tractatibus simul prospiciatur, praedicto Deputato Nostro Extraordinario mandauimus, vt haec Nostra desideria Serenitati Vestrae pluribus exponat. Cui vt Serenitas Vestra integram fidem in his adhibeat, ac petitis hisce Nostris pro communi securitate annuat, amice petimus. Eamque diuinae protectioni fideliter commendamus. Hafniae d. 23 Martii, Anno 1660.

Fridericus.

Exem-

E

Exemplum Litterarum S. R. Maiestatis, ad Serenissimum Poloniae Regem, de demittendo cum venia Dno Deputato.

Fridericus III. (tit.) Serenissimo Principi (tit.) Vixit hactenus in Aula Serenitatis Vestrae Deputatus Noster Extraordinarius, Nobilis et fideliter Nobis dilectus, *Christophorus a Parsberg*, Hereditarius in Iernit, sufficientibus a Nobis mandatis instructus, vt Pacis tractatibus inter Serenitatem Vestram et Regnum Sueciae institutis interesset, operamque daret, vt Nostri Regnorumque Nostrorum et prouinciarum atque subditorum talis haberetur inibi respectus atque ratio, qualem mutuae confoederationis Leges, arctioris amicitiae nexus, totque litterarum publicarum munimentis confirmata fides requirebat. Quum autem pro certo Nobis iam relatum sit, pacem illam inter Serenitatem Vestram Regnumque supradictum nunc coaluisse, consultumque Nobis visum fuerit, praefatum Nostrum Deputatum Extraordinarium desuper coram audire, idcirco Eamdem fraterne et amice rogamus, velit huic Nostro Deputato liberam ad Nos regrediendi facultatem concedere. Hisce Serenitatem Vestram Deo ter Optimo Maximo commendamus. Dabantur Hafniae, d. 23 Martii, Anno 1660.

Fridericus.

MELCH.

MELCHIORIS FELKERSAMII

CANCELLARII CVRONICI

ET AD TRACTATVS OLIVENSES ABLEGATI

DIARIVM DANTISCANVM

NVNC PRIMVM

E MSC. IN LVCEM PROLATVM

LATINE EX GERMANICO VERTIT

IOH. GOTTLOB BOEHMIVS

MELCHIORIS FELKERSAMII
DIARIVM DANTISCANVM
DE REBVS
CVRONICIS
IN
PACIFICATIONE OLIVENSI

MENS. IANVARIVS MDCLX

In prima viſitatione Legati Gallici, ad quam obeundam hora mihi decima per Magiſtrum Cerimoniarum dicta erat, Legatus ipſe memet ad portam aedium excepit, atque in conclaue perduxit. Defunctus ego ſalutatione, ac ſolita in auſpiciis noui anni gratulatione, dixi me, qui iam olim binis Lubecenſibus Pacificationis conuentibus interfuiſſem publica auctoritate, * atque etiam huc a Rege Poloniae arceſſitus eſſem ad res Celſiſſimi Principis ac Domini mei procurandas, minime dubitare, quin has eaſdem Galliarum Rex, ſicut illic Chanuto, ita nunc quoque ipſi commendaſſet. Itaque rogare me vehementer, vellet ante omnia id operam dare, vt Curoniae Dux dimitteretur e cuſtodia, atque in integrum reſtitueretur; deinde prouideret, ne quid in hac Pacificatione res noſtra detrimenti pateretur. Illo vero, gratiis ſuper hac tali viſitatione et gratulatione humaniſſime actis, dolere ſe ait vices Celſiſſimi Principis; verum, quia facta infecta fieri non poſſent, id vtique agendum, vt ille priſtinae libertati et dignitati reſtitueretur. Hoc ſibi curae cordique eſſe, et eſſe debere. Nam ita velle et Regem ſuum, et Mazarinum Cardinalem, vt ipſe, quantum poſſet, Ducis res adiuuaret. Sed quia Sueci ſint duriores, iam ſe animo ac cogitatione praecipere, reſtitutionem Ducis

 dene-

* Adfuit in Lubecenſi conuentu, An. 1651. de quo PVFENDORFIVS Rer. Suec. Lib. XXIII. §. 21. p. 1006. *A Duce Curlandiae aderant Melchior Folckerſamus Cancellarius, et Ioh. Wildmannus Conſiliarius.* Item in altero, An. 1652. Vid. PVFEND. ibid. Lib. XXIV. §. 27. p. 1028. Conf. *Memoires de Mr.* CHANVT T. II. p. 222 ſq.

denegaturos illos duplici ex cauſſa, quod in Curoniam dominium habeant, et directum et vtile. Etenim Curonia quum ſit nexu clientelari adſtricta Liuoniae, Liuoniaque ipſa ad Suecos pertineat; ſane ad eos quoque dominium directum in Curoniam pertinere. De vtili autem, quum iam Curoniam teneant, ne dubium quidem ſupereſſe. Ad haec et talia ego: Primum, quod ad dominium directum, Curoniam olim cum Liuonia paruiſſe vni domino, Magiſtro Ordinis Liuonici: poſtea Liuoniam certis pactionibus deditionem feciſſe Reipublicae Polonae; Curoniam vero et Semgalliam ſibi tamquam Ducatum ſeruaſſe Magiſtrum Ordinis, Regique Poloniae fidem eo nomine clientelarem iuraſſe. His ita a tam longo tempore conſtitutis, eam non amplius Liuoniae feudum, ſed Poloniae fuiſſe; neque Polonos iure vmquam ſuo ceſſuros. Quod ad dominium vtile, repoſui: Suecos iam eiectos Curonia et Semgallia, nihil praeter Mitauiam et Bauſcum poſſidere, neque ex amiſſis quidquam iure ſibi poſſe adſerere: Liuoniae quoque partem praecipuam a Moſcis occupatam eſſe. Quibus adquieuit Legatus, adfirmans, Curonicis rebus non modo Commiſſarios Polonos, ſed Regem ipſum Reginamque Poloniae diligenter conſulturos. Ceterum vt certiorem ſe ſuper cauſſa Duciſſae * facerem, petiit. Quippe de ea Suecos, in *Manifeſto* quodam, multa ac grauia conqueſtos eſſe. ** Reſpondi, me illud nondum vidiſſe; coniectura autem facile adſequi, eiuſdem haec farinae eſſe, cuius illa, quae Duglaſſius olim ad Ducem ipſum detuliſſet, iam tum quidem reprehenſa ac refutata. Quodſi in manus meas perueniat, me quoque criminationes et iniurias tales velle curatius diluere. Tum Legatus: Pacem inter Galliae et Hiſpaniae Reges eſſe confectam; eos nunc ad pacandum vniuerſum Orbem Chriſtianum conſilia et ſtudia ſua collaturos. Ita abii, reductus ab eo vſque ad portam.

Ad

* Ludouica Charlotta, Georgii Vuilhelmi, Electoris Brandenburgici, filia.

** *Manifeſti* nomine ſignificari videtur ſcriptum Suecorum id, de quo memorat PVFENDORFIVS Comment. de rebus Caroli Guſtaui Lib. VI. §. 69. p. 584. *Quia captiuitas Curlandiae Ducis Regi apud multos, inprimis eiuſdem cognatos, inuidiam creabat, Waldeccio* (Georgio Friderico) *ſciptum ſuper ea cauſſa tradebatur, quod Caſſellis et alibi commu-*

Ad audientiam Regis Poloniae, duce Doenhoſio, Curiae Regni Theſaurario, acceſſi. Rex in conclaue mihi ingreſſo obuiam iuit aliquot paſſus, detectoque capite manum porrexit. Ego, vt in auſpicio anni, votis ac gratulationibus rite factis, Regiam Maieſtatem ſupplex obteſtatus ſum, vt, inſtitutis ſuper pace ineunda congreſſibus, ante omnia Ducem Curoniae in libertatem reſtituendum curaret, imperaretque Legatis ſuis, ne quid in Pacis tractatu contrarium Curoniae rationibus ac commodis admitteretur. Rex vero omnia polliceri. "Sueci quidem, inquit ille, negant ſe vlli cuiquam Curoniam ceſſu„ros. Verum ego eam nec mihi eripi ſinam, nec illis vmquam con„cedam. Haec ad Ducem ſcribas, meoque nomine ſecurum eſſe „iubeas." Ceterum Palatinum Poſnanienſem, item Supremos Regni et Cancellarium et Mareſchallum, qui eſſent Ducis ſtudioſiſſimi, nominabat, quibuſcum agerem de rebus noſtris.

Die X. — Leſcinium, Palatinum Poſnanienſem, atque inter Legatos principem, adii, eique Ducis reſtitutionem noſtraque omnia enixe commendaui. Is ſibi ea ſuiſque collegis ſatis ab Rege commendata eſſe reſpondit, operamque et ſtudium liberaliter promiſit. —

Die XI. — Vrbis Gedanenſis Syndicus memet, Ampliſſimi Senatus nomine, acceſſit ſalutauitque, ac ſingularem, erga Ducem, reuerentiam luculenter teſtatus eſt. —

Die XII. — Ablegatus Gallicus, Akakia, me inuiſit. Poſt ſolitas vtrimque ſalutationes, dixit factum a me eſſe audacter, nec male tamen, quod abſque Saluo Conductu huc veniſſem. Multas ſuper eo difficultates a Commiſſariis Suecicis motas fuiſſe, contendentibus, eſſe illum non a ſe, ſed a Rege impetrandum. Quibus reſpondiſſe ſe: Nunc opus non eſſe Saluo Conductu, me quippe iam praeſente. Id quod

 Schlip-

communicare iubebatur. In eo inter alia relatum de Duciſſa: *Vxorem* (Iacobi Ducis) *Regium Montem miſſam, vbi Auſtriaci, Polonici, ac Danici Legati agebant; inter quos iſtam acriter in Suecos inuectam, morbidas Suecorum copiolas, et ſeſquicohortem Finnorum marito ſuo haud praeualituras, qui viam norit iſtis trans aquas inter rupes ſuas compellendis.* Tale Manifeſtum aliud, An. 1658. publicatum, exſtat apud LONDORPIVM, Act. Publ. T. VIII. p. 482 ſq.

Schlippenbachio vix credibile visum. Magnum Gardium vero dixisse: "Bonum factum! Nec enim is, si domino suo consultum volet, pacem „impediet, aut dissuadebit." Et Gardius sane Akakiae visus est in vniuersum bene cupere Duci: hunc quippe grauiora, quam pro Regis voluntate, passum fuisse a Duglassio. Ceterum Akakia liberationem ac restitutionem Ducis hoc Pacis tractatu, inter cetera, expediendam putabat. Quodsi pergerem male sedulus esse, moram tractatui haud dubie iniectum iri. Sed ego Ducem contendebam ante omnia restituendum. Ad eum enim nihil pertinere pacificationem: nullum ius in eum esse Regi Sueciae: nullum huic ab eo lytrum, quum iniuria captus sit, et prouincia tot exactionibus adtrita, exigendum: nullam esse, quam Sueci habent, spem adipiscendi retinendique Ducatus. Extrema omnia experiri Curonos malle, quam se Suecis permittere. Praeterea sic in Pacificatione Vuestfalica actum: quippe ante tractatus Electori Treuirensi redditam libertatem. Nec, si Suecis fixum constitutumque sit pacem pangere, moram timendam. Quibus expositis rogaui Legatum, vt ne desideriis votisque nostris deesset. Inter haec etiam de Manifesto isto, aliisque, quae referre nihil adtinet, dictum. In discessu eum comitatus sum vsque ante portam aedium.

Post meridiem contuli me ad Legatum Danicum, a quo et ipso ante aedium portam exceptus, et in triclinium deductus sum. — Is, praeter cetera, hoc ab Domino suo sibi datum negotii narrabat, vt Ducis restitutionem omni studio promoueret. Super ea se iam egisse cum Rege Reginaque Poloniae, nec desperare de felici successu, addicente praesertim Legato Gallico. Posthaec de Daniae statu ac conditione differens, inter alia, "Pacem, inquit, peculiarem cum Sue-„cis Rex meus nequaquam inibit: modo Poloni communem caussam „ne deserant."

Die XIV. — Ad Prasinouium, Supremum Regni Cancellarium, accessi, nec apud eumdem destiti Ducis restitutionem vrgere. Hanc omni-

* PVFEND. loc. comm. p. 583 sq. *Curlandiam esse Liuoniae partem, quam Sueciae cedere iam Polonicis Legatis in mandatis fuerit datum. Saltem dominium directum in Sueciam transferendum, ac Regem aliquas sibi conditiones stipulaturum, quas praestare Duci onerosum sit futurum. Igitur satius fore, si Duci alibi*

omnibus Regni Senatoribus, dicebat ille, in votis esse; hanc Regi Reginaeque; hanc Commissarios, simulac Praeliminaria prouenerint, enixe prosequuturos. — Ad res Vcraniae delatus, eam a Cosacis miserum in modum lacerari referebat. Quibus auxilio diuino ad obsequium redactis, forsitan et Liuoniam seruari Polonis posse. Curoniam vero a Polonia diuelli, numquam se passuros; nec pacem conglutinaturos, nisi Duce restituto.

Die XV. — Dn. Lisolam, Legatum Caesareum, inuisi, petiique, vt, quemadmodum olim promisisset Regiomonti, rebus Curonicis opitularetur, et inprimis restitutionem Ducis iuuaret. Quod ille memor amicitiae, mecum olim contractae, praeterea Ducissae, quam tum ei contigerat primum videre ac venerari, addictus, sic se pollicitus est facturum, quasi ad ipsius Imperatoris, Domini sui, vtilitatem et salutem pertineret: quamuis superuacanea videretur opera sua in tanto Regis Reginaeque, Commissariorum, Senatorum Poloniae erga Ducem fauore ac studio. Adhaec commemorabat, Regi ex Belgio heri litteras adlatas, easque in publico consessu perlectas, quibus Batauos cognosset pacem libenter promoturos inter Septentrionis Reges: at vero Suecum, praeter pactionis Roschildensis durissimas leges, adhuc pecuniae vim magnam a Dano exposcere; id quod Mediatoribus visum esset iniquissimum. Porro illum iactitare, se numquam destiturum esse a Curonia, tamquam parte Liuoniae, sibi vindicanda; soluturum tamen Duci e pecunia, qua esset Prussia Polonis redimenda, centena millia nummûm, vnde terras sibi in Vlteriore Pomerania compararet. * At Regem Poloniae pacem, quantumuis optatam sibi ac necessariam, potius nolle, quam haec talia Suecis adnuere. Interim ventum esse ad tractatus; ac mox Propositiones vtrimque exhibitum iri.

Post meridiem, ex Palatino Posnaniensi, principe Legationis ac patrono meo optimo, ista omnia de praesenti tractatuum conditione

bi satisfaciat in Samogitia, Lithuania aut Pomerellia; aut vt Elector (Brandeburgicus) *sibi in Samogitia, aut Lithuania satisfieri patiatur, ac Duci Mindam tradat cum dignatione Principis Imperii.* Conf. DIARIVM EVROP. P. VIII. App. p. 7 sq.

tione adcuratius accepi. Suecicorum Commiſſariorum Procuratoria eſſe quidem vitioſa: ſed aliis rectioribus mox adſuturis, tractatus non interrumpi: hebdomade inſequenti, Propoſitiones ſcriptas vtrimque exhiberi. Polonicam Palatinus, quam ipſe delineauerat ſcite ac diligenter, mihi legendam permiſit. Inter Poſtulata, reſtitutio Ducis plenaria primo loco poſita. * — Ceterum volebat, irem ad Legatum Belgicum, eoque rem perducerem, vt commonefaceret Suecos, quum nollent eum pacis pararium habere, admitterent certe, *tamquam Partem interuenientem.*

Die XVI. — Legatum Belgicum adii. Defunctus ſolita ſalutatione, in hanc fere ſententiam loquutus ſum: Non dubitare me, quin Excellentiſſimum Legatum Sueci, exemplo Regis Poloniae, Mediatorem adſumturi ſint: eius conſilio tum poſſe egregie adiuuari Ducis ac Domus Ducalis reſtitutionem, et Curoniae totius ſalutem, quam Celſiſſimi Ordines Belgii Foederati, noſtris moti tot infortuniis, ſine dubio ipſi de meliore commendaſſent: Ducem vero cum omni Domo Ducali tam inſignia in ſe merita numquam non gratiſſimo animo agniturum. — Legatus et Celſiſſimorum Ordinum et ſuis verbis, iiſque officioſiſſimis, promittebat, nihil ab ipſis praetermiſſum iri, quod ad Ducis reſtitutionem proſperitatemque faceret. Mediationem quidem a Rege Poloniae delatam Celſis ac Praepotentibus Ordinibus, ſeque, propterea huc ablegatum, honorifice ſuſceptum fuiſſe: ſed Suecicos Commiſſarios, quos haud ita pridem adiſſet, non dubitare quidem de Regis ſui adſenſu, nihil tamen certi compertum habere: exſpectandas eſſe, quas praeſtolarentur, litteras Regias: his adlatis, id quod concreditum ſibi ſit, ſeſe diligenter acturum.

Die XVII. — Ad Leſcinium Palatinum, quidquid ex Legato Belgico cognoueram, detuli. Quum per hanc quoque occaſionem peterem, vt in Propoſitione primas teneret Ducis reſtitutio; eas inter *Gra-*

* In tabulis Propoſitionis Polonicae apud LONDORPIVM l. c. p. 651. et in DIARIO EVROP. l. c. p. 23. primo loco poſita eſt *Reſtitutio in vniuerſum integrae Liuoniae Eſthoniaeque:* quarto loco, *Reſtitutio in libertatem Illuſtriſſimi Ducis Curlandiae, tamquam S. R. M. ac Reipubl. Feudatarii, cum vuiuerſa eius Domo; et euacuatio arcis Bauſcenſis, et compenſatio damnorum Ducatui Curlandiae*

Grauamina deberi cauſſae Regis et Reipublicae; inter *Poſtulata* reſtitutionem Ducis primo loco ponendam reſpondit. Me nihil contra hiſcere auſo, perrexit dicere, Supremum Cancellarium vtrumque, maxime autem Lithuaniae, rebus noſtris poſſe opitulari: hos itaque modis omnibus conciliandos nobis, ne tempore ab iis difficillimo deſtituamur.

Die XVIII. — Legatos Brandeburgicos inuiſi, et prandio apud eos interfui, in quo varii ſermones vltro citroque habiti.

Die XX. — Dn. Pacius, Supremus M. D. Lithuaniae Cancellarius, quum eum conueniſſem, Propoſitionis formulam, qualis hac ipſa die Suecis per Mediatorem Gallum exhibita erat, * legendam mihi praebuit, parum diuerſam illam ab ea, quam Leſcinius delineauerat. Inter haec ſtudium adprime ſuum verbis efferebat, nec ſe inpoſterum quidquam erga Ducem officii omiſſurum promittebat, non ſine aliquo praemii futuri deſiderio. — Hora decima Legatus Danicus me, vt ſalutationis officium rependeret, inuiſit. Multum ille ac grauiter conqueſtus eſt, nullam in his tractatibus rationem Regis ſui haberi; pacem particularem moliri Polonos, a quibus tamen Daniae Rex in ſocietatem armorum, atque in tot belli infauſti diſcrimina eſſet adtractus. Biduo ante, tradidiſſe ſe Regi ac Senatoribus Poloniae Libellum Memorialem, ** ad quem nunc Reſponſum exſpectaret; quod prouti foret, ita ſe acturum eſſe. Addebat, mox aduenturum Legatum Hiſpanum, ad pacem promouendam vniuerſalem.

Die XXII. — Colouratum Comitem, Legatum Caeſareum, acceſſi, rogauique, vt ne memoria effluere ſineret ea, quae Varſauiae ſuper Ducis reſtitutione ſperare me benigniter iuſſiſſet. Ille fidem ſe liberaturum reſpondit.

Die

diae illatorum, ac denique reſtitutio, vel iuſta compenſatio omnium rerum mobilium et ſcripturarum, etc. Duci Curlandiae, eiuſque Domeſticis, et aliis in arce vel Vrbe Mitauienſi vel alibi ablatarum.

* Conf. PASTORII Diarum ad h. d. pag. 67.

** Vid. PARSBERGII Diarium Danicum, ad h. d. p. 502.

Die XXIII. — Adii Morſtinium, Regni Referendarium, eique ſimiliter Principis mei cauſſam enixe commendaui.

Die XXIV. — Nuncium, de Mitauia recuperata, ad Supremum Cancellarium Lithuaniae detuli.

Die XXVI. — Lubomierſcium, Supremum Regni Mareſchallum, adeundi copia mihi facta eſt. A quo non modo humaniſſime exceptus, ſed etiam in ſpem boni euentus longe maximam ſum adductus. Eodem die, quum in Cubiculi Regii atrio inter alios Aulicos adeſſem, ad Regem euocatus ſum. Gratulabatur ille nobis Mitauiam receptam; tum de Bauſcio quid ſpei ſupereſſet, quaeſiuit. Eius enim recuperationem plurimum ad totius prouinciae ſalutem facere. Mox ad tractatus pacis conuerſus, interrogauit, qualem demum pacem, vniuerſalem an particularem, in votis haberemus. Pacem, inquam, eam potiſſimum, qua Ducis reſtitutio accéleretur. Eſſe id quidem, inquit Rex, nonnihil, nec ſe defuturum deſideriis noſtris: at non licere ſibi a Foederatis diſcedere: etiam Suecos miſcere omnia, nihil vt certi inde adpareat: nondum tamen ſpem pacis penitus decollaſſe. Se quidem ſtudium, operam, dexteritatem cunctis probaturum: nec, ſi rumperentur tractatus, culpae in ſe quidquam inclinandum fore. Ego tam incerto conſiliorum euentu et ipſe factus incertus, Regem vel maxime obteſtatus ſum, vt ante omnia Ducis reſtitutio, quam toties precibus efflagitaſſem maximis, expediretur. Verum ille, id fieri poſſe, iterum atque iterum negauit. Etiam Legatum Gallicum, ne morae inde emergerent, metuere; de reliquo ſpem facere reſtitutionis certiſſimam. Adhaec ſecurum me Rex iuſſit eſſe: nam aut Ducem reſtitutum, aut nullam pacem concluſum iri. At pace, inquam, non concluſa, quid Principi exſpectandum meo? Rex vultum demittebat, humeros trahebat: tandem, "Dii, inquit, meliora! ſed ne„que ſic deſperandum erit: alio tempore alia ſunt capienda conſilia."

Eodem die, redii ad Palatinum Poſnanienſem. Qui quum de Suecorum Propoſitione, iniuriiſque aduerſus Caeſarem et Electorem in

* *Iohannes in Zelezin Zelecki*, Capitaneus Bidgoſcienſis, S. Reginalis Maieſtatis Stabuli Praefectus, Legationis Secretarius. Quibus honorum vocabulis ipſe

in illa contentis, memoraſſet, minabatur et ipſe, niſi animis linguiſque illi temperarent, coeptos ſe tractatus haud proſequuturum. Qua ego re commotus, exclamaui: Per Deum immortalem! Quid tum faciundum Principi meo? Ille autem reſpondit, ſe tum ſatis rebus noſtris conſulturum; necdum etiam omnem ſpem pacis eſſe inciſam.

Die XXVII. — Legatum Danicum rurſus inuiſi: qui Polonos narrabat pacem cum Suecis peculiarem inituros, nec Daniae Regem comprehenſuros, magno Daniae ac Poloniae detrimento.

Die XXVIII. — Dn. Oſtauius, Legatus Brandeburgicus, ſuo ac collegarum nomine me reuiſit. Inter alia, multum de Mediatoris Galli ſtudio partium conqueſtus eſt.

Die XXIX. — Praefectus Bidgoſcienſis, * Legationis Polonae Secretarius, quem heri inuiſeram, ad me acceſſit. Eodem die Dn. de Linda, Conſul et Burggrauius Gedanenſis, totius Senatus nomine me ſalutauit, officiaque, ſi qua in re Duci poſſent eſſe vtilia, verbis humaniſſimis obtulit.

Die XXX. — Supremum Regni Cancellarium conueni, et de Curonia diſſerens, expoſui ei diligentiſſime tempus, cauſſam, indolem coniunctionis cum Polonia; ipſum ſitum regionis adcurate deſcripſi. Qua mea opera laudata, omnino Curoniae res ſibi fore commendatiſſimas promiſit.

Die XXXI. — Reuerſo mihi ad Supremum Lithuaniae Cancellarium, vt, quo loco eſſent tractatus, cognoſcerem, narrauit ille congreſſiones inpoſterum Oliuae habendas eſſe, ita poſtulantibus Suecis, et vero etiam Mediatore, cui non ſatis commodum eſſet ex Olienſi ſeceſſu toties in vrbem ſe conferre. ** Itaque proxima hebdomade, ſi tractatus procederent, Commiſſarios Polonos Oliuam ituros; mihi remanendum eſſe. Ego vero eum tunc quoque precibus fatigabam, ne nos noſtraque vllo modo permitterent Suecis: ſimul

 parta

ipſe vtitur in ſubſcriptione Reſponſi Legationis Pol. ad Propoſitionem Suecicam, in DIARIO EVROP. l. c. p. 60.

** Conf. PASTORIVS loc. comm. p. 62. et quae dixi in notis, p. 106.

parta expoſui, olim cum Regno Poloniae ac Magno Ducatu Lithuaniae inita, quibus Poloni obſtricti tenerentur ad adſerendum ſuſtinendumque Ducatum, eiuſque conſeruationem et ipſis maxime ſalutarem eſſe oſtendi. Haec quum videretur paullo negligentius accipere, ego ad ſtudium eius accendendum promiſi decem millia nummûm, ſi res bene euenirent, ei tamquam pignus grati animi a nobis datum iri. Qua ſpe lactatus, Curoniam Suecis Polonos numquam ceſſuros adſeuerabat: ſe certe res noſtras diligentiſſime curaturum.

MENS. FEBRVARIVS

Die I. — Rex, cui ego ad ſacra procedenti inter alios plures aderam, ſciſcitabatur ex me, quid noui de rebus Ducis comperiſſem. Se adhucdum ſperare futurum, vt ante Feſtum Paſchatos ſaluus et incolumis ille ad ſuos reuertatur.

Die II. — Ex Supremo Lithuaniae Cancellario, ac Poſnanienſi Palatino cognoui, retractari nunc Propoſitiones, neque earum, ſimulac permutatae eſſent, exemplum mihi defuturum.

Die III. — Eadem comperi ex Supremo Regni Cancellario. Praeter alia, de ſumtibus vitae tolerandae neceſſariis quaerebat, vndenam Duci eſſent. Reſpondi, vitam eum viuere miſerrimam: abducto in captiuitatem *ſedecim florenos*, nec obolum amplius, in numerato fuiſſe. Nam primum nauibus adparandis multum pecuniae inſumtum: multum deinde exactionibus bellicis modo a Polonis, modo a Suecis ablatum: Suecis ſemel iterumque centena millia nummûm ſoluta. Naues autem exſtructas fuiſſe, vt vſui eſſent Duci in Indiis. Nunc rem iſtam conclamatam eſſe. — In Curia Regia, in quam Supremus Regni Cancellarius ſua in rheda me perduxerat, colloquutus ſum cum Legatis Danico et Gallico: quorum hic dicebat Polonos Legatos lento gradu ad tractatus procedere; tamen tempus, quo ad rem perueniendum ſit, inſtare; conciliata pace, Ducem abſque mora reſtitutum iri. Ego pro maturanda reſtitutione rationes omnes protuli: ſed ſurdo narraui fabulam.

Die IV. — Dn. de Linda, Conſulem et Burggrauium Gedanenſem, conueni. — In Curia Regia, rurſus ſuper reſtitutione Ducis egi

egi cum Lumbrano, Legato Gallico; neque tamen quidquam profeci. Diu multumque blaterans, illud ingeminabat, Rei expediendae mox tempus adfore; hoc esse exspectandum. At Palatinus Posnaniensis, omnia se ex animi nostri sententia procuraturum, pollicitus est. — Hoc ipso die Westhofius Secretarius, quum me inuiseret, retulit, in occupatis minoribus oppidis priuilegia ipsumque adeo liberum Religionis Euangelicae exercitium a Polonis aboleri. Item Gninscium, Pomeraniae Succamerarium, male animatum in Curoniae Ducem, dixisse: "Ducem Curoniae adserendum in libertatem, pristinaeque „dignitati esse restituendum, etiamsi tali beneficio videretur indignus, „quod *neutralitatem* absque Regis ac Reipublicae consensu spopondis„set Suecis, quodque impediuisset, quo minus sese Rigenses Poloniae „dederent."

Die V. — Dn. Succamerarium adii, vtque ope ac consilio maturaret restitutionem Ducis, rogaui. Ille studium enixum indefessumque pollicebatur: ceterum Ducem aerumnas istas sua culpa pati: si fuisset Polonis quam Suecis addictior, euentura alia omnia fuisse, non ipsi solum, sed Lithuaniae ac communi saluti magis proficua: *neutralitatem* istam esse fundi nostri calamitatem. His ego diluendis aiebam, simulandam Duci tum fuisse erga Suecos amicitiam: *neutralitatem* autem eo valuisse, vt licuisset ipsi in fide ac clientela Poloniae permanere: absque illa si fuisset, Curoniam dedendam fuisse Suecis, eaque dedita, res neque in Lithuania sisti potuisse. Adlato denique a me *Pacto Incorporationis*, quum haec et alia huiusmodi esset edoctus, visus est caussae nostrae paullo factus fauentior.

Die VI. — Reginae Secretarium inuisi, ac Ducis restitutionem huic quoque de meliore commendaui.

Die VI. — In Curia Regia, in quam comitatus sum Cancellarium Lithuaniae, multa de rebus Moscicis percepi: late Moscouiam a Tataris vastari; nihilominus Czarum ingenti cum exercitu imminere Poloniae; pacem velle quidem inire, etiam Lithuaniam restituere, sed lege hac, vt Poloni Liuoniam ipsi cedant.

Die VIII. — Ouerbequius ac Somnizius, Legati Brandeburgici, me reuiſerunt, ac litteras Electoris ad ipſos perſcriptas mecum communicarunt, quibus de Regis Suecorum clandeſtinis, ſuper Curonia, conſiliis certiores fiebant, ex litteris Regiis interceptis. * Illum nimirum Curoniam nolle cuiquam vmquam cedere; Duci tamen velle redhoſtimentum ſoluere certam pecuniae ſummam, aut, ſi haec non adrideret, inueſtituram dare arbitratu ſuo, non ex formula Polonorum; velle tum ipſum arcibus imponere militem praeſidiarium, Ducem praeſtare illi debere ſtipendia; velle Nobilitati per Curoniam alia priuilegia nulla, praeterquam quae Liuonica haberet, concedere; velle tractum Piltenſem redimere quadraginta millibus nummûm, atque in Comitatum erigere. — Legati exiſtimabant, cauſſam Curonicam Polonos data opera procraſtinaturos vſque ad finem tractatuum, ac tum longioris pertaeſos morae praecipitaturos.

Die IX. — Leſcinius Palatinus, quum haec ei retuliſſem, vix auribus ſe ſuis fidere reſpondit. Nam Polonos antea noluiſſe Suecis Curoniam, quamquam ab iis occupatam, permittere; multo minus recuperata iam ſe abdicaturos. Hoc animis ipſorum eſſe tamquam clauo trabali infixum. "Sed fac, inquit, Regi Reginaeque, etiam „collegis meis aliquando aliter videri; ego certe tenaciſſimus propo-„ſiti ero." — Quaeſiui ſuper tractatibus, et cauſſae Danicae incluſione. Si enim Daniae Rex, inquam, auxilio deſtitutus noſtro ad incitas redigatur, etiam nos tanto facilius opprimemur. Ad haec Palatinus: Quo vſque fieri poſſet, non ſe deſerturos Regem Daniae, dummodo eum Belgae Foederati ipſi non aut deſererent, aut cogerent pacem cum Suecis conficere. Alioquin enim omnem belli molem in Poloniam compulſum iri. Ego: Rumorem eſſe non vanum, Belgas iam Regi Daniae modis omnibus opitulaturos; Regem ad refundendos belli ſumtus Scaniam inſulam illis oppignoraturum. — Per hanc occaſionem quaedam, niſi meus me animus fallit, non abſurda diſſerui de perpetuo, quod inter Polonos ac Belgas iniri poſſet, amicitiae foedere; a quo ineundo Belgae vel propter commerciorum ſuorum in mari Balthico ſecuritatem non alieni futuri eſſent: vtque hoc opus

* Vid. DIARIVM EVROP. loc. comm. p. 5 ſq.

opus maturaretur, esse iis Rigam, quam Suecis eriperent, certis conditionibus offerendam: Polonis facilem fore iacturam vrbis eius, quam nec teneant, nec fortasse hoc bello obtenturi sint. Palatinus probare visus est hoc meum consilium, idque vt quasi a memet deferrem ad Legatum Belgicum, voluit.

Die X. — Legatum Belgicum conueni, qui se diu multumque cum Suecis egisse super mediatione narrabat. Certe ideo se ab Ordinibus Belgii, etiam volente Rege ac Republica Poloniae, huc ablegatum esse, non vt spectatorem duntaxat ageret, sed vt operam studiumque ad conciliandam pacem conferret. Itaque sibi mirum videri, qui fiat, vt Poloni mediationem Belgicam non modo non vrgeant apud Suecos, sed etiam adeo parum curent, vt inceptos absque illa tractatus magno iam studio prosequantur. Ad haec ego: Videri Polonos non prorsus Belgis confidere. Nec e re esse illorum, ita, quemadmodum Rex Daniae, cum iis pacisci. Defensionis securitatisque mutuae caussa, foedus esse ineundum: tum denique, quid alteri alteris debeant, certo sciri posse. Huic consilio meo nonnulla Legatus dictu speciosa obuertit. Vanum inter Polonos Belgasque foedus fore, siquidem non possent officia mutua sibi praestare. Quid enim bellum Turcicum, Tataricum, Cosacicum, immo et Moscicum, ad Belgas? Quid his auxilii in milite Polono, disciplinae omnis impatiente? Vnde Polonis classes, quibus Belgas iuuarent ac defenderent? Respondi ego ad singula: Non extendendum foedus esse vltra ea, quae ad res in mari Balthico eiusque littoribus pertineant: milites Belgis in auxilium mittendos non Polonos, sed e Germanis stipendiarios: ad classem parandam cuncta affatim Poloniae suppetere. Posthaec Rigae mentionem inieci. Illam quidem Belgis, si ad expugnandam arma sociarent, certis legibus posse a Polonis concedi: quam si tenerent, eos ex nauigatione in Duna fluuio multa ac magna commoda; sin Moscus illa vrbe potiretur, plurimum damni percepturos. Ceterum quamuis a Belgio Riga esset longo terrarum interuallo disiuncta, breue tamen iter esse per mare. Praesidium quoque e vectigalibus largis et opulentis facile sustentari posse. — Haec Legatus pronis auribus excepit, ostenditque,

ditque, si a Polonis Commissariis talia recte atque ordine in litteras redigerentur, se missurum illas ad Dominos suos, eorumque sententiam exploraturum. At vero grauiter questus est, quod nulla Mediationis Belgicae ratio haberetur; quod nimis festinarentur tractatus; quod denique Rex Daniae ab illis excluderetur. Respondi, Danicum negotium Polonis esse periculosum, nisi hoc ipso congressu simul inter Danos ac Suecos pax componeretur. Quod Legatus fieri posse negauit: quippe tractatus pacis in Dania iam agitari, auspicio Regum Galliae ac Britanniae; neque alio transferri posse, sine horum consensu. Vtrisque optime consultum videri, si pax vtrimque pariter ad effectum duceretur. Posthaec commemorauit caussas, propter quas Belgis tum Poloniae tum Daniae conseruatio vtilis esset atque optabilis.

Ad vesperam Commissarios Brandeburgicos conueni, iisque sermones cum Palatino Posnaniense ac Legato Belgico habitos retuli. E re esse putabant, vt, quae cum Legato disseruissem, e vestigio deferrem ad Palatinum et Cancellarium: sibi ipsis id, quod de exsequenda pace proposuisset Belga, non displicere: certe pacificationem esse procrastinandam vsque ad initium veris, exspectandumque, quid Belgae reipsa praestituri essent.

Die XI. — Palatinum Posnaniensem accessi, deque his omnibus certiorem feci. Promisit ille, se per Legatum Gallum Suecos admoniturum, vt paci conciliandae Belgam sinerent interesse: id si abnuerent, se quidem collegasque suos eum inposterum adhibituros omnibus ipsorum colloquiis, nec citra eius adsensum quidquam aut inituros

* De praecedentia, inter Brandeburgicos ac Belgas Legatos controuersa, dixi in notis ad PASTORII Diarium, p. 98 sq.

** Quippe Poloni *Excellentiae* titulum eo tempore, non nisi Regiis Legatis tribuebant. Nec Galli eum vsque ad An. 1640. aliis, quam Regiis, dederant, exceptis Venetis. Ait PVFENDORFIVS Rer. Suecic. Lib. XII. §. 88. p. 430. *Galli, qui semper auctores erant aliis, vt quam plurimum cederent Belgis, ipsi id non faciebant. Nam neque adire voluit Gallorum apud Venetos Legatus, nec eidem dare* Excellentiae *nomen: neque in Aula Gallica idem honor in introitu et prima admissione habebatur Belgis atque Venetis; qui et ipsi exaequationem illam Belgarum secum non ferebant. Neque vlli Legato, qui Regius non sit, Venetis exceptis,* Excellentiae *titulus hactenus tributus fuerat.* Belgis demum Sueci hunc titulum An. 1644. tribuebant. De quo PVFENDORFIVS l. c. §. 89. *Quum*

ros consilii, aut persequuturos. Sed de praecedentia, prae Brandeburgicis Legatis,* ipsi illi videndum: neque enim ad se istam controuersiam pertinere. Etiam super sollemnibus titulis antea conueniendum: *Illustris* se illi nomen lubenter daturos, non autem *Excellentissimi*, proprium duntaxat Regiis Legatis. ** De his igitur vt cum illo agerem, mihi iniunxit.

Die XII. — In Curia Regia colloquutus sum cum Instigatore Regni. Is adeo rerum omnium ignarus erat, vt, quae coniunctionis inter Poloniam Curoniamque caussa et ratio esset, et vtrum Curonia ad Poloniam tantum spectaret, an vero etiam ad Lithuaniam, ex me curiosius quaereret. Qua ego hominis inscitia perspecta, quum ei dilucide rem exposuissem, gratiam ab eo haud mediocrem inii, responsumque tuli, se quidem rebus nostris minime defuturum esse.

Die XIII. — Pacius, Lithuaniae Supremus Cancellarius, Oliuam me perduxit ad Legatum Mediatorem, quicum sermones inprimis super Liuonia et Curonia habuimus. Retulit Mediator adfirmare Suecos, Liuoniam Regibus Suecorum concessam esse a tribus Imperatoribus; Polonos eam iniusto sibi titulo vindicasse. *** Quod satis vterque refutauimus. Atque ego quidem, vt diplomata Imperialia a Suecis exhiberentur, postulaui, negans sine his rei fidem constare. Nobis facillimum esse ad demonstrandum, Curoniam Imperatore haud ignaro Poloniae ac Lithuaniae subiectam, atque adeo cum vtraque coniunctam fuisse. Quodsi Sueci ab Imperatoribus haberent illa diplomata, quare Curoniam ipsi tam parum curassent? quare neque a Moscis

Quum Excellentiae *titulum vtique tribui sibi praetenderent, res in vtramque partem in Senatu disceptabatur. Erant, qui facile circa titulos concedendum contenderent. Belgas vnicos esse e liberis Rebuspublicis, vnde subsidii quid sperari possit. — — Sed plerisque placebat, videndum esse, quales deinceps erga Sueciam se exhibituri sint, ac pro re nata honoris signa dispensanda. In praesens tamen titulum* Excellentiae, *et alia Legatis Regiis solita non tribuenda. Sequuturos Suecos aliorum Regum exempla. — — Post tamen, anno quadragesimo quarto, tractatibus pacis cum Dano susceptis,* Excellentiae *titulus Hollandorum Legatis primum a Suecis datus.* Conf. Perill. Dn. CAR. FRIDER. MOSERI Historia tituli Excellentiae, in Eiusd. *Scriptis Minoribus,* P. II. p. 241 sq.

*** Conf. PASTORIVS ad d. XXVI Febr. p. 119 sq. et quae ad h. l. dixi in not. ***

Mofcis eam defendiffent, neque eius cum Polonia coniunctioni olim fe oppofuiffent? — Tradidit Mediator Cancellario Refponfum Suecorum, (*Replicam*) ad Legationis Polonicae poftulata. * Quo accepto, in vrbem reuerfi fumus.

Die XIV. — Dn. Cancellario, quoniam ita voluerat, Mappam Geographicam Liuoniae adtuli, omniaque expofui diligenter. Ipfe narrabat ineffe illi Suecorum Refponfo multa, Principi meo valde grauia atque aduerfa: praeterea negare eos, *neutralitatem* illi a Rege conceffam effe. ** Ego, vt Commiffarii Poloni haec mihi diluenda permitterent, petii. —

Die XV. — Eadem a Brandeburgicis Commiffariis relata accepi, ac de *neutralitate* interrogatus, rem iis omnem veriffime edifferui. *** Admonuerunt me, vt ne defifterem Ducis reftitutionem apud Caefareos, etiam apud ipfum Poloniae Regem, vrgere: fe, quantum poffent, operam daturos, ne ad extrema reiiceretur.

Die XVI. — Dn. Palatinus illa Refponfa mihi omnia reddidit. Per hanc occafionem ego ei pluribus demonftraui, quam fallax et incerta Suecorum effet declaratio fuper reftitutione Principis mei, petiique ab eo, vt ne fineret eam vfque ad finem tractatuum reiici. — Eodem die Legatus Belgicus me conuenit, ac de Pacificatione Polonica diu multumque differuit, negans fe, nifi ad mediationem admiffum, aut Dominorum fuorum propenfam voluntatem, aut fuum ipfius ftudium erga Ducem Curoniae fatis poffe teftificari. — In prandio, cui

* Conf. PASTORIVS ad h. d. pag. 103.

** In illo Refponfo Sueci liberationem Ducis ad progreffum Tractatuum reiiciunt: reparationem damnorum, ac reftitutionem Actorum Publicorum penitus abnuunt. Vid. LONDORPIVS l. c. p. 656. DIARIVM EVROP. l. c. p. 43. Neutralitatem autem Duci fe conceffiffe, Rex Sueciae iam in *Manifefto* de An. 1658. apud LONDORPIVM p. 483 fq. negauerat; itemque in alio, de An. 1659. cuius mentio fuperius facta, fumma autem a PVFENDORFIO Comm. de rebus Caroli Guftaui, Lib. VI. §. 69. perfcripta eft. Inde lubet, quae ad rem praefentem faciunt, repetere. *Regnante Chriftina Curlandum quidem, vt medio effe liceret, obtinuiffe, fed certis legibus, quae ipfi exacte fuerint implendae. Sed Carolum Guftauum fceptro potitum, id pactum confirmare dubitaffe, quod Vafallo Regni hoftilis eiufmodi beneficium haud temere fit concedendum, inprimis poftquam omnes Palatinatus Poloniae et Boruffiae Regi fe fubmififfent, Electore quoque in partes tranf-*

cui apud Palatinum interfui, multus de Foederatis ſermo, cuius ſumma haec: Abhorrere illos a pace particulari; ſed eam impedire in tanta Poloniae calamitate, tantaque annonae penuria, vtique nefas eſſe.

Die XVII. — Pacio, Supremo Lithuaniae Cancellario, *Informationem ſuper Liuonia* exhibui. * Simul contendi maximis precibus, darent prima congreſſione operam Excellentiſſimi Commiſſarii Poloni, vt ne Sueci Ducis Ducaliſque familiae reſtitutioni diutius refragarentur. Quodſi nihilominus, vrgentibus fatis, Liuonia Suecis eſſet permittenda, ſaltem nihil prius decernerent, quam deſideriis noſtris ſatisfactum eſſet. Id quod Dn. Cancellarius liberaliter promiſit.

Die XVIII. — Supremum Poloniae Cancellarium adii, ab eoque iterum atque iterum haec eadem petii.

Die XIX. — Dedi illam *ſuper Liuonia Informationem*, vna cum Poſtulatis noſtris, etiam Palatino Poſnanienſi. Hic ſibi talia olim ab ipſo Duce Berolinum eſſe miſſa dicebat, poſtquam fama increbuiſſet, ibi de pace actum iri. Quae vbi erant adlata, facile intellexi, ea nec tempori amplius conuenientia, nec magni omnino momenti eſſe; ideoque illius permiſſu velut inutilia retinui, rogans, vt nunc ad haec, quae ipſe adtuliſſem, animum aduerteret, eaque ſuo ſtudio ad optatum exitum perduceret. — Eodem die Dn. Liſolam, poſtea Colovratum Comitem, inuiſi. Quippe ab his putaui ſtimulos addi poſſe Polonis Commiſſariis, ſiquidem reſtitutionem Ducis negligerent, aut

Aaaa 2 nimium

tranſgreſſo. Et quia res cum Moſco, Dano ac Belgis ad pacem ſpectabant, rationis fuiſſe mature deliberare, antequam circa hoc certi quid ſtatueretur. Vnde potius Duci a Regiis fuiſſe Miniſtris propoſitum, vt declararet, Sueciae partes, an eidem aduerſas ſequi malit. Sed quia tunc Suecico exercitu Lithuaniam ingreſſo, tractatio circa eam prouinciam ad Regis obſequium adducendam quam maxime feruebat, Ducem inde occaſionem arripuiſſe declarationem ſuam differendi, oſtenſo inſigni ſtudio circa negotium Lithuanicum promouendum, quod tanto cum ſucceſſu fieri non poſſit, ſe in partes concedente. —

*** Et Felkerſamius ipſe olim a Duce in Sueciam miſſus fuerat, vt cum Carolo Guſtauo Rege ageret ſuper neutralitate. Vid. PVFENDORFIVS l. c. Lib. II. §. 49. p. 87. BASNAGIVS Ann. Belgic. T. I. p. 392.

* De qua dixi in notis ad PASTORII Diarium, p. 110. Tabulas ipſas primus edidi, in Actis Publ. Pacific. No. XXXIII. p. 67 ſq.

nimium diu differrent. Et ſtudium vterque ſuum benigniter polliciti ſunt. Praeterea Liſola aiebat, Regem ipſum magnopere vrgere cauſſam noſtram: etiam Imperatorem nouiſſimis litteris mandaſſe, vt ipſi, quanta maxima poſſent induſtria, eam adiuuarent. Neque dubitandum eſſe, quin omnia ex animi ſententia ſint euentura.

Die XX. — Lumbranus, Legatus Gallus, ex improuiſo in Curia Regia obuius mihi factus, ipſe quoque de bono euentu me ſecurum eſſe iuſſit, dicens, Regis Regiique Adminiſtri mandatu noſtram ſe cauſſam eſſe diligentiſſime acturum.

Die XXI. — Retulit mihi, quem conueneram, Cancellarius Lithuaniae, negotium Curonicum videri ſibi iam paene confectum eſſe: Ducem reſtitutum, neque Ducatum a Reipublicae corpore auulſum iri: de Liuonia modo eſſe adhuc diſceptationem.

Die XXII. — Ex Palatino Poſnanienſe comperi, ad accelerandos pacis tractatus propoſitum fuiſſe a Mediatore, vt Legati non ſcripto amplius, verum coram inter ſe agerent. * Item eumdem propoſuiſſe varios modos, quibus pax facilius coalitura videretur. ** Horum vt expeditior eſſet ratio, Dnn. Commiſſariis ex vrbe concedendum fore in pagos; vbi ſtatim ſalutationes vtrimque obire, ac *modum procedendi* conſtituere poſſent. Itaque proxima die Lunae Polonos Commiſſarios in vicinum quemdam Oliuae pagum ſe collaturos: futurum e re noſtra, ſi ego ipſos adſectarer. Id quod me lubentiſſime facturum promiſi, obteſtatus eum denuo, vt ante omnia Principis mei reſtitutio decerneretur.

Die XXIII. — Redii ad Palatinum Poſnanienſem, vt quid inter Legatos actum, quidque ſuper Ducis reſtitutione ab Mediatore reſponſum eſſet, cognoſcerem. Dixerat autem Mediator, compoſita pace omnia minimo negotio ſimul expediri poſſe: ita velle Suecos, ac pertinaciter. Praeterea Palatinus idem repetiit, quod ſuperiore die retulerat, nempe Legatos Polonos mox conceſſuros eſſe in pagum *Striſs*, et opus fore, vt eo me ipſe quoque conferrem.

Die

* Conf. PASTORII Diarium p. III. et quae dixi in not. ***

** Conf. PASTORIVS ad d. XIX p. 104 ſq.

Die XXIV. — Rurſus inuiſi Palatinum: a quo interrogatus de abitu meo, reſpondi neceſſe eſſe, vt Dn. Mediator me tutum praeſtaret: nam, deficiente Saluo Conductu, a Suecis mihi metuendum eſſe. Nec vanus Palatino hic meus viſus eſt metus. Itaque ſe mea cauſſa cum Mediatore colloquuturum promiſit, deditque mihi conſilium, vt ab eo per Secretarium ipſe quoque peterem commeatum. Sed Cancellarius Lithuanicus, eodem die ab me ſalutatus, et de ſecuritate mea conſultus, non putabat mihi ad eam opus eſſe Mediatoris interuentu; quippe conſtituta iam in vniuerſum omnibus, quibus eſſet cum Legatis aliquid agendum, ad tria milliaria ſecuritate. — Petenti a me pleniorem de tractu Piltenſi narrationem, eam me ipſi ſcripto exhibiturum pollicitus ſum. *

Die XXV. — Dn. Mediatori litteras fiduciarias per Secretarium meum exhibui. Interrogatus ille ſuper ſecuritate mea, reſpondit, rem iam in eo eſſe, vt ad tria milliaria decerneretur communis ſecuritas; eaque etiam me gauiſurum. Satius tamen videri ſibi, ſi et adueniens et abiens comitem me ſemper alicui e Legatis adiungerem. Enimuero talem ſecuritatem indignam videri perſona mea, quae publica eſſet, repoſuit Secretarius meus. Neceſſe eſſe, vt, quemadmodum Commiſſariis ceteris, ſic mihi quoque liber et acceſſus et diſceſſus concederetur. Mediator: Per ſe quidem id licitum fore; ſed rem ad Suecos eſſe deferendam.

Die XXVI. — Colouratus Comes mihi retulit, heri in conſeſſu, Rege ipſo praeſente, decretum eſſe, vt ad maturandam Principis mei reſtitutionem Commiſſarii omnem lapidem mouerent. Addebat non ſine querela, nimium a Polonis feſtinari pacem: Foederatos quidem et ipſos anhelare illam, ſed vniuerſalem. Quodſi particularem inituri eſſent Poloni, magnum inde in eos damnum redundaturum. Nam vno eoque inualido hoſte ſopito, alios plures ac potentiores ſimul exſuſcitatum iri. Omnino melius eſſe, cunctando et extrema perferendo pacem firmam et ſtabilem conficere, quam feſtinatis votis dubiam et incertam protrudere. Ac foederi ſua ſi fides conſtaret, nihil

 admo-

* Cuius ſcripti nulla alia, quod ſciam, exſtat memoria. Nec tamen ab eo exhibitum fuiſſe ambigam. Superſunt eam in rem quaedam alia, ab diuerſis auctoribus

admodum Suecos auſuros, neque vniuerſalem pacem detrectaturos. Haec loquutum in Curiam Regiam ſum comitatus: in qua memorabile nihil tunc actum fuit.

Die XXVII. — Leſcinium Palatinum inuiſi, qui Legationis Suecicae Declarationem, heri ab Mediatore ſibi oblatam, * ſimul atque in Conſilio foret perlecta, etiam mecum communicatum iri ſignificauit, addens, necdum pacem adeo propinquam eſſe.

Die XXVIII. — Ad Palatinum reuerſus, nihil prius atque antiquius habui, quam vt cum eo agerem de maturanda reſtitutione Principis mei: ad quem, quia neutrarum partium eſſet, negaui hos tractatus vllo modo pertinere. Palatinus: Eapropter iterum ac ſaepius actum fuiſſe cum Mediatore; ſed vero Suecos rem protrahere; ſe quidem nihil quidquam ſtudii atque operae omiſſurum. Nec tamen negotium pacis praecipitandum eſſe: e Noruagia quippe laetos nuncios aduenisse de pugna, aduerſus Suecos pugnata; necdum de Moſcis, quid rei eſſet, ſatis conſtare. Certe pacem prouenturam bonam atque optabilem.

MENS. MARTIVS

Die I. — Morſtinio, Regni Referendario, Poſtulata noſtra obtuli, cauſſamque Piltenſem omnem luculenter expoſui: quod ille ſibi pergratum dixit eſſe, praeſertim hoc tempore, quo, de voluntate Legationis Polonae, formulam pacis in litteras redigeret. Se, quanto maximo poſſet ſtudio, rebus ac commodis Celſiſſimi Ducis inſeruiturum.

Die II. — Cancellarium Lithuanicum adii: cuius multae ac graues erant querelae ſuper Suecicarum Poſtulationum et numero et iniquitate. **

Die

ribus compoſita, et a Perill. Dn. NETTELBLADIO olim edita in Anecdotis Curlandiae, praecipue Territorii et Epiſcopatus Piltenſis, p. 69 ſqq.

* Eius exemplum ex Codice Zaluſciano primus edidi, in Actis Publ. Pacific. No. XXXVII. p. 73.

** Conf. PASTORIVS ad d. IV Martii, p. 131 ſq. et quae nos diximus in notis.

Die III. — Palatinus Poſnanienſis in colloquio mecum habito retulit, Suecos non tantum poſtulare iniqua, verum etiam abnuere olim promiſſa. Super reſtitutione Ducis nihil eos certi declaraſſe: reſpondiſſe autem Polonos, eſſe illam, antequam negotium pacis proſequerentur, expediendam. Qua de re cras agendum cum Lumbrano. Ceterum Suecorum clandeſtina conſilia ſe collegaſque ſuos, ex illorum litteris interceptis, perſpexiſſe. Enimuero vana iſta et inania eſſe; vt adeo ipſi neceſſe non haberent Suecos magnopere curare, ſi modo, bene iuuantibus Superis, res aduerſus Moſcos ſuccederet. Itaque ſe pacis negotium rupturos eſſe potius, quam Suecis Curoniam ac Piltenſem tractum, quem iam ſpe deuoraſſent, vmquam ceſſuros.

Eodem die Legatus Neoburgicus me conuenit, mihique narrauit, ſe Ducis cauſſam magno ſtudio apud Commiſſarios Suecicos egiſſe. Illos, Deûm hominumque fidem obteſtatos, mandata Regis obuertiſſe, a quibus ne ſatum quidem vnguem diſcedere ſibi liceret. At enim pace mox, vt confiderent, compoſita, etiam Ducis reſtitutionem expeditam fore. Ad haec ego: Ex iis litteris, quae interceptae eſſent, patere, ita rem agi, vt neceſſe ſit, pacem adhuc quam longiſſime abeſſe. Reſpondit ille, Suecicos Commiſſarios a Rege ſuo accepiſſe alio tempore alia mandata, et ſecundum ea iam cum Polonis ita ſuper Liuonia tranſegiſſe, vt, quam partem Sueci per inducias Stumdorfienſes poſſediſſent, eam et inpoſterum tenerent. Reliquum eſſe, vt etiam de pecunia, pro deducendis praeſidiis, inter ſe conuenirent. Pacem a Suecis etiam inuitis eſſe concludendam. Quae niſi coiret, deſerendas ab iis vrbes, et praeſidia velut Diis ſuis iratis relinquenda eſſe. Enimuero Suecicos Commiſſarios acerrime queri de nonnullis libellis, per id tempus euulgatis, * quibus vniuerſum nomen Suecanum contumelia adficeretur, nouiſque diſſidiis anſa praeberetur. Repoſui ego, de libellorum iſtorum auctoribus me quidem nihil compertum habere: ceterum ſi falſae Suecorum criminationes, quibus Principis mei et famam foede lacerarent, et fidem apud

* Eo tempore prodierat pro Duce Curoniae libellus, inſcriptus *Fides Suetica, ſiue Plenaria Deductio, qua Proceſſus a Suecis aduerſus Ducem Curlandiae inſtitutus, omnibus ob oculos ponitur*, (1660. 4.) Tales libellos alios indicat HOPPIVS Schediaſm. Litt. de Scriptoribus Hiſt. Pol. §. 37.

apud Regem Poloniae ſuſpectam redderent, quam validiſſime retunderentur, id nullo modo iniquum videri poſſe. Neque deinceps defuturos, qui vera ad poſteritatis memoriam proderent. Facile his adquieuit Neoburgicus, dicens, iſtiuſmodi ſeſe ſcriptiuncularum nunc paucitatem magis, quam copiam mirari; olim inter Monaſterienſes et Oſnabrugenſes tractatus multo maiorem illarum numerum adparuiſſe. Deinde mihi ſignificauit, Magnum Gardium Comitem pacem iam pro concluſa habere, ideoque meam viſitationem praeſtolari. Sed ego me negaui ea prius defungi poſſe, quam pax eſſet ſancita.

Die IV. — Acceſſi Praſmouium, Supremum Poloniae Cancellarium, qui ſtatim profeſſus eſt, Polonos vel inuitis Foederatis pacem confecturos; manſuram penes ipſos Curoniam, ſed Ducem poſt initam demum pacem reſtitutum iri. Erat, quod reponerem: ſed feſtinante illo in Curiam Regiam, ne vnum quidem verbum dicere licuit.

Die V. — Ex Cancellario Lithuaniae cognoui, Suecos deſiiſſe tandem Curoniam petere, ac velle tantummodo eam Lithuaniae partem, quam huc vſque tenuiſſent, vſque ad eum locum, qui dicitur *Eiſs-Schanze*, ſibi ſeruare. Praeterea poſtulare illos certam pecuniae ſummam: Polonos autem eam promittere nec velle, nec poſſe. Ego illi Poſtulata noſtra etiam tunc maximopere commendaui. Quae poſtquam curae ſibi cordique fore promiſerat, de ſtatu praedii *Dondangen* curioſius ex me quaeſiuit. Reſpondi eſſe, quod ego ſciam, hereditarium praedium, ideoque a Bilouio Saxone (*der Sachs Bilau*) vxori teſtamento relictum. Poſthaec rhedam conſcendimus, Curiam Regiam petituri. Quo quum delati eſſemus, retulit mihi Naſſokinus Iunior, patrem ſuum a Czaro ablegatum ad Suecos eſſe, vt pacem aequis iniquis conditionibus iniret: adeo Czarum ſibi a Suecis metuere, vt libenter iis non modo quidquid armis occupatum teneret, reſtituturus, verum etiam inſuper quinquaginta milla aureorum, tamquam pro redimenda vexa, ſit ſoluturus. * Itaque Polonis

* Quae quidem a Naſſokino dicta videntur ad fallendum Felkerſamium. Certe non conueniunt cum iis, quae inter Suecos et Moſcos circa id temporis agitata

nis aut pacem cum Suecis anteuertendam esse, aut extrema omnia experiunda.

Die VI. — A Palatino Posnaniense accepi Declarationem Legationis Suecicae vltimam, vt, quae ad eam respondenda viderentur, diligenter singulis Articulis adnotarem, et si quid caussae nostrae prodesset, adiicerem. Pacis quidem negotium aiebat adhucdum extrahendum: de Moscis enim exspectandos certiores nuncios esse. Interim se animi vehementer angi, ex quo Moscum foedus cum Suecis initurum comperisset. Istud foedus ego vt ostenderem Poloniae non vsque adeo metuendum esse, his rationibus sum vsus: quod Regi Sueciae non suppetat in Liuonia miles, qui Moscis auxilio mittatur; quod consilium illi sit, omnem vim belli in Danos atque Austriacos conuertere; quod ne conueniat quidem rationibus Sueciae, Moscum, iam satis per se formidolosum, nouis e Lithuania Poloniaque incrementis augeri; quod denique indiciis haud obscuris adpareat, malle hunc Liuoniam sibi seruare, quam Suecis restituere. Neque haec vana Palatino sunt visa. —

Die VII. — Obtuli Dn. Palatino *Adnotationes* meas ad Declarationem Legationis Suecicae, petens enixis precibus, ne quid rebus nostris contrarium decerni pateretur, sed vt restitutionem Ducis ante omnia expediendam curaret. Quibus benigniter adnuit.

Die IX. — Easdem *Adnotationes* Morstinio, Regni Referendario, qui eas a me petierat, exhibui, vnde, quae reponeret Suecis, hauriret.

Die X. — Item illas Supremo Lithuaniae Cancellario, quicum pransus sum, tradidi, eique iterum exposui caussam omnem Piltensem, ac Dondangensem; tum etiam de signis illis nauticis, quae Phari (*Feuerbacken*) dicuntur. Negante illo, Piltensem tractum alio, praeterquam hypothecae iure ad Ducem Curlandiae pertinere, minime id ego tacitus tuli.

Die

tata memorat PVFENDORFIVS §. 79. pag. 595 sq. et Lib. VII. §. 30. Comm. de rebus Caroli Gustaui Lib. VI. pag. 625.

Die XI. — Redii ad Cancellarium Lithuanicum, habens mecum Stephani Regis litteras clientelares primas, Duci Curoniae datas, ex quibus illi *medietatem Dunae* velut ob oculos ponerem. A qua ſe haud receſſurum promiſit. Vtinam, vtinam ſtet promiſſis!

Die XII. — Supremum Regni Cancellarium adii, vt, quo vſque in negotio pacis eſſet peruentum, cognoſcerem. Dicebat ille: Niſi Foederati, cauſſam Danicam adeo vrgentes, ſucceſſibus obicem ponerent, Polonos certe pacem iam concluſuros eſſe. At quomodo, inquam, pacem concluſerint, inconſulto me, neque rebus noſtris compoſitis? Nec enim ſola reſtitutione Ducis nos fore contentos: ius faſque poſtulare, vt eius etiam famae honorique conſuleretur, totiusque prouinciae damna reſarcirentur. Hoc eſſe inprimis agendum a Commiſſariis Polonis. Hoc fidei et innocentiae Principis optimi, hoc ipſis pactionibus deberi. Quippe Curoniam in tutela clientelaque eſſe Poloniae. Sed ille culpam fere omnem in nos retorquebat. Licuiſſe enim nobis, exemplo Ducis demortui, * cautioribus eſſe: id ſi eſſemus ſequuti, numquam futurum fuiſſe, vt in illam Scyllam incidiſſemus. Haud diſſimulaui, nos, Suecis nimium credulos, egregie deceptos fuiſſe: ſed deceptos etiam Imperatorem, Reges Poloniae ac Daniae, tot vrbes, tot prouincias. Enimuero exemplum Ducis demortui, vt res nunc eſſent, locum non habuiſſe: aliam aetatem mores alios poſtulare. In Polonia tantam rerum omnium fuiſſe perturbationem, vt, quid factu conſultiſſimum nobis, diu animi pependiſſemus. Tandem ſatius nos duxiſſe, neutris partibus adhaerere. Quae res quod infeliciter nobis ceſſiſſet, euentum magis noſtri conſilii, quam conſilium eſſe reprehendendum.

Die XIII. — Narrauit mihi Dn. Palatinus, Poſtulata noſtra loco ſuo inſerta fere ad verbum eſſe. Quumque mihi *Proiectum* ipſum Pacis ** inſpiciendum praebuiſſet, inter alia perſpexi hoc diſertis verbis propo-

* Fridericus, Gotthardi Kettleri, primi Ducis Curoniae, filius natu maior, obierat An. 1639. Eum PIASECIVS in Chronicis geſtorum in Europa ſingularium, ad An. 1605. item ad An. 1632. refert Reipublicae in bello Liuonico ſaepius egregiam operam praeſtitiſſe.

** Felkerſamius, in Narratione ſua Theotiſca modo *Reſponſum*, modo *Reſolutionem* Legationis Polonicae adpellat.

Satis

propositum esse, vt intra hebdomadas tres Illustrissimus Curoniae Dux restitueretur, ac Mitauiam decenti modo reduceretur. Apud eumdem vidi Guarantiae formulam, a Caesareis sane quam grauiter perscriptam. Ceterum ex sermonibus Palatini clare adparuit, esse ipsius adhuc eam sententiam, *Dunae medietatem* vtriusque Liuoniae terminum statuendum, neque cis Dunam quidquam Suecorum imperio concedendum esse.

Die XV. — Inuisi Morstinium, Regni Referendarium, ab eoque iteratis precibus petii, ne, quum ipse Legationis Polonae *Proiectum* in litteras redigere iussus esset, ea, quae nuper adnotassem ad specimen a Palatino mecum communicatum, praetermitteret. Quod ille statim non modo promisit, verum etiam fecit.

Die XVI. — A Cancellario Lithuanico accepi, tractatibus non nihil morae iniectum iri propter nuncium, de Regis Suecorum morte adlatum. Neque obscure indicabat verendum esse, non modo ne interpellentur hic loci tractatus, sed etiam ne Lubecam inde transferantur. Quo cognito, heu, quantus me terror inuasit! in quantam sollicitudinem coniectus sum! Legi deinde in Curia Regia, quo me contuleram cum Dno Cancellario, litteras de obitu Regis Suecorum, quas Morstinius, Legatus in Dania Polonicus, diligentissime scripserat. *

Die XVII. — Adii Supremum Poloniae Cancellarium, spe audiendi aliquid de tractatibus vel continuandis vel abrumpendis, inprimisque de Principis mei restitutione. Ille animi et ipse dubius dicebat, Rege Sueciae mortuo, simul Procuratoria Commissariorum Suecicorum exspirasse: nec se, quid partibus diuersis placiturum sit, diuinare posse; dolere sibi vehementer, quod nouis iam difficultatibus implicitam restitutionem videret. Ego vero: Dubium non esse, quin breui tempore noua Commissariorum Suecicorum Procuratoria

 essent

Satis adparet, indigitari ab eo *Proiectum*, siue Specimen Formulae Pacis: cuius exemplum e Codice Zaluſciano protuli in Actis Publ. Pacific. No. XLVIII. pag. 94 sqq. Nec tamen in eo spatium trium hebdomadum constitutum est. Memorat autem PASTORIVS ad d. XX. Martii, p. 159. postulasse Legatos Polonos, vt Dux Curoniae intra quatuor hebdomadas restitueretur.

* Conf. PASTORII Diarium, p. 143. not. **

eſſent adfutura. Interea ne tempus nihil agendo periret, continuandos eſſe tractatus, ſiquidem Sueci ratihabitionem promitterent, ſecuritatiſque praeſtandae cauſſa et Curoniae Ducem reſtituerent, et Bauſcum, ac quae in Pruſſia tenent loca, euacuarent. * Quod conſilium Cancellarius probare ſe nutu ſignificauit, meque admonuit, vt haec etiam ad Palatinum deferrem.

Die XIX. — Sereniſſimum Regem, data mihi adeundi eius venia, enixiſſimis precibus obſecraui, ne in tractatuum hac ſiue mora ſiue ſciſſione differret amplius Ducis reſtitutionem efficere, Curoniamque totam pacare. Reſpondit Rex, ſe de conſilio meo iam a Cancellario atque Palatino certiorem factum, decreuiſſe illud modis omnibus vrgere, nec ſane vmquam ſe pacem, niſi Duce reſtituto, confecturum. Ideoque mandatum iam Commiſſariis eſſe, vt in tractatuum continuatione hoc inprimis agerent, vt quam primum Curoniae Dux reſtitueretur, Bauſcum redderetur, prouincia tota pacaretur. Quum egiſſem Regi gratias, adductus eſt Ablegatus Moſcicus, qui ei litteras Czari tradidit demiſſiſſimo cultu, proſtratus ad pedes Regis, nec verbum proloquutus. Quo defunctus officio, ſtatim abiit.

Die XX. — Legatus Mediator ad conſeſſum, cum Commiſſariis Polonis ac Foederatis habendum, venit. Principio longam orationem exorſus eſt, ** vt famae, quae de obitu Regis Suecorum percrebuiſſet, necdum prorſus fidendum oſtenderet. Poſthaec, Sit ita, inquit, Sueciae Rex diem obierit: at certe non ideo ſimul Procuratoria Suecica exſpirarunt, vt pacis negotium aut abrumpendum, aut etiam ſuſpendendum ſit. Quae in huiuſmodi tractationibus ſpectantur, ſunt initium, progreſſus, concluſio, ratificatio. Atqui noſtra haec iam non modo incepta, verum etiam longe progreſſa, quum primum poterit, finienda eſt, praeſertim ſpondentibus Commiſſariis Suecicis, donec pacta ratihabita forent, ſe tamquam obſides hic remanſuros eſſe. Haec Mediator. Noſtri e contrario poſtulabant, vt Curoniae Dux nunc ſtatim Rigam, et pace concluſa, etiam antequam

* Conf. PASTORII Diarium pag. 146.

** Conf. PASTORIVS ad h. d. pag. 149 ſqq.

quam eius confirmatio facta esset, Mitauiam perduceretur; item vt Bauscum, Mariaeburgum, Elbinga restituerentur. Quod vbi factum, se quidem coepta libenter prosequuturos. Mediator ad haec nihil, nisi ampliandum esse.

Die XXII. — Haec eadem ex Cancellario Lithuanico cognoui. Addidit, exorandos a me Commissarios Brandeburgicos esse, vt ne pertinacia sua diutius pacem retardarent. Nam pace dilata, differri etiam restitutionem Ducis.

Die XXIII. — Ad horam decimam, Commissarii omnes conuenerunt Oliuam: partibus singulis singula conclauia permissa sunt; mihi quoque peculiare hospitium praebitum. — Postquam Caesarei et Electorales sese ad Polonos contulerant, initium tractationis cum Suecis factum est, Mediatore inter vtrasque partes commeante. Durauerat iste consessus iam vsque ad horam secundam, quum litterae Suecis adlatae sunt, obitus Regis ipsorum nunciae: quibus vehementer perculsi, mox discesserunt, * polliciti reditum ad horam diei crastini matutinam octauam.

Die XXIV. — Reuersi Oliuam sumus. Inuitatus a Polonis, consessui Legatorum interfui, vt, si nostris de rebus ageretur, praesens consuli statim possem. Sed alia omnia tum quidem acta sunt. Ego vero institi, vt post moras tam diuturnas Dux Curoniae tandem aliquando restitueretur. Itaque decretum est, vt is vna cum familia Ducali intra sex hebdomadas Rigam, et octiduo, postquam pax conclusa ac subscripta esset, in Ducatum suum omni decenti modo reduceretur. Magnus Gardius litteras commeatus Rigam et Nouogardium, per tubicinem, se missurum promisit.

Die XXV. — In Oliuensi consessu actum est, praeter alia, etiam de chirographorum per vim extortorum *cassatione*: quam vti postulaueram, impetraui. Enimuero vbi ventum est ad haec: ** *Si quoque Decreta aliqua inter Ducales et Rigenses a Suecis lata fuerint, cassentur:*

* Conf. DIARIVM SVECICVM ad h. d. pag. 4 sq.

** Vid. Proiectum Pac. Pol. Art. V. inter Acta Publ. Pacific. p. 97.

tur: heu, quantus animorum motus, quanta tempestas subito exorta! Negabat Mediator: nostri Commissarii, caussa ex me, qui adsidebam, penitius cognita, vehementer instabant. Ille ad me conuersus animo irritato, Num tibi licet, inquit, qui Legatus non sis, in Legatorum consessu locum habere? Quam iniuriam Commissarii nostri etiam ad se pertinere rati, eam sic refutarunt, vt dicerent, me, licet propter captiuitatem Ducis titulo ac dignitate Legati haud ornatum, tamen primarium eius Administrum esse; olim, in binis Lubecae conuentibus, non sine laude partes gessisse Mediatoris, honoremque, qui tali personae deberetur, mihi habitum fuisse ab omnibus Legatis: praeterea Curoniae Ducem esse in clientela Poloniae, neque adeo illius Administrum a se deserendum. Ergo, inquit Mediator, si Curoniae Dux Vasallus est Regis Poloniae, multo minus decet illius Administrum Regiis Commissariis adsidere. His enimuero Commissarii magis quam ante exacerbati, respondent, ne tantum sibi sumat Mediator, vt, quibus modis Ducem clientelarem eiusque Administrum cohonestent, ipsis praecipiat. * Ego vero, ad quem ista iniuria praecipue pertinebat, non potui mihi temperare, quin huiusmodi verba loquerer. "Numquam putassem, Excellentiam Vestram offensum iri „praesentia mea. Nam etiamsi tamquam priuatus adessem: tamen „id neque nouum neque indecorum videri posset, quum non sim „Gallus aut Hispanus, neque Italus aut Anglus, sed Coronae filius, „et ciuis Reipublicae. Non igitur, quae hic pro salute patriae aguntur, me plane latere possunt. Nunc vero adsum vocatus ab Illustribus DD. Commissariis, non tamquam priuatus, sed tamquam „Consiliarius publica instructus et munitus auctoritate Regis, Domini mei Clementissimi, vt negotia tuear innocentissimi et Suecorum „perfidia misere adflicti Principis mei, informemque Illustrissimos „DD. Commissarios, sicubi eis informatione mea opus fuerit. Negauit Excellentia Vestra decere Principis mei, vtpote Vasalli, „Administrum Commissariis Regiis adsidere. Sed inter Vasallum et „Vasallum est magna differentia. Illustrissimus Princeps meus libenter fatetur, atque adeo sibi gratulatur, se tanti Regis tantique Regni „Vasal-

* Conf. PASTORIVS ad h. d. pag. 170 sq.

„Vaſallum eſſe. Sed eſt Vaſallus ex pacto. Quapropter nihil noui „et inuſitati eſt, Celſiſſimum Ducem Regibus eorumque Miniſtris, „aut me ipſum Principibus et Commiſſariis Regiis adſidere. Non „igitur mereor, multo minus meretur Princeps meus iniuriam et „vilipendium Excellentiae Veſtrae. Interim ſciat Excellentia Veſtra, „manſurum illud nobis alta mente repoſtum: neque aegre feret, ſi „hac de re, ſuo et loco et tempore, grauiter conqueremur. Satis „enim mihi perſuaſum eſſe, Chriſtianiſſimum Regem maiori ho„nore ac veneratione Illuſtriſſimum Principem meum velle adfectum." Mediator excuſare factum ſuum: ſed perturbato conſeſſu, conſurreximus, et in vrbem reuerſi ſumus.

Die XXVII. — Detulerunt iſtam rem omnem DD. Commiſſarii, Rege abſente, ad Reginam. Quae valde indignata, Mediatorem, qui ſuperuenerat, haud leniter ſane reprehendit.

Die XXIX. — DD. Commiſſarii redierunt Oliuam: ego, vt propter diei ſanctitatem cultui diuino vacarem, in vrbe remanſi. Illi quum in tractatibus delati eſſent ad caput de limitibus Liuoniae regundis, (*diſlimitatio*) nil me abſente decreuerunt, ſed cauſſam hanc excutiendam in diem craſtini diſtulerunt: quo die tamen illa nondum eſt diſceptata. —

Die XXXI. — Oliuam iuimus. Negotio pacis paene iam expedito, Sueci praeter omnium opinionem mire cuncta perturbauerant Poſtulato nouo, vt ad refundendos ſumtus quater centena millia florenorum a Polonis ſibi ſoluerentur. Quod iis denegatum eſt prorſus. Itaque alias decem conditiones propoſuerunt, * minati, ſi hae non concederentur, nec ceteris teneri ſe velle, quae iam inter ſe pacti eſſent. Hac re Commiſſarii Poloni pariter ac Foederati vehementer conterriti, alia omnia dicebant ſe exſpectaſſe. Sed quoniam Suecis ita videretur, haberent illi ſuas ſibi rationes: ſe Deo et tempori cauſſam omnem permiſſuros. Atque ita rhedis conſcenſis in vrbem reuerſi, ſtatim Regi ac Reginae totam rem aperuerunt. Quibus

* Vid. DIARIVM SVEC. ad h. d. p. 36. PASTORIVS ad e. d. p. 198.

bus mirum quantum animo commotis, ecce, adrepit Anguis iſte Gallicus, (*die Franzöſiſche Schlange*) et quamquam a Regina haud pro ſolita comitate exceptus, tamen aſtutia effecit ſua, vt redintegrandi ſint continuandique tractatus. * Igitur Kalendis Aprilibus conſultando peractis, Commiſſarii die inſequenti Oliuam redierunt: ego propter valetudinem in vrbe remanſi.

MENS. APRILIS.

Die I Aprilis. — Impetrata venia Sereniſſimum Poloniae Regem adeundi, primum petii demiſſiſſime, ne quid ſineret Commiſſarios iuribus ac rationibus noſtris contrarium conſtituere; deinde conqueſtus ſum de Braunio, Mitauienſi Praefecto, quod ſine Conſiliariorum Regiminis praeſcitu iam ſextum per totam prouinciam commeatum imperaſſet. Rex me de Commiſſariis quidem ſine cura eſſe, ceteris vero rebus breui medelam a pace ſperare iuſſit.

Die III. — Commiſſarios Oliuam ſum ſequutus. Sed neque hac neque inſequenti die, noſtris de rebus, in commune conſultatum.

Die V. — Tandem decreta eſt Ducis Curoniae reſtitutio. Ego, ne locus eſſet verbis, *nondum vis fracta*, inſtiti acriter, ſed fruſtra. — Poſt meridiem, rurſus de cauſſa noſtra, praecipue de conſtituendis limitibus actum, Suecisque tandem conceſſum eſt, vt etiam, quae cis Dunam huc vſque tenuiſſent, inpoſterum haberent. A quo ego conſilio vt Commiſſarios deducerem, nihil intentatum omiſi. Verum illi ſic volebant, ſic iubebant. —

Die VII. — Rogaui, vt, ſi relinquerentur Suecis huc vſque poſſeſſa, nihil ſaltem iis amplius, praeterquam quod ab antiquo pertinuiſſet ad caſtellum *Dalen*, concederetur; vtque Duci praefectura Baldenenſis integra maneret. Enimuero et hanc Sueci ſine vlla grauiore contentione obtinuerunt. Haec ante meridiem. In conuentu poſt prandium, dixi de *lignatione*, atque, vt hoc tanto onere liberaremur, enixe contendi. Quod antequam Sueci adnuerent nobis, in vtramque partem vehementer diſputatum eſt. —

Die

* Conf. PASTORIVS l. c. p. 199. et quae dixi in not. **

Die XII. — De quinque nauibus, Principi meo ablatis, eſt actum. Ego ad reſarciendum damnum centena millia Vncialium poſcebam, ſtudio quidem multo, ſed irrito atque inani. Neque in pomeridiano conſeſſu, opera mihi reparationem famae totque aliorum damnorum petenti magis ſucceſſit.

Die XIII. — Sueci egerunt cauſſam Ducis Croyani, vt ei et Polonia ſolueret debitum, et Curoniae Dux reſtitueret hereditatem Doblenſem. * Ibi ego: Si hereditas iſta ſupereſſet, haudquaquam eam a Domino meo impetraturus eſſet Dux Croiae: nunc totam a Duglaſſio ablatam, ab eo repetendam eſſe. Quod autem ad debitum Poloniae adtineret, monere me ac teſtari, magnam illius partem deberi Celſiſſimo Duci Curoniae: prouiderent Commiſſarii, vt ius Domini mei ſartum tectum ſeruaretur. Ceterum Ducem Croyae indemnem praeſtandum eſſe. Quae dicta mea vt in Commentariis publicis perſcriberentur, petii. — Poſt meridiem, vbi rurſus conuentum erat, inſtiti, vt aliquid certi ſuper ruſticorum abductorum vel fugitiuorum reſtitutione decerneretur. Id quod tandem eſt factum.

Die XV. — Secretarius Hiſpanus interfuit conſeſſui: quo finito, Commiſſarii Poloni Carlcouium ſe contulerunt, vt, quae acta eſſent, ad Regem deferrent, et reliquis de rebus in medium conſulerent. Ad Regis audientiam tum et ego admiſſus, maximopere rogaui, vt copiae non modo Pruſſicae abducerentur e Curonia, verum etiam Lithuanicae a finibus remouerentur, atque ita praedationes ac rapinae prohiberentur. Imperabat ſtatim Rex Boguſlao Radziuilio Principi, qui ſimul aderat, Pruſſicarum copiarum abductionem: verum is non auſus imperata facere niſi iuſſu Electoris Brandeburgici, obſequium leniter detrectabat.

Die XVI. — Conditionum pacis omnium, ad Poloniam et Sueciam peculiariter ſpectantium, abſoluta hoc die tractatio eſt.

Die XVII. — DD. Commiſſariis in memoriam reuocaui Mitauienſium *Grauamina:* dixi item de vectigalibus et commerciis. Promiſerunt

* Conf. PASTORIVS ad d. XV. Apr. p. 235.

miſerunt omnia largiter. Faxit Deus, vt ne feſtinando promiſſiones in irritum cadant!

Die XIX. — Nunc demum, nec ſine magno labore, de conditionibus certum reſciui. Haud deerant, quae monerem. Sed multa agendo, parum aut nihil omnino profeci. A Mediatore obtinui aegre, vt Art. — de reſtitutione Inſtrumentorum, * infererentur verba, *et priuatorum Ducatus Curlandiae:* itemque, vt Art. — verbis, *Subditi hoc vltimo bello*, adderetur *et in futurum.* ** Quod ad Art. — de vectigalibus et commerciis, operam huc vſque luſi.

Die XX. — DD. Commiſſarii poſtularunt a me iuris, quod Domino meo in debitum illud Pomeranicum competeret, explanationem. Quorum ego voluntati ſatisfacere haud poteram, neceſſariis deſtitutus tabulis, quas cum ipſo *Cancellariae* tabulario Sueci Rigam abduxerunt. Mihi nunc ſuffecerit, hoc Principis mei ius vel indicaſſe tantum: explanationem eius alio loco et tempore dabimus. — Inter haec Ducis Croiani Deputatus obtulit Mediatori Libellum Memorialem: quem Mediator tradidit mihi, vt, ſi quid eſſet, quod reponerem, ſcripto comprehenderem. Exhibui ergo Reſponſum, quod inter *Acta* ſeruatur. Hac ipſa die, quum comperiſſem Eualdum *a Sacken*, Praefectum Piltenſem, id agere magno ſtudio, vt auctoritate Regia tractus Piltenſis a Curonia rurſus auulſus, in priſtinum ſtatum redigeretur, acceſſi Graffenbergium, Regium Secretarium, ex eoque rem curioſius exploraui. Qua penitus percepta, Sackenii rationes friuolas et inanes minimo negotio refutaui, expoſitaque quam veriſſime cauſſa, petii a Secretario, ne pro ſua erga Ducem amicitia pateretur Ducatum, fere ad incitas iam redactum, vlla amplius parte imminui, aut ius et poſſeſſionem Ducis turbari. Quibus precibus meis lubenter adnuit.

Die XXI. — Venit ex Oliuenſi monaſterio Sendza Oborſcius, a Supremo Lithuaniae Cancellario miſſus, qui mihi referret, pleraque

* INSTR. PAC. Art. VI. ** Ibid. Art. V. §. 4.

que nobis secundum *Postulata* ac *Monita* mea concessa esse: Mitauiensium *Grauamina* pertinere ad caussas minores, a peculiaribus Commissariis excutiendas, ne publicis caussis obesset priuatarum immixtio.

Die XXII. — Exhibui quasdam Adnotationes meas, cum ad alias obscuriores pacis conditiones, tum ad illam inprimis de commerciis ac vectigalibus. Sed nulla illarum ratio habita est, dicentibus Commissariis, eas partim leues esse, partim omnino vanas: neque ex istis Articulis Pacis Ducem Curoniae quidquam damni perpessurum esse.

Die XXIII. — Palatinum et Supremum Regni Cancellarium accessi, precibusque enixis obtestatus sum, vt Mitauiae et Bausci euacuationem ac restitutionem vrgerent. Illi metuendum esse dicebant, ne loca haec, abducto inde praesidiario milite, occupentur a Moscis. Adhaec Ducem Curoniae nondum ad suos rediisse. Ceterum rem se ad Consilium Regium delaturos, ac commoda et salutem Cellissimi Ducis omnibus modis procuraturos.

Die XXIV. — Carlcouii aulicis officiis vacaui totum diem, vsquedum aduenit Schlippenbachius Comes: cui audientia data ad breue tempus fuit.

Die XXVI. — Koenigsmarkius Comes, e Vistulomunda ad Regem adductus, et post horae quadrantem beneuolentissime dimissus, in vrbem se recepit.

Die XXIX. — Magnus Gardius per aliquot dies exspectatus, tandem aduenit modico comitatu. Illi Rex tantum honoris, quantum alii nulli, habuit, detectoque capite in conclaui obuiam iuit duobus aut tribus passibus. Colloquium sine arbitro, fere per duas horas, habitum. Post illa Reginam accessit, ab eaque exceptus pari gratia et honoris significatione, post aliquot horarum colloquium humanissime dimissus, et ad scalam vsque reductus est.

Die XXX. — In conſeſſu Oliuenſi, inter alia rurſus actum eſt de Ducis Croiani poſtulatione: cui ego, ad Principis mei ius tuendum conſeruandumque, oblato libello interueni.

MENS. MAIVS

Die II. Maii. — Rex et Regina in vrbem reuerſi, prandio ſumto, in Poloniam inde abituri erant. Sed moti precibus Commiſſariorum pariter ac Legati Mediatoris, conſtituerunt manere adhuc dies proximos, Solis ac Lunae; intra quod ſpatium pax tandem coalitura ſperabatur. — Eodem die, Regi ac Reginae Legati omnes valedixerunt: item ego non ſine luculenta Regiae, erga Celſiſſimum Ducem ac Domum Ducalem, gratiae ac beneuolentiae ſignificatione ſum admiſſus.

Die III. — Conſeſſus inde a matutino tempore habitus; pax tandem nocte intempeſta confecta eſt. Commiſſariis omnibus templum ſollemni ritu ingreſſis, concentu muſico Hymnus Ambroſianus decantatur, centumque tormenta exploduntur. Paullo poſt Commiſſarii, conſcenſis rhedis, ad ſua quiſque hoſpitia redierunt.

Die IV. — Iidem in vrbem delati, Regi ac Reginae pacem concluſam nunciarunt. Inter haec Mediator et Legati Caeſarei accedunt: Senatus Vrbis gratulatione per Syndicum, qui Latine dicebat, defungitur. Reſponſum eſt Regis nomine a Supremo Cancellario. — Rex cum Regina ad ſollemnia Sacra procedit: Deo gratiae aguntur: diesque ob Pacem Reducem laetitiis omnibus feſtus celebratur.

IOH. GOTTLOB BOEHMII
OBSERVATIONVM
AD
IOACHIMI PASTORII
DIARIVM
PACIFICATIONIS
OLIVENSIS
LIBER SINGVLARIS

IOH. GOTTLOB BOEHMII
OBSERVATIONVM
LIBER SINGVLARIS CONTINVATVS

XIV
Praetermissa,
de antiquo Imperii Rom. Germanici iure, in Liuoniam.

Quum de antiquo Imperii, in Liuoniam, iure iam dudum alii, in his praecipue *Ioh. Henricus Boeclerus* singulari Libro, (de adquisito et amisso Imperii R. G. in Liuoniam iure, Argent. 1711. 4.) diligenter egerint: nae ego, si rem hoc capite omnem repetere vellem, patientia lectorum, atque vel hoc otiolo meo abuterer. Itaque pro consilii mei ratione et modo tantum ea, quae maxime ad *Boecleri* Diatriben illam vel supplendam vel emendandam pertinent, exponam, laetaborque, si hanc qualemcumque operam meam viris eruditis, inprimisque Iuris Publici Germanici doctoribus, haud ingratam esse intellexero.

II. Iam primum Liuoniam, post seculi decimi tertii exortum, in ius potestatemque Imperii Germanici venisse, indubitatis non solum Annalium, sed etiam chartarum testimoniis post alios praecipue *Boeclerus*, loc. comm. p. 8 sqq. comprobauit. Illud autem in eam ius quibus modis partum sit Germaniae, nemo quisquam, ac ne *Boeclerus* quidem, aut *Conringius*, (de finibus Imp. Germ. cap. 29.) ita exposuit, vt doctis rerum harum aestimatoribus satis sit factum. Nam profecto nec religio Christiana, in Liuoniam primum illata ab sacerdotibus Germanis, nec militum Germanorum arma, nullis prouocata iniuriis, caussam dominii adquirendi praebere iustam potuerunt: quamquam temporibus illis ius in armis situm esse, et quo vsque Christiana sacra pertigissent, eo vsque Imperii Germanici auctoritatem protendi, vulgo existimabant. Ego igitur, qui non tam alienis opinionibus refellendis, quam stabiliendae senten-

ſententiae meae, diſputationem hanc ingreſſus ſum, ius illud a ſpontanea deditione Alberti, Liuonorum tertii Praeſulis, repetendum eſſe reor. Is quum Liuoniae partem magnam, maiorum ac ſuo ipſius ſtudio tum iam ſacris Chriſtianis initiatam, et poteſtati ſuae haberet ſubiectam, intelligeretque ad perficienda coepta opus ſibi tutamine potenti eſſe: lubens eam ipſe, nec inuitis Liuonis, Imperii Germanici clientelae permiſit, anno quinto ſupra milleſimum ducenteſimum. Cuius rei, ab *Arnoldo Lubecenſi*, ceteriſque illorum temporum ſcriptoribus, praetermiſſae memoriam ſolus ſeruauit Auctor *Chronici Liuonici veteris*, primum ex Bibliothecae Hannoueranae ditiſſimo theſauro in lucem prolati a *Ioh. Dan. Grubero*, viro clariſſimo.* Iuuat illius verba, (p. 46.) neſcio an lecta multis, in hac certe cauſſa ab nemine vllo commemorata, hic ponere. "Epiſcopus Albertus primus „circuiuit in Teutonia per omnes vicos ac plateas et Eccleſias, quaerendo peregrinantes milites. Et perluſtrata Saxonia, Vueſtphalia, „Friſia, tandem ad Curiam Regis Philippi peruenit, et quum ad „nullum Regem auxilii haberet reſpectum, ad Imperium ſe conuer„tit, et Imperium ſalutat, ac ab eo, *communi Imperatoris ac Statuum* „*ſuffragio*, Liuoniam recipit." Et paucis interiectis, rurſus de eodem loquens, "Liuoniam, inquit, *cum omni dominio et iure*, ab „Imperatore receperat." Quod eius exemplum, velut ſignum aliquod ad bene ſperandum, dein ceteri Praeſules, et Liuonicae Militiae Magiſtri ſequuti ſunt.

III. Itaque Liuonia, quam plerique Germaniae portionem antea iam fuiſſe ſtatuunt,** nouo ei vinculo iuncta, nouum inde dignitatis

* Origenes Liuoniae Sacrae et Ciuiles, ſ. *Chronicon Liuonicum Vetus*, continens res geſtas trium primorum Epiſcoporum vſque ad A. C. N. 1226. e Codice MS. recenſuit, illuſtrauit, Siluamque Documentorum adiecit IOH. DAN. GRVBERVS, Francof. et Lipſ. 1740. f. Germanicam verſionem adſperſis notulis edidit IOH. GODOFR. ARNDIVS, Gymn. Rigenſ. ConR. vir doctiſſimus, Halae Magdeb. 1747. f. ac continuationem ad An. 1561. produxit, ibid. 1753.

** Vid. TACITVS de M. G. c. 45. CLVVERIVS Germ. Ant. III. 46. BOECLERVS loc. comm. p. 2 ſq. alii. Conf. OLAI HERMELINI Diſqu. de origine Liuonorum.

*** Eas plerique referunt ad An. 1226. Vid. PETRI GEORGISCH Regeſta Dipl. T. I. pag. 925. GRVBERVS loc. comm. p. 201. rectius ad An. 1224. Poſtulat tamen ſuſpectae fidei, nullo idoneo argumento. Conf. ARNDIVS loc. comm.

gnitatis honorisque decus indepta fuit. Etenim per eam prouinciam haud multo post Marcis institutis, Albertus Liuoniensis, atque item Hermannus Torpatensis Episcopi, anno millesimo ducentesimo vicesimo quarto, ab Henrico VII. Romanorum Rege, relati in Principum Imperii numerum, iuribusque Principalibus sunt condecorati. Sed verba ipsa, age, ex litteris clientelaribus Regiis Alberto datis, quales in *Diario Europ.* P. VIII. App. p. 47. apud *Gruberum* loc. comm. p. 201. et *Du-Montium* Corp. Dipl. T. I. P. I. p. 162. exstant, *** huc transferamus. "Ad petitionem Alberti, venerabilis „Liuoniensis Episcopi, Marchiam vnam per totum eius Episcopatum, „per Liuoniam videlicet et Lettiam, Lehale et terras maritimas insti-„tuimus, et eumdem ipsi *Principatum, iure aliorum Principum*, muni-„ficentia Regali concessimus, dantes ei potestatem faciendi mone-„tam, et fundandi ciuitatem in Riga, et in locis aliis, in quibus eas „fieri oportet. — — Statuimus igitur, et sub interminatione gra-„tiae nostrae firmiter praecipimus, quatenus Episcopo praenominato „de omnibus iustitiis et rationibus ad Regalem iurisdictionem perti-„nentibus plene respondeatur, et per omnia intendatur; sciturí, „quod ipsum *tamquam dilectum Principem Imperii* sincere diligimus. „Et cum per eum *Imperiales Termini* dilatentur, et Barbarorum infi-„delitas, annuente Domino, Christiano cultui subiugetur; nihil eo-„rum omittere volumus, quae ipsius commodo conducere potue-„runt et honori." Eiusmodi litterae etiam Hermanno primum Vuimpinae exhibitae, apud *Arndium*, virum doctissimum, Chron. Liuon. P. I. p. 209. ac paullo post repetitae Noribergae, apud *Gruberum*

comm. P. II. pag. 14. n. * Certe Iohannes, Episcopus Lubecensis, Authenticas se profitetur vidisse, tenuisse, palpasse, et diligenter inspexisse, *Sigillo rotundo cerae glaucae impresso, in cordula serica rubei et glauci coloris impendente, in cuius circumferentia haec verba reperiebantur*, HENRICVS DEI GRATIA ROM. REX SEMPER AVGVSTVS, *in medio vero Sigilli continebatur imago Regis in solio regio sedentis, dextera sceptrum regale, sinistra vero manibus pomum gerentis, sanas et integras, non vitiatas, non cancellatas, neque in aliqua sui parte suspectas, sed omni prorsus vitio et suspicione carentes;* ex iisque curasse exemplum describi ac publicari, d. 3 Maii An. 1519. Quod vid. in MATTH. DOGIELIS Cod. Dipl. Poloniae, P. V. pag. 170 sq. Authenticae ipsae in Tabulario Reipublicae Polonae, quod in Arce Cracouiensi est, adseruantur.

berum l. c. aliosque legi possunt. Atque haec prima in Liuonis dignitatis Principalis vestigia. Nec tamen erroris omnino arguerim eos, qui Vualterum Plettenbergium demum, Ordinis Liuonici Magistrum atque alterum instauratorem, ab Carolo V. Imperii Principem creatum autumant, auctoritate innixi *Balth. Russouii*, haud incelebris Liuonicarum rerum scriptoris. "Praeclarus hicce Magister, „(ita habent verba eius, a *Boeclero* Latine reddita,) per egregia fa„cta id effecit, vt in numerum Principum Imperii ipse cum succes„soribus suis fuerit receptus: primusque fuit, qui vsus est *Principis* „titulo, quem ab Imperatore Carolo Quinto accepit." Nec sane alii cuiquam, ex Magistris Liuonici Ordinis, tantum honoris decorisque antea concessum. Conf. *Thuani* Hist. sui temporis Lib. XXI. *Henr. Leonh. Schurzfleischii* Hist. Ensiferorum, pag. 117. 335 sq. *Koeleri* Amoenit. Numism. P. V. pag. 99. Ab hoc autem tempore interuenisse illos etiam rebus Imperii, et in Comitiis adfuisse, satis constat.

IV. Sed de natura nexus, qui a Philippi, Regis Romanorum, temporibus inter Germaniam Liuoniamque intercessit, paullo diligentius disquirere haud fuerit superuacaneum. Est enim, ea in re, varius doctorum hominum error. Neque defuit, qui quamquam talium inprimis sciens, tamen pro fabula haberet, Liuoniam cum Germania coniunctam fuisse. Alii eam in fide tantum et tutela fuisse Germaniae, aut obseruantiam Imperatori, tantum *vt Capiti Temporali Christianitatis*, praestitisse existimarunt. Quorum ego neutris vt adsentiar, rationibus moueor multis ac grauibus. Nam primum, vt alia omittam a *Boeclero* disputata, Liuoniam factam esse Imperii clientelarem prouinciam, quis, nisi in sole, vt aiunt, caliget, non satis perspiciat vel ex *Chronici Liuon. Veteris* eo, quod ante adtulimus, testimonio? Quod quidem testimonium tot litterae clientelares, tot concessionum, priuilegiorum tabulae, Liuoniae Praesulibus et Magistris ab Imperatoribus ac Regibus Romanorum rite exhibitae, sic confirmant, vt refelli non possit. Ita Fridericus II. Imp. anno quinto et quadragesimo supra millesimum ducentesimum, Magno Magistro Teutonici in Prussia Ordinis, cui Ordini Liuonicus iun-

ctus

ctus tum erat, Curoniam quoque vicinasque alias terras armis victricibus occupatas, *velut vetus et debitum ius Imperii*, concessit. "Concedentes, inquit ille, et confirmantes eidem Magistro, Successoribus suis, Domui suae in perpetuum et omnes terras, quas in partibus Curlandiae, Ludouiae et Samogittarum, Deo fauente conquiret, velut vetus et debitum ius Imperii, — — vt eas liberas ab omni seruitio et exactione teneant immunes, et nulli teneantur inde, nisi Nobis et Successoribus Nostris, Romanis Principibus, respondere." Vid. Priuilegium Friderici II. sub Aurea Bulla dat. Veronae, m. Iun. An. MCCXLV. in *Ant. Fabri* Noua Collect. Actorum Publ. (*Neue Europ. Staatscanzley*) P. II. p. 92. At enim dominii supremi, in Liuonicas inprimisque Archiepiscopatus Rigensis terras, adsunt indicia multo clariora in Caroli IV. litteris, anno millesimo trecentesimo sexagesimo datis ad Archiepiscopum Rigensem. In his enim apud *Matth. Dogielem*, Cod. Dipl. Pol. T. V. p. 77. haec leguntur. "Si quae bona, possessiones seu terras Archiepiscopus praedictus, seu Ecclesia sua ab infidelibus acquisiuerint, expugnauerint, vel quouis modo obtinuerint, eadem et easdem praedicti Archiepiscopus et Ecclesia libere et perpetuis temporibus *cum vtili dominio* possidere et habere; * *directo dominio et Iure Superioritatis* Nobis et Successoribus Nostris, Imperatoribus et Romanorum Regibus, penitus reseruato." Quapropter et Vuenceslaus, Caroli IV. successor, "Temporalium dispositionem praefatae Rigensis Ecclesiae *ad se, tamquam Romanorum Regem, ac neminem alium*, ex primaeua ipsius Ecclesiae fundatione spectare ac pertinere," ait in diplomate, prolato ibidem, p. 188. Itaque animi falsus profecto est ipse ille, quem modo diximus, *Dogiel*, ratus Henningum demum, Rigensem Antistitem, vinculo se clientelari obstrinxisse Imperio Romano. Superest homagii, quod vocant, Sigismundo Imp. per illius procuratores praestiti formula, luculentissimum non clientelae solum, sed etiam obsequii documentum. Quae quum ad rem hanc nostram expediendam multo maxime faciat, praecipuam eius partem ex Codice

* Ita habet exemplum, quod sequimur. *possideant et habeant*, aut supplendum Satis autem adparet, aut legendum esse *debent, poterunt*, vel aliud quid simile.

Dipl. Poloniae, loc. comm. p. 131. (nec enim alibi edita est,) depromtam hoc loco adiicere, quid vetat? Est autem his verbis: "Ego Ia„cobus, et ego Ioannes,* nomine procuratorio iuro ad Sancta Dei „Euangelia, in animam Reuerendi in Christo Patris, Domini Hen„ningi, Archiepiscopi Rigensis, quod ipse ab hac die in antea *fide„lis erit et obediens* Vobis, gloriosissimo et inuictissimo Principi ac Do„mino, Dno Sigismundo, Romanorum — Regi, Domino suo gra„tioso, nec non omnibus Romanorum Imperatoribus siue Regi„bus, Successoribus Vestris, et ipsi S. R. Imperio, contra omnem „hominem, et quod auxilium vel consilium nunquam dabit nec „consentiet contra statum, vitam, personam vel salutem Vestram, „et quod honorem Vestrum, Successorum Vestrorum et Sacri Im„perii pro posse suo fideliter procurabit, —— et omnia alia et sin„gula erga Sacram Coronam Vestram generaliter attendet, et effica„citer obseruabit, *qua fidelis Sacri Imperii Princeps;* suo vero Domi„no Romanorum Regi seu Imperatori, secundum Sacras Leges et „laudabiles consuetudines iurare et praestare tenetur, et quae per an„tecessores suos, Archiepiscopos Rigenses, Diuis Imperatoribus et „Regibus Romanorum, Vestris Praedecessoribus, iurari sunt solita „et praestari, et quae in Iuramento Fidelitatis, in Corpore Sacra„rum Legum inueniuntur expressa." — Atque ita Magistros quoque Liuoniae obsequia rite professos esse Carolo V. Imp. satis cognitum testatumque habemus. Quae quum ita sint, eat nunc *Luduigius*, et dicat, (apud *Arndium* loc. comm. p. 300. n.) "Episco„pos Liuoniae in Ciuilibus sui iuris fuisse, neque vllum agnouisse „dominum, sed regnasse in societate Prouincialium Ordinum, *cum „omni imperio*: fabulas esse inanes, Germanico Imperio addictam „fuisse Liuoniam." Eat nunc *Dogiel*, et dicat, (in Praef. ad Cod. Dipl. Pol. T. V.) vni olim Pontifici Romano Liuoniam paruisse; Imperatores autem quî potuissent ius sibi in eam sumere, Oedipo coniectore opus esse. Eat nunc *Arndius*, et dicat, (loc. comm. p. 295 sq.) in Imperii eam tutela tantum fuisse; nihil aliud, nisi tutelam, indicare

* In litteris Inuestiturae, quibus haec formula inserta est, vocantur *Iacobus Gronowe et Ioannes Faulhawer, Presbyteri, in eadem Ecclesia Rigensi beneficiati.*

indicare *ius Imperii*, *prouinciae* vocabulum, inuestituras, priuilegia; nullo alio, praeterquam tutelae respectu Liuonos obtemperasse Imperii legibus, Praesules et Magistros Ordinis suffragia in Comitiis tulisse. At sunt et alia Imperialis in Liuoniam iuris documenta, pridem a *Conringio*, *Schuedero*, *Boeclero*, exposita: quae lubens omitto, haud immemor instituti, potius promere indicta aliis, quam repetendo vulgaria actum agere.

V. Itaque et de Moscicis bellis, dirum in modum illatis Liuoniae, deque pactionibus initis inter Sigismundum Augustum, Poloniae Regem, ac Gotthardum Kettlerum, Magistrum Ordinis Liuonici vltimum, commemorare supersedebo. Tam luculenter haec et talia iam a multis et praeclaris rerum scriptoribus sunt explanata. Vid. Descriptio tertii belli Liuonici, apud *Schardium*, Script. Rer. Germ. T. III. p. 1989. *Russouius* l. c. P. II. p. 82. *Dau. Chytraei* Saxonia, p. 495. 519. 528-535. *Thuanus* l. c. Lib. XXVIII. *Koialouii* Hist. Lithuan. P. II. p. 447 sq. *Christ. Kelchii* Hist. Liuon. P. III. p. 222 sq. *Boeclerus* p. 57 sq. Tabulae pactionum nuper ex Reipubl. Polonae tabulariis curatius editae sunt, in *Dogielis* Codice Dipl. T. V. p. 228. 238 sq.

VI. Magis consentaneum est negotio suscepto, discutere vulgatam de amisso Imperii, in Liuoniam, iure sententiam. Adeo non solum exteri, verum etiam nostri scriptores tamquam ex compacto censent, hac tanta rerum facta conuersione illud desiisse. Neque enim Germaniam aut opem tulisse Liuoniae ab Moscis oppressae, aut ius suum vindicasse aduersus Polonos, Suecos, Danos; sed in illo velut naufragio iacturam eius aequo animo passam esse. Haec ita *Conringius* l. c. haec eius ad sententiam tot Iuris Publici Germanici doctores, non proletarii tantum isti, sine doctrina, sine ingenio, velut formularum cantores, sed magni nominis viri, *Schuederus*, *Hornius*, *Spenerus*, *Struuius*, *Kemmerichius*, ac praeter alios *Mascouius*, meus ille venerandus praeceptor. Quae quidem *Boeclerus*, quamquam et ipse Imperium ratus iure suo excidisse, tamen vt magnam partem inania redarguit ac refutauit. Non enim profecto a Germanis Liuonia sic, quemadmodum vulgo tradunt,

auxilio destituta, aut eius recuperandae nullum consilium agitatum, nullus modus tentatus fuit. Hanc Boeclerianae disputationis sententiam quae confirment, addam ex Actis Publicis pauca, vix iam a quoquam, harum rerum non studiosissimo, animaduersa. Iam primum igitur inuenio, non tantum sub Ferdinando I. Imp. * sed etiam iterum iterumque sub Maximiliano II. esse consultatum Augustae Vindelicorum, Spirae, Ratisbonae, super Liuonia defendenda ac recuperanda. In Augustano quidem conuentu, An. MDLXVI. actum est vniuerse de prouinciis ab Imperio auulsis: quo nomine Liuoniam quoque comprehensam fuisse, quis ambigat? Conf. *Ioh. Meichsneri* Narratio de Comitiis Augustanis, in Perill. Dn. a *Senkenberg* Collect. Script. inedit. P. I. p. 287 sq. At vero in Spirensi conuentu, qui An. MDLXX. habitus est, Liuonica caussa acriore est studio tractata, Ordinumque consensu splendidissima ad Moscum decreta Legatio, quae et consuleret honori vtilitatique Imperii, et rem pactione componeret potius, quam bello ostentato prorsus misceret ac perturbaret. Quippe vrgentibus Imperii fatis omnia prius, quam incerta belli, experiunda. Nam vbi se ipsi mutuo infestis armis conficerent, arrepta occasione Turcum facili negotio vtrosque oppressurum esse. ** Nec vero caussa illa tantum cum Moscis, sed etiam in Stetinensi Pacificatione, cum Suecis et Danis agitata est ab Imperatore, sic intento vindiciis Liuoniae, vt eum hanc ad rem centies centena millia nummûm in numerato habere fama vulgasset. *** Quod quamquam ex vano haustum, tamen permouit Iohannem, Sueciae Regem, vt quidquid in Liuonia tenerent Sueci, Imperio se restituturum, tabulis Pacis promitteret. **** Nec vero promissionis huius

* Vid. REC. IMP. de An. 1559. §. 8. Cf. Ferdinandi I. Ep. ad Sigism. Aug. Reg. Pol. in FABRI Act. Publ. l. c. p. 101 sq.

** PROTOCOLLVM Elect. Rudolphi II. Regis Ro. apud Dn. a SENKENBERG l. c. P. III. p. 67. — *Möchte die Instruction vorgenommen und verlesen werden, so An. 1570. auf dem Reichstag zu Speyer von gemeinen ReichsStänden ist gemacht und gestellt worden, ungefährlich diß Inhalts: „Dieweil der Moscowiter vor dieser Zeit sich als ein „Freund des Röm. Reichs angeben, und „dann der Türck je länger je mehr zu„nehme an Gewalt, Land und Leuten; „Also da zwischen dem Reich und Moscowiter ein neuer Krieg erregt und ge„führt werden solte, der Türck solche „Gelegenheit bald zu seinem Vortheil, „beyde Theil zu unterdrücken, an die „Hand nehmen wurde, derwegen viel „rathsamer, sich in gutem Verständnuß bey-*

huius liberata est vmquam a Sueco fides. Moscicum quoque negotium alia ex aliis impedimenta, et continuae difficultatum veluti tricae, adeo implicauerunt, vt eius tractatio, ne saepius quidem per id temporis repetita, Francofurti primum, deinde Mulhusae, * postremo Ratisbonae, vmquam succederet. Ac Ratisbonae quidem in conuentu, quem ibi Electores An. MDLXXV. celebrarunt, sententias variasse inuenio, ** "aliis ad Comitia protrahendum, aliis „Caesari committendum censentibus, saltem vt formulam describi iu„beat, quam postea Electoribus mittat, ad reuidendum et corrigen„dum. Sed vicit tertia eorum, qui Legatos quam primum mitten„dos putarunt cum his mandatis. *Primo*, vt Moscus restituat adem„ta: *Secundo*, vlterius bellum non moueat: *Tertio*, amicitiam co„lat cum Imperio, (*Verständnus*). Sed modum Moscus ipse pro„ponat: et post ad Ordines referatur. — — Quoad sumtus perstant „in sententia, scilicet cum sex ciuitatibus maritimis agendum, vt „pecuniam mutuo dent." Atque haec in Comitiis, altero anno post illic habitis, vno velut ore sunt confirmata. *** Igitur "fuisse „adhuc, inquit *Boeclerus* l. c. p. 129. curae cordique Imperio Li„uoniam An. MDLXXVI. docemur ex Recessu dicti anni, Ratisbo„nae habito. Decretum enim ibi fuit, amplissimam Legationem, „cuius caput Imperii Princeps esset, de liberanda Liuonia ad Mo„scum mittendam esse. Vsque ad ista ergo tempora, si ex solis prin„cipiis de derelictione ratiocinandum fuisset, saluum in portu na„uigasset ius Germaniae."

VII. Nec vero hic pedem figam. Iuuat vlterius progredi, et contra quam *Boeclerus* ipse statuit, ostendere, ne ab illo quidem tempore Impe-

„*beysammen zu halten, und also dem* „*starcken Feinde mit gesamter Hülf zu* „*widersetzen.*" Conf. ACTA in Comitiis Augustanis, An. 1582. apud HOFMANNVM Collect. Script. inedit. P. I. p. 279.

*** Vid. Cl. ARKENHOLZII Tentamen Hist. Pragm. Pacific. p. 46.

**** Vid. INSTR. PAC. STETIN. item *Hist. des Traités de Paix*, T. I. p. 210. Conf. AEG. GIRS Hist. Iohannis III. Regis Suec. p. 16 sq. DALINE Hist. Regni Suecani, P. III. T. II. pag. 14 sq. ARKENHOLZ loc. comm.

* Vid. PROTOCOLLVM Elect. Rudolphi II. loc. comm. p. 44.

** PROTOCOLLVM p. 68 sq.

*** Vid. REC. IMP. RATISB. de An. 1576. §§. 107-111. in Collect. Nouiss. Rec. Imp. T. III. p. 360.

Imperium Germanicum de Liuonia recuperanda curam agere desiisse. "Si ad nostram vsque aetatem, inquit ille, res perducenda ac exami-„nanda est, tunc vtique existimamus, quod, quamuis aliquamdiu „declarauerit animum retinendi iuris sui Imperium Romanum, ta-„men deinceps eum abiecerit. Hodie enim praecipue dicere pos-„sumus, quod per immemoriale tempus nullam amplius significa-„tionem ediderit Germania, — — quod velit aliquid ab iis repetere, „vel Liuoniam prouinciam Imperii manere.“ Sed quae de *immemoriali tempore* differit, vt omnino in tali caussa vana sunt, locum hic tanto minus habent, quanto magis nec insequenti aetate rerum Liuonicarum immemorem fuisse Germaniam, ex historiarum monimentis adparet. Non ego vtar *Franc. Irenici* testimonio, (Colleg. Iur. Publ. P. III. p. 85.) suspectae fidei postulato a *Boeclero*, p. 130. Quippe suppetunt alia, eaque extra dubitationis aleam posita. Nam, vt nihil dicam de Comitiis Delectorum, An. MDLXXVII. Francofurti, atque altero post Vormatiae celebratis, * sane Liuonica caussa inter Moscos Suecosque et Rudolphum II. Imp. tum maxime actitata fuit per litteras: quarum exempla ab talium studiosis legantur in *Ioh. Vuilh. Hofmanni* Collectione Script. inedit. P. I. p. 535 - 566. Inter haec vero missi ab illis Legati, quum acrius instarent, Liuoniamque omni iure Imperii exsolui postularent; Imperator, vt fit in subitis ac magnis, re ad Septemuiros delata, negotium iis dedit, vt prouiderent diligenter, ne quid respublica detrimenti caperet. Si enim iam nihil fortuna posset maius praestare, si tantam tamque praeclaram prouinciam in Imperii potestatem non liceret redigere: id certe agendum maximo opere, vt in clientela maneret. Cetera ad

* ACTA Comit. August. de An. 1582. apud HOFMANNVM l. c. pag. 279. *Und konnten sonsten neben diesem auch nicht underlassen, die Stende der Lieflendischen Sachen halben mit kurzem so viel zu berichten, ob wohl hievon zu Speyer und Regenspurgk*, auch den volgenden Deputations-Tägen, *auf eine ansehnliche Schickung, so in Irer Maj. und des Heyl. Reichs Nahmen solcher Provintz halber zum Grossfursten in die Mosskow abgefertiget werden sollen, geschlossen.* — Ibid. p. 549. — *Was auch darauf*, auf nechst gehaltenen beyden Deputations-Tägen, *bedacht worden, Als nemlich, dass gedachter Königk* (zu Schweden) *des Stettinischen Vertrags erinnert und ermahnet werden solt.* —

** Litterae Rudolphi II. Imp. ad Principes Electores, perscriptae Pragae d. 8 Iul.

ad alius temporis opportunitatem ſeponenda. Meliore ſtatu Imperii, meliores quoque tantae rei ſucceſſus fore. ** Adeo Liuonia etiam tum non pro clientelari tantum prouincia, ſed quae, vt ait Ferdinandus I. in litteris ad Sigiſmundum Auguſtum, Regem Poloniae, ante commemoratis, prorſus eſſet *in obedientia et poteſtate Sacri Imperii*, habita fuit. Atque haec in conuentu Ordinum Auguſtano, An. MDLXXXII. repetita, ſubductiſque rationibus omnibus quantumuis probata, omnino tamen ad auſpicatiora tempora ſunt reiecta. ***

VIII. Circa id tempus autem Magnus Moſcorum Dux, quam tenuerat huc vſque, Liuoniam ceſſit Polonis. Vid. *Reinh. Heidenſteinius*, de bello Moſcouitico, Lib. V. Verum in Germania quanto grauiores, praeter Turcica bella, inteſtini tumultus ingruebant, qui mox late graſſati cuncta miſcuerunt et conturbarunt, hoc magis res Liuonica indies coepit frigere. Adeo vbi quies non ſit domi, parum aut fruſtra in commune conſulitur. Nihilominus tamen Germanos publica iuris ſui profeſſione aliquoties repetita cautum voluiſſe reperio, ne videri poſſent Liuoniae recuperandae vel ſpem vel animum penitus abieciſſe. In quam rem inſignis eſt locus *Tob. Pfanneri*, Hiſt. Comitiorum An. MDCLIII. Ratiſbonae celebratorum, Lib. V. §. 33. p. 658. vbi de Supremo Ordinis Teutonici Magiſtro leguntur haec verba: "Etiam vti ad Pruſſiam Liuoniamque recuperandam, iniuſta aliorum poſſeſſione detentam, conſilio, auctoritate, „opibus ſibi adeſſent Proceres, Equites Ordinis Teutonici horumque Princeps, Leopoldus Guilielmus Auſtrius, petere ſuſtinuit; „non, vti credere par eſt, adſequendi ſpe animoque, ſed vt ne „cauſſam deſeruiſſe videretur, et teſtificando, iuris ſui alienaeque „iniuriae

8 Iul. An. 1579. apud HOFMANNVM l. c. p. 549. — *Haben wir fur nottig geachtet, D. L. wie auch andere dero MitChufürſten, dieſer Dinge hiemit auch zu berichten, mit dem freundtlichen und gnedigen geſinnen, D. L. wolle der Sachen für ſich ſelbſt nou ferner guthertzigk nachſinnen, und uns Ir wohlmeinend Gutachten, durch was Weg und Mittel ungefehrlich dieſe Ort, wo nicht gar* in des H. Reichs Hand und Subiection *wieder zu bringen, jedoch zum wenigſten* das directum dominium *derſelben, bis zu etwa beſſern Vermögen und Gelegenheit erhalten werden möchte, ohnbeſchwert eröffnen.* —

*** Vid. ACTA in Comitiis Auguſtanis, An. 1582. loc. comm. p. 279. 534 ſq. Conf. Dni a SENKENBERG Collect. Script. inedit. P. II. p. 105.

„iniuriae nondum omnem posuisse memoriam, et, vbi casus ferret, „repetendi animum etiamnum Ordinem retinere.“ Sed magis commemorabile est illud, non modo propter ipsam rei singularitatem, verum etiam quia vulgo nunc ignoratur, quod paucis annis post Electori Brandeburgico, de Imperatoribus, retulit Bartoldus Rautenfelsius, Legatus Polonus. Hunc enim *Pufendorfius* Rer. Brandeb. Lib. V. §. 20. p. 258. narrat dixisse: “Per Caesaris conniuentiam Suecos incumbere tam diu Liuoniae: quae vt Imperio restitueretur, Caesares antea *singulis trienniis* protestationem interponere solitos fuisse.“

IX. Enimuero quod ius in Liuoniam Imperatores adhuc, si non armis, at verbis certe vindicauerant, id plerisque in Oliuensi tandem Pacificatione prorsus neglectum, atque adeo amissum esse videtur. Qua in opinione tum iam versabantur ipsi adeo Legati Suecici, maxime quum pacta, super Liuoniae cessione ac titulo, etiam a Caesareis probari viderent ac confirmari. In quo quidem gaudium suum gaudet, ac velut triumphat is, qui perscribendo *Diario Pacificationis Suecico* operam impendit. “Ita Legati Caesarei, inquit ille, (p. „223.) primi Liuoniae titulum S. R. M. Sueciae, Domino nostro, „quod felicis ominis esto! vel inuiti tribuerunt. Bis igitur Romanum Imperium Liuonia se abdicauit, primum quum auxilia versus „Moscouitam Crucigeris non ferret; iam quum Imperator ipse per „Legatos suos in cessionem, a Polonia Sueciae factam, hoc modo „consentiat.“ Sic igitur periisse Imperio suum in Liuoniam ius, inter complures alios *Boeclerus* quoque l. c. p. 130. est ratus. “In „diuisione enim Liuoniae, inquit, de qua inter Sueciae et Poloniae „Reges conuentum in Instr. dictae Pacis, Caesar circa supremum dominium Imperii nihil reseruauit, nulla tamen, vt dissimularet, necessitate coactus. Ac licet in istis tractatibus magis quatenus Archidux Austriae, quam tanquam Imperator, contraxisse dici queat: „tamen et Domum suam non negligere, et iuribus Imperii prospicere potuisset.“ At primum neque Leopoldus Imp. laudatissimus Princeps, tam erat rerum incuriosus Imperii, neque eius Legati, praecipue Insulanus ille, (*Lisola*) vir prudentiae alacritatisque maximae, adeo in vtramque dormitabant, vt, quam rem agere potuissent ac debuissent, eius curam ac cogitationem omnem abiectam habe-

haberent. Ego itaque aliter ſtatuo, ac ius Imperii ne licuiſſe quidem iis tum perſequi contendo. Nam in Reſponſo, ad Propoſitiones Legationis Caeſareae, quod tum in *Diario Europ.* P. VIII. App. p. 44. tum alibi legitur, poſtulauerant Sueci, vt ne Pacis tractatibus *heterogenea*, id eſt, Imperii res, immiſcerentur, hiſque ac talibus laeti ſucceſſus velut obice poſito impedirentur. Conf. *Paſtorii* Diarium, p. 107. 109 ſq. Immo Caeſareis ipſis e re viſum, quae ad bellum, inter Suecos et Polonos huc vſque geſtum, non pertinerent, ea tamquam *alienas diſſitaſque materias*, (vtar enim ipſo illorum vocabulo,) nec ad pacis negotium iam ſic plenum moleſtiarum, ac difficultatibus multis et variis velut circumſeptum, trahi. Vid. Reſponſum Legat. Caeſ. ad Propoſitiones Legat. Suec. in *Diario Europ.* l. c. p. 56. Adeo Germania vniuerſa, vixdum eluctata ex acerrimi belli tempeſtatibus, anſam nouarum contentionum dare fugiebat; adeo renuerat ferre aduerſus Suecos vel Polonis, vel Electori Brandeburgico, auxilium. Polonos quidem irriſui fuiſſe, quum a Suecis Vueſtphalicam Pacem, cui Polonia incluſa eſſet, violatam arguerent, Brandeburgicus ipſe teſtatur, apud *Pufendorfium*, l. c. Lib. VIII. §. 52. p. 507. Alio item loco, (Lib. VII. §. 46. p. 429.) "Omnes Ordines „ita pacis cupidos fuiſſe, vt nullo habito iuſtitiae reſpectu, aut quo „fine arma ſumta ſint, illum inuaſuri viderentur, a quo initium belli „profectum ſit." His diligenter expenſis, quis non exiſtimet, Oliuae cauſſam Liuonicam et neceſſario diſſimulandam, et citra vllum Imperii intertrimentum diſſimulatam a Leopoldo fuiſſe? "Poteſt enim, „inquit *Strauchius*, Inſtit. Iur. Publ. Lib. I. Tit. 20. p. 104. Ratio „Status exigere, vt ſciens quis diſſimulet iacturam, ne maius malum „ſibi adcumulet, aut eidem periculo reliquas adhuc intactas partes „inuoluat; et interim animum recuperandi nihilominius retineat." Conf. *Boeclerus* l. c. p. 126.

X. Itaque Imperium ne tum quidem ius in Liuoniam ſuum vel amiſit, vel ſic habuit pro amiſſo, vt non ſubinde id tamquam in lucem ac conſpectum hominum produceret. Satis conſtat, inprimis Teutonicum Ordinem noſtra etiam aetate aliquoties poſtulata ſua ſcriptis publicis renouaſſe: ſemel, poſt exſtinctam anno huius ſeculi ſeptimo et triceſimo ſtirpem Kettleriam; iterum, ante hos paucos

 annos

annos, nouo Curoniae Duce constituto, CAROLO, eximio Principe, Saxonicae Domus fulgentissimo ornamento. Vid. Succincta Demonstratio prisci et indubitati iuris, quod in Liuoniam Curoniamque Ordini Equitum Teutonicorum, ac S. R. Imperio competit, * in *Ant. Fabri* Noua Collect. Act. Publ. l. c. p. 73-107. Conf. Commentar. de rebus Imperii, (*Reichs-Fama*) P. XXXIII. p. 432 sq. Imperium autem et ipsum quin etiamnum respiciat Liuoniam, priscam illam prouinciam suam, et *insigne membrum Sacri Rom. Imperii*, ** equidem haud dubitauerim. Quippe consilium aliquando fuisse comperimus, vt pariter ea ac Prussia Capitulationis Caesareae Art. X. inter recuperandas prouincias, ab Imperio diuulsas, diserte nominaretur. Quod etsi tum persequi haud licuit: vel ipsam tamen vniuersalem clausulam eo etiam protendi, viri docti opinantur.

Mihi vero haec nunc edissertasse suffecerit: qui si non potui per ingenii tenuitatem iudicibus eruditis placere, obsequutus tamen sum genio meo, qui mihi studium iuuandae historiarum ac Iuris Publ. Germanici doctrinae instillauit.

XV. Con-

* *Kurze Deduction des Ritterlichen Teutschen Ordens und des Heiligen Römischen Reichs auf Liefland und Curland, auch Semigallien hergebrachter, und annoch unwidersprechlich competirender Iurium.*

** Ita vocatur in Ferdinandi I. Imp. litteris, ad Sigismundum Augustum, Regem Poloniae, l. c. p. 102.

*** HECT. IOH. MITHOBII Diss. de controuersiis Sueco-Polonicis, s. de iure,

XV

Contentio
Sueciae ac Poloniae ſuper Liuonia, ante Pacificationem Oliuenſem.

Igitur illuſtrato Imperii priſco in Liuoniam iure, proximum eſt, idque rei, quam explanandam ſuſcepimus, adprime conueniens, vt tot ſuper Liuonia contentiones, inter Sueciae ac Poloniae Reges agitatae etiam ante Pacificationem Oliuenſem, ſic exponantur opera noſtra, vt ab talium curioſis vno poſſint quaſi obtutu conſpici ac cognoſci. Non eſt autem conſilium mihi, verſanti in hac tali re, extra oleas, quod aiunt, vagari, atque hoc quidem loco dicere

— *Acies, actoſque animis in funera Reges.*

Id agam potius, vt quae compluribus tractatibus varie diſceptata ſunt, ea omnia intra ſcriptionis huius veluti cancellos contraham, et pro inſtituti ratione ediſſeram. Quod meum inſtitutum longe eſſe adparet alienum ab eo, quod in Diſſ. de controuerſiis Sueco-Polonicis proſequutus eſt is, qui ſe, mutato nomine, *Hectorem Ioh. Mithobium* adpellauit. ***

II. Itaque, vt hinc ordiamur, ſunt, qui Liuoniam imperio Suecorum iam ſeculo, poſt Chriſtum natum, nono fuiſſe ſubiectam tradant, auctore inprimis *Remberto*, in Vita S. Anſcharii, c. 27. (edit. Holm. 1677. 4.) p. 108 ſq. "Gens, inquit ille, ab eis longe poſi„ta, vocata *Chori*, Sueonum principatui olim ſubiecta fuerat: ſed „iam tunc diu erat, quod rebellando ei ſubiici dedignabantur. — — „Quod audiens - Rex *Oleph* (Olaus II.) populuſque Sueonum, vo„lentes ſibi nomen adquirere, — et quia ſibi etiam antea ſubiecti „fuerant, innumerabili congregato exercitu illas adierunt partes."

iure, quod in Sueciam Regi, ad Liuoniam Regno Poloniae nullum competit, Diſſertatio: edita eſt primum ſ. l. An. 1652. 4. recuſa Helmſtadii, 1656. et in CONRINGII Opp. T. V. p. 1060 ſqq. Hunc et verum eius auctorem eſſe, putat VITTENIVS in Diario Biogr. ſed dubitat, non praeter rem, PLACCIVS de Scriptoribus Pſeudonymis, pag. 447.

Ergo quae ille de Choris, (quos nunc esse Curonos quis non videt?) memoriae prodidit, omnino ad Liuonos pertinere viri docti opinantur. Neque ego post *Rembertum* alios, quos dudum laudauit *Olaus Hermelinus*,* in Veritate a calumniis vindicata, (*Actor. Liuon.* Fasc. III. p. 128 sq.) in testimonium aduocabo. Id autem imperium, armis victricibus ab Olao II. Sueciae Rege firmatum, diu stetisse aiunt, donec Liuoni, per intestinas Suecorum dissensiones exuto obsequio, mox in Imperii Germanici ius potestatemque concesserint. Sed quae deinceps bellis Moscicis noua insequuta est rerum conuersio, ea et Suecis rursus nouam obiecit spem atque occasionem recipiendae Liuoniae, diuersis animorum studiis vehementer distractae, atque ab hoste immanissimo miserum in modum laceratae. Quin etiam Imperatores ipsi Liuoniam, illo eius tempore, Suecorum tutelae commendarunt. Itaque horum singulari virtute inprimis Estonia, cum Reualia vrbe, aduersus Moscos defensa est. Quo defensionis titulo vsos postea Suecos ius in Liuoniam sibi postulasse, satis constat. Non fuerit superuacaneum, in hanc sententiam pauca ex *Informatione Suecica, circa Liuoniam*,** huc transferre. "Quum contra Mos„cum ab Imperio auxilia frustra flagitassent Liuoni, Carolus Quintus „An. MDLVI. vniuersae Prouinciae protectionem detulit Regibus et „Regno Sueciae, prout pacta Gandaui conclusa, et in *Archiuis Regni* „adseruata perhibent: quae subsequentibus deinde annis a Ferdinan„do I. et Maximiliano II. repetita fuerunt. Atque inde primum Re„ualia, Padies, Borckholm, ac deinceps tota Estonia, quae Magi„stro Liuoniae iuramentum fidelitatis praestitum renunciauit, ac Regi „Sue-

* Is enim est profecto, vt me olim Ampliss. STIERNMANVS per litteras docuit, verus auctor scriptionis cum istius, tum alterius haud dissimilis, *Examen caussarum, quas copiarum Saxonicarum dux improuisae in Liuoniam irruptioni praetexere voluit.* Constituerat idem ille HERMELINVS singularem librum, *de antiquo Suionum in Liuonia imperio*, perscribere. Vid. ACTA LIVON. l. c. p. 130. Sed id ei per fatorum inuidiam haud licuit.

** In DIARIO EVROP. l. c. p. 47 sq. Esse autem illam perscriptam in Oliuensi Pacificatione abs Guldenclouio, Legato Suecico, supra ostendimus, Obs. VIII. p. 287.

*** CLAVD. ARRHENIVS in Vita Ponti de la Gardie, p. 92. *Dum opera Polonorum Lithuanorumque, huc illucque itantium, inter dissidentes restauratur breui duratura concordia, mire illis placuit solum Liuoniae, Curlandiae Semi-*

„Sueciae, armis a Moſcorum inuaſione et tyrannide liberata et vin„dicata, redigitur.“ Conf. *Mithobii* Diſſ. cap. 2.

III. Inter haec vero Poloni, ipſis a Liuonis primum ad diſcordias ciuiles ſopiendas, *** mox contra Moſcos aduocati, poſtquam partem Liuoniae magnam in ditionem poteſtatemque ſuam acceperant, vt et reliqua illi accederet, ac diuulſa prouinciae membra in vnum quaſi corpus redirent, operam dabant. Cum Moſcis quidem res, vt ante diximus, compoſita eſt anno ſupra milleſimum quingenteſimum ſecundo et octogeſimo, pace ad Zapoliam **** inita. Vid. *Heidenſteinius*, l. c. *Marc. Bielſcii* Chron. Pol. p. 778 ſq. *Claudii Arrhenii* Vita Ponti de la Gardie, p. 168-182. Enimuero cum Suecis acrius ac diutius diſceptatum. Ab his primum Stephanus, Poloniae Rex, Reualiam vrbem certis ſibi conditionibus tradi voluit: ***** dein, compoſito bello Moſcico, Eſtoniam omnino omnem, quaſi inique a Liuonia diuulſam, repetiit. Lubet de hac re verba adiicere *Arrhenii*, ex Vita Ponti de la Gardie, p. 183. “Rex Stephanus hoc „anno (octogeſimo ſecundo) de Sueci in ſe, Liuonia occupata, in„iuriis expoſtulatum miſit Legati titulo primum culinae ſuae Magi„ſtrum, Dominicum Alemanni, Italum, dein haud multo poſt Chri„ſtophorum Varſeuicium; quorum illum, pro muneris exilitate, ve„lut in ſui contumeliam miſſum, hunc pro legitimo Legato habuit „Rex Sueciae. — — Horum vtrique dederat in mandatis, vt a Io„hanne Rege repoſcerent, quae — — ceperat in Liuonia: quum „praeter ea, quae antehac ſui illic iuris fuerant, Moſcus recenti ad „Zapolchiam pace, occupata olim a ſe omnia nunc ceſſerit. Belli „quoque

Semigalliaeque, atque ita adriſit, vt omni arte ſtudioque inde quaeſiuerint earum poſſeſſionem corpori Reipublicae Polonae adiungere, atque in eum finem vltro tuitionem aduerſus Ruſſos alioſque inimicos obtulerint. Ea de re illuſtris eſt locus celebris cuiuſdam eo tempore Stemmatographi, in haec verba: „Sunt „hac occaſione (reficiendae amicitiae) Po„loni et Lithuani primum in Liuoniam „adtracti, et illecti, vt poſtea eius patro„cinium in ſe ſuſciperent.“

**** Pagus Moſcicus, viginti Pleſcouia milliaribus diſtans.

***** LOCCENIVS Hiſt. Suec. Lib. VII. p. 393. *Ex Polonia Legatus, a Rege Poloniae, Stephano Bathorio, Iohannes Herbrotus de Fulzin aduenit Holmiam, renouatum amicitiam et ſocietatem cum Rege, et deſideratum, Reualiam a Suecia Poloniae ex certa conuentione permittendam in portum et ſtationem nauium Polonicarum, ad prohibendum Ruſſo commeatum in oppidum Naruam.* —

„quoque inter ipſos, in Moſcum, ſocietas non in alium trahenda „ſenſum, quam vt Liuonia ſibi in praemium victoriae eſſet ceſſura; „quidquid autem vltra Naruam Moſcus hereditario antiquo iure poſſi„deret, armis pateret Sueonum. Et ſi non amori in adfinem Re„gem tributurus eſſet Iohannes, ſaltem daret id aequitati, vt, reddi„tis a Stephano belli impenſis, capta per Liuoniam omnia, Nar„uam quoque in Ingria, ipſi traderet, ne qua difficultatum offenſa„rumque cauſſa naſceretur inter ipſos, quos tam propinqua neceſſi„tudo ſuaderet viuere quam coniunctiſſimos." Conf. *Ioh. Loccenius* Hiſt. Suec. Lib. VII. p. 400. Quibus poſtulatis Iohannes, Sueciae Rex, vehementer exaſperatus, negauit ſe illis aut poſſe, aut velle concedere. In hanc ſententiam dedit et Legatis ſuis mandata, An. MDLXXXV. Pernauiam miſſis, ad res cum Polonis componendas: * nec ab illa vmquam ne latum quidem vnguem, quod aiunt, ſe dimoueri eſt paſſus. Adeo Liuoniam ſeruari maluit Sueciae, quam cum Liuoniae iactura Sigiſmundum filium a Polonis Regem creari.

IV. Itaque poſt Stephani Battorei obitum, ** quum in Polonia ageretur ſuper electione Sigiſmundi, non modo filium hunc ſuum, ne quid rationibus Regni auiti, in quod natus educatuſque eſſet, aduerſum adnueret, monuit, *** verum etiam Polonis ipſis, eiuſmodi ſe conditionibus numquam adſenſurum, eſt profeſſus. Sed ipſum audiamus, quaſi verba praeeuntem Legatis, quos in Poloniam erat miſſurus. **** "Si Potentiſſima Poloniae Regina (Stephani Regis vidua, „Sigiſmundi matertera) adfirmauerit, hanc actionem eiuſmodi con„ditionibus tranſigendam, videlicet filio noſtro nihil a Polonis propo„ſitum iri, quod Regiae ſuae familiae ſit indecens, aut iuſtitiae, Re„nique Sueciae dignitati et emolumento contrarium: protinus S. D. „Legati inſinuabunt, nos omnem iuriſdictionem, quam debitorum „quorumcumque nomine habemus apud Polonos, filio noſtro tradi„turos, illique permiſſuros pro beneplacito ſuo in ea procedere. — — „Verum

* Vid. Mandata Iohannis III. Regis, quibus Ordines R. S. Sigiſmundum III. Suecano exuerunt diademate, (edit. Holm. 1619. 4.) p. 53. apud ARRHENIVM p. 209. Conf. AEGIRS loc. comm. p. 102 ſq.

** An. 1586.

*** Vid. *Exegeſis hiſtorica cauſſarum*, in *Exegeſi cauſſarum*, - p. 55 ſq.

**** Vid. Inſtructio Legatorum Suec.

„Verum ſi Regina animaduerterit, Polonos ſententiam et animos mu-
„taſſe, aut alio modo filium noſtrum in Regem poſtulare, ideoque
„intolerabiles conditiones proponere, aut hanc actionem duntaxat
„*propter munera et feuda maxima* tranſigere velle, in perniciem atque
„detrimentum Regni noſtri: mox Legati noſtri Illuſtriſſimae Reginae
„manifeſtabunt, nos ex hac parte nihil prorſus facturos, neque velle,
„vt noſter filius peregrinum acceptet Regnum, cum Patriae ſuae per-
„nicie et detrimento.“ Atqui decreta eſt tamen eius electio, cum aliis grauiſſimis legibus, tum etiam hac, vt loca in Liuonia ab Suecis occupata Rex nouus ei parti, quae in Reipublicae Polonae eſſet poteſtate, adiungeret. Sic enim habet Pactorum Regiorum carmen, in *Vol. Conſtit. Regni*, p. 436. et in *Exegeſi hiſtorica cauſſarum*, — p. 60. "Item illam Liuoniae portionem, quam Sereniſſimus Rex
„Sueciae pro tempore occupat, tenebitur Rex electus incorporare et
„adiungere parti, ad Regnum Poloniae et Lithuaniae ſpectanti.“ Conf. *Heidenſtenii* Hiſt. Rer. Pol. p. 259. *Ioh. Demetr. Sulicouii* Comment. de Rebus Pol. p. 193. *Ioh. Loccenii* Hiſt. Suec. p. 405. Quae res, dici non poteſt, quantum querelarum in Suecia, quantum moleſtiae, quantum etiam diſcordiae ac rixarum inter Sigiſmundum ac Poloniae Primores, exciuerit. Inter quos eo vſque progreſſum eſt certamen, vt, quemadmodum ait *Paſtorius* in Floro Polonico, Lib. V. p. 320. ipſa Sigiſmundi electio prope irrita redderetur, irritamque ſe hanc malle diceret Sigiſmundus, quam Regnum tali lege ſuſceptum tenere. * Et obnitebatur multo maxime Iohannes Rex, inter alia praetexens etiam hoc, non eſſe integrum ſibi cedere Liuonia, ab Caeſaribus quippe fidei tutelaeque ſuae (*Andr. Olſzouius* ** ait Commendae iure,) commiſſa atque concredita. Tandem negotium hoc totum ſepoſitum in id tempus fuit, quo Sigiſmundus, rerum aliquando in Suecia poſt patrem potitus, de Liuonia quoque liberius poſſet ſtatuere. v. *Ion. Vueruingius*, Hiſt. Sigiſmundi III. et Caroli

* Conf. IOH. SCHEFFERI Lib. memorabilium Sueticae gentis exemplorum, p. 86 ſq.

** In Cenſura Candidatorum Sceptri Polonici: — *Promiſſa inter conditiones de eligendo filio Eſtonia, non erubuit denegare eam prouinciam, cauſſarique a Carolo V. et Maximiliano II. Comitiis Imperialibus* Commendae iure *ſibi commiſſam.*

roli IX. (Holm. 1746. 4.) p. 70 ſq. *Paul. Piaſecius*, in Chronicis, p. 76. 79. *Dau. Chytraeus*, Saxoniae Lib. XXVIII. p. 786 ſq. aliique, ab me ante laudati. Nec ſpem quidem Polonorum, Iohanne vita functo, prorſus fruſtratus eſt. Etenim inteſtinis tumultibus in Suecia agitatus, Eſtoniam in Comitiis Varſauiae habitis An. MDC. permiſit Polonis, vt hac eos veluti eſca ad opem, ſibi aduerſus Suecos ferendam, illiceret. Quod, quum ſupra omiſimus dicere, * ſilentio nunc praetereundum non erat, Annalibus fere incognitum, at liquido teſtatum litteris ipſius Sigiſmundi, eam in rem perſcriptis, ac nuper prolatis a *Dogiele*, loc. comm. p. 350 ſq. Ex his, quamquam dignae ſunt, quae legantur totae, praecipua tantum verba hoc loco ſubiiciam. — "Significamus praeſentibus Literis noſtris, quorum in„tereſt, vniuerſis et ſingulis. Quia cum identidem ab Ordinibus „Regni et Magni Ducatus Lituaniae de Liuoniae parte, quae Eſtonia „dicitur, Regno Poloniae Magnoque Ducatui Lituaniae reinuiſceran„da, et reincorporanda appellati fuiſſemus, Nos huic poſtulationi „tanquam iuſtae, et Pactis Conuentis conſentaneae annuentes, in „Nomine Omnipotentis Dei, Sanctae Indiuiduae Trinitatis, ſupra „nominatam Liuoniae partem, Eſtoniam vulgo dictam, nominatim „vero Caſtrum et Vrbem *Reualiam*, Caſtrum et Oppidum *Naruam*, „Caſtrum *Vaiſtein*, Caſtrum *Veſemberg* cum deſerto *Tholſberg*, Ca„ſtrum *Hapſel* cum Oppido, et ſimiliter cum deſerto *Leal*, atque Ca„ſtro *Lod*, Monaſterium quoque *Padis*, caeteriſque vniuerſis, qui„buſcunque nominibus nuncupatis Caſtris et Oppidis, Inſulis, Por„tubus, — — ad reliquum corpus Liuoniae, tanquam membrum „ſui priſtini et proprii Corporis, reinuiſceramus, ac incorporamus, „dominioque, proprietati, et imperio noſtro, et Succeſſorum no„ſtrorum Regum Poloniae, ac Regni noſtri Poloniae, ac Magni Du„catus Lituaniae, auctoritate praeſentium Literarum noſtrarum, „omni meliore forma, via ac modo, quo id de iure fieri debet, aut „poteſt, ſubiicimus, vnimus, perpetuiſque temporibus et in aeuum „deducimus, appropriamus, reinuiſceramus, reincorporamuſque. „Pro-

* Ad PASTORII, Diarium Act. Pac. Oliuenſ. T. I. p. 119. n.*** Fuerat autem *Codicis Pol. Dipl. Tomus V.* eo tempore nondum ad nos perlatus.

„Promittentes noſtro, Succeſſorumque noſtrorum nomine, verbo „noſtro Regis, nunquam nos vel Succeſſores noſtros ſupra nominatam Eſtoniam, vel partem aliquam eius, a commemorato Regno „Poloniae, ac Magno Ducatu Lituaniae noſtro, quacunque etiam „cauſa, arte, colore, ingenio, neceſſitate aut opportunitate repetituros, abſtracturos, ſeparaturos, aut alienaturos, a quoquam abſ„trahi, ſeparari, aut alienari rurſum paſſuros. — — Quae omnia „ſupraſcripta, quo maius perpetuae atque inuiolabilis firmitudinis ro„bur habeant, praeſentes manu noſtra ſubſcripſimus, Sigilliſque Re„gni Poloniae et Magni Ducatus Lituaniae, ac Regni noſtri Haere„ditarii Sueciae obſignari mandauimus. Datum Varſauiae in Comi„tiis Generalibus Regni, die duodecimo Menſis Martii, Anno Dni „milleſimo ſexcenteſimo." —

V. Ab hoc tempore Liuonia omnis diu multumque vaſtata ac cruentata eſt diris bellis, inter cognatos Reges eoſque fortiſſimos, vario Marte geſtis. Quae ſi ego longa oratione proſequi inſtituerem, foret hoc meum ſtudium non modo a conſilio noſtro alienum, ſed omnino in iſta ſcriptorum idoneorum copia ſuperuacaneum. In quibus fuerunt, qui de illis data opera exponerent. Vid. Deſcriptio rerum, inter Regnum Poloniae et Sueciae, occaſione Liuonicae inuaſionis a Carolo factae, geſtarum, (ſ. l. 1602. 4.) *Fouleri* Hiſtoria belli Sueco-Polonici, (*The Hiſtory of the Troubles of Suethland and Poland*) Lond. 1656. f. Nos vero ad propoſitum reuertamur.

VI. Iam primum itaque An. MDCII. a Suecis tractatus de pace tentati ſunt, nullo quidem ſucceſſu. Vid. *Exegeſis hiſt. cauſſarum*, — p. 483 ſq. Neque poſtea illi, ad Liuonicam cauſſam, tamquam ad ſcopulum, illiſi, magis proſpere proceſſerunt. * Propoſuerant Sigiſmundo An. MDCXXIV. vt auctor eſt *Piaſecius*, l. c. p. 439. ipſi adeo Primores Lithuani ſuggeſtas ſibi a Guſtaui Adolphi, Regis Suecorum, familiaribus conditiones pacis praecipue has: "Vt, reſtituta Regno Poloniae Liuonia, vniuerſam Eſtoniam et Finlandiam cum „ſpe ſucceſſionis in Regno Sueciae, ſi Guſtauus decederet ſine prole „maſcu-

* Conf. *Vindiciae Liuonicae*, in Actis Pac. Oliuenſ. Publ. T. I. No. XXXII. p. 65. item PASTORII Diarium, loc. cit. pag. 121. n. ***

„mafcula, vnus ex filiis Sigifmundi Regis haberet; titulo quoque „Regis Sueciae Rex Sigifmundus vteretur, dummodo Guftauus cum „eodem titulo Regnum Suecicum fecure teneret." At longe alia illi mens erat. Quippe Eftoniam, Sueciam, tam pertinaci ftudio repetebat, vt habitis in Pruffia tribus de pace congreffibus, vicefimo fexto ac duobus proximis annis, nihil in commune confuli ac decerni poffet; fruftra componendis rebus diligentiffime operam dante inprimis Azelio Oxenftierna, primario Regis Sueciae Adminiftro et Legato. Hunc accepimus Commentarios quoque, de his tractatibus, valde bonos ac diligentes perfcripfiffe: * quibus nondum in lucem prolatis, adeundi funt *Loccenius*, Lib. VIII. p. 554. ac *Lengnichius*, Hift. Pruff. P. V. p. 190 fqq. Tandem anno vndetricefimo fupra millefimum fexcentefimum induciis fexennibus initis, pro neceffitate temporis potius, quam ex Sigifmundi fententia conftitutum, vt quae in Liuonia Sueci occupaffent, ea omnia hoc induciarum tempore haberent ac poffiderent. Vid. Formula pactionis, Art. IV. apud *Lengnichium* l. c. App. p. 163 fq. Quod quidem ei, tefte *Piafecio*, p. 487. adeo iniucundum ac graue vifum eft, vt non nifi aegre fortunae, rerum dominae, cederet, pactionemque in Comitiis probaret.

VII. Exierant fere induciae, quum in conuentu Stumdorfiano, quem faepe memorauimus, recrudefceret fuper Liuonica cauffa contentio, ac multo acrius, quam ante, agitaretur. Nam ne Eftoniae quidem titulum, Chriftinae Reginae in Legatorum fuorum Procuratorio adfcriptum, Poloni concoquere poterant: effe enim eam prouinciam Reipublicae olim a Chriftinae maioribus, Regibus Sueciae, conceffam. ** Itaque hanc pariter ac cetera in Liuonia loca, ab Suecis occupata, tandem aliquando reddi ac reftitui fibi poftulabant, inftabantque ftudio tanto, vt pacem negarent nifi his talibus conditionibus coalituram. Quippe ab illis inter praecipuas pacis leges

* *Azelii Oxenftiernae* Hiftorica Relatio rerum An. 1625. et fequenti geftarum, inter Regna Sueciae et Poloniae: - Breuis et fuccincta Delineatio eorum, quae inter Reges ac Regna Sueciae et Poloniae, inprimis circa Pacis negotium, acta funt: — Diarium, vel Protocollum Actorum, fub inftituto cum Polonis Pacis tractatu, a die 1. Ianuar. ad d. 14. Mart. An. 1628. continuatum: — memorantur a Cel. STIERMANO in Bibl. Suio-Goth. P. II. p. 42.

** PVFENDORFIVS Rer. Suec. Lib. VII. §. 129. pag. 228. *Proferebant*

ges hoc maxime iactatum: "Vt restituerentur Polonis duae prouinciae, *Liuonia* et Prussia, *et insuper Estonia*, quae ex pactis cum Rege Iohanne, Sigismundi patre, factis, Polonis tribui debebat." Vid. *Ogerii* Ephem. p. 280. *** Sed vero Sueci, quamquam a restitutione Prussiae non ita auersi, tamen a Liuonia reddenda, mirum quantum, abhorrebant. Adeo eam ne immani quidem pretio redimi passi sunt: quod vt fieret, adnisus inprimis erat Auauxius Comes, Legatus Gallus. De quo commemorat *Ogerius*, p. 284. his verbis: "Legatus noster quum hortaretur Suecos, vt ad pacem ineundam „faciliores se praeberent, illique se iam toties sententiam explicasse „dicerent, neque Liuoniam se restituere posse adfirmarent: Sit istud „ergo fixum, inquit: ne restituite nobis Liuoniam, quandoquidem „tanto sanguine, tantisque sumtibus illam comparastis, ibique con„stituistis reditus vestros: at vendite nobis illam, pecuniamque aliis „vsibus vestris tam publicis quam priuatis collocate. Numquid istud „et pacis perpetuae, et Mediatorum Regum, gratia facere potestis? „Quum statim respondere vellent; Ne properate, inquit Legatus, „nobis responsum dare: scribite ad Ordines Sueciae: qui vobis re„stituere vetuerunt, non vtique vetuerunt vendere. Quum perse„uerarent in sua sententia, dicerentque Ordines non ita commode „conuocari posse, rediit in commune tentorium Legatus." Conf. *Pufendorfius* Rer. Suec. Lib. VII. §. 132. p. 230. His et talibus incassum actis, Vladislaus IV. Poloniae Rex, ad sopiendam Liuonicam caussam, (neque enim de ceteris dicere nunc adtinet,) hoc tantum voluit sibi concedi, vt prorogatis induciis, quemadmodum est apud laudatum *Ogerium*, p. 322. "vel arx, vel vrbs, vel insula „aliqua in Liuonia sibi relinqueretur; vnde fides Liuonibus fieret, „Regem Poloniae illorum recuperandorum spem non abiecisse." Contra vero Sueci, quantum in iis erat, spem eam omnem incidere, neque

bant etiam aliquot vitia in Suecico Procuratorio: velut quod titulus designatae Reginae *esset nouus: quod Christina* Estoniae *titulum sibi tribuat, quum Sigismundus eam prouinciam Poloniae donauerit.* Conf. FOVLERI Hist. Pacific. Sueco-Pol. p. 146. 154. Apud OGERIVM loc. comm. Estoniam Poloni sibi ex pactis postulant, cum Iohanne Rege, Sigismundi patre, initis: de quibus supra dixi, §. III. De Sigismundi donatione vid. §. IV.

*** Conf. FOVLERVS loc. comm. pag. 158. 166.

neque induciis, in ſex et viginti annos prouehendis, adſtipulari, niſi quae in Liuonia huc vſque tenuiſſent, etiam inpoſterum ipſis ſarta tecta eſſent. Itaque poſt diuturnas ac graues concertationes, tandem conuentum eſt Induciis Stumdorfienſibus, Art. VI. apud *Ogerium*, p. 390. * "Vt in Liuonia vtraque pars, vti praeteritis ſexennalibus „Induciis poſſedit, ita hiſce quoque poſſideret." In iiſdem lis, ſuper ſacris Liuoniae Ro. Catholicis, compoſita fuit. De qua quoniam alio nobis loco ex inſtituto diſſerendum eſt, nunc id tacitum praeteruehamus. Et omnino Liuonicas res, actitatas Stumdorfii, preſſius in hac tanta feſtinatione commemorauimus: quas operae pretium fuerit, ex *Ogerio*, *Foulero*, *Pufendorfio*, praeſtantiſſimis ſcriptoribus, plenius atque adcuratius cognoſcere.

VIII. At enimuero Poloni quanto maiore flagrabant cupidine recipiendae Liuoniae, tanto minus quidquam, quod ad eam rem faceret, intentatum omittebant. Miſſi itaque An. MDCXLVI. ab Rege Vladiſlao Legati ad Vueſtphalicam Pacificationem, vt in hoc velut ampliſſimo theatro deſiderium pacis, etiam inter Polonos ac Suecos perficiendae, oſtentantes, praeter cetera cauſſam Liuonicam agerent, atque ad exitum optatum perducerent. Sed illo quidem tunc caruit hoc quoque conſilium. "Incipiebant circa id tempus, inquit *Pufen*„*dorfius* l. c. Lib. XVIII. §. 156. p. 687. ** Polonici Miniſtri, *Ron*„*calio* et *Cracouius*, differere, vt controuerſia ſui Regis, cum Suecis, „his tractatibus componeretur: — — confirmantes, a Rege ſuo „pacem aeternam adfectari, ipſumque omni iure in Sueciam ceſſu„rum, modo parte *Liuoniae* aut Pomeraniae pro ſua Domo potiatur." Neque ab hoc propoſito Iohannes Caſimirus, ad quem Vladiſlao fratre demortuo delatum fuerat Regnum, alienus videbatur. Etenim Chri-

* Conf. LONDORPII Acta Publ. T. IV. pag. 480 ſq. DV MONT Corps Dipl. T. VI. P. I. p. 115. LENGNICHII Hiſt. Pruſſ. Tom. VI. inter *Documenta*, pag. 42.

** Locum integrum dedi ſupra, Act. Pac. Oliuenſ. T. I. Obſ. III. p. 222. vbi et de *Roncalio* et *Cracouio* quaedam dixi, not. *

*** PVFENDORFIVS l. c. §. 20. p. 1006. *Pro Republica poſtularent reſtitutionem totius Liuoniae, cum fructibus hactenus perceptis, vna cum Eſtonia et annexis illi diſtrictibus, tamquam Liuoniae membro.* Conf. §. 33. p. 1012. item RVDAVSCIVS Hiſt. Pol. Lib. III. p. 70.

**** Vid. PVFENDORFIVS §. 33.

Chriſtinae, Reginae Suecorum, An. MDCL. per Fiſcherum Ablegatum proponi iuſſerat, vt, quemadmodum verba habent apud *Pufendorfium*, Lib. XXIII. §. 19. p. 1004. "pro plena abdicatione iuris, in „Regnum Sueciae, ſibi *Liuonia*, vel Pomerania, vel alia prouincia „Suecicae ditionis cederet, vel diſtrictus Torpatenſis in perpetuum, „vel *Liuonia iure feudi*, vel inſignis argenti ſumma traderetur, aut foe„dus ſuper certo auxilii modo ad occupandas aliquas terras iniretur, „quarum prouentu Rex *loco Liuoniae* frui poſſet." Quae res, vtrimque tum negligentius acta, haud multo poſt in Lubecenſi congreſſu, ſubiectis velut nouis igniculis, vehementer incaluit.

IX. In illo cauſſa Liuonica An. MDCLI. Suecos inter atque Polonos agitata eſt ſtudiis tam contrariis, vt citius mare caelo, quam iſta inter ſe, conciliari et coniungi poſſe viderentur. Nam de Liuonia et tractu Torpatenſi, vel iure perpetuo vel clientelari concedendis, tantum aberat, vt Sueci Polonis adnuerent, vt potius in conditionibus pacis primariis iactarent, a Rege et Republica Polona Reginae ac Regno Sueciae Liuoniam integram eſſe permittendam. Vid. *Pufendorfius* l. c. §. 19. et 20. p. 1005 ſq. At vero Poloni rurſus, vt fit, adpetebant immodica; non tantum reſtitutionem Liuoniae vniuerſae, ſed etiam fructus inde copioſiſſime perceptos. *** "Nemi„nem enim, dicebat Leſcinius, Legationis Polonae princeps, **** „in orbe terrarum melius ius ad Liuoniam habere, quam Polonos. „In promtu eſſe commendationes Caeſarum, ceſſiones Crucifero„rum, agnitionem ipſorum Suecorum, qui numquam ante Sigiſmun„di bellum vel verbo eius poſſeſſionem impugnarint." Haud deerant Suecicis Legatis, quae reponerent. ***** Quippe neceſſitate compulſos Suecos arma in Liuoniam tranſtuliſſe, quod ſe Poloni litibus immi-

***** PVFENDORFIVS §. 19. p. 1005. *Porro recte reſtitutionem Liuoniae negari hiſce rationibus. Neceſſitate compulſos Suecos arma in Liuoniam tranſtuliſſe. — — Et quamquam Reges Sueciae ad ſedanda illa bella fuerint pronißimi; Polonos tamen ſemper pacem adſpernatos, Suecoſque indigne habuiſſe. — — Sed nec Polonis quidquam iuris in Liuoniam competere, quum Carolus V. et Ferdinandus I. Caeſares protegendae illius curam, aduerſus Ruſſorum immanitatem, Suecorum Regibus Guſtauo et Erico commendarint: eoque poßideri hanc prouinciam a Suecis iure belli, ac eodem, quo Poloni iſtam adquiſiuerint. Denique Liuonia obtenta, Sueciam ſuam ſibi ſecuritatem praeſtare poſſe; quum experientia ſatis conſtet, quam parum praeſidii nudis in pactis ſit.*

immiſcuiſſent Sigiſmundi Regis, eiuſque cauſſam aduerſus Sueciam egiſſent, atque hoſtilia in Naruam et Reualiam eſſent moliti. Mitto alia. Ad extremum, ſatius rati rem Marti dirimendam permittere, * "Quod ſemel eſt, inquiebant, armis adquiſitum, armis, non ratio„nibus inpoſterum repetatur, neceſſe eſt." Adeo ne inducias quidem, niſi obtenta, quam late patet, Liuonia, prorogari volebant. "Si vtraque pars in Liuonia, inquit *Rudauſcius*, Hiſt. Pol. Lib. III. „p. 70. Suecorum ſubſit iuriſdictioni, vt nunc de facto ſubeſt, ei„que adhuc adiungatur prouincia Curlandiae: eo modo viginti ad„huc annorum inducias cum Polonis paciſci, Sueciae Commiſſarii „nomine Sereniſſimae Chriſtinae, deſignatae Suecorum Reginae, bo„na fide ſpondent." Id ipſum induciarum veluti pretium, teſte *Pufendorfio*, l. c. §. 33. p. 1012. etiam Poloni obſtinatis animis exigebant. "Nam de prorogandis induciis nihil quidem ſe in mandatis „habere: ſi tamen idem futurum ſit praemium, quod quondam in „Pruſſia, vt nempe nunc Liuonia reſtituatur, ſicut tunc Pruſſia, paſ„ſuros ſe id ſibi perſuaderi." — Ita diſceſſum eſt, re infecta, nec, quamquam inſtaurato haud multo poſt conuentu, vltra altercationes vanas et irritas quidquam actum. Vid. *Pufendorfius* loc. cit. §. 34. p. 1013. Lib. XXIV. §. 25 ſq. p. 1028. Lib. XXV. §. 1 ſq. p. 1032 ſq. item *Lengnichius* loc. cit. P. VII. p. 82-84. 101-103.

X. At vero Iohannem Caſimirum Liuoniae iactura in dies magis magiſque vrebat. Nec temperare ſibi poterat, promiſſi conſcientia ſtimulatus, (iurauerat enim, ablata ſe Reipublicae recuperaturum, **) quin etiam ab nouo Suecorum Rege, Carolo Guſtauo, Liuoniae reſtitutionem exigeret. Itaque Legati, An. MDCLV. Holmiam de pace miſſi, hoc agere; in hoc ſtudium induſtriamque intendere: poſtremo Eſtoniam offerre. Vid. *Paſtorius* Flor. Pol. Lib. VII. p. 538. *Rudauſcius* l. c. Lib. V. p. 161. *Pufendorfius* Comm. de rebus Caroli Guſtaui, Lib. II. §. XIII. p. 62. Verum inſtabat iam Poloniae, inſtabat heu! dira bellorum tempeſtas, et ineluctabile fatum.

XVI. *Con-*

* Vid. RVDAVSCIVS loc. cit.

** PVFENDORFIVS loc. cit. Lib. XXIV. §. 25. p. 1028. — *Placebat Regis ſententiam cognoſcere, ac eumdem rogare, vt dato Reipublicae promiſſo, de cedenda in Regnum Succiae praetenſione, ſtare*

XVI
Contentio Sueciae ac Poloniae ſuper Liuonia, in Pacificatione Oliuenſi.

Quae tam diu inter Suecos ac Polonos, vt ante commemoraui, et bellorum et in ipſis pacis tractatibus magnarum contentionum cauſſa fuerat Liuonia, etiam Oliuenſem Pacificationem multum diſtinuit atque turbauit. Id quoniam ex *Pufendorfio*, (Comment. de rebus Caroli Guſtaui,) aliiſque rerum auctoribus, ac praecipue ex *Diariis Pacificationis* cum *Suecico*, tum *Polonico* ac *Curonico*, plane cognoſci et intelligi poteſt; vnum tantum et item alterum caput, ab me quidem ſumma veluti manu in notulis adſperſis tactum, nunc penitus explicare conſtitui, vt, quorum mentionem e *Diario Polono MSC.* ſemel atque iterum ſupra inieceram, *Gradibus*, hoc eſt, modis componendae cauſſae Liuonicae, locum facerem. Quod priuſquam exſequar, quaedam mihi paullo altius repetenda ſunt.

II. Bello Danico exorto, An. MDCLVII. quamuis Carolus Guſtauus conficere pacem cum Polonis ſatageret: fixum tamen ei deſtinatumque erat, Liuoniam omnem ſibi ſuoque Regno habere. "Illas „itaque conditiones, inquit ipſe *Pufendorfius*, l. c. Lib. IV. §. 33. p. „283. Rex propoſiturus erat, vt Elector (Brandeburgicus) acciperet Pruſſiam Regalem, data Regi viciſſim Vlteriore Pomerania; aut „ſi id adſpernetur, Regi concederet loca ad Memelam, Schalauoniam, „Tilſitam, Ragnitam, ac Mindenſem inſuper Praeſulatum. Poloni „contra ſibi cederent *totam Liuoniam*, Curlandiam et Samogitiam; „Curlandiae Duci pro ſua prouincia Mindenſis ditio daretur." Neque

ſtare dignetur. Ad quod quum Rex reponeret, promiſſo ſuo hanc conditionem additam, ſi prius rite ſibi ſatisfactum fuerit: vnus e Senatoribus adfirmabat, promiſſum purum fuiſſe. Vnde Rex: "Sit „ſane, inquiebat, ſed quia etiam iuraui „me ablata Reipublicae recuperaturum, „de Liuonia nullatenus cedere poſſum."

que multum mutauerat inter noua pacis tentamenta ſententiam, animis etiam a felici aduerſus Danos ſucceſſu ſumtis. "Nam vti Suecia, „inquit ille apud *Pufendorfium*, Lib. V. §. 84. p. 462. prioribus ſex„ennalibus Induciis, victam Liuoniam cum Mariaeburgo, Elbinga, „Pillauia et Haupto, iure belli retinuerit; ita, poſtquam Polonia va„riis modis viginti ſex annorum Inducias violarit, Regem et Coro„nam Sueciae reparandis acceptis iniuriis damniſque merito exigere „poſſe ceſſionem reliquae Liuoniae, cum Curlandia et Semigallia, „ſaluo iure et ſtatu Ducis Curlandiae. — — A Polonis quoque exi„gendam obligationem, ad recuperandam propriis viribus et ſumti„bus eam Liuoniae partem, quam Moſcus occupauit, Suecoſque in „eius poſſeſſionem immittendos." Conf. ibid. §. 120. p. 504. His et talibus quum vehementer refragarentur Poloni, praeter cetera etiam inflati promiſſione, certis ſibi conditionibus a Magno Moſcorum Duce facta, ipſum nimirum Reipublicae Liuoniam, Iohanni Caſimiro Regnum Sueciae recuperaturum; * mox et Carolus Guſtauus, ne diſtraheretur pluribus bellis, paullulum miteſcere eſt viſus. "Ad ex„tremum enim, vt rurſus auctor eſt *Pufendorfius*, l. c. p. 505. etiam „deſiſtere decreuerat de petenda parte vectigalis in Pruſſia, ac pecu„niaria a Polonis ſatisfactione, ac ne Poloni teneantur partes Liuo„niae a Moſcis occupatas recuperare, ſed ſatis haberent ius ſuum „ad eas in Regem transferre. Ita omnia indulgere Polonis cupiebat „Rex, eo acrius premendae Daniae." At de Liuonia quidem vt quidquam concederet, nondum adduci ſe patiebatur. Vid. *Pufendorfius* l. c. Lib. VI. §. 74. p. 590. — §. 75. p. 591 ſq. Inter haec igitur, ad Oliuenſem Pacificationem peruentum eſt.

III. In illa, quidquid huc vſque multis ac variis tractatibus diſceptatum erat ſuper Liuonia, vtrimque velut agmine facto expeditum eſt. Nam et de adquiſito, in eam, iure controuerſia reſuſcitata: rationeſque, vt ſaepenumero ante, acri inter ſe certamine commiſſae ſunt.

* PVFENDORFIVS Comm. de rebus Caroli Guſtaui, Lib. V. §. 88. p. 467. — *Pollicitus fuerat Czar, ſi ſibi aut filio Corona Poloniae conferatur, ſe Reipublicae Liuouiam, Iohanni Caſimiro Regnum Sueciae redditurum, pace inſuper cum Coſacis conciliata.*

** Vid. PASTORII Diarium, p. 119. ſq. item *Vindiciae Liuonicae*, inter Acta Pac. Oliuenſ. Publica, No. XXXII. pag. 61.

ſunt. ** Ac Sueci etiam tunc inniti praecipue Caeſarum priuilegiis, toties iam a ſe laudatis illis quidem, ſed numquam in lucem conſpectumque prolatis. Erat enim iam dudum, quod repetentibus Liuoniam Polonis repoſuit Sigiſmundus Rex, teſte *Chytraeo*, l. c. p. 790. „Scire ſe, quidquid iuris — in eam prouinciam ſibi adrogarent, id ex „ſola ceſſione Magiſtri Ordinis emanaſſe: quam nullo pacto, nulloque iure, inuito Feudi domino, Imperio Romano, fieri potuiſſe, „a quo conſenſus teſtimonium, ne litteram quidem proferre Poloni „poſſent. Suecos vero, Caroli V. Ferdinandi I. et Maximiliani II. „Impp. litteris, ad Guſtauum, Ericum et Iohannem Reges diuerſis „temporibus ſcriptis, tutelam eius prouinciae ab Imperio ipſis com„mendatam, demonſtraturos eſſe.“ At minime demonſtrauerunt, ne in Oliuenſi quidem Pacificatione; quamuis authenticas tabulas modo *in Archiuis Regni* adſeruari, *** modo *inter monimenta Ducis Curlandiae*, id eſt, in Principali Tabulario Mitauienſi, repertas **** adſeuerarent, exigeretque illas Felkerſamius, Cancellarius Curonicus. Nam ſine iis, aiebat, rei fidem vacillare. Vid. *Diarium Curonic.* p. 553. Neque poſtilla vmquam, quod ſciam, editae ſunt. Ceterum litteras Caroli V. ad Guſtauum Regem, Gandaui An. MDLVI. Ferdinandi I. duobus animis poſt, eſſe perſcriptas ſatis conſtat. Et has quidem memorat *Dalinus*, vir ſummus, Hiſt. Suec. P. III. T. I. p. 374. ***** atque item *Arndius*, Chron. Liuon. T. II. p. 243.

IV. Verum enimuero Oliuae acerrima fuit ſuper Liuoniae ceſſione contentio. Quae ne diutius diſtineret pacis deſideratiſſimae negotium, variae viae rationeſque a Polonis tentatae ſunt per Chriſtophorum Pacium, Supremum Lithuaniae Cancellarium, cuius fidei ac dexteritati potiſſimum hanc cauſſam commiſerant. Vid. *Paſtorii* Diarium, p. 71. Ab eo itaque non *Vindiciae* ſolum *Liuonicae*, ex *Codice MS. Zaluſciano* primum a me ſupra prolatae, verum etiam *Gradus*, vt vocat, quibus progrediendum in Liuonica cauſſa eſſet,

Gggg 2 ſtudioſe

61. — *Informatio circa Liuoniam Suecica*, in DIARIO EVROP. l. c. p. 47 ſq. et apud LONDORPIVM Act. Publ. T. VIII. pag. 657.

*** Vid. *Informatio circa Liuoniam*, l. c. Verba ipſa adſcripſi ſupra, p. 590.

**** Vid. PASTORIVS loc. comm. pag. 120.

***** Litterae Ferdinandi Imp. ad Regem Guſtauum, Vien. d. 11 Sept. 1558. - Reſp. Guſtaui R. d. 10 Ian. 19 et 20 Febr. item d. 24 Mart. 1559.

ſtudioſe ac prudenter litteris ſunt conſignati. Atque hos operae pretium eſt ex eodem *Codice* huc transferre, Latine quidem e Polonico factos a *Mich. Abr. Trotzio*, viro docto, ac patrii ſermonis callentiſſimo. Sunt autem huiuſmodi.

Gradus, in negotio Liuonico tenendi.

"Satis demonſtratum eſt Illuſtriſſimo Legato Gallo, titulum, bonam fidem et longi temporis poſſeſſionem eſſe in Liuonica cauſſa a partibus Regis Regnique Poloniae; neque vllam exſtare ceſſionem, ſeu rei alienae et iuri Suecico ſubiectae alienationem, quae *Reſtitutionis* nomine veniat, ſeu rei propriae, quae *Donationis* ſpeciem referat, et in fauorem Suecorum explicari poſſit. Multo minus autem Liuoniam Sueci inuſitato atque incongruo *Securitatis Pactorum* titulo poſtulare aut poſſidere queunt. Quae quidem omnia quamuis Illuſtriſſimus Legatus, ſubductis ex hiſtoria ac Iuſti et Aequi ſcientia rationibus, liquido perſpecta habeat: tamen ſi Sueci porro ſibi non temperent a repetenda Liuonia, ſequentes *Gradus* tenendi erunt.

1) Quum Liuonia et Pomerania ſatis nos edoceat, quot quantaque incommoda ex Suecorum vicinia prouenerint; ſummo iure petenda videtur reſtitutio Liuoniae Vlterioris, tamquam prouinciae ad Poloniam pertinentis, duarum nempe illarum partium, quas Sueci et Moſci tenent. Nam tertiam illam, quam ante bellum habuimus, per ſe noſtram eſſe exiſtimamus. — 2) Eam igitur partem, quam Moſci occuparunt, vt Sueci recuperaturos nos auxiliis adiuuent; eam vero, quam ipſi poſſident, haud inuiti nobis reſtituant, ſane promittenda iis eſt certa pecuniae ſumma, atque intra vnius vel duorum annorum ſpatium perſoluenda ex teloneis Rigenſibus: vnde decies octies centena millia Imperialium quotannis redeunt. — 3) Sin vero partem Liuoniae, a Moſcis Poloniae ademtam, ab ea, quam ipſi tenent, diuellere recuſent: promittatur iis pro vtraque parte ſumma pecuniae paullo maior, quam quae *ſecundo Gradu* poſita; ea quidem conditione, vt Reſpublica ſolutionem ex iiſdem teloneis praeſtet, neque ea tamen in Suecorum poteſtatem perueniant, ſed in Reipublicae poſſeſſione permaneant. — 4) Si vero dubitent, promiſſam ſummam a nobis recte ſolutum iri: haec telonea vel Batauis vel Hamburgenſibus,

bus, vel Gedanenſibus, vel Rigenſibus, vel ipſis adeo Suecis, vſque ad ſolutionem concedantur. — 5) Atque hoc ipſum ſi ſucceſſu deſtituatur: Liuonia, quam ante bellum tenebant, cedatur iis nomine et iure hypothecae, qua iis ad certam pecuniae ſummam, vires tamen noſtras non exhaurientem, obligemur: quemadmodum quidem Elbinga Electori (Brandenburgico) permiſſa eſt. — 6) Quum Sueci ob ſecuritatem pacis Liuoniam poſtulent, etſi haec lis iam expedita eſt, concedatur tamen iis euictio in eam Liuoniae partem, quam ante bellum habuerunt: eaque euictio tum locum habeat, ſi haec Conuentio violata fuerit, ita vt, quandocumque id contigerit, integrum iis ſit Liuoniam armis repetere, ſaluo tamen iure poſſeſſionis noſtrae. — 7) Et huius quidem rei cauſſa commodius fuerit, ſi iis illae partes, quas ipſi et Moſci vſurpant, pignoris loco atque in pacis ſecuritatem concedantur, verum ad certos tantum annos, longiſſime quidem ad vſque obitum Sereniſſimi Regis Sueciae, (quoniam is veretur, ne pacta inita, atque illa inprimis renunciatio in Sueciam violentur,) hac ratione, vt poſt ſera fata S. R. M. vtraque pars nobis reſtituatur; liberumque ſit Reipublicae, titulo Liuoniae tam durante poſſeſſione Suecica, quam poſtea, vti. — 8) Aut etiam pax non niſi de Suecia et Pruſſia ſanciatur, nulla in Liuoniam facta renunciatione: quo quidem modo ſemper nobis ad eius recuperationem adcingi licebit, ſi id profuturum nobis, et Suecos aliis bellis diſtractos eſſe intellexerimus. Cuius rei nuper admodum exemplum nobis praebuit pax, inter Gallos et Hiſpanos inita: in qua nulla de Regno Nauarrae facta eſt mentio. — 9) Aut compoſitis de Suecia et Pruſſia controuerſiis, Liuonia excipiatur: vti et in illis, inter Hiſpanos et Gallos, pactis excepta eſt Catalaunia. — 10) Pruſſia, quantum eius reliquum eſt, poſtliminii iure recuperata, quod ad Liuoniam adtinet, ſuper ea induciae tantum fiant, vt, quid Moſcica pace futurum ſit, exſpectare poſſimus. — 11) Si vero has propoſitiones omnes repudient: cedatur iis in perpetuum regio a Sinu Finnico vſque ad Pernauiam et Torpatum, et vltra fines Moſcicos ad *Peipum* Lacum: reliquum vero cum Riga vrbe ſit iuriſdictioni Reipublicae ſubiectum. — 12) Sin et hoc nondum ſufficere crediderint: concedatur iis in perpetuum regio vſque ad fluuium *Aa*, a mari vſque ad *Peipum* Lacum, vel ad ciuita-

 tem

tem *Nachhausen*: vnde eorum fines ante bellum proferebantur. — 13) Quod ipsum si eorum cupiditates et desideria non expleat: seruetur Reipublicae nostrae Riga, et regio Transdunana, cum castellis et fortalitiis cis et trans Dunam, vsque ad fluuium *Euest*, quo vsque eorum fines olim porrigebantur. Vlterior vero Liuonia supra Rigam, et cis flumen *Aa*, in perpetuum iis concedatur. — 14) Quamquam autem Rigae vrbis caussa, vt nempe in ditione Reipublicae permaneat, magna pars regionis Transdunanae iis addicta est: tamen si neque hac ratione Riga impetrari possit, istae duae partes, quas ipsi et Mosci possident, feudorum nomine iis offerantur, (nam et Pomeraniam clientelari nexu ab Imperatore tenere, non inconueniens Regiae dignitati visum est,) saluo ceteroquin nobis titulo Liuoniae. — 15) Si et hoc reiiciant: Riga quidem cedatur ipsis, sed dimidia Liuoniae pars, quam Mosci tenent, repetatur. — 16) Aut ea belli aleae committatur ita, vt, quantum quisque a Mosco armis vindicauerit, sibi habeat. — 17) Ceterum, si plura obtineri non potuerint, postulandum est, vt, quam cis et trans Dunam possident, regionem nobis cedant, cum ea parte, quam ante bellum tenuimus. — 18) Vltimus *Gradus* est, vt, si nihil amplius obtineri possit, relinquantur omnia in eo, quo ante bellum fuerunt, statu, ita tamen, vt Religio Ro. Catholica in vtraque Liuonia salua maneat, et Duna fluuius terminus constituatur, qui nos, hoc est, Lithuaniam et Curoniam separet; vtque res monetaria, telonea, Iudicia Commissorialia, titulus Liuoniae, (etiamsi in hoc dari aliquid Suecis possit,) ad Regem Poloniae pertineant. Ea vero omnia expediantur sub conditione foederis offensiui, contra Moscum, vt Liuoniam, Magnum Ducatum Lithuaniae, Vcrainam, iunctis viribus recuperemns, et, si fieri possit, ab ipsis terris Moscicis aliquid diuellamus: eoque foedere caueatur, ne alterutri parti absque altera pacem cum Moscis inire liceat."

V. Hos itaque *Gradus* quum primum in priuato consessu communicasset Pacius cum collegis, Legatis Polonis, omnium calculis probati confirmatique sunt. * Enimuero haud multo post plerisque longe

* Quod *Pacius* ipse memorat, in DIARIO POLONO MS. ad diem XIV Februarii.

** DIARIVM MS. ad d. XIX. Febr. et quae inde adtuli ad PASTORII Diarium, p. 110. n. *

longe aliter visum. Esse illos et re grauiores, et numero plures, quam qui in tanta tamque necessaria pacis festinatione expediri possent. Duodeviginti *Gradibus* componendis vix totidem hebdomadas sufficere. Quum igitur Senatoribus Regni quidem placeret, vt maturandae paci vel tota Liuonia Suecis traderetur; ceteri vero eam caussam Reginae Poloniae, ac Pacificatori Gallo, committendam esse censerent: vnus Pacius, quos nuper probassent, *Gradibus* insistendum esse contendebat. Cunctando, consultando, aiebat ille, Liuoniam seruari posse: festinando, omnia in praeceps dari. Praeterea tantae rei curam aliis velle imponere, vt indecorum ipsis, ita ne licitum quidem videri. Ne tamen per tot *Gradus* eundo nimium temporis consumeretur, curaturum se, vt intra iustum illi numerum coerceantur. *** Et coercuit sane, Regis ipsius auctoritate. Neque ego, quoniam instituti ratio admonuit, exemplum formulae, rursus a *Trotzio* in Latinum sermonem versae, hic praetermittam. Erat enim, quod supra sum professus, praecipuum hoc mihi huius Capitis consilium, vt haec talia e latebris in conspectum doctorum hominum proferrem. En igitur illam tibi, *Lector*, formulam!

Restrictio Graduum,
Dn. Mediatori in negotio Liuon. proponenda.

"Agendum ergo est cum Suecis de summa aliqua pecuniae, pro parte Liuoniae ab iis occupata, aut etiam pro vtraque Liuonia, quam Sueci et Mosci tenent: nam tertia pars ante bellum nostri erat iuris, neque vllam nobis vmquam de hac parte Sueci mouerunt controuersiam. Praestabitur autem solutio ex teloneis Rigensibus, in cuiuscumque possessione fuerint, ad tempus pacto definitum. — 2) Restituant nobis Sueci ea, quae in Prussia et Curonia possident: de Liuonia tantum induciae ad quindecim annos fiant, non comprehensa tamen iis tertia parte Liuoniae, quam ante bellum habuimus. Quum enim pactis Stumdorfianis restituerimus Suecis ea, quae ante inducias tenebant; idem vt nobis praestetur, contendimus. — 3) Quandoquidem Sueci securitatem pacis quaerunt in Liuoniae possessione, Respublica se obstringit ad euictionem ita, vt Suecis, pace a nobis

nobis violata, Liuoniam armis vindicare liceat. Ceterum Respublica possessionem earum partium, saluo nobis titulo, concedet Suecis ad certum tempus, scilicet vsque ad mortem Serenissimi Regis Sueciae. Posthaec Liuonia omnis ad nos redibit; vel noui de ea tractatus instituentur. — 4) Vti factum est olim, Sigismundi Augusti tempore, in cedendis nouem arcibus: ita cedimus nunc quoque has duas partes, iure hypothecae, ad exemtionem certae summae. Tertiam vero partem Reipublicae seruamus. — 5) Primum Suecis concedendum perpetuo id, quod supra Pernauiam iacet vsque ad Torpatum; deinde, quod vsque ad fluuium *Aa;* postremo, quod vsque ad ipsam Rigam: quae quidem vrbs, vna cum castellis trans Dunam, tertiae parti, quae ad Rempublicam ante bellum pertinebat, adiicienda est. — 6) Has duas partes, quas Sueci et Mosci tenent, Respublica Suecis iure clientelari concedere potest, eadem lege, qua Pomeraniam ab Imperatore habent. — 7) Si vero Riga obtineri non possit: saltem duae illae partes, nempe vna, quam Mosci occuparunt, altera quae trans Dunam sita est, cum ea, quam ante bellum habuimus, in manu ac ditione nostra permaneant; aut quae potestati Moscicae subiecta sunt, belli aleae committantur, vtri ea, Sueci an Poloni, consequuturi sint. — 8) Constanter insistendum est, vt Kokenhusa, Ascherade, Leneward et Kirchholm cum territoriis, in *Instructione* expressis, huic parti, quam ante bellum possedimus, adiungantur."

VI. Haec ille, vt erat spectatae virtutis ac dexteritatis, solo ductus amore aduersus patriam, qua nihil in omni vita carius atque sanctius habuit. Igitur ex vano hausta nobis videntur ea, quae de Lithuanis Legatis tradidit *Pufendorfius*, Comm. de rebus Caroli Gustaui Lib. VII. §. 6. p. 607. "Iam eo res, inquit, deducta erat, „vt Iohannes Casimirus Sueciae et Liuoniae renuntiare vellet: cui ac„cedere poterat Liuonia Polonica, si in promptu pecunia fuisset ad „triginta Vncialium millia, quae Lithuanicis Commissariis donari po„tuisset, quorum vni Elector viginti millia annui reditus obtulisse di„cebatur, si pacem impediret. Hoc quippe extremum tractatus suf„flaminandi remedium Caesarei et Electorales reseruauerant, Lithu„anos corrumpere, ne in Liuoniae cessionem consentirent."

VII. Enim-

VII. Enimuero Sueci, vt, vnde abii, eo reuertar, nullo ſe modo adduci paſſi ſunt, vt in illa cauſſa per huiuſmodi *Gradus* incederent. Quin potius non Eſtoniam tantum, ſed etiam Curoniam, et omnino Liuoniam, quantam huc vſque poſſediſſent, ſibi ſeruari, ſuaeque poteſtati a Polonis permitti volebant. Nec fuit profecto res alia vlla, quam Liuoniae ceſſio, acrioribus vtrimque ſtudiis agitata. Tandem illa ad modum pactorum Stumdorfienſium compoſita eſt, et Tabulis Pacis (Art. V.) inſerta.

XVII
Contentio de Sacris Liuoniae, in Conuentu Stumdorfiano.

Nondum Liuoniae res, quamquam circa vnas illas nimium diu iam videri poſſumus haeſiſſe, dimittimus. Adeo illae in Oliuenſi Pacificatione vtramque, quod dicitur, paginam faciunt. Ad eas autem penitius cognoſcendas plurimum refert excutere id, quod, in Stumdorfiano Conuentu, Suecos inter atque Polonos actum fuit. Cuius rei conſtituimus ſpecimen aliquod in grauiſſimo argumento, de Sacris Liuoniae Romanis Catholicis, nunc proponere. Nec ſuperuacaneum hoc ſtudium noſtrum fuerit poſt *Herm. Beckeri* libellum, (Liuonia in ſacris ſuis conſiderata, Vuiteb. 1700. 4) tam incultum ac tenuem illum, vt pactionem Stumdorfianam, quae ad rem vel maxime pertinebat, alto inuolutam ſilentio animaduertas.

II. Stumdorfii quum induciae opera et prudentia inprimis Auauxii Comitis, Legati Galli, fere pactae iam eſſent, nouus ecce! ex improuiſo ortus veluti turbo miſcere omnia ac peſſumdare viſus eſt. Tantum religio tunc quoque diſcordiarum, tantum tumultus excire potuit! Conuenerat iam de Liuonia, Suecis induciarum tempore concedenda, quum Zadzikius, Supremus Regni Cancellarius, Epiſcopus Culmenſis, Pomeſanienſis, ac nuper conſtitutus Cracouienſis, Legatus Polonus, hanc occaſionem oſtentandi ſui in religionem ſtudii nactus, magno animo, quem ei augebat non collegarum modo, ſed etiam Legati Galli adſenſus, contenderet, Romana ſacra

per Liuoniam salua esse praestanda. "Supererat, inquit *Pufendor-* „*fius*, Rer. Suec. Lib. VII. §. 136. p. 232. vt pacti formula concipere- „tur: cui ab vtraque parte lima adhibebatur. Vbi parum aberat, „quin subito totum negotium in ipso velut portu allideretur. Zadzi- „kius, designatus Episcopus Cracouiensis, obtinendae eo citius Pon- „tificis confirmationi, vbi de relinquenda Suecis Liuonia agebatur, „adnotauerat, vt Catholicis per Liuoniam sacra sua exercere conce- „deretur, haud ratus ceteros Senatores ita auide id arrepturos. Idem „inde Legatus Gallicus intempestiuo suae religionis zelo, contradi- „cente licet Anglo, crebro vrgebat." Et hunc quidem auctor est ipse *Ogerius*, in Epist. ad Nicolaum Borbonium, praestantem doctri- na virum, l. c. p. 491. "quum in ceteris aequissimus semper fuisset, hac quidem in re Polonis studiosissime accessisse, constantemque se Catholicum professum esse."

III. Enimuero Sueci ab illa sententia longe alieni, neque prece, neque rationibus, neque exemplis facile adduci potuerunt, vt Polo- nis adstipularentur. Inuenio apud *Foulerum*, in Hist. Pacific. Sue- co-Pol. p. 190. Auauxium, quum inter alia Ludouicum XIII. Gal- liarum Regem, commemorasset Lutheranae doctrinae adseclis vel so- la in Gustauum Adolphum, Regem Sueciae, beneuolentia liberum religionis cultum permisisse in vrbe ipsa Parisiorum, simul admonuisse Suecos, vt hoc tale exemplum, in illustri positum monimento, nunc ipsi quoque sequerentur, seque Catholicis aeque faciles propitiosque praeberent: ad haec vero Suecos excanduisse ira, ac semel iterum- que dixisse, non aliorum sibi exempla sequenda esse, sed ipsos aliis velle sua ad intuendum imitandumque proponere. * Acta autem est controuersia praecipue d. VI. Kalendas Septembr. (An. MDCXXXV.) quo die illa sic incaluit, vt non haec tantum caussa, sed omnino to- tum pacis negotium in extremum periculum summumque discrimen veniret.

* Verba ipsa sic habent: *The next day being the seventh, all parties assembling, the former dispute about the point of Re- ligion in Leifland was continued, wherin the French Ambassador employed his who- le endeavours, sharply checking the Sue- thes for this their cruell, and (as he termed it) unheard of way of proceeding; setting before them how that the King his Master, at their late Kings conside- ration, had granted to the Lutherans, even in Paris, the free exercise of their Reli-*

veniret. Eam rem omnem tradidit omnium diligentiſſime, qui ipſe interfuit, *Ogerius*, Ephem. p. 362 ſqq. atque ego gratiam, opinor, aliquam apud aequos aeſtimatores iniero, ſi, praeſertim in tanta libri raritate, verba illius, quamuis prolixiora, ſubiecero. "Reditum eſt „ad tractatus, et, quum omnes Mediatores in Polonorum tentorio „conueniſſent, ad eos retulit Legatus noſter, quid cum Suecis ſu„periore die egerat. Loquutus eſt deinde Legatus Angliae, re„tulitque ea, quae tunc de iiſdem Suecis, e quorum tentorio redi„bat, acceperat. Nimirum eos *quatuor rationibus* niti, cur in Liuo„nia Catholicos eſſe non ſinerent: quod pauci ac fere nulli ibi Ca„tholici eſſent; quod leges Succiae in ſuis ditionibus Catholicos eſſe „non paterentur; quod, in ſuperioribus induciis, de iis in Liuonia „permittendis ſermo non fuerat, neque a Polonis poſtulatum; quod, „ſi denique in ea ſacerdotes eſſent, oporteret ab Epiſcopis Polonis „eos mitti ac dependere, ſicque ſubditos ſuos Poteſtatibus ſaltem „Eccleſiaſticis Polonorum obnoxios fore. Ad eas rationes N. Zo„bieſki, ** Regni Senator, qui nuper aduenerat, petita a Cancel„lario venia, ordine reſpondit. Ad *primam* quidem, Regem Rem„que publicam Poloniae tantam, in hac parte, de paucis ac plebe„iis hominibus curam habere, quantam de Optimatibus et plurimis, „quorum animae aeque pretioſae ſunt: quia Deus non eſt perſona„rum acceptor. Ad *ſecundam*, nimirum leges Suecicas nullam in ſuis „prouinciis religionem admittere, quam Confeſſionem Auguſtanam, „reſpondebat, neque etiam Liuoniam eſſe membrum Regni Suecici, „neque illam a Rege Poloniae in perpetuum concedi. Ad *tertiam*, „argumentum Suecorum non valere, quum dicerent, quia in ſexen„nalibus induciis de religione, in Liuonia, conſeruanda nihil cau„tum ſit, idcirco in his induciis, quae viginti quinque annorum ſunt, „nihil caueri debere, quia modicum illud tempus contemni potuit,

Hhhh 2 magnum

Religion; which if they ſhould obſtinately perſevere, and that the matter ſo required, he doubted not but he might (by Letters) eaſily diſturb. —

** Iacobus a Sobiez in Sobieſki, Inciſor Regni, Craſnoſtauienſis, Ianorouienſis Praefectus, (quibus titulis inſignitus eſt in prooemio pactorum Stumdorfienſium,) poſtea factus Caſtellanus Cracouienſis: vir vere magnus, vno minor filio, Iohanne III. Rege; etiam doctrina clarus ac ſcriptis. Eius ſunt *Commentarii Chotinenſis belli*, Gedani ſplendidiſſime editi, (An. 1646. 4.)

„magnum iſtud non debet. Deinde, in ſexennalibus induciis, ex „parte ſatisfiebat Polonis, quum in tota Pruſſia religio Catholica per„mitteretur: neque tamen tunc de religione in Liuonia conſeruanda „obliti fuerant, ſed maluerant illam conſeruari in prouincia, vbi „erant plures Catholici. Quod ad *quartam* pertinet, nihil a Suecis „timendum eſſe: nam, qui ſacerdotes in Liuoniam mitterentur, tali „praediti eſſent poteſtate, vt amplius Epiſcopis Polonis non ſubeſ„ſent. At, inquit Legatus Anglicus, dummodo nullum Catholicae „religionis exercitium fiat, libertatem conſcientiae permittent Liuo„nibus Sueci. Credo equidem, replicauit Zobieſkius, ſcilicet il„lam, quam homini nemo eripere poteſt, hoc eſt, credere, quod li„buerit, ac in mente Deum adorare. At non eſt illa religio ſuffi„ciens, opuſque eſt cultu externo. — Itaque ſi libertatem conſcien„tiae permittunt, id cum effectu permittendum eſt, nimirum, vt „ſaltem in priuatis aedibus ritus Catholicos excercere poſſint. — — „Nihil tandem relatum eſt ex hoc congreſſu, niſi quod Sueci dicerent, „ſe inquiſitionem non facturos in Catholicos. At hoc Polonis non „ſatisfecit, ſed, vt Suecos ad aliquid explicatius promittendum adi„gerent, hanc ipſi formulam ſcripto conceperunt, quam verbis te„nus apud Legatos profiterentur, nec in pactis ſcriberetur, ſed tan„tum fide Commiſſariorum conſtaret; verumtamen iſtius ſtipula„tionis atteſtationem Polonis darent. Formula haec fuit. *Homines* „*Catholicae religionis, in Liuonia, libertate conſcientiae gaudebunt; et ſi* „*qui inueniantur, qui cultu ac ritu Catholico vſi fuerint, id illis noxae et* „*fraudi non erit.* * Hanc formulam Legatus Galliae cum Brande„burgicis ad Suecos tulit: at illi, ne in iſto ſermone caperentur, ſub„eſſetque aliqua fraus ac decipula, nihil prorſus reſpondere voluerunt, „niſi illud, quod Comes Brahe repetiit ſaepius: *Non inquiretur.* — — „Quumque iterum a Commiſſariis quaeſiuiſſet, num aliquid in gra„tiam Legatorum facere vellent, ac ſe magis explicare ſuper illa ſti„pulatione, renuerunt, egredientemque tentorio Legatum, cui Mar„chio

* Eadem legitur apud PVFENDORFIVM loc. comm. FOVLERVS p. 190. hanc adfert: *Sueci hominibus Catholicis in Liuonia, toto induciarum tempore, cultum et ritum in priuato permiſſuri, nullamque in eos inquiſitionem, vt hactenus,*

„chio Sigiſmundus ** adhaerebat, comitari ſpreuerunt. Quum ſe „ad Polonos contuliſſent illi, referrentque Suecorum pertinaciam, „ecce! derepente Sueci imperant tympana tubaſque pulſari, vt exi„rent, Legatis inſalutatis. Tum vero excandeſcere Poloni, conte„ſtarique iniuriam ſibi fieri; dum adhuc cum Mediatoribus deliberant, „hunc obtrudi ſtrepitum. Prior Palatinus Belzenſis, vir alioquin ſa„pientiſſimus ac humaniſſimus, in has Gallicas voces erupit: *Mort-„Dieu! nous penſent-ils eſtonner par ces tintamarres? Nous leur en rendrons „bien d' autres.* Quem Zobieſkius excipiens, Puerorum, inquit, iſta „terriculamenta: talis eſt noſtra muſica, cui ab ineunte aetate innu„triti ſumus: bellum volunt Sueci, bellum habeant. Permulti illa „die, quod moris non erat, etiam ex gregariis militibus, in tento„ria ſe intruſerant, credo, quia de hoc religionis negotio, quod „omnes adficit, agebatur: erupere iſti, tumultumque inter Huſſaros „et Coſacos, qui promiſcui erant, fecerunt: quumque plurimi vino „incaluiſſent, oblatam irae occaſionem facile ſuſceperunt, ac in ali„quot obuios Suecos irruerunt." Hactenus ille. *** Eadem a *Foulero* l. c. p. 192. *Aitzema* Comm. de rebus Belgicis, T. II. p. 259. *Pufendorfio*, l. c. tradita ſunt: itemque inter recentiores, a *Baſnagio*, Ann. Belgic. T. I. p. 326 ſq. et *Lengnichio*, l. c. T. VI. p. 70 ſq. Praebuiſſe autem anſam tumultus ipſum Auauxium, vnus, quod ſciam, prodidit *Pufendorfius*, cuius haec ſunt verba: "Quum „Suecos, priori declarationi inhaerentes, Gallus ſuper concedendo „priuato cultu vrgeret, et illi rem vtique eodem redire reponerent, „nec ſe amplius quid largiri poſſe, aut praeſcriptam formulam admit„tere; Gallus commotior, Nec ego, inquit, quidquam aliud dicam: „valeant, nec reuertar. Quum igitur Mediatores diu nullum a Po„lonis reſponſum adferrent, Suecis die iam in veſperam inclinante, „et maturandae diſceptationi, placebat equos curribus iungere, et „per tubicines diſceſſus ſignum dare; quod et antea factum erat. Eo „ipſo momento in Polonorum tentorio quaeſtio, de ſacris, a Gallo aliiſ-

 „que

hactenus, facturi, neminique, qui religionem Catholicam profeſſus fuerit, id ipſi noxae futurum.

** Sigiſmundus, Marchio Brandeburgicus, Legationis Brandeburgicae princeps.

*** Conf. *Eiuſd.* Epiſt. ad Borbonium, loc. comm. p. 492 ſq.

„que acriter diſceptabatur: et quia Gallus Suecorum declarationem „paullo aſperius retulerat, velut vtique bellum mallent, quam iſta „concedere, Iacobus Sobieſkius, Regni Inciſor, exclamabat: *Ergo* „*bellum!* quod vocabulum ſtatim inter adſiſtentes Legatorum mini„ſtros diditur.“ —

IV. Poſtquam reſederat tantus ille animorum motus, a Pacificatoribus denuo tentata res, eoque tandem perducta eſt, vt Catholicae religionis priuatum, in Liuonia, exercitium Sueci concederent. In quam ſententiam plures ac diuerſae formulae tum a Polonis, tum a Suecis perſcriptae, exſtant apud *Foulerum*, p. 197 ſq. At Vladiſlaus, Poloniae Rex, cui videbatur non ſatis cautum Catholicis eſſe, permiſſa *libertate conſcientiarum et religionis*, addi etiam *deuotionis* vocabulum volebat: * atque adeo ipſe formulam adornauit, quam hoc loco vnam ſubiicere ſuffecerit. *Homines Catholici in Liuonia, toto hoc induciarum tempore, libertate conſcientiarum et religionis deuotioniſque gaudebunt, nullaque in eos inquiſitio et animaduerſio eo nomine fiet.* ** Atque in hanc demum Suecos, quantumuis inuitos, tamen conſenſiſſe conſtat. “Vltima die Auguſti, inquit *Ogerius*, p. 370. diuiſerunt ſe Commiſſarii; duo cum Generali de la Garde ad Legatum Galliae venerunt, „duo ad Legatum Angliae: quibus reſponderunt, ſe in formulam, *a* „*Rege Poloniae conceptam*, conſentire non poſſe, ſeque adduci per Sueciae Leges in diſcrimen capitis, ſi Catholicae religionis exercitium „in Liuonia permitterent. Introgreſſus ego in conclaue, vbi cum „Legato noſtro colloquebantur, dixi, hanc ſententiam eos ſine ſumma iniquitate tueri non poſſe, quorum doctores, ceterique Germaniae Euangelici ac Reformati in Chriſtianiſſimos Reges Galliae ſcripſerant, eo quod libertatem conſcientiarum in Gallia pati nolebant. „Reſpondit mihi Oxenſtierna, id a Germanis potuiſſe ſcribi, a Sue„cis

* Ita OGERIVS p. 370. FOVLERVS p. 197. At PVFENDORFIVS loc. comm. imputat Zadzikio: de quo ſic ait: *Zadzikius poſtea, tantillam controuerſiam tanto feruore agitatam poenitens, vt honeſte ſe inde extricaret, ita demum verba temperabat, vt priuatae* deuotionis *libertatem, iſtis hominibus permitti vellet.* Et fuit is forte Vladiſlao Regi auctor ſuaſorque iſtius formulae.

** Vid. FOVLERVS p. 199.

*** L. c. - *Quo vocabulo Gallus negabat ius ſacerdotes in Liuoniam introducendi, aut celebrandi Miſſas, comprehendi.*

**** Vid. ad PASTORII Diarium, pag. 210. n. **

„cis numquam; ac per ſuas leges ſolam Confeſſionem Auguſtanam „eſſe permiſſam. Replicauit Illuſtriſſimus Legatus: Cur ergo, ſupe„riori die, ſibi ceteriſque Legatis conſentiendi in formulam ſpem fe„cerant? Quum nullum aliud congruum reſponſum dediſſent, diſceſ„ſerunt: ſtatimque omnes Legati conſilium recedendi Dantiſcum in „ſequentem diem ſumſerunt. Quod quum intellexiſſent Commiſſarii „Sueci, ac ſtatim a prandio omnes Legatos in caſtellum venire vide„rent, vt veniam abeundi peterent, in formulam conſenſerunt; con„uerſuſque ad me Comes Brahe, quem ſatis de illo Articulo ſollici„tum per hos dies animaduerteram, dixit: Liuoniae Catholici antea „libertate conſcientiarum de facto gauiſi ſunt, nunc gaudebunt ex no„ſtra conceſſione." Vnum ſupererat, quod dubios ſollicitoſque redderet Suecos, ne *deuotionis* illud vocabulum Poloni ſic interpretarentur, quaſi etiam *Miſſae* celebrandae, ac ſacerdotum introducendorum libertas illo comprehenſa foret. Id quod diſertis verbis negatum ab Galliae Legato, *Pufendorfius* quidem memorat. ***** Contra *Ogerius*, p. 371. "Petierunt, inquit, a Legatis ſuam atteſta„tionem, quod non intelligebant illi, per dictam formulam, vllam „permiſſionem celebrandae in Liuonia *Miſſae* admittendorumque ſa„cerdotum cedere. Recuſauit Legatus noſter, relinquendumque „verbis formulae ſuum ſenſum atque intellectum dixit."

V. Iam vero formula illa in Actis quidem Pacificationis perſcripta, ***** non ipſis pactionis Tabulis inſerta eſt, aut peculiari, vt fieri adſolet, ſcripto a Suecis confirmata. Conuenerat autem, vt rei, quae acta eſſet, Mediatores Legati teſtimonium ſollemnibus litteris perhiberent. ***** Quarum exemplum Latinum apud *Aitzemam*, l. c. T. II. pag. 266. vnde in Oliuenſi quoque Conuentu aliquando repetebant, ****** legitur, adeo incognitum illud viris doctis, vt, quem-

***** PVFENDORFIVS l. c. *Sueci — tandem abrumpendo inutili litigio laxioribus verbis declarabant, ſe conſentire, ſicut antea ſcripto et ſermone factum, hac lege, vt Mediatores teſtentur, quae ſua mens circa eam ceſſionem fuerit. Quam ſuperficiariam declarationem lubenter Mediatores admittebant.* Conf. OGERIVS p. 365. FOVLFRVS p. 209. 211.

****** Vid. PASTORII Diarium ad d. IV Aprilis. Eo loco indicatur AITZEMAE T. IV. p. 17. (173) et 185. nempe ſecundum primam, eamque rariorem editionem, quae T. XIV. 4. prodiit Hagae-Comitum, An. 1655-1671.

quemadmodum alibi diximus, (ad *Diarium Suecicum* p. 49.) *Londorpius* ac *Dumontius* non nisi Theotiscam interpretationem in medium adferrent. Illud itaque, age, hoc loco ponamus.

Formula Attestationis Leg. Mediatorum.

"Nos infra scripti Serenissimorum Regum ac Principum in praesenti Pacis Tractatu Mediatorum Legati notum omnibus, quorum interest, facimus, ac praesenti scripto attestamur, Illustrissimos Dnn. Commissarios Serenissimae Reginae Regnique Sueciae circa praesentem Pacis tractationem *bona fide et stipulata manu* promisisse: "Homines Catholicos in Liuonia, toto Induciarum tempore, libertate „conscientiarum, religionis deuotionisque Catholicae in priuato ga„uisuros, nullamque in eos inquisitionem et animaduersionem eo no„mine factum iri." Quam quidem attestationem facimus de expresso consensu praedictorum Commissariorum Sueciae. In cuius rei fidem, praesentes manibus nostris subscriptis, sigillis itidem obsignari fecimus. Datum Stumsdorfii, die 12 mensis Septembris Anno Domini 1635."

Sereniss. Magnae Britanniae etc. Regis Legatus,	*Celsorum ac Praepotentium D. D. Ordinum Generalium Foederatarum Belgicarum Prouinc. Legati,*
Georgius Douglas.	Rochus van den Honaert. Andreas Bicker. Joachim. Andree.

VI. Ad hanc formulam saepenumero in Oliuensi Pacificatione prouocatum: ad hanc formatus a Suecis, de Catholicae religionis exercitio, Articulus. Qui quamuis multifariam recusus, postremo tamen in pristinam fere formam restitutus, ac Pacis Tabulis (Art. IV. §. 2.) additus est, Liuoniae Euangelicae columen ac praesidium.

XVIII
De Sigismundo Guldensternio, L. B. ab Lundholm, Castellano Gedanensi.

Tandem post tot tantarumque contentionum salebras, e quibus et ipsa aliquid nostra oratio videtur traxisse, ventum est ad hanc velut hilarioris frontis narrationem, quam de Sigismundi Guldensternii, viri magni, ac praelustri virtutum laude conspicui, vita, ingenio, moribusque suscepimus. Quod vt faceremus, inuitauit atque impulit nos, praeter ipsius viri memoriam, in Actis Tabulisque Pacis Oliuensis aliquoties laudati, etiam incredibilis nostra et in Ciuitatem Gedanensem, quam ille praeclarissime illustrauit, voluntas, et Gentis omnino Polonae, summorum virorum parentis atque altricis, admiratio. Igitur, quae supra (ad *Pastorii* Diarium, p. 216.) tantum indice digito monstrauimus, nunc propius ac curiosius intueamur.

II. Gens Guldensternia, * hoc est, *de Stella Aurea*, inde ab antiquissimis temporibus plurimum inter Danos et nobilitate, et illustribus factis, et munerum splendore, enituit. Ex illis Regni Mareschalci, Noruagiae Proreges aliquando delecti: complures supremis dignitatibus aliis condecorati sunt. Pars in Sueciam seculo quinto decimo delati, nouam quasi rerum seriem orsi videntur, ex quo Ericus, Erici filius, Nicolai nepos, Christinae, Caroli VIII. Suecorum Regis filiae, matrimonio est iunctus. ** Hic vir est, a quo Guldensternii in Suecia sati; a quo ipse Sigismundus genus duxit. Is enim, quemadmodum ad me olim *Stiernmanus*, talium adprime gnarus, scripsit, "a praedicto Erico Erici, in recta linea descendente, quintus „in ordine numeratur." Patre natus est Iohanne, praeclaro viro, qui Sigismundi III. Regis partes amplexus, eumdemque in Poloniam sequutus, hanc velut alteram patriam habuit. Mater Sigfridis, e Comitibus Braheis, laudatissima femina. Verum haec diligentius persequi nunc non vacat. Haud praeterierim tamen promissi memor ea,

* Danis, Suecis *Gyllenstierna*, *Gyllenstiernii.*

** An. 1446. Conf. Dn. a STIERNMAN *Swia och Götha Höfdinge Minne*, Tom. I. p. 325. DALINI Hist. Regni Suec. T. II. pag. 546.

ea, quae illam in rem breuiter nec indiſerte ad Sigiſmundi Gulden-
ſternii filios perſcripſit *Paſtorius*, in Stella Aurea, c. 5. (ed. Ien.
1664. 8.) p. 30 ſq. "Originem illa (gens Guldenſternia) primum ex
„Dania traxit, in qua multis retro ſeculis ampliſſime floruit, ſic vt
„iſtic Guldenſternios ſupremis Regni muneribus honoratos legamus.
„Inter alios *Ericus*, Nili (Nicolai) filius, Regni Mareſchalcus fuit.
„Nec poſterioribus temporibus exoleuit ibidem familiae decus. Nam
„Tychonis Brahe, nobiliſſimi Aſtronomi aeuo, *Axilius*, vel, vt alii,
„*Axelius Guldenſternius* Noruegiae Prorex fuit; cuius mentionem in Vi-
„ta Tychonis facit praeclarus Mathematicus, Petrus Gaſſendus. Pri-
„mus e Dania in Sueciam nomen iſtud *Ericus Guldenſternius* intulit;
„cuius viri eximias virtutes vel inde aeſtimare licet, quod Caroli VIII.
„Suecorum Regis, Principis virtute quam fortuna maioris, gener, et
„iuxta Vicarius eſſe meruit. Regni enim Archidapifer (vulgo *Trot-*
„*zet*) fuit; quae dignitas vni Regiae ibi ſecunda eſt. Eius *Erici* ex
„*Chriſtina*, Caroli VIII. genita, filii et nepotes inter Regni patrii Se-
„natores locum habuere; pronepotes vltra progreſſi. Nam vnus eo-
„rum *Georgius* Regni Archithalaſſus, alter *Nicolaus* * trium Regum
„Cancellarius, et tandem pariter Archidapifer, adeoque Regni Pri-
„mas fuit. Familiae porro Regiae eumdem nouo vinculo vxor *Ebba*
„*Bielkia* illigauit, ſoror Gunillae, quae poſtrema Sereniſſimi Iohan-
„nis, Suecorum Regis, coniux fuit. Ex Bielkia *Nicolaus* filios tres,
„et in iis auum Veſtrum, *Iohannem*, progenuit: qui, ſua et maiorum
„virtute illuſtris, nouum decus genti ſuae intulit, ducta in matri-
„monium *Sigfridi*, Petri Brahei, Comitis in Viſingſburg, Regni Sue-
„ciae

* Conf. IOH. MESSENII Theatrum Nobilit. Suec. p. 141. quo loco HASLOBII carmen non inelegans, ad Nicolaum Guldenſternium, legitur: quod repetiit PASTORIVS l. c. cap. 9. p. 45 ſq.

** Conf. Stemma Baronum *de Stella Aurea*, apud MESSENIVM l. c. p. 60. Latius explicuit STIERNMANVS, qui in Epiſt. ad me ſcripta, *Completam*, inquit, *Gyllenſtierniorum familiam quindecim folia fere abſoluunt. — Virtutes et vitia non reticentur.*

*** THAMNITIVS in Stella Aurea Sigiſm. Guldenſternii, (Thorunii, 1649. 4.) — *Quum poſt feliciſſimos in ſtadiis priuatis decurſus, lubido te inceſſiſſet publice quoque in Militia Litterata tirocinium facere, et rudimenta tentare, delecta eſt cultu, ciuilitate, comitate cultiſſima vrbs — Thorunium: dediſti id Gymnaſii vltra vaſtiſſimi atque ampliſſimi Regni limites maxime celebris laudi, vt illuſtris tuae induſtriae arbitros non alios, quam qui hic loci docentium mu-*
nere

„ciae Mareſchalci, filia, femina eximiis ornamentis illuſtri. Matrem „ea habuit Beatam a Stenbock, ſororem Catharinae, quae Guſtaui I. „Regis Sueciae, tertia coniux fuit. Auia eidem Sigfridi contigerat „Margaretha, Regii itidem ſanguinis, quippe Guſtaui ſoror. Tot „tantiſque vinculis regnatrici Domui aliiſque praecipuis innexus auus „veſter, vir ſua indole haud ſpernendus, ad ſumma haud dubie „in patria emergere potuiſſet, niſi Sigiſmundi Regis partes ample„xus, eumdemque in Poloniam, cum binis fratribus, ſequutus eſ„ſet." ** —

III. Hac tali ortus proſapia Sigiſmundus, de quo dicere coepimus, atque ab ineunte aetate velut Muſarum manibus per litterarum atque artium ampliſſima ductus ſpatia, facile ad maiorum decus ac laudem peruenit. E Thorunienſi Gymnaſio, vbi pueritiam egerat, *** in Argentoratenſem delatus Academiam, Matthiae Berneggeri, viri praeclare docti, fama pulcerrime tum illam florentem, ita huius diſciplinae ſe dedidit, ita ciuilis prudentiae ſtudiis induſtriam addixit, vt hoc ipſo duce partem Politicorum *Lipſii* inſignem, magna cum ingenii ac doctrinae gloria, ab aduerſariorum reprehenſionibus ac dubitationibus vindicaret. **** Adiit populos per omnem Europam cultiſſimos, Britannos, Italos, Gallos, in Belgiumque reuerſus, aliquamdiu in contubernio, vt ait *Paſtorius* l. c. p. 32. Mauritii, Principis Auriaci, egregii imperatoris, fuit. ***** Nec poſtea, quamquam aptior togae, durum Martem ſequi detrectauit. Sed in peregrinatione illa, praeter rerum vſum etiam omnium paene, quas Europa nouit, linguarum notitiam indefeſſa ſibi opera comparauit,

 vt,

nere ſumma cum laude fungebantur, deligeres.

**** IVSTI LIPSII Liber III. in quo de Conſiliariis et Adminiſtris Principis diſſeritur: in Aphoriſmos reſolutus a *Sigiſm. Gyllenſtierna*, praeſide *Berneggero*, (Argent. 1616. 4.) laudatur ab Ampliſſ. STIERNMANO, Bibl. Suio-Goth. P. II. pag. 313. Ceterum Berneggerum quanti fecerit Sigiſmundus, teſtis eſt PASTORIVS in Epiſt. Stellae Aureae praemiſſa: *Porro ſapientiae doctoribus quantum ſemper honorem habuit? Nec iis tantum, quorum magiſterio cultum animi ſui debet. Nam iſtorum ſane eruditionem ac merita gratiſſima ſemper memoria proſequitur: aliorum etiam gloriae ita fauens, vt, ipſos laudando, ſibi quodammodo delicias facere videatur. Quod ipſe toties praeſens comperi, quum inprimis virum, ſuo merito clariſſimum, Matth. Berneggerum, Prof. olim Argentoratenſem, occaſio aliqua ſermoni inſeruit.*

***** Conf. THAMNITIVS l. c.

vt, quidquid eſſet vſquam excogitatum prudenter, eleganterque ſcriptum, intelligeret. *

IV. Non defuere itaque tali ac tanto viro magna atque illuſtria praemia. Nam a Vladiſlao IV. Rege Poloniae, primum Nobilitatis Indigenae iure cohoneſtatus An. MDCXXXIII. ** non multo poſt Praefectus Stumenſis, porro Fiſci Regii Mariaeburgenſis Procurator, (*Oeconomum* vocant,) conſtitutus eſt; denique ad Caſtellani Gedanenſis dignitatem, quam Staniſlaus Kobierzycius, rerum Polonarum nobiliſſimus auctor, huc vſque ornauerat, peruenit. *** Alia, vt Theſaurarii Pruſſiae officium, praeter exſpectationem ſibi oblatum, conſtanter recuſauit; **** quamquam publicae rei erat tum callentiſſimus, tum ſtudioſiſſimus. Nam vt ſaepe alias, ita in Colloquio quoque, ad ſtabiliendam confirmandamque Religionum concordiam Thorunii habito, partibus ſibi demandatis egregie functus eſt, ac, quibus praeſedit, doctrinae Lutheranae ſocios conſilio, ſtudio, auctoritate validiſſime ſuſtinuit. ***** Nec legationem de pace ad Suecos, quum ad eam obeundam inter primariae nobilitatis dignitatiſque viros commendatus eſſet in Comitiis, An. MDCXLIX. Varſauiae celebratis, declinandam putauit: ****** ſed illa quidem tum, ingenti Reipublicae damno, euentum non habuit. Egit multa alia praeclariſſime: ideoque celeriter Vladiſlao Regi, ingeniorum et virtutis acerrimo iudici,

* Vid. PASTORII Epiſt. l. c.

** PASTORIVS in Stella Aurea, c. 5. p. 33. *Vladiſlai porro Regis cura effectum eſt, vt, quotquot ex iis, qui Sigiſmundum* (Regem) *ſequuti erant, in Polonia ſupereſſent, inque illis adeo praeluſtris parens veſter, cum omni poſteritate ſua, in Comitiis publicis, illis ſcilicet, quibus anno ineunte* 1633. *Vladiſlaus Regium diadema ſuſcepit, ius Indigenatus Polonici, et ſic ad quoſuis Regni honores aditum, acciperent.* Conf. CONSTIT. REGNI Art. *Indygenat Guldeſterow*, p. 60.

*** Vid. LENGNICHII Hiſt. Pruſſ. P. VII. p. 192. In PASTORII Siluis, Lib. IV. p. 26. exſtat Carmen, honori Illuſtriſſimi Dn. Sigiſm. Guldenſternii dicatum, quum ſenatoriam Caſtellani Gedanenſis dignitatem adiret.

**** PASTORIVS l. c. — *Ad maiora, quae meruit, identidem deſtinatus, et certo peruenturus, niſi Fortunae ornamenta ſua comiter offerenti toties repulſam dediſſet, toties adhuc daret.* Conf. LENGNICHIVS l. c. p. 284.

***** Vid. PASTORIVS Flor. Pol. Lib. VI. p. 462. item Hiſt. Pol. Plen. P. I. p. 66.

****** PASTORIVS Hiſt. Plen. l. c. p. 269. *Poſthaec de legationibus, ad exteros Principes expediendis, Magnus Regni Cancellarius Oſſolinſcius diſſeruit, nominans ſimul, quos mittendos indicaret.* -- *Ad*

dici, carus acceptusque fuit, et prorsus in familiaritatem adscitus. * Neque minore floruit gratia apud Iohannem Casimirum, Vladislai fratrem et successorem: cuius auspicio, in Pacificatione Oliuensi, diligentissime ipsius caussa est acta. De ea, pro instituti ratione, paucis absoluam.

V. Tenuerat Guldensterniorum gens in Sueciae Regno amplissima praedia: in quibus fuisse haud ambigam Lundholmiam, Fugleuicum, ** vnde nomen illis inditum erat *Lib. Baronum de Lundholm et Fuglewik:* nam illud *a Stella Aurea* deinde accessit. Sed postquam Iohannes, Sigismundi pater, alienus a Caroli IX. Regis Sueciae partibus, in Poloniam concesserat, auitis bonis ille omnibus in Hallandia exutus est. His iam reciperandis intentus Sigismundus, a Iohanne Casimiro Legatisque Polonis magno studio adiuuabatur: ac ne *Pastorius* quidem, pro suo summo in illum amore, quidquam in se passus est desiderari. *** Atque illi habitus is honos fuit, vt in ipsis Pacis Oliuensis Tabulis (Art. XXI.) eius caussa Suecis commendaretur, in proximis Comitiis expedienda. Sed expeditam equidem haud satis comperi. Interim ei alia iam fortunae fauor in Prussia dederat, fundis quoque dotalibus aucta atque amplificata.

VI. Vxorem Sigismundus An. MDCCXXXVI. duxerat e nobilissima Cemarum, (*von Zehmen*) quos in Prussiam olim ex Germania

 venisse

— — *Ad paciscendum cum Suecis, designabat Iohannem Lesczynium Comitem in Leszno, Castellanum tum Gnesnensem, Zbygneum Goraiscium, Castellanum tum Chelmensem, Boguslaum Comitem de Leszno, Maioris Poloniae Generalem, Sigismundum Guldensternium, L. B. Praefectum Stumensem, tum et Mariaeburgensem Oeconomum.* Cf. LENGNICHIVS l. c. p. 74.

* PASTORIVS l. c. p. 86. — *Sigismundus Guldensternius L. B. Praefectus Stumensis, et Aulae Regiae intimus familiaris.* — THAMNITIVS l. c. *Gloriosissimi ergo huius Triumphatoris diuino iudicio, Aureae tuae Stellae splendor illustrissimus habitus est, virtutesque tales, quae Regium adplausum mererentur. Intimis te Diuus Triumphator adhibuit, quod intimas tuas virtutes maxime perspectas haberet.*

** *Lundholmia* sita est prope Nycopiam in Sudermannia, diuersa illa ab cognomine villa, haud procul Norcopia, in Ostro-Gothis: *Fugleuicum*, prope Ienecopiam, in Smalandia.

*** PASTORIVS in Epist. ad Sigis. Guldensternium inedita: — *Si interim res iusserit iis* (tractatibus Pacis) *interesse: curae mihi erunt, ita vt decet atque oportet, illa, quae Illustrissima Exc. Vestra mihi commendat.*

venisse constat, familia, vnicam Fabiani, Culmensis Castellani, et Lesciniae filiam, sexus sui ornamentum splendidissimum. * Ex ea, vt de his tantum dicam, filios duos, Vladislaum Casimirum, et Iohannem Raphaelem, quibus Stellam Auream *Pastorius* inscripsit, fausto sidere tulerat. Vir magnus profecto, in quo praeclarae virtutes omnes cumulatissime inerant, inprimis autem studium religionis, (nec enim, vt ad me *Stiernmanus* scripserat, Romana sacra amplexus est,) sapientiae vis, orationis disertissimae copia, litterarum maximus domi militiaeque amor. Neque deerant tot immortalibus meritis facundi laudatores, *Conradus Thamnitius*, ** ac praecipue *Pastorius*, qui, quod vnum laudationis genus satis non esse iudicaret, memoriam illorum et soluta oratione, et saepius etiam pulcerrimis carminibus celebrauit. *** Ex his, nihil abs re, neque Musarum cultoribus ingratum, me facturum putaui, si vnum elegidion, ad illum, olim perscriptum **** hic subiiciam.

Aurea praelustri fulgescit Stella nitore,
Et septemgeminum spargit honora iubar.
Lumina prima iacit splendor sublimis auorum,
Et Gothico Regum sanguine clara domus.
Ingenii sequitur fulgor, cui multa Mineruae
Vis, et par summis rebus acumen inest.
Pectus Apollinea resplendet luce, loquelas
Europae cunctas lingua diserta sonat.
Huic comes est vsu prudentia nata magistro,
Sortis et ad varias mens bene culta vices.

Accessit

* PASTORIVS in Stella Aurea, l. c. *Quodsi materni quoque generis vestri decora explicare vellem, lucem luci addere viderer. Magnus enim Cemarum, quorum vltimus sanguis Illustrissima genetrix vestra est, splendor in hoc Regno a multis seculis fuit, idemque in Palatinorum Castellanorumque dignitatibus, quas ii serie inabrupta gesserunt, adprime fulsit. Iam Lesciniorum, quos eadem inter maternos progenitores numerat, quae eminentia sit, quae generis altitudo, dictum a nobis alibi est.* Conf. LENGNICHIVS l. c. T. VI. p. 96.

** Vid. Stella Aurea Illustriss. Herois ac Domini, *Sigismundi Guldenstern* L. B. in

Acceſſit recti tenor indeflexus et aequi,
Cura bonique memor, puraque labe fides.
Iuncta voluptatum fraenata licentia fulget,
Dignaque praeclaris ſobria vita viris.
Denique lucet apex laudum, reuerentia Caeli,
Inque ſuum pietas tota reflexa Deum.
Muſa, tot illuſtri radiantes ſidere flammas
Adſpicis, inque vna tot ſimul aſtra face?
Pulcrius an terris vſquam nitet omnibus aurum?
Pulcrior an noſtro ſtella reperta polo?
Fulgeat illa diu! Lucent quum talia, portant
In ſecli media ſidera nocte diem.

VII. Obiit anno ſuperioris ſeculi ſexto et ſexageſimo,***** ſepultuſque eſt in Aede Gedanenſi primaria, vbi monimentum, quod ſibi poſteriſque fecerat, adhucdum viſitur. Titulum, qui volent, apud *Paſtorium* Siluar. Lib. VI. p. 43. legant: nam a *Curico* quidem, Chron. Gedanenſ. Lib. IV. vitioſe editus eſt.

XIX. *De*

in Fogelvick et Lundholm, S. R. M. Pol. et Suec. ab intimis Conſiliis, Gubernatoris Stumenſis, Domini in Grun- et Lichtenfeld etc. auctore C. THAMNITIO Thorunien. —

*** In eius honorem ſcripſit *Stellam Auream*, ſ. Facem virtutis ex natura ſtellarum accenſam. — Item carmina complura, quae *Siluarum Libris*, ac *Peplo Sarmatico* ſunt inſerta.

**** Ad Illuſtriſſ. Dn. Sigiſmundum Guldenſternium, *Camerae Regiae intimum familiarem*, Praefectum Stumenſem, Oeconomiae Regiae Mariaeburgenſem Adminiſtratorem, — in PASTORII Siluis, Lib. III. p. 75.

***** Vid. LENGNICHIVS l. c. P. VII. pag. 315.

XIX

De S. Brigittae bonis, et Iure Patronatus, in Pacific. Oliuensi controuersis.

Quum primum inducerem animum de S. Brigittae bonis, in Pacificatione Oliuensi disceptatis, exponere; sperabam equidem fore, vt rei, densissimis tenebris obductae, possem aliquid mea opera atque industria lucis adfundere. Sed ea spe, (fatebor enim,) tantum non penitus deiectus sum, postquam, frustra excussis Annalium monimentis, etiam ceterae suppetiae parum opis adtulerunt. Haud enim omisimus inprimis *Nettelbladios*, *Stiernmanos*, *Arkenholzios*, at quales et quantos viros, quam peritos rerum Suecicarum, quam nostri studiosos, consulere. Neque tamen rem istam prorsus intactam relinquere nobis visum est. Quo facilius huic leui opellae ab aequis arbitris venia dabitur.

II. Igitur S. Brigittam (quo nomine plerisque dicitur, aliis, idque fortasse rectius, Birgitta,) ortu in Suecis nobilissimam constat fuisse. * Nata est patre Birgero, anno quarto supra millesimum trecentesimum; nubili aetate Vlphoni Gudmaro, Nericiae Praefecto, (*Lagman*) in matrimonium collocata. Moribus per omnem vitam sanctissimis inclita, etiam adhuc pia veneratione colitur inter Diuas, quibus defunctam Romae anno eiusdem seculi tertio et septuagesimo, adscripsit Bonifacius IX. P. M. Fuit liberalitate ac beneficentia tanta, vt vsibus sacris praedia, pecunias, omnia sua impenderet atque dedicaret. Nam et Vadstenae in Suecia Coenobium, et in ipsa Vrbe Roma Xenodochium aedificauit, suo vtrumque vocabulo, quo plura dein

* Vid. MESSENIVS l. c. p. 44 sq. 133-135. item MARGARETHAE, Abb. Vadst. de S. Brigitta Chronicon, (ex Suecico versum ab ERICO BENZELIO Vpsal. 1710. 4.) p. 26.

** Vid. OLAI CELSII Dissertationes de Coenobiis Birgittinis, Vpsal. 1714. 1717. 8. Perill. Dn. a NETTELBLA *Chr. Fil.* de Coenobiis Brigittinis, extra Sueciam, narratio, Francof. ad Moenum, 1764. 4.

*** Illorum iacturam, etiam propter hanc caussam, dolet Ampliss. STIERNMANVS in Epist. ad me olim missa: *De bonis S. Brigittae Suecicae, et controuersia super illis exorta, haud sine indigna-*

dein alia nobilitata sunt, insignitum. ** Sed de vita, moribus, institutis S. Brigittae dudum a tot rerum auctoribus satis, et fortasse nimium satis, est dictum. Conf. *Margarethae*, Abbatissae Vadstenensis, de S. Brigitta Chronicon: *Vastonii* Vitis Aquilonica: *Erici Benzelii* Diarium Vazstenense: *Andr. Olai Rhyzelii* Monasteriologia Suio-Gothica. — Nos igitur, his ac talibus praetermissis, ad propositum veniamus.

III. Diu iam in Oliuensi conuentu actum erat pacis negotium, quum primum a Polonis bonorum S. Brigittae mentio iniiceretur. Eam rem omnem paucis complexus est *Pufendorfius*, Comm. de rebus Caroli Gustaui Lib. VII. §. 7. p. 608. "Extrema, inquit, declaratio Polonorum haec erat: Iohannem Casimirum titulo aduersus „Sueciam abstenturum. — Contra *bona Diuae Brigittae in Suecia sita* sibi redderentur; quae Pontifici oblaturus sit in vsum templi, „quod Romae isti Diuae positum est. — Ad quae Sueci: — Bona Brigittae nulla ibi exstare." Credibile autem est, haec illum hausisse ex Actis Diurnis Legatorum iis, quae in Holmiensi incendio absorpta periisse alibi memorauimus. *** In his enim, quae ad nos peruenerunt, nulla istius caussae mentio. Ac fuit omnino Poloniae Regum, e gente Vuasiaca, singularis quaedam in S. Brigittam reuerentia, adeo vt, quem fama vulgarat gestatum ab illa esse, annulum Sigismundus III. ingenti pretio redemerit. **** Nihil de illius reliquiis, quondam Vadstenae seruatis, dicam. ***** Nec enim, vt has ipsas bonorum, apud *Pufendorfium*, nomine indigitari crederem, adduci me passus sum. Verum bona illa si praedia quaedam fuisse aiam, Coenobio Vadstenensi olim donata, haud multum videar a vero aberrasse. Quippe Coenobio per sacrorum in Suecia conuersionem exaugurato, ea sibi Iohannes Casimirus, qui ad Brigittam genus referebat,

dignatione confiteor me nihil plane habere, quod ad te perscribere ausim. Huc spectantia omnia igne perierunt, vna cum Protocollis Pacis Oliuensis.

**** OGERIVS Ephem. p. 264. de Monialibus S. Brigittae Gedanensibus: *Habent singulae*, inquit, *annulum, quo profitentes religionem quoque desponsantur Christo. Eum habebant, quem ipsa S. Brigitta tulerat: quem sibi habere Rex Poloniae Sigismundus, pater huius Vladislai*, (IV.) *voluit, caroque emit.*

***** Conf. VERVINGII Hist. Sigismundi III. Regis, P. I. p. 431.

rebat, * velut gentilitio iure debita repoſcebat. Sed enim de his alii peritiores iudicent. Ceterum poſtulationem illam, a Suecis reiectam, mox et Poloni deſeruerunt.

IV. Ventum eſt ad aliam, haud prorſus diſſimilem, de S. Brigittae Iure Patronatus: quam a *Pufendorfio*, atque ab ipſo *Paſtorio* praetermiſſam, *Diaria* illa cum *Suecicum*, tum *Polonum MS.* commemorant. Ius autem illud Patronatus nihil aliud profecto, quam fidei tutelaeque ius ac poteſtas in Domum S. Brigittae: quo nomine Brigittinum in Vrbe Xenodochium, cuius ante memini, adpellatum eſt. ** Monaſterium falſo vocant plerique recentiores: ea propter iam reprehenſi ab *Olao Celſio*, Diſſ. II. de Coenobiis Birgittinis, §. VI. p. 29. "Monaſterium S. Birgittae Romanum, inquit, a quibuſ„dam minus recte dicitur: numquam enim moniales aliquae, vel „monachi, heic ſecundum Regulae obſeruantiam vixerunt, ſed re„ceptaculum fuit ordinarium monachorum, Vadſtena iterum atque „iterum Romam ablegatorum, vt grauioribus Coenobii negotiis a„pud Sedem Romanam, Procuratorum Coenobii Vadſtenenſis no„mine, inuigilarent." Hanc Domum Hoſpitalem Brigitta, quamquam longe a *Floralibus* auerſa, ad *Campum* quidem *Florae*, (nunc a Farneſiorum palatio *Forum Farneſianum* vocatur,) ipſa olim condiderat: hanc Romae habuerat gratiſſimum habitaculum, et quaſi vltimam rerum humanarum ſtationem, vita ibi, quam et multis et magnis pietatis operibus illuſtrarat, defuncta. Acceſſit inſequenti aetate his ipſis aedibus nouum, idque inſigne decus, templum illius memoriae dicatum: quod, vna cum aedibus, temporis diuturnitate adeſum, bis inſtauratum eſt, ſemel ſub Leone X. iterum ſub Alexandro VIII.

V. Atque huius Domus tutelam eodem ſibi iure, quo S. Brigittae bona, Iohannes Caſimirus Rex adrogabat. Itaque Oliuae res aliquoties a Legato Gallo propoſita: tandem ſic confecta eſt, vt Sueci ſe neque Regi Poloniae quidquam impedimenti obiecturos, neque Chriſtinam Reginam, ſi quid tale moliretur, adiuturos promitterent. Vid.

* Vid. MESSENIVS l. c. p. 45.

** DIARIVM VAZSTENENSE (ex MS. editum, Bullis, Diplomatibus ac notis illuſtratum ab ERICO BENZELIO Vpſal. 1721. 4.) p. 39. 104. 162. *Domus S. Birgittae in Roma:* p. 164 ſq. 168. 178. *Domus matris noſtrae S. Birgittae.*

Vid. *Diarium Suecicum*, p. 103. Huius autem pactionis memoriam certis de cauſſis, quemadmodum eſt apud *Diarii Poloni MS.* auctorem, (ad d. XIV Apr.) inſeri Pacis Tabulis noluerunt: ſatis eſſe dictitantes, ſi Legati Galli teſtimonio confirmata foret. Quod quidem an perſcriptum exhibitumque fuerit, haud ſatis ſcio. Ceterum ex eo tempore S. Brigittae Domus in patrocinio ac iure Iohannis Caſimiri eſſe coepit.

VI. Poſt eius obitum, illa a Clemente X. Pont. Ro. Chriſtinae Reginae, quae Regni pertaeſa dudum Romae vitam degebat, concredita eſt. Id quod plenius cognoſcere licebit ex Illuſtr. *Arkenholzii* Commentariis, de rebus Chriſtinae, Tom. III. pag. 466 ſq. Verba illius haec ſunt: "Enfin, *Galdenblad* rapporte dans ſon Re„cueil, que Chriſtine peu de tems avant ſa mort l'avoit fait venir, „et lui avoit dit, qu'elle rejouiſſoit fort toutes les fois, qu'elle ap„prenoit la converſion des Suédois, et qu'elle penſoit aux moyens „d'établir quelque choſe de fixe pour leur ſoûtien. Par deux Lettres „au Pape, ſans date, on voit, que les nouveaux Convertis tiroient „leurs penſions des Revenus *du Monaſtére de Ste Brigitte, Princeſſe de* „*Suéde*, à Rome; que la Reine par la mort du Roi Caſimir de Polo„gne, et en vertu d'un Bref du Pape Clement X. étoit devenue *Pro*„*tectrice* de ce Monaſtere, et en avoit l'adminiſtration, comme une „Reine Catholique de la Nation des Goths; que le gouvernement „de ce ſaint lieu de Rome avoit été donné par la Ste Mére Brigitte „aux Religieuſes de Vadſténe en Suéde; que ce Monaſtére devoit „auſſi reſter ſous la protection Royale du Roi et de la Couronne de „Suéde, tant que ce ſeroit un Sujet Catholique; qu'autrement il „ſeroit ſous celle du Cardinal Protecteur de cette Egliſe. — En„ſuite du ſousdit Bref du Pape Clément X. les Revenus de ce Mona„ſtére furent-ils, du tems de Chriſtine, appliqués à l'entretien de „Suédois convertis, ou pauvres." Enimuero male actum illis temporibus cum Brigittina Domo fuiſſe, ſat certum habeo ex iis, quae benigni-

gittae. — OLAVS CELSIVS Diſſ. II. p. 29. *Templum Domui Suecorum ſumtibus eſt adpoſitum, quod ſub Pontifice Leone X. inſtauratum, ſequentia verba ſupra portam lectoribus hodienum oſtendit:* "Domus S. Brigittae Vatſten. de re„gno Suetiae, inſtaurata anno Domini „1513."

benigniter ad me iussit perscribi Eminentissimus Cardinalis, ALEX. ALBANI, eximium aeui nostri decus: penes quem nunc est illius patrocinium. Sed haec, aliena ab instituto nostro, aliis narranda relinquimus.

XX

De vectigalibus Pomeranicis, inter Suecos atque Electorem Brandeburgicum disceptatis.

In grauioribus caussis, Oliuae agitatis, etiam vectigalia fuisse Pomeranica, Hylan illum toties dictum, ex *Diario Pastorii*, item ex *Suecico*, et *Polono MS.* satis adparet. Quam rem vt, qui velint, plenius et adcuratius cognoscant, eam nos inde ab initio repetemus.

II. Instituerant Sueci bello tricennali, quo, vt fit, quiduis et facere et pati ius fasque videbatur, noua et per Megapolin, et per Pomeraniam vectigalia, (*Licenten*) non solum incolis grauia illa, sed omnino commerciis perniciosissima. Quo magis, vt ea penitus tollerentur atque abolerentur, Pomerani, (nam de Megapoli nunc nihil dicam,) adnitebantur per Marcum Eikstadium, ac Frid. Rungium, prudentissimos viros, quos ad Pacificationem Vuestphalicam miserant. * Qui profecto diem, quo super hac caussa non egissent inprimis cum Oxenstirnio atque Saluio, Legatis Suecicis, se perdidisse existimabant. Quod singulare studium illorum plane testatum perspectumque habeo ex Commentariis Rerum Quotidianarum, ab iis diligenter perscriptis: ** quos, in scriniis seruatos, mecum humanissime communicauit *Aug. a Balthasar*, clari nominis ICtus, et in Curia Regia Suprema Visinariae Adsessor. In illo autem conuentu, quum

* Conf. Dni a MEIERN Narrationes, de vita et factis Legatorum ad Pacificationem Vuestphalicam: praemissae Indici Actorum Pacis, pag. 101 sq.

** *Relation der beiden Pommerischen, nach Osnabrüg abgeordneten Deputirten, als Marx von Eickstedt, und Frid. Rungii, von allem, was bey dem Friedens-Congress wegen Pommern vorgegangen, vom Octobr. 1645 — 1647.* Qui quidem Commentarii non sunt diuersi ab iis, quos laudat Cl. OELRICHESIVS in Symbolis Hist. et Litt. p. 57 sq.

quum praecipua consiliorum vis atque auctoritas fere esset penes Suecos, facile hi quidem obtinuerunt, praesertim iuuantibus Gallis, * vt vectigalia, quae huc vsque habuissent, (*moderna* vocantur in Tabulis Pacis,) et in posterum retinerent. Sed nos verba ipsa Pacis, Art. X. §. 13. hic subiiciamus. "Ad haec concedit eidem (Regiae Maie„stati Sueciae) *moderna vectigalia*, vulgo *Licenten* vocata, ad littora „portusque Pomeraniae atque Megapoleos, iure perpetuo; sed ad e„am taxae moderationem reducenda, ne commercia in iis locis in„tercidant."

III. Iam vero haec, etsi ad loca tantum pertinerent Sueciae tradita, eo tamen valere contendebant Sueci, vt omnia omnino vectigalia comprehenderent, etiam quae in Pomeraniae Vlterioris, s. Brandeburgicae, littoribus ac portubus instituta essent. Suecis itaque illa retinentibus, magnarum litium noua materies exstitit. Ac principio Elector Brandeburgicus tanto maiore animo obnitebatur, quod et Imperii Ordines, et Caesar ipse, Pacis ista interpretamenta respuerent. Etenim, vt ait *Pufendorfius*, Rer. Brandeb. Lib. III. §. 57. p. 186. „in hoc negotio Caesar atque Ordines censebant, Suecis ad ista vecti„galia neque a Tabulis Pacis, neque aliunde, quidquam iuris com„petere. Ac Caesarei Legati, qui Osnabrugae fuerant, testabantur, „sibi numquam in mentem venisse, Suecis vectigalia ad totum littus „Maris Baltici concedere: sed quia in praecedente *§pho pr.* vectigalia „antiqua duntaxat ipsis indulta fuerint, ac iidem *§pho sq.* postularint, „etiam noua vectigalia, a se instituta ad oram Mecklenburgi et Po„meraniae, addi, se pacis caussa illa adnuisse *iis in locis*, *quae Sueciae* „*cessa sint*, et amplius nihil: per Articulum autem nonum Instr. Pa„cis, noua vectigalia aliis in locis abolita esse." Quae quamuis ita „se haberent: mox Brandeburgico tamen satius visum est, totam rem „transactione componere.

* In vniuersum de caussa Pomeranica, scribit CHRIST. FORSTNERVS in Epist. negotium Pacis Osnabrugo-Monasteriensis concernentibus, (Montispel. 1670. 12.) p. 96. *Hic fuit exitus negotii difficillimi, Claudii Memmii praecipue, (quod grata posteritas agnoscat!) opera, industria, diligentiaque prope incredibili confecti.* Vnde et PFANNERVS Hist. Pac. Vuestph. Lib. IV. §. 6. p. 423. *Memmium,* Legatum Gallum, vocat *praecipuum Conuentionis auctorem.* Conf. PVFENDORFIVS de Reb. Suec. Lib. XIX. §. 85. 86. p. 738 sqq.

IV. Ab hoc consilio quum ne Sueci quidem abhorrerent, conditiones vtrimque in medium prolatae sunt; a Brandeburgicis variae atque diuersae, a Suecis vna illa vectigalium communio. „Nostri, inquit *Pufendorfius*, l. c. §. 56. p. 185. circa vectigalia vnum atque alterum temperamentum proponebant, ac primo quidem, vt Sueci ea tantisper retinerent, quoad super hisce transactum sit: inde vt ad sexennium iis fruerentur, prouincia protinus restituta. Sed Sueci omnem temporariam transactionem adspernabantur, velut quibus persuasum erat, Electorem, vbi semel prouincia sua potitus sit, id negotium ad decisionem Caesaris pertracturum, qui sine dubio, secundum ipsum, litem daturus erat. Mox et per Ducem Croiae centum Vncialium millia offerebantur, redimendae liti. Nam vt directe id faceret, haud congruebat, ne, quod hactenus impugnatum fuerat, ius agnosci videretur. Ac in Aula Caesarea haec vis litem componendi promtissima habita fuerat. Sed Sueci et hoc reiecto demum adferebant, se Electorem ad dimidiae partis communionem admissuros: id quod huic multis nominibus displicebat. Nam et ipsa communio, litium genetrix, molesta erat; et inhumanum videbatur, Reginam, ob tantillum emolumentum, tantum ipsius dignitati ac supremo iuri praeiudicium inferre velle, quod illibatum eidem in Vlteriorem Pomeraniam competebat: inprimis, vbi ista directionem vectigalium sibi adrogaret, eaque pro lubitu intendere, aut remittere, mercesque taxare instituerет. Quo admisso, commercia prouinciae alienae libidini obnoxia futura erant, sibique tolerandum, vt Suecici publicani ciuibus suis insultarent." E contrario Sueci, solliciti nimirum, ne Brandeburgicus Elector vectigalibus iis solus potitus, ansam adriperet commercia Citerioris Pomeraniae intercipiendi, * illam communionem, tamquam vnum idque praesentissimum rei expediendae medium, iterum iterumque proponebant: nec destiterunt ante, quam in illa etiam Elector adquiesceret.

V. Itaque in conuentu eo, qui a Suecicis Brandeburgiisque Stetini habitus est regundis vtriusque Pomeraniae finibus, tandem An. MDCLIII.

* Vid. PVFENDORFIVS Comm. de Rebus Suecic. Lib. XXV. §. 30. pag. 1043.

** Primum editus est An. 1663. Stralsundae, non, vt alibi secundum alios dictum est, Stetini: recusus in DIARIO

MDCLIII. ſuper vectigalibus quoque inita pactio fuit. Quippe "Ele-„ctor, (verba ſunt *Pufendorfii*, l. c. §. 57. p. 186.) quum ſtatum „Germaniae ac vicinorum trutinaſſet, tum vt ciues ſuos exterorum „oppreſſioni ſubduceret, demum in participationem dimidii vectiga-„lis conſentire decreuit ea lege, vt Sueci Vlteriorem Pomeraniam ci-„tra moram reſtituant, ac ipſius Poſtulato in Comitiis ſuffragentur, „vt ſibi ſatisfiat de eo, quod per ductum limitis, et ob detentam per „triennium prouinciam deceſſit." Sed nos, morem noſtrum ſequu-ti, formulam ipſam pactionis, ex Receſſu, vt vocant, Limitaneo, ** cui inſerta eſt Art. XXX. hoc loco repetamus. „Cum item Reginae „Regibuſque ac Regno Sueciae a S. Caeſ. Maieſtate atque Imperio „moderna vectigalia ad littora portuſque Pomeraniae ac Megapoleos „iure perpetuo conceſſa ſint, ac eam conceſſionem, vtpote in ſatis-„factionem Regiam factam, ex vi vocum generalium ac indetermina-„tarum Inſtr. Pac. ad littora portuſque tam Vlterioris quam Citerioris „Pomeraniae extenſam voluiſſet S. R. Maieſtas, Sereniſſimus vero E-„lector ad loca Regno Sueciae non euentualiter, ſed de praeſenti ceſſa, „excluſis, donec caſus aperturae extiterit, littoribus portubuſque reli-„quae Pomeraniae ſibi ceſſae, reſtringi debere exiſtimaſſet, eaque res „acri animorum concertatione diu multumque diſceptata eſſet: Tan-„dem Dei auxilio, amicabili tranſactione res ita compoſita eſt, ut S. R. „Maieſtas augendae firmandaeque amicitiae, ac bonae vicinitatis, „nec non conteſtandi affectus ſui cauſſa erga S. Ser. Elect. propinquo „ſanguinis nexu ſibi iunctam, pluresque alios ob reſpectus Sereniſſ. „Dnum Electorem in perceptionem, pro parte dimidia, communi-„um vectigalium, in portubus Vlterioris Pomeraniae Electoralis exi-„gendorum, (exceptis vectigalibus antiquis, quorum plena ac indi-„uiſa perceptio Ser. S. Elect. vigore Inſtr. Pac. ex iure territoriali de-„bita permanebit,) nec non emolumentorum in iiſdem portubus, „ex confiſcatione circa ea reſultantium, ex fauore admiſerit, vti a-„deo hiſce admittit, eam vero admiſſionem certis conditionibus, ſu-„per quibus peculiari conuentione tranſactum eſt, determinari paſſa „eſt.

EVROP. P. VIII. p. 612. in LONDORPII Actis Publ. T. VIII. p. 851. et apud GASTELIVM de ſtatu publico Europae nouiſſimo, p. 601.

„est.“ Conf. *Pufendorfius* l. c. §. 58. p. 187. item Rer. Suec. l. c. *Pfannerus* Hist. Comit. Ratisb. Lib. I. §. 7. sqq. p. 9. —II. §. 37. pag. 201 sq. —

VI. In haec itaque verba tum conuentum. At vero Elector mox conqueri de onere, sibi praeter ius fasque imposito; eique vt subduceret se, omnia sedulo moliri. Quapropter in Oliuensi Pacificatione iniunxerat Legatis, postularent, vt aboleretur vectigalium illud in Vlteriore Pomerania consortium, suaque sibi iura integra atque illibata seruarentur. Vid. *Pufendorfius* Rer. Brandeb. Lib. VIII. §. 46. p. 501. Quod quidem actum est aliquoties, studio atque opera Mediatoris Galli: sed nullo plane successu. Nam Sueci modo reiicere totam rem ad Imperii negotia, quae nunc agere nihil adtineret: modo negare se mandatis instructos: modo immensam pecuniae vim, ac tres insuper haud incelebres ciuitates, in redhostimentum poscere. Tam enim proficua ista sibi vectigalia esse, vt octoginta Florenûm millia (sic *Pastorius* refert, contra *Pufendorfius* tantum octo Vncialium millia numerat, *) quotannis conficiant. “E vectigalibus „Pomeraniae, inquit *Pufendorfius* l. c. §. 69. p. 520. octo Vncialium „millia annua sibi redire: quae non nisi quadringentis Polonicorum „Florenorum millibus, ac tribus insuper in Pomerania oppidis, redi„mi possint.“ Verum quidquid huius rei tum fuerit, caussa tota clarius patet ex *Diario Pastorii*, p. 241. 258. itemque ex *Suecico*, p. 188.

VII. Ceterum, quae Oliuae ad alius temporis opportunitatem seposita est caussa vectigalium, Electori tandem An. MDCLXXIX. ex voto cessit, pace ad Fanum S. Germani ad Layam (*S. Germain en Laye*) sancita. Secundum hanc, Art. IX. communio vectigalium abolita est. Vid. *Pufendorfius* l. c. Lib. XVII. §. 79. 80. p. 1358 sqq.

XXI. *De*

* Haud satis adcurate. Crediderim PVFENDORFIVM scripsisse, *octoginta* Vncialium millia: quae summa in Diario Pol. MS. disertis verbis memoratur, ad d. XIX. Apr.

XXI

De Subſcriptione Pacis Oliuenſis.

In hoc Capite explicando, non eſt profecto, quod multum operae atque temporis conſumam. Eſt enim res ipſa in *Diario Suecico*, pag. 334. tam plane prodita ac diligenter, vt nihil magis. Quo igitur, dicet aliquis, haec talis diſputatio? Nempe, vt quae vulgo de ſubſcriptione Oliuenſis Pacis perperam tradita ſunt, in medium adlata leuiter corrigamus, ſolo veritatis ſtudio, quo nihil prius atque antiquius nobis vmquam erit.

II. Poſt longas moras, tandem concluſa Oliuae pax, die tertia Maii. Tradunt plerique, tum et ſubſcriptionem a Legatis peractam eſſe, Tabulaſque ipſas commutatas. Longum foret, in ſcenam ſingulos producere: paucis, iiſque haud ignobilibus, defungar exemplis. Primum in his dabimus locum *Ge. Reinh. Curico*, rerum Gedanenſium idoneo auctori: cuius in Additionibus, ad Chronicon, p. 382. haec leguntur: — "Erlangete dieſer Friedens-Werk, vermittelſt „Göttlicher Hülfe, endlich ſeine Richtigkeit, und ward ſelbiger den „3 May, ſt. n. und 23 April. ſt. v. in der Nacht, zwiſchen 1 und 2 „Uhr geſchloſſen, auch allerſeits unterſchrieben. Gleich denſelben „Augenblick nach Unterſchreibung des Friedens-Inſtruments, wurde „daſſelbe durch die Secretarien bey jeglicher Geſandtſchafft, und „auf Vermittelung des Franzöſiſchen Ambaſſadeur alſobald gegen „einander auſſgewechſelt. —— Der Herr *de Lumbres* nahm von einem jeglichen in einem Augenblick die unterſchriebenen Friedens-„Inſtrumenta, legete die Hände Creuzweiſſ über einander, und ver-„wechſelte alſo zugleich, faſt in einem Nun, den von einem jeglichen „Theil gemachten Friedenſchluſſ." — Ad eumdem modum commemorauit rem *Ioh. Chriſt. Lunigius*, Theſ. Cerem. T. I. p. 856. ſq. Quem locum, velut e longinquo monſtratum a nobis alibi, (v. *Diarium Suecicum*, p. 302. n.*) hic quidem oculis eorum, qui ſint talium non incurioſi, propius conſpiciendum praebebo. „Endlich wur-„de der Friede, nach ſo vielen Schwierigkeiten, am 23 April. An. „1660. Nachts um halb 12 Vhr geſchloſſen. Die Vnterſchrifft deſſel-

„ben ſolte erſtlich in der Kirche geſchehen: zu welchem Ende ſchon „in derſelben Tiſche für die Schweden, Polen und ihre Alliirten geſetzet waren. Weil aber die Kaiſerlichen Gevollmächtigten, ſo „doch nur von einer Neben-Parthey, den Vorgang vor den Polen, „als einer Haupt-Parthey, bey dieſem Congreſſ haben, und gleichſam ein Directorium führen, auch *Mr. de l' Ombres* nicht zugegen „haben wollten; ſo wurden die Tiſche gegen Abend wieder weggeſchaffet, und die Vnterſchrifft geſchah folgender maſſen. Anfangs „wurden die Exemplaria, ſo unterſchrieben werden ſolten, in derjenigen Laube, durch welche man aus dem Schwediſchen nach dem „Polniſchen Zimmer gieng, durch den Secretaire des H. *de l' Ombres* „öffentlich gegen einander verwechſelt, und in Gegenwart einer „groſſen Menge Volcks — laut abgeleſen. Dieſes währte bis in die „ſpäte Nacht; ſo daſs erſt Abends um 10 Uhr die Unterſchrifft vollzogen wurde. —— Als nun die Unterſchrifft und Unterſiegelung „auf ſolche Art geſchehen; ſo kamen die Secretarii in oben gemeldter Laube wieder zuſammen. Der H. Mediator ſtund in der Mitten, „und die beyden Secretarien traten zugleich jeder von ſeinem Orte „dahin, machten faſt keine Ceremonien, und der H. Mediator nahm „von einem jeglichen in einem Augenblick die unterſchriebenen Friedens-Inſtrumenta, legte damit die Hände der Secretarien Creuzweiſs übereinander, und verwechſelte alſo dieſelben faſt in einem Augenblik. Der Schwediſche Secretarius ſagte nichts mehr, als: *Felix „fauſtumque!*" — Atque his vulgatis ea, quae in Excerptis Epiſt. Gallic. dudum ad me perſcripſit *Ioſephus Barrius*, immortalis nominis vir, Academiae Pariſinae olim Cancellarius, addere lubitum eſt, vt, Manibus Patroni Optimi velut inferiis redditis, beneuolentiam illius erga me ſingularem grata memoria recolam. Sic iſta autem habent: „Les differends entre la Pologne et la Suede, et ceux de l' Empereur „et de l' Electeur de Brandebourg, furent terminés le 3 du May 1660. „Le Traité fut ſigné vers les onze heures du ſoir par les Commiſſaires „et les Mediateurs, et auſſitôt on chanta le *Te Deum* dans l' Egliſe „d'Oliva." —

III. Quodſi quis haec et talia cum iis contendat, quae in *Diario Suecico* diligentiſſime veriſſimeque expoſita leguntur, facile, vt eſt

in

in prouerbio, quid aera diſtent lupinis, animaduertet. Nam etſi Articulis omnibus, vt quiſque confectus erat, ſtatim ſubſcripſerunt Secretarii Legationum: Tabulae tamen Pacis illo tempore nondum in vnum redactae corpus, nondum Legatorum ipſorum firmatae manibus, et, vt moris eſt, mutuo inter eos exhibitae fuerunt. Nec nobis obuertat quiſquam, quod illae dicantur (Art. vlt. P. Ol.) manibus ſigilliſque propriis Legatorum ac Commiſſariorum, item Pacificatoris Galli, munitae, firmatae, datae Oliuae *die tertia Maii*, Anno milleſimo ſexcenteſimo ſexageſimo. Scio equidem, nec ſententiam tamen muto. Eſt enim tempus ſubſcriptionis, ſubſignationis, commutationiſque retractum ad hanc Maii diem tertiam, qua pax ſancita, atque Articulus, quem vocant, Promulgatorius commutatus. Vid. *Diarium Suecicum*, p. 297. 300 — 304. Quippe maturanti abitum Regi hoc datum eſt merito, vt, Tabulis licet nondum perfectis, pacis tamen certus in Poloniam reuerteretur.

IV. Ab hoc tempore adornandis Tabulis indefeſſum ſtudium inſumtum eſt; iiſque tandem a. d. X Maii, ſollemni ritu ſubſcriptum. Quam earum ſubſcriptionem, longe ab illa Articuli Promulgatorii diuerſam, recte atque ordine memorat *Pufendorfius*, Comm. de rebus Caroli Guſtaui Lib. VII. §. 14. p. 612. et, qui eum pede preſſo ſequitur, *Lengnichius*, l. c. P. VII. p. 238 ſq. Nos igitur illum audiamus. „Sollemnis promulgatio pacis *pridie Kal. Maias* (ſt. v.) fiebat, poſt„quam ſuper iis, quae ante ſubſcriptionem adhuc perficienda forent, „inter quae et Formulae Ratificationum erant, plene conuentum, ac „ſubſcriptio ab omnibus facta eſt, —— hoc modo. — Initio ex„emplaria ſubſcribenda in porticu, quae e Suecico conclaui ad Polo„nicum ducebat, per Secretarium Lumbrani publice commutabantur, „et clara voce praelegebantur, magna hominum turba circumfuſa, quae „Gedano huc excurrerat. Quae res in ſeram noctem extracta eſt, „ſic vt hora decima demum ſubſcriptio ſuſciperetur. Quia autem „ſubſcriptio ab altera parte, praeſentibus in eodem conclaui Polonis, „Caeſareis, et Brandeburgicis, fieri debebat; Sequeſter autem, quem „Caeſarei agnoſcere nolebant, quoties Caeſarei adeſſent, nunquam „Polonos et Electorales adibat: id temperamentum inuentum eſt, vt, „peracta recitatione, Secretarii in Sequeſtris conclaue ſe conferrent,

„ac exempla ad ſubſcriptionem ipſi offerrent. Quo facto Sequeſter „Polonicum, Caeſareum et Brandeburgicum Inſtrumentum Suecico „Secretario, Suecica Inſtrumenta Polonico, Caeſareo, et Brandebur„gico Secretario tradebat, qui haec Suecis ſubſcribenda offerebat, „dum Suecicus Secretarius eadem Polonis et Foederatis ſubſcribenda „offert. Eo peracto, Poloni Caeſareis, tum et Electoralibus, pecu„liaria exempla ſubſcribenda obtulerunt, quod vtrique Gallum Seque„ſtrem non agnoſcerent, eoque ſimul cum Polonis et Gallo ſubſcri„bere nollent. Vnde in autographo Inſtrumento, Caeſareis tradito, „in Epilogo Mediatoris mentio facta non eſt. Quod autem Electora„les peculiare Inſtrumentum tradere debuerint, vtut iam cum Polo„nis prius ſubſcripſiſſent, cauſſa erat, quod in exemplo Polonis tra„dito tituli mutilati, in aliis autem tituli integri ponerentur. Hoc „modo facta ſubſcriptione et ſigillatione, quilibet Secretariorum ſuis „Superioribus commutata Inſtrumenta tradidit.“ Atque haec paene cum puluiſculo, vt aiunt, ſumſit *Pufendorfius* e *Diario Suecico*, id temporis adhuc inedito: quod nunc publici a me iuris factum, euoluatur l. c.

V. Hanc ſubſcriptionem miſcent cum altera illa praecipue ii, quos ſupra memoraui; tanto facilius inducti in errorem, quanto magis inſolitum, pacem promulgare, nondum concinnatis Tabulis atque expeditis. Et ſunt in iſta Oliuenſis Pacis ſubſcriptione quaedam alia ſingularia: veluti, quod “Autographa, quemadmodum ait *Pufen*„*dorfius*, l. c. p. 613. tunc chartae inſcribebantur, poſt cum perga„menae inſcriptis permutanda, quia haec longiorem ad deſcriben„dum moram poſtularent, ac Poloni diſceſſum valde feſtinarent.“ Conf. *Diarium Suecicum*, p. 338. Ceterum hoc leue, quod de Schlippenbachio Comite relatum reperi, calamos ſibi eum, quibus in ſubſcribendis Pacis Tabulis vſi Legati eſſent, collectos ſeruaſſe. Tales quippe complures conquiſiuiſſe, ac magni theſauri inſtar habuiſſe. Res digna ſcilicet, quae inferatur *Ackeri* Hiſtoriae Pennarum.

XXII
Pacis Oliuensis atque Vuestphalicae Collatio.

Sit igitur Caput hoc datum Pacis Oliuensis ac Vuestphalicae Collationi: quam si eruditis arbitris nihil admodum aliud, rei certe nouitas, (quis enim ante molitus est?) commendet. Me quidem ad hanc Collationem instituendam impulit, quod viderem Pacem Vuestphalicam non modo in Actis Oliuensis Pacis saepenumero laudari, sed omnino huius totius praecipuum fuisse exemplar. Quod vt plane adpareat, sunt primo loco res, deinde formulae, inter se comparandae.

II. In Oliuensi conuentu semel iterumque postulauerant Sueci, vt Paci Vuestphalicae Imperator nouum robur ac firmamentum adderet, et, quod reliquum esset, exsecutioni mandaret. Vid. Propositio Legat. Suecic. in negotio Pacis, cum Legatis Caesareis, in *Diario Europ.* l. c. p. 34. — Conf. *Pufendorfius* de Reb. Caroli Gustaui, Lib. VII. §. 5. p. 607 §. 13. p. 611 sq. item de Reb. Brandeb. Lib. VIII. §. 57. p. 510. §. 68. p. 519. Sed hoc quidem Suecorum postulatum Caesarei, tamquam absonum et ab illis tractatibus abhorrens, omnino reiecerunt. Neque tamen idcirco in aliis caussis minus tum visa est Pacis Vuestphalicae ratio habenda. Nam, vt inde ordiar, vnde Tabulae ipsae incipiunt, ad eius formam compositum esse Articulum, quem vocant, Amicitiae, et *Pastorius* testatur in Diario, p. 261. et res ipsa docet. Ac praecipue in clausula volebant Sueci, de pactis prioribus vel stabiliendis vel abolendis, Pacis Vuestphalicae modum seruari. Vid. *Pastorius* l. c. p. 236 — 39. 244. *Diarium Suecicum*, p. 122. 130. 192. Seruatusque is est in Amnestiae Articulo.

III. Porro in exercitio Religionis Ro. Catholicae apud Liuonos ordinando, ipsi Legati Suecici profitentur sequutos se esse non modo Stumdorfiensium Induciarum, sed etiam Pacis Vuestphalicae, exemplum. Vid. *Diarium Suec.* p. 359. Quippe in ea quoque (Art. V. §. 34.) sancitum, „vt et Catholici Aug. Confess. Statuum subditi,

„qui An. MDCXXIV. publicum vel etiam priuatum religionis suae „exercitium nulla anni parte habuerunt, — patienter tolerentur, *et* „*conscientia libera domi deuotioni suae, sine inquisitione aut turbatione,* „*priuatim vacare — non prohibeantur.*" Secundum eamdem Pacem fuit, quod in Liuonia modo Sueci *Ius Reformandi* sibi adrogabant, modo Poloni ecclesias aliquot pro Catholicis postulabant, sicut Lutheranis nonnullae in Silesia essent concessae. Vid. *Diarium Suecicum*, p. 27. *Pastorius* p. 191. Mitto alia plura, minus his grauia: siquidem pro instituti ratione nobis suffecerit, similitudinem in magnis tantum rebus et memoria dignis ostendere. Atque illa clarissime cernitur in Guarantiae Articulo, siue sponsione Pacis: quam, vt ait *Pastorius*, p. 240. Polonis talem placuit fieri, qualis in Tractatu Osnabrugensi facta sit. Ab hac etsi principio Sueci, mira quadam animorum consiliorumque varietate, (nam ipsi eamdem Osnabrugae olim proposuerant,) alieniores fuerunt, ad extremum tamen adsensi sunt. Vid *Diarium Suecicum*, p. 196—205. Itaque ad Pacis Vuestphalicae exemplum etiam Oliuensis illius sponsio constituta, et, vt hoc addam, ad securitatem ac firmamentum pactionis satis valida ipsa per se visa est, nullo accedente iureiurando, etsi a Suecis id exigendum Brandeburgici censuerant. Etenim, inquiebant Poloni, nec Pax Osnabrugensis eiusmodi iureiurando est corroborata. Vid. *Pastorius* pag. 265.

IV. At similitudo vtriusque Instrumenti multo maxime in formulis ipsis conspicitur. Nam primum totius orationis habitus in Oliuensi iuxta atque in Osnabrugensi varius est, et, vt veteri vtar verbo, male consutus. Id quod in Osnabrugensi vel ipsum, qui ei conficiendo studium contulerat, salse risisse Saluium, Legatum Suecicum, memorat *Iobus Ludolfus*, in Epist. ad Leibnitium, quae ab *Aug. Benedicto Michaelis*, Viro Doctissimo, inserta est illorum Commercio Epistolico, (Gottingae, 1755. 8.) p. 19 sq. Et ridebunt, qui legerint. Itaque totam narratiunculam huc transferamus. „Satis agnosco, inquit ille, plurimis difficultatibus atque dubiis subiectum fore opus.— Facile contingere posset, vt cento fieret potius, „— vel caseus Suecicus, quem illi *Plokoost* (*Sammelkäse*) vocant: „de quo mihi retulit Dn. Biörnklov, Secretarius Regius in Tractati-

„bus

„bus Osnabrugensibus, Comitem Gabrielem Oxenstiernam, postea „Cancellarium, tunc temporis vero Studiosum ex Academiis reducem, et in Latinitate bene versatum, interrogasse Saluium, vnde „tanta diuersitas stili in Instrumento Pacis? Respondit ille: Rem melius comparari non posse, quam cum caseo Suecico modo memorato. „Etenim, certo anni tempore, lac concretum a Parochianis vicatim „habitantibus in Parochi aedes congeri, et in magno caldario confundi, et postea exprimi, vt caseus ingens fiat, qui post aliquod „tempus dissectus, alibi flauus, alibi caeruleus, alibi viridis adpareat, „atque diuersissimi saporis sit. Ita se habere Instrumentum Pacis. „Quemlibet enim ex Ordinibus, pro suo modo suoque stilo, schedulas inferendas ad Legatos misisse, quas illi sine alia censura inseruerint."

IV. Verum singulatim recenseamus, non omnia, (longum enim id foret,) sed pauca tantum extantiora, quasi exempli caussa: etsi nos vtrumque Instrumentum ita diligenter contulimus, vt ex omnibus, quae ad institutum spectarent, nihil facile inobseruatum praetermiserimus. Quo quidem studio nostro factum est, vt ad aliquot plagulas recensio illa excreuerit: quae, si videbitur aliquid esse, in *Bibliotheca Zalusciana*, cui eam dicauimus, reponetur. Tenebimus autem hanc rationem, vt, quae quibusque similia sunt loca, ex Pace Oliuensi primum, deinde ex Osnabrugensi adferamus.

Prooem. Pac. Oliuens.

"Notum sit vniuersis et singulis, quorum interest, aut quo „modolibet interesse potest. Postquam a multis annis bella dissidiaque „inter — — orta: — — vnde multa Christiani sanguinis effusio, cum plurimarum prouinciarum desolatione, sequuta est: Tandem Diuina bonitate factum, vt vtrinque de pace vniuersali — suscepta sit cogitatio. — — In eum ergo finem, ex mutua Partium „conuentione, constitutus est dies — — Congressui Plenipotentiariorum Oliuae instituendo. Comparentes igitur statuto tempore et loco omnium Paciscentium legitime constituti Legati Plenipotentiarii, „a parte quidem, — — post inuocati Diuini Numinis auxilium, „mutuasque Plenipotentiarum Tabulas rite commutatas, — — ad

Diui-

„Diuini Numinis gloriam et Christianae Reipublicae salutem, Partes „omnes in mutuas Pacis et Amicitiae leges conuenerunt, tenore se„quenti."

Prooem. Pac. Osnabr.

[“Notum sit vniuersis et singulis, quorum interest, et quomodolibet interesse potest. Postquam a multis annis orta —— dissidia —— vnde multa Christiani sanguinis effusio cum plurimarum prouinciarum desolatione secuta est: Tandem Diuina bonitate factum est, vt vtrinque de pace vniuersali suscepta sit cogitatio, —— in eumque finem ex mutua Partium conuentione —— constituta sit dies —— Congressui Plenipotentiariorum Osnabrugis et Monasterii Vuestphalorum instituendo. Comparentes igitur statuto tempore et loco vtrinque legitime constituti Legati Plenipotentiarii, a parte quidem —— Post inuocati Diuini Numinis auxilium, mutuasque Plenipotentiarum Tabulas —— rite commutatas — ad Diuini Numinis gloriam et Christianae Reipublicae salutem, in mutuas Pacis & Amicitiae Leges consenserunt & conuenerunt, tenore sequenti.“]

Art. I. Pac. Oliuens.

„Sit pax vniuersalis ac perpetua, et vera sinceraque amicitia inter „—— atque eiusdem — Confoederatos, inprimis — Ita vt altera „Pars alteri posthac nihil hostilitatis aut inimicitiae *clam aut palam, di„recte vel indirecte*, inferat, —— Sed vtraque Pars alterius vtilitatem, „honorem ac commodum promoueat, et fidam inuicem vicinitatem, „pacem et amicitiam serio colat. “— Conf. Art. XXIV.

Art. I. Pac. Osnabr.

[“Pax sit Christiana, vniuersalis, perpetua, veraque et sincera amicitia inter —— omnesque eius Foederatos, —— inprimis —— Eaque ita sincere serioque seruetur et colatur, vt vtraque Pars alterius vtilitatem, honorem ac commodum promoueat, omnique ex parte —— fida vicinitas, et secura studiorum pacis atque amicitiae cultura, reuirescant ac reflorescant.“]

Art. II. §. 1. Pac. Oliuens.

„Sit vtrinque perpetua obliuio et Amnestia eorum omnium, quae „quocunque loco modoque, a quacunque Paciscentium parte, —— „hostiliter facta sunt, ita vt nec eorum, nec vllius alterius rei caussa „vel

„vel praetextu, vlla pars alteri posthac quicquam hostilitatis aut ini-
„micitiae, specie iuris aut via facti inferat, aut per suos aliosue in-
„ferri faciat." — Conf. Art. XXIV. §. 3.

Art. II. Pac. Osnabr.

["Sit vtrinque perpetua obliuio et Amnestia omnium eorum, quae —— quocunque loco modoue, ab vna vel altera Parte —— hostiliter facta sunt, ita vt nec eorum, nec vllius alterius rei caussa vel praetextu, alter alteri posthac quicquam hostilitatis aut inimicitiae —— quoad personas, statum, bona vel securitatem, per se, vel per alios, *clam aut palam, directe vel indirecte*, specie iuris aut via facti —— inferat, vel inferri faciat. "]

Art. V. §. 2. Pac. Oliuens.

"Quod Religionem Catholicam — attinet, omnes — illi Religi-
„oni addicti — conscientia libera, religione deuotioneque sua do-
„mi, sine inquisitione vel animaduersione, priuatim vtantur."

Art. V. §. 34. Pac. Osnabr.

[Vid. paullo superius p. 638.]

Art. XXXIII. Pac. Oliuens.

„Denique omnium Belligerantium in Imperio Partium copiae et ex-
„ercitus, post restitutionem locorum, ab omnibus Partibus Paciscen-
„tibus dimittantur et exauctorentur, eo tantum numero in suos cu-
„iusque proprios Status traducto, quem quaeque Pars pro sua securi-
„tate iudicauerit necessarium."

Art. XVI. §. 19. Pac. Osnabr.

["Denique omnium Belligerantium in Imperio Partium copiae et exercitus dimittantur et exauctorentur, eo tantum numero in suos cuiusque Status traducto, quem quaeque Pars pro sua securitate iudicauerit necessarium."]

VI. Similiter et Guarantiae et Ratificationis Articuli, et maxime Epilogus vtriusque Instrumenti, inter se conueniunt. In vniuersum, quo vocabulo in quaque re aliquid cautum est in Instr. Pacis Osnabr. eodem vocabulo in eadem re idem cauetur in Instr. Pacis Oliuensis: tutissimum ratis omnibus, praecipue Suecis, vt ait Supremus Regni

Thesaurarius, in *Diario Suecico*, p. 192. "manere in terminis Instr. „Osnabrugensis, qui iam totius mundi adprobationem meruerint.

Ego vero, (vt hanc velut coronidem in fine Operis suspendam,) Deum Optimum Maximum, Salutis ac Quietis Publicae datorem ac conseruatorem, precibus ardentissimis oro atque obtestor, vt nutu suo vtramque Pacem, et Vuestphalicam et Oliuensem, inter tot et tantos Populos stabilem atque perpetuam esse iubeat.

— Pax vna triumphis
Innumeris potior: pax conseruare salutem,
Et ciues aequare potens.

XXIII
Miscella.

Extremum hunc laborem Variis impendemus, eaque in vnum congesta, velut lancem saturam, vtinam non nauseantibus, adponemus. Quidquid enim in recensendis illustrandisque Actis Oliuensibus, aut omissum a nobis humana, vt fit, incuria, aut studio tum quidem irrito indagatum animaduertimus, id omne in hoc Capite retractandum putauimus. Supererunt et sic alia, in quibus exquirendis, quos nobis negauit fortuna prosperos successus, aliis talium intelligentioribus dabit. Nos nunc institutum nostrum persequamur.

T. I. p. 10. n. * Scriptoribus laudatis add. *Pastorius*, Flor. Pol. Lib. VII. p. 316 sq. item Hist. Polon. Plen. P. II. p. 286 sq.

— p. 48 sq. n. * Et *Somnitium* ab Electore Brandeburgico missum dixi Thorunium, ad Praeliminaria constituenda. Perperam. Ait enim *Pufendorfius*, Rer. Brandeb. Lib. VII. §. 47. p. 502. "Houerbe- „quius — solus Thorunium praemittebatur."

— p. 69. n. * Narusseuicio, de quo dixi, praenomen *Danielis* adscribit *Pastorius*, Flor. Pol. Lib. VII. p. 532. et *Pufendorfius*, de Reb. Caroli Gustaui, Lib. II. §. 13. p. 61. Rectius *Alexandrum* Narus-

seui-

ſeuicium vocat *Kochouius*, Clim. II. p. 16. quo nomine ipſe ille vtitur in litteris, apud *Rudauſcium*, Lib. V. p. 162.

— p. 73. Poſt verba, *Suecos ipſos concedere*, quaedam omiſſa ſunt, quae ex Autographo *Paſtorii* huc transferam. "Authentica quidem ſe lubenter ab vtraque parte accepturum. Sed quia in iis haud dubie erunt aliqua aculeata et offenſura, optare ſe, vt, talibus amputatis, eſſentialia tantum offerre liceat partibus, ſine ſubſcriptione."

— p. 91. n. ** Poſt verba, *diſerte teſtatur Kochouius, Clim. II. p. 427.* addatur: Ceterum de praecipuis Arianis, qui Suecos tunc ſectabantur, vid. *Chriſtoph. Chr. Sandius*, in Biblioth. Anti-Trinit. p. 265 ſq. et *Lengnichius* l. c. p. 266.

— p. 95. Ad illuſtranda ea, quae ibi dicta ſunt de Vladislai IV. Regis Poloniae poſtulato, in Pacificatione Monaſterienſi, facit inſignis locus *Pufendorfii*, Rer. Suec. Lib. XVIII. §. 63. p. 648. "Rex Poloni„ae ex vetuſtis monimentis demonſtraturum ſe ferebat, tum alia Vl„terioris Pomeraniae loca, tum inprimis Stolpenſem, Rugenualden„ſem, et Schlagenſem diſtrictum quondam ad Poloniam ſpectaſſe. „Vnde, ſub exitum ſuperioris anni, ad Contarenum ſcripſerat, vt „illae partes Pomeraniae intactae maneant, ne ſibi ac Reipublicae ſua „iura tuendi neceſſitas imponatur. Miſſus et poſtea Monaſterium „ab eodem Miniſter omnes prenſabat, ne Suecis tota Pomerania con„cedatur: quod is ferre non poſſit, Suecos ſibi ex vtroque latere, in „Liuonia et Pomerania, vicinos fieri." Cf. §. 156. p. 687. item Rer. „Brandeb. Lib. II. §. 45. p. 92.

— p. 169. lin. 19. Legendum: ſuper limitibus *Liuoniae.*

— p. 184. n. * — Ius Depoſitorii, vulgo *Stempelrecht.* Ita exemplum *Diarii Suecici*, ad me miſſum, habebat, loco *Stapelrecht:* id quod deinceps in ſedem ſuam reſtitui, monente Amico quodam meo, Viro Doctiſſimo. Vid. *Diarium Suecicum*, p. 15.

— p. 201. n. ** De *Spemanno*, cuius in aedibus magnifice exſtructis, atque a Petro Hendrichio tum habitatis, Legati Poloni cum Caeſareis et Brandeburgicis conuenerunt, minime tacendum eſt, eum

Vrbis patriae non modo Senatorem, ſed poſtea etiam Conſulem fuiſſe. Nam diſerte Conſulem vocat *Andr. Cellarius*, in Noua Deſcr. Regni Pol. p. 461. "Anno MDCXXIII. Rex Sigiſmundus III. Dan-„tiſcum venit, — exceptus ſplendido conuiuio a *Conſule Vrbis Spe-„manno:* cuius etiam balneo vſus eſt, operibuſque hydraulicis, ac flo-„rum et aquarum odoratarum ſuauitate ſe vehementer delectauit."

— p. 220. lin. 6. Legendum: "Titulum Liuoniae *Regi noſtro, ratione Liuoniae* Auſtralis —

— p. 296 ſq. Nomen Legati Pontificii, qui a Iohanne Caſimiro Rege ad dignitatem Cardinalitiam fuerat commendatus, neque a *Paſtorio* editum, neque a me tum vſquam inuentum, indicauit mihi deinde *Andr. Schottus*, Scabinus Gedanenſis, vita nuper functus, ex Libro Singulari, "de Nunciis in Polonia et Pruſſia Apoſtolicis, honore Cardinalitio illuſtribus," quem ipſe a ſe conſcriptum in ſcriniis ſeruabat. Fuit igitur illi nomen *Petro Vidono*: de quo expoſuit *Ioſephus Eggs*, in Purpura Docta, Lib. VI. p. 462 ſq. Inter alia ſic ait: „Rexit etiam Prolegatus Flaminiam, atque Vicepraefectus Firmum „cum Praefectura Marchiae prouinciae. Hiſce muneribus egregie et „cum publica laude perfunctus, dignus habitus eſt, qui ante alios „ſpectatae virtutis viros Laudenſis Eccleſiae regimini admoueretur. — „At dum populum ſibi commiſſum ſumma vigilantia regeret, Infulae-„que decus, qua par eſt, maieſtate eximiaque prudentia ſuſtineret, „Innocentius X. illum Romam euocauit, eidemque, vti viro ad res „magnas gerendas maxime idoneo, Legationem Polonicam commi-„ſit. Qua in prouincia quum ex bene geſtis ſummam Iohannis Caſi-„miri Regis gratiam, Procerumque Polonorum exiſtimationem na-„ctus ſit, ab Alexandro VII. Innocentii ſucceſſore, ſacram purpu-„ram Regia denominatione obtinuit. Quemadmodum publicae lit-„terae, ab Alexandro Pont. in euulgatione Cardinalatus ad ipſum „datae, teſtatum faciunt."

— Obſ. I. p. 205 ſqq. De Paſtorio etſi mihi viſus eram nihil memoratu dignum praeteriiſſe: tamen ſunt, quae tum oculis ſeſe noſtris ſubduxerint. Haec deinde nobis inueſtigata, nunc et in aliorum notitiam

titiam venire voluimus. Igitur quanto in honore atque aeſtimatione Paſtorius fuerit penes Venceſlaum Leſcinium, documento praeter alia illud eſt, quod ab eo fuit ſtipendio annuo auctus. Vid. *Thom. Treterus* de Epiſcopatu, et Epiſcopis Eccleſiae Varmienſis, p. 162. Tali etiam a Friderico Vuilhelmo, Electore Brandeburgico, eum ſcribit *Oelrichesius*, Comm. de Hiſtoriogr. Brandeb. p. 46. cohoneſtatum fuiſſe, addito Hiſtorici Brandeburgici elogio. Quippe Princeps, immortali laude digniſſimus, non ſatis habuit agere omnia ſapienter ac fortiter: illud quoque ſtuduit cura ac liberalitate ſua efficere, vt praeclara facinora a viris doctis et diſertis bene dicerentur, atque ad poſteritatis memoriam commendarentur. In amicis autem Paſtorii, non eſt mihi hoc loco praetermittendus Auguſtus Buchnerus, Academiae Vuittebergenſis lucidum quondam decus: cuius ad eum epiſtola edita eſt, inter ipſius Epiſtolas, P. I. p. 288. Quae quoniam ad laudem famamque Paſtorii inprimis pertinet, iuuat praecipua inde verba repetere. "Adfectum, quo te iam olim inter lumina decora„que ſeculi colui hactenus, et veneratus tacite ſum, aut apud amicos, „quum tui fieret mentio, nunc in ipſius tuum effundo ſinum, trium„phans propemodum, Buchnerum diligi abs te; amicumque cogno„ſci illi viro, cui omnes iam olim Muſae cum vniuerſo peculio ſuo „ſe dediderunt, quemque non per Boruſſiam tantum Sarmatiamque, „ſed ceteras etiam nobiliores Europae partes, clarum celeberrimum„que reddiderunt." Nec deſunt doctrinae virtutiſque, in illo conſpicuae, alia luculenta teſtimonia. Huiuſmodi eſt *Idyllion*, *Hiſtoria Lamentans*, in illius obitum a *Chriſtophoro Behrio*, viro non indocto, perſcriptum, vulgatumque. (Gedani, 1681. 12.)

— VIII. p. 263. Lubomierſcium anno MDCLXVII. conceſſiſſe fatis retuli, ſcriptores ſequutus diligentes ac fide dignos. At *Caſparus Nieſicius*, in Stemm. Nobil. ſcribit exſtinctum anno proxime antecedente. Contra in Epitaphio, quod illius memoriae dicatum eſt Viſnicii, et ab *Andr. Maximiliano Fredro*, in Tr. Vir Conſilii, p. 92 ſq. prolatum, annus ſexageſimus octauus indicatur. — "Obiit „Anno Domini MDCLXVIII. die XXX Ianuarii; Aetatis ſuae An„no L." In tanto diſſenſu quid ſequendum, viderint alii.

— p. 267. In elogio Pacii video me ſemel iterumque a vero aberraſſe. Non enim *Alberto*, ſed *Staniſlao* Radziuilio factis functo, Supremus Lithuaniae Cancellarius conſtitutus eſt. Deinde Praefectura exercitus Lithuanici non penes eum, ſed penes *Michaelem* Pacium fuit, qui res aduerſus Moſcos ac Turcas praeclare geſſit.

— p. 270. lin. 2. In anno mortis Vladiſlai Regis, neſcio qui factum, vt tam ſupine erratum ſit. Obiit anno ſupra milleſimum ſexcenteſimum *tertio et octogeſimo.*

— p. 275. Scribenti mihi elogium Ioh. Houerbequii, Legati Brandeburgici, nondum innotuerat illius laudatio funebris, (Caſtrum Doloris et Honoris, virtutibus Dn. Ioh. ab Hoverbecke — exſtructum a *Frid. Iac. Bartholdi*, Francof. ad Viadr. f.) quam nuper mecum communicauit *Ge. Godofr. Kuſterus*, Vir Clariſſimus, idemque mihi amiciſſimus. Illa igitur, inſcriptionis ad inſtar compoſita, multa habet ſane acute, plura frigide dicta: vtrum vere omnia, nunc non diſquiram. Initium quidem tale eſt: "Ingredere Doloris Caſtrum, „quiſquis es! —— Dolendi cauſas conſequeris, in occaſu *Richelii* „*Brandeburgici*, *Mazarini Marchici*, qui vere ex vtroque, parum dixi, „ex omnibus omnia, omnium meretur moerorem." Vt igitur illo ſcripto indicatur, natus eſt Houerbequius anno ſupra milleſimum ſexcenteſimum ſexto, inſtitutuſque a tenera aetate litteris, in Gedanenſi Gymnaſio. Linguarum in eo ſtudium prorſus admirabile. Duodenas ſic calluit, vt earum quauis expedite loquens, oris rotundi gloriam tueretur. Namque, vt ait illius laudator, "cum admiratione „audientium diſſerebat: Hollandiae, Hiſpaniae, Galliae, Italiae, An„gliae, Germaniaeque mores ipſis illis idiomatibus enarrabat: prae„terea Latinae, Graecae, Hebraicae, Chaldaicae, Syriacae ac Polo„nicae linguae adeo peritus, vt cum indigenis earum nationum expe„dite loqui paratus, natus quaſi in illis regionibus iudicaretur. Ma„xime autem in Polonicis negotiis ac lingua eruditus, — ſemiſeculi „Conſiliarius, Legatus et Hoſpes in Polonia." Exceſſit annorum ſeptuaginta quinque ſenex Hohenſteinii, (ditionis Halberſtadienſis oppidum eſt,) cuius praefecturam tenebat.

— p. 278 ſq. Quam vellem, vt de Alberti Oſtauii quoque vita mihi nunc aliquid amplius datum eſſet exponere. Fabiani quidem Oſtauii Memoriam, ab Academia Regiomontana celebratam, (An. 1645. 4.) ad me perhumaniter miſit Cl. *Kuſterus*, talium promus condus: ex qua Oſtauiorum gentem inde a ſeculo XV. in Pruſſis claruiſſe cognoui. Qui primus fortunarum ibi ſedem ſtatuit, *Ioh. ab Oſtau*, propter ſingularem virtutem carus Paullo Ruſdorfio, Supremo Ordinis Magiſtro, eiuſque Vexillifer lectus fuit. Sed de Alberto ne is quidem, qui, in *Soteriis Polonico-Pruſſico-Brandeburgicis*, Pacis Oliuenſis bona et Pacificatores Polonos ac Brandeburgicos laudibus praedicauit, *Iac. Zetzkius*, quidquam dictu dignum adtulit. Inter Conſiliarios Supremi, in Pruſſia, Prouocationum Iudicii cooptatum illum fuiſſe anno MDCLVIII. non ambigitur. Vid. *Pruſſ. Illuſtr.* T. II. p. 164 ſq.

T. II. p. 124 ſq. n. * Pacis Stetinenſis formula, non a Legatis Latine facta, ſed poſtea a *Ioh. Meſſenio* Latine e Germanico verſa, prodiit Holmiae, 1611. 4. hoc titulo: "Tranſactio Stetinenſis inter Sue„cos Danoſque, An. MDLXX. inita, ex mandato Sereniſſimi Sueco„rum Regis, Caroli IX. nunc Latinitate donata a *Ioh. Meſſenio*, „Supr. Sued. Dicaſt. Aſſeſſore." Vid. *Stiernmani* Biblioth. Suio-Goth. P. II. p. 134. *Sibbern* Biblioth. Dano-Noru. p. 190.

— p. 570. Quae ad conſeruandum Ducis Curoniae ius, in tractum Piltenſem, tum quoque diſſeruit Felkerſamius, tandem ſucceſſus optatos habuerunt. Nam illud Duci a Iohanne Caſimiro Rege confirmatum eſt ſollemnibus litteris, Gedani d. XXX Apr. An. MDCLX. perſcriptis, quae exhibentur in Perill. Dn. *Nettelbladii* Anecdotis Curlandiae, p. 165 ſq. Ex illis verba, age, praecipua huc transferamus. "Dum ob conſtantem nulliſque allicimentis hoſtium motam, „erga Nos et Rempublicam praedicti Illuſtriſſimi Ducis fidem ac amo„rem, Reſtitutionem ipſius priſtinae dignitati ac iuri, cura et ſollici„tudine noſtra promouemus, indemnitati eiuſdem interea proſpicere „muneris etiam noſtri ducimus, atque cum omnia iura Illuſtriſſimi „Ducis ad Ducatum Curlandiae eiuſque diſtrictus et adiacentias, at-

„que

„que adeo ipſam poſſeſſionem, ſalua, integra firmaque in genere au-„ctoritate noſtra manutenemus, tum in ſpecie ius ad Diſtrictum Pil-„tenſem et poſſeſſionem, prout ſeſe antea legitime extendebat, atque „mediante conſenſu noſtro praedictus Illuſtriſſimus Curlandiae Dux „pacifice fruebatur. nulli dubietati aut diſcrimini ſubiacere poſſe prae-„ſentibus declaramus, iiſdem inſimul, ſi quidpiam in praeiudicium „legitimi iuris et poſſeſſionis ſaepe dicti Ducis, ad nominatum Diſtri-„ctum, vel eius partem, immunitateſque et vtilitates incolarum eiuſ-„dem, cuiuſcunque ſtatus et conditionis, a quopiam vel priuato motu „et praetextu haud aequo, vel etiam vigore gratiae noſtrae male im-„petratae, publicique Inſtrumenti e Cancellaria Regni exportati, pe-„tatur aut praetendatur, iniuſtam et temeram quamque praetenſio-„nem ſeponere inhibemus, Inſtrumenta et Reſcripta a nobis obtenta „ſuſpendimus, et nullitati ſubeſſe volumus, plene ac integre eundem „Illuſtriſſimum Ducem circa ius et poſſeſſionem dicti Diſtrictus, „tam in genere, quam ſpecie conſeruantes, et conſeruari ſerio man-„dantes.“ Haec hactenus.

INDEX

INDEX
RERVM MEMORABILIVM

Chiro-

D

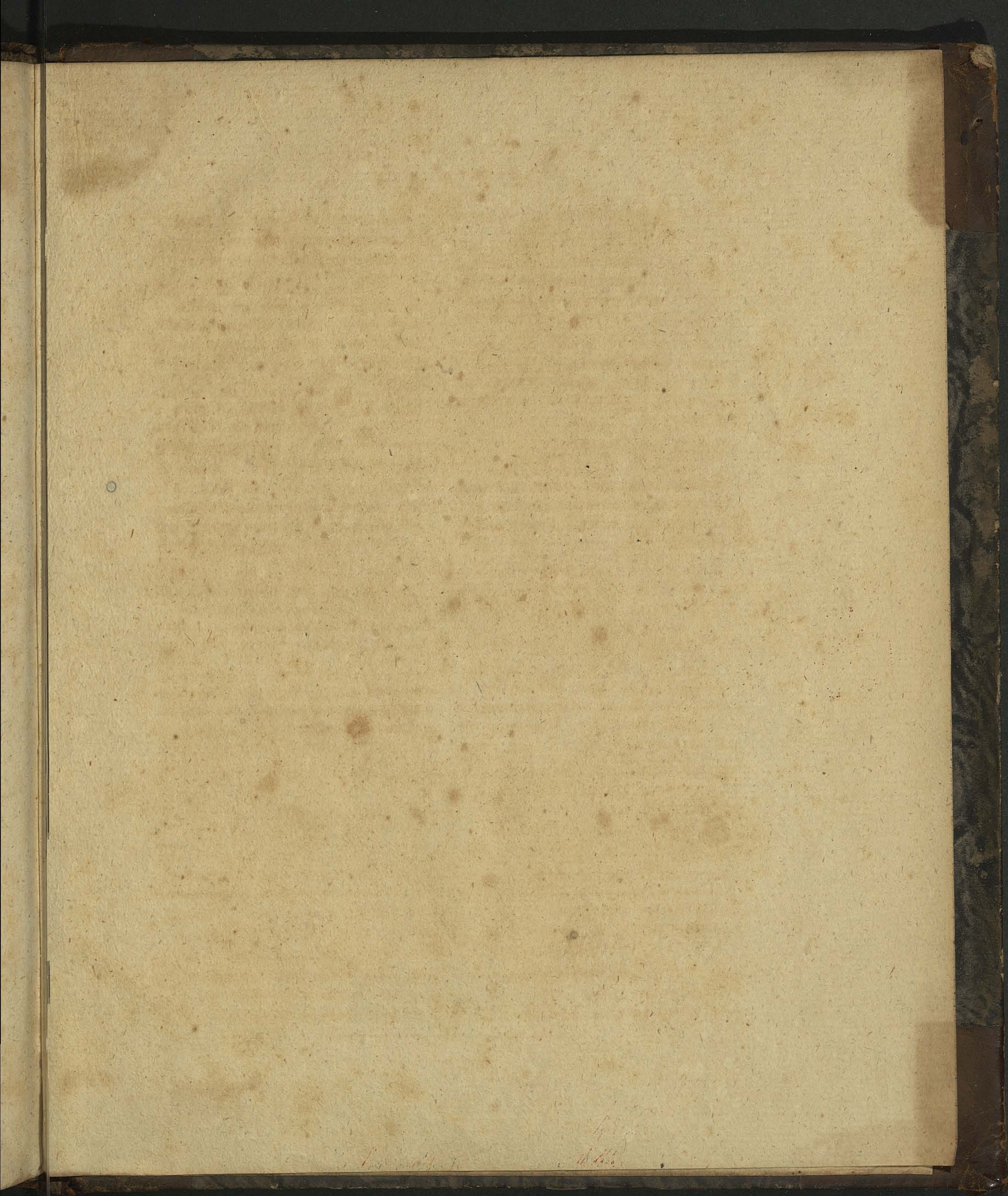
Impe-

quid

Emendanda.

p. 57 in marg. l. 55
— 157. lin. 7. *pluribus priuilegiis* l. iuribus & priuilegiis
— 159. lin. 4. *Elbinga* l. Elbingam
— 264. in marg. l. 164
— 188. d. $\frac{11}{21}$ April. l. d. $\frac{13}{23}$ April.
p. 337. lin. 12. *gestum* l. gestu
— 517. lin. 16. Die $\frac{3}{4}$ l. Die. $\frac{2}{4}$
— 578. lin. 1. *parta* l. pacta
— 576. n. * *Origenes* l. Origines
— 603. lin. 20. *animis* l. annis
— 646. lin. 2. *factis* l. fatis

504 D

514 [illegible]

499 [illegible]

517 [illegible]

591 W. [illegible]

[illegible]

540 [illegible] D [illegible]

